

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

На правах рукопису

Атаманенко Алла Євгенівна

УДК 061+930.1 (477)

**УКРАЇНСЬКЕ ІСТОРИЧНЕ ТОВАРИСТВО
(1965 – 1991)**

07. 00. 06. – історіографія, джерелознавство та
спеціальні історичні дисципліни

Дисертація
на здобуття наукового ступеня
доктора історичних наук

Науковий консультант:
Щербак Микола Григорович,
доктор історичних наук,
професор

Київ – 2010
ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	5
ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1.	
МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ, СТАН ВИВЧЕННЯ ТА ДЖЕРЕЛЬНИЙ КОМПЛЕКС ДОСЛІДЖЕННЯ	14
1.1. Теоретико-методологічні засади дослідження	14
1.2. Висвітлення діяльності УІТ в історіографії.....	34
1.3. Джерельна база дослідження діяльності УІТ	52
РОЗДІЛ 2.	

	ПЕРЕДУМОВИ ТА ПОЧАТКИ ДІЯЛЬНОСТІ ТОВАРИСТВА ІСТОРИКІВ	70
	2.1. Потреба видання історичного журналу як головний чинник створення товариства істориків	70
	2.2. Формування засад та початки діяльності УІТ	84
	РОЗДІЛ 3.	
	ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ ДІЯЛЬНОСТІ УІТ	93
	3.1. Статути та інкорпораційні документи	93
101	3.2. Завдання УІТ в редакційних статтях журналу та бюлетеню.....	
	3.3. Структура Товариства та складові діяльності осередків	106
	3.4. Архів Товариства: формування та склад	123
	3.5. Формування матеріальної бази діяльності	131
	3.6. Наукові конкурси	153
	РОЗДІЛ 4.	
	ЧЛЕНИ УІТ ЯК РЕПРЕЗЕНТАНТИ УКРАЇНСЬКОЇ ІСТОРИОГРАФІЇ	157
	4.1. Категорії членів Товариства	157
	4.2. Дослідники: генерації, взаємовідносини та мотивація наукової діяльності	161
	4.3. Організація наукової праці вчених	170
	4.4. УІТ і советська історіографія	171
	РОЗДІЛ 5.	
	УІТ НА НАУКОВОМУ ФОРУМІ: ІНСТИТУЦІЇ, ЗУСТРІЧІ, СПІВПРАЦЯ	191
	5.1. Українські та українознавчі інституції та УІТ.....	191
	5.2. Наукові конференції як форма співпраці з іншими науковими установами та громадою	201
	5.2.1. <i>Перші зустрічі науковців у рамках конференцій УІТ</i>	201
	5.2.2. <i>Зустрічі першої половини 1980-х років</i>	208
	5.2.3. <i>Відзначення 1000-ліття Хрещення України-Русі</i>	214
	5.2.4. <i>Конференції в умовах нової історіографічної ситуації в Україні</i>	218
	5.3. Міжнародна співпраця	225
	5.3.1. <i>Співпраця зі славістичною та історичною асоціаціями</i>	225
	5.3.2. <i>УІТ та наукові інституції Канади</i>	239
	5.3.3. <i>Спроба організації з їзду українських істориків</i>	243
	5.3.4. <i>Науково-організаційна діяльність УІТ у др. пол. 1980-х – на поч. 1990-х рр.</i>	248
	5.3.5. <i>Міжнародні історичні конгреси та УІТ</i>	252

РОЗДІЛ 6.

ВИДАВНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ УІТ	267
6.1. “Український історик” – науковий журнал УІТ	268
6.1.1. <i>Від історичного бюлетеню до провідного фахового видання</i> ...	270
6.1.2. “Український історик” – журнал історії та українознавства.	297
6.2. Бюлетень УІТ	305
6.3. Історичний атлас України	315
6.4. Книжкові серії та інші видання Товариства	329
ВИСНОВКИ	364
ДОДАТКИ	371
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	373

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

AAASS – American Association for the Advancement of Slavic Studies,
Американська Асоціація для підтримки славістичних студій, Американська
славістична асоціація

АНА – American Historical Association, Американська історична асоціація

HURI – Harvard Ukrainian Research Institute

AIA – Американська історична асоціація

А-НТШ – Американське Наукове товариство ім. Шевченка

БНТ – Богословське наукове товариство

ВУАН – Всеукраїнська академія наук

ЗДА – З'єднані держави Америки

ЗДПА – З'єднані держави Північної Америки

ЗСА – З'єднані стейти Америки

ЕУ – “Енциклопедія українознавства”

ІНО – Інститут народної освіти

ІФС НТШ – Історично-філософічна секція НТШ

КАС (CAS) – Канадська асоціація славістів

КІУС – Канадський інститут українських студій

КУК – Конгрес українців Канади

МАУ – Міжнародна асоціація українців

МКІН – Міжнародний комітет історичних наук

НАНУ – Національна академія наук України

НОУС – Націоналістична організація українських студентів

НР, СНР – Наукова рада (при СВКУ), Світова наукова рада (при СКУ)

НТШ – Наукове товариство ім. Шевченка

НТШ-А, А-НТШ – Наукове товариство ім Шевченка в Америці

ОДВУ – Організація державного відродження України

ОУН – Організація українських націоналістів

ПеКУС – Постійна конференція українських студій в Гарвардському
університеті

РАУ – Республіканська асоціація славістів

СКВУ – Світовий конгрес вільних українців

СКУ – Світовий конгрес українців

СКУВН – Світовий конгрес української вільної науки

СУСТА – Союз українських студентських товариств Америки

ТУБА – Товариство українських бібліотекарів Америки

ТУПП – Товариство українських професіоналістів

УААУП – Українська американська асоціація університетських

професорів

УАКР – Українська американська координаційна рада

УБНТ – Українське богословське наукове товариство

УВАН – Українська вільна академія наук

УВУ – Український вільний університет

УГА – Українська господарська академія

УГВР – Українська головна визвольна рада
УГГТ – Українське генеалогічне і геральдичне товариство
УІ – “Український історик”
УІТ – Українське історичне товариство
УККА – Український конгресовий комітет Америки
УКУ – Український католицький університет
УНА – Українська наукова асоціація
УНІГУ – Український науковий інститут Гарвардського університету
УНО – Українське національне об’єднання
УНР – Українська народна республіка
УНС – Український народний союз
УРДП – Українська республікансько-демократична партія
УСІ – Український соціологічний інститут
ФКУ – Фонд катедр українознавства
ЦПУЕН – Центральне представництво української еміграції в Німеччині

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Українська еміграція та діаспора, особливо представники т.зв. її третьої хвилі, що мають чітку національну ідентичність, створили розгалужену систему політичних, громадських, наукових та інших установ та організацій, серед яких були й наукові товариства – добровільні об'єднання дослідників для організації та проведення наукової праці. До таких товариств належить Українське історичне товариство (УІТ), створене в 1965 р. в США навколо єдиного фахового історичного журналу в діаспорі “Український історик”. Членами УІТ у 1965 – 1991 рр. була більшість українських істориків діаспори.

В умовах сучасної історіографічної ситуації актуальним є науковий аналіз соціокультурного середовища існування науки в діаспорі, її наукового доробку у порівнянні зі здобутками радянської історіографії й інших важливих наукових проблем, який дозволить би створення наукового синтезу про українську історичну науку поза Україною, що враховував би всі чинники та прояви її діяльності. Важливим є й вивчення процесу інституціоналізації науки, що включає функціонування наукових інституцій. Опрацювання такого синтезу дозволить суттєво уточнити уявлення про українську закордонну історіографію, доробок якої від 1960-х років значною мірою представлений працями членів УІТ. Відповідно, вивчення різних аспектів діяльності Товариства в контексті історіографічного процесу другої половини ХХ ст. є актуальною науковою проблемою.

За винятком НТШ в Європі [1326; 1258], на жаль, відсутнє монографічне вивчення історії українських наукових інституцій діаспори, що діяли в другій половині ХХ ст., хоча в цілому діяльність українських наукових товариств в Україні як форм наукового об'єднання вчених все частіше стає об'єктом вивчення [1410; 1399; 1482; 1309; 1354; 1355]. Ґрунтовні праці присвячені науковим товариствам і в історіографії сусідніх країн [1202]. Серед них – еміграційне Польське історичне товариство у Великій Британії [1214]. Це свідчить про потребу подібних досліджень як суттєвої складової вивчення процесу інституціоналізації науки.

Водночас діяльність УІТ в існуючих дослідженнях, що мають переважно аналітично-мемуарний характер або розкривають висвітлення історії України на сторінках УІ, представлена фрагментарно. Поза увагою дослідників залишилися організаційні засади функціонування Товариства, складові його діяльності (науково-організаційна, видавнича), міжнародні контакти та ін. Недостатня вивченість діяльності УІТ в контексті тогочасної історіографічної ситуації та існуюча потреба у подібних працях визначили актуальність теми.

Тема дисертації має важливе суспільне значення. Її розробка дозволяє розкрити значення історіографії діаспори в українському історіографічному процесі. Крім того, вивчення діяльності діаспорного наукового об'єднання дозволить глибше зрозуміти мотивацію праці вчених, застосувати досвід української та західної благодійницьких практик для організації наукової діяльності тощо.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертація виконана в межах науково-дослідної теми “Історія української державності нової і новітньої доби” (номер державної реєстрації 06БФ046-01), яка включена до тематичного плану історичного факультету Київського національного університету ім. Т. Шевченка.

Метою роботи є з'ясування ролі та значення діяльності УІТ в контексті українського та західного історіографічного процесу 1950-х – початку 1990-х років. Така дослідницька мета передбачає вирішення наступних завдань:

- визначити основні методологічні засади дослідження;
- окреслити стан опрацювання теми дисертації;
- встановити, виявити і опрацювати коло джерел, що уможливають розкриття теми;
- з'ясувати причини, передумови і початки діяльності об'єднання вчених навколо фахового історичного журналу у товариство;
- розкрити організаційні основи діяльності УІТ: вивчити значення та зміст статутів та інкорпораційних документів;
- визначити завдання УІТ в програмних статтях на сторінках журналу та бюлетеню,
- охарактеризувати структуру УІТ та його керівні органи,
- розкрити зміст та методи формування архіву Товариства;
- визначити складові процесу формування матеріальної бази діяльності;
- охарактеризувати персональний склад УІТ, категорії членства;
- розкрити сутність та відмінності генерацій дослідників, мотивацію діяльності та особливості взаємовідносин між поколіннями вчених;
- з'ясувати співвідношення соціальних та інтелектуальних чинників в організації наукової праці вчених;
- розкрити зміст та напрями співпраці як дослідників, так і наукових установ;
- показати взаємооцінки наукової спадщини колег представниками обох гілок української історіографії;
- розкрити значення конференційної діяльності у функціонуванні наукових організацій діаспори, в тому числі на міжнародному рівні;
- визначити основні складові видавничої діяльності УІТ та її значення для української історіографії.

Об'єктом дослідження є українська історична наука поза Україною, представлена різними формами і напрямими діяльності фахових істориків, а його **предметом** – діяльність УІТ як об'єднання вчених в діаспорі.

Хронологічні рамки дослідження зумовлені часом функціонування УІТ в певній історіографічній ситуації. Розглядається також розвиток української закордонної історіографії від сер. 1950-х – поч. 1960-х рр. (коли виникла й розвивалася ідея створення журналу та товариства). Кінцевою межею є 1991 р., коли історіографічну ситуацію було суттєво змінено з одержанням Україною незалежності. Існуючий в цей час розподіл української історіографії на радянську (советську) та закордонну (діаспорну), а також активний розвиток

української науки поза Україною визначали особливості тогочасного історіографічного процесу.

Методи дослідження зумовлені поставленою у ньому метою та завданнями: робота спирається на історико-порівняльний, історико-генетичний, проблемно-хронологічний методи, метод типологізації та ін. Методологічною основою дисертації став міждисциплінарний підхід у вивченні феномену української закордонної історіографії, що зорієнтований на використання методологічного інструментарію історичної науки, психології, соціології, наукознавства тощо. Всебічне дослідження предмету роботи спирається на дотримання базових принципів історичної науки – історизму та об'єктивності.

Праця основана на розумінні історії історичної науки як одного з проявів інтелектуальної історії, що передбачає розгляд процесу вивчення минулого у фаховому середовищі істориків під кутом зору взаємозв'язку та взаємовпливу їхньої наукової діяльності та соціокультурних обставин. Зазначимо, що в трактуванні складових, ролі, місця, значення діяльності УІТ, концептуальних засад доробку української історіографії в діаспорі автор висловлювала власну точку зору, базовану на інформації використаних джерел, до яких, традиційно для історіографічних досліджень, передбачається включення текстів (наукових та публіцистичних), що мають для даного дослідження джерельний характер.

Наукова новизна отриманих результатів полягає як у самій постановці проблеми, яка не знайшла достатнього висвітлення в науковій літературі, так у намаганні на основі аналізу широкого кола джерел осмислити зміст та форми функціонування національної української історіографії поза Україною у др. пол. ХХ ст. Вперше досліджено діяльність наукового об'єднання вчених в умовах діаспори у др. пол. ХХ ст. На цій основі проаналізовано комплекс наукознавчих проблем у їх взаємозв'язку та взаємовпливах, взаємовідносини як між вченими, так і між інституціями (українськими, українсько-канадськими, українсько-американськими тощо, співпрацю з неукраїнськими науковими асоціаціями), участь у міжнародних історичних конгресах та інші спроби включення української історіографії в світовий історіографічний процес. Виявлено і введено до наукового обігу нові джерела, що розкривають різні аспекти українського наукового життя поза Україною. На основі проведеного дослідження та визначення критеріїв було запропоновано періодизацію діяльності УІТ.

В роботі проаналізовано передумови створення та особливості функціонування фахового наукового товариства, а також фахового періодичного видання в діаспорі у другій половині ХХ ст.: організацію праці редакційної колегії, систему розповсюдження та фінансування. Всебічно розглянуто соціокультурні умови функціонування української історіографії в діаспорі, важливою потребою якої було видання наукового журналу та створення фахового товариства.

Вперше проаналізовано статuti та інкорпораційні документи УІТ, програмні статті, опубліковані на сторінках його видань. Докладно розглянуто структуру Товариства, її особливості, напрями діяльності осередків, що

створювалися в різних місцевостях. Доведено, що незважаючи на існуючу структуру, Товариство залишилося цілісною науковою організацією.

Окремо проаналізовано засади формування архіву (як структурної частини УІТ) та його фонди. Розглянуто особливості фінансування Товариства. Особливу увагу в дослідженні присвячено характеристиці персонального складу УІТ: розглянуто категорії членства, обґрунтовано розуміння поняття “наукових генерацій”, докладно проаналізовано взаємовідносини між ними та мотивацію наукової діяльності, особливості організації наукової праці вчених в діаспорі.

На основі аналізу оцінок творчості материкових істориків вченими діаспори було доведено, що поза Україною добре знали праці радянських колег і позитивно оцінювали якісні дослідження, а також розуміли процеси, що відбувалися на різних етапах функціонування радянської історіографії. Важливою складовою діяльності Товариства була співпраця з українськими та неукраїнськими науковими установами, що проявлялася у вигляді спільних проєктів, а також наукових зустрічей. В дослідженні приділено значну увагу науковій співпраці з неукраїнськими науковими асоціаціями та університетами. Також розглянуто головні видавничі проєкти Товариства: особливості процесу видання, змісту та значення єдиного українського історичного фахового журналу “Український історик”, характерні риси та джерельні якості інформаційного періодичного видання – бюлетеню УІТ, а також вперше розкрито складові видавничої політики наукового товариства в діаспорі, узагальнено дані щодо підготовки видань.

Практичне значення роботи полягає в тому, що її результати можуть бути використані для написання узагальнюючих досліджень з історії історичної думки, наукознавства, української закордонної історіографії, історії України другої половини ХХ ст. Дисертація містить також цінний матеріал для розробки відповідних навчальних курсів у вищій школі.

Особистий внесок здобувача. В опублікованих у співавторстві з професорами М.П. Ковальським та Ю.І. Макаром статтях дисертанту належить опрацювання та написання тексту статті на основі спільно розроблених ідей.

Основні положення та висновки дисертаційного дослідження пройшли **наукову апробацію** у формі доповідей, повідомлень, участі у дискусіях під час низки наукових конференцій, читань, семінарів, конгресів міжнародного, всеукраїнського, регіонального, університетського рівнів. Серед них – I-й, II-й та III-й Міжнародні наукові конгреси українських істориків (Чернівці, травень 2000 р.; Кам’янець-Подільський, вересень 2003 р.; Луцьк, травень 2006 р.), міжнародна наукова конференція, присвячена 100-річчю від дня народження Олександра Оглоблина (Острог, травень 2000 р.), міжнародна наукова конференція, присвячена 100-літтю від дня народження О. Оглоблина (Нью-Йорк, листопад, 2000 р.), міжнародна наукова конференція “Українська історіографія на рубежі століть” (Кам’янець-Подільський, жовтень 2001 р.), міжнародна наукова конференція, присвячена 135-літтю від дня народження М. Грушевського (Нью-Йорк, березень, 2002 р.), міжнародна наукова конференція

, присвячена 40-літтю журналу “Український історик” (Острог, травень 2003 р.), наукова конференція, присвячена питанням розвитку історичної науки (Нью-Йорк, травень 2004 р.), щорічна українознавча наукова конференція в Іллінойському університеті (Урбана-Шампейн, липень 2004 р.), наукова конференція “Михайло Грушевський: життя і діяльність (у 70-ліття смерті)” (Нью-Йорк, квітень 2005 р.), конференція з нагоди 40-ліття УІТ (Нью-Йорк, квітень 2005 р.), наукова конференція “М. Грушевський: історія і сучасність” (Нью-Йорк, грудень 2006 р.), Перша, Друга та Третя міжнародні наукові конференції “Українська діаспора: проблеми дослідження” (Острог, вересень 2004 р., травень 2006 р., вересень 2008 р.), наукові читання пам’яті професора М.П. Ковальського (Острог, жовтень 2007 р.), методологічний семінар “Нова українська історіографія: образи, методи, напрями” (Київ, січень 2006 р.), наукова конференція “Українська діаспора як чинник утвердження держави Україна у міжнародній спільноті” (Львів, березень 2006 р.), міжнародна наукова конференція “Українська еміграція: історія, наука, культура, інституції, постаті, зв’язки з поляками” (Варшава, листопад 2007 р.), перша наукова конференція Міжнародної дослідницької групи “Історія – Ментальність – Ідентичність. Місце і роль історії та істориків в житті українського і польського народів в ХІХ і ХХ століттях” (Жешув, вересень 2007 р.), наукова конференція “Україна між Сходом і Заходом” (Варшава, травень 2009 р.), Круглий стіл “Київський університет: роль постаті у розвитку наукових шкіл” (Київ, жовтень 2009 р.) та ін.

Публікації. Результати дослідження висвітлено у 50 наукових працях, в тому числі в одноосібній монографії (55 др. арк.), 1 монографії у співавторстві (3,3 др. арк.), 24 статтях у фахових виданнях, включених до списку ВАК України, а також в інших публікаціях, що відображають зміст дисертації.

РОЗДІЛ 1. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ, СТАН ВИВЧЕННЯ ТА ДЖЕРЕЛЬНИЙ КОМПЛЕКС ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Теоретико-методологічні засади дослідження

Теоретико-методологічні засади дослідження базовані на застосуванні низки загальнонаукових та спеціальних методів. Автор прагнула до об'єктивного підходу до інформативного змісту джерельної бази, з намаганням висвітлення історії УІТ в контексті тогочасної історіографічної ситуації. Водночас потребують пояснення деякі підходи до опрацювання теми та семантичне навантаження понятійно-категоріального апарату, застосованого в дослідженні, що одночасно пов'язане з розумінням певних особливостей розвитку історичної науки діаспори.

Періодизація діяльності УІТ потребує визначення критеріїв. Враховуючи теоретичні надбання української науки у питаннях періодизації [1424; 1425] та слушну думку Я.С. Калакури про те, що період в історіографії – це “умовно окремий відрізок часу в історичному процесі, що характеризується рядом спільних рис, відмінностей і особливостей порівняно з іншими періодами, має свій початок і відносну завершеність” [1340, с.27], в якості критерію для періодизації діяльності УІТ можна взяти зміни, що відбувалися як в самому Товаристві, так і безпосередньо в історіографічному процесі, що ставали своєрідним поштовхом для перших. При цьому відзначимо, що в запропонованій періодизації головним критерієм стали зміни векторів науково-організаційної праці.

Виходячи з вищесказаного, пропонуємо таку періодизацію діяльності УІТ: *1955 – 1964 рр. – підготовчий період*, для якого характерним було усвідомлення українськими вченими потреби створення фахового історичного товариства, її обговорення. Період включає започаткування видання фахового історичного журналу, навколо якого відбулося об'єднання вчених. *1964 – 1970 – установчий період*, під час якого відбувалася розбудова структури УІТ, відбувалися кількісні та якісні зміни членського складу, перші наукові конференції. *1970 – 1989 – період найбільшої активності УІТ*, початок якого пов'язаний із розгорненням праці на міжнародному рівні, до початків співпраці з радянськими дослідниками. *1989 – 1991 – період початку співпраці з материковими дослідниками*, коли відбувалося взаємне ознайомлення з доробком представників двох гілок української історіографії, співробітництво в журналі УІТ. Від 1991 р. розгорнулася активна співпраця з материковими дослідниками.

Для розуміння місця УІТ в загальній структурі наукових інституцій, в яких співпрацювали й історики, доцільним є систематизувати останні. В 2005 р. Л. Винар запропонував структуру українських наукових організацій, що існували по Другій світовій війні:

- 1) Українські наукові установи, які мають свої власні статuti, свої плани діяльності та свої наукові серійні або несерійні видання;
- 2) Українські високі школи – університети [...];

3) Українознавчі наукові центри, які діють при американських і канадських університетах [...];

4) Професійні українські організації, які займаються академічною і науковою діяльністю;

5) Координаційна надбудова українських наукових установ – Світова Наукова Рада Світового Конгресу Українців [1004, с.26-27].

Ця типологізація Л. Винара дозволяє охарактеризувати діяльність інституцій з точки зору їх організації та функцій. При цьому УІТ згідно з поданою систематизацією дослідник відносив до наукових установ.

Пропонуємо установи поділити на такі основні категорії: 1) українські наукові установи (товариства) та університети, які не є структурною частиною неукраїнських інституцій; 2) українсько-американські, українсько-канадські та інші наукові установи, які є частиною неукраїнських університетів; 3) наукові надбудови; 4) професійні наукові організації та об'єднання; 5) неукраїнські наукові інституції та об'єднання, в яких працювали українські дослідники. Важливе значення для розуміння сприйняття історії України вченими діаспори має співвіднесення їх напрацювань з доробком світової та материкової історіографії.

Важливе значення для розуміння сприйняття історії України вченими діаспори має співвіднесення їх доробку з доробком світової та материкової історіографії. У сучасній науці, й українська не є винятком, активно опрацьовується поняття “історичний міф”. Особливо часто його вживають у словосполученні “національний історичний міф” [1493; 1291], іноді вкладаючи в це поняття дещо негативне значення [1291, с.47]. Багатосемантичне поняття “міф” [1520, с.355] на побутовому рівні, у сприйнятті пересічної людини викликає уявлення про помилковість чи неправдивість пов'язаного з ним тексту. На рівні науковому історичний міф є поняттям також багатозначним [1343]. Можна погодитися з В. Масненком щодо того, що національний міф, особливо на “підімперському просторі” часто виникав у системі бінарних стосунків за принципом “виклик – відповідь” [1387, с.53].

Під одним із значень “міфу” іноді розуміється власне концепція чи схема історичного процесу [1427]. Кожна національна (офіційна, нормативна) історіографія має свій національний міф (схему, концепцію), який може вступати в протиріччя з національними міфами (схемами, концепціями) сусідніх народів [1220]. В умовах бездержавності нації її загальна національна концепція (схема) замінюється іншою, в якій як другорядна, а часом й першорядна, складова знаходять місце й факти її історії, але з відмінними інтерпретаціями. З іншого боку, в рамках будь-якого загального національного міфу (і поза ним) можливе творення міфів – інтерпретацій окремих фактів – які можуть мати різні ступені об'єктивності та вірогідності і, часом, бути досить наближеними до пропаганди та віддаленими від науки. За слушною думкою італійського дослідника Р. Петаццоні, озвученою В. Потульницьким, “різниця між міфом, яким може бути так звана ідеологічна (партійна) “наука” (в дійсності це суперечить дефініції поняття “наука”), і об'єктивною наукою (

наукою *par excellence*) полягає в тому, що наука досліджує всі гіпотези і моделі умовно, але лише ті гіпотези, які доведені повністю, входять до наукового доробку” [1428, с.6]. При аналізі наукової спадщини української зарубіжної історіографії, особливо повоєнного часу, на нашу думку, слід розмежовувати поняття (прикметники) “національний” і “націоналістичний”, що відповідатиме висловлюваній сьогодні в працях багатьох дослідників необхідності об’єктивного і незаідеологізованого вивчення української історії.

Маємо зауважити, що в західній науці ці поняття (терміни) не завжди розрізняються дослідниками, бо є досить близькими до поняття “національна ідея” [1188; 1205]. “Оксфордський ілюстрований словник” тлумачить поняття “націоналізм” як “патріотичне відчуття, принцип або зусилля; рух за національну незалежність” [1538, р.563]. Сучасні українські дослідники, зокрема, Г. Касьянов, справедливо з цим погоджуються: “...В західному суспільствознавстві (йдеться про науковців США та Англії, які є лідерами теоретичних розробок) під поняттям “націоналізм” розуміють будь-яке усвідомлене прагнення до національного самовираження” [1344, с.42]. В українській мові та історіографії поняття “національний” та “націоналістичний” не є синонімами. Зокрема, поняття “національний” (“національно-державницький”) пов’язане з різноманітними явищами, що характеризують націю та/або державу. Інше поняття – “націоналістичний” – частіше використовується для означення партійного, заполітизованого, багато вужчого підходу до висвітлення чи оцінки певних явищ. Додамо, що “партійне” – політизоване висвітлення історичних подій можливе лише стосовно певних наукових проблем переважно ХХ ст. (визвольні змагання, друга світова війна тощо).

В умовах відсутності власної концепції/схеми національної історії історія будь-якого народу (нації) автоматично потрапляє до схеми домінуючих / пануючих народів / націй. Тому справедливою є констатація того, що саме схеми домінуючих націй без врахування української, покладені в основу вивчення східноєвропейської історії у переважній більшості країн світу [1428, с.17]. В той же час протягом довгого часу в умовах бездержавності України було дуже важко (та не завжди ще можливо сьогодні) “змусити різних наших сусідів – насамперед росіян, поляків та євреїв, по-перше, краще вивчити нашу історію, а по-друге, зректися своїх концепцій і міфів” [1428, с.24-25]. Відмова від усталених поглядів в історіографіях окремих народів є процесом складним та тривалим, і складність цього процесу значною мірою пов’язана з політизацією підходів до висвітлення історичного процесу і виробленням відповідних історичних концепцій – національних історичних міфів народів, т.зв. “офіційної” історіографії. Тим більше, що саме історичним наукам в усьому світі довгий час була притаманна значна політизація [1411, с.11].

Як відомо, до проблеми національної схеми історії України в українській історіографії першим звернувся у 1904 році М. Грушевський [1307]. Його “Історія України-Руси” дала основу для обґрунтування тяглості історичного процесу на території України, стала на той час основним українським

гранднаративом. Зрозуміло, що національна історія є продуктом державних націй, або виникає на етапі національного самоусвідомлення і процес її формування відповідає логіці націотворення. Концепція М. Грушевського в 20-х роках минулого століття активно розвивалася в Україні та в еміграції [1292]. При цьому національний характер мали практично всі наукові школи, бо “зосереджували свою увагу не тільки на історії української державності як такої, а на розгляді з національно-державницьких позицій широкого кола проблем політичної, соціально-економічної і духовної історії” [1282, с.111]. Продовження національної, переважно державницької, традиції, за справедливою думкою В. Масненка, не заважало “об’єктивності здобутків дослідників, принаймні на тодішньому рівні загального наукового пізнання” [1388, с.31].

В 20-х рр. українські вчені співпрацювали майже без огляду на місце мешкання, чому значною мірою сприяла українізація, що проводилася в советській Україні. Саме українізація тимчасово підтвердила сподівання на український характер советської держави, що, на думку частини представників наукової еміграції, не лише давало можливість такої наукової співпраці, а й підтримки уряду УСРР. Це підтверджує лист Ілька Борщака з Парижа до Євгена Онацького в Рим від 22 грудня 1923 р.: “Мабуть Ви чули, що я і мої товариші вже як 2 роки стали на ґрунт визнання необхідності співробітництва з Укр[аїнським] Рад[янським] Урядом: українізація, що йде нині, тільки виправдала наш прогноз. Пишу це не для полеміки, як Ви иньшого погляду, який як всі погляди, можу тільки поважати, – а для того, щоби Ви краще від мене самого це почули” [9]. Саме тому О. Оглоблин в одному з перших своїх історіографічних лекційних курсів – 1929 – 1930 років [528] значну увагу приділяв проблемі схеми українського історичного процесу, визначенню тих факторів, які впливали на її формування. Багато пізніше, 9 червня 1962 р., вчений у доповіді в УВАН справедливо підкреслював, що в 20-х роках “в УССР, у Галичині й на еміграції, ідейна й наукова основа української історіографії скрізь була одна – національно-українська” [473, арк.12-а]. За допомогою різних методологічних підходів у тогочасних дослідженнях український етнос переважно перетворювався у повноправний суб’єкт історичного процесу.

Концепція української історії М. Грушевського в цілому давала обґрунтування тяглості історичного процесу на українських землях, що викликало цілу низку перекладів праці українськими вченими англійською, німецькою, французькою та іншими мовами [1199; 1200; 1201]. Одночасно протистояння двох концепцій історії Центральної та Східної Європи мало значною мірою політичний характер, бо М. Грушевський заклав основи самоідентичності українців [1330, с.30].

Дослідники в еміграції добре це розуміли і були готові до відстоювання поглядів, пов’язаних із політизацією таких важливих наукових проблем [208]. Зокрема, М. Чубатий писав Л. Винару: “Грушевського в його писанню великої і малої історії України у багатьох можна критикувати (брак його натиску на державність, його соціальний і церковний радикалізм) *однаке в уложенню*

самої схеми писання історії народів Східної Європи він теніальний і нічим не можна заступити його схеми [підкреслення автора. – А.А.]: історія України – це історія того народу, що жив на нинішній етнічній території України від найдавніших часів, навіть від кам'яної доби” [514]. М. Антонович стверджував, що у висвітленні проблеми походження *кожного народу* [підкреслення автора. – А.А.] є політичний момент: “...Кожна нація, а зокрема чехи, поляки і москалі намагалися й намагаються всовувати в ці питання свої теперішні прагнення і стремління. Українці також не без гріха (Шелухін, Косаревич-Косаренко ет тутті кванті). Трудність у нас в тому, що коли Грушевський нарешті 70-60 років тому підійшов до цих питань науково, то терен уже був настільки занечищений різними псевдонауковими теоріями “старшого брата”, що тепер не кліпнувши оком “учені” можуть твердити, що Грушевський “шовініст” [208]. Тому на основі наукових аргументів вчені діаспори своїми дослідженнями намагалися досягти визнання “схеми М. Грушевського” у світовій історіографії, включити історію України в світовий історичний контекст.

Після відродження української незалежності материкова історіографія в силу різних причин переважно підтверджує загальні складові цієї концепції, яку вже дехто з дослідників навіть називає “традиційною схемою історії України М. Грушевського” [REF_Ref272085187 \r \h * MERGEFORMAT 1466]. Тому на основі наукових аргументів вчені діаспори своїми дослідженнями намагалися досягти визнання “схеми М. Грушевського” у світовій історіографії, включити історію України в світовий історичний контекст. Після відродження української незалежності материкова історіографія в силу різних причин переважно підтверджує загальні складові цієї концепції, яку вже дехто з дослідників навіть називає “традиційною схемою історії України М. Грушевського” [1466, с.194].

Як відомо, історіографія в Україні мусила вцілому відповідати т.зв. “російській схемі” чи концепції історії Центрально-Східної Європи [1428, с.27]. При цьому панували не лише міфами класової боротьби як основного рушія історичного процесу, а й ті, за допомогою яких через виклад історії відбувалася свідомо заміна історичної свідомості українського народу історичною свідомістю російського, що пізніше було “вписано” в концепцію творення надетнічної спільноти “радянський народ”. Чимале значення при цьому мало використання відповідної наукової лексики – як термінологічної, так і загальної. Поступово “сформувався своєрідний феномен – “радянська” історіографія, що була органічно вписана в систему тоталітарної держави і пристосована для обслуговування її ідейно-політичних потреб” [1470, с.16]. Тому українські історики, що працювали в еміграції, фактично до 1991 р. були єдиним репрезентантом української національної історіографії в світі, і це визначало, певною мірою, якщо не пріоритети в науковій тематиці досліджень, то підходи до висвітлення окремих проблем, в дослідженні яких, безперечно, вчені спиралися на різноманітні джерела.

Російськоцентричні погляди на історію Центральної та Східної Європи, що існували в історіографіях європейських країн, США та Канади і довгий час

залишалися незмінними, були викликані об'єктивними причинами, найголовнішою з яких було помилкове уявлення про державний статус України на Заході, де уявлення про неї формувалося завдяки офіційній совєтській російськоцентричній історіографії. У 1967 р. мінімум 99% німців були переконані в тому, що Україна є такою самою складовою частиною Росії, як Баварія є складовою частиною Німеччини [REF _Ref275539711 \r \h * MERGEFORMAT 1342, с.83].

Подібні уявлення майже до початку 90-х років мала більшість американців та представників інших націй. І якщо, як справедливо стверджує М. Богачевська-Хом'як, не можна вимагати знання про Україну від пересічного "Джо Сікспека", який не знає історії власної країни і для нього невідомо, Україна – це країна чи... хвороба" [978, с.97], то майже таке ж незнання досить довгий час побутувало серед наукових кіл. На думку сучасного канадського дослідника О. Макара, до початку 90-х рр. вивчення української історії на Заході, зокрема совєтського періоду, знаходилося в надзвичайно складному стані, фактично на периферії західної історіографії, коли історики неукраїнського походження за рідкісними винятками розглядали Україну та інші народи колишнього СРСР як можливий серйозний об'єкт історичних досліджень, що пов'язане з русоцентричними стереотипами переважної частини історичного істеблїшменту на Заході і його фокусом на вивченні російської історії [1375, с.421]. Подібне становище було в більшості країн Заходу (Європа, Америка та Австралія). Навіть нещодавно створена в Сорбонні наукова інституція має назву "Центр історії слов'ян, Росії та Радянського Союзу" [1506].

Крім того, для більшості неукраїнських дослідників у часи до постання незалежної України висловлювати погляди, відмінні від традиційних, усталених у науці, було не вигідно – бо була небезпека звинувачень у непрофесійності. Про це писав Ю. Бойко-Блохин: "Проф. Гош (про козаччину) робить свою тему покищо неактуальною. Говорив я з ним про термін Україна-Русь. Він досить відверто сказав, що він читав і Грушевського, і про його схему давньої історії (знає брошуру проф. Василенко-Полонської), але *боїться* [підкреслення Ю. Бойка. – А.А.] цю тему порушувати, бо російські впливи на міжнародному науковому полі такі великі, що цією темою можна собі пошкодити в кар'єрі" [273].

Іншою причиною російськоцентричного підходу до висвітлення історії Центральної та Східної Європи в європейській, а згодом і в інших історіографіях була теорія відомого німецького філософа Г.В.Ф. Гегеля про державні і недержавні народи. До останніх він відносив більшість слов'янських народів, в тому числі й українців. Крім того, як не дивно, значній частині професорів американських університетів були властивими "ліві" погляди і симпатії до Совєтського Союзу. Тому намагання показати імперські прагнення Росії та ССРСР щодо України оцінювалися як націоналізм, а прагнення показати історію Київської Русі як відповідний період історії українського народу – як фальсифікація.

Була відсутня й відповідна історична термінологія стосовно певних періодів історії Центрально-Східної Європи в європейських мовах, яка б відокремлювала чи розрізняла поняття, пов'язані з історією України та Росії (напр., назва *Russia* і похідні від неї терміни пов'язують в свідомості західного читача весь період Київської Русі лише з російським етносом, випускаючи з уваги попередній та одночасний розвиток нинішніх земель України і Білорусі). Навіть терміни *Rus'* та утворений від нього *Rusian*, на думку відомого мовознавця О. Горбача, могли бути незрозумілими для неукраїнського читача, який міг не зауважити відмінність у написанні звичного слова [1299, с.110].

Варто підкреслити, що термінологічні питання стосовно всіх історичних періодів для українських зарубіжних дослідників мали дуже важливе значення. Але якщо більшість проблем з українською термінологією стосовно історії України від Литовсько-Польської доби переважно стосувалися правильної транскрипції та розуміння значення означеного терміном предмета чи явища, то ті, що пов'язувалися з давньою історією і самою назвою “Русь”, були чи не наважливішими, бо в іншомовному світі використання традиційної (советської та західної, базованої на працях російських вчених) термінології сприяло спотворенню уявлення про етногенез українського народу та про Київську Русь

В науці діаспори замість терміну “Давня Русь” чи й “Київська Русь” вживається термін “Україна” або “Україна-Русь”, що пов'язане з кількома важливими причинами. По-перше, це викликане аналогією з використанням історичної термінології більшості народів, коли ранні історичні періоди розвитку країни переважно називали відповідно до її сучасної (історичної) назви (включаючи події цього часу до історії відповідної країни або основного етносу на її території). Зокрема, стосовно давнього періоду польської історії і сьогодні дослідники використовують терміни “польські землі” [1332, с.8-16], “давньопольська держава” [1332, с.17-36] тощо.

Використання відповідної “української” термінології уможливило наголошення за допомогою назви історичного коріння українського народу від часів Київської Русі. По-друге, якщо сучасні материкові дослідники російськомовний термін “руський” у перекладах текстів праць советських авторів сприймають беззастережно як той, що вживається в значенні “східнослов'янський”, а не “російський” чи “великоруський”, і перекладають українською як “руський” [1491, с.30], для чужомовного читача ці термінологічні нюанси були набагато складнішими. В більшості європейських мов переклад прикметників “руський” (в значенні давньоруський), російського “русский” та “російський” перекладаються як “російський” – англ. “Russian”, нім . “Russische”. Тому в зарубіжній історіографії цей термін у перекладах з російськомовних праць сприймався як “російський”. В перекладах праць радянських істориків, з якими можна було ознайомитися на заході на початку 1970-х рр., вживався іменник *Rus'*. Але вживані в текстах утворені від нього прикметники, зокрема *Russian* (*People, Church* та ін.) ставили, на думку М. Ждана, знак рівняння між прикметниками, утвореними від *Ruś* та *Russia* [449].

Розуміючи важливість цього, ще у 1957 р. Р. Смаль-Стоцький звернувся до американських дослідників із анкетною щодо термінології, яка використовувалась у дослідженнях з мовознавства та історії Центрально-Східної Європи з метою розгорнути відповідну наукову дискусію. Нажаль, дискусія так і не відбулася, бо для більшості неукраїнських дослідників існуюча термінологія була сталою і звичною.

Питання наукового перекладу української історичної термінології мовами світу залишалися актуальними ще в кінці 1990-х років [1192, р.ХVII-XXI; 1374, с.28-29], хоча до проблем української історичної термінології зверталися й неукраїнські історики різних країн, які співпрацювали з українцями [927, с.37-53]. Існували англійські переклади різних книг з історії України – зокрема, видані під час Другої світової війни, серед яких були й написані неукраїнськими авторами [1429]. Переклади ставали незрозумілими для неукраїнського читача, якщо в них було зроблено спроби подати назви з врахуванням української фонетики (Kyiv замість Kiev, Dnipro замість Dnepr тощо).

В далекому 1966 році О. Оглоблин висловив думку про те, що інтерпретація українського історичного процесу в зарубіжній історіографії зміниться лише із існуванням української незалежної держави [376]. Нещодавно подібну думку висловив С. Величенко, який вважає, що такі політичні події, як здобуття національної незалежності, в ідеалі не повинні впливати на істориків, але насправді таки впливають, і схему російської національної історії змінить тільки існування незалежної української держави [1260, с.18].

Причини російськоцентричного трактування історії України більшість дослідників справедливо також бачить у тому, що перед Другою світовою війною кілька американських університетів мали кафедри російської історії (Гарвардський, Єйльський, Колумбійський, Мічиганський, Чиказький, Стенфордський і Берклі), де переважно професорами були емігранти – російські історики чи соціологи [1484, с.73]. Після Другої світової війни історіографічна ситуація відносно мало змінилася. В американських університетах в міжвоєнний та повоєнний періоди працювало 17 відомих істориків – вихідців з Росії (М. Флоринський – Колумбійський університет, М. Карпович – Гарвардський університет, Н. Рязановський – Каліфорнійський університет, А. Мазур – Стенфордський університет, Г. Вернадський, С. Пушкарьов (емігрував по Другій світовій війні) – Єйльський університет та ін.), які виховували американських студентів-істориків на російськоцентричних поглядах на історію Східної Європи. Одночасно в американських підручниках для університетів, написаних переважно тими ж дослідниками російського (часом, українського – напр., Г. Вернадський) походження історія України трактувалася як частина історії Росії (чому сприяла також невідповідність термінології, що використовувалася). Від античних часів історичні події, що відбувалися на території України, викладалися як історія “Південно-Західної” або “Західної” Росії. Довгий час поширювалися тези про “три гілки російського народу” [1221, р.3-8], “три діалекти російської мови – великоросійський,

український і білоруський” [1221, р.4], “першу Російську державу в Києві” [1213, р.23] тощо. У “Словнику російських історичних термінів від восьмого століття до 1917” професора Єйльського й Фордгамського університетів С. Пушкарьова [1537], історія Київської Русі також трактувалася як “Київський період” історії Росії, хоча окремого гасла про Київську Русь чи Русь тут не було. Але до словника як пов’язані з історією Росії були включені поняття з української історії – від явищ до окремих предметів (зокрема, “клейноди” [1537, р.38], “булава” [1537, р.6], “універсал” [1537, р.169] та ін.). Одним із найпопулярніших підручників російської історії в США була книга Ніколая Рязановського “A History of Russia”, яка за сорок років мала низку перевидань (від 1963 по 2005 р.) в Оксфорді. Якщо врахувати, що підручники, написані Г. Вернадським, Н. Рязановським, С. Пушкарьовим, М. Карповичем, А. Мазуром та іншими знаними університетськими професорами відомих університетів (Єйл, Оксфорд та ін.), перевидавалися великими тиражами по 5 – 8 видань і були основними в університетських курсах історії Росії – то їх вплив на формування уявлень про історію Центрально-Східної Європи у молодих дослідників, на американське чи європейське сприйняття відповідних наукових проблем важко переоцінити. Ця позиція “чужого” наукового світу підтримувалася советськими істориками – як під час міжнародних наукових конгресів, так і в працях, які базувалися на тій самій російськоцентричній схемі історичного процесу, дещо видозміненою міфемами класової боротьби.

Розуміння ситуації викликало спроби написання англomовної історії Росії українськими істориками. До цього проекту кілька разів (1953, 1960 рр.) звертався Український Конгресовий Комітет Америки (УККА). До написання книги мали бути залучені Любомир Винар, Олександр Оглоблин, Ігор Соневицький [371] та інші вчені. З різних причин цей проект так і не був реалізований, хоча англomовні видання узагальнень історії України було видано. Крім того, були здійснені перевидання праць М. Грушевського, Д. Дорошенка, О. Терлецького, Мих. Антоновича, І. Крип’якевича та ін. О. Герус підготував англomовне доповнення “Нарису з історії України” Д. Дорошенка. Але до появи книги О. Субтельного потреба підручника з історії України для західних університетів залишалася актуальною.

Важливі спостереження про причини “російськофільського” скерування американської науки були висловлені професором Альбертського університету (Канада) І. Лисяком-Рудницьким, професором Кентського державного університету (США) Л. Винарем, професором Вашингтонського університету Іваном (Джоном) Решетарем та ін. І. Лисяк-Рудницький, в статті “Проти Росії чи проти радянської системи?” [1091; 1092] поруч із роздумами про ставлення української еміграції до проблеми українсько-російських відносин, відзначав, що на Заході “аж надто часто не добачають того факту, що СРСР не національна держава, а імперіялістичний конгломерат народів...” [1092, с.319]. Л. Винар, неодноразово аргументовано довівши ставлення більшості американських та західних дослідників до Грушевського та інших українських вчених як до націоналістів [952, р.15], розкрив причини слідування російській

“традиційній” схемі та її пізнішим варіантам, що позбавляло український та білоруський народи історичного коріння [949, р.32-33].

І. Решетар, який у складі делегації американських істориків у 1957 р. особисто відвідав советську Україну [1403], підчас конференції “Радянський Союз і Східня Європа, віддзеркалення в американській системі освіти” в Ратгерському університеті 29 квітня 1983 р. зазначив: “Можна твердити, що в США навіть певні академічні кола, а також засоби поширення інформації з неохотою визнають існування України чи Української РСР як окремої одиниці. ...Підставою для такої розливчастості і навіть повної відсутності уявлення про Україну є американська тенденція розглядати Радянський Союз як звичайну однонаціональну державу... Певна річ, що радянські правителі намагаються поширити ідею про існування нової демографічної одиниці – “радянського народу”, який нібито репрезентує нове суспільство” [1432, с.62].

Дослідник розкрив зміст та причини такої ситуації, що спробуємо узагальнити. Отже, на його думку, причини “неуваги” до України пов’язані: 1) з поглядом на Україну як підлеглу територію, з ігноруванням лінгвістичних, культурних та історичних розбіжностей між трьома східнослов’янськими народами; 2) зі сприйняттям українців як бездержавного та неісторичного народу при загальній тенденції в США розглядати історію як політичну й дипломатичну [1432, с.63], тобто, як історію державних народів; 3) зі специфікою використання наукового апарату (термінології), що дозволяє в англійських дослідженнях вживати як синоніми слова Русь і Росія, руський та російський, що спотворює розуміння природи Русі, як географічно-територіального, а не національного означення, і відмовляє в її історичній спадщині українцям [1432, с.66-67]. Детальніше зупиняючись на окремих проблемах історії України, дослідник проаналізував факти їх невірної інтерпретації в американській історіографії.

Окремо особливості вивчення української історії поза Україною, зокрема в США, проаналізував М. Чубатий в праці “Українська історична наука (її розвиток і досягнення)”, наголошуючи на посиленні російськофільських тенденцій американської історіографії [1484, с.37-41]. В листі до О. Прицака в 1970 р. він висловився проти Гарвардського університету як осередку українознавчих студій тому, що “на полі славістики це один із більше зрусифікованих в ЗДА” університетів: “На Гарварді в славистиці завис дух російського історика Карповича та славіста російсько-советського хову Якобсона. Вони продовж 40 літ виховали десятки американських істориків, для яких правдива історія України чужа, або перекручена” [8].

В советській же історіографії, як згадувалося, активно формувався советсько-російський “російськоцентричний” історичний міф, в свою чергу базований на низці складових – міфологем, що стосувалися етногенезу українців [1328], “спадку” Київської Русі, існуванні “давньоруської народності”, руйнівної ролі греко-католицької церкви в історії українського народу, цивілізаційної та культурної першості російського народу і його месіанства щодо України, прагнення “возз’єднання” з Росією та ін. [1267]. При цьому в історії українських

земель часто ігнорувалися або негативно оцінювалися будь-які західні, європейські впливи.

Враховуючи також, що в міжвоєнний період Радянський Союз активно намагався руйнувати українську спільноту в Європі, застосовуючи різні методи, що сьогодні доведено в дослідженнях відомих дослідників проблем еміграції 20-х рр. ХХ ст. В. Піскун [1420], В. Сідака та Т. Вронської [1459; 1460] можна передбачити і відповідні заходи стосовно української діаспори повоєнної доби, хоча ця теза поки що є лише гіпотезою і вимагає документального підтвердження. Принаймні, советські агенти могли перебувати серед науковців в таборах для переміщених осіб, відомо, що в Канаді та США виходили українські комуністичні періодичні видання. Гіпотетично можна припустити наявність впливів чи їх спроб на окремих українських вчених пізнішого часу, особливо, якщо їхні рідні залишилися на території СРСР. Способами дискредитації українських організацій, праць та осіб поза Україною було поширення через книгарні советських англомовних “праць” відповідної тематики, спроби політизувати дискусії на наукових конгресах тощо.

Для означення української історіографії поза Україною в сучасних дослідженнях використовуються терміни “українська зарубіжна (закордонна) історіографія”, “історіографія діаспори”, “діаспорна історіографія”, “еміграційна історіографія”, “українська вільна історіографія” та ін. Додамо, що враховуючи історіографічну традицію для окреслення українців поза Україною вживаємо означення “еміграція” та “діаспора” з відповідними похідними від них, хоча останнє означення на думку частини дослідників, використовується стосовно українців лише з початку 1990-х рр. [1379, с.9].

При цьому вважаємо слушним розрізнення понять “еміграція” та “діаспора”. Перше переважно використовується по відношенню до українців поза Україною, коли вони не мали громадянства країн поселення (зокрема, більшість українців у міжвоєнний період мешкали із т.зв. “нансенсовськими” паспортами). Тому стосовно науковців та наукових установ міжвоєнного періоду переважно вживається термін “еміграція”, “еміграційні”. Термін “діаспора” вживаємо щодо українців поза Україною др. пол. ХХ ст., коли вони були інтегрованими у життя неукраїнського суспільства, особливо в Канаді та США, де домінували концепції етнічного плюралізму, і їх становище було значною мірою відмінним [1007, с.13]. Тому вважаємо, що стосовно української науки поза Україною др. пол. ХХ ст. доцільно використовувати всі вищезазначені означення, з врахуванням їх семантики.

Крім того, для західної наукової традиції притаманно вживати терміни “канадець українського походження”, “американець українського походження”, “австралієць українського походження” тощо, що визначає в першу чергу належність до громадянства певної держави. Безперечно доцільним є використання цього означення щодо представників поколінь, народжених поза Україною. Також, відповідно до традиції, поширеної в закордонній історіографії для означення історіографії в Україні, яку емігранти вважали “материком” чи “краєм” ми вживаємо також використовуваний ними термін

“материкова” історіографія.

Більшість назв наукових інституцій і об’єднань в еміграції та діаспорі в назві мали епітет “українське”. Причину його появи добре пояснено колишнім ректором УВУ В. Яневим щодо Українського богословського товариства: “Товариство називалося початково – на Рідних землях, коли не треба було уточнення, – Богословське Наукове Товариство (БНТ). Щойно при відновленні діяльності поза межами України назву уточнено на Українське Наукове Богословське Товариство (УБНТ), *щоб відрізнити його від аналогічних наукових установ інших національностей*” [1494, с.3] [виділення наше. – А.А.]. Зрозуміло, що в умовах багато- та іноетнічних країн таке уточнення було потрібним і використовувалося не лише в українській науці. Але й цей часто вживаний вираз “українська наука” в діаспорі викликав застереження, ґрунтовані на запереченні існування “української ядерної фізики” чи “української психології” [978, с.96]. Однак вираз “українська наука” сьогодні є усталеним в історіографії і цілком виправданим стосовно гуманітарних українознавчих дисциплін у дослідженнях вчених українського походження поза Україною та національних наукових інституцій. Під ще одним доволі поширеним в дослідженнях виразом “наукове життя” розуміємо діяльність наукових інституцій та участь у ній окремих дослідників. Для підкреслення методологічної свободи української діаспорної історіографії на відміну від “невільної” советської науки досить часто в назвах вживався термін “вільна”, “вільний” тощо.

У більшості досліджень авторів діаспори стосовно всіх наукових інституцій переважно вживається як узагальнюючий, термін “наукові установи” (часом при використанні в назві слів “товариство”, “академія” тощо), не зважаючи на організаційні відмінності між ними [559, с.153]. Більшість наукових інституцій поза Україною є за всіма ознаками товариствами – добровільними об’єднаннями, що фінансуються за рахунок членських внесків, пожертв та іноді одержання грантів від держави або відповідних неполітичних фондів як неприбуткові організації. Лише частина з них – переважно наукові інститути, що є структурними підрозділами університетів, фінансуються частково університетом та за допомогою цільових фондів, зібраних українською громадою, є підзвітними в цій частині діяльності (як і в інших) керівництву університетів, є науковими установами в материковому розумінні. Поняття “організація” переважно використовувалося для означення політичних чи громадських об’єднань. Тому відповідно до існуючої в закордонній українській науці традиції називати наукові інституції діаспори, незалежно від їх організаційної форми, науковими установами, це означення будемо використовувати поруч із іншими.

Враховуючи ставлення більшості українських західних дослідників до радянської влади як окупаційної, привнесеної ззовні й враховуючи суто українське значення терміну “радянський” (від назви Центральної Ради), ми підтримуємо думку, висловлену О. Рубльовим про потребу застосування для означення історіографії чи інших явищ в Україні терміну “советський” [1434, с.

18]. Крім того, цей термін був досить широко вживаним в історіографії діаспори. Втім, не вважаємо помилкою використання терміну “радянський”, погоджуючись із доводами відомого українського геральдика Р. Климкевича щодо русифікації таким чином української термінології [559, с.163]. Крім того, термін “радянський” також використовувала в працях частина закордонних вчених.

Дослідження доробку окремих істориків сьогодні стає одним із пріоритетних напрямів історії науки, тому що вивчення її як частини інтелектуальної історії, історії формування та розвитку окремих історичних концепцій неможливе без вивчення творчого доробку їх носіїв. Одночасно в науці все частіше застосовується поняття т.зв. “колективної творчості”, що означає не лише спільне опрацювання певних наукових проблем у буквальному розумінні, а й систему взаємозв’язків між вченими, що стосовно наукової творчості визначається застосуванням міждисциплінарних методів, пов’язаних із такими науковими категоріями як психологія науки, філософія науки, соціальні функції науки тощо [1238]. При цьому в будь-якому науковому колективі, а наукове товариство є одним із різновидів колективу вчених, залишається значне місце для самостійної наукової / творчої самореалізації окремого дослідника. Її вивчення також передбачає застосування методів психологічного дослідження і включає дослідження зв’язків вченого, що пов’язане з категоріями “наукового співтовариства”, “мікросоціуму вченого”, “соціального замовлення” тощо. Саме тому важливими складовими дослідження наукового товариства як різновиду спільноти дослідників є такі аспекти як статус і соціальне становище вченого у суспільстві, мотивація наукової творчості, міжособистісні взаємовідносини між дослідниками та в науковій спільноті в цілому тощо. Також варто враховувати те, що значний вплив на функціонування науки мало соціокультурне середовище її існування, що визначало багато чинників в історіографічному процесі.

В еміграції вчені певного фаху складали відносно вузьке коло (хоч і розкидане територіально не лише по різних містах і країнам, а й континентам), тому контакти між ними відносно скоро встановлювалися в першу чергу шляхом листування. Більшість їх були знайомі – якщо не безпосередньо, то в межах фахового “цеху”. Важливим об’єднуючим чинником в наукових установах переважно була особа-лідер (напр., О. Оглоблин зумів поєднати навколо себе істориків, що працювали в УВАН, пізніше – Гарвардському українознавчому інституті). Не менш яскравими лідерами – організаторами науки були Л. Винар, І. Лисяк-Рудницький, О. Пріцак та ін. Серед особистісних рис лідера мали бути вміння зорганізувати людей, відданість розпочатій справі, вміння пожертвувати особистими інтересами. Лідер мав мати високорозвинені інтелектуальні та організаційні здібності, чітке уявлення про мету діяльності, наполегливість та ім’я у суміжних (українських та інонаціональних) інтелектуальних співтовариствах. Коло вчених, що об’єднувалися біля нього, могло бути неформальним або інституційно оформленим.

Лідер міг одночасно об'єднувати навколо себе людей і викликати незадоволення своїми певними діями у іншій групі осіб, що не належали до його кола. В еміграції наукових лідерів, можливо, було більше, ніж в тогочасній Україні, наукове життя якої строго регламентувалося. На гіпотетичному рівні можна припустити, що серед рис характеру значної частини представників старшого та середнього поколінь емігрантів, які наважилися покинути “в краю” майже все – друзів, майно, бібліотеки, архіви, а часом – навіть найближчу родину – і вирушити в невідомість цілком свідомо – мали мати сміливість та достатньо значне “его”, а не лише бажання покинути батьківщину для збереження власного життя. В середовищі інтелектуальної еміграції панував дух служіння науці, і бажання самореалізації формувалося на певному тлі. Саме цей чинник спричинив появу низки інституцій, видань, які сприяли як індивідуальному особистісному розвитку, так і розвитку організацій. Важливе значення постать лідера, яким був в першу чергу Л. Винар, мала для функціонування УІТ.

Для визначення кола історичних фактів, які мають відношення до відтворення діяльності наукового співтовариства та окремих індивідуальностей має значення визначення кола джерел. Не зупиняючись докладно на їх характеристиці, підкреслимо, що залучення в якості таких не лише друкованого наукового тексту як результату праці вченого, а більш суб'єктивованих джерел – листування, щоденників, спогадів уможливить поглиблення розуміння причинно-наслідкових зв'язків тих чи інших подій, пов'язаних із взаємовідносинами вчених та установ, які вони представляли чи очолювали. І лише на основі комплексного аналізу історіографічної ситуації з залученням різноманітних джерел можлива цілісна оцінка подій. Неабияке значення має тут і питання самоідентифікації як вченого [1297], так і колективу дослідників як в національному, так і професійному відношенні. В цьому контексті важливою є також проблема наукової традиції та наукових впливів, вивчення якої дозволить визначити їх співвідношення, що стане важливою складовою з'ясування місця української історіографії в світовому науковому процесі.

Отже, застосовані в цілому в дослідженні принципи та методи були допоміжними для досягнення поставлених мети та завдань, чим і був обумовлений їхній вибір. Викладений матеріал розкриває теоретичні підходи до розв'язання поставлених в дослідженні завдань, а також характеризує історіографічну ситуацію часу створення Товариства. Зокрема, тут подається авторське розуміння використаного в дослідженні понятійного апарату, термінології та історіографічних явищ. Узагальнено систематизацію наукових установ діаспори, обумовлено зміст поняття “наукове товариство”, а також подано авторське розуміння використовуваної термінології. Крім того, проаналізовано поняття “історичний міф”, значення концепції українського історичного процесу М. Грушевського, розуміння понять “національний”, “націоналістичний”, “націоналізм”, “партійність”. Розглянуто поняття, пов'язані з процесом індивідуальної та колективної наукової праці, обумовлено розуміння джерельної бази історіографічного дослідження.

1.2. Висвітлення діяльності УІТ в історіографії

Приступаючи до висвітлення історіографії проблеми, зауважимо, що аналіз досліджень, пов'язаних із вивченням діяльності УІТ та його членів, буде включати в першу чергу ті з них, що дають важливу інформацію для визначення стану вивчення історії Товариства. Тематично праці можна поділити на кілька основних категорій: 1) синтези українського історіографічного процесу, що включають оцінку діяльності Товариства, змісту та значення публікацій УІ або інших видань УІТ, його окремих членів в контексті аналізу тогочасної історіографічної ситуації; 2) узагальнюючі спеціальні дослідження з історії Товариства або його журналу; 3) спеціальні дослідження, присвячені вивченню окремих напрямів діяльності УІТ чи тематики журналу УІ; 4) рецензії на книжкові видання Товариства і на праці його членів, які подають оцінку його діяльності в цілості; 5) персональні праці, присвячені життю та творчості окремих дослідників – членів Товариства (в контексті дослідження найважливішими є праці, де розглядається внесок вчених у діяльність УІТ). Крім того, існує ряд бібліографій, які включають вибрану літературу про УІ та УІТ [1159; 1165; 1163], а також покажчики публікацій журналу [1176]. При опрацюванні історіографії проблеми було застосовано хронологічний підхід.

В українській закордонній історіографії у др. пол. 1960-х – в перш. пол. 1970-х рр. появилось кілька *синтезів (іноді – тематичних) української історіографії*, більшість яких зверталася до проблем її советської гілки, але деякі охоплювали й аналіз доробку колег. У невеликому за обсягом дослідженні О. Підгайного було відзначено публікації УІ, присвячені вивченню проблеми української революції. Особливо відзначено спеціальний том журналу з нагоди 50-ліття Української революції [1210, р.17]. В невеликому дослідженні О. Прицака про тогочасний стан української історіографії УІТ згадується як заснована у 1964 р. наукова інституція, що видає україномовний журнал УІ. Недоліком видання дослідник вважав його недостатню фінансову базу [1211, с. 149], що загрожувало припиненням публікації.

Дослідник історії церкви та інших наукових проблем українського середньовіччя М. Чубатий проаналізував розвиток української історіографії, визначивши в ній п'ять основних генерацій, до двох останніх з яких належали члени УІТ. Називаючи деяких їх представників, вчений наголосив на заслугі Л. Винара, котрий “дав почин до оснування” Українського Історичного Товариства (1965) та до видання УІ [1484, с.45], наголосивши, що “ці два почини причиняться до нав'язання праці теперішнього покоління істориків, себто п'ятої генерації з чотирма попередніми” [1484, с.45]. Професор Українського католицького університету в Римі П. Ісаїв, аналізуючи напрями розвитку української історіографії при характеристиці окремих течій державницького напрямку виокремив т.зв. “загальнонаціональну” або “немонархічну”, до якої відносив як деяких галицьких вчених – М. Кордубу, І. Крип'якевича, М. Терлецького, так і вчених діаспори – М. Чубатого, О. Оглоблина, О. Прицака, І. Витановича, братів Любомира і Богдана Винарів та

молодших істориків [1082, с.26]. Професор Акронського університету Т. Мацьків у дослідженні української історіографії розглянув українознавчі студії в американських і канадських університетах, а також згадав УІ як одне з нечисленних видань, де друкувалися праці з історії України [1204, с.287-288].

Вже в часи української незалежності сучасному станові української історіографії було присвячено розвідку О. Субтельного [1216], в якій було зроблено спробу осмислити стан української історіографії на Заході та в ССРСР, докладно висвітливши різні складові її розвитку. В частині, присвяченій інституціоналізації науки, він згадує організації та наукові установи, створені на Заході, зокрема в Північній Америці. Поруч із УВАН у США та НТШ в Америці, Європі та Австралії, згадує також УІТ та Інститут східноєвропейських досліджень ім. Липинського, відзначивши, що членство цих установ зменшується [1216, с.49]. Певною мірою протиставляючи названим установам УНІГУ (HURI) та КІУС, дослідник стверджував, що саме останні виводили українську науку з “тетга”. Такий висновок базований на врахуванні значення діяльності українських наукових центрів при американському та канадському університетах, але не враховує значення діяльності УІТ та інших українських наукових установ на міжнародному рівні. Додамо, що подібні оцінки більшою мірою були характерними для “молодшого” покоління вчених, які вважали, що лише інституційна інтегрованість в західне наукове середовище уможливило наукову працю.

Одним з перших досліджень в українській постсоветській історіографії, що мала узагальнююче та методологічне значення для розвитку історичної науки стала стаття киянина С. Білоконя “Чи маємо ми історичну науку”, опублікована в “Літературній Україні” 10 січня 1991 р. Розміркування, висловлені в ній, автор частково озвучив у доповіді в Ратгерському університеті в березні 1990 р., а також на сторінках УІ [977]. Називаючи головні проблеми розвитку советської та постсоветської історіографії, автор стверджує як загальновідомий факт перехід центру українознавчих студій поза територію України завдяки працям О. Оглоблина, Л. Винара, Т. Гунчака, О. Прицака, О. Субтельного та ін. в роки холодної війни та застою [977, с.144].

З розвитком співпраці між материковими та діаспорними науковцями збільшилася й кількість досліджень, в яких осмислювались діяльність УІТ та його журналу. Сприяла цьому процесові й низка конференцій як опосередковано, так і спеціально присвячених УІ чи УІТ, а також спеціальні сесії з проблем діаспори під час конгресів МАУ чи зініційованих УІТ міжнародних конгресів українських істориків [1464, с.99-100]. Позитивна оцінка діяльності УІТ та організованих ним міжнародних історичних конгресів в Україні, які стали місцем зустрічі вчених з усіх регіонів та діаспори, була дана Я. Ісаєвичем [1333, с.21].

Узагальнення та оцінки діяльності УІТ або його окремих представників подано у підручниках з української історіографії. Щоправда, у практично першому з написаних за часів незалежності відсутні узагальнення про творчість вчених діаспори, але згадується їх внесок в опрацювання певних тематичних напрямів. Зокрема, згадано діяльність члена УІТ Дж. Мейса по поширенню в

США знань про Голодомор в Україні [1364, с.471], а також відзначено появу в Україні в першій половині 1990-х років наукових досліджень І. Лисяка-Рудницького та О. Субтельного [1364, с.497], М. Богачевської-Хом'як [1364, с. 471] та ін.

У відомому історіографічному синтезі І. Колесник [1352] в контексті аналізу загальнонаукового розвитку розглядаються точки зору на історичний процес та окремі дослідження вчених українського зарубіжжя, в тому числі й членів УІТ – О. Оглоблина, Н. Полонської-Василенко, С. Горака, Л. Винара, Т. Мацькова та ін. Позитивно оцінює дослідниця розвиток в історіографії діаспори окремих наукових напрямів – зокрема, грушевськознавства [1352, с.88] (підкреслено, що “суто специфічним для української історіографії (особливо на Заході) було виникнення такої синтетичної галузі, як *грушевськознавство* [підкреслення І. Колесник. – А.А.], яке органічно поєднувало інтелектуальну і соціальну історію науки, принципи біографістики, джерелознавства, археографії тощо” [1352, с.88]), внесок у розбудову джерельної бази історіографічних досліджень, в опрацювання теоретико-методологічних наукових проблем (зокрема, визначення та змісту поняття “історіографія” [1352, с.90]), особливості мови науки [1352, с.90-91], докладно розглянуто погляди на розвиток дисципліни О. Оглоблина [1352, с.104-106], М. Чубатого [1352, с. 106-112], О. Субтельного [1352, с.113-119].

Значну увагу вивченню різних аспектів діяльності УІТ приділив Я. Калакура [1337], зазначаючи, що в умовах “холодної війни” історики діаспори зберігали і приумножували національні традиції української історіографії, відстоювали самобутність і окремішність наукової схеми історії українського народу, опрацьованої М. Грушевським і модернізованої О. Оглоблиним, створили наукову школу української історіографії в діаспорі, УІТ, заснували часопис УІ [1337, с.13]. Дослідник характеризує доробок окремих членів Товариства, подав загальну характеристику розвитку історіографії в діаспорі в 1960-х – 1980-х роках, стверджуючи, що вчені опрацьовували актуальні проблеми історії України, на основі модерних методик досліджень, тогочасних історіософських течій, насамперед постпозитивізму, соціологічної історії, конструктивізму, неоромантизму тощо [1337, с.373]. Автор докладно розглянув діяльність УІТ, стверджуючи, що за ним залишалася провідна роль у нарощуванні знань, розв’язанні дискусійних проблем [1337, с.343].

Я. Калакура наголошує на значенні грушевськознавства та розглядає місце у його розвитку засновника течії Л. Винара, а також О. Домбровського, І. Витановича, М. Андрусяка та ін. Характеризуючи здобутки істориків діаспори у збагаченні джерельної бази дослідження історії України, автор говорить про значення наукового доробку Т. Гунчака, В. Косика, Т. Мацькова, О. Прицака та інших членів Товариства. Розглядає автор і деякі дискусії, які виникали в історіографічному середовищі, зокрема між І. Лисяком-Рудницьким та О. Прицаком і І. Решетарем щодо періодизації українського національного руху [1337, с.377-378]. При характеристиці основних здобутків у різних наукових напрямках автор згадує праці о. О. Барана, Л. Винара, І. Витановича, О. Геруса,

О. Домбровського, В. Дубровського, М. Ждана, А. Жуковського, М. Єремїва, І. Каменецького, Т. Мацькова, М. Міллера, І. Назарка, О. Оглоблина, Я. Пастернака, О. Прїцака та інших членів УІТ. Важливим є загальний висновок дослідника про роль УІТ, УІ та інших наукових інституцій в діаспорі для розвитку української історіографії та сприянні її інтеграції у світову історичну науку [1337, с.380]. Вчений в низці узагальнюючих досліджень статейного формату також звертався до вивчення історії Товариства та його журналу в розвитку історіографії, відзначаючи домінуючу роль останніх у консолідації українських істориків на Заході, ролі УІ в обороні національних традицій української історіографії, вклад УІТ у розвиток національної історіографічної школи, аналізував джерелознавство у дослідницькій діяльності членів УІТ тощо [1335; 1338; 1339; 1341].

Вдалу спробу визначення місця УІТ в українській історіографії зробив Ю. Макар [1376; 1380]. Значний внесок в опрацювання здобутків української закордонної історичної науки й осмислення процесів, які в ній відбувалися, зробив О. Ясь, який проаналізував різні аспекти творчості окремих дослідників, зробив бібліографічні огляди деяких періодичних видань, розглянув різні аспекти державницького напрямку [1496; 1497], проблему наукових поколінь та організації наукової праці [1502], спробував доповнити образ української зарубіжної історіографії на основі рефлексій її представників [1501] тощо. В його статтях окреслено загальну історію розвитку української історіографії поза Україною та доволі точно з'ясовано фактори, що на неї впливали. Цікавою є спроба О. Яся узагальнити зміни образу української зарубіжної історіографії, окресливши чотири основні фази його трансформації в уявленні материкових істориків.

Розробка теоретичних аспектів української історіографії також призвела до посилення уваги до творчості представників наукових шкіл та напрямів, поширених на межі ХІХ – ХХ століть, в тому числі і в контексті збереження державницької історіографічної традиції в українській зарубіжній історичній науці ХХ ст. В працях з характеристикою народництва та державництва, а також при вивченні різних аспектів творчості та діяльності М. Грушевського згадувався й науковий доробок членів УІТ [1416; 1417; 1418]. Методологічні засади української, в тому числі й діаспорної, історіографії з аналізом впливів німецької філософії на розуміння концепції (схеми) української національної історії у її співвідношенні з всесвітньою історією розглянув історик і політолог В. Потульницький [1428]. Внесок членів УІТ (К. Біди, Л. Винара, Т. Гунчака, І. Лисяка-Рудницького, Т. Мацькова, О. Оглоблина, Н. Полонської-Василенко, О. Прїцака, О. Субтельного та ін.) у визначенні становища історіографії в Україні та поза нею визначив В. Головка [1293; 1294, с.84-112; 1295]. Він же розглянув внесок Л. Винара та інших членів Товариства у визначення поняття “історіографія” [1298]. Значення УІТ в контексті перспектив вивчення україніки НБУВ розглядалося О. Супронюк [1463].

Інформація про архівні фонди УІТ нещодавно була включена в загальний аналіз архівних збірок еміграції та діаспори в докладній монографії М.

Палієнко [1412], а також у кількох ґрунтовних статтях дослідниці [1412]. В ґрунтовній статті знавця архівної українки І. Матяш подано дані про матеріали членів УІТ в архівах Канади [REF _Ref275875385 \r \h 1389]. Інформацію про архівні матеріали УІТ подано також в кількох публікаціях автора [1228; 1229; 1230; 1233].

Узагальнюючі праці про УІТ та його журнал переважно були написані членами Товариства і мали значною мірою ювілейний, іноді – історико-мемуарний характер, але в них завжди згадувався доробок УІТ та основні напрямні його журналу. Поява таких публікацій була пов’язана, з одного боку, з потребою ознайомити з діяльністю Товариства його членів та українську громаду, з іншого – з потребою осмислити зроблене та накреслити нові плани. Ще однією причиною появи таких публікацій було усвідомлене прагнення зафіксувати історію Товариства і зберегти її для майбутніх дослідників. Діяльність УІТ та інформація про публікації і розвиток його журналу висвітлювалися також на сторінках українських та неукраїнських періодичних видань.

Значна кількість таких досліджень написана засновником УІ та ініціатором створення УІТ Л. Винарем [986; 1006; 1007 та ін.], який намагався висвітлити як початки видання журналу, так і створення Товариства, охарактеризувати склад його Ініціативної групи, дати загальну характеристику діяльності в контексті тогочасного стану наукових досліджень. Л. Винар та інші дослідники також намагалися визначити складові співпраці Товариства з УВАН у США [558; 606; 1070] та іншими науковими установами.

Кожен ювілей журналу чи УІТ відзначався низкою публікацій [1006; 1007 ; 1012; 1013; 1085; 1046; 1051]. В них автори не лише коротко подавали характеристику діяльності Товариства та значення його журналу, а й аналізували розвиток історіографії в діаспорі та Україні. Крім узагальнень здобутків УІТ, зроблених Л. Винарем, докладні підсумки праці підводили інші дослідники. О. Домбровський [920; 921] коротко подав історію УІТ до 1988 р., розглянув основні методи та напрямні праці, стисло охарактеризував структуру Товариства, згадав про участь його представників у Міжнародних історичних конгресах, співпрацю з АІА та інші конференції. Стисло охарактеризував видавничу діяльність УІТ: монографічні дослідження, книжкові серії та “Історичний атлас України”, а завершив свій короткий історичний огляд сподіванням на початок співпраці між істориками України і діаспори. Україномовну версію цієї статті було опубліковано в журналі Організації Оборони Чотирьох Свобод України (ООЧСУ) “Вісник” [1071].

В кінці 1980-х – середині 1990-х років статті дослідників з діаспори стали з’являтися в українських виданнях [1097]. Для УІТ було дуже важливим поширити знання про Товариство серед материкових дослідників, залучити їх до співпраці. У 1993 р. вийшла збірка доповідей першої Міжнародної конференції “Роль вищих навчальних закладів (інституцій) у розвитку українознавства”, де було опубліковано й доповідь Л. Винара “З нагоди 25-річчя Українського Історичного Товариства. 1965 – 1990”, в якій вчений

коротко окреслив основні здобутки УІТ, а також розкрив своє бачення його завдань на тогочасному етапі [1012].

Співпраця між дослідниками діаспори та України в цей час поглиблювалася, свідченням чого є проведення численних спільних наукових конференцій, підготовка спільних видань тощо. УІТ та УІ в цей час активно співпрацювали з материковими дослідниками, наслідком чого стало включення провідних науковців з України до редколегії журналу, значне збільшення кількості їх публікацій. Продовжували співпрацювати в Товаристві й дослідники з інших європейських країн.

Високо оцінив журнал Товариства Микола Неврлий (Мікулаш Неврлі) у короткій, але змістовній статті “Джерело історичної пам’яті”, опублікованій у “Сучасності” в 1996 р. [1406]. Автор підкреслив важливість публікації в журналі праць на теми, які не могли досліджуватися в умовах тоталітарного режиму советської України. Він відзначив важливість дослідження постатей козацько-гетьманської держави, М. Грушевського та його доби тощо. При цьому наголосив унікальність беззмінного редагування журналу його засновником – проф. Л. Винарем, якому треба завдячувати високий рівень публікацій [1406, с.157]. Незвичною була ювілейна стаття Т. Мацькова, який зробив оцінку діяльності УІТ та публікацій УІ на основі відгуків материкових дослідників [663].

Річниці УІ та УІТ було відзначено черговими ювілейними публікаціями в діаспорі й Україні [1046; 941; 1247]. УІТ було щиро зацікавлене співпрацею з материковими дослідниками, а інтерес до нього та журналу природно зростав в Україні, показником чого стала низка наукових конференцій, проведених з нагоди їх ювілеїв, та публікації матеріалів у різних виданнях [1446; 1401; 1402]. Осмислення ролі УІТ в українській історіографії відбувалося й під час наукових конференцій в діаспорі [1371]. Ознайомленню з діяльністю Товариства сприяла доповідь Л. Винара на Першому Міжнародному конгресі українських істориків в Чернівцях у 2000 р., опублікована в матеріалах конгресу [1048] та в УІЖ [1049]. В ній Л. Винар з перспективи 35-ліття діяльності УІТ розглянув генезу та початкові завдання УІТ, окреслив основні періоди та складові діяльності, назвав книжкові серії Товариства, видання та завдання на сучасному етапі.

Більшість праць вченого про УІТ та його журнал мають аналітично-мемуарний характер і часто супроводжуються публікацією архівних матеріалів. Так, на сторінках журналу Л. Винар розповів, як було створене історичне товариство [564], подав інформацію щодо історії підготовки англomовного перекладу “Історії України-Руси” М. Грушевського [548], розкрив причини та різні аспекти підготовки публікацій про О. Кандибу на сторінках журналу [549], роль УІ в розвитку грушевськoзнавства [987] тощо. Він став автором низки публікацій про колег по Товариству.

Від середини 1990-х років у визначенні місця УІТ та його журналу в українській та світовій історіографії значний внесок зробила Л. Сакада – автор низки наукових статей [1443; 1449], дисертації [1440] та присвяченої журналу монографії [1441]. Уважно дослідниця простежила доробок УІТ та журналу УІ

у вивченні наукової та творчої спадщини М. Грушевського [1445], оповіла про наукові конференції, присвячені вченому, організовані УІТ, відзначила місце Товариства у пошуку архівних матеріалів, наголосивши на ролі Л. Винара у розбудові грушевськознавства та популяризації постаті М. Грушевського, порівняла різні аспекти двох історичних фахових видань – УІЖ та УІ [1442], охарактеризувала джерела до історії УІТ на сторінках журналу [1444], стала упорядником покажчику видання [1176]. В монографії вона загально розглянула передумови появи історичного часопису в діаспорі, визначила внесок видання в опрацювання деяких історіографічних, джерелознавчих проблем, його археографічного доробку та матеріалів до біоісторіографічних досліджень.

Важливими є оцінки значення журналу та діяльності УІТ в *рецензіях на журнал та книжкові видання*. У присвячених журналу підкреслювалося значення його публікацій, рецензійно-бібліографічного відділу тощо [1373]. Серед присвячених книжковим виданням УІТ [1345, 919; 937; 948] варто також згадати дослідження з проблемної історіографії, в яких оцінено ті чи інші видання Товариства [1185].

Однією з останніх найважливіших публікацій рецензійного плану є стаття Т. Приймака, присвячена одночасно двом публікаціям про УІ – книзі Л. Сакади та збірці праць Л. Винара [938], в якій не лише охарактеризовано публікації, а на їх основі проаналізовано основні складові та значення діяльності Товариства

Оцінивши засновника журналу як “контroversійного та впливового” вченого, коротко охарактеризувавши його внесок у розвиток науки, позитивно оцінивши здобутки УІТ та його журналу, Т. Приймак водночас зауважив відносно незначну співпрацю в журналі деяких західних дослідників (починаючи від О. Прицака та І. Лисяка-Рудницького та молодших, які переважно були виховані в гарвардському науковому осередку), пояснюючи це здебільшого україномовністю видання [938, с.213-214]. Аналіз публікацій УІ підтверджує цю думку стосовно декого із названих в рецензії вчених, але в цілому твердження канадського автора вимагає уточнення. Втім, зі старшим поколінням названих дослідників співпраця розгорталася не лише на рівні публікацій журналу.

Згадані рецензентом відомі українські вчені – представники старшого покоління В. Галич, І. Решетар та І. Бесараб були членами товариства, що підтверджується архівними матеріалами [REF_Ref275876060 \r \h 20]. Стосовно членів УІТ О. Прицака та І. Лисяка-Рудницького, які дуже добре володіли українською мовою, можна припустити, що причини появи порівняно меншої кількості їх публікацій у виданні були пов’язані з тим, що перший був зайнятий розвитком УНІГУ, другий – докладав зусиль у розвитку КІУС, крім того, в своїх зацікавленнях був, за власним влучним виразом, “між історією і політикою” [1457, с.573], а в наукових публікаціях тяжів до англійських видань. Блискучою українською мовою він користувався переважно в публіцистичних працях. Молодше тогочасне покоління вчених дійсно

недостатньо володіло літературною українською мовою. Крім того, воно самим життям було інтегроване у західне середовище, яке визначало мотивацію наукової діяльності та пріоритети їх наукової праці [Див.: 658, с.47-48].

Вцілому, розміркування Т. Приймака свідчать, що для нього головним проявом співпраці вчених в УІТ є наявність публікацій на сторінках УІ, що в черговий раз підтверджує потребу відтворення всіх аспектів діяльності Товариства та його членів.

Водночас у материковій історіографії є численні згадки про доробок членів УІТ у дослідженні окремих наукових проблем історії та історіографії [1510; 1278; 1280; 1268]. Їх поява природно пов'язана з тим, що більшість актуальних для сучасної України наукових питань досліджувалася членами УІТ в попередні роки і це створило своєрідну історіографічну базу для досліджень вчених в Україні, які одержали змогу працювати, спираючись на висновки попередників та залучаючи нові, в тому числі й архівні, матеріали. Доробок з опрацювання різних наукових проблем на сторінках журналу УІТ завжди цікавив і діаспорних дослідників, що дозволяло зробити певні узагальнення, намітити перспективи майбутніх досліджень [969; 1066]. Подібна практика була застосована і для узагальнення здобутків УІЖ з нагоди його 50-літнього ювілею.

З приходом УІТ та УІ в Україну материкові дослідники почали відкривати для себе напрацювання з різноманітних тематичних напрямів, що викликало потребу узагальнення цієї інформації, а відповідно – появу низки праць про внесок у вивчення тематики ОУН-УПА [1279], грушевськознавства [1286], хмельниччини [1306], українсько-єврейських відносин [1312] тощо. Серед досліджень – статті І. Гирича про співпрацю в Товаристві визначного археолога та історика, першого голови Київського осередку УІТ М.

Брайчевського [1289], М. Палієнко – про внесок УІ у збереження та вивчення національної архівної спадщини [1413], В. Піскун – про вивчення української політичної еміграції 1920-х рр. ХХ ст. [1421], В. Тельвака – про вивчення проблем теоретико-методологічної спадщини М. Грушевського [1467] тощо. Таким дослідженням сприяли й наукові конференції з нагоди ювілеїв журналу та УІТ, матеріали яких були опубліковані [1286; 1392; 1440; 1458].

Біографічні (біоісторіографічні, персональні) дослідження, які з'являлися на сторінках численних спеціальних і загальних видань, що виходили як в діаспорі, так і в Україні – персоналії членів УІТ – представлені в історіографії низкою різнопланових праць – від окремих статей-гасел на сторінках енциклопедичних, довідкових, періодичних видань та збірників до монографічних досліджень і дисертацій. Інформація про життя та діяльність частини членів УІТ знаходиться, зокрема, в енциклопедичних і довідкових виданнях: ЕУ, “Енциклопедії сучасної України”, “Енциклопедії історії України”, “Українське козацтво: мала енциклопедія”, в біографічних довідниках, підготовлених Д. Штогриним [1540] та М. Марунчаком [1525].

Низку біографій вчених – членів УІТ, бібліографій їх творчості та праць про них вміщено на сторінках трьох частин другого випуску

біобібліографічного довідника, виданого Інститутом історії України НАН України “Українські історики ХХ століття” [1516; 1523; 1536; 1535]. Оpubліковано в Україні й низку некрологів та меморіальних статей, присвячених членам УІТ – М. Антоновичу [1020], О. Барану [1056], О. Прицаку [1407] та ін. О. Ясем підготовлено матеріали до персональної бібліографії істориків України, до якої увійшла інформація й про членів Товариства [1180], а також опубліковано кілька біографічних досліджень. Низку біографічних гасел про членів УІТ поміщено у довіднику “Українська журналістика в іменах” [1514; 1529; 1532; 1524; 1515; 1528; 1533].

Важливе значення має низка дисертацій, присвячених історикам, що були членами УІТ: Л. Биковському [1456], О. Домбровському [1348], О. Оглоблину [1454; 1265], Н. Полонській-Василенко [1264; 1485], М. Чубатому [1301] та ін., хоча лише в незначній їх частині (за винятком дослідження Г. Клинової про О. Домбровського та Н. Григорука про М. Чубатого) розглядається й еміграційний період творчості. Відзначаючи появу таких досліджень як безперечно позитивний фактор, підкреслимо, що більшість з них закономірно були базовані передусім на опублікованих джерелах або на джерелах, що зберігаються в Україні, що, на жаль, залишає поза увагою більшість аспектів наукового життя в еміграції чи діаспорі, глибинні причини тих чи інших історіографічних явищ. Подібна ситуація пов’язана зі специфічними проблемами вивчення діаспоріани, викликаними відносною віддаленістю материкових дослідників від більшості українських (особливо заснованих по Другій світовій війні) архівів в діаспорі, частина яких лише тепер починає свій шлях в Україну, а більшість, можливо, назавжди залишиться віддаленою або і втраченою [1317; 1391; 1412].

УІТ протягом всього часу існування намагалося зберегти інформацію про творчість своїх членів та істориків взагалі. В УІ постійно вміщувалися ювілейні статті, спогади, некрологи про членів УІТ та визначних представників української науки. Зокрема, було опубліковано статті про О. Барана [1136], Л.

Биковського [1019], Л. Винара [965; 1236], І. Витановича [985], О. Домбровського [1031; 1249], В. Дубровського [967], М. Ждана [1028], А. Жуковського [1270], П. Ісаїва [1075], Ю. Каменецького [1037], Н. Кордиш-Головка [1065], І. Лисяка-Рудницького [1156], Б. Мартоса [975], В. Маруняка [957], Т. Мацькова [1240], М. Міллера [970; 1134], В. Міяковського [958], І. Назарка [1135], О. Оглоблина [1034; 1033], Є. Онацького [1009], Я. Пастернака [959], Н. Полонської-Василенко [1041], М. Чубатого [1074; 1132] та ін. Біографічні дані про деяких членів УІТ – дослідників історії економіки вміщено у книгах Б. Винара [984; 983]. Переважна більшість публікацій мали ювілейний або мемуарний характер, втім для материкових дослідників саме вони дали початкову інформацію про творчість напередодні замовчуваних імен вчених.

Серед провідних членів УІТ найбільш вивченим є доробок О. Оглоблина. Значна увага приділялася постаті вченого на сторінках журналу УІТ та інших видань [972; 980; 1032; 1272; 1015; 1077; 1068; 1377; 1241; 1296], ювілеям вченого було присвячено окремі випуски УІ. В Україні про О. Оглоблина було

опубліковано низку статей та ґрунтовну монографію киянина І. Верби, але вона охоплювала лише період його життя до еміграції [1261]. Найповніший життєпис вченого часу його перебування поза батьківщиною, подав Л. Винар, який також розкрив роль О. Оглоблина у діяльності наукових установ в діаспорі та охарактеризував його творчість [1035]. Значною мірою завдяки УІТ та Л. Винареві, який стимулював проведення наукових конференцій з нагоди 100-ліття О. Оглоблина, в різних виданнях в Україні було опубліковано дослідження про вченого [1036; 1378; 1318; 1386]. В 1995 р. УІТ та Історична секція УВАН у США за редакцією Л. Винара видала збірку праць “Студії з історії України. Статті і джерельні матеріали” [1120], позитивно оцінену материковими науковцями [1499]. Пізніше в Україні УІТ перевидало низку праць вченого [1113; 1107; 1108; 1115], започаткувало серію “Оглоблініяна” [1130; 1131]. Материковими дослідниками також було перевидано ряд досліджень О. Оглоблина [1129; 1127; 1101; 1128], опубліковано переклад з англійської його праці про українську історіографію [1122], перевидання якої було здійснено з українського оригіналу і в УІ [1125; 1123; 1124]. Дослідження з оцінкою внеску О. Оглоблина у різні наукові напрями було поміщено у перевиданнях праць вченого в Україні [1272; 1040; 1314]. Значна кількість досліджень, присвячених О. Оглоблину, спричинила появу висновку С. Кульчицького про те, що з другої половини 1990-х рр. ХХ ст. заговорили про “оглоблінознавство як напрям української історіографії” [1369, с. 172].

Значний інтерес викликала наукова творчість і діяльність дослідниці і наукового діяча Н. Полонської-Василенко [551]. В УІ від початку видання публікувалися її спомини [1141; 1139; 1140] та праці [1176, с. 54-55]. В Україні від періоду перебудови було опубліковано низку присвячених їй різнопланових статей та архівних матеріалів [1266; 648], книжкових видань вченої, але переважна більшість материкових досліджень не включала аналізу її діяльності в еміграційний період [1472]. Це було виправлено у монографії І. Верби, що має спеціальний розділ про життя і працю дослідниці в 1941 – 1973 рр., значна частина якого стосувалася еміграційного періоду життя та діяльності [1262]. Крім аналізу праці в УВУ та інших установах, тут характеризується її внесок у розвиток УІТ – відзначено співпрацю Н. Полонської-Василенко із засновником УІ Л. Винаром [1262, с. 195], що вона була членом Ініціативної групи УІТ, однією з тих, хто підписав Комунікат про створення Товариства, заступником його голови [1262, с. 196], організувала і очолила клітину УІТ в Німеччині [1262, с. 197].

Низку праць як на сторінках журналу, так і поза ним, в яких було зроблено спробу визначення внеску у розвиток української історичної науки, в різний час було присвячено Л. Винару [1164, с.373-490]. Опубліковано кілька ґрунтовних біографій дослідника [965; 1327; 1381], розглядалася його науково-організаційна діяльність [1067], внесок у вивчення поняття “наукова історична школа” [1350], діяльність на посаді головного редактора УІ [1235; 1243] та ін. В Україні видано праці вченого про Д. Вишневецького та М. Грушевського [1042], козаччину [1015], грушевськознавство [998], діяльність М. Грушевського в

НТШ [1026], про О. Ольжича [1030], збірку історіографічних статей, присвячених журналу та Товариству [992], збірку статей, присвячених вивченню різних аспектів творчості вченого [1423] тощо. До деяких з видань опрацьовано ґрунтовні передмови, в яких розглядаються відповідні аспекти творчості Л. Винара [1462; 1290; 1232; 1243], видано бібліографії його праць [1170; 1169], збірник праць з нагоди 50-ліття наукової діяльності [1398; 1423]. Творчість вченого вивчається А. Хеленюк [1477; 1478; 1479; 1480; 1476].

Не обійдено увагою дослідників й творчість А. Жуковського, який є активним членом УІТ, багаторічним співробітником УІ, довгий час очолював НТШ в Європі. В УІ публікувалися праці вченого, рецензії на його книги. В Чернівецькому університеті відзначено 75-ліття від дня народження А.

Жуковського. Цій події було присвячено випуск “Наукового вісника” університету [1473; 1396]. 80-ліття вченого відзначили й інші установи та видання, відзначаючи його діяльність переважно в НТШ [1405; 1270; 1404; 1271; 1359]. Останнім часом низку спеціальних досліджень було написано Л. Корнійчук [1358; 1360].

Ряд праць присвячено вивченню наукового доробку та діяльності найстаршого сьогодні члена УІТ О. Домбровського, в тому числі й на сторінках УІ, де опубліковано і низку його досліджень, присвячених історії України раннього часу, вивченню Геродотової “Скифії”, українській історіографії, доробку українських дослідників [1176, с.40-41]. УІТ та НТШ у Львові перевидали праці вченого [1319] з передмовами Л. Винара та О. Купчинського [1011; 1370], бібліографією його праць [1161; 1168], опубліковано спогади дослідника [613] з передмовою, в якій розкривається його життєвий та творчий шлях [1250], низка статей з’явилася з нагоди ювілеїв [1274; 1249]. Ряд досліджень про О. Домбровського опублікувала Г. Клинова [1346; 1347].

Оцінку наукової творчості та бібліографію визначного вченого-тюрколога, засновника і багатолітнього керівника УНІГУ О. Пріцака знаходимо в ювілейних та інших виданнях. Вченому двічі присвячувалися випуски “Harvard Ukrainian Studies” [1196; 1195]. Низка публікацій про О. Пріцака [1465; 1426; 1288; 1356] та перевидання його праць з’явилася в Україні [1149; 1150; 1146]. В дослідженні щодо статті вченого в “Листах до приятелів” (1966) І. Гирич зауважив, що “її багато разів згадували в негативному сенсі Любомир Винар та історики очолюваного ним Українського історичного товариства, зокрема, Марко Антонович та Олександр Домбровський” [1288, с.149]. Погоджуючись із поглядами автора, в той же час вважаємо за потрібне зробити декілька уточнень, що стосуються безпосередньо УІТ (при цьому, безумовно, не ставиться під сумнів право автора на власну думку): О. Пріцак на той час так само був членом УІТ, як і згадані вчені, тобто, дискусія відбувалася не в форматі “УІТ проти О. Пріцака”, а в форматі дискусії в межах Товариства, що для тогочасного наукового життя в діаспорі було цілком нормальним явищем.

Перевидано в Україні й низку праць дослідника проблем Козацько-Гетьманської держави Теодора Мацькова [1096; 1100], збірник праць на пошану вченого з його вибраною бібліографією [1397] та ряд досліджень про

нього, серед яких вирізняються праці Я. Калакури [1334], Г. Швидько [1511] та ін. [1240; 1244]. Ряд досліджень присвячено також творчості М. Чубатого [1302; 1301], М. Андрусика [1498] та ін., але в них відсутнє вивчення діяльності в УІТ. Низка ґрунтовних публікацій в різний час була присвячена І. Лисякові-Рудницькому [1142; 1324; 1143; 1305], але стосовно співпраці з УІТ в них є лише згадка про його плани публікації в УІ власного листування з Р.

Роздольським [590]. В Україні та діаспорі опубліковано низку досліджень, присвячених В. Міяковському [1474], серед них вирізняються праці І. Матяш про вченого як архівіста [1390] та С. Білоконя про діяльність вченого в УВАН [1509], але його співпраця в УІТ все ще вимагає ґрунтовного дослідження. Стосовно ж переважаючої більшості членів УІТ досліджень їх життя і творчості в діаспорі, на жаль, ще недостатньо і далеко не всі з існуючих охоплюють діяльність вчених у Товаристві.

Вцілому, аналіз історіографії проблеми продемонстрував, що висвітлення різних аспектів праці товариства здійснено фрагментарно. В існуючих історіографічних синтезах згадки про УІТ та його членів не дають цілісного уявлення про працю УІТ та її значення. Найбільше інформації міститься в ювілейних узагальненнях, написаних здебільшого членами Товариства. Такі праці подають стислий огляд причин створення журналу та УІТ, загальну характеристику складу Ініціативної групи, інформацію про співпрацю з іншими установами, в тому числі й на міжнародному форумі, а також містять згадки про різні аспекти функціонування УІ. Доволі докладно в опублікованих на сторінках УІ статтях вивчено розкриття в ньому певної тематики.

В біоісторіографічних дослідженнях про вчених закордоння переважно відсутній аналіз їх діяльності як членів УІТ. Водночас, вивчення історіографії проблеми засвідчило значний інтерес до змісту УІ, праці Товариства та його членів, доробок яких складає важливу частину української історіографії. Втім, поза увагою дослідників залишилася більшість аспектів діяльності УІТ: характеристика джерельної бази та історіографії, особливості початку видавання журналу та формування навколо нього об'єднання вчених, участь УІТ в українському і міжнародному науковому житті, зокрема, співпрацю українськими науковими об'єднаннями (УГГТ, УВАН у США, УСІ та ін.), з американськими, канадськими науковими асоціаціями, німецькими вченими. Крім того, ряд існуючих в науковій літературі тверджень вимагає уточнення. Поза увагою дослідників залишилися й аналіз статутних документів УІТ, його структури та засад діяльності, практично не розглянуто здійснені видання тощо, що залишає значний обсяг завдань для дослідника діяльності УІТ.

1.3. Джерельна база дослідження діяльності УІТ

Теоретичні аспекти джерельної бази історіографічних досліджень вже неодноразово ставали предметом вивчення наших попередників, в яких поруч із терміном “історичне джерело” застосовується термін “історіографічне

джерело” [1527, с.90-92; 1352, с.37-38; 1337, с.19-22; 1450, с.35-36]. Джерельна база вивчення історії Товариства представлена широким колом історіографічних джерел, які в цілому можна поділити на три основні групи: документальні, наративні та аудіовізуальні.

Використані *документальні джерела*, класифікуючи за змістом, можна поділити на такі основні групи: 1) статuti; 2) діловодний матеріал (картотеки Товариства за різні роки, членські заяви, анкети, збіркові листи та ін.); 3) інформаційні матеріали (“обіжні листи”, повідомлення, оголошення, програми конференцій і конгресів, каталоги книжкових видань); 4) звіти з діяльності осередків УІТ та Товариства в цілому; 5) особисті документи вчених. *Наративні джерела* поділяємо на такі групи: 1) публікації бюлетеню Товариства; 2) публікації УІ, зокрема інформативних рубрик “Хроніка”, “In Memoriam”, “Конгреси, конференції, презентації” та ін.; 3) епістолярій (офіційний та приватний); 4) спогади й щоденники; 5) опубліковані та неопубліковані інтерв’ю з членами Товариства; 6) біографії (автобіографії); 7) інформативні повідомлення в пресі (“сторінки УІТ” в газетах “Свобода” та “Америка”); 8) книжкові видання, наукові статті, археографічні публікації членів Товариства; 9) бібліографії [1490]. *Аудіовізуальні джерела* до історії Товариства представлені фото- та фонодокументами. Важливість цих джерел неодноразово обговорювалася в науковій літературі [1382; 1383].

Дві перші та частина третьої групи джерел включають опубліковані та неопубліковані матеріали. Неопубліковані джерела, які містять інформацію до історії УІТ до 1991 р., на жаль, значною мірою розпорошені по різних державним і приватним архівам. Зокрема, поза Україною значна кількість матеріалів до історії УІТ зберігається в архівах Товариства в Кенті та Нью-Йорку (США), архіві представництва УІТ в Канаді (Торонто), приватних архівах активних членів Товариства та його представників в Німеччині Т. хе "Мацьків Теодор"Мацькова (Гайдельберг) та О. Вінтоняка (Мюнхен). Частину архівних матеріалів сьогодні передано в Україну (М. Антоновича, Б. Винара, Л. Винара, О. Вінтоняка, О. Домбровського, Т. Мацькова та ін.). Крім того, матеріали до історії УІТ нами було знайдено в Бахметєвському архіві Колумбійського університету (зокрема, листи О. Оглоблина, Н. Полонської-Василенко, В. Дубровського, П. Одарченка, О. Прицака та ін.), в архіві Дослідницького центру імміграційної історії (The Immigration History Research Center) Міннесотського університету (Міннеаполіс, США). Серед останніх – листування та біографічні матеріали І. Витановича, М. Чубатого та Л. Биковського у фонді ОДВУ, архіви І. Витановича та О. Грановського, в яких зберігаються також матеріали членів УІТ Л. Биковського, М. Чубатого, Р. Климкевича, Є. Онацького та ін.

Інформативне листування знаходиться також в архіві Українського Діоцезіального Музею і Бібліотеки (Стемфорд, США) – в фондах члена УІТ М. Чубатого та В. Ленцика. Біографічні та інші матеріали членів УІТ, що були одночасно й членами УВАН у США зберігаються в канцелярському архіві Академії (Нью-Йорк), а матеріали про них довоєнного періоду та часу Другої

світової війни можна знайти в ЦДАВО України (ф. 3859 “Український вільний університет в Празі”, ф. 3795 “Українська господарська академія в Чехо-Словацькій Республіці м. Подебради” та ін.). Інформацію про деякі аспекти діяльності інших етнічних груп в США автор знайшла в архіві Центру дослідження етнічної преси та етнічних інституцій Кентського державного університету (США). Частина матеріалів – інтерв’ю, фонограми спогадів, зроблені під час конференцій, зберігаються в архіві автора. На жаль, ще багато архівних матеріалів з об’єктивних причин, переважно згідно із заповітом фондоутворювачів, залишаються недоступними для використання (зокрема, архів Н. Полонської-Василенко в архіві УВАН у США та ін.). Також поза увагою автора залишилися й матеріали колишнього архіву КДБ.

Зауважимо також, що збереження матеріалів у західних архівах не передбачає формування справ з наскрізною нумерацією сторінок, справи не сшиваються, тому навіть умовна нумерація аркушів в них може змінитися. При систематизації архіву УІТ, проведеної авторкою, було застосовано наближену до поширеної в Україні систему поділу архівних матеріалів на фонди та справи, але також без наскрізної нумерації аркушів.

Архів УІТ включає й окремі приватні збірки, які увійшли до його складу в різний час. В архіві Центру дослідження імміграційної історії Міннесотського університету поділ матеріалів включає архівну коробку (Box) та архівні папки (Folder). В архіві Українського Діоцезіального музею і бібліотеки, опис якого складено О. Купчинським, матеріали також зберігаються в архівних коробках та папках без наскрізної нумерації аркушів.

Найбільший масив джерел зберігається в архіві УІТ в м. Кенті (США). Архів було закладено під час постановня Товариства у 1965 році. В ньому зберігаються матеріали адміністрації УІТ, редакційний архів журналу УІ, а також приватні архіви (М. Антоновича, Л. Биковського, Б. Винара, Л. Винара, О. Домбровського, М. Ждана, Р. Климкевича, Т. Мацькова, О. Оглоблина та ін.), які містять як епістолярій, так і різноманітні матеріали до історії УІТ та УГГТ.

У архіві О. Оглоблина зберігаються різноманітні матеріали, які умовно можна поділити на декілька категорій. Найбільший масив складає листування, як офіційне, так і приватне, яке містить важливу інформацію про життя та діяльність історика, про діяльність українських наукових установ у США, Канаді, Німеччині, Україні (ВУАН, УВАН, НТШ, Інститут дослідження ССРСР, Гарвардський центр українознавства тощо). Тут є листи єпископа І. Бучка, митрополита Іларіона (Огієнка), вчених Ю. Бойка-Блохина, І. Витановича, Д. Дорошенка, В. Дубровського, Б. Кравцева, І. Крип’якевича, Б. Крупницького, В. Кубійовича, Т. Мацькова, Б. Мартоса, Д. Оляччина, Н. Полонської-Василенко, Р. Смаль-Стоцького, М. Чубатого, В. Янева і багатьох інших. Великий масив складає листування історика з Н. Полонською-Василенко, Л. Винарем. Частина листування пов’язана з виданням книг (як О. Оглоблина, так і інших істориків), підготовкою статей до ЕУ, обговорення проекту курсу з історії України тощо.

Іншу важливу частину складають рукописи праць історика (опубліковані та неопубліковані). Іноді в сучасній материковій історіографії можна зустріти думку, що вчені діаспори в умовах відірваності від архівів, які залишилися на батьківщині, були змушені перейти до популяризації історії України. Рукописи праць О. Оглоблина демонструють процес осмислення ним різноманітних проблем української історії. На жаль, досить значна частина їх все ще не опублікована, або публікації, здійснені у періодичних виданнях, часто не дають уявлення про їх цілісність. Враховуючи, що дослідник протягом свого життя працював над доповненням своїх творів, подібне значення, на нашу думку, мають книги з авторськими замітками на полях, за якими можна простежити доповнення бібліографії, іноді – уточнення поглядів, розвиток думок історика. Тут також є тексти лекцій, які історик готував для викладання історії України в УВУ та Гарвардському університеті, а також фонограми українознавчого семінару УНІГУ. Архів включає автобіографічні матеріали, частина яких створювалася ще в Україні, а також особисті документи. До архіву О. Оглоблина входять рукописи праць інших істориків, ним редаговані, рецензії (опубліковані і неопубліковані), рекомендації, подані істориком для утвердження права дійсного членства науковців у НТШ, УВАН та інших установах. Важливою частиною є також фотографії, фоно- і відео документи.

Велике значення для вивчення діяльності УІТ має архів Л. Винара, який містить значну кількість офіційного і особистого листування (серед адресатів – М. Андрусак, М. Антонович, Ю. Бойко-Блохин, І. Борщак, І. Витанович, М. Ждан, Р. Климкевич, В. Кубійович, Ю. Лавріненко, І. Лисяк-Рудницький, Т. Мацьків, О. Оглоблин, В. Омельченко, Я. Пастернак, Н. Полонська-Василенко, О. Прицак, М. Чубатий і багато інших відомих вчених та громадських діячів). Крім того, ця частина архіву містить листування Л. Винара з представниками світової історичної науки, яке розкриває як певні аспекти діяльності історика, так і його роль у діяльності американських та європейських наукових установ.

До архіву входять також особисті документи та матеріали історика, які дають інформацію до відтворення його багатой наукової та організаційної діяльності в УІТ, УВАН, НТШ, УААУП, СНР при СКУ, ТУБА та інших установах. Архів містить і рукописи опублікованих та неопублікованих праць, рецензій, рекомендаційні листи на членство інших дослідників у наукових установах, а також значну кількість фотографій, фоно- і відеодокументів. Отже, матеріали архіву дозволяють виявити різні аспекти життя і творчості вченого, встановити його місце в українській історичній науці в діаспорі та праці американських наукових установ.

Архів О. Домбровського – довголітнього генерального секретаря УІТ – зберігався у Нью-Йорку. Тут є значний масив листування, а також матеріали, пов'язані з діяльністю Товариства та інших наукових установ – обіжники, бюлетені, програми конференцій тощо. Значним є листування з представниками історичної науки. Важливою складовою частиною цього архіву стало листування з представниками УІТ в інших країнах, зокрема Канаді і Австралії. Тут також є рукописи праць та біографічні матеріали (дипломи,

свідоцтва та інші), спомини історика, які нещодавно опубліковані [613].

Архів М. Ждана включає переважно листування, як з членами УІТ, так і щодо праці над ЕУ, переважно з В. Кубійовичем, З. Кузелею та ін. Розмір його фондів відносно невеликий – близько 1000 одиниць зберігання. Значний обсяг цього архіву складає листування з Л. Винарем, в якому обговорювалися справи журналу та УІТ.

В архіві Б. Винара зберігається численне листування з українськими вченими, в тому числі – й членами УІТ (І. Витановичем, А. Жуковським, В. Кубійовичем, О. Оглоблиним та ін.). Тут є також матеріали біографічного характеру. Окрему частину складають матеріали про Студентське товариство національного солідаризму “Зарево”, членами якого в молоді роки було багато його колег, а тому числі й майбутніх членів УІТ. Частина матеріалів пов’язана із працею вченого в НТШ, зокрема, як редактора економічної секції ЕУ, а також участі в наукових конференціях, листування щодо різноманітних видань тощо.

Архів Т. Мацькова містить особисті документи вченого, численний масив листування, пов’язаний як з його членством в УІТ, так і працею в Акронському університеті (США), УВУ (Мюнхен), Гайдельберзькому (Німеччина) та інших університетах, а також документи про його зв’язки з науковими інституціями в різних країнах. Зберігаються тут також і фотодокументи, а також документальні матеріали до діяльності УІТ – програми, офіційне листування, протоколи засідань осередку УІТ в Німеччині, пресові повідомлення про конференції тощо.

Архів книговидавця та історика О. Вінтоняка включає матеріали, пов’язані з його діяльністю в УІТ, працею над виданням УІ в Німеччині, діяльністю осередку УІТ в цій країні. Крім значного масиву листування тут зберігаються документальні та інші нарративні джерела – програми наукових конференцій та запрошення до участі в них, протоколи засідань осередку УІТ в Німеччині та ін.

До архіву УІТ увійшла також значна частина архіву археолога, багатолітнього члена НТШ та члена-засновника УІТ Я. Пастернака. Частину архівних матеріалів вченого було передано до архіву УНІГУ. Туди було передано друковані праці, бібліотеку, записки з археологічних розкопів і деякі рукописи недрукованих статей [996, с.113]. До архіву УІТ вдовою вченого М. Пастернак було передано автобіографічні статті, біографічні документи, бібліографічні матеріали, листування після 1945 р. і манускрипт праці “Ранні слов’яни в історичних, археологічних та лінгвістичних дослідженнях”, опублікованої Товариством спільно з НТШ в Європі у 1976 р. Особисті документи в архіві вченого представлені метрикою, дипломами, окремими довідками, рекомендаціями тощо. Частину цих матеріалів, в тому числі укладену ним бібліографію праць, було опубліковано [996, с.114-118; 694, с.119-123; 695, с.123-124; 696, с.125-128].

Архів М. Антоновича останнім увійшов до складу архівних матеріалів УІТ після передачі його вдовою покійного п. Мирославою Антонович у 2005 р. В ньому збережено значний масив листування та особові джерела: рукописи праць, текст докторської дисертації, захищеної в Празі та ін. Крім наукових, містить

також матеріали, пов'язані з громадською діяльністю вченого. Частину матеріалів цього архіву було опубліковано [959; 1021], частина (зокрема, його недруковані і друковані праці) готується до публікації окремим збірником.

Частину архіву УІТ складають також матеріали з архіву Р. Климкевича та УГГТ (решту архівних матеріалів вченого передано до УВАН у США). Серед них – листування та статті до неопублікованих збірників Товариства (більша частина яких було оприлюднено на сторінках УІ).

Джерела до історії УІТ керівництво останнього намагалося публікувати, з одного боку, для популяризації діяльності, з іншого – свідомо таким чином зберігаючи їх до наступного вивчення. Головна увага приділялася публікації офіційних документів та статей програмного характеру, а також епістолярію, біографічних матеріалів, спогадів, бібліографій вчених. При цьому вони переважно друкувались на сторінках УІ. Частину документів – бюлетені і т.зв. “обіжні листи” – опубліковано нами окремою збіркою [661].

Важливе значення в якості джерела до історії Товариства мають *комунікати, програмні статті, статuti та інкорпораційні документи*. Матеріали, які стосувалися найважливіших аспектів діяльності УІТ, часто публікувалися на сторінках УІ чи “Бюлетеню” та в “обіжних листах”. До таких документів належать комунікати. Після першого комунікату, що визначав засади діяльності Товариства, у 1965 р. було опубліковано комунікат про вибір Управи, в якому повідомлялося про оформлення в листопаді 1964 р. Ініціативної групи УІТ і створення Товариства, про склад першої Управи та Контрольної комісії [740].

Статuti Товариства є важливим історичним джерелом. Поява статутів пов'язана з кількома факторами. З одного боку, статут завжди є обов'язковою основою діяльності будь-якої наукової організації і УІТ також потребувало врегулювання засад своєї діяльності. Саме тому перші статuti було обговорено в 1965 та 1967 рр. [708]. Статuti декларували мету, основні завдання УІТ, обумовлювали терени діяльності Товариства, мови публікації досліджень, різні аспекти членства (категорії, ступінь участі у прийнятті рішень, наявність або відсутність спеціальної освіти для певних категорій, умови припинення членства тощо), розмір та умови сплати членських внесків та обов'язковість передплати УІ. Також визначалися керівні органи УІТ і умови припинення функціонування Товариства. З іншого боку, статут був також потрібний для легалізації діяльності УІТ на теренах США та інших країн, офіційному оформленні Товариства як неурядової неподаткової організації, члени якої свої пожертви на її діяльність можуть оформляти відповідно до податкового законодавства країни перебування – зокрема, США. Це викликало появу перекладу основних положень україномовного статуту англійською та німецькою (при легалізації в Німеччині) мовами. Процес легалізації був пов'язаний також з інкорпораційними документами, які мали переважно характер статуту і декларували засади діяльності Товариства.

В якості історіографічних джерел використано також наукові та інформаційні статті, що публікувалися в “Бюлетені” УІТ, в УІ, в інших збірках

та окремими виданнями. Частина публікацій обумовлювала завдання Товариства на відповідному етапі його діяльності й їх можна вважати програмними. В таких публікаціях, написаних переважно О. Оглоблиним, Л. Винарем, Р. Климкевичем та О. Домбровським, наголошувалося на актуальних проблемах тогочасної історіографії. В них розглядалися важливі питання розвитку Товариства і журналу. Наголосимо, що ці статті не лише декларували основні засади діяльності УІТ, а виносили на загальне обговорення найактуальніші науково-організаційні, фінансові та інші питання, що свідчить про намагання керівних органів Товариства залучити дослідників до участі у його праці. Наукові дослідження членів Товариства та рецензії також мають джерельне значення. Вони розкривають погляди вчених на проблеми історії України, джерелознавства, історіографії, ставлення до праць материкових істориків тощо.

Діловодчі матеріали, які відображають діяльність Товариства і містять важливу інформацію щодо його членів, зберігаються в архіві УІТ в Кенті і не опубліковані. Це – картотеки Товариства за різні роки, що містили поабетковий комплекс персональних карток, в яких зазначалися імена, прізвища та адреси членів і вказувалося про сплату ними членських внесків та здійснені пожертви. Інформація картотек щодо фінансової підтримки Товариства його членами фіксувалася також у фінансових книгах УІТ, де записувалися всі членські внески чи пожертви. В архіві зберігаються також книги з фіксуванням обігу коштів на банківських рахунках Товариства, звітні матеріали, що перевірялися та реєструвалися у відповідних урядових установах США.

До діловодних матеріалів відносимо також членські заяви, анкети та автобіографії, які містять важливу інформацію про членів Товариства. При проведенні ювілейних чи інших акцій по збиранню коштів (т.зв. “збіркових акцій”) членам Товариства розсилалися спеціальні бланки для вписування прізвищ жертводавців та суми пожертви – т.зв. “збіркові листи”, які також містять важливу інформацію про фінансову підтримку УІТ його членами та жертводавцями. Крім того, до цієї групи джерел відносимо фінансові документи, пов’язані зі здійсненням окремих книжкових видань та виданням журналу (у фонді редакції УІ, який є складовою архіву УІТ в Кенті), а також протоколи нарад Президії Товариства.

Неабияке значення для дослідження історії УІТ мають *інформаційні матеріали про діяльність Товариства* (“обіжні листи”, повідомлення, оголошення, програми конференцій і конгресів, каталоги книжкових видань та ін.). Зв’язок шляхом листування був і залишається одним із основних методів спілкування членів Товариства, що викликало появу специфічного документального джерела, подібного до т.зв. “циркулярів” – “*обіжних листів*” або “*обіжників*”. “Обіжні листи” охоплюють період від 20 січня 1965 р. (перший лист був написаний напередодні офіційного створення УІТ) до 1998 р., в якому відзначалося 35-ліття УІ. Більшість з них зберігається у фонді архіву УІТ “Офіційні документи”, частину віднайдено в інших архівних збірках (О. Оглоблина, О. Домбровського та ін.). Є підстави припустити, що сьогодні ми

ще не маємо повного комплексу цих документів, але вцілому знайдені “обіжники” є достатньо репрезентативними джерелами для характеристики діяльності Товариства. В 1965 та 1966 рр. “обіжні листи”, крім розсилки, друкувалися в УІ [745; 744]. Важливість цього виду джерел до історії Товариства добре розумів його редактор, який кілька “обіжників” помістив у джерельних публікаціях про УІТ. В обіжниках міститься важлива інформація про зміни в системі членства УІТ, співпрацю з іншими установами, зміни у змісті та структурі УІ, про видання тощо. Виявлені обіжники опубліковано у збірці матеріалів до історії УІТ [661, с.265-365].

Інформація, що включалася в “обіжні листи”, дає можливість відтворити кількість членів Товариства в різний період його діяльності (поруч із членськими картотеками УІТ та іншими матеріалами архіву це дає можливість аналізу членського складу), категорії членства на різних етапах розвитку УІТ, склад Управи, її комісій (Контрольної та Номінаційної), час постановня, склад керівництва та організовані конференції клітин (осередків) тощо. Важливе значення мають вміщені тут звіти з діяльності Товариства за певні періоди, в тому числі й щодо фінансів (звіт про прибутки і видатки за 10 років в “обіжнику” за 1974 р., розміри членських внесків і передплати журналу за різні роки, акції по збиранню коштів, в тому числі й пов’язані з ювілеями, тощо). В обіжних листах розглядалися й питання, які стосувалися безпосередньо лише представників керівних органів і така інформація в “Бюлетенях” відсутня. “Обіжники” не мали постійної структури, але в більшості з них розглядалися подібні питання – конференції, фінансові справи, видання тощо – тому їх можна узагальнити і простежити розвиток подій та визначити ступінь реалізації задумів. Так як “обіжні листи” з’являлися й після припинення видання “Бюлетеню” під редакцією Р. Климкевича, вони стають важливим джерелом вивчення історії Товариства саме для періоду після 1972 р.

Важливим інформаційним джерелом є *пресові повідомлення та сторінки УІТ в пресі*. Вони з’являлися в газетах “Свобода” (США), “Америка” (США), “Новий шлях” (Канада), “Українське слово” (Франція) та ін. Пресові повідомлення й матеріали подавалися до друку як членами, так і особами, які не належали до УІТ. Такі матеріали містять інформацію, яка дозволяє встановити хроніку найвизначніших подій з історії УІТ, уточнити біографії членів Товариства, відтворити процес створення матеріальної основи його діяльності, дізнатися про наважливіші публікації тощо. Крім того, ці джерела демонструють намагання популяризувати діяльність УІТ його Управою і членами. Існування протягом довгого часу окремої сторінки в газетах “Свобода” та “Америка”, також свідчить про авторитет УІТ серед української громадськості.

Програми наукових конференцій УІТ та тих, що відбувалися у співпраці з іншими науковими установами, наукових доповідей та зустрічей із громадськістю часом містять інформацію, що відсутня в інших джерелах. Переважно зберігаються вони в окремому фонді архіву УІТ в Кенті. Таке ж значення мають і програми наукових заходів, в яких брали участь члени УІТ, видані іншими

науковими установами. Повідомлення про конференції та проблеми, які обговорювалися під час їх проведення, спільні видання та інші форми співпраці містять також періодичні інформаційні видання як УІТ, так і інших наукових установ (“Вісник” (НТШ), “Бюлетень”, “Літопис”, “Новини з академії” (УВАН)), програми конференцій Українознавчої програми Іллінойського університету в Урбана-Шампейн під керівництвом Д. Штогрини під час щорічних українознавчих конференцій, започаткованих з 1982 р. [905]. Для відтворення змісту доповідей та перебігу дискусій під час наукових зустрічей різного формату важливим історіографічним джерелом є публікація їх резюме або повних текстів, а також фономатеріали, що зберігаються в архіві УІТ.

Окреме місце серед джерел посідають каталоги книжкових видань УІТ, що видавалися невеликими “метеликами” на 2 чи 4 сторінки і призначалися для інформування членів про книги, які можна було придбати. В умовах відсутності інших переліків видань УІТ саме каталоги, разом із публікаціями матеріалів про видання в журналі і “Бюлетені” уможливають узагальнення інформації про книги, видані Товариством протягом його існування.

Важливим джерелом, де фіксувалася діяльність окремих осередків УІТ, що діяли в різних країнах, є *звіти* з їх діяльності, які зберігаються в архіві УІТ і лише незначну частину яких було опубліковано в УІ, а також звіти керівництва, переважно більшість яких було опубліковано. Крім того, після легалізації УІТ в США і одержання статусу неприбуткової недержавної організації до відповідних американських урядових установ щорічно подавалися фінансові звіти, які також є важливим історичним джерелом.

Наративні джерела до історії УІТ представлені кількома групами. Комплексним джерелом є *бюлетені* наукових інституцій, що виходили з відповідною періодичністю, і виконували функцію інформаційного видання, в якому інформувалося про найважливіші події в діяльності установи та загальному науковому житті. “Бюлетень” УІТ для вивчення його діяльності є джерелом, яке заслуговує на докладніше обговорення. Він видавався двома серіями. Перша виходила з січня 1967 по “друге чвертьріччя” 1972 р. за редакцією Р. Климкевича (1920 – 1992) на правах рукопису циклостилем (мімеографія). За час видання вийшло 34 числа, деякі з них мали додатки (ч. 8 та 10) [1225; 1229]. Редактор видання Р. Климкевич [177; 559] – визначний український геральдик, дійсний член багатьох наукових, в тому числі й міжнародних, товариств. Від 1990 р. до сьогодні “Бюлетень” видається типографським методом без вказівки на редактора (Л. Винар). В обох серіях “Бюлетеню” міститься важлива інформація про діяльність УІТ. Крім повідомлень про наукові конференції, видання, списки жертводавців, в ньому вміщено дані про працю окремих членів, про поповнення членства, ювілеї, втрати, проекти офіційних документів, а також інформацію щодо наукових подій поза межами України. Важливі актуальні питання наукового розвитку та ролі й завдань в ньому УІТ піднімалися в редакційних статтях, авторами яких переважно були науковий секретар УІТ та редактор УІ Л. Винар та редактор видання Р. Климкевич. У виданні міститься багато загальної інформації про

українське наукове життя на Заході, діяльність окремих істориків, діяльність інституції, що перетворює його на важливе історичне та історіографічне джерело.

Поруч з існуючими в архіві УІТ картотеками і приходно-видатковими книгами “Бюлетень” уможливило відтворення складу активного членства Товариства. “Бюлетень” є цінним історіографічним джерелом, бо його рубрика “З діяльності наших членів” включала стислий звіт про наукову працю та перелік публікації в різних українських і неукраїнських виданнях. Цю інформацію члени особисто надсилали до редакції. Узагальнення цих даних уможливило доповнення та уточнення існуючих біографій та бібліографій. Перевірити достовірність інформації можливо за згаданими публікаціями та при співставленні з іншими джерелами. Публікації організаційних документів, програмних, підсумково-аналітичних статей про діяльність УІТ та УІ мають важливе значення для розуміння принципів діяльності. Співставлення планів діяльності Товариства з інформацією інших джерел дає можливість зробити висновки, наскільки протягом 1967 – 1972 рр. УІТ вдалося їх реалізувати. Важливою є й інформація про конференції.

На сторінках “Бюлетеню” неодноразово вміщувалося інформацію про діяльність інших наукових установ, з якими УІТ співпрацювало, зокрема УГГТ, Українського воєнно-історичного інституту, УВАН, НТШ та ін. Згадувалося створення 5 квітня 1969 р. в Нью-Йорку УСІ [750, с.145], який на початковому етапі своєї діяльності діяв як автономний відділ УІТ. Позиція УІТ у дискусіях також знайшла відображення. Крім того, містилася інформація про наукові конкурси [688, с.74; 594, с.142; 681, с.221], про організаційні аспекти діяльності УІТ та УІ, повідомлення про вибори та склад Управи на різних етапах існування, легалізацію Товариства як неприбуткової організації в США, про становлення осередків УІТ, видання тощо.

Подібним до “Бюлетенів” УІТ комплексним історіографічним джерелом є безпосередньо журнал “Український історик”. Вдалу спробу визначити його місце в українській історіографії другої половини ХХ ст. зробила Л. Сакада [1447; 1441], яка проаналізувала джерельні матеріали, опубліковані на його сторінках [1444; 1441, с.201-224], стверджуючи, що УІ є важливим джерелом до історії УІТ [1441, с.202]. Дослідниця виокремила три основні групи публікацій джерельних матеріалів до історії УІТ за критерієм їх достовірності: 1) публікації текстів інституційних документів, програмні статті засновників УІТ та такі матеріали наукової хроніки, що з’являлися в журналі виключно з тогочасних ситуаційних потреб науково-організаційної діяльності Українського історичного товариства; 2) документи, які були опубліковані через якийсь час після подій, з якими вони були пов’язані, що не виключало селективний підхід публікаторів до відбору документів, які публікувалися, “отже, присутній певний суб’єктивізм”; 3) джерела нарративного типу [1444, с.321-322] (під ними розумівся опублікований на сторінках журналу епістолярій та матеріали мемуарного характеру) [1441, с.202].

Без сумніву, журнал в цілому є джерелом до вивчення діяльності УІТ, але в такій якості можна розглядати не лише безпосередні публікації програмних чи інституційних документів, матеріалів хроніки, опублікований епістолярій і мемуари. Статистичний, тематичний та текстологічний аналіз статей і джерельних публікацій журналу свідчить про наукові зацікавлення членів Товариства, їх методологічні і концептуальні підходи до висвітлення тих чи інших наукових проблем, підходи редакційної колегії до визначення тематики публікацій. Програмні матеріали і статті дають уявлення про основні напрямні його діяльності. Публікації епістолярію, спогадів, звітів з діяльності Товариства, біографічних матеріалів (біографій, автобіографій, некрологів тощо) дають важливу інформацію як щодо діяльності УІТ, так і окремих його членів. Аналіз розділу “Хроніка” та всіх публікацій часопису, уможливило встановлення наукових пріоритетів членів УІТ, дозволяє простежити кількісні та якісні зміни у структурі журналу, авторському складі тощо. Власне, на основі вивчення статей журналу як історіографічного джерела зроблено спроби визначення внеску членів УІТ та УІ в розробку грушевськознавства, історії козацтва, історії церкви, історії української еміграції та інших наукових напрямів і тем. Справедливим є й твердження Я.С. Калакури, що з подібною метою доцільно використовувати і видання інших установ, в яких були публікації, здійснені членами УІТ [1335], а також біографічні та інші матеріали.

Значний масив джерел складає *епістолярій*, опублікований і неопублікований. Частина листування, що зберігається в деяких приватних архівах, на жаль, залишилася невикористаною достатньою мірою. Епістолярій включає як офіційне, так і приватне листування, яке стосується різноманітних проблем діяльності УІТ, дає важливі дані до уточнення біографій вчених, особливостей соціокультурного середовища їхньої праці, виявлення рис характеру тощо. Епістолярні джерела до історії УІТ від 1969 р. (зокрема, архівні матеріали були активно використані в публікаціях, присвячених ювілею Н. Полонської-Василенко [1041], річницям Товариства [534], історії створення УГГТ [559], у низці публікацій, здійснених Л. Винарем та А. Атаманенко [567; 566; 568; 569; 537; 570] вміщуються на сторінках УІ і в інших виданнях. Ініціатором й упорядником цих публікацій часто був Л. Винар.

Справедливо побоюючись, як і О. Оглоблин, що значна частина архівних матеріалів в умовах еміграційного життя може бути назавжди втраченою і свідомо порушуючи традицію дотримання історичної перспективи, Л. Винар публікував архівні матеріали, що стосувалися історії УІ, УІТ й взагалі українського наукового життя поза батьківщиною, з тим, що “якщо б трапились якісь неточності” – ті, хто ще живе і був учасником цих подій – можуть подати свої зауваги [550, с.222]. За спогадами дослідника, у спілкуванні з О.

Оглоблиним було заплановано окрему видавничу серію “Епістолярна спадщина”, де друкувалося б листування вчених як важливе джерело епохи [550, с.223], що ще залишається справою майбутнього, хоча епістолярій вже друкується в УІ та інших виданнях.

Частину листування опубліковано Л. Сакадою у збірнику, присвяченому Л. Винару [596]. Частину матеріалів публікації було передруковано з УІ, частину – опубліковано вперше (зокрема листи до Л. Винара українського літературознавця О. Грицяя, публіциста й літературознавця Ю. Лавріненка, автора численних досліджень про українців в Канаді та довголітнього президента УВАН у Канаді М. Марунчака, проф. Мічиганського університету історика й політолога І. Каменецького, історика церкви о. І. Назарка та ін.). Опубліковано листування Л. Винара з М. Ковальським [618], І. Лисяком-Рудницьким [552; 567], Л. Биковським [536], О. Оглоблиним [537; 535].

Листування, що зберігалось в приватному архіві члена УІТ українського літературознавця, громадського та наукового діяча Ю. Бойка-Блохина, опубліковано Д. Тетериною [1468; 1469]. Кілька листів, пов'язаних з історією УІТ 90-х років, вміщено у книзі брата історика П. Грицака Петра [589, с.77, 120-121, 123, 128, 204, 212]. Листування містить важливу інформацію щодо діяльності не лише УІТ, а й багатьох наукових установ діаспори – УГГТ, УВАН в Америці і Канаді, НТШ в Америці і Канаді, УНІГУ та інших, а також висвітлює деякі аспекти функціонування періодичних видань.

Інформацію про діяльність Товариства містять *спогади*, як неопубліковані, так і вміщені на сторінках УІ [1047; 1068] та інших видань [971; 610], а також деякі в цілому науково-аналітичні статті, написані членами УІТ, що надає їм характеру спогадів [606]. Серед неопублікованих – спогади М. Чубатого (архів Українського Діоцезіального Музею і Бібліотеки (Стемфорд, США)), Л. Винара (архів УІТ). З опублікованих використано спогади Л. Биковського [966], О. Домбровського [613], Ю. Шевельова [908] та ін. Незважаючи на дещо суб'єктивний характер таких джерел, вони є важливим матеріалом до відтворення різних аспектів історії Товариства, біографій окремих вчених, соціокультурних умов наукового життя.

Щоденникові записи засновника, організатора та багаторічного наукового секретаря й теперішнього президента Товариства Л. Винара, які велися від 40-х років ХХ ст. і зберігаються в приватному архіві вченого, містять важливу інформацію про тогочасне наукове життя, погляди молодого тоді вченого на розвиток української зарубіжної науки.

Опубліковані та неопубліковані інтерв'ю з членами Товариства як містять інформацію до його історії, так і дають уявлення про бачення окремими членами УІТ тогочасних наукових проблем і шляхів їх розв'язання. Враховуючи часову перспективу, важливими є сучасні оцінки процесів, що тоді відбувалися, причин удач і прорахунків в діяльності Товариства. Для встановлення біографічних даних членів Товариства важливе значення мають різні види *біографій* – автобіографії, біографічні нариси, некрологи, анкети з біографічними даними. Частина їх друкувалася на сторінках УІ та інших видань (за винятком членських анкет, які всі залишилися недрукованими), а частина залишилася в рукописах (автобіографії О. Домбровського, О. Оглоблина, Н. Полонської-Василенко, М. Чубатого, Р. Климкевича та ін.). Важливим архівним джерелом є *анкети-“запитники”*, які було розіслано як додаток до “Бюлетеня для

членів” ч.2 (26) у червні 1970 р., що, з одного боку, свідчать про бажання адміністрації вдосконалити діяльність Товариства, з іншого – про погляди провідних членів УІТ на діяльність Товариства і його журнал. Питання, включені до “Запитника” передбачали зауваги стосовно праці Управи УІТ і діяльності Товариства, змісту і оформлення УІ, “Бюлетеня”, проекту створення поточної бібліографії праць з історії, зміцнення фінансової бази УІТ (розмір членських внесків, передплати на журнал), введення членських грамот тощо.

Різноманітні *наукові публікації* членів УІТ, здійснені окремими книгами, а також у вигляді статей на сторінках різноманітних наукових видань, в першу чергу, УІ, розкривають тематику наукових дослідів членів Товариства, методологію наукових досліджень, археографічних публікацій, допомагають визначити їхній внесок у розвиток української історичної науки, містять інформацію про наукову, організаційну, видавничу, викладацьку та іншу діяльність, сприяють встановленню складових біографій. Статті Л. Винара про розвиток української закордонної історіографії та місце в ній журналу і УІТ були опубліковані окремою збіркою [992]. В якості джерела, яке сприяло виявленню наукових публікацій окремих дослідників, використано також *бібліографії* членів УІТ. При цьому важливе значення мають як бібліографії, видані окремими книгами, так і згадки бібліографічного характеру в інших джерелах: в УІ, “Бюлетені” Товариства, виданнях інших наукових установ. Важливе значення мала бібліографія бібліографій українських вчених, частина яких є членами УІТ, підготовлена О. Ясем [1180]. В якості джерела можуть бути використані й тематичні бібліографії, опубліковані на сторінках УІ [1160; 1179; 1169].

Важливе значення мають *фотодокументи*, що зберігаються в архіві УІТ і включають іконографічні матеріали, а також висвітлюють епізоди діяльності Товариства, частину яких опубліковано [755; 756]. В архіві УІТ зберігається також значна кількість *фонодокументів*, зокрема магнітофонні записи наукових доповідей, конференцій, дискусій, інтерв’ю (під час радіопередач і телефонних розмов), які досі не були опубліковані. Окреме місце в цій групі джерел посідають інтерв’ю, записані на магнітний та електронний носії автором дослідження.

В розділі запропоновано систематизацію джерел до історії УІТ, охарактеризовано зміст архіву Товариства, а також інших архівних збірок, що зберігаються переважно закордоном. З’ясовано особливості формування архівних фондів, збереження та використання архівних документів у США. Розкрито значення різних видів джерел для дослідження.

Джерельна база дослідження є достатньо репрезентативною. Вона складається з різноманітних матеріалів, які систематизовано на три основні групи. При умові співставлення інформації залучений джерельний комплекс дає унікальну можливість виявити глибинні чинники і механізми діяльності Товариства, мотивацію праці окремих вчених, роль УІТ у розвитку науки. Поширення джерельної бази за рахунок залучення нових матеріалів, зокрема, епістолярію, сьогодні з різних причин недоступного для вивчення, можливо,

уточнить певні аспекти проблеми, але не зможе суттєво змінити викладених фактів та висновків.

РОЗДІЛ 2. ПЕРЕДУМОВИ ТА ПОЧАТКИ ДІЯЛЬНОСТІ ТОВАРИСТВА ІСТОРИКІВ

Історики в 1950-х – на початку 1960-х рр. були членами Історичної секції (під керівництвом О. Оглоблина) та Секції античної історії (під керівництвом А. Коцевалова, пізніше – О. Домбровського) УВАН, ІФС НТШ під керівництвом В. Кубійовича (секція об'єднувала всіх істориків – членів НТШ). В рамках ІФС НТШ діяли окремі комісії (зокрема, Історична) та Український військово-історичний інститут. Не зважаючи на діяльність істориків у складі українських наукових установ, існувала потреба консолідації наукових сил у товаристві за фаховою ознакою, подібно до інших національних історичних товариств. Члени цього товариства могли б співпрацювати у фаховому історичному журналі, який, безперечно, був потрібний для нормального розвитку історичної науки. Цей журнал мав відповідати світовим критеріям фахового історичного періодичного видання і бути незалежним від будь-яких чинників.

2.1. Потреба видання історичного журналу як головний чинник створення товариства істориків

Потреба у створенні такого видання обумовлювалася тогочасним станом української історіографії в діаспорі і соціокультурними умовами її існування. По-перше, була необхідна опозиція “традиційному” висвітленню українського історичного процесу з точки зору російськоцентричної схеми східно європейської історії, яка панувала в цей час в Україні та закордоном у наукових дослідженнях і університетських лекційних курсах. По-друге, вимагали спростування занадто патріотичні необґрунтовані твердження при висвітленні різних аспектів української історії, які з'являлися внаслідок того, що, як писав О. Оглоблин: “...тепер кожний... вважає себе за історика – на історичні теми пишуть не лише мовознавці, але й хіміки, біологи, навіть ветеринарі...” [1051, с. 13]. По-третє, в советській Україні у 1957 р. почав видаватися УІЖ, значною мірою залежний від комуністичної ідеології, що також стало одним із чинників появи його незалежного “опонента”. Еміграційні ж історики, як справедливо стверджував І. Лисяк-Рудницький, мали у порівнянні зі своїми советськими колегами “дві велетенські переваги – свободу слова і прямий зв'язок з світом наукової думки Заходу” [654, с.67]. Вони мали можливість публікувати свої праці в різноманітних виданнях, але наявність власного історичного журналу і професійного наукового товариства, подібних до тих, що існували в інших національних історіографіях, обумовлювало вищий рівень української історичної науки.

З ініціативою по створенню україномовного історичного журналу та історичного товариства виступив Л. Винар. В кількох дослідженнях аналітично-мемуарного характеру він пригадував ці події, залучаючи також архівні джерельні матеріали [1052; 1276]. В 1955 р. вчений звернувся до свого наукового дорадника в УВУ О. Оглоблина, який в цей час очолював ІС УВАН у США і був редактором Історичної секції ЕУ з пропозицією створити

товариство істориків і видавати власний історичний журнал [1052, с.37]. Аналізуючи можливості реалізації ідеї, Олександр Петрович передбачив небажання УВАН і НТШ взяти участь у цьому процесі. Однією з можливих дій було відродження Українського історично-філологічного товариства, що діяло в міжвоєнний період у Празі, але вчений розумів, що це було б не те товариство, що планувалося створити [1052, с.38].

Л. Винар вирішив обговорити це питання в пресі і 21 лютого 1956 р. в газеті “Свобода” з’явилася його стаття “До питання організації історичних дослідів” про потребу створення журналу та товариства, де він стверджував, що “можна оформити професійне товариство українських істориків, яке заступало б інтереси своїх членів, інтереси української історії, як також історії Східної Європи” [1003] і журнал, навколо якого “...мав би змогу гуртуватися український науковий світ” і “це привело б до відродження завмираючих історичних дослідів” [1018; 1017, с.169-174]. При цьому не заперечував, щоб журнал видавали спільно УВАН та НТШ.

3-го червня 1956 р. після конференції в будинку УВАН відбулося засідання істориків, на якому були присутні О. Оглоблин, М. Чубатий, Л. Винар, Л. Соневицький і П. Грицак, де обговорювали справу організації історичного товариства. Більшість присутніх висловилися позитивно, але реальні кроки зроблені не були. Після нього двадцятичотирирічний дослідник записав у своєму “Щоденнику”: “Все пройшло в строго академічній, а разом товариській атмосфері. Нав’язав вузли дружби з Оглоблином, говорили на важливі теми включно із справою оснування історичного журналу і професійного історичного товариства [...]. По засіданні зробили ми зустріч-засідання істориків – проф. О. Оглоблин, Чубатий, Соневицький, Грицак, Винар. Зійшлися ми в справі історичного професійного т[овариств]ва. Основою стала моя стаття в “Свободі” про справу організації історичних дослідів і потреби організації істориків. Усі ми прийшли до переконання, що такої організації треба – опонував лиш троха Грицак” [415].

Але й після наради справу не було зрушено з місця. Обговорюючи різні можливості створення товариства, у 1956 р. О. Оглоблин у листі до Л. Винара погодився з думкою про можливість створення журналу раніше за товариство [596, с.696]. Головною проблемою при цьому був пошук коштів. Тому Л. Винар звертався за допомогою до осіб, які мали відношення до видавничої справи: до Ю. Лавріненка та М. Прокопа, представників середовища “Пролог” Закордонного представництва УГВР, які від 1956 р. започаткували видавання “Літературно-наукового збірника”. І хоча за пропозицією М. Прокопа була можливість публікації історичної секції як окремої частини збірника, останній, на жаль, після першого випуску вже не видавався [1053, с.40-41]. Ідея ж історичного товариства, хоч і подобалася сама по собі, викликала, зокрема у Ю. Лавріненка, цілу низку питань, пов’язаних з тогочасною історіографічною ситуацією [596, с.721].

Своєрідним поштовхом для повернення до ідеї створення фахового періодичного видання стали чутки про створення УІЖ, що дійшли з України [

459] та інформація про тяжку хворобу відомого історика та видавця журналу “Україна” в Парижі І. Борщака. Л. Винар вважав, що якщо “Україна” вже не буде появлятися, тоді питання історичного журналу набирає ще більш питомої ваги [459]. Напередодні, 16 серпня 1958 р. в “Свободі” було опубліковано статтю Л. Винара “Криза організації історичних дослідів”, в якій автор знову запропонував створити товариство істориків, але цей заклик так і не був реалізований. Можна припустити, що головними причинами була відсутність єдності між дослідниками [471], відсутність фінансування та людини, яка б мала достатню мотивацію, щоб взяти на себе організаційний тягар, а також достатній науковий авторитет, щоб мати вплив на залучення членів товариства.

Стосовно останнього припущення зауважимо, що й багато пізніше не відразу могли розпочати публікацію наукового журналу фінансово забезпечені установи, які мали достатній кадровий потенціал для організації видання. Прикладом тут може слугувати УНІГУ, де перший випуск інтердисциплінарного “Harvard Ukrainian Studies” вийшов майже через десять років від початку діяльності інституції, у березні 1977 р. До того часу від 1970 р. мімеографічним способом (за допомогою мнотильної техніки) видавався україномовний журнал “Рецензія” (до 1976/77 р. видано 14 випусків) та англomовні протоколи українознавчих семінарів – “Minutes of the Seminar in Ukrainian Studies held at Harvard University” (до 1976/77 р. видано 6 випусків).

Ідея журналу, що виникла одночасно з ідеєю створення історичного товариства обговорювалася Л. Винаром з багатьма провідними вченими. Найчастіше – в листуванні з О. Оглоблиним, який допомагав, але не надто активно – можливо, через те, що очолював ІС УВАН і не хотів створювати “конфлікт інтересів”. Молодий дослідник зустрівся і з В. Кубійовичем під час приїзду останнього до США в кінці 1950-х років і запропонував видавати українознавчий журнал, але редактор ЕУ не підтримав цю ідею, сумніваючись, що можна буде знайти людину, яка його змогла б редагувати, а також у можливості його фінансування [737].

Водночас усвідомлення як загальнонаукової потреби координації історичних досліджень і появи спеціального фахового видання призвело до того, що від 1962 р. при ІС УВАН, головою якої був О. Оглоблін, за ініціативою І. Лисяка-Рудницького, почали відбуватися щорічні конференції українських істориків та суспільствознавців. Було заплановано й видання неперіодичних історичних збірників, для чого створено редакційно-видавничу комісію.

Під час першої конференції у 1962 р. за пропозицією Л. Винара обговорювалося питання створення окремого товариства істориків. Було вирішено створення товариства відкласти, а почати видавати україномовні історичні збірники [1053, с.42]. Тоді ж розпочалася підготовка першого з них, за яку відповідав І. Лисяк-Рудницький та член УВАН економіст В. Голубничий. У грудні 1964 р. було зібрано 12 статей, документальний матеріал та біля 40 рецензій [601, с.179]. Напередодні, у серпні 1964 р. Л. Биковський згадував, що видання збірника через внутрішні протиріччя, відсутність коштів та

неусталений зміст ще є “музикою дальших днів” [536, с.146]. На жаль, жоден із збірників так і не був надрукований. В англomовних “Анналах” УВАН публікувалися різнофахові дослідження, що не знімало потребу історичного журналу. А-НТШ мало “Записки”, публікації яких були присвячені різним науковим проблемам. Молоді члени УВАН у грудні 1964 р., коли УІ вже видавався як історичний бюлетень, висунули також ідею видання чужомовного (в трьох західноєвропейських мовах) українознавчого журналу за редакцією О. Прицака, який відрізнявся б від “уванівських” “Анналів” змістом і періодичністю (мав би виходити раз на рік, включати три-чотири довші статті на різні теми, більшість же публікацій мала складати статті-рецензії та бібліографічні нотатки) [601, с.173-176], але і цей проект не був реалізований, хоча фінансування його готове було взяти на себе одне із німецьких видавництв

Л. Винар впевнився у правильності ідеї журналу завдяки старшому колезі по Колорадському університету (м. Болдер, США) історика світового рівня, засновнику і багатолітньому редактору міжнародного наукового видання “Journal of Central European Affairs” С. Гаррісону Томсону (S. Harrison Tomson), який також вважав, що для включення української історіографії у світовий науковий контекст потрібне власне фахове періодичне видання [545, с.196; 1448]. Тоді Л. Винар вирішив продовжувати діяти. Зрозумівши, що пошуки наукової установи, яка могла б взяти на себе видання журналу, можуть затягнутися на довший час, він звернувся з пропозицією до колег по “Зареву” – об’єднанню студентських академічних товариств національного солідаризму, яке було створено в 1949 р. у Мюнхені з ініціативи М. Антоновича. Л. Винар в 1960-х рр. очолював Історичну комісію організації.

До 1958 р. “Зарево” видавало журнал “Розбудова держави” (1951 – 1958). Крім того, групою молоді (частина її належала до “Зарева”) під керівництвом О. Зінкевича (в майбутньому – відомого книговидавця, одного з організаторів правозахисної допомоги українським дисидентам і, пізніше, власника видавництва “Смолоскип”) на поч. 1960-х рр. видавався молодіжний політичний журнал під тією ж назвою. Це видання мало політичний характер, було орієнтоване на власну аудиторію, але в умовах відсутності достатнього фінансування історичного журналу виникла думка (як один із можливих варіантів його видання) використати “Смолоскип” як журнал-основу для друку УІ в якості частини або додатка для нього. Пропозицію видавати історичний бюлетень двічі на рік як два числа журналу “Смолоскип” [418] не підтримав М. Антонович, який був тоді керівником “Зарева”. Він справедливо вважав, що журнал політичного спрямування вже мав свою концепцію, яка відповідала зацікавленням передплатників і змінювати його спрямування з політичного на наукове навіть в двох числах на рік не мало сенсу. М. Антонович запропонував видавати УІ окремо, як теоретичний додаток до “Смолоскипу” не по передплаті, а за готівку, яку треба було б зібрати на видання протягом року та вимагати від Центрального Проводу “Зарева” допомоги в цій справі. При цьому він пропонував використати 100 доларів, які були в цей час на банківському

рахунку “Зарева” [210].

Враховуючи плани істориків УВАН по виданню історичних збірників, після обговорення питання з О. Оглоблиним, М. Антоновичем, Н. Полонською-Василенко та іншими дослідниками, Л. Винар у 1961 р. запропонував “Зареву” видавати збірник, присвячений тогочасній українській історіографії. По-суті, хоч видання було заплановане у вигляді збірника, а ініціатор вважав його передвісником історичного журналу, реалізація проекту дала б в результаті колективну монографію, яка послідовно, за тематичним принципом, висвітлювала б погляди на історії України в історіографії 1945 – 1960-х рр. Було обговорено зміст видання, запрошено до співпраці осіб, які мали опрацьовувати окремі історіографічні нариси, які включали також узагальнення розвитку української історіографії та історіософії, історії українських православної та католицької церков, мемуаристики та бібліографії [1053, с.43-44].

На жаль, задум так і не вдалося реалізувати, хоча до співпраці були запрошені такі відомі дослідники як О. Оглоблин, Н. Полонська-Василенко, М. Ждан, Я. Пастернак, Б. Цюцюра та інші, вже було передбачено теми статей [25], обговорювався зміст кожної з тих, що були одержані і структура збірника, яка в цілому мала б охоплювати всі періоди української історіографії. Підготовленням збірника займалися переважно Л. Винар та М. Антонович.

У Л. Винара виникла також думка про можливе об’єднання історичного збірника УВАН та історіографічного збірника, який він готував як видання “Зарева”, але і цього не було зроблено. Щоб уникнути конкуренції між установами, Л. Винар вирішив видання історіографічного збірника відкласти взагалі [1276, с.18], хоча для видання історичного журналу можна було поєднати історичний бюлетень із запланованим історіографічним збірником [418]. В такому випадку відповідальність за фінансування цього видання міг взяти на себе провід “Зарева”, або потрібно було б одержати позичку від УНО або якоїсь іншої організації. Фінанси можна було зібрати проведенням грошової збірки між членами Історичної комісії на видання – але це могло б в найкращому випадку забезпечити один випуск. В цій ситуації Л. Винар справедливо вважав, що історичний журнал повинен видаватися Історичною комісією або іншим “історичним тілом” [420], щоб забезпечити фінансування від організації в цілому.

На початку 1960-х рр. в США досить активним було творення українських професійних установ. Серед них була УААУП (1961), що об’єднала українців – викладачів університетів [753], ТУБА (1961) та ін. У липні 1963 р. постало наукове УГГТ, членами якого стали фахівці, що цікавилися проблемами генеалогії та геральдики, що визначало специфіку його діяльності. Не зважаючи, що на той час в еміграції знаходилися лише три провідних геральдика – Р. Климкевич, В. Сенютович-Бережний та М. Битинський, а також частина членів Товариства займалася генеалогічною проблематикою, більшість членів, власне, були аматорами. УГГТ не мало власного журналу, видаючи мімеографічний інформативний “Бюлетень”, пізніше – також “Записки”. Було заплановано видати збірник УГГТ, але це не

вдалося здійснити з фінансових причин, хоча частина статей для нього була зібрана і пізніше їх було опубліковано в УІ.

Не чекаючи остаточного рішення щодо того, чи погодиться якась з наукових установ видавати журнал, Л. Винар розпочав його підготовку, продовжуючи активне обговорення питання його “фірмування”. На його прохання М. Антонович вів переговори з авторитетним співробітником УВАН, директором Музею-архіву Академії В. Міяковським щодо передачі історичного журналу академії, але розмова завершилася відмовою [426].

У жовтні 1963 р. УІ був надрукований як спеціальний окремий розділ журналу ОДВУ (мельниківська течія ОУН) “Самостійна Україна”. Розуміючи, що цей варіант публікації – тимчасовий, Л. Винар продовжував пошуки неполітичної наукової організації, яка могла б взяти на себе видання. Тоді ж він звернувся до редактора “Бюлетеню” та наукового секретаря УГГТ, в якому був заступником, Р. Климкевича, з пропозицією видавати журнал Історичною комісією “Зарева” спільно з УГГТ [475], на що той “засадничо” погодився і запропонував управі УГГТ обговорити це питання. В червні 1964 р. Л. Винар пропонував запровадити в УІ рубрику спеціальних історичних дисциплін та спільно видавати журнал [477], але останнє все-одно не було вирішене. Можна припустити, що Р. Климкевич, який пізніше особисто став активним членом УІТ і від початків співпрацював в журналі, не хотів витратити кошти УГГТ на видання, де спеціальним історичним дисциплінам було б присвячено лише рубрику, тому що готував публікацію власного неперіодичного збірника (за редакцією О. Оглоблина та Л. Винара).

З початком листопада перше число історичного бюлетеня з’явилося окремо. Причина початку друку УІ первісно як складової частини, а пізніше – як окремого видання у видавництві “Самостійної України” (“Ukrainian-American Publishing & Printing Co. Inc.” на чолі з директором І. Петручком) була пов’язана з відсутністю достатньої фінансової бази. В листуванні між керівництвом друкарні та редактором “Самостійної України” М. Панасюком, що зберігається в архіві УІТ, обговорювалися різноманітні видавничі питання, серед яких чимале значення мала фінансова проблема. Для економії коштів друку М. Панасюк пропонував частину матеріалів історичного журналу друкувати у власному виданні [145], на що Л. Винар спочатку погодився [596, с. 706], хоча його не влаштовували умови, на яких пропонувалося друкувати журнал в майбутньому, тому що таким чином більшість його матеріалів мала постійно друкуватися в двох виданнях – “Самостійній Україні” та окремими випусками УІ. Зокрема, М. Панасюк пропонував, щоб УІ з’являвся як невід’ємна частина “Самостійної України”. Крім того, ніде не мало вказуватися, що матеріали редагував Л. Винар. Редактор мельниківського видання залишав за собою право вибирати матеріали з поданих до друку. При цьому гарантувалися окремі випуски УІ за редакцією Л. Винара у кількості 200 примірників з оплатою “Заревом” чи головним редактором вартості друку з дозволом на післяоплату [147]. По-суті, такі умови були багато більш вигідними для “Самостійної України”, а не для УІ. Змушений погодитися на них, Л. Винар

шукав за іншими можливостями.

Поява першого окремого випуску журналу переконала частину тих, хто сумнівався в доцільності його видання. М. Антонович, одержавши пакунок з першим числом УІ, писав Л. Винареві: “Журнал дуже гарний і Ви в мені розвіяли останні сумніви. Таке варто втримати і поширити” [210]. Але головний дорадник молодого редактора О. Оглоблин не був задоволений тим, що УІ вийшов як частина політичного видання [596, с.701-702]. У відповіді на цей лист Л. Винар пояснив причини друку УІ в “Самостійній Україні” [596, с.706]. В особистій бесіді з автором він пояснював, що він друкував УІ спочатку в “Самостійній Україні”, тому що її головний редактор М. Панасюк відносно дешево брав за друк, а в умовах відсутності коштів це було дуже важливим. Але тим, що УІ виданий у видавництві “Самостійної України” під фірмою “Зарева” були незадоволені й інші колеги [290]. Потрібно було продовжувати пошуки наукової організації, яка б могла видавати журнал, взявши на себе його фінансування.

Головний редактор в лютому 1964 р. офіційно звертався і до голови Історичної секції О. Оглоблина [992, с.32] з пропозицією спільного видання УІ, але питання вирішено не було, хоча не було й офіційної відмови. Причиною були, вірогідно, плани видання історичного збірника УВАН і небажання псувати відносини з І. Лисяком-Рудницьким. Тоді ж Л. Винар відвідав проф. О. Оглоблина в Лудлові, де вони обговорили питання створення історичного товариства як установи, що могла б “фірмувати” видання. Неодноразово це питання розглядалося і в листуванні вчених, яке велося у серпні – жовтні 1964 р. [478]. Щирим прихильником журналу став і О. Оглоблин, який також звертався до знайомих дослідників з пропозицією підтримати видання та щодо створення УІТ [992, с.78].

Керівництво “Зарева” підтримувало журнал, хоч не було впевнене у його успішному майбутньому і мало власну думку про створення товариства істориків. У червні 1964 р., дізнавшись про бажання Л. Винара створити історичне товариство, яке б стало видавцем журналу, М. Антонович, який був противником створення “додаткових” наукових установ та організацій, заперечив і запропонував розпочати переговори з НТШ щодо спільного видання журналу [213]. У листі від 29 грудня він, хоча вже й став членом УІТ, наголосив на потребі приєднання УІТ до більшої установи – тепер УВАН. Головним аргументом було те, що і О. Оглоблин (президент УІТ) і Л. Винар (секретар) були членами Академії [217].

Трохи згодом представники “Зарева” почали вимагати від Л. Винара “брати до уваги рішення цієї організації”, узгодити з Видавничою комісією склад редколегії, яка могла бути затверджена “навіть, якщо серед членів редколегії будуть нечлени Зарева” [214]. Справедливо передбачаючи й побоюючись політизованого втручання в майбутньому у процес підготовки журналу, його засновник утвердився в тому, що саме історичне товариство могло стати офіційним видавцем [419]. О. Оглоблин, передбачаючи, що керівництво “Зарева” буде проти передачі журналу, пропонував, щоб Л. Винар

написав ґрунтовну програмну статтю щодо створення і мети діяльності УІТ, бо це його давня ідея і йому ясна її перспектива [550, с.242].

В листах простежується справжня дискусія, яка віддзеркалює з одного боку, тогочасні проблеми наукового життя в діаспорі, з іншого – розуміння окремими істориками насущних проблем української історичної науки поза батьківщиною. Так, якщо Н. Полонська-Василенко та політолог І. Каменецький відразу підтримали ідею створення товариства істориків [1041, с.102; 545, с.196], беззастережно сприйняли цю ідею О. Домбровський, Я. Пастернак [545, с.191-192], В. Дубровський [568, с.476-477; 545, с.192-193], о. І. Назарко [545, с.192], то навіть О. Оглоблин на початку трохи сумнівався у можливості реалізації цієї ідеї [992, с.78], але допомагав здійснити її.

М. Чубатий був активним прихильником ідеї створення історичного товариства, в 1950-х роках брав участь в обговоренні цього питання. Він підтримав створення УІТ, з надією, що товариство українських істориків зможе представляти українські наукові інтереси на міжнародних історичних конгресах, що уможливить під час її з'їздів виголошувати доповіді з українознавчої проблематики [1053, с.72]. Відповідно, пропонується дослідником назва товариства Ukrainian American Historical Association мала пов'язувати його з американською історичною наукою. Також він підтримав ідею видання журналу, який краще виконував би відповідні функції, ніж історичні збірники [545, с.195-196].

Радо підтримав ідею створення товариства і В. Дубровський, який радив аналогічно до американських товариств (прикладом було для нього Вірджинське історичне товариство, членом якого він був) запровадити широке членство, щоб членом міг бути будь-який бажаючий. Такий підхід, по-суті, і було здійснено в УІТ запровадженням категорії членів-прихильників. Також В. Дубровський радив якомога скоріше офіційно зареєструвати УІТ як неприбуткову організацію [306]. Є. Онацький підтримав ідею і планував співпрацювати в журналі [1009, с.153]. Н. Полонська-Василенко підтримала ідею Л. Винара перетворити редколегію на Ініціативну групу за згодою всіх осіб, які до неї входили [383], що підтримав й О. Оглоблин [1041, с.102]. Олександр Петрович радив заснувати УІТ “на широкій базі і територіальній (цілий український вільний світ) і особовій (не самі лиш вчені історики)” [1041, с.102].

Саме О. Оглоблин та Н. Полонська-Василенко своїм авторитетом значно допомагали Л. Винареві в організації Ініціативної групи. Редколегія УІ на той час складалася з 10 осіб, а такої кількості, на думку Л. Винара, було недостатньо для створення Ініціативної групи. Тому він вів активне листування, внаслідок якого вже в листопаді Ініціативна група Товариства включала 17 членів. Н. Полонська-Василенко переконала у потребі приєднання до Ініціативної групи професорів УВУ відомих археологів П. Курінного та М. Міллера, які мешкали в Європі [1041, с.103], звертався до інших дослідників й О. Оглоблин.

В жовтні 1964 р. Л. Винар вислав найближчим колегам проект звернення про створення УІТ та пропозиції щодо організації і планів діяльності. Р.

Климкевич опублікував цей текст в “Бюлетені” УГГТ (пізніше його остаточний варіант було опубліковано у четвертому числі УІ (1964 р.)) [735, с.1]. О.

Оглоблин намагався з позицій реалій тогочасного буття відкорегувати запропонований текст “Звернення”, виключивши з нього пункт про організацію і проведення наукових з’їздів, потреби виховання Товариством молодого покоління. Також він вважав, що зарано говорити про організацію бібліотеки і архіву. Зміст опублікованого “Комунікату УІТ”, в якому виключено деякі пропозиції молодого історика, підтверджує, що Л. Винар в листах до членів майбутньої Ініціативної групи пропонував поставити перед Товариством завдання, частину яких було в еміграційних умовах важко виконати і тому прийшлося відмовитися від їх декларування.

З перспективи часу можна побачити, що діяльність УІТ згодом охопила і ті напрями, можливість реалізації яких заперечував О. Оглоблин. У 1966 р. розпочавши організацію наукових конференцій, 1969 р. Л. Винар на сторінках “Бюлетеню” повернувся до питання потреби їх проведення Товариством [661, с. 138-139]. Від 1970 р. почалася співпраця УІТ з американськими славістичною та історичною асоціаціями, постійно поглиблювало співпрацю в цій ділянці з українськими науковими інституціями, було представлено на міжнародних форумах різного рівня, а згодом стало організатором міжнародних наукових конгресів українських істориків в Україні. Зусиллями секретаря і членів УІТ було розбудовано архів Товариства, який містить велику кількість важливих матеріалів. При цьому УІТ завжди притримувалося позиції позапартійності та релігійної толерантності, що було важливим як для його керівництва, так і для переважної більшості членів.

Зрозуміло, що вчені мали власні погляди на потребу створення ще однієї еміграційної наукової організації, а також на те, хто мав би бути її членами або членами управи. Часами у міжособистих та інших суспільних відносинах відчувався поділ еміграції як територіальний (відповідно до частини України, з якої походили – на галицьку та наддніпрянську), релігійний (греко-католики, православні і протестанти) та політичний (частина вчених належала до певних політичних партій та організацій). Крім того, більшість істориків в той час вже була членами якоїсь, а то й обох провідних українських наукових інституцій (УВАН та НТШ) і побоювання конкуренції з боку нового наукового об’єднання викликало часом непорозуміння і вагання окремих осіб, які порою вважали це “прикрощами” для старих наукових установ, бо передбачали небезпеку розколу українських наукових сил. Причини цього крилися ще в подіях т.зв. ДР-періоду, коли після початку діяльності УВАН було відроджено НТШ і обидві установи, не зважаючи на спроби, в той час так і не змогли об’єднати свої зусилля.

В деяких листах до майбутнього секретаря звучали прямі застереження, які були пов’язані з побоюванням виникнення конфлікту між УІТ та УВАН і НТШ, неможливістю реалізації поставлених перед товариством завдань. М. Ждан у відповідь на лист Л. Винара про створення УІТ пропонував залучити до діяльності членів УВАН та НТШ [310]. Відомий український літературознавець Ю. Лавріненко, який був активним членом УВАН, побоювався, щоб створення

УІТ не пошкодило Академії [366]. В. Міяковський у відповідь на пропозицію співпраці УІТ з УВАН пропонував, щоб співпраця розгорталася в рамках останньої [992, с.81; 545, с.196-197]. За включення УІТ до складу УВАН був також М. Антонович. Пізніше і Ю. Лавріненко, і В. Міяковський стали членами УІТ, а М. Антонович від початку видання багато років був мовним редактором журналу й активним членом УІТ. Висловили свої побоювання й деякі члени НТШ. Отець др. І. Назарко, який спочатку радо погодився стати членом УГГТ [500], а пізніше – УІТ [369], запитував, чи “узгіднили постання нашого УГГТ з НТШ? Я дійсний член НТШ і не хотів би йому робити прикрощів” [501]. Отже, частина колег-істориків підтримала створення для видання журналу УІТ, яке б об’єднувало, подібно до АІА, істориків та любителів історії [419]. На думку ініціатора, видання УІ вже само по собі мало б виправдати існування УІТ [435]. Під фірмою “Зарева” (і з допомогою видавництва під керівництвом І. Петручка, де видавалася й “Самостійна Україна”) було видано також число 2-3 (1964), а число 4 (1964) вже вийшло “під фірмою” УІТ, хоча йшлося фактично про його Ініціативну групу.

Вищезазначене дає підстави для твердження, що ідея створення товариства істориків була нагальною науковою потребою в діаспорі, хоча в тогочасній історіографічній ситуації не завжди знаходила підтримку вчених – переважно членів “старших” наукових установ, які побоювались розпорошення наукових сил. Л. Винар, що був ініціатором створення товариства та журналу, самостійно почав видавати історичний бюлетень, незадовго одержавши підтримку від студентської організації “Зарево”, Історичну комісію якого очолював. Загальне політичне спрямування молодіжної організації обумовило потребу у створенні наукового товариства для видання журналу, що, таким чином, відродило висловлену в середині 1950-х рр. ідею. УІТ утворилося на основі редакційної колегії видання, члени якої стали Ініціативною групою.

2.2. Формування засад та початки діяльності УІТ

Ініціативна група була створена в жовтні 1964 р. Наприкінці листопада з містечка Болдер у Колорадо Л. Винар почав розсилати членські заяви із запрошенням до членства УІТ. Майбутні члени Товариства мали відіслати заповнені заяви до Л. Винара або Р. Климкевича (Маямі, США), Н. Полонської-Василенко (Німеччина) чи о. І. Назарка (Італія) [1276, с.23]. Розісланий “Комунікат” підписало 17 істориків – членів Ініціативної групи [1276, с.29-37]: М. Антонович, Б. Винар, Л. Винар, І. Витанович, О. Домбровський, В. Дубровський, М. Ждан, І. Каменецький, Р. Климкевич, П. Курінний, М. Міллер, о. І. Назарко, О. Оглоблін, Є. Онацький, Я. Пастернак, Н. Полонська-Василенко, М. Чубатий.

Аналіз складу Ініціативної групи певною мірою свідчить про підхід до формування членства Товариства. Отже, із 17 дослідників наймолодшому (Л. Винар) було 32, найстаршому (М. Міллер) – 81 р.

За регіоном походження дев’ятеро були з Галичини, восьмеро – з Наддніпрянщини та Поділля. Чотирнадцять належали до УВАН,

чотирнадцять – до НТШ (дехто одночасно – до обох установ), четверо були членами УААУП, троє – Історичної комісії “Зарева”, троє – членами УГГТ, семеро – професорами УВУ. Історичну, археологічну, економічну чи політологічну освіту одержували в УВУ (п’ятеро), а також Львівському, Київському, Віденському, Оттавському, Іллінойському, Празькому, Московському університетах та Харківському ІНО. Мешкали в США (Денвер, Болдер, Чикаго, Нью-Йорк, Річмонд, Клівленд, Мт. Плезант, Маямі, Лудлов, Стемфорд), Канаді (Монреаль, Торонто), Аргентині (Буенос-Айрес), Німеччині (Мюнхен і Новий Ульм) та Італії (Рим) [1276, с.29-30].

При творенні Товариства Л. Винар брав за зразок моделі вже існуючих товариств інших етнічних груп – Польське американське історичне товариство, Американсько-італійське історичне товариство і зрештою, Американське історичне товариство. Перша пропонована в листах назва організації була “Українсько-американське товариство істориків”. Розісланий майбутнім членам початковий проект завдань передбачав видання наукового журналу, обмін досвідом та наукові дискусії, колективне продовження “Історії України-Руси” М. Грушевського та участь у наукових з’їздах і конференціях [1276, с.24-25].

Всім можливим членам товариства на початку грудня 1964 р. був розісланий для розгляду текст майбутнього “Комунікату” УІТ за підписами членів Ініціативної Групи [559, с.162]. Напередодні попередній варіант цього тексту було поміщено у “Бюлетені УГГТ”. Дехто висловив у листах свої думки щодо змісту обіжного листа або до висланого тексту робив доповнення, які пізніше розглядалися. Наприклад, о. І. Назарко на звороті аркуша з текстом “Комунікату” запропонував доповнення, серед яких була й пропозиція організувати бібліотеку й архів [370] (що напередодні обговорювалося О. Оглоблиним та Л. Винарем і пізніше було виконано). Зробити розсилку анкет-заяв, комунікату та інших матеріалів Л. Винареві допомагав Р. Климкевич та його дружина Наталія [480]. У січні – лютому було одержано 45 відповідей членів-основників УІТ. Після одержання потрібної кількості листів з підтвердженням згоди щодо заснування УІТ, було визначено дату його створення – 1 березня 1965 [481].

Не всі колеги по “Зареву” позитивно відреагували на створення УІТ і “перенесення” під його “протекторат” журналу. Зокрема, М. Антонович, активний “зарев’янин”, який підтримав створення журналу і багато допомагав з проведенням мовної коректи видання, відреагував негативно [216]. Як вже згадувалося, майже через рік після створення УІТ, в листопаді 1965 р. він пропонував, щоб видання УІ перебрала на себе УВАН, з якою пропонував поєднати й УІТ [219].

Через багато років М. Антонович у листі-відповіді на рецензію Т. Гунчака щодо УІ позитивно оцінив зусилля Л. Винара по створенню журналу та УІТ [426]. На початку 1980-х рр. М. Антонович пропонував видавати журнал спільно з УВУ, що, на його думку, було б корисним обом інституціям, бо підтримало б матеріально видання і одночасно укріпило б авторитет УВУ в німецьких наукових та урядових колах [422]. Але тепер, коли журнал мав відоме ім’я, на

це вже не погоджувався його головний редактор.

Створення УІТ, на жаль, не розв'язало питання фінансування видання. У пошуках співвидавця, який взяв би на себе оплату частини видатків, головний редактор УІ після створення УІТ у 1965 р. запропонував голові ІФС та керівнику НТШ в Європі В. Кубійовичеві, щоб журнал видавали спільно УІТ, УВАН і НТШ. Після тривалого мовчання [287] той відповів, що в такому випадку видавцями разом з УІТ мають стати не безпосередньо установи, а ІС УВАН та ІФС НТШ, але якщо ІФС НТШ стала б видавцем, то “мусіла б мати деякий вплив на обличчя журналу” [662, с.142]. Також він питав про уявлення редактора щодо фінансування журналу, не подаючи конкретних пропозицій.

Головним науково-видавничим проектом НТШ в Європі була ЕУ, на яку так само, як на більшість видавничих проектів в діаспорі, збиралися кошти, саме у пошуках яких Л. Винар шукав за співвидавцями УІ. Тому, можливо через те, що НТШ в Європі на той час не мало достатньо коштів, щоб видавати ще й історичний журнал, остаточно питання так і не було вирішено, але співпраця в УІ з В. Кубійовичем та іншими членами НТШ продовжувалася. Через кілька років, у 1968-му, коли проблема одержання фінансів на видання журналу все ще була актуальною, Л. Винар знову пропонував об'єднати зусилля УІТ з УВАН у США та НТШ в Європі [443], але і ця пропозиція не була реалізована, бо інші установи все ще не були зацікавлені у виданні УІ. Останній раз він звертався з цією пропозицією до керівника ІФС і в 1975 р. після зустрічі та переговорів з В. Кубійовичем і А. Фіголем у Денвері [365]. Головна причина пропозиції об'єднання сил була, в першу чергу, фінансова, до якої додавалася потреба безпосереднього контролю над підготовленням друку журналу в Європі.

У 1972 р., коли УІТ розгорнуло діяльність і позитивно зарекомендувало себе низкою наукових конференцій, видань, співпрацею з українськими та неукраїнськими науковими інституціями, також звучали пропозиції асиміляції його з іншими установами, правда, тепер з метою підсилення останніх. Так, відомий український історик економіки, “старий ентешівець” і член УІТ І. Витанович у жовтні 1972 р. пропонував для розв'язання кризи в діяльності НТШ замість Історичної комісії ІФС “тісніше афіліювати” УІТ [190]. З іншого боку, на початку 1970-х рр. були побоювання й того, що УІТ через розростання членства втратить набутий високий рівень. Так, Б. Боцюрків побоювався цього через “умасовлення” членства УІТ [281]. В той же час Л. Винар вважав, що це не загрожує УІТ, рівень якого визначатиметься працею дійсних членів [282].

Важливим при створенні товариства було визначитися з кандидатурами до Управи і розподілити в ній обов'язки. Кандидатури Л. Винар обговорював з найближчими колегами – О. Оглоблиним та Н. Полонською-Василенко. О. Оглоблин спочатку радив включити Н. Полонську, о. І. Назарка, М. Чубатого, І. Каменецького, В. Дубровського, М. Антоновича. До Контрольної комісії – І. Витановича, М. Ждана та Р. Климкевича [550, с.244]. Пізніше до складу Управи він запропонував запросити Я. Пастернака. Л. Винар переконав його у необхідності включення О. Домбровського. У якості членів також розглядалися кандидатури Є. Онацького та М. Міллера [596, с.717-718; 550, с.247]. В січні

було вислано обіжний лист і виборчий листок, для обговорення кандидатур в члени Управи, відповіді на який свідчили про розбіжності у поглядах майбутніх членів Товариства [545, с.192-193; 550, с.225-226].

За задумом, голова УІТ мав бути представником Товариства на різних наукових форумах і, власне, своїм науковим авторитетом сприяти поширенню сфер його діяльності. Всю поточну працю мав проводити секретар. Тому члени Ініціативної групи вважали, що посаду секретаря (і скарбника – за аналогією з іншими організаціями), мав зайняти Л. Винар, на чому настоював О. Оглоблин, вважаючи, що секретар має мати права заступника [535, с.455].

20-го січня 1965 р. було розіслано “Обіжний лист” за підписом Л. Винара, в якому повідомлялося про оформлення в листопаді 1964 р. Ініціативної групи УІТ, що листовним шляхом має вибрати Управу на найближчі чотири роки. Крім того, зазначалося, що УІТ “буде тісно співпрацювати із нашими установами (зокрема УВАН і НТШ), як також буде старатися увійти в діловий зв’язок з чужинецькими історичними товариствами. Воно сповнятиме роль координаційного осередка праці українських істориків у вільному світі й буде репрезентувати українську історичну науку на міжнародному форумі” [661, с. 265]. Був також розісланий “виборчий листок” із зазначенням прізвищ кандидатів на членство в Управі.

Листи – відповіді на “Комунікат” і обіжний лист Л. Винар також вислав для ознайомлення О. Оглоблину. Прочитавши їх, вчений заперечив потребу і можливість започаткування архіву, організації конференцій тощо [535, с.456]. Принагідно зауважимо, що питання про архів було невдовзі переглянуто. Архів УІТ формувався з різних надходжень і сьогодні є цінною збіркою різноманітних джерел [1228, с.289-294], в першу чергу листування. Варто відзначити, що у формуванні архіву УІТ велику роль відіграв секретар-скарбник, а пізніше президент товариства Л. Винар, який також звертався з запитом про окремі історичні події і з проханням про спогади до людей, що мали відношення до українського національного руху, співпрацювали з відомими історичними постатями тощо. Окремі секції склали матеріали про М. Грушевського, І. Крип’якевича, Д. Дорошенка, І. Борщака, О. Кандибу (від березня 1986 р. [532]). Архів містить також важливі автобіографічні та автобібліографічні матеріали членів УІТ, спогади тощо. Крім того, до архіву УІТ передали свої архівні збірки деякі провідні діячі товариства.

Разом із обіжним листом 1 січня 1965 р. було розіслано також “Виборчий листок” зі списком кандидатур членів Управи, до якого були включені відомі на той час українські вчені. Вибори Управи на початковому етапі також виявили певні протиріччя між опитуваними, які пов’язані були в першу чергу з міжособистісними відносинами і, відповідно, запереченням входження до неї окремих вчених, зокрема тих, які належали до іншої конфесії [308; 218; 198]. Зокрема, В. Дубровський виступав проти М. Чубатого та о. І. Назарка з метою “дотримуватися *секулярного* [підкреслення наше. – А.А.] характеру УІТ” [469]. Власне, при включенні кандидатур до виборчого листка організатори не керувалися їх релігійними уподобаннями і, можливо, не чекали на подібну

реакцію декого з членів Товариства. Не мали значення і політичні переконання та симпатії – журнал і УІТ завжди підкреслювали власну аполітичність і вдало співпрацювали з представниками різних політичних середовищ [1053, с.71]. Не було й конфліктів між поколіннями. Завдяки зусиллям наукового секретаря всі конфлікти початкового етапу вдалося розв’язати. В листі до В. Дубровського Л. Винар докладно пояснив засади діяльності Товариства [309].

В лютому 1965 р. Управа була вже фактично сформована [481]. Отже, до обраної на цих засадах першої Управи УІТ увійшли О. Оглоблин (США) – голова, Н. Полонська-Василенко (Німеччина) – заступник голови, Л. Винар (США) – секретар і скарбник. Члени Управи: О. Домбровський (США), І. Каменецький (США), В. Дубровський (США), В. Кайє-Кисілевський (Канада), Р. Климкевич (США), о. І. Назарко (Італія), Я. Пастернак (Канада), М. Чубатий (США). До Контрольної комісії були обрані: І. Витанович (США) – голова, М. Ждан (США), Л. Биковський (США). Всі вони мали чималий науковий досвід та авторитет.

Протягом першого року УІТ об’єднало 70 членів. Для поширення інформації про Товариство та залучення нових членів Л. Винар вже в лютому 1965 р. почав організовувати зустрічі з громадою в різних містах США. Першою стала зустріч в Клівленді, організована спільно з місцевим осередком НТШ, де було виголошено доповідь з нагоди ювілею професора Оглоблина та подано інформацію про УІТ [438]. В травні того ж 1965 р. вийшов перший “обіжний лист” УІТ, в якому наголошувалися найважливіші аспекти, пов’язані з діяльністю товариства: повідомлялося про вибір Управи та її функції, про членство, про розмір членської вкладки [внеску. – А.А.], без якої неможливо було б видавати журнал, про представництва УІТ, архів та журнал. Крім того, тут зазначалося, що представником Товариства на Міжнародному історичному конгресі у Відні (серпень – вересень 1965 р.) є І. Каменецький, а Б. Винар подарував кілька десятків примірників своєї праці “Українська промисловість” з призначенням прибутку від її продажу на видавничий фонд УІТ [684, с.266-268].

У 1966 р., коли Товариство вже знайшло власну нішу в українському науковому житті, можна було зайнятися й формальними аспектами його діяльності. Л. Винар попросив Р. Климкевича розробити печатку, яка була потрібна для виготовлення офіційних бланків, чим зайнявся також видатний геральдик-практик М. Битинський. Л. Винар пропонував виготовити печатку, де в центрі на геральдичному щиті був би зображений модифікований тризуб (“подібно, як має УВАН, але виконаний цілком в іншому стилі), а опісля докруги – назва українською та латиною” [486]. Р. Климкевич і М. Битинський виготовили проекти печатки, але печатка Р. Климкевича не дуже сподобалася О. Оглоблину [487]. В жовтні того ж 1966 р. ішлося про виготовлення бланків УІТ, для чого пропонувалось створити лого [емблему. – А.А.] з назвою Товариства [489]. Лого було виготовлено. У рік 25-ліття УІТ Л. Винар повернувся до питання оформлення нової печатки, вважаючи, що “цей знак у формі печатки повинен нав’язувати до історичних традицій української

державности. Назву можна дати в латинській і українській мовах, або в англійській] і українській. Щоб не зачинати “з порожнім” – пропоную, прийняти герб Війська Запорізького з 17 і 18 стол.” [457].

Протягом перших років існування УІТ зуміло вцілому без втрат вийти з конфліктних ситуацій і налагодити співпрацю і з тими, хто на початках мав сумніви. Тому у другій половині 1960-х рр. найбільшу увагу його керівництво приділяло саме питанню налагодження наукових контактів як з окремими дослідниками, так і з інституціями [1053, с.62-63]. Продовжувалося поповнення членства. Іноді умовою членства була можливість публікацій в УІ [198]. При формуванні членства часом на заваді ставали старі образи [198].

Були серед науковців і ті, які відкрито виступали проти УІТ. До таких належав тогочасний президент НТШ в Америці відомий український філолог Р. Смаль-Стоцький. В цей час він вів активну боротьбу з УВАН у США. УІТ стало ще однією з наукових організацій, яка була поза сферою впливу НТШ, а тому підпадала під критику його керівництва. Крім того, негативне ставлення Р. Смаль-Стоцького до УІТ могли викликати й такі неважливі на перший погляд речі, як членство окремих осіб (зокрема, О. Оглоблин ще напередодні створення Товариства попереджав, що керівництво НТШ може негативно поставитися до УІТ через членство М. Чубатого, який мав судову справу з газетою “Свобода” через публікації статей Р. Смаль-Стоцького [1276, с.10]), а також те, що голова УІТ одночасно був і головою Історичної секції УВАН.

Незважаючи на такі виступи з негативною оцінкою, вже за два роки, під кінець 1967, товариство нараховувало 130 членів. За цей час воно проявило себе в активній видавничій діяльності, в ініціативі та організації відзначення 100-ліття від дня народження М. Грушевського, у проведенні наукових конференцій тощо. Зокрема, почалося видання серії “Історичні студії”, серії “Історичні монографії”, окремих видань. У зв’язку із втратами серед членів Управи (на той час померли члени-основники В. Дубровський (1966), М. Міллер (1968)) та поширенням діяльності товариства, у 1968 р. шляхом листовного референдуму до Управи було вибрано двох нових членів – М. Антоновича (Канада) та О. Прицака (США) [747, с.183].

Отже, в рамках УІТ вдалося об’єднати дослідників з розбіжними політичними переконаннями, походженням з різних регіонів, які належали і до інших наукових установ (УВАН та НТШ), одержали освіту як в Україні, так і за її межами, належали до різних наукових поколінь та мешкали в різних країнах. Товариство було створено за прикладом вже існуючих етнічних наукових товариств, головним органом яких була Управа на чолі з Президією, що складалася з голови, заступника голови, наукового секретаря, а також Контрольної та Номінаційної (на час виборів) комісій. Обговорення всіх питань відбувалося в першу чергу за допомогою листування, місцем знаходження Управи було місце перебування секретаря (за аналогією з Американською історичною асоціацією). Створення УІТ, на жаль, не розв’язало питань фінансування УІ, яке відбувалося за рахунок передплати та пожертв. Але зі створенням Товариства вдалося змінити формат журналу та місце його видання

Все вищезазначене дає підстави твердити, що видання наукового історичного журналу було актуальною для української закордонної історіографії проблемою, реалізація якої мала сприяти входженню української науки, котру представляли вчені в діаспорі, до світового наукового кола. Ідея видання фахового історичного журналу в діаспорі та створення незалежного від партійних та інших впливів наукового історичного товариства були реалізовані завдяки групі ентузіастів на чолі з Л. Винарем. Виникла ідея ще в середині 1950-х рр. і відтоді її головним “носієм” став Л. Винар. Актуалізувалося питання після припинення видання журналу “Україна” за редакцією І. Борщака у Франції, появи советського, значною мірою, на жаль, політизованого УІЖ в Україні, де часто спотворено висвітлювалися різні питання історії України.

Створення УІТ відобразило процес інституціоналізації української закордонної історичної науки в складних соціокультурних умовах, без державної підтримки та фінансування, при розпорошеності української діаспори в політичних, релігійних, відповідно, регіональних та інших аспектах. Однак незалежність, як безпосередня, так і фінансова, видання від будь-яких політичних чи інших чинників уможлиблювала свободу історичної думки, незаангажованість публікацій.

РОЗДІЛ 3. ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ ДІЯЛЬНОСТІ УІТ

3.1. Статути та інкорпораційні документи

Неабияке значення для розуміння мотивації та змісту діяльності будь-якої організації, що об'єднує на добровільній основі членів, є статутні та програмні документи, які є важливою частиною аналізу її функціонування. Подібні документи є важливим історичним джерелом при вивченні діяльності інституцій, яке використовує в тій чи іншій мірі більшість дослідників [1329, с. 83; 1400, с.24], бо саме статuti, програми, а для деяких організацій – і програмні статті, визначають стратегію та напрями діяльності. Засади діяльності УІТ, крім статутів, визначалися комунікатом (зверненням) та програмними статтями, що обумовлювали основні напрями його функціонування. Статті та звернення, що мали характер програм на тому чи іншому етапі діяльності, друкувалися на сторінках “Бюлетеню” та УІ.

Важливість статутів для товариств, особливо тих, що функціонували поза Україною, визначалася тим, що в них містилося розуміння засад та напрямних діяльності, форм праці, означення категорій та умов членства, статусу керівних органів і способів контролю за їх діяльністю [1061, с.43]. Зрозуміло, що статuti є важливою складовою джерельної бази досліджень про наукові установи. Ці документи були основою для легалізації діяльності інституцій в країнах поселення з усіма набутими від неї перевагами. Зокрема, відновлення НТШ в Німеччині в 1947 р. відбулося на основі статуту, затвердженого в Україні, і товариство не було зареєстроване владою Німеччини. Тому при перенесенні централі до Сарселю і купівлі там будинку НТШ не могло стати власником, бо не було на той час зареєстрованим ні німецькою, ні французькою владою [1078, с.155]. Статут НТШ в Америці був “достосований до діяльності на чужині ухвалою Загальних Зборів Товариства дня 9-го квітня 1949 р. та до відносин у ЗДА ухвалами Загальних Зборів Товариства в Нью Йорку дня 26-го січня 1957 р., дня 28-го листопада 1964 р., дня 25-го грудня 1968 р і дня 20-го вересня 1975 р.” [721]. Члени УВАН на початку створення організації у 1946 р. прийняли “Тимчасове положення про Українську Вільну Академію Наук”, яке складалося з дванадцяти пунктів і обумовлювало основи діяльності Академії [1226, с.139]. Пізніше, при створенні УВАН у США вже під час другого засідання організаційної групи одним із перших було розглянуто питання про статут [709, с.105], 25 серпня 1950 р. [710, с.108-109] було прийнято рішення про новий статут [722, с.181-183], а також розглядалося питання легалізації Академії. Але остаточний Статут було прийнято лише першого червня 1957 р. [722, с.181]. Отже, з усталенням діяльності і прийняттям статутів українські наукові організації в США мали можливість бути офіційно зареєстрованими як неприбуткові, і звільнюватися від податків, що збільшувало можливості фінансування за рахунок пожертв приватних осіб чи громадських організацій.

УІТ потребувало статуту як основного документу та основи для легалізації. Функції першого статуту (і одночасно програми) виконав документ, в якому проголошувалося створення УІТ та основні завдання його діяльності – “Українське історичне товариство (Комунікат)”, підписаний

членами Ініціативної групи і розісланий 25 грудня 1964 р., та опублікований у 1964 р. в УІ [735, с.1]. Автором тексту був Л. Винар, редакційні правки перед публікацією робив О. Оглоблин. В “Комунікаті” зазначалося, що членами Товариства можуть стати “...історики й дослідники допоміжних історичних наук, а також ті особи, як цікавляться історією України й загальною історією та бажають причинитися до розвитку української історичної науки у вільному світі” [735]. Було сформульовано й завдання [735].

“Комунікат” підписали сімнадцятеро провідних українських вчених того часу: М. Антонович, Б. Винар, Л. Винар, І. Витанович, О. Домбровський, М. Ждан, І. Каменецький, Р. Климкевич, П. Курінний, М. Міллер, о. І. Назарко, О. Оглоблин, Є. Онацький, Я. Пастернак, Н. Полонська-Василенко, М. Чубатий. Отже, “Комунікатом” проголошувалося створення професійного історичного товариства, основні напрямні його діяльності, закликалося до вступу нових членів, але не було конкретизації багатьох аспектів діяльності організації, які традиційно містить статут. Не зважаючи на це, “Комунікат” виконував функції статуту до 1967 р. Так як один із осередків Товариства діяв на європейському терені в Німеччині, “Комунікат” було перекладено на німецьку мову з метою легалізації УІТ в Європі, спроби чого робилися й пізніше [271], але невдало. Однією з причин було те, що легалізація відбулася б у певній країні, а вчені мешкали в різних, і легалізація не дала б очікуваного результату.

В травні 1965 р. членам було розіслано “обіжний лист”, який мав статутний характер. Він складався з кількох частин, що визначали засади діяльності УІТ, між котрими був розділ про членство, розмір членських внесків та про створення представництв. В цьому ж документі повідомлялося, що “в найближчому часі має бути створена Статутова комісія” для підготовки Статуту УІТ [661, с.266].

В грудні 1965 року в УІ членів Товариства було повідомлено про створення Статутової комісії, до якої увійшли Л. Винар, О. хе "Домбровський Олександр" Домбровський, П. Ісаїв, І. Каменецький, В. Кисілевський [744, с. 110]. Дорадниками у процесі підготовлення Статуту були також відомий діяч НТШ і член УІТ юрист Я. Падох, багатолітній голова УВАН і президент УІТ історик О. Оглоблин, активний член НТШ, відомий економіст та історик економіки І. Витанович.

В березні 1967 р. у “Бюлетені” для обговорення було надруковано проект Статуту [661, с.47-49]. Тоді ж постало питання назви об’єднання та її англійського перекладу – при його обдумуванні було розглянуто назви інших подібних наукових інституцій. Для англійської назви зразком послугувала назва найпотужнішої наукової організації істориків на північноамериканському континенті – Американської історичної асоціації (American Historical Association), хоча були також думки пов’язати в назві Україну – як терен дослідження з Америкою – територією, де відбувалися дослідження – “Українське Американське історичне товариство” (за аналогією з УААУП, що вже існувала на той час, а також з історичними товариствами інших народів – Американським ірландським історичним товариством, Франко-американським

історичним товариством, Польським Американським історичним товариством, Американським чехословацьким історичним товариством та ін.). Але, так як товариство мало об'єднати вчених з різних країн і континентів, було вирішено зупинитися на існуючій назві.

Згідно з першим розділом статуту “Назва, мета і завдання Товариства”, який складався з 4-х підпунктів, затверджувалася назва організації, тереном діяльності проголошувалися США та інші країни проживання членів. Зазначалося, що мовою публікації досліджень є українська або англійська, але праці “в деяких випадках [...] можуть друкуватися іншими мовами” [661, с.47]. Тут пропонувалися до обговорення завдання УІТ [661, с.47-48], сформульовані без патріотичних наголосів (порівняно з пп. 2 і 3 “Комунікату”). Було визначено коло досліджень, де робився акцент на вивченні проблем історії України та Східної Європи. Важливою складовою завдань ставало дослідження україніки в західних архівах. Акцентування уваги на історії України та Східної Європи було пов'язане з об'єктивними науковими потребами. На цей час подібна проблематика в США чи Канаді не визнавалася науковим істеблїшментом [978, с.97; 753, с.19]. В проекті Статуту пропонувалося також сприяти дослідженню української громади в США – це було зроблено через необхідність тематикою досліджень поєднати країну, де мала відбутися легалізація, з дослідницькою практикою [15].

В окремому підрозділі Статуту “Членство” визначалися основні категорії членів: почесних, звичайних та членів-прихильників, а також умови та порядок їх обрання. Членство не обмежувалося представниками лише української науки – членами могли стати вчені різних національностей, які працювали в галузі історії України чи історії Східної Європи.

У проекті Статуту визначалися керівні органи Товариства – Управа, Загальні Збори, Контрольна Комісія. Пропонувався склад Управи: голова, секретар-скарбник та семеро членів. Загальні збори мали скликатися раз на чотири роки. В разі потреби (на домагання 80% членів) могли бути скликані надзвичайні збори. Припинити існування Товариства могли Надзвичайні збори, 75% учасників яких проголосувало б за це. В такому випадку майно товариства переходило б на ціль, визначену Надзвичайними зборами. Також в проекті Статуту зазначалося, що майно складалося з членських вкладок, добровільних датків [пожертв. – А.А.], видань Товариства та нерухомості. Прийнятий невдовзі Статут Товариства мав лише формальні розбіжності з проектом.

В західних країнах, зокрема в США, податкове законодавство передбачає, що громадські організації – благодійні, релігійні, наукові, освітні та інші одержують статус неприбуткових (non-profit organization), які не лише самі звільнені від оподаткування на будь-які фінансові надходження до власних фондів, а й дають можливість людям чи установам, що жертвують, суму пожертви не оподатковувати (tax exempt organization). Це вигідно й особі, що складає пожертву, і тим організаціям, що мають статус неподаткових – музеям, університетам, різноманітним громадським та церковним організаціям. Таким чином, притримуючись християнських харитативних традицій західного суспільства держава стимулює фінансову підтримку малоприбуткових установ.

Тому офіційна державна реєстрація Товариства як неприбуткової організації була дуже важливою. Зареєстроване в одному штаті, Товариство визнавалося офіційно існуючим на всій території країни, тому можна було зареєструвати один осередок, щоб мати офіційну реєстрацію всього Товариства.

Перша реєстрація відбулася 31 липня 1972 р. у штаті Колорадо, де мешкала частина членів УІТ і в Денвері існував перший досить активний осередок [113; 661, с.283]. Для реєстрації за законодавством штату члени осередку УІТ Л. Винар, Б. Винар та Р. Кузьмич (всі на той час – мешканці штату Колорадо) як відповідальні особи подали підготовлені на основі Статуту “Статті для інкорпорації”, в яких, згідно державних вимог, основний наголос робився саме на фінансову частину діяльності установи [114].

В дванадцяти статтях, крім формулювання назви (ст. 1) та визначення цілей діяльності Товариства (ст. 3), визначався час його існування як постійний (ст. 2), подавалася офіційна адреса та офіційний представник – Богдан С. Винар (ст. 4). Визначався також склад Управи (Board of Directors) місцевого осередку в Колорадо з поданням прізвищ та адрес – Л. Винар, Б. Винар, Р. Кузьмич (ст. 6). З обумовлених фінансових аспектів підкреслювалося, що нічого із фінансових надходжень установи не буде використано для заробітку та розподілене між членами і будь-якими приватними особами, за винятком того, що установа може виплатити розумну компенсацію за надані послуги та робити розподілення відповідно до сформульованих цілей. Зазначалося, що діяльність установи не буде скеровано на пропаганду, що установа не буде втручатися до будь-яких політичних компаній, і не буде робити будь-яких дій, що заборонені установам, звільненим від податку. У випадку розпуску Товариства Управа забезпечить погашення його боргів і зобов’язань, або згідно з рішенням Управи може фінансово підтримати іншу організацію, яка буде на той час кваліфікуватися як звільнена від податків (ст. 7).

Тут також зазначалося, що установа може приймати пожертви, гранти, спадки, внески всіх видів, які може використовувати згідно зі своїми завданнями. Товариство користується всіма повноваженнями, які мають неприбуткові організації, створені у відповідності до законодавства штату Колорадо (ст. 8) [114]. Товариству дозволялося укладати різноманітні контракти і угоди, якщо вони відповідали його завданням і сприяли їх досягненню (ст. 9), а також оплачувати послуги чи допомогу осіб, якщо вона сприяє виконанню завдань Товариства (ст. 11). При цьому зауважимо, що ніхто з членів Управи за весь час існування Товариства не одержував подібних компенсацій. Відповідно до загальних формулювань при реєстрації неприбуткових організацій, Управі надавалося право опрацювання такого статуту, який би сприяв досягненню поставлених цілей, а також обирати потрібну кількість членів Управи та інших керівних органів, а також забезпечити спосіб їх вибору чи визначення (ст. 10). Змінити реєстраційні статті можна було на спеціально для цього скликаних зборах за рішенням не менш як 50% членів Управи (ст. 12). В 1974 р. у щорічному звіті було вказано третім членом Управи осередку УІТ в Колорадо відомого українського

бібліолога, члена УВАН у США та інших установ Л. Биковського [115].

Товариство розвивалося і продовжувало працю, але було вирішено, що існуючі інкорпораційні документи не передбачали всіх потреб. В 1974 році секретар УІТ Л. Винар планував переїзд до Денверу, тому саме там були прийняті зміни до Статуту осередку УІТ в Денвері (якими, між тим, керувалося в своїй діяльності Товариство в цілому) і 10 жовтня їх було офіційно зареєстровано [116]. Ці доповнення були оформлені у вигляді Статуту (“Constitution and Bylaws”), в якому уточнювалися категорії членства, відповідальність членів Управи та її Президії. Категорій членів пропонувалося чотири. Основу складали повні (дійсні) члени (активні вчені-дослідники), асоціативні члени (члени-любители, що цікавилися історією), члени-прихильники (що підтримували діяльність Товариства) та почесні члени. Всі категорії членів, за винятком почесних, мали сплачувати членські внески.

Окрему увагу було присвячено обговоренню проведення зборів та виборів. При цьому передбачалося, що збори можуть відбуватися і шляхом листування, повідомлення про їх проведення має бути розіслане не пізніше, ніж за 45 днів до призначеного часу, на спеціальні збори – не пізніше як за місяць до них. Для проведення виборів до керівних органів обиралася т.зв. Номінаційна комісія, яка мала відповідальність за їх проведення. Серед членів Номінаційної комісії не могло бути членів діючої Управи, а також осіб, що пропонувалися до нового складу останньої. Окремим пунктом обумовлювалося створення спеціальних комітетів (комісій), зокрема Видавничого. Двома заключними параграфами розглядалася можливість змін і доповнень до статуту та умови розпуску УІТ.

Обставини склалися так, що науковий секретар не став переїжджати до Колорадо. Було вирішено остаточно зареєструвати УІТ в Огайо. 23 грудня в офісі Державного секретаря було прийнято документ про офіційну реєстрацію Товариства в цьому стейті (штаті) як неприбуткової організації [117]. За законодавством штату для реєстрації, як і в Колорадо, були подані короткі “Статті інкорпорації”, які зазначали назву, офіційну адресу і цілі діяльності установи, в яких до п’яти, сформульованих у попередніх документах, додалася шоста з формулюванням можливості займатися іншою діяльністю, але не для заробітку [118]. За реєстрацію відповідали професори Кентського державного університету Л. Винар та О. Мартинюк та професор Джан Керол університету в Клівленді М. Пап. Відповідальною за діяльність Товариства особою перед урядом штату Огайо ставав Л. Винар [119].

До реєстраційних документів згідно з вимогами докладався англomовний варіант Статуту [120], який мав дещо спрощений вигляд порівняно з відповідним документом, зареєстрованим у Колорадо. Цей документ залишав незмінними головні засади діяльності Товариства. Він тепер складався з семи параграфів. Перший визначав назву організації. В другому були без змін (порівняно з попередніми) сформульовані завдання. Збільшилась кількість членів – їх тепер було п’ять категорій – почесні, дійсні (active), члени-кореспонденти (що мешкали в інших країнах), члени-прихильники (supporting

members) – особи, що цікавилися діяльністю товариства, включаючи непрофесіоналів, та колективні (інституційні) члени – будь-які організації, що підтримували завдання УІТ. Наголошувалося, що лише почесні та дійсні члени мали право обирати і бути обраними до керівних органів Товариства. Пізніше кількість категорій було зменшено, бо активно працюючі історики були дійсними членами, незважаючи на місце чи країну поселення.

Четвертий розділ визначав, що раз на чотири роки в грудні або іншому, визначеному Управою, місяці мали відбуватися Загальні Збори Товариства. П'ятий розділ визначав керівні органи УІТ. Президент, віце-президент та ексекютивний секретар складають Президію УІТ. Керівні органи обиралися на 4 роки і шостий розділ визначав порядок їх обрання – більшістю голосів, одержаних внаслідок таємного голосування почесних і дійсних членів. Для визначення осіб, що мали бути подані до виборчих списків секретар-скарбник УІТ мав не пізніше, ніж за два місяці до виборів розіслати членам Управи бланки, куди кожен мав вписати свою пропозицію щодо кандидата на кожну посаду. Останніми розділами Статуту визначалися порядок його зміни чи доповнень – на будь-яких зборах при згоді двох третин членів та умови розпуску Товариства.

Як бачимо, всі варіанти статуту або інкорпораційних статей відповідали потребам часу і, якщо йшлося про реєстраційні документи, вимогам штату, де відбувалася реєстрація (Колорадо або Огайо). В усіх статутних документах залишалися незмінними завдання товариства як основа його діяльності. Фінансові аспекти, на яких був зроблений наголос в інкорпораційних статтях в Денвері, обов'язкові для реєстрації в Колорадо, по-суті, були обов'язковими для діяльності всіх звільнених від сплати податку організацій в США і фінансова діяльність УІТ ними визначається до сьогодні. Визначення категорій членства в статутах часами різнилася, що було пов'язане з пошуками оптимального варіанту для поєднання в УІТ як вчених, інших дослідників, так і людей, які безпосередньо не займалися науковими дослідженнями, але цікавилися ними і могли підтримати Товариство фінансово. Таким чином, через категорії членства Товариство намагалося залучити додаткові кошти на розвиток діяльності УІТ. Цей процес продовжувався і в кінці 1970-х років шляхом листовного обговорення питання. Останні зміни до Статуту було прийнято з ініціативи О. Домбровського у 1991 р. Вони зі зміною політичної ситуації в Україні враховували нові умови діяльності Товариства та передбачали можливість створення на українських теренах нових осередків та співпрацю з ними.

Таким чином, статуту УІТ враховували умови його існування і не лише регламентували різні аспекти діяльності, а й забезпечували легалізацію в країнах поселення, що давало підстави для всебічного розвитку напрямів праці. Першим документом статутно-програмного характеру був “Комунікат”, який проголошував основні засади формування та діяльності Товариства. За два роки було прийнято Статут, який діяв як визначальний для Товариства. Незначні зміни простежуються в англійських варіантах тексту Статуту при підготовці інкорпораційних документів на основі вимог адміністрації штату, де відбувалася реєстрація, але вони не мали впливу на організацію наукової праці.

Останні зміни до Статуту врахували зміни соціокультурного середовища розвитку науки із відновленням Української незалежної держави.

3.2. Завдання УІТ в редакційних статтях журналу та “Бюлетеню”

Наукові товариства можуть мати не лише статутні документи, а й програми діяльності. Для УІТ “Комунікат”, підписаний членами-основниками у 1964 р., де проголошувалося створення УІТ та вперше формулювалися завдання його діяльності, належить одночасно до статутних та програмних документів. Інших матеріалів, які б вважалися програмою діяльності Товариства, не існувало. Але на сторінках “Бюлетеню” УІТ й УІ друкувалися статті, в яких розглядалися основні напрямні розвитку Товариства в контексті постановки актуальних питань тогочасного наукового життя. Зміст подібних публікацій журналу УІТ як теоретичне обґрунтування завдань української історичної науки розглянула Л. Сакада [1441, с.96-98]. Нами було проаналізовано публікації на сторінках “Бюлетеню” Товариства, які можна розглядати в якості формулювання завдань діяльності [1242, с.395-405; 1225, с. 284-305].

В УІ перша стаття, що мала програмний характер і стосувалася розвитку історичної науки, з’явилася за два роки до створення Товариства. Це була загальна праця О. Оглоблина про завдання української історіографії на еміграції [1112, с.1], в якій розглядалися найважливіші складові наукового розвитку. У 1978 р. цю статтю було знову передруковано в журналі з коментарем автора, написаним “з перспективи 15-ти років”. Тут було осмислено зміни, що відбулися в материковій історіографії, яка потрапила в тісніші тоталітарні лещата [1111, с. 63].

Значну увагу актуальним завданням УІТ та його журналу в контексті змін історіографічної ситуації приділяв Л. Винар. У низці ювілейних статей він сформулював програмні засади розвитку української історіографії, а також її не відкладні завдання, розглянув актуальні питання тогочасного наукового життя, що давало підстави для визначення перспектив праці УІТ. З часом змінювався їхній зміст, частину їх було розв’язано і продовжують розв’язувати українські історики в Україні та за її межами. До таких завдань вчений відносив підготовку молодшого покоління дослідників, участь всіх наукових установ в українському науковому житті, організацію і проведення наукових конференцій та з’їзду українських істориків, де було б проаналізовано найголовніші наукові потреби і визначено шляхи їхнього розв’язання. Він передбачав включення українських дослідників у працю історичних і славістичних установ та товариств у світі, участь у міжнародних конференціях і конгресах, з трибуни яких можна було б пропагувати основні положення української національної історіографії і розробляти окремі питання історії України.

Історик наголошував на потребі активізації науково-видавничої діяльності: виданні історичної бібліографії, історичних атласів, словників, довідників, в тому числі хронологічних, підготовці загального каталогу україніки в канадських, американських та інших бібліотеках, опису архівної

україніки, в тому числі й опрацювання матеріалів приватних архівів, підготовці і виданні підручників з історії України, особливо в англійській мові для студентів американських і канадських університетів. Він вважав, що потрібно стимулювати нові монографічні дослідження збірною та індивідуального авторства, в тому числі й історіографічні, видавати джерельні збірки. Л. Винар визначив коло наукових проблем, які вимагали монографічного дослідження – це були теми, які в силу політичних причин або фальсифікувалися, або просто не досліджувалися в Україні: рання і середньовічна історія України, історія ранньомодерної доби, історія української революції, церкви, культури, політичної думки, історія української еміграції та українських спільнот за межами України, проблема зв'язків України з іншими державами, персоналії тощо. На його думку, потрібно було і перевидання праць українських істориків наукової доби, а також написання нового узагальнюючого нарису української історіографії.

Враховуючи потреби часу, він пропонував робити те, що було актуальним. З початком перебудови в Україні вважав необхідним дослідити процес систематичного винищення українського населення і інтелігенції советською владою, з'ясувати долі переслідуваних і знищених видатних політичних і культурних діячів 30-х – поч. 50-х років, закликав реабілітувати репресованих істориків, сприяти перевиданню їхніх праць і написанню монографій про життя і творчість. Його хвилювала і доля підготовлених до друку видань ВУАН, а також розкриття для дослідників колись заборонених архівних фондів.

Деякі редакційні статті “Бюлетеню” УІТ також мали програмні елементи, при цьому більша їх частина стосувалася саме Товариства, а не лише загальних завдань історіографії, бо видання одержували лише члени. Завдання діяльності були як загальними, так і передбачали конкретні проекти – видавничі, організаційні тощо.

У грудні 1967 р. у висновках до звіту про діяльність УІТ за 1965 – 1967 рр. Л. Винар сформулював і тогочасні завдання Товариства: “Продовжувати репрезентацію української історіографії на світовому форумі, а разом давати правдиве наświetлення історичного процесу в Східній Європі і тим самим об'єктивно накреслити історичний розвиток української нації” [547, с.146]. Крім того, актуальною мала залишатися й видавнича діяльність – видання УІ та наукових праць. Історичні дослідження розглядалися вченим як основа сучасного і майбутнього розвитку української нації [547]. У статті “Бюлетеню” “Чотири роки “Українського історика” подавалась інформація до історії журналу та ставились завдання на майбутнє [560, с.98-100]. Відзначаючи складні умови праці дослідників, Л. Винар закликав до докладання всіх зусиль для гідної репрезентації української історичної науки на світовому форумі.

Програмне значення для УІ, а відтак – для УІТ, мала редакційна стаття без підпису “Наші невідкладні завдання”, автором якої також був Л. Винар. В ній розглядалися питання, пов'язані переважно з розвитком журналу, зокрема, потребою залучення до співпраці неукраїнських дослідників і друку статей

різними мовами. Це питання пізніше ще неодноразово наголошувалось [989, с. 174-175]. УІ був єдиним україномовним фаховим історичним виданням в діаспорі, україномовність якого, можливо, сприяла збереженню україномовності УІЖ [1441, с.61], але в умовах існування журналу в неукраїнському середовищі потреба використання інших мов у виданні була актуальною.

При розгляді науково-організаційної праці УІТ важливими були два аспекти: організація та проведення наукових історичних конференцій, в яких брали б участь члени Товариства та представники інших установ, а також на завданнях архіву, в якому зберігались в основному видання та біо-бібліографічні матеріали членів, а також доступні поза Україною праці й архівні матеріали М. Грушевського та І. Крип'якевича.

Важливою складовою статті про плани УІТ був розділ про фінансово-господарські справи. Створенню фінансової бази керівництво надавало великої ваги від початку його діяльності. УІТ не мало жодного державного фінансування, тому для розвитку діяльності створення фінансової бази, яка б уможлилювала видання журналу та книг, організацію конференцій було дуже важливим. Власне, в усіх програмних статтях наголошувалося на справах фінансування Товариства і цьому напрямку праці завжди приділялась увага.

Підводилися підсумки та зазначалися плани на майбутнє в статтях редактора "Бюлетеня" Р.О. Климкевича "З новим роком" [712, с.157-158] та "П'ятиліття УІТ" [713, с.163-164], де виокремлювалися тогочасні завдання Товариства. Серед планів наголошувалося на потребі видання історичної бібліографії, продовженні публікації книжкових серій та УІ, публікації архівних матеріалів і перевиданні деяких праць, а також видання "Української історичної бібліографії" [555, с.165-171].

Для визначення позиції УІТ в українському науковому житті та розуміння керівництвом Товариства завдань історичної науки на тогочасному етапі важливе значення має також стаття Л. Винара "Вимога часу" [661, с.194-196]. В ній ішлося про потребу кращої координації українознавчої діяльності українських наукових установ на заході, зокрема в США. Автор вважав, що потрібно обговорити загальний план українознавчих досліджень для всіх наукових установ і закликав до проведення загальної конференції наукових інституцій та вчених для обговорення стану справ і накреслення планів на майбутнє. Він підкреслив, що будь-яка наукова праця з ділянки українознавства – діяльність УВАН, НТШ, УІТ, створення УНІГУ, впровадження викладання української мови, історії, літератури в університетах Америки, відповідно до планів AAASS, розбудова українознавчих бібліотечних фондів – все це має значну питому вагу для розвитку українознавства. Автор наголосив на потребі написання поважних узагальнюючих (колективних чи індивідуальних) англійських праць з української історії для американських університетів, англійських досліджень про окремі періоди української історії та інших видавничих проєктів, що могло дозволити змінити погляди на концепцію викладання історії Центральної та Східної Європи в американських

університетах, яка викладалася за російською історичною схемою. Л. Винар також підкреслював вагу україномовних досліджень, для підготовки яких є “солідні історики”, та потребу написання історії українців в США, що опрацьовувалася на той час багато повільніше, ніж історія української імміграції в Канаді.

Таким чином, завдання УІТ та перспективи видання його журналу, що формулювалися в УІ та “Бюлетені” переважно О. Оглоблиним, Л. Винарем та Р. Климкевичем, були пов’язані з потребою змін у діяльності в зв’язку із відповідною історіографічною ситуацією. Співставлення інформації про плани діяльності з інформацією підсумкових статей в “Бюлетені” та в УІ, а також з іншими джерелами дає можливість зробити висновки, наскільки вдалося реалізувати проекти, окреслені в програмних статтях, якою була співпраця з українськими та неукраїнськими науковими установами й об’єднаннями вчених

3.3. Структура Товариства та складові діяльності осередків

Згідно зі Статутом, керівними органами УІТ були Управа та Контрольна комісія. Управа складалася з голови, його заступника, секретаря-скарбника (пізніше – ексекютивного секретаря) та членів. Голова, заступник та секретар-скарбник склали Президію Товариства. Контрольна комісія мала забезпечувати відповідність діяльності Управи Статуту УІТ. На час виборів Управи обиралася Номінаційна комісія, яка пропонувала кандидатури й проводила голосування шляхом листування. До першої Управи на чотири роки (1965 – 1969) були обрані відомі українські дослідники О. Оглоблин (голова, США), Н. Полонська-Василенко (заступник, Німеччина), Л. Винар (секретар-скарбник, США) та члени: О. Домбровський (США), І. Каменецький (США), В. Дубровський (США), В. Кайє-Кисілевський (Канада), Р. Климкевич (США), о. І. Назарко (Італія), Я. Пастернак (Канада), М. Чубатий (США). Членами першої Контрольної комісії стали І. Витанович (голова, США), М. Ждан (США), Л. Биковський (США) [740, с.90]. В тому ж році до Управи було кооптовано [введено. – А.А.] директора мюнхенського видавництва “Дніпрова хвиля” О. Вінтоняка, який був представником журналу на Європу [744, с.110] від лютого 1965 р. [290]. У 1967 р. до Управи увійшов відомий діяч УВАН у США історик В. Омельченко [661, с.89], а у квітні 1968 р. – М. Антонович (Канада) та О. Прицак (США) [899, с.183; 185], трохи пізніше було на короткий час введено М. Коця, “завданням якого є плянування фінансової бази діяльності Товариства у зв’язку із розгорненням видавничої діяльності” [661, с.109]. При кооптації членам Управи також розсилався обіжний лист для голосування [186]. Кооптація була звичним явищем для наукових установ діаспори. М. Антонович від початків співпрацював в УІ, а обрання до Управи УІТ О. Прицака, який на той час очолював підготовку створення УНІГУ, сприяло налагодженню співпраці між УІТ й новоствореною інституцією і було позитивно оцінено іншими членами Товариства [441].

За рішенням 1974 р. Управа обиралася що п'ять років (див. Додаток №1). У 1970 р. було вирішено залишити її попередній склад. У лютому 1981 р. відбулися наступні вибори до Управи УІТ. Почесним головою було обрано О. Оглоблина, головою – Л. Винара, а до складу увійшли провідні дійсні члени [878, с.234]. Наступні вибори відбулися у вересні 1986 р. Крім загальних обов'язків членів Управи дехто одночасно відповідали за діяльність УІТ в різних країнах: М. Антонович – в Канаді, Т. Мацьків – в Європі. О. Домбровський як науковий секретар УІТ мав вести офіційне листування (значною мірою листувався у справах УІТ його і голова Л. Винар), а також провадити поточний архів. Колективи всіх управ, які обиралися до 1991 р., склалися з відомих дослідників, що мешкали в різних країнах, а часом – на різних континентах. Одночасно вони були професорами університетів (Л. Винар, Б. Винар, Т. Цюцюра, Т. Гунчак, О. Баран, Т. Мацьків, О. Субтельний та ін.), частина з них керувала центрами советознавчих досліджень (М. Пап, Т. Мацьків), працювала в українознавчих осередках університетів (Д. Штогрин), представляла інтереси українців на державному рівні (П. Юзик).

Вирішувати питання шляхом листування вважалося нормальною практикою, зважаючи на відстані, що розділяли членів наукових товариств та установ. Зокрема, Статут Головної ради Наукових товариств ім. Шевченка було затверджено Загальними Зборами, що відбулися “кореспонденційним шляхом з 1.9.1954 до 15.1.1955” [720, с.1].

Л. Винар в одному з обіжних листів пояснював, що він провадить працю Управи при активному обговоренні справ з головою О. Оглоблиним та іншими членами. Він звертався за порадою щодо проблемних питань до інших колег. Переважно, для колегіального вирішення якогось із питань членам Управи розсилався обіжний лист, на який очікувалася відповідь [661, с.265-266], при потребі голова або секретар УІТ зверталися до голови Контрольної комісії. Подібний порядок діяльності був прийнятий в американських наукових товариствах і задовольняв потреби УІТ, яке, на відміну від НТШ та УВАН, ніколи не мало власного будинку через відсутність коштів на його купівлю. Тому за традицією АІА головний осідок УІТ перебував там, де на той час мешкав науковий секретар. Там же зберігалися основні фонди архіву УІТ.

Для проведення праці в інших місцевостях створювалися представництва журналу, а якщо було більше бажаючих підтримати УІТ безпосередньо – організацією конференцій, лекцій тощо – створювалися клітини (осередки). Перелік представництв від 1965 р. подавався в кожному числі журналу. Першими представниками були М. Антонович – в Канаді (з четвертого числа у 1964 р. представником також став інж. М. Фляк). З часом з'являлися й інші представництва [745, с.91-92; 661, с.266].

В Австралії у 1965 р. представництво очолював С. Міщук, але з різних причин діяльність поступово припинилася. З січня 1970 р. австралійське та новозеландське представництво журналу у Канберрі очолив Пилип Грін [123]. До Управи представництва увійшли також др. Л. Зозуля (секретар) та інженер О. Теодорович (скарбник). Однією із цілей діяльності представництва було

збирання джерельних матеріалів до історії української громади в Австралії і, по-можливості, в Новій Зеландії [889, с.205; 125; 126]. По-суті, представництво в Австралії діяло на рівні з осередком. Його скарбник О. Теодорович проводив акції по збору коштів. Керівники представництва намагалися приєднати нових членів, для чого було вислано із США статутні матеріали, а в Австралії виготовлено бланки заяв [123]. На т.зв. “фірмовому папері” УІТ в Австралії подавалося дві адреси – американська та австралійська. Незадовго, після проведення підготовчої роботи з періодичними виданнями в країні [124], представництво розгорнуло активну популяризаторську діяльність – в українській австралійській пресі було поміщено кілька статей та оголошень про його працю.

Австралійська українська газета “Вільна думка” за згодою головного редактора безкоштовно в кількох випусках друкувала повідомлення про УІТ. П. Грін почав добудовувати власну хату для розміщення архіву представництва, для якого член Управи Л. Зозуля з Аделаїди прислав багато матеріалів про українське життя в Австралії. Натомість УІТ намагалося допомогти висилкою англomовних видань про Україну, яких в Австралії цього часу бракувало. В 1971 р. місцевий осередок нараховував 14 членів і намагався встановити наукові контакти з Австралійським національним університетом, де викладав Є. Сенета і співпрацював Л. Зозуля. УІ передавався до університетської бібліотеки [731, с.142].

Кількість членів осередку поступово зростала. Незадовго до них приєдналися єпископ І. Прашко, О. Менцинський та ін. Л. Винар радив також звернутися до відомого дослідника міжвоєнного періоду С. Наріжного. На жаль, у 1972 р. представництво УІТ в Австралії та осередок перестали діяти [888, с. 160]. Журнал передплатники продовжували одержувати через Українську “висилкову” книгарню в Австралії під керівництвом В. Фокшана. В 1986 р. було зроблено спробу активізувати працю осередку в той час, коли в країні мав перебувати на запрошення університету в Мельбурні Т. Мацьків [121], але час його праці був занадто коротким для організації діяльності.

Праця представництв базувалася на ентузіазмі їх керівників. Представництва займалися розповсюдженням журналу, веденням фінансових справ, пов’язаних із журналом та Товариством у певній місцевості (в разі потреби акумулювали і передавали до Управи кошти за передплату або висилали їх без посередньо до друкарні), поширенням інформації про УІТ та приєднанням нових членів, улаштуванням зустрічей з представниками громади. Л. Винар звертався до знайомих з проханням підтримати Товариство в якості представників журналу чи організаторів осередків [284]. У 1970 р. з А.

Жуковським обговорювалось питання створення осередку в Парижі [314]. У 1975 р. було зроблено спробу створити представництво у Гамілтоні (Онт., Канада) на чолі з п. Шпаком, в 1977 р. – в Британській Колумбії на чолі з О. Роїком. Показовим є лист проф. П. Ісаїва від 17 лютого 1965 р., в якому він повідомляв про матеріали, які готує до УІ, а також писав: “Якщо Ви не знайшли ще представника У[країнського] Історичного Т-ва на Філядельфію, то годжуся

стати ним, згідно з Вашою пропозицією, в Вашому листі з 17.XII.1964 р. Незабаром буду мати більше часу і спробую “рухнутися” [316].

У 1975 р. представником журналу в Сент-Пол (Міннесота) погодилася стати відомий археолог Н. Кордиш-Головко [802]. На початку 1978 р. головним представником журналу в Канаді, яким до того був довголітній член УІТ, дослідник історії Другої світової війни В. Верига (Торонто) [796], за рекомендацією М. Антоновича [227] стала О. Судчак з Монреалю. Вона активно взялася за роботу: організовувала і проводила грошові збірки на УІ та видання Товариства, піднімала питання одержання податкових пільг за пожертви, готувала зустрічі вчених з громадою [228] тощо. Після смерті О. Судчак 15 квітня 1981 р., обов'язки головного представника журналу в Канаді взяла на себе дружина М. Антоновича Мирослава Антонович [850, с.239], а пізніше – Матвій та Христина Сохоцькі. При наявності кількох бажаючих співпрацювати створювався осередок (клітина, відділ). Так як належність до Товариства була індивідуальною, незважаючи на проголошення запровадження колективного (інституційного) членства в одному з інкорпораційних документів [120], праця УІТ базувалася саме на індивідуальному підході до кожного, але були спроби створення груп членів – осередків або клітин.

Одним із найактивніших на певних етапах діяльності був осередок в Німеччині. Ще в лютому 1965 р. Л. Винар звертався до Н. Полонської-Василенко з пропозицією зорганізувати його роботу [385]. Тоді ж він просив О. Вінтоняка підтримати ідею створення цієї “клітини” [290], яку було засновано 24 жовтня 1965 р. До Управи першого осередку УІТ в Європі (Німеччині) увійшли Н. Полонська-Василенко (голова), І. Каменецький (був обраний заступником голови, хоч і перебував у Німеччині тимчасово), О. Вінтоняк (секретар) [744, с.110].

Передісторія створення осередку включає підготовчий обмін листами між Л. Винарем та Н. Полонською-Василенко, І. Каменецьким, О. Вінтоняком. І. Каменецький в цей час мав наукове відрядження для праці в європейських архівах і на прохання Л. Винара зустрівся з О. Вінтоняком. Під час зустрічі дослідники обмінялися думками щодо планів зібрати установчі збори 15 жовтня 1965 р., коли до Мюнхену мали приїхати проф. Н. Полонська-Василенко та о. Р. Мізь. На той час туди мав приїхати й І. Каменецький [322]. На зборах були присутні О. Вінтоняк, П. Курінний, Н. Полонська-Василенко, М. Добрянський, І. Жегуц та І. Каменецький [323]. При обговоренні питання членства були висловлені різні погляди. Зокрема, Н. Полонська-Василенко вважала, що членами УІТ можуть бути лише досвідчені вчені, які мають чималий стаж наукової праці. І. Каменецький притримувався думки, що до праці потрібно активно залучати молодше покоління – студентів. Пізніше це питання було розв'язане в Статуті, яким запроваджувалося кілька категорій членів.

З постановом осередку в Німеччині (що було дуже важливим через те, що друк УІ було перенесено до Мюнхену), було покладено початок створенню цих структурних одиниць УІТ, яким приділялося значну увагу від початку

діяльності.

Перший осередок на території США було створено 10 жовтня 1970 р. у Денвері, де в Денверському університеті викладав Б. Винар, з лекціями як професор-гість приїздив Л. Винар, мешкав Л. Биковський та інші науковці. До Управи Осередку було обрано Б. Винара (голова), Є. Петрівського (заступник голови), Л. Биковського (секретар-скарбник), М. Галун-Блох та Р. Кузьмича [661, с.196]. Як вже згадувалося, саме на базі цього осередку у 1972 р. було здійснено першу офіційну реєстрацію (легалізацію) УІТ як неприбуткової наукової організації в США. Зі створенням Денверського осередку підхід до організації діяльності дещо змінився – тепер більшою мірою використовувалися можливості колективної науково-організаційної праці. З допомогою колективів осередків проводилися наукові конференції, зустрічі з громадськістю, виголошувалися доповіді.

У Монреалі Ініціативну групу по створенню осередку УІТ очолив М. Антонович, Оттаві – В. Кайє-Кисілевський, в Торонто – В. Верига, у штаті Огайо – Л. Винар [847, с.129-130]. В цей час науковий секретар УІТ звертався до відомих осіб в інших містах, обговорюючи можливість організації клітин [263], бо з їх створенням у різних місцевостях Управа справедливо розраховувала на активізацію праці. В березні 1971 р. в Канаді вже існували дві клітини. Ідею створення осередку у Вінніпезі подав Л. Винар [243], а О. Баран радо її підтримав [244]. Клітину очолив О. Герус, секретарем став о. О. Баран. Клітину в Торонто було створено за ініціативою В. Вериги, який її очолив. Секретарем став Р. Копач, скарбником – редактор журналу “Форум” А. Григорович [879, с.135]. Обидва осередки запланували низку доповідей, а також працювали над приєднанням нових членів та поширювали видання УІТ.

11 вересня 1971 р. відбулися перші збори осередку УІТ в Клівленді. У зборах брали участь Т. Мацьків, М. Ждан, С. Воляник, В. Сторожинський, Ю. Яремкевич, Я. Раковський та ін. Було обрано управу осередку, до якої увійшли Л. Винар (голова), М. Ждан (заступник голови), Я. Раковський (секретар). Представником УІ на Клівленд було обрано В. Сторожинського [683]. 5 грудня осередок вперше провів академічний вечір, на якому Л. Винар виголосив доповідь “УІТ і завдання української історичної науки в 1970-х роках”. В грудні 1971 р. було створено осередок УІТ у Нью-Йорку. До Управи увійшли О. Домбровський (голова), С. Ріпецький (заступник голови), А. Мілянч (секретар), Я. Падох (член Управи).

Отже, на початок 1972 р., в США та Канаді діяли 6 осередків УІТ. Це були осередки в Денвері (очолював Б. Винар), Нью-Йорку (О. Домбровський), в Клівленді (Л. Винар), Монреалі (М. Антонович), Торонто (В. Верига), Вінніпезі (допоміг організувати о. І. Назарко, очолював О. Герус). Діяльність осередків була пов’язана з проведенням наукових та науково-громадських заходів, залученням коштів, просвітництвом.

На початку 1970-х рр. відомий славіст, почесний голова КАС В. Кайє-Кисілевський працював над створенням осередку в Оттаві, запросивши до співпраці професора Оттавського університету К. Біду, географа І. Теслю та

інших членів УІТ [317]. В 1973 р. Л. Винар знову звернувся до вченого з проханням організувати клітину УІТ в Оттаві [319]. З проханням про допомогу у створенні осередку секретар Товариства звернувся також до професора Оттавського університету Ю. Герича. Невдовзі останній вислав до можливих членів УІТ в Канаді листа [137]. 31 травня Ю. Герич повідомляв, що напередодні відбулися сходуни місцевої клітини УІТ, в яких, крім нього, взяли участь В. Кайє-Кисілевський, І. Тесля, В. Федорович, М. Сулима, О. Чумак та А. Криворучко. На зборах було обговорено статут УІТ і вирішено створити “клітину”, головою якої обрали М. Сулиму [138].

На початку 1976 року (17 січня) було створено осередок Товариства в Чикаго, який очолив др. М. Біда. До Управи осередку увійшли Ю. Гаєцький (певний час був заступником голови), Я. Василів (секретар), М. Примак (скарбник). Членами Управи стали С. Самбірський, А. Антонович, А. Ничай, Ю. Рихтицький, редактор “Овиду” М. Денисюк, В. Іващук та П. Гула (скарбник) [127]. На установчих зборах виступив ексекютивний секретар Л. Винар з доповіддю про завдання УІТ [818, с.152].

Можливість створення осередку обговорювалася напередодні у листуванні між Л. Винаром та проф. М. Бідою. Спочатку було досягнуто домовленість з дружиною М. Біди пані Вірою про те, що вона стане представником журналу в Чикаго (Л. Винар в перспективі запитував і про весь штат Іллінойс) [128]. В липні 1975 р. науковий секретар УІТ запропонував створити відділ (осередок) УІТ в Чикаго [128], на що М. Біда погодився [129]. Наприкінці січня 1976 р. М. Біда дав інтерв’ю місцевому українському радіо. Він розповів про створення осередку УІТ, склад його керівництва, окремо зупинився на завданнях, повідомив про категорії членства Товариства та про співпрацю УІТ з українськими та неукраїнськими науковими установами, зокрема, з АІА [127]. Інтерв’ю та інші форми популяризації Товариства дали позитивний результат – якщо спочатку членів було одинадцять, у 1977 р. їх кількість збільшилася до 27-ми. М. Біда пропонував допомогти заснувати осередок УІТ також в Бостоні, але зусилля не увінчалися успіхом [130].

На зборах, що відбулися 24 березня 1976 р., уточнювалися питання закупівлі книг для молодіжних організацій, опрацювання статуту осередку, можливості проведення збірки на Видавничий фонд УІТ. В. Ничай запропонував, щоб в майбутньому члени відділу виступали на телебаченні та радіо, інформуючи своїх та чужинців про діяльність Товариства та знайомили з минулим України. Ю. Гаєцький вніс пропозицію щодо потреби ознайомлення громадянства з проектами УІТ. Обговорювалися і можливості приєднання нових членів та інші важливі на той час для членів осередку питання [134].

Протокол засідання Управи клітини УІТ в Чикаго від 5 листопада 1976 р. свідчить про проблеми, які часом виникали при обговоренні певних питань і були пов’язані з браком інформації. Так, обговорюючи “Бюлетень” УІТ від 12 вересня 1976 р., в якому розглядалося питання організації наукового історичного з’їзду (подібного до конвенцій (з’їздів) Американського та інших об’єднань істориків), осередок потребував роз’яснень, тому що Ю. Гаєцький повідомив, що

“властиво, укр[аїнські] історики вже відбувають з’їзди періодично, і мабуть др. Винар плянує конференцію істориків, що належать до Укр[аїнського] Історичного Т-ва” [135]. Вірогідно, він мав на увазі щорічні конференції істориків та суспільствознавців, що відбувалися в УВАН. Управа ж УІТ мала на увазі проведення загального історичного з’їзду, який об’єднав би українських дослідників історії та споріднених наук. Від початку своєї діяльності Осередок організував наукові доповіді для української громади Чикаго – зокрема, у 1976 р. дві були виголошені М. Бідою. На початку 1977 р. М. Біда виголосив доповідь про ранню і середньовічну історію України, а др. Самбірський – про Чикаго у 1920-х роках (на основі праць О. Назарука). Доповіді продовжувалися і пізніше [131]. 13 травня 1977 р. відбулися річні збори осередку, на яких було обрано нову управу на чолі з М. Бідою. До неї увійшли дослідник української козаччини Ю. Гаєцький (заступник), Я. Василів (секретар) та М. Примак (скарбник). Було також обрано Раду Осередку [791, с.122].

У 1978 р. на засіданні Осередку 1 вересня 1978 р. було заплановано відзначити 15-ліття журналу УІТ. Планувалися доповіді Л. Винара та О. Домбровського, а також виставка книг УІТ [136], що було зроблено. 22 грудня 1978 р. було проведено загальні збори цього відділу УІТ, де було проведено вибори нової Управи. Склад її вирішили залишити, лише заступником голови було обрано В. Засадного. 16 травня 1980 р. в Малій залі Українського народного союзу відбулися збори осередку у присутності 11 осіб. Після відкриття зборів М. Бідою, Л. Винар розповів про розвиток УІТ і плани на майбутнє. Він поділився проблемами УІ, повідомив про заплановане видання першого “Історичного атласу України”, звернувся з проханням до членів клітини допомогти у поширенні інформації про атлас. А. Антонович запропонував поєднати рекламні акції щодо атласу з відзначенням 15-ліття Товариства в усіх осередках. У 1980 р. було вирішено створити в Чикаго ініціативний комітет по відзначенню 15-ліття УІТ, але бажаючих взяти участь безпосередньо у праці комітету, крім М. Примака та М. Біди, на жаль, не виявилось [136]. Ситуація, що склалася, ще раз засвідчила, що діяльність УІТ розгорталася завдяки ентузіастам. Саме цим був викликаний лист М. Біди, в якому він писав, що “...кожна особа, яка зараховує себе до свідомого члена українського народу і є патріотом української справи, повинна присвятити свій час і гроші для виконання цього благородного діла для української історичної науки в діаспорі”. Але “як бачили на свої власні очі – панує апатія, лінивість, байдужність, але найгірше те, що ніхто не хоче працювати... Думаю, що тим нема чого перейматися, зробимо без нічиєї ласки і все буде в найліпшому порядку” [132].

Наприкінці 1980 р. В. Біда перестала виконувати обов’язки представника УІ в Чикаго. Замість неї було обрано проф. М. Семчишина, який також став членом УІТ [133]. В травні 1981 р. відбулися нові вибори Управи Осередку в Чикаго. Головою було обрано М. Примака, заступниками – А. Антоновича та Р. Кобилецького, секретарями – Р. Витанович-Галібей (англомовний секретар) та Ю. Стельмашука. Скарбником став інженер В. Огаренко, пресовим

референтом – С. Самбірський, членами Управи – М. Біда, Д. Штогрин, В. Ничай та П. Хома. До Контрольної комісії було обрано П. Гулу, В. Засадного та П. Пундія [876, с.229-230]. 2 червня 1984 р. ініціативна група на чолі з С. Волянником зорганізувала зустріч у Клівленді, на якій було створено Товариство прихильників УІТ. До його Управи увійшли С. Воляник (представник УІ), О. Стовба, І. Пеленський, Я. Сушко та Л. Мичковська [913, р.3].

22 жовтня 1972 р. під час зборів УІТ в Монреальському університеті було вирішено створити Репрезентацію УІТ в Канаді, до складу Управи якої увійшли голови осередків. Головою Репрезентації було обрано О. Геруса, заступниками – М. Антоновича (голова клітини УІТ в Монреалі), В. Веригу (голова клітини УІТ в Торонто), І. Лисяка-Рудницького. Секретарем було обрано о. О. Барана. Згідно з домовленостями голову і секретаря Репрезентації в Канаді – О. Геруса та О. Барана – було кооптовано до Управи УІТ. При цьому Товариство залишилося цільною організацією і не розділилося на “УІТ в Канаді”, “УІТ в Європі” чи “УІТ в Австралії”. Кожна клітина Товариства мала свою управу, голова якої переважно був членом Управи УІТ.

Засновники Репрезентації УІТ в Канаді вважали, що її реєстрація дозволить одержати додаткові фонди на його діяльність від уряду. До неї без додаткових виборів увійшли голови канадських осередків Товариства [661, с. 293]. Таким чином, Репрезентація УІТ в Канаді стала координуючим органом канадських осередків, два її члени (О. Герус та О. Баран) увійшли до Управи УІТ. Репрезентація УІТ в Канаді, власне, так і не змогла одержати додаткових коштів, але зміцнила позиції Товариства в цілому, сприяючи певній координації конференційної діяльності. Так як справу не вдалося вирішити у 1973, через два роки з ініціативи О. Барана знову постало питання інкорпорації УІТ в Канаді. Він планував створити Краєву Управу УІТ і далі працювати над інкорпорацією. Науковий секретар УІТ Л. Винар не поділяв точки зору про потребу створення Краєвої Управи УІТ в Канаді, побоюючись, що це розділить Товариство. В обіжньому листі від 28 грудня 1975 р. він запропонував членам Управи розглянути докладніше це питання після одержання докладних пропозицій від О. Барана [684, с.300-301].

В 1975 р. було зроблено спробу заснувати клітину-осередок УІТ в Торонто, де вже багато років діяло представництво УІ під керівництвом В. Вериги. Осередок погодився очолити професор коледжу Інституту християнської думки університету Св. Михаїла (Institute of Christian Thought, University of St. Michael's College) П. Біланюк [258]. У 1978 р. він підтвердив своє бажання допомагати у розбудові УІТ в Торонто у співпраці з В. Веригою та В. Ісаївим [259], але справу не було зрушено. За 10 років, у 1988 знову постало питання створення клітини УІТ в Торонто [260], але П. Біланюк захворів і воно не було розв'язане [261].

1 грудня 1983 р. в Торонто відбулася зустріч Л. Винара з громадою. Після доповіді гостя було вирішено заснувати Товариство прихильників УІТ, головним завданням якого мала стати допомога в діяльності, особливо, науково

-видавничій. Головою Товариства прихильників було обрано відомого українського підприємця, мецената – члена-фундатора журналу Я. Лаптуту. Заступником голови став член УІТ А. Григорович. Секретарем обрано колекціонера і дослідника-україніста Є. Курдидика, а скарбником став мгр. К. Микитчук, меценат-фундатор й представник журналу на провінцію Онтаріо. Вільним членом Управи було обрано Василя Шимка. До Контрольної комісії Товариства прихильників увійшли інж. Мих. Німчак та мгр. І. Манастирський [880, с.194-195]. Пізніше Торонтське Товариство прихильників УІТ під керівництвом Я. Лаптути зорганізувало низку наукових конференцій, допомагало в організації збору коштів на видавничий фонд тощо.

Під час хвороби та після смерті Н. Полонської-Василенко осередок УІТ в Німеччині, членами якого були переважно старші вчені з Європи, практично припинив свою діяльність. 19 квітня 1975 р. Л. Винар звернувся до професора Мюнхенського університету Максиміліана Людвіка та УВУ відомого літературознавця Ю. Бойка-Блохина з пропозицією створити в Мюнхені відділ (осередок) УІТ і очолити його [266]. Вчений погодився на пропозицію [265], про що було повідомлено в “Бюлетені” УІТ [661, с.300]. Напередодні з ним зустрічався під час подорожі в Німеччину член Управи УІТ І. Каменецький [330]. В червні 1975 р. Ю. Бойка-Блохина було кооптовано до Управи УІТ [271]. Представником журналу на Європу в цей час був Ф. Кордуба, який залишився представником журналу. Ю. Бойко-Блохин намагався поширити склад осередку, для формування якого було офіційно достатньо п’ятьох осіб. Він вів переговори із І. Жегуцем, А. Жуковським (який на той час дещо відійшов від діяльності в УІТ, зайнятий ЕУ) та іншими дослідниками, що працювали в цей час у Мюнхені або інших європейських містах, і частина яких на той час була членами УІТ. Відновити діяльність осередку в той час так і не вдалося через людський фактор, зокрема, через конфлікт Ю. Бойка в УВУ, професори якого були членами УІТ і передплатниками журналу [86].

Водночас Ю. Бойко-Блохин намагався допомагати діяльності УІТ. Обговорюючи з Л. Винаром питання термінології та періодизації історії України, які тісно були пов’язані зі схемою / концепцією історичного процесу М. Грушевського, він запропонував свою допомогу в опрацюванні збірника наукових праць з відповідної тематики, що включав історичні, лінгвістичні, історіографічні, етнологічні та інші праці, плануючи залучити широке коло авторів, в тому числі й неукраїнських [270]. Вислав свої видання до рецензування, писав рецензії та статті до УІ, залучав до співпраці в журналі німецьких дослідників.

В 1977 р. Л. Винар у листі до вченого запропонував “заінкорпорувати УІТ в Баварії і тоді ми мали б доступ до державних дотацій. Статут можна пристосувати до вимог Баварського уряду (свого часу я переслав Вам статут УІТ)” [271]. Діяльність осередку в Німеччині в цей час, не зважаючи на зусилля, практично так і не відновилася. У 1978 р. Ю. Бойко з різних причин не зміг влаштувати на Другому славистичному конгресі, який мав відбутися в Гарміш-Партенкірхен, сесію УІТ, присвячену термінології і періодизації [272] та

організувати відзначення 15-ліття УІТ в Європі. Поступово він відійшов від активної праці. З пропозицією відновити і очолити осередок або створити Товариство прихильників УІТ Л. Винар звертався у 1981 р. до представника журналу в Європі та директора друкарні “Логос” Ф. Кордуби [95]. Розрахунок був також на те, щоб офіційно оформити діяльність Осередку як неприбуткової організації і за допомогою такої легалізації одержати дотації від німецького уряду, але на жаль, знову це не вдалося поклагодити.

Нагода для відновлення діяльності Осередку в Мюнхені з’явилася після доповіді Л. Винара в УВУ у 1983 р. 22 жовтня у приміщенні УВУ відбулася зустріч прихильників УІТ з головою Товариства проф. Л. Винарем, який в цей час досліджував архіви в Австрії та Німеччині. Після ознайомлення присутніх з суттю та напрямками діяльності УІТ за пропозицією М. Антохія було вирішено відновити Осередок, який би об’єднав дослідників та любителів історії. До Управи було обрано Б. Левицького, автора багатьох наукових праць, відомого громадського і культурного діяча. Заступником обрали М. Антохія, що викладав в УВУ українську літературу, секретарем – А. Войтенко-Дубицьку, працівника бібліотеки УВУ. Скарбником став Ф. Кордуба. Вільним членом Управи було обрано О. Власова [196], Контрольну комісію очолив дослідник історії української еміграції в Німеччині Ді-Пі періоду В. Маруняк (викладач і головний секретар УВУ), а членами стали о. архипресвітер П. Дубицький та В. Кармазин-Каковський. Ф. Кордуба виготовив фірмовий папір осередку та членські анкети [194]. Б. Левицький очолював осередок УІТ в Німеччині кілька місяців, а після його смерті головою став Т. Мацьків, який переїхав до Гайдельберга із США, і крім Гайдельберзького університету, працював також в УВУ.

Завдяки співпраці з УВУ та його тогочасним ректором проф. В. Яневим у першій половині 1980-х років було організовано низку наукових конференцій з участю українських та неукраїнських вчених, що піднесло науковий престиж як УВУ, так і УІТ. Від імені Товариства Т. Мацьків підтримував контакти з іншими науковими осередками, зокрема з Єврейсько-українським товариством в Єрусалимі [512], Філією Центру політичної освіти Баден-Вюртембергії в Гайдельберзі, Марбурзьким, Гайдельберзьким та іншими німецькими університетами. Поширюючи знання про Україну та її історію в Німеччині, історик від імені УІТ особисто неодноразово виступав з окремими доповідями [506; 507; 509]. Крім того, Т. Мацьків підтримував контакти з членами Товариства по всій Європі.

29 листопада 1986 р. в Мюнхені відбулися загальні збори, під час яких було обговорено плани праці та обрано нову Управу Осередку. Заступником голови став новообраний ректор УВУ, що приїхав до Німеччини з Канади Теодор Б. Цюцюра. Секретарем було обрано О. Вінтоняка, скарбником – Ф. Кордубу (який одночасно був представником журналу на Європу) [197]. До Контрольної комісії увійшли В. Маруняк, М. Антохій, о. Є. Гарабач [846, с.157].

У 1987 р. відбулися зміни у структурі представництв УІ. У зв'язку із смертю директора видавництва “Логос” і представника журналу в Європі Ф. Кордуби знову представником обрали тогочасного секретаря Осередку УІТ в Німеччині і власника видавництва “Дніпрова хвиля” проф. УВУ О. Вінтоняка. Замість багатолітнього представника в канадській провінції Онтаріо К.

Микитчука було обрано К. Роговського. Відбулися й деякі зміни в загальній адміністрації журналу – О. Домбровський мав опікуватися Австралією та Європою, де мав підтримувати зв'язок із Т. Мацьковим (який, крім головування в осередку, був членом головної Управи) та О. Вінтоняком, який був представником журналу на Європу [457].

Вже навесні 1988 р. було відновлено листування з передплатниками, обговорено з науковим секретарем Товариства О. Домбровським фінансові аспекти діяльності Представництва [430]. Того ж року у зв'язку із смертю В. Фокшана (Гленрой, Вік., Австралія) представництво УІ в Австралії очолив п. Д. Пирогів. Представництво в Балтіморі і Вашингтоні очолив П. Войтович. В Німеччині, в приміщенні УВУ 4 лютого 1989 р. відбулися Загальні збори європейського осередку УІТ, де було обрано нову управу, яку знову очолив Т. Мацьків. Крім нього, членами управи стали Т. Цюцюра (заступник голови), Б. Кузь (секретар), О. Вінтоняк (скарбник). До Контрольної комісії було обрано о. Є. Гарабача, Х. Мацюк-Фрай та М. Антохія.

У 1990-х рр. для Товариства працювали Д. Кузик, яка була представником журналу у м. Трентоні (США), М. Сохоцький (представник у Пенсільванії), О. Скоп (представник журналу у Каліфорнії). До листопада 1990 р. С. Воляник очолював Товариство сприяння УІ-УІТ в Клівленді, яке з його відходом перестало існувати. В Чикаго відбулася зміна керівника Представництва УІ. Замість А. Антоновича керівником Представництва в штаті Іллінойс став В. Шуя. В Канаді представником журналу в цей час був К. Роговський, якому у розповсюдженні видань УІТ допомагала дружина М. Антоновича Мирослава. Представником журналу в Європі залишався О. Вінтоняк, а у Львові зголосився перший представник журналу – Р. Червінський, який мав поширювати журнал в Західній Україні. Отже, зміни в персональному складі представництв, що відбулися у другій половині 1980-х рр., були пов'язані з людським фактором – відходом старших членів Товариства, переїздами деяких дослідників тощо.

Ще одним структурним елементом УІТ мали стати створені для кращої організації наукової роботи в 1983 р. окремі наукові комісії, які мали організувати вивчення історичної термінології в різних мовах (консультантом якої був О. Оглоблин) та Другої світової війни (під керівництвом І. Каменецького). До співпраці в комісіях запрошувалися зацікавлені дослідники, але вони так і не розвинули активної діяльності. Іноді до УІТ зверталися окремі організації чи особи, які намагалися через діяльність Товариства розв'язати якісь політичні конфліктні ситуації, в першу чергу з пов'язані з історією Другої світової війни. На один із таких запитів науковий секретар відповів: “Завданням даної Комісії [Другої світової війни. – А.А.] є наукове дослідження української

історії, збирання джерельних матеріалів до даного періоду тощо. УІТ не займається будь-якими справами, пов'язаними з сучасним українським політичним життям, яке включає, на жаль, різні “порахунки”. [...] При цій нагоді хочу підкреслити, що згадана дослідча комісія, що діє в системі УІТ, не займається збиранням “компрометуючих матеріалів”, як пишете, лиш повною документацією даної доби нашої історії” [305].

В рамках УІТ як автономний підрозділ у Нью-Йорку певний час діяв УСІ, створений 5 квітня 1969 р. під керівництвом інж. А. Мілянчика. Планувалося, що згодом УСІ мав оформитися як самостійна наукова установа [898, с.134]. Співпраця УІТ з УСІ базувалася на рівноправних основах за підтримки УІТ. У 1970 р. УІТ висловило пропозицію, щоб УСІ, який вже має потрібну організаційну структуру, став самостійною організацією [159] і з часом це було реалізовано.

Як структурний підрозділ УІТ пропонувалося створити й Український географічний інститут. До Управи в особі М. Антоновича у червні 1978 р. звернувся відомий географ І. Тесля, який пропонував УІТ стати засновником Українського географічного інституту [433]. Ця пропозиція не була прийнята через специфіку саме історичного товариства – але факт цього звернення є підставою для висновку про високий авторитет УІТ.

Отже, структурними елементами УІТ була Управа, яка обиралася на п'ять років, Контрольна і Номінаційна комісії, а також представники в різних містах та країнах. Окремі осередки (клітини, представництва) організовували наукові зустрічі, концерти, сприяли у підготовленні наукових конференцій, допомагали в збиранні коштів. Традиційно для більшості наукових установ діаспори праця базувалась на ентузіазмі та патріотизмі, бо члени Управи, керівники представництв та осередків не одержували жодної платні і ніяких винагород, крім моральних. Левина доля праці лягала на плечі безпосереднього незмінного ексекютивного секретаря, а пізніше – президента УІТ Л. Винара, який всі роки існування організації був її головним промотором. Діяльність осередків було повністю підпорядковано рішенням Управи. Члени клітин УІТ збиралися під час тематичних й інших наукових конференцій, зустрічей (часто ювілейних) та академічних вечорів. Кожен осередок мав архів, а копії протоколів зборів, списки членів, звіти про діяльність висилались до Управи.

3.4. Архів Товариства: формування та склад

Велике значення для збереження інформації про діяльність будь-якої інституції має її архів і це дуже добре розуміли О. Оглоблин, Л. Винар та інші члени Ініціативної групи. Один із них – о. І. Назарко на звороті розісланого до всіх членів Ініціативної групи для обговорення та підпису “Комунікату” УІТ запропонував також доповнення, серед яких була й пропозиція організувати бібліотеку й архів [370]. У формуванні архіву УІТ велику роль відіграв Л.

Винар, який не лише готував загальні звернення для публікації в УІ чи бюлетені, а також обдумував структуру фондів, звертався з листами-проханням про спогади про певні події чи постаті до людей, що мали відношення до

українського національного руху, співпрацювали з відомими історичними діячами тощо, а також до провідних членів Товариства з проханням надсилати свої автобіографічні та бібліографічні матеріали [569, с.245].

Вже в 1965 р. спочатку в обіжному листі від 28 травня [884, с.92], пізніше – у зверненні від секретаріату УІТ повідомлялося про створення архіву, яким завідує секретар Товариства і прохалося членів надіслати дані про себе – біографії та бібліографії праць, а також по одному примірнику власних публікацій [576, с.111]. Саме матеріали про членів Товариства мали скласти на цьому етапі основну частину збірки. Це було важливо, тому що, по-перше, картотека членства з адресами та іншою необхідною інформацією була обов'язковою складовою діловодства більшості наукових товариств та установ, бо дозволяла організувати працю. З іншого боку, включенню біографічних та бібліографічних матеріалів членів УІТ сприяло розуміння того, що це необхідно для збереження інформації про їх життя, діяльність і науковий доробок для майбутніх поколінь українців. Те, що в советській Україні імена багатьох українських вчених (особливо тих, що працювали в 1920-х – 1930-х роках) та їх творчість свідомо замовчувалися, спонукало до збирання інформації і про них. Крім того, була потреба в опрацюванні історичної бібліографії – як поточної, так і персональної, і УІТ ставило перед собою таке завдання. З цією ж метою пропонувалося висилати до журналу видані книги – рубрика “Одержані видання” певною мірою, крім загальної інформативної функції виконувала функцію бібліографічної фіксації нових книжкових видань. Інші частини архіву мали включати унікальні або рідкісні матеріали про вчених та відомих політичних і громадських діячів – як архівні, так і друковані, з метою їх збереження та публікації в майбутньому.

Коли у 1966 р. розпочалася підготовка тому журналу, присвяченого 100-літтю від дня народження М. Грушевського, це логічно викликало ідею збирати в архіві УІТ присвячені йому матеріали, з приводу чого було опубліковано звернення. Крім того, в ч.1-2 тому журналу за 1966 р. було оприлюднено обіжний лист від першого червня цього ж року, в якому наголошувалося на потребі одержання від кожного кандидата життєпису [743, с.134], а також було повідомлено, що “в Архіві зберігаються біо-бібліографічні матеріали нашого членства. В окремій секції Архіву зберігаються праці М. Грушевського, як також праці про нього” [743, с.135]. Крім рідкісних публікацій праць, в цій секції в першу чергу зберігалися одержані рукописи спогадів сучасників про вченого і політика. Матеріали до архіву М. Грушевського у 1966 р. надіслали М. Антонович, Л. Бачинський, Є. Петрівський, С. Зеркаль, О. Навроцький, І. Зелик, І. Коханівський та ін.

Практично в кожному наступному томі журналу повідомлялося, що в архіві зберігаються біо-бібліографічні матеріали, а також рукописні та друковані праці членів та здепоновані архіви окремих діячів [738, с.113]. Розвиток грушевськознавства як одного із напрямів наукової праці УІТ викликав публікацію в журналі звернення-прохання надсилати до архіву ранні праці М. Грушевського у формі передруків, мікрофільмів, світлин, матеріали

про вченого. Особливо розшукувалися “Автобіографія” М. Грушевського 1926 р. та перевидана “Канадійським фермером” у 1919 р. “Ілюстрована історія України”. У 1974 р., із зачаткуванням книжкової серії “Грушевськіяна” УІТ зверталось до громади з проханням висилати для збереження в архіві УІТ матеріали про українських істориків і зокрема, учнів М. Грушевського [579]. В програмних статтях, опублікованих на сторінках “Бюлетеню” питання, пов’язані з формуванням архіву також виносилися на розгляд членів [661, с.151]. Окремі повідомлення про архів з’являлися майже одночасно в “Бюлетені” і в УІ [661, с.37].

Після смерті І. Крип’якевича в архіві було засновано секцію матеріалів вченого – його праці, дослідження про нього, листування, спогади сучасників, світлина тощо, про що було повідомлено у “Бюлетені” в 1968 р. [661, с.108]. Про це було також повідомлено в УІ за 1967 р. [739, с.131], але, враховуючи, що журнал часто видавався з запізненням, можемо припустити, що ці повідомлення дійшли до членів майже одночасно. Заклики формувати архів особистими матеріалами та працями, а також джерелами, пов’язаними з М. Грушевським та І. Крип’якевичем, час до часу і надалі з’являлися на сторінках журналу [835, с.174]. Члени Товариства відгукнулися на заклик про формування архіву. Тим, хто зробив в цій справі значний внесок, завжди висловлювалися подяки на сторінках журналу та “Бюлетеню”. В цей час Л. Биковський почав висилати до архіву матеріали про М. Грушевського [739, с. 131], О. Прицак – до бібліографії І. Крип’якевича [661, с.121].

Влітку 1969 р. в статті Л. Винара про плани праці УІТ зазначалося, що вдалося зібрати в архіві майже всі праці М. Грушевського та І. Крип’якевича, що друкувалися в “Записках НТШ”, а також численні фотографії [556, с.138]. Поруч із закликом до членів надсилати свої матеріали, Л. Винар висловив сподівання про те, що в майбутньому вдасться друкувати їх у неперіодичних збірниках [661, с.138-139]. Від 1974 р. матеріали, пов’язані з М. Грушевським, крім УІ, друкувалися також у книжковій серії УІТ “Грушевськіяна”. В 1970 р. було заплановано створити в архіві секцію з матеріалами Д. Дорошенка [661, с. 183] та І. Борщака [836, с.206-207]. Відзначимо, що цей задум не вдалося здійснити повною мірою.

Керівництво Товариства намагалося зберегти в архіві також якнайбільше інформації про його безпосередню діяльність – не лише у вигляді наративів, а також аудіо, фото- та фономатеріалів. Фотографії, магнітофонні записи, зроблені під час різноманітних наукових конференцій, складають важливу частину архіву Товариства. Так, після конференції УІТ під час конвенції АААSS в Денвері у березні 1971 р. членом-прихильником УІТ письменницею М. Галун-Блох до архіву було передано магнітофонний запис з доповідями та перебігом дискусії [867, с.135].

Формування архіву значною мірою було пов’язане з розвитком тих чи інших напрямів у дослідницькій діяльності УІТ та з публікаціями на сторінках журналу. В 1974 р. у зв’язку із усвідомленням потреби збереження архівних матеріалів до історії ХХ століття, яка спотворено висвітлювалася в Україні,

було вирішено збільшити кількість матеріалів з відповідної тематики в УІ і особам, хто мав у власних архівах неопубліковані документи, листування, автобіографічні матеріали, спогади, пропонувалося “сконтактуватися” з редактором журналу. Більшість одержаних матеріалів публікувалася на сторінках періодика, а оригінали залишалися в архіві.

Поповненню архіву сприяли й видавничі проекти УІТ. Так, у 1975 р. виникла ідея видання “Біографічного словника українських істориків”, який мав включати й дослідників допоміжних історичних дисциплін [776, с.145]. Тому інформація про діяльність та творчість членів Товариства, яка до того друкувалася на сторінках журналу, мала бути використана також при підготовці словника. Для підготовки видання зацікавленим особам пропонувалося надсилати відповідні друковані та недруковані матеріали – напр., статті, спомини, фотографії, рукописи, спогади та замітки [778, с.221]. Підготовка ще одного проекту, присвяченого вивченню українсько-єврейських взаємин, мала сприяти зібранню в архіві (після виходу видання) розповідей свідків, які б уможливили відтворення подій [812, с.221].

До ювілею визначного українського вченого-археолога, поета, громадського та політичного діяча Олега Кандиби-Ольжича у 1985 – 1986 рр. розпочалося формування відповідної секції архіву. З цією метою Управа зверталася вже не лише до членів УІТ, а й до представників української громади в Америці [532]. Крім звернень в журналі та пресі, Л. Винар писав безпосередньо до осіб, що знали О. Кандибу, з проханням надати для архіву матеріали, які могли бути одночасно використані в дослідженнях. Цей метод спонукування до написання спогадів про певні події та історичні постаті дуже активно використовувався редактором журналу, що цілком вписувалося в контекст розвитку західної науки та кращих надбань української. Про потребу фіксації недавніх подій їх учасниками поруч із науковим синтезом ще на початку 1950-х рр. писав відомий український історіософ Б. Крупницький [1366, с.7].

В 1986 р. було засновано Архів О. Ольжича. Було створено тимчасову Дорадчу комісію для опрацювання докладного плану організації архівного фонду у складі М. Антоновича, Л. Винара, О. Домбровського, К. Лазор та Д. Штогрини. Планувалося і створення постійної Кураторії для організації цього архіву, але це не вдалося реалізувати. Архів О. Кандиби складався з таких частин: 1) друковані і недруковані праці О. Кандиби (наукові, науково-популярні, публіцистичні, рецензії, поезія тощо); 2) матеріали про родину О. Кандиби (особисті та родинні джерела); 3) архівні матеріали установ, з якими О. Кандиба був пов’язаний; 4) листування – епістолярна спадщина (листи О. Кандиби, до нього, про нього, його знайомих і співробітників); 5) друковані і недруковані матеріали про О. Кандибу щодо його життя, діяльності і творчості (наукові дослідження, спогади, публіцистичні статті та інші матеріали); 6) ілюстративний матеріал (фотографії, рисунки тощо).

До архіву О. Кандиби (Ольжича) при архіві УІТ передали матеріали К. Лазор, М. Антонович та ін. К. Лазор вислала спомини про Ольжича, листи В.

Фюкса, Л. Чикаленка, газетні вирізки, матеріали збірки “Золоте слово”, спілкувалася щодо архівних матеріалів з колегою і другом Ольжича О. Лашенком, П. Масенком та ін. Допомогали споминами та іншими матеріалами М. Бажанський, Ю. Бойко, Я. Гайвас, О. Дубова, А. Жуковський, Р. Ільницький, Ф. Кордуба, В. Маруняк, О. Оглоблин, М. Попович, М. Прокоп, Л. Шанковський та ін.

У серпні 1986 р. Л. Винар звернувся до членів Дорадчої комісії для Архіву д-ра О. Кандиби-Ольжича, стосовно кількох питань організації фонду. К. Лазор та М. Антоновича просилося допомогти у пошуку людей, які знали О. Кандибу в різні періоди його життя і звернутися до них з проханням про матеріали [21]. У зверненні йшлося і про видання останніх. Так як на той час в ньому вже була докторська дисертація вченого, надрукована чеською мовою, пропонувалося К. Лазор та М. Антоновичу, які вільно володіли чеською, допомогти у її перекладі (праця пізніше була опублікована у перекладі Марії Лібуші Неврлі [1084]). Л. Винар також вважав, що за редакцією М. Антоновича можна перевидати збірку “Золоте слово”, опублікувати окремим виданням бібліографію праць О. Кандиби та про нього, підготовлену Д. Штогриним, а також видавати неперіодичний збірник про Ольжича [21]. Ці проекти з різних причин, в тому числі й фінансових, не були реалізовані. К. Лазор підтримала ідею видання архіву і висловила пропозиції щодо пошуку фінансів для цього [22], а також запропонувала коло осіб, до яких можна було звернутися за споминами.

Отже, до 1986 р. архів Товариства вже складався з кількох основних частин. В УІ за цей рік було подано пояснення щодо його структури. Він поділявся на офіційний (поточний) архів (що містив листування, інформацію про членів, матеріали про фінанси, видавничу діяльність, адміністрацію журналу тощо) та архіви (фонди) М. Грушевського, О. Кандиби та інших вчених. Частину матеріалів було опубліковано в журналі, що планувалося робити і в майбутньому [837, с.159]

Поточний архів УІТ формувався з різних надходжень і сьогодні є цінною збіркою різноманітних джерел, серед яких значний масив складає листування [1228, с.289-294]. Кореспонденція початково зберігалася у кожного з членів УІТ. Найбільша кількість листів зберігалася в архіві УІТ в Кенті (архів Л. Винара), в Нью-Йорку (архів О. Домбровського, який з 1981 р. став секретарем-скарбником УІТ). З часом до архіву УІТ увійшов епістолярій М. Антоновича, Л. Биковського, Б. Винара, О. Вінтоняка, М. Ждана, Р. Климкевича, Т. Мацькова, О. Оглоблина та ін. Крім того, після смерті Ф. Кордуби, було одержано частину архіву видавництва “Логос”, що відображує процес видання УІ та інших замовлень УІТ. Кожен із представників журналу та керівників осередків переважно також мали архів і такі матеріали зберігаються в архіві УІТ, де можна окремо виділити комплекси, що були одержані з Австралії та Канади (від К. Роговського). Крім листування, в архіві УІТ зберігаються інші матеріали: діловодні, фінансові та інші документи, інформаційні повідомлення та “обіжні листи”, анкети та автобіографічні записи, персональні бібліографії, картотека

членів та передплатників. Поточний архів став важливою складовою частиною джерельних матеріалів УІТ. У 1987 р. Л. Винар планував архів Товариства передати до Національного архіву Канади в Оттаві або до архіву Центру дослідження імміграційної історії Міннесотського університету [456], але тепер архів передається до Львівської національної наукової бібліотеки ім. В. Стефаника.

Формування архіву УІТ почалося з 1965 р. з ініціативи Л. Винара та І. Назарка. Основну організаційну працю тут проводив Л. Винар спочатку як виконавчий секретар, а потім – як президент Товариства. Пізніше до складу архіву увійшли приватні архівні збірки окремих членів Товариства і сьогодні архів УІТ складається з кількох основних частин, кожна з яких має свій зміст і структуру. Це – безпосередньо архів адміністрації УІТ, редакційний архів УІ, архіви представництв журналу та осередків в різних країнах, архівні колекції М. Грушевського, О. Кандиби (О. Ольжича), І. Крип'якевича, Д. Дорошенка, а також приватні архіви деякого з членів УІТ. Внутрішній поділ матеріалів ґрунтується на створенні фондів і справ.

Узагальнюючи вищесказане, наголосимо, що керівництво УІТ забезпечило всі необхідні організаційні складові, потрібні для формування організації та її ефективної діяльності. Водночас були враховані умови існування УІТ поза межами рідної для більшості його членів країни. Зокрема, діяльність Товариства обумовлювалася Статутом та інкорпораційними документами. Статут фактично не змінювався протягом всього часу діяльності УІТ. Найбільші зміни були пов'язані зі зміною історіографічної ситуації в Україні. Інкорпораційні документи включали іншомовні переклади Статуту із незначними змінами, які були переважно пов'язані з адаптацією його тексту для неукраїнської аудиторії. Інкорпорація в США чи інших країнах забезпечувала з одного боку, легалізацію діяльності, з іншого – збільшувала фінансові надходження, бо наукові громадські організації, якими були наукові товариства, в тому числі й УІТ, урядом США відносяться до неподаткових, які не лише не підлягають оподаткуванню, а й уможливають податкові пільги для жертводавців. В Статуті обумовлювалися найважливіші структурні елементи УІТ, засади діяльності та категорії членства.

За винятком декларування мети діяльності у виданому в 1964 р. “Комунікаті”, УІТ не мало офіційної програми. Завдання Товариства формулювалися переважно на сторінках інформаційного видання “Бюлетень” та в редакційних статтях УІ і часто були пов'язані з пропозицією виконання тих чи інших науково-видавничих проектів. У низці публікацій містився аналіз тогочасної історіографічної ситуації в Україні та діаспорі й формулювалися завдання української закордонної історіографії.

Керівними органами Товариства були Управа, яку очолювала Президія, а також Контрольна та Номінаційна комісії. Члени Управи та інших керівних органів обиралися шляхом листування на п'ять років, але могли при потребі кооптуватися між виборами. Головними структурними одиницями УІТ були осередки, що діяли в різних країнах. Не зважаючи на це, на відміну від інших

наукових інституцій, зокрема НТШ та УВАН, УІТ зуміло зберегти цілісність. Осередки були більш чи менш активними. Їх очолювали не лише професійні історики, а й члени-любители Товариства, шановані в українських громадах місць поселення. Одним із завдань осередків була підтримка діяльності УІТ в цілому, уможливлення фінансового забезпечення в першу чергу видавничих проектів, популяризація історичних досліджень. Праця голів осередків базувалась на ентузіазмі окремих осіб, тому їх функціонування часто не було тривалим, або мало значні перерви, але це було ознакою подібних утворень й інших наукових установ. Ще однією структурною частиною був Архів УІТ, започаткований незадовго після початку діяльності Товариства. Тут зберігалися як матеріали, пов'язані з членством, так і окремі спеціальні колекції (М. Грушевського, О. Кандиби та ін.). З часом до Архіву УІТ потрапили окремі приватні архівні колекції членів.

Отже, організаційні основи УІТ – його Статут, інкорпораційні документи, безпосередньо обумовлена ними структура й керівні органи сприяли виконанню його завдань і відповідали потребам наукового співтовариства в діаспорі.

3.5. Формування матеріальної бази діяльності

Створенню фінансової бази керівництво Товариства надавало великої уваги від початку його діяльності. Причина того крилася у відсутності будь-якого державного фінансування діяльності більшості українських наукових установ та організацій. Дуже рідко деякі з них мали гранти переважно недержавних американських інституцій. В основному праця наукових установ та громадських організацій в еміграції базувалася на благодійницьких традиціях українського і західного суспільств. У 1981 р. М. Антонович слушно зауважив щодо фінансування еміграційних установ: "...мені особисто невідомо, щоб хтось на еміграції собі заробляв на прожиття чи дороблявся на українській справі. Оскільки мені відомо, українську справу роблять переважно ідеалісти, які ще вкладають свій гріш, зароблений у чужих установах чи фабриках і дають ці гроші на українські цілі, щоб якимось посунути вперед українську справу взагалі, а культурну, наукову, мистецьку, шкільну і т.д., і т.д. зокрема. Якщо Ви берете участь в українському громадському житті, то Ви прекрасно знаєте, скільки часу, труду і власних грошей часом треба вложити, щоб добитися якогось успіху в одній чи другій справі" [242].

УІТ належало до неполітичних, недержавних організацій і жодних урядових або неурядових субсидій не одержувало. Тому для розвитку діяльності Товариства було дуже важливим створення фінансової бази, яка б уможлиблювала видання журналу та книг, організацію конференцій та інших заходів. Тут УІТ мало розраховувати виключно на членські внески (вкладки), передплату за журнал і добровільні пожертви від членів або громадян.

Більшість українських наукових установ і організацій на заході йшла за принципом збирання грошей на створення т.зв. "залізного фонду", на банківські відсотки з якого можна було б організувати працю. Для УІТ такий

фонд складався з членських внесків, передплати за журнал, розпродажу видань, пожертв окремих осіб. Але протягом довгих років створення такого фонду з різних причин було майже неможливим і на діяльність, книжкові видання та “Український історик” витрачалося майже все, що надходило.

На початку 1964 р. Л. Винар повідомляв Р. Климкевичу, що журнал має 37 передплатників [336]. Але така кількість в умовах діаспорного життя не могла забезпечити рентабельність та самоокупність журналу, який як спеціальне історичне видання прогнозовано не міг бути рентабельним. Це була загальна проблема еміграції та її видань, за винятком видань “бюджетних” українсько-американських та українсько-канадських наукових установ і деяких “партійних” журналів. З цією ж проблемою зіткнувся й видавець польського історичного журналу в еміграції Є. Гедройць. “Зошити історичні”, не зважаючи на зацікавлення істориків, також не були рентабельні [1508]. Тому мета зібрання “залізного фонду” була однією з провідних цілей Товариства на етапі його становлення.

Вже в 1963 р. постало питання установи, яка б “фірмувала” “Український історик” і одночасно за допомогою якої можна було б підсилити видання фінансово, бо передплатників журналу було в цей час небагато. На перших порах такою установою Л. Винар бачив УГГТ, заступником голови якого був. Наприкінці жовтня 1963 р., після виходу першого числа УІ, він звернувся до наукового секретаря Товариства з пропозицією спільно – Історична комісія “Зарева” та УГГТ – видавати журнал. Розрахунок був на те, що “кожний член нашого Т-ва [УГГТ. – А.А.] – автоматично мав би заплачену передплату із своєї вкладки – а в Укр. Історикі був би відділ *Геральдики і Генеалогії* [підкреслення Л. Винара. – А.А.] як окрема секція. Там ми містили б праці із цих ділянок і було б зазначено, що ця секція видається від нашого Т-ва. Я знайшов таку друкарню – за сторінку треба платити \$7.00 – отже, спільними силами ми якось втримали б це видання, а членство дістало б журнал. Тоді ми навіть могли б підняти висоту вкладок із \$5.00 – до \$6.00 річно. І так в Бюлетені друкували б ся наші поточно-організаційні справи, а в УІ – статті” [337]. І хоча Р. Климкевич на пропозицію погодився [559, с.161], незадовго було створено УІТ, яке стало видавцем журналу, тому що О. Оглоблин справедливо вважав, що цілі УГГТ є занадто тісними для завдань видання.

Олександр Петрович розумів всі складнощі, пов’язані з виданням наукового журналу і, так як видання часом спізнювалося і, зрозуміло, знаходилися цим незадоволені, у 1966 р. писав: “Мене трохи дивують ці нарікання на “опізнення” УІ. Занадто нетерплячі наші люде! Хай скажуть спасибі, що журнал взагалі виходить і поліпшує свій зміст і вигляд. Це справжнє чудо. Адже ж видаємо не популярний журнал загального (“всякая всячина”) змісту, а фаховий – наукового характеру. Замість цих жалів, п.п. [пани. – А.А.] “нарікайли” краще б матеріально підтримали б УІ. Гадаю, що справа не в опізненні, а в тому, що журнал має багато ворогів. Не люблять його УВАН і НТШ (“конкуренція”!), бандерівці (“мельниківський орган”!), “проложні люди” [від назви “Пролог”. – А.А.] (бо не їхній, і тому нема там

Лисяка з його присними), і всі інші “партії” та організації (бо не вони його ведуть) і т.д., і т.д.” [375]. Незадовго ситуація покращилася і вдалося налагодити співпрацю з представниками різних наукових осередків та політичних середовищ, які співпрацювали у виданні, хоча фінансова проблема існувала довгі роки.

Засновник УІ шукав різних шляхів заробітку для його видання. Ідеєю видавати “відбитки” [передруки статей окремими книжечками. – А.А.] з публікацій журналу, як це робили й інші редактори періодичних видань, Л. Винар поділився з Р. Климкевичем у березні 1964 р. [230]. Формальним аргументом була мета видання невеликої професійної бібліотеки, але головною була можливість збільшення коштів, що надходили б додатково. Пізніше, коли УІТ вже знайшло можливість друкувати монографії та збірки, а також у випадках, коли члени Товариства дарували на його фонд власні видання, книги продавалося з метою поповнення фінансової бази. І хоча часами представники керівництва Товариства висловлювали різні погляди щодо політики формування цін і розмірів відсотків для тих, хто займався продажем видань [336] (в першу чергу це були представники журналу в різних містах та країнах), ця практика була притаманна не лише УІТ і приносила користь. Наприкінці 1964 р. редактор журналу мріяв про приєднання 100 меценатів видавничого фонду [338]. До збірки на журнал у травні – грудні 1964 р. приєдналися М. Антонович, М. Ждан, І. Решетар, М. Пап, О. Пріцак, А. Процик, П. Стерчо та інші [18].

У 1966 р. у Л. Винара виникла ідея видати марку з зображенням М. Грушевського, щоб від її реалізації назбирати на видавничий фонд [340], але Р. Климкевич відмовив від цього через те, що “видати марку якісно – не окупиться, а видати з поганим зображенням – ніхто не схоче купити” [341].

Керівництво УІТ надавало великого значення популяризації діяльності Товариства, бо це сприяло залученню нових членів та – як і, що було важливим для всіх наукових установ і громадських організацій в діаспорі – покращенню його фінансового становища. Цей напрям праці до сьогодні є актуальним для більшості наукових товариств та громадських організацій діаспори. Зрозуміло, що популяризації праці Товариства сприяла в першу чергу його безпосередня діяльність (конференції, видання, зустрічі з громадянством, лекції тощо). В одному із обіжних листів, звертаючись до членів Управи Товариства та голів осередків, Л. Винар просив не забувати, що публічна опінія [думка. – А.А.] відіграє важливу роль і тому Товариство змушено інформувати громаду про свою діяльність [685]. Ознайомлення з проведеною працею широких кіл української громадськості, публікації в пресі про плани Товариства та їх реалізацію, організація широкого відзначення ювілеїв УІТ та його журналу давали можливість збільшення членства УІТ, передплатників журналу та залучення жертводавців. Саме тому у “Українському історичному” та бюлетені постійно друкувалися інформація про журнал та діяльність Товариства. Спеціальна “Сторінка УІТ” наприкінці 1960-х – на початку 1970-х рр. друкувалася в газеті Союзу українців католиків “Америка” (чому сприяв її

редактор багатолітній член УІТ Л. Шанковський), з 1980 р. – у газеті Українського народного союзу “Свобода” публікувався “Літопис УІТ”, а в “Новому шляху” неперіодично появлялася сторінка “Українське історичне товариство”. Крім того, у багатьох періодиках з’являлися “Вісті УІТ”, в яких систематично подавалася інформація про діяльність Товариства та його членів.

В цих публікаціях подавалася інформація про діяльність Товариства, його плани, видання, статті про видатних діячів УІТ, зроблені пожертви тощо. Частина з опублікованих в газетах матеріалів дублювалася в “Бюлетені”. Публікації сприяли поширенню інформації про діяльність Товариства в українській громаді, дозволяли залучити нових передплатників журналу, поширити ряди жертводавців. Неодноразово секретар (пізніше – президент) Товариства звертався до колег з проханням інформувати про діяльність УІТ та журналу українську громадськість та громадські організації.

У 1970 р. на сторінці “Український історик” в “Америці” було поміщено статтю О. Домбровського “Спопуляризуймо “Українського історика”, головною метою якої був заклик до лікарів, інженерів та інших представників інтелігенції, духовенства, підприємців, які могли стати членами-прихильниками Товариства, передплатниками та меценатами журналу [614]. В 1979 р. було обумовлено статус референта наукової інформації, обов’язки якого було покладено на О. Домбровського, котрий тепер мав займатися інформуванням громади про діяльність Товариства, працювати над відкриттям нових “сторінок УІТ” в українських періодичних виданнях в США, Канаді та Європі.

Протягом довгого часу це була свідомо наукова політика Управи товариства та головного редактора журналу Л. Винара, який написав чи не найбільшу кількість статей, що переважно мають історико-мемуарний характер. Метою написання таких статей і публікації джерельних матеріалів було, з одного боку, зберегти для нащадків інформацію про діяльність Товариства, осмислити її позитиви та негативи, з іншого – популяризувати зроблене Товариством серед громадськості з метою збільшення фінансових надходжень [836].

Чимале значення для популяризації УІТ мали акції під час ювілеїв Товариства чи його журналу: в цей час з’являлася низка ювілейних статей у “Свободі”, “Народній волі”, “Новому шляху”, “Америці”, “Новій зорі”, “Вільному світі” та ін. [849]. Часто у 1960-х та 1970-х рр. на сторінках журналу та бюлетеню поміщалися в різних формах безпосередні звернення щодо необхідності матеріальної підтримки видання, редколегія якого працювала без жодних гонорарів. У 1967 р. повідомлялося, що якщо зібрати “кільканадцять тисяч доларів, видання “Українського історика” було б забезпечене на кілька років” [577]. На початку 1969 р. потрібну для “забезпечення” видання журналу суму було визначено в 15 тис. доларів [832].

З допомогою членів Товариства проводилася різноманітна робота по збиранню коштів. Так, завдяки ред. “Америки” Л. Шанковському, у 1969 р. Союз українців католиків став колективним спонсором УІТ і окремим

зверненням закликав власних членів підтримати пожертвами важливі історичні видання [650]. В тому ж числі газети поза межами “сторінки УІТ” було вміщено статтю ще одного з членів Товариства – проф. Петра Ісаїва “Чому потрібно українського історичного наукового журналу?”, в якій після обґрунтування потреби видання журналу було зроблено висновок, що ця підтримка має стати “просто національним обов’язком і вимогою патріотизму української еміграції” [639]. Ці заходи призвели до збільшення кількості жертводавців, але поставлена мета по збору визначеної суми не була досягнута.

Питання коштів було для Товариства актуальним постійно. Саме тому в листуванні дуже часто обговорювалися можливості залучення нових фондів. В 1977 р. розглядалися можливості відновлення діяльності Осередку та легалізації Товариства в Німеччині з метою одержання урядових дотацій на видання [89]. Ф. Кордуба намагався залучити для одержання коштів Німецько-українське товариство та наукові інституції, що займалися дослідженням Східної Європи [90], але досягти бажаного не вдалося.

Зібрані кошти члени Товариства старалися економити. Жоден із членів УІТ, який виконував будь-які обов’язки, не брав гонорарів за працю (лише невелика допомога для підтримки виплачувалася старшим вченим, які часто не мали жодного іншого прибутку). Тому неодноразово власні гроші на видання УІ додавав Л. Винар. Він, Б. Винар, Л. Биковський, О. Оглоблин, І. Світ та ін. жертвували частину тиражу видань власних книг, які видавалися за їхні гроші, на розбудову фінансової бази УІТ. І хоча на видання “Бюлетеню” частину коштів з фінансів УІТ висилав Л. Винар – Р. Климкевич на початку сам фактично повністю оплачував друк і розсилку. Про кошт друку і розсилки він повідомляв у листах. Переважно при шестиразовому друку “Бюлетеню” все обходилося в 200-400 дол., включаючи оплату помічника, який допомагав пакувати і розсилати видання. Суму видатків, оплачену Р. Климкевичем, враховувалося як його пожертву на УІТ. Після того, як помічник вже не зміг приходити – видання “Бюлетеню” стало чотириразовим.

З появою нових книжкових видань Товариства Управа була зацікавлена в поверненні хоча б частини витрачених коштів до Фонду УІТ. Тому члени Управи та представники УІ в різних містах і країнах займалися й питаннями реалізації частини тиражу серед української громади. Кожна видана книга також переважно безоплатно надсилалася до неукраїнських бібліотек з метою ознайомлення з українською проблематикою, але шукалися й можливості оплатити висилку видань за підтримки жертводавців. Якщо не вдавалося знайти жертводавців, які б допомогли оплатити друк книги, видання по передоплаті пропонувалося купити українським банкам, об’єднанням професіоналістів, кредитовим спілкам, церковним, молодіжним, жіночим та іншим організаціям, приватним особам [417].

Важливим джерелом фінансових надходжень були членські внески. Тому від початку діяльності Товариства на сторінках УІ, а також від перших публікацій “Бюлетеню” наголошувалося на потребі їх своєчасної сплати. Розміри членських внесків час до часу збільшувалися у зв’язку із зростанням

вартості друку, поштових видатків тощо, тому що лєвова частка внеску передбачала передплату УІ, а до 1972 р. – й одержання “Бюлетеню”.

На початку діяльності Товариства у 1965 р. членські внески складали 10 доларів в рік для мешканців США та 6 доларів [311] – для членів з Європи та інших частин світу і передбачали передплату журналу [745, с.91]. Про те, що це була досить велика сума для багатьох українців в Америці на цей час (яка співвідносилася з цінами на продукти та товари), свідчить лист Л. Биковського до Л. Винара з приводу збирання коштів для допомоги проф. О. Оглоблїну, який опинився у 1965 р. у скруті. В листі Л. Биковський писав: “Додаю до цього чек на 8 дол. допомоги проф. О. Оглоблїнові, зібраних в Денвері за жовтень і листопад 1965 року (Биковський – 2, Шкуть – 2, Антонечко – 1 і Вінничі – 3). Пан С. Кротюк пообіцяв, але й досі помимо нагадувань, нічого не вплатив, отже, як дасть – то запишеться вже на грудень 1965. Так само пан Іван І. все “нараджується” з дружиною, чи він зможе давати по 1 дол. на місяць? Наступний чек отримаєте за грудень 1965 р.” [569, с.241]. В той же час членські внески в інших українських наукових установах не були меншими – в НТШ внесок складав також 10 дол., але члени не одержували безкоштовно жодних видань. На тих самих умовах членські внески в УВАН у США складали в 1965 р. 25 доларів.

Пенсіонери за їхньою заявою звільнялися від оплати членський внесків при умові, що вони будуть сплачувати хоча б 6 дол. (у 1965 р.) передплати на журнал. Члени Товариства, які були студентами американських і канадських університетів, платили по 5 дол. Для жителів Європи розмір членських внесків постійно був меншим, ніж для членів із США чи Канаді. Різниця в розмірі членських внесків для жителів США та інших країн була пов’язана з відмінностями в курсах валют та нижчим рівнем життя в інших країнах. Крім того, члени УІТ з Європи були переважно старшими людьми, для яких сума в 10 дол. була занадто високою. В той же час, і для декого з членів Товариства, що проживали й на американському континенті, 10 доларів були чималою сумою, тому меценатами журналу “Український історик” в тому ж 1967 р. проголошувалися ті особи, що щорічно заплатили не менше 10 дол., установи – не менше 20.

В період становлення Товариства для забезпечення фінансової стабільності УІ, зміни його формату та збільшення обсягу потрібно було збільшити кількість передплатників журналу. Для реалізації планів головного редактора щодо перенесення видання до Німеччини за його підрахунками потрібно було мати 400-500 передплатників, які заплатили б членських внесків біля 2000 дол. – і це могло б дозволити видавати журнал у збільшеному обсязі [311]. Іншим джерелом фінансування могли б стати меценати, але їх в цей час було мало.

В США в кінці 1960-х років спостерігалася інфляція. Зростала вартість видавничих та поштових послуг і це змушувало керівництво Товариства зробити кілька кроків, що мали стабілізувати його фінансове становище. Якщо у 1965 р. передплата на журнал складала 4 долара [575], а членські внески

залишалися незмінними на початку 1967 р. (що включало одержання періодичних видань УІТ – журналу та “Бюлетеню”), то до кінця 1967 р. передплата за журнал зросла до 5 доларів річно [839]. Розмір членських внесків часто збільшувався. Так, у 1968 – членський внесок складав 12 дол., а передплата – 7, в другій половині 1969 р. було збільшено розмір передплати на журнал за 1970 р. до 8 доларів [741], а також членські внески до 8 доларів в інших країнах. На 1971 р. передплату за журнал редколегія знову була змушена підняти – до 10 доларів [897]. Членський внесок передбачав, як і раніше, одержання УІ та “Бюлетеню” [741]. Кілька років розмір внеску тримався на одному рівні, але у 1973 р., хоча “Бюлетень” вже не видавався, внесок прийшлося підняти до 15 дол., а передплату на журнал – до 12. Для членів-пенсіонерів, які були за заявою звільнені від членських внесків, а сплачували лише передплату, вона залишилася на рівні 10 дол., враховуючи їх переважно складне матеріальне становище. З 1974 р. до 1977 р. розмір внесків та передплати складав відповідно 16 і 14 дол. [804], з 1978 по 1982 р. – 19 дол. (передплата – 18). У 1982 р. внесок збільшився до 20 дол., з 1985 до 1988 р. – до 25 (як і передплата), з 1988 р. – 30 дол. на рік. Питання збільшення розміру членських внесків обговорювалося в традиційній епістолярній формі – членам Управи розсилалися обіжні листи-запитники – і при умові згоди більшості приймалося рішення [264].

Вчасна сплата членських внесків була однією з найважливіших організаційних проблем, про що свідчать публікації рубрики “Хроніка” журналу. До неї неодноразово звертався його редактор та секретар-скарбник УІТ Л. Винар. В 1969 р., у статті редактора “Бюлетеня” Романа Оріона Климкевича “З новим роком” [712] автор серед безпосередніх завдань членів Товариства наголосив на потребі ліквідації заборгованості членів у сплаті внесків, пояснюючи, що міцна фінансова база була потрібна, “щоб наше Товариство могло стояти на нехитких матеріальних основах. Віримо, що настане час, коли українським історикам не треба буде журитися такими справами, але поки що знаходимося серед обставин, які вимагають від нас не лише наукових, але теж грошових вкладів і причинків” [712]. Враховуючи, що не всі передплатники і члени вчасно платили внески, використовувалася система т.зв. “пригадок”, коли боржникові висилався лист із зазначенням суми оплачених внесків і пригадуванням про потребу заплатити наступні.

Кожне підвищення передплати та розміру внесків не лише обговорювалося шляхом листування, а й пояснювалося на сторінках журналу чи бюлетеню. У ювілейному 1973 р. друк журналу через інфляцію подорожчав і редколегія була змушена прийняти чергове рішення про збільшення розміру членських внесків та передплати за журнал. У зверненні “Вельмишановні члени УІТ і передплатники “Українського історика” за підписом Управи УІТ та Редакції журналу, Л. Винар писав: “Ця підвишка є конечною [необхідною. – А. А.], якщо “Український історик” має даліше появлятися. [...]. При тому ще раз хочемо підкреслити, що члени інших наукових товариств платять вищу членську вкладку і не одержують жадних публікацій” [543]. Передплатникам

журналу пропонувалося стати членами-прихильниками УІТ і зазначалося, що члени УІТ будуть одержувати різні видання з 20%, а передплатники журналу – з 10% знижкою. Включення до членства тих, хто лише передплачував журнал в той час давало можливість збільшити надходження до фонду хоча б на 2 долара з особи. Також в цей час обдумувалися можливості здешевлення вартості друку журналу за рахунок використання нових друкарських технологій [223], що нажаль, так і не вдалося реалізувати.

Відповідно до західної традиції обов'язково називалися всі жертводавці, розповідалося про меценатів, які пожертвували більшу суму. Найбільшими жертводавцями Товариства перші роки його існування ставали члени Управи та Редколегії журналу. Так, в 1967 р. Л. Винар пожертвував на видавничий фонд 100 доларів [839], що на той час для багатьох родин було дуже великою сумою. В кожному томі УІ друкувалися списки жертводавців з вказаними сумами пожертви, які, зокрема у першій половині 1965 р., складали від 200 (О.

Вінтоняк) до 1 (Н. Гафткович) доларів [575], в другій половині найбільшою пожертвою став даток від Українського банку “Парма Сейвінгс” – 25 доларів [883].

Перші меценати, як вже згадувалося, мали пожертвувати в 1967 р. 10 дол. від особи або 20 дол. від установи. В 1969 р. було змінено положення про статус мецената. Тепер потрібно було скласти пожертву в розмірі не менше 50 доларів від особи, чи 100 доларів від установи, що було доречним при необхідності одночасного видання журналу, бюлетеню та книг і прагнення створення “залізного фонду”. В журналі та в бюлетені найбільшим меценатам Товариства присвячувалися окремі статті, а списки жертводавців постійно подавалися в журналі та бюлетені.

Активне проведення акцій по збору коштів – явище притаманне не лише УІТ, а й іншим науковим організаціям в діаспорі (включно з деякими американськими українознавчими інституціями, фінансування яких здійснювалося за рахунок коштів, зібраних українською громадою), які, як вже зазначалося, не мали додаткового фінансування. Вартість передплати журналу, хоч її і доводилося час до часу підвищувати, не могла бути зовеликою, бо це могло негативно вплинути на кількість передплатників і взагалі зменшити фінансову основу діяльності Товариства. Тому УІ фактично видавався не скільки за рахунок передплат, скільки “на базі пожертв” [234]. Хоча в неукраїнських наукових виданнях, зрозуміло, список жертводавців ніколи не подавався, довгий час в УІ друкували список пожертв, бо інакше, як писав М. Антонович, “злі язики вирішать, що ми перейшли на бюджет якоїсь таємної організації, чи якогось уряду. Совети це відразу підхоплять. Для історії, думаю, має значення, що ми працювали без чужої допомоги і що нас підтримувала громада, а майбутній історик з цього зможе і витягти правильні висновки” [238]. М. Антонович і надалі виступав за публікацію списків жертводавців у журналі [240], але редколегія наприкінці 1980-х рр. прийняла рішення про публікацію списків як листа-вкладки до журналу, а з відродженням бюлетеню – на його сторінках.

Часом на початку 1960-х років пожертви були зроблені не у грошовому вигляді, а як частина тиражу власних книг. Тоді гроші за їх реалізацію (з проханням про купівлю видань для себе або бібліотек Управа зверталася до членів і передплатників) також надходили до фонду Товариства. Одним із перших це зробив Б. Винар, подарувавши “кількадесят примірників своєї праці “Українська промисловість” (ЗНТШ, т.175, 400 стор.)” [882]. Книга коштувала 5 доларів, а прибуток від її продажі мав піти на видання “Українського історика”. Подарував свою книгу “Духові впливи Києва на Московщину в добу Гетьманської України” (НТШ, 1965) й Б. Корчмарик (книга коштувала 4 долара і прибуток був призначений на видавничий фонд). Інший щедрий дарунок було зроблено відданим членом Товариства Л. Биковським, який “у зв’язку із розгорненням збірки на видавничий фонд” журналу у 1969 р. подарував 500 примірників свого видання “Від Привороття до Трапезунду” на суму тисячу п’ятсот доларів [741]. Така значна пожертва була зроблена вперше і в “Українському історичному” було опубліковано теплу подяку [741]. Книжки ж було розіслано членам Товариства з проханням заплатити за видання 3 долари. Гроші з продажу також мали йти на Видавничий фонд. В 1970 р. 500 примірників своєї книги “Михайло Грушевський і Наукове товариство ім. Тараса Шевченка. 1882 – 1930” пожертвував Л. Винар. Книга коштувала 3.5 долара, а членам УІТ її пропонувалося придбати зі знижкою – за 3 [831]. Прибуток з продажу також був призначений на Видавничий фонд. Практика висилки видань УІТ членам Товариства продовжувалася і пізніше, тому що це ставало одним із факторів поповнення фонду. Таким чином розсилалися книги Л. Биковського, Л. Винара, С. Мішка, Я. Пастернака та ін. Так, у 1980 р. дохід з англійського видання книги Л. Биковського “Соломон Гольдельман: портрет політика і педагога. Сторінка українсько-жидівських зв’язків” автором було призначено на видавничий фонд УІТ [842]. Іноді пожертви надсилали як “нев’янухий вінок на могилу” провідних членів Товариства. Зокрема, Теренове керівництво ОУН в Австралії прислало 25 доларів у пам’ять керівника представництва УІТ в Канаді О. Судчак [231], замість квітів на могилу пропонувалося давати пожертви на УІТ родиною М. Ждана, Ю. Каменецького, О. Тимошенка та ін.

В багатьох числах бюлетеню закликалося приєднувати нових меценатів та жертводавців і з вдячністю приводилися приклади таких пожертв. Так, у числі 5 (17) за вересень-жовтень 1968 р. згадувалося: “Минулого місяця ми одержали добровільний даток від нашого члена й емерита [пенсіонера. – А.А.], проф. В. Міяковського, в сумі \$15.00. Проф. В. Міяковський пише, що “є багато людей, науковців, істориків, для яких кілька доларів за журнал легко пожертвувати”. Просимо наших членів узяти собі до серця ці слова нашого сеніора й визначного вченого” [615]. Списки жертводавців спочатку поміщалися в УІ, з 1967 р. – і в бюлетені. Від 1969 р. в журналі дякували лише за найбільші пожертви, але в бюлетені постійно подавалися списки жертводавців, в яких згадувалися всі, навіть найменші суми – в 1 чи 2 долара. Як приклад шляхетної меценатської пожертви в журналі ч.1-3 за 1970 р.

повідомлялося про те, що видатна письменниця та скульптор Оксана Лятуринська, яка не була членом УІТ, в заповіті призначила на УІ 150 дол. і її волю виконала Оксана Соловій [702]. Утім, ситуація з фінансами для видання журналу була не найкращою. В 1965 р. журнал мав уже 300 передплатників [339], але навіть у 1968 р. Л. Винар писав Р. Климкевичеві: “Дуже добре, що Вам сняться сни про міліонової фонд УІ... бодай в сні щось приємного переживається. На ділі може ще видамо одне число УІ (і то з недобором) і на цьому стане. [...]. Моя остання стаття в Бюлетені наразі “не сплодила” ані одного добровільного датку” [346].

Але не зважаючи на це, практично в усіх програмних статтях, написаних Л. Винарем чи Р. Климкевичем для “Бюлетеню”, в рубриці “Хроніка” або редакційних статтях “Українського історика” наголошувалося на справах фінансування Товариства. В одній з таких статей, надрукованих у 1970 р., було акцентовано головні складові фінансової успішності Товариства. На думку автора (Л. Винар), члени УІТ і читачі УІ могли допомогти Товариству: а) збільшенням кількості передплатників журналу (що було цілком логічним, бо при замовленні більших тиражів видання зменшувалася собівартість одного примірника); б) залученням нових меценатів, в тому числі й підприємств та банків) і власними пожертвами; в) допомогою у розповсюдженні видань УІТ; г) проведенням спеціальних збірок [887].

Для збільшення фонду проводилися також окремі збіркові акції (що цілком відповідало традиції наукових товариств та установ в еміграції). Одну із перших таких акцій було організовано у 1967 р. Для її проведення деякі члени УІТ одержали т.зв. “збіркові листи”, а в журналі про це було повідомлено членство, з наголосом про те, що від успіху проведення збірки буде залежати подальша поява УІ [840]. “Збіркові листи” висилалися членам УІТ до різних країн США, Канади, Німеччини, Великобританії, Австралії тощо [883]. Вказані в них персональні пожертви вказувалися потягом перших років існування Товариства – в журналі (спочатку – в “Хроніці”, пізніше – на окремій вкладці), а від 1967 р. – в “Бюлетені”. У виготовленні (на копіювальній техніці) “збіркових лист” Л. Винареві до 1972 р. допомагав Р. Климкевич, який також допомагав розсилати їх представникам Товариства для проведення збірки [347]. Листи розсилалися членам Товариства “із великим проханням не відмовитися зібрати серед Ваших знайомих добровільні датки на видавничий фонд нашого журналу. Збільшений об’єм “Українського Історика” вимагає напруження всіх наших зусиль і додаткових фондів, яких ми не маємо” [439]. Власне, саме пожертви складали більшу частину фінансових надходжень, а не передплата за журнал [238]. Причиною тут було те, що при встановленні реального розміру передплати, який включав би видатки на друк видання, його поштову розсилку тощо, він був би завеликим і в умовах діаспори це могло б призвести до зменшення кількості передплатників та зменшення тиражу і відтак – збільшення вартості його друку.

З метою проведення акцій по збору коштів використовувалися всі нагоди. Дуже важливими були ювілеї Товариства та його журналу, які акцентували

увагу громадськості на їх діяльності та уможливлювали поповнення фонду. У 1972 р. з нагоди планованого відзначення 10-ліття журналу було членів Товариства закликалося приєднати 1000 нових передплатників і “розбудувати ювілейний фонд “Українського історика” [542]. Також було дещо вдосконалено систему меценатства. Тепер ті меценати, які жертвували 500 або більше доларів, ставали “доживотними [тими, що залишаються меценатами до кінця життя (life member). – А.А.] фундаторами” і мали одержати три видання українознавчої тематики. Добродії, які пожертвували б від 100 до 300 доларів, ставали меценатами і мали одержати дві книги. Жертводавці суми від 50 до 100 доларів мали одержати одне видання. Всі пожертви мали бути відзначені в журналі та пресі [542]. Враховуючи, що 500 доларів були сумою немалою, редколегія журналу пропонувала виплачувати пожертви частинами (“ратами”).

1973 р. природно був оголошений “Роком “Українського історика”, в якому було заплановано створення 50-тисячного ювілейного фонду. В журналі було уточнено категорії меценатів. Члени-фундатори мали дати пожертву у розмірі “від 500 до 1000 дол. або більше”. Такі члени мали до кінця своїх днів одержувати журнал і всі видання Товариства, а також 5 книг з українознавчої тематики англійською чи українською мовою. Меценатами УІТ мали стати особи, що жертвували б від 300 до 500 дол. Вони також мали постійно одержувати журнал та видання УІТ, а також відразу після пожертви одержували три книги. “Добродії УІТ” мали жертвувати від 100 до 300 дол. Вони мали право протягом двох років одержувати журнал та одноразово після пожертви одержати дві книги. І “прихильники УІ” мали жертвувати від 50 до 100 дол. За таку пожертву вони одержували річну передплату на журнал та одне книжкове видання. До цієї категорії належали й жертводавці, які змогли пожертвувати менше 50 дол. Опублікований тут же список пожертв свідчить про причини потреби активізації збору фінансів на фонд: по 300 дол. жертвували лише дві особи і установа (яка оголосила про пожертву 300 дол., але реально заплатила 200, залишивши 100 дол. для оплати пізніше). Більшість жертводавців платили суми від 25 до 5 дол. Всі жертводавці попередніх місяців з подякою були названі в журналі, у зв’язку із відсутністю “Бюлетеню”. Але коштів було зібрано недостатньо, тому збірку було продовжено на 1974 р. [671]. Перелік прізвищ жертводавців із зазначенням розмірів пожертв був поміщений в журналі.

Іноді у зв’язку із ювілеями крім традиційних збірок проводилися інші за формою акції, які так само мали дати додаткові кошти. У статті Р. Климкевича “Напередодні 10-ліття “Українського історика”, опублікованій у “Бюлетені” в 1972 р. [1085], автор відзначив потребу збільшення фінансової бази видання журналу. Як “належний знак пошани” його засновнику та редактору Л. Винареві редактор “Бюлетеню” пропонував відзначити Ювілей “даром приязні” – пожертвою на видавничий фонд журналу: “Ми знаємо, що серед нашого членства є чимало не найбагатших і не наймолодших, недужих і безробітних, ми знаємо, що нам приходилося вже частіше просити в наших членів за добровільними грошовими датками, але в даному випадку справа не в висоті

пожертви, лише в її значенні...” [1085, с.254].

Л. Винар про зміст статті до публікації в “Бюлетені” не знав. Одержавши видання і побоюючись зворотної реакції на статтю, він написав Р. Климкевичу: “Я Вам вдячний за всі признання і незаслужені компліменти (працю ми всі разом тягнемо за винятком деяких “світочів”), але гадаю, що Ваш шляхетний жест викличе репліки, мовляв “Климкевич забронзовує Винаря” і т.д. Ваша стаття цікава – але її друга сторінка присвячена моїй скромній особі і замість “дару приязні” – прийде інший дар у формі традиційно-української...” [357]. Втім, побоювання не справдилися і ювілейна акція по збору коштів набувала нових форм.

У 1973 р. у зв’язку із 10-літтям журналу українські митці, які мешкали в різних містах США, подарували УІТ свої картини для їх продажу на аукціоні-лотереї. Одержані кошти мали піти на фонд УІТ. Серед художників, які брали участь в акції, були Любослав Гуцалюк, Яків Гніздовський, Петро Мегик, Надія Сомко-Макаренко, Степан Рожок, Іванка Ліщинська, Дзвінка Барабах, Христина Зелінська, Наталія Стефанів, Софія Лада, Богдан Кондра, Богданна Палевич, Роман Васишин-Гармаш. Кураторія Мистецької фундації ім. Артемія Кирилюка у Філадельфії (гол. Петро Мегик) подарували дві картини цього відомого художника. Завдяки великій організаторській праці проф. П. Мегика та представника журналу “Український історик” у Філадельфії др. Романа Коса більшість художників була з цієї місцевості. Перша лотерея мала відбутися 6 березня 1974 р. в Клівленді. Книжки з лотерейними білетами вартістю по 10 дол. за 5 білетів було розіслано членам Товариства. Закликалося також українські культурні, жіночі, молодечі, студентські та інші організації створювати комітети для залучення учасників лотереї, що було підтримано частиною таких організацій [181]. 11 травня 1974 р. в Клівленді під час ювілейного вечора, присвяченого 10-літтю журналу відбувся розіграш лотереї [674]. Пізніше Товариство ще неодноразово поверталось до можливості проведення лотереї подарованих мистецьких творів з призначенням прибутку з них на Видавничий фонд. Крім того, з нагоди 10-ліття журналу було виготовлено оправлені в тверді обкладинки примірники УІ за 10 років (1965 – 1972), які в журналі пропонувалося купити окремим установам та громадянам для місцевих бібліотек за 120 доларів. Власне, ювілейна акція по збору коштів з нагоди 10-ліття УІ принесла відносно непогані результати. В журналі №3-4 за 1973 р. повідомлялося, що на акцію по збору коштів відгукнулося 180 осіб і установ. Але однією акцією неможливо було розв’язати фінансові проблеми і подібні заходи продовжувалися. У рік десятиліття УІ 15 червня у Денвері відбувся концерт молодої талановитої піаністки Христини Кузьмич, дохід з якого був призначений на Видавничий фонд журналу [598].

Важливе значення для розвитку фінансової бази мало набуття Товариством у 1977 р. офіційного статусу неприбуткової організації [804], що при пожертвуванні будь-якої суми дозволяло жертводавцеві не оподатковувати таку саму суму в федеральних податках. Такий крок мав збільшити кількість жертводавців. Це саме можна було робити в середині 1980-х років

жертводавцям у канадській провінції Онтаріо [841]. М. Антонович домовився з Альбертським товариством для збереження української культури на чолі з інж. Василем Кундою, що пожертви, які приходять на УІТ, можна було не оподатковувати завдяки підтримці канадського Товариства [431; 236].

До 15-ліття журналу у 1978 р. було також оголошено “збіркову” акцію. Крім того, було уточнено категорії меценатів. Фундаторами УІ залишалися особи чи установи, що пожертвували від 500 до 1000 чи більше дол. Меценатами були жертводавці, що подарували від 300 до 500 дол. Добродії – від 100 до 300 дол. Прихильниками журналу були ті, хто пожертвував від 50 до 100 дол. Але в журналі підкреслювалося: “Незважаючи на вищезгадані категорії жертводавців – УІТ буде вдячне навіть за найменші пожертви на розбудову Видавничого фонду” [784]. Після початку акції 500 дол. пожертвувала Товариству лише Федеральна кредитова спілка “Самопоміч” в Чикаго. Решта жертводавців – як осіб, так і інституцій – пожертвували до 100 дол. [784].

Певні фінансові надходження дало й проведення ювілейного вечора в Монреалі, організованого Осередком УІТ на чолі з М. Антоновичем, Головним представництвом журналу на чолі з О. Судчак та Українським студентським клубом МакГільського університету. Під час вечора прозвучали доповіді М. Антоновича, Л. Винара, Р. Олійника-Рахманного та концерт відомих канадських піаністів Любові та Іриней Жуків. Цей вечір приніс 1700 дол. на видавничий фонд журналу [849]. При цьому для членів УІТ в Канаді залишалося актуальним питання одержання податкових пільг (можливості “відтягнення від податку”) при умові пожертвування більшої суми [228].

Ювілейні заходи все-одно не дали достатньо потрібних коштів і у зверненні Управи УІТ та редакції, опублікованому в останньому номері за 1978 р., 1979 р. було оголошено Роком “Українського історика” [800]. У зв’язку із відзначенням у 1978 р. 15-ліття журналу, а в 1980 р. – 15-ліття діяльності УІТ 1979 та 1980 рр. були оголошені Управою Товариства роками розбудови української незалежної історичної науки на Заході [785]. Не зважаючи на одержання певних надходжень з метою залучення більшої кількості жертводавців мінімальна сума, яку мали пожертвувати прихильники журналу, складала в 1981 р. вже не 50, а 25 дол. [838].

В 1983 р. відзначалося 20-ліття журналу. У традиційному вже зверненні з нагоди ювілею проголошувалося ювілейну збірку, метою якої було зібрати 50 тис. дол. [803]. Але зібрати цю суму можна було лише при активній співпраці громади – тому було уточнено розмір пожертвування для одержання статусу пожиттєвого (“доживотного”) члена. На відміну від попереднього він складав суму від 300 дол.

Крім УІ, вимагали фінансування й інші видавничі проекти. Для видань з певної тематики також шукали жертводавців і створювали спеціальні фонди. В другій половині 1970-х рр. було створено окремий фонд, призначений на видання “Історичного атласу України”. В 1974 р. було засновано Видавничий фонд Михайла Грушевського [672]. В 1983 р. – пожертвуваними вдовою

відомого єврейського дослідника і політичного діяча Соломона Гольдельмана Міріам 100 дол. було започатковано Видавничий фонд імені її чоловіка [762], який було призначено головним чином на видання праць про українсько-єврейські взаємини. В 1986 р. у зв'язку із запланованим виданням книги І. Каменецького про нацистську політику проти України в Другій світовій війні вже не створювали спеціального видавничого фонду, але шукали за фундаторами її видання. В подібних випадках, якщо знаходилися особи чи установи, які жертвували на здійснення публікації, у ній згідно із західними традиціями вказувалися імена жертводавців.

У зв'язку з відзначенням 50-ліття смерті Михайла Грушевського в 1983 – 1984 рр. активізувалася діяльність по збору коштів на заплановані у зв'язку із річницею видання праць вченого та дослідження про нього, які надходили на окремий банківський рахунок Видавничого фонду ім. М. Грушевського. В УІ закликалося пожертвувати “одноразовий даток” на цей фонд. Однією з перших 100 дол. пожертвувала вдова Іллі Витановича п. Дарія в пам'ять свого покійного чоловіка. Крім того, по 100 дол. на фонд пожертвували Л. Винар, Г. Свободяник та 10 дол. – Р. Домбчевський [833]. У вересні 1984 р. в м. Пармі (Огайо) відбувся академічний вечір – зустріч з українською громадою Клівленда, організований Товариством сприяння УІТ. Після доповідей відбулося їх обговорення й проведення лотереї картин, подарованих відомими українськими художницями Н. Сомко та Е. Завільською, прибуток з якої було призначено на Видавничий фонд УІТ [REF_Ref273634686 \r \h * MERGEFORMAT 863]. Крім того, наприкінці весни того ж року Товариством “для розбудови Видавничого Фонду М. Грушевського” [732] було перевидано поштову картку із зображенням вченого з його автографом, вперше опубліковану у 1926 р. Для популяризації діяльності Товариства, що мала на меті перш за все збільшення фінансових пожертв, в газетах було подано інформацію про нові архівні знахідки з грушевськіяни – документи з австрійських архівів, які мали бути опубліковані в новому тематичному випуску УІ [633].

Широке відзначення 20-ліття Товариства та Року Михайла Грушевського, активна видавнича та популяризаторська діяльність принесли в 1984 – 1985 рр. збільшення кількості жертводавців, як на загальний Видавничий фонд, так і на Видавничий фонд ім. М. Грушевського. Частина членів Товариства пожертвувала гроші на Видавничий фонд УІТ в пам'ять сл. пам. матері президента УІТ та головного редактора журналу Євфрозини Йосипи Винар, яка у 1965 – 1975 рр. допомагала у виконанні обов'язків адміністратора УІ [841, с. 251]. В цьому році у фінансуванні видавничої діяльності Товариства ледве не вперше допомогли й інші наукові й дослідницькі інституції. Так, у зв'язку із публікацією значного масиву матеріалів про О. Кандибу-Ольжича в УІ за 1985 р. видання пожертвою у 1200 фунтів підтримала Фондація ім. О. Ольжича у Великій Британії. УААУП, головою якої в цей час був М. Пап, дала дотацію 1000 дол. на видання праці за ред. Л. Винара “Михайло Грушевський, 1866 – 1934. Бібліографічні матеріали”. Філія Українського національного об'єднання в Ст. Боніфас (екзекутивним секретарем якої був п. В. Климків) встановила

річну дотацію в розмірі 500 дол. на видання УІТ, а в 1985 р. дала ще 750 дол. на Видавничий фонд М. Грушевського [841]. Збільшувати фінансову базу УІТ продовжували допомагати й керівники осередків в різних країнах. Зокрема в Європі до потенційних жертводавців було розіслано лист від імені Л. Винара та Т. Мацькова з проханням передплатити журнал та “скласти пожертву” з нагоди 20-ліття УІТ [503; 504].

Значне поповнення Видавничого фонду УІТ відбулося у 1986 р., коли прихильник української історії інж. Василь Ростун з Чикаго пожертвував на Видавничий Фонд ім. М. Грушевського з нагоди відзначення 70-ліття Української Центральної Ради та її голови 50 тис. дол. Пожертвою він відзначив також світлу пам'ять своєї дружини – лікаря Тетяни Ростун (1911 – 1986). З тих пір Видавничий фонд ім. М. Грушевського було перейменовано у Видавничий фонд М. Грушевського ім. інж. Василя та др. Тетяни Ростунів. Про цей княжий дар Товариство відразу ж повідомило громадськість [635]. З поповненням фонду поширилися можливості видань, присвячених вченому. Зрозуміло, що цих коштів було дуже мало для організації в умовах діаспори англomовного перекладу та публікації “Історії України-Руси”, але було задумано підготовку збірника спогадів про М. Грушевського [239].

Підкреслимо, що всі роки існування Товариства його фінансові надходження та видатки перевірялися Контрольною комісією Товариства, а з одержанням статусу неприбуткової організації – додатково фахівцем-американцем. Крім того, звіти подавалися до відповідних урядових структур. Такий контроль допомагав уникати фінансових порушень в діяльності УІТ.

Отже, в умовах відсутності будь-якої державної підтримки пошук коштів на видання був важливим напрямом діяльності керівництва Товариства. Фінансування УІТ відбувалося за рахунок членських внесків, передплати журналу, добродійних пожертв як у грошовій, так і іншій формах (зокрема, прибуток з розпродажу подарованих для цього книг), що цілком вписувалося в харитативні традиції українського та західного суспільства. Недостатність фінансових надходжень іноді стримувала реалізацію науково-видавничих проектів. Для збільшення фінансових надходжень використовувалися різноманітні заходи – проведення зустрічей з громадою, поширення інформації про діяльність Товариства в пресі, лотереї мистецьких творів, розповсюдження книжкових видань тощо. Велике значення для збільшення надходжень від пожертв окремих осіб та громадських організацій мало одержання Товариством статусу “неприбуткової” організацій, що давало можливість звільняти від частини податків жертводавців. Фінансування від спецслужб США чи інших держав за весь час існування УІТ не припускалося через глибоке переконання його членів, що спростовує звинувачення радянської пропагандивної літератури.

3.6. Наукові конкурси

Для стимулювання наукової праці дослідників від початку діяльності УІТ підтримувало проведення наукових конкурсів та оголошувало власні. У 1967 р.

Науково-літературним фондом ім. Лесі і Петра Ковалевих при Союзі українок Америки було оголошено науковий конкурс на історичну монографію, темою якої “може бути який-небудь відтинок історії України чи котрась історична постать з позитивним державницьким навітленням” [688]. Праця, що подавалася на конкурс, мала вийти до 31 грудня 1966 р. Журі мало підвести підсумки в січні 1970 р. [681, с.201]. До журі конкурсу входили О. Оглоблин (голова), др. Г. Лужницький та Д. Левчук. Сума винагороди для переможця складала 400 доларів. Підсумки цього конкурсу було підведено в “Бюлетені” УІТ за останнє чвертьріччя 1970 р. Серед восьми представлених на конкурс творів найкращим з премією в 400 доларів було визнано працю Н. Полонської-Василенко “Запоріжжя XVIII віку та його спадщина” [REF_Ref272444014 \r \h * MERGEFORMAT 681]. Почесними грамотами було відзначено праці Т. Мацьківа “Мазепа, гетьман України і князь Св. Римської імперії” та Б. Боцюркова “Українська православна церква в часі Визвольних змагань”, В. Трембіцького “Українські консуляти й консулярна служба у часі української державності 1917 – 1921 рр.” Крім того, журі висловило признання за праці науково-популярного характеру: Є. Пастернака “Нарис історії Холмщини і Підляшшя (новіші часи)” (видання Інституту дослідів Волині), М. Мельника “Прогайнований мир” (до 50-ліття Берестейського договору) [571].

Ще один конкурс Фонду ім. Лесі і Петра Ковалевих при Союзі українок Америки – на історичну повість чи оповідання та на історичну монографію [107] – було оголошено й у 1969 р. Літературне журі складалося з Івана Коровицького, Дмитра Левчука та Наталії Пазуняк, історичне – з О. Оглоблина, Г. Лужницького та Д. Левчука [594]. На конкурс було подано працю Любові Вітошинської (Париж) “Меморіали Григора Орлика” [106].

В 1971 р. УІТ проголосило власний науковий конкурс праць з історії або допоміжних історичних наук. Гроші для винагороди в розмірі 1000 дол. було пожертвовано п. Анною Рижевською в пам’ять її сестри п. Марії з Ляховичів Біляк, що померла в Майямі у листопаді 1970 р. Преміальний фонд конкурсу було поділено на три премії – першу – 500, другу – 300 та третю – 200 дол. Запропонував пані Рижевській пожертвувати гроші на конкурс Р. Климкевич, який також жив у Маямі і особисто її знав. Конкурс мав бути присвячений історії Львова, бо Марія Біляк, у пам’ять якої він проводився, була львів’янкою та любила це місто [345].

Підсумки конкурсу мали бути підведені наприкінці 1973 р. До складу журі ввійшли Олександр Оглоблин, Любомир Винар та Ігор Каменецький [354]. Конкурсне дослідження мало мати не менше 100 машинописних сторінок, надісланих до 1 листопада в трьох примірниках на адресу секретаріату УІТ. Темою мав стати період української історії, або якась спеціальна проблема, пов’язані з історією міста Львова або Львівщини. Конкурс передбачав дослідження в цьому регіоні політичної, релігійної, культурної, суспільно-економічної чи воєнної історії, вивчення українських діячів, установ чи іншої тематики [681]. Так як на конкурс була подана лише праця М. Андрусяка “Єпископ Йосиф Шумлянський і церковна унія Львівської єпархії в 1700 р. з

католицькою церквою”, було прийняте рішення присудити лише другу премію [201]. В обґрунтуванні, поданому в бюлетені для голосування членом журі І. Каменецьким пояснювалося, що друге місце присуджується тому що, крім своєї наукової якості, вона не репрезентує нового вкладу в дослідчій праці в тій ділянці, а є перекладом на українську мову з вже попередньо виданого твору [103].

В 1980 р. було оголошено науковий конкурс з царини історії України, фундатором якого став Український літературний фонд ім. Івана Франка в Чикаго. В офіційному комунікаті Фонду було подано, що для істориків призначено поза чергою першу нагороду у розмірі 1500 дол. На Управу УІТ покладалося зобов'язання обрати журі і визначити, яка праця має бути нагороджена. УІТ визначилося, що темою праці може бути окремий період історії України або історіографічна тематика, або вивчення питань періодизації чи термінології української історії. До журі увійшли О. Оглоблин, О. Баран та О. Домбровський. Машинопис мав мати не менше 150 сторінок тексту і мав бути надісланий до 15 квітня 1981 р. у трьох примірниках на адресу секретаря журі О. Домбровського [872]. Нагороду одержала праця С. Мішка, яку після цього УІТ вирішило підготувати для друку, що викликало обурення М.

Андрусяка, який вислав власне дослідження на конкурс [202; 203; 205], зі сподіванням на премію, бо знаходився у скрутному матеріальному становищі. Його ж праця не була оцінена через невідповідність опублікованим вимогам до конкурсних робіт, про що Л. Винар як президент Товариства неодноразово писав вченому [204; 206].

В 1983 р. УІТ проголосило Другий науковий конкурс на історичну працю з історії України. В листі, одержаному від Українського літературного фонду ім. Івана Франка в Чикаго за підписами членів Правління Адама Антоновича та Роми Турянської, зазначалося, що УІТ може для конкурсу встановити власні вимоги, але в пресових повідомленнях має відзначити фінансування фондом. Було домовлено про дві нагороди [108] – 1000 дол. за перше, та 500 дол. – за друге місце. Конкурсна праця мала бути опублікована або надіслана в рукописі від травня 1983 до 31 грудня 1984 рр., і могла бути присвячена окремому періоду української історії, проблемі з української історіографії (в т.ч. постаті М. Грушевського) або схемі та термінології історії України. Головою журі було обрано Л. Винара [873]. Серед інших претендентів на цей конкурс подав працю і М. Андрусяк, але і вона не була прийнята через технічні недоліки [104], не зважаючи на те, що конкурсант пообіцяв “1/3 конкурсної нагороди” призначити на Видавничий фонд УІТ [105].

Підсумки конкурсу було підведено 21 вересня 1985 р., після зустрічі з громадянством для вшанування пам'яті М. Грушевського та відзначення 20-ліття УІТ, організованої Товариством спільно з Українським літературним фондом ім. І. Франка в Чикаго при співпраці осередку НТШ в Чикаго та Чиказької філії УКУ. Після доповідей Л. Винара та Д. Штогрини і дискусії відбулося вручення нагород по підсумкам Наукового конкурсу УІТ, уфундованого Українським літературним фондом (голова – Адам Антонович).

Першою премією була відзначена монографія Томи Приймака (Канада) про М. Грушевського, другою – англomовна праця Т. Мацьківа про гетьмана Івана Мазепу [771].

Цього ж року Управа УІТ оголосила Третій конкурс досліджень з історії України. Фондатором знову став Український літературний фонд ім. І. Франка під керівництвом мгр. А. Антоновича. Журі очолив науковий секретар УІТ О. Домбровський. Призначалися винагороди у розмірі 1000 та 500 доларів. До конкурсу приймалися друковані праці чи рукописи з історії, тематично пов'язані з Ювілеєм 1000-ліття хрещення України-Русі або з вибраної проблеми з української історіографії. Праці мали бути подані до 1 січня 1987 р. [771]. Остаточні підсумки було підведено за рік. Першу премію призначено не було, а другою відзначили працю І. Каменецького про Вінницю.

Таким чином, конкурси, організовані УІТ при підтримці кількох громадських організацій, стимулювали науково-дослідницьку діяльність, підтримували проведення українознавчих досліджень. В них брали участь представники різних поколінь. Оцінювалися праці з різної тематики, визначеної конкурсними умовами, а винагороди, хоч і були відносно невеликими, підтримували науковців в їх праці.

РОЗДІЛ 4. ЧЛЕНИ УІТ ЯК РЕПРЕЗЕНТАНТИ УКРАЇНСЬКОЇ ІСТОРІОГРАФІЇ

4.1. Категорії членів Товариства

Серед членів УІТ, незалежно від визначених Статутом категорій, були науковці та любителі історії. Так склалися обставини, що імена лише частини провідних вчених – членів УІТ широко відомі в Україні. Імена інших дослідників відомі лише відносно вузькому колу фахівців, хоча вони займали важливе місце в українському та неукраїнському науковому світі. Для частини членів, особливо тих, що належали до старшого покоління, УІТ та його УІ стали стимулом та основним місцем оприлюднення наукових досліджень. В УІ та в “Бюлетені” Товариства, особливо кілька перших років його існування, поки членів було відносно небагато, повідомлялося про їх кількість, подавалися імена тих, що нещодавно приєдналися до УІТ. В “Бюлетені” існувало кілька рубрик – “З діяльності наших членів”, “Діяльність членів УІТ”, “З успіхів наших членів” та ін., в яких інформувалося, над чим працюють члени Товариства, що ними опубліковано або готується до друку. Рубрика “З успіхів наших членів” містить важливу інформацію про їх відзначення та нагородження, одержання грантів, призначення на посади в неукраїнських університетах, інституціях і установах. Інформацію для публікації надсилали переважно самі дослідники, іноді – за їх дорученням подавав узагальнений огляд хтось із колег, часто це робив, зокрема, Л. Биковський [536, с.148-151; 569, с.238-240]. Зрідка у таких повідомленнях траплялися неточності. Зокрема, у 1965 р. І. Лисяк-Рудницький повідомляв про деякі похибки, що трапилися в інформації про нього на сторінках журналу [568, с.464]. Після цього він самостійно повідомляв про свою діяльність.

Протягом всього часу існування Товариства у журналі та “Бюлетені” вміщувалися некрологи, статті пам’яті померлих, в яких переважно висвітлюється їх діяльність та стисло подається огляд наукового доробку. Крім того, специфічним джерелом для дослідження складу членства є картотеки за різні роки.

Категорії членства для будь-якого наукового товариства визначалися в першу чергу його Статутом або обумовлювалися в інших документах статутного характеру. УІТ не було винятком, тому категорії його членства обумовлювалися в Статуті, але кілька разів змінювалися після обговорення цього питання у листуванні. Так як функції першого статуту виконав документ “Українське історичне товариство (Комунікат)”, підписаний членами Ініціативної групи і розісланий 25 грудня 1964 року, опублікований в УІ [735, с.1], саме там вперше зазначалося, що членами Товариства можуть стати “...історики й дослідники допоміжних історичних наук, а також ті особи, як цікавляться історією України й загальною історією та бажають причинитися до розвитку української історичної науки у вільному світі” [735, с.1]. Через двадцять років – у 1985, коли журнал УІТ став журналом історії та українознавства, членами визнавалися також “дослідники українознавчих дисциплін” [891, с.246].

В травні 1965 року членам УІТ було розіслано обіжний лист. Він складався з кількох пунктів, що визначали основні засади діяльності Товариства, між якими був розділ про членство. Тут було сказано, що “Товариство об’єднує істориків, дослідників допоміжних історичних наук і активних прихильників історичної науки. Кандидати до УІТ повинні бути рекомендовані одним членом Управи. Якщо на даному терені немає члена Управи, кандидати можуть бути рекомендовані членами Товариства. Остаточне рішення затвердження кандидатури належатиме Президії УІТ. Кожний кандидат зобов’язаний прислати свій життєпис і, якщо можливо, бібліографію своїх праць” [684, с.266]. Заява щодо вступу подавалась в довільній формі, хоча заповнювався й спеціальний бланк [184].

Навесні 1967 р. в “Бюлетені” УІТ було опубліковано для обговорення проект Статуту Товариства [708, с.47-49]. Окремий підрозділ “Членство” у першому пункті визначав три основні категорії членів: почесних, звичайних та членів-прихильників. Перших мала обирати Управа за їхні особливі заслуги перед українською наукою і УІТ. Звичайних (дійсних) членів затверджувала Президія Управи. Ними могли стати представники різних національностей, які працювали в галузі українознавства чи історії Східної Європи. Членами-прихильниками мали стати аматори, що займалися науковою працею, активно цікавилися історичною наукою та сприяли діяльності УІТ. Всі члени зобов’язувалися надіслати членські анкети та сплачувати членські внески.

Другим пунктом визначалися права членів. Звичайні члени могли голосувати на Загальних Зборах, вибирати і бути обраними до Управи, подавати поради щодо діяльності Товариства. Члени-прихильники мали лише дорадчий голос і до керівних органів Товариства могли лише кооптуватися в разі потреби. Третій пункт обумовлював сплату членського внеску (вкладки), що встановлювався Управою Товариства і включав передплату УІ. Члени УІТ – “емерити” [пенсіонери. – А.А.] звільнялися від членських внесків в разі потреби, але мали передплачувати журнал. Важливим був пункт №4 про можливість припинення членства як за власним бажанням, так і з ініціативи Управи в разі несплати членських внесків, незважаючи на “пригадку” [письмове нагадування про заборгування. – А.А.], а також дії члена на шкоду Товариства (з правом апеляції виключеного до Загальних Зборів) [708, с.48].

Авторитет УІТ поступово зростав і зростала кількість членів. Якщо під час заснування основу УІТ склали 45 членів-основників, в середині 1965 р. членів було 70 [745, с.92], під кінець року – 104 [744, с.110]. У 1966 р. Товариство об’єднувало 110 осіб [743, с.134]. Протягом наступних років кількість членів зростала. Активна діяльність УІТ та його толерантність до інших наукових інституцій привертала до нього тих, хто спочатку висловлював побоювання щодо негативного деструктивного впливу УІТ на українську історичну науку в діаспорі. Так, у 1967 р. членом УІТ став відомий діяч УВАН В. Міяковський, який був готовий співпрацювати через подібність ідеологічних засад діяльності УІТ та УВАН [368].

В грудні 1974 р. УІТ було зареєстроване (інкорпороване) в штаті Огайо. До інкорпораційних документів було включено також і англomовний варіант Статуту, в якому було визначено й основні положення щодо членства [120]. За Статутом збільшилась кількість членів – їх тепер було п'ять категорій – почесні, дійсні (active), члени-кореспонденти (що мешкали в інших країнах), члени-прихильники (supporting members) – особи, що цікавилися діяльністю товариства, включаючи непрофесіоналів, та з'явилася нова категорія колективних (інституційних) членів, якими могли стати будь-які організації, що визнавали завдання УІТ.

До керівних органів Товариства мали право обирати і бути обраними лише почесні та дійсні члени. Пізніше життя змусило зменшити кількість категорій – бо історики були дійсними членами, незважаючи на місце чи країну поселення, тому не було потреби у категорії члена-кореспондента. Від категорії, потребу якої не підтвердила практика, відмовлялися, вже не змінюючи Статуту, а приймаючи через голосування уточнення щодо категорій членства. Наприклад, в 1976 р. існували такі категорії (не зафіксовані в Статуті): почесний, звичайний (дійсний) член, член-прихильник, “член-спомогач” (contributing member). Для тих, хто став жертводавцем більшої суми – вводилася категорія “доживотних членів” [що вважалися членами Товариства до кінця життя. – А.А.], яка ділилася на дві підкатегорії: членів-меценатів та членів-фундаторів. Пізніше практика довела непотрібність категорії членів-спомогачів – і Товариство від них відмовилося.

Отже, визначені початково Статутом категорії членів Товариства, незважаючи на збільшення чи зменшення їх кількості, можна узагальнити – дійсні члени (фахівці) та члени-любители (ті, що підтримували діяльність УІТ переважно матеріально). Такий поділ був притаманний більшості українських наукових інституцій діаспори, побудованих за принципом наукового товариства. Ювілеї та пам'ять визначних членів відзначалися також науковими конференціями, про них друкувалися окремі статті та пов'язані з ними джерельні матеріали, вітальні листи. Осередками і Товариством проводилися конференції та тематичні вечори, присвячені видатним дослідникам.

4.2. Дослідники: генерації, взаємовідносини та мотивація наукової діяльності

Питання організації дослідницької праці та взаємовідносин поколінь у 1945 – 1991 рр. докладно опрацьовувалися О. Ясем, який розглядав проблему збереження державницької традиції як передумову функціонування еміграційної науки та збереження її національного змісту впродовж кількох генерацій [1502]. Дослідник зробив важливе спостереження про залежність самоідентифікації вчених як представників української науки закордоном або представників західної історіографії від рівня їх інтеграції до інонаціонального суспільства.

Члени УІТ належали до різних наукових генерацій, різних релігійних конфесій, походили з різних регіонів України, а частина була народжена поза батьківщиною. Проблема поколінь (генерацій) дослідників цікавила істориків науки ХХ ст. До неї в кін. 1950-х – на поч. 1970-х рр. звертались О. Оглоблин [933, р.402-403; 1124], Л. Винар [1044, с.84-86; 1016, с.101-102], М. Чубатий [1484], Н. Полонська-Василенко [1138, с.32-34]. Розглядаючи різні генерації вчених, кожен із них пропонував власний підхід до їх визначення та окреслював внесок у розвиток науки. Щоб з'ясувати мотивацію наукової творчості вчених (і об'єднання у фахове товариство), спробуємо також розглянути деякі важливі аспекти розвитку науки і співвіднести можливості наукової праці різних поколінь.

Вцілому можна стверджувати, що й представники старшого (для др. пол. ХХ ст. ними були народжені у 1880-х – 1900-х рр. вчені, що розпочали наукову працю в перші десятиліття ХХ ст. – М. Ждан, П. Курінний, В. Міяковський, М. Міллер, О. Оглоблин, Н. Полонська-Василенко, М. Чубатий та ін.) були виховані переважно на українських наукових традиціях. Дехто з них мав у світовій науці ім'я і наукові контакти, брав участь ще між світовими війнами у міжнародних історичних конгресах.

Дослідники середнього (народжені у двох перших десятиліттях ХХ ст. – М. Антонович, О. Домбровський, І. Лисяк-Рудницький, О. Прицак, Ю. Шевельов та ін.) та молодшого для 1960-х рр. (народжені в 1920-х – на поч. 1930-х рр. Б. Винар, Л. Винар, С. Горак, Т. Гунчак, А. Жуковський, І. Каменецький, Р. Климкевич, Р. Шпорлюк та ін.) поколінь були виховані на поєднанні українських наукових традицій із західною методологією наукового дослідження. В 1970-х рр. в науці з'явилася нова генерація вчених, формування якої відбувалося переважно під українським керівництвом у західних університетах (М. Богачевська-Хом'як, С. Величенко, З. Когут, Т. Приймак, Ф. Сисин, О. Субтельний, І.-П. Хімка та ін.).

Отже, українські вчені в діаспорі мали фахову освіту, одержану або в Україні, або закордоном, але більшість представників старшого покоління змогла її використати повною мірою в науковій праці, враховуючи методологічні надбання “дореволюційної”, советської (1920-х – 1930-х рр.) та інших освітніх систем. Варто також наголосити, що вчені, що походили з Галичини, з советською системою освіти майже не були знайомі (якщо не враховувати неповних двох років перебування Галичини під советською владою до червня 1941 р.) [1313, с.418-419]. Вони навчалися у Львівському університеті, поповнюючи знання з українознавства на заняттях історичного семінару НТШ під керівництвом І. Крип'якевича. Дехто навчався в європейських навчальних закладах (Відень, Прага, Лондон, Берлін та ін.). Відповідно, фахова підготовка фактично відбувалася в європейській системі освіти. Більшість з них добре володіла європейськими мовами, іноді – кількома. Тому покоління, що формувалося як дослідники у 1920-х – 1930-х рр., на думку О. Оглоблина, не лише користувалося повною ідейно-політичною, академічною та методологічною свободою, а й закордонними джерельними матеріалами та

входило в контакт із західноєвропейською та світовою наукою [1124, с.172]. Те саме можна було сказати й про пізніші покоління, формування яких відбувалося або цілком, або повністю в західному науковому середовищі. Показово, що О. Оглоблин, характеризуючи генерації еміграційних вчених, звертаючись до характеристики першої, що одержала фахову підготовку “ще на Україні”, називає лише наддніпрянців, опрацьовуючи в окремому розділі праці розвиток науки в Галичині.

Старше покоління членів УІТ (народжене наприкінці ХІХ – на поч. ХХ століття – зокрема О. Оглоблин, І. Витанович, Н. Полонська, М. Чубатий, М. Ждан та ін.) переважно не могли знайти фахової праці в “чужих” – неукраїнських університетах (за тимчасовим винятком О. Оглоблина, який на запрошення О. Пріцака певний час був професором-гостем в УНІГУ) і були змушені працювати нефахово для заробляння “хліба насущного”, а науковими дослідженнями займались у вільний час.

Покоління, народжене в 20-х – поч. 30-х років ХХ століття, вивезене з України молодими людьми або підлітками, мало більші можливості нострифікації європейських дипломів, одержання освіти і фазової праці в країнах поселення. Вони тяжіли до українства, були (і є) членами українських наукових установ. Народжені в другій пол. 30-х – 50-х роках (перед еміграцією батьків або поза Україною), також переважно зберігали пієтет до батьківщини і досліджень, з нею пов’язаних і, хоч виховувалися в західній науковій традиції, так само належали до українських наукових інституцій.

На членство в неукраїнських наукових установах вік дослідника не впливав, хоча переважно до них належали представники другого-третього з вищезгаданих поколінь. Крім того, серед українських вчених, зокрема канадських чи американських, були й представники другої хвилі (В. Галич, О. Грановський, В. Кайє-Кисілевський, В. Тимошенко та ін., які викладали в університетах) та їх “діти”, народжені поза Україною. Щодо характерних ознак кожного з поколінь підкреслимо, що будь-які узагальнення є досить умовними, тому що процес адаптації до чужого суспільства був індивідуальним і майже однолітки могли мати зовсім різні професійні долі.

Мотивація праці представників історіографії діаспори була пов’язана з усвідомленням свого історичного коріння, зацікавлення історією батьківщини (землі предків), що спонукало обрати спеціалізацією саме українознавчу проблематику та потребою особистої самореалізації (особливо це відноситься до істориків старшого покоління). Втім, проблема мотивацій не лише творчості, а й організаційної діяльності все ще вимагає дослідження (не лише історичного, а з точки зору психології, соціології тощо, бо є на перетині наук).

Належність до українства в цілому визначалася характером творчості. Погоджуємося з досить відомою сьогодні точкою зору О. Оглоблина, який, розглядаючи проблему культурного процесу в Україні ХІХ – ХХ ст., висловився щодо критеріїв визначення приналежності певній національній культурі творів мистецтва, літератури тощо. На його думку, все, що було створене на українській землі, силами українських (територіально й

національно) культурних діячів (та установ) незалежно від їх етнічного походження й характеру і незалежно від мовної форми культурних творів, належить до України. Єдиним селекційним критерієм може бути тільки дух, зміст і ідеологія самого твору [1117, с.11; 1483, с.23]. Тезу щодо селекційного критерію можна значною мірою застосувати і до закордонної науки, маючи на увазі діячів, що походили з України або мали українське “коріння”. Тобто, важливою була самоідентифікація вченого як представника української історіографії, а не його етнічна належність та мова твору.

Дослідники, що в інших країнах вивчають українську історію, літературу, мову тощо вважаються українцями. Українські вчені, що працювали закордоном, одночасно з належністю до української науки також належать до американської, канадської, французької та інших історіографій і в межах останніх набувають статусу “україністів”, таким чином поширюючи здобутки україністики на західне наукове співтовариство. Вони якісно і кількісно впливають на західну україністику. Якщо вчений висвітлював історичний процес з точки зору неукраїнської історіографії й не ідентифікував себе як український дослідник, він переважно опинявся в інонаціональному інтелектуальному середовищі [1245, с.266].

Молодше покоління, хоч і орієнтоване значною мірою на соціокультурні потреби Заходу, одночасно усвідомлювало себе українцями і його представники переважно вважали своїм обов’язком підтримувати українське наукове життя. За визначенням М. Богачевської-Хом’як, університетські викладачі могли пов’язувати себе з Україною: а) через автономні українознавчі інститути чи навчальні програми; б) через курси, що включають українознавчу тематику; в) “працювати в університеті і вважати себе за українця” [978, с.93-94]. Відзначимо, що більшість дослідників була пов’язана з українством не лише через українознавчі навчальні курси, яких, особливо з історії, майже не було у 1960-х – 1970-х рр. в західному світі, і не лише через інституції чи програми, яких теж було небагато. Більшість пов’язувала себе з Україною через свідомо обрану проблематику наукових досліджень, публікації, виступи на різноманітних наукових форумах, наукові контакти.

Втім, у представників різних поколінь були різні можливості професійної реалізації, одержання фахової праці, зокрема в університеті, що для старших вчених визначав вже вік, в якому не починають кар’єру у вищій освіті. Тому вони переважно працювали нефахово, але вільний від “заробляння хліба насущного” час віддавали науковій творчості. У 1955 р. про ситуацію, яка склалася для представників старшого покоління, писав відомий економіст І. Витанович: “Найгірше, [...], всі ми з науки не жиємо, а кустарями совісно бути. Я прим[іром] працюю (після важкого пробою в початках у U.S.A.) в ам[ериканському] видавництві (в адміністрації). До бібліотеки (де часом можна б бодай щось ad rem найти) самий доїзд триває 1^{1/2} год[ини] в один бік. Можу тільки, і то не в кожную, суботу туди заглянути. Прийшовши ввечір з праці, звичайно тільки добра воля зістається, щоби ще з втомленої голови щось путяще можна видобути” [190].

Молодші не завжди ставився до праці таких вчених як до якісного наукового продукту. Пропагуючи потребу наукової підготовки молодого покоління дослідників, О. Прицак зокрема, писав щодо старших вчених: “Я особисто ставлюся зі співчуттям до цих жертв обставин, що в ім’я Лесиного “контра спем сперо” не хотіли примиритися зі страшною для них дійсністю і не раз після тяжкої заробіткової праці, не маючи змоги вести систематичного досліджу – творили собі ілюзію наукової праці” [REF _Ref272659705 \r \h * MERGEFORMAT 1148, с.5].

Сприйняття старшого покоління, що не завжди могло себе реалізувати в американській чи іншій неукраїнській науці, як “декласованих вчених” [1148, с.5-6] частково було пов’язане з протистоянням між “старшими” науковими установами – НТШ та УВАН, але це також можна розцінювати як прояв конфлікту поколінь. З діяльністю цього покоління зокрема, пов’язувалися з одного боку, ідентифікація української науки з провінціалізмом, обмеженістю та дилетантством, з другого – прискорення денаціоналізації молодшого покоління, яке не завжди допускалося до керівництва в “еміграційних” установах [1148, с.5-6]. Одночасно не лише старші, а й частина середнього та молодшого (для початку 1960-х рр.) поколінь або постійно, або на певних етапах діяльності не мала можливості праці у вищих навчальних закладах чи наукових установах [REF _Ref272097522 \r \h * MERGEFORMAT 1457, с.576; REF _Ref272357074 \r \h * MERGEFORMAT 1305], хоча і в цій ситуації вони продовжували дослідницькі практики. Зрозуміло, що це не було легко фізично, але давало моральну сатисфакцію. Значною була і кількість дослідників – представників середнього покоління, які працювали в системі неукраїнської освіти та науки (за підрахунками М. Папа у 1960-х рр. в американських університетах викладали бл. 200 професорів українського походження).

Причиною ускладнень у пошуках викладацької праці для фахівців-істориків середнього та молодшого поколінь, крім загально американських чи загально канадських соціальних проблем, була “відсутність” України та її історії в розумінні більшості західних дослідників. В багатьох університетах панували “ліві” за політичними переконаннями погляди та симпатій до Советського Союзу . Тому в США до кінця 1960-х – початку 1970-х рр. не існувало кафедр, де викладалась історія України як окремий курс. Досить тривалий час для фахівців, що спеціалізувалися в історії України, не було відповідної праці в американських університетах.

Дехто з дослідників пропонував використати можливість викладання російської історії фахівцями з історії України на користь української історіографії. І. Лисяк-Рудницький, викладаючи в Ла Саль коледжі та Американському університеті у Вашингтоні російську історію, вважав, що український учений, який хоче працювати у західних, зокрема американських університетах, “не може за своєю науковою підготовкою бути тільки україністом”. Але він пропонував цей негатив обернути на позитив. На його думку, будучи ближчим до російського світу, ніж американець, українець чи дослідник українського походження має бути добрим знавцем предмету, але

при викладанні залишатися безстороннім, об'єктивним, що збільшить його вплив на студента. “Інше діло: український історик у цій ролі американського професора даватиме курс історії Росії зовсім в іншому розрізі, ніж це робив би росіянин; він насвітлюватиме факти і проблеми, що їх російська історіографія (та на ній побудована американська література про Росію) звичайно обминає і промовчує” [1091, с.329].

Незважаючи на слушні оптимістичні перспективи викладання російської історії українцем, бажання навчати українській історії йому вдалося реалізувати у 1970 р.: в Американському університеті у Вашингтоні вчений вперше за роки праці розпочав курс з новітньої історії України, про що з гордістю писав 10 лютого 1970 р. Л. Винару [REF _Ref272659976 \r \h * MERGEFORMAT 367]. У 1971 р., після одержання фахової праці в Альбертському університеті в Едмонтоні (Канада), уточнюючи факти своєї біографії, подані в рецензії на збірку “Між історією і політикою”, з підкреслив: “...не відповідає правді, що я є професором російської історії. До часу мого переїзду до Канади я викладав російську історію в кількох вищих учбових закладах США. Але до Едмонтону мене запрошено як професора української історії. Крім цієї моєї основної дисципліни, я теж читаю курси східноєвропейської історії. Під “Східною Європою” тут слід розуміти Польщу та балтійські, наддунайські й балканські країни. Російська історія репрезентована в нашому департаменті двома іншими професорами” [REF _Ref272660005 \r \h * MERGEFORMAT 1090, с.118].

Важливим аспектом наукової праці є кількість і якість друкованої продукції. Більшість вчених старшого з повоєнних поколінь публікувала дослідження переважно у виданнях українських наукових установ та українських загальних журналах. Молодші активніше ставали частиною західного наукового життя і публікували студії в західних, а також в українських виданнях. Отже, можна зробити висновок про достатню самореалізацію тут представників різних поколінь.

Між вченими, як і між представниками інших професій, існували не лише формальні, а й звичайні людські відносини. Вони спілкувалися на “позанауковому” рівні, дружили. Іноді між ними виникали непорозуміння. Причини їх були різними, але переважно пов'язаними з особистими людськими якостями і, відповідно, діями. Міжособистісні конфлікти могли проектуватися на діяльність наукових установ. Деякі непорозуміння виникали через світоглядні відмінності, зокрема, між поколіннями [1502], що розуміли і сучасники. Так, О. Оглоблин в своїй доповіді в УВАН, виголошеній 9 червня 1962 р., докладно зупинився на вадах сучасної йому історіографії, окремо звернувшись також до проблеми генерацій, як вади ідеологічного характеру. Він відзначив певний розрив між *старшим і молодшим поколінням* [курсив наш . – А.А.] – і навіть між окремими групами в межах молодшого покоління [REF _Ref272660189 \r \h * MERGEFORMAT 1121, с.38]. Недоліками останнього, на думку вченого, було кілька рис: відмова від попередніх здобутків (від т.зв. “старого”), “служіння чужим богам” (“побоже схиляння перед чужим тільки

тому, що воно чуже, й зневага до свого рідного, бо воно надто своє” [REF _Ref272660189 \r \h * MERGEFORMAT 1121, с.38]), брак любові до предмету, заміна критицизму скептицизмом.

Молодші історики мали свої причини для незадоволення старшим поколінням. “Відтінок” цього незадоволення старшими вченими, що діяли в рамках українських наукових інституцій, відчувається у фразі М. Богачевської стосовно історичного виміру: “...це вже друга тема, яку має покоління звичайно обговорює не українською мовою [курсив наш. – А.А.]” [REF _Ref272087071 \r \h * MERGEFORMAT 978, с.94]. Незадоволення старшим поколінням відчувалося і під час дискусії в УВАН у США, що відбулася в грудні 1964 р. [REF _Ref272498294 \r \h * MERGEFORMAT 601, с.176]. Тут ішлося про відсутність певних тем у науковому доробку старших поколінь, їх методологічну відсталість. Проблема використання іноземних мов для наукової діаспори також була актуальною і щодо неї висловлювалися різні точки зору. Їх використання у публікаціях чи під час конференцій полегшувало сприйняття тексту неукраїнським дослідникам. Саме тому найважливіше видання УВАН у США – “Annals” – публікувалося англійською. Статті англійською, німецькою та іншими мовами друкуються в УІ, англійською видаються серійні видання УНІГУ та КІУС. Перевага англійської мови в житті та науковому доробку молодшого покоління в умовах іншомовного середовища була закономірною та з розумінням сприймалася старшими поколіннями. В дискусіях ішлося, в першу чергу, про вміння користуватися українською мовою при письмі та розумінні тексту, що, за справедливими розміркуваннями багатьох вчених, було необхідною умовою якісних українознавчих досліджень.

Зрідка ішлося про негативне ставлення до інших дослідників [1320, с.83] і не через конфлікт між поколіннями – бо подібні непорозуміння могли стосуватись і майже ровесників. М. Антонович з цього приводу писав: “Чому це люди, яким так чи інакше пощастило, чи вони попали як сливка в компот у гарну ситуацію, мусять відразу всіх інших уважати ідіотами, неуками і нічого не вартими людьми” [229]. З іншого боку, значна частина вчених сприймала “успіх кожної нашої молодої людини” як успіх чи користь для еміграційної спільноти [442].

Отже, у взаємовідносинах між поколіннями кожна зі сторін мала свій погляд на ситуацію, яка складалася в науці і безперечним позитивом був обмін думками у пошуку шляхів найкращого розв’язання проблеми. Молодшим дослідникам багато праці приходилося докладати для кар’єрного зростання в університетах. Зокрема, для одержання т.зв. “тенюр” (можливості постійної професорської праці), чи досягнення чергового професорського звання потрібно було утвердитися в неукраїнському науковому світі науковими публікаціями. Але співпраця молодших дослідників в українських наукових товариствах свідчить про тимчасовість “генераційних” непорозумінь.

Серед членів наукових установ та організацій зустрічаємо й нефахівців, яких можна поділити на кілька основних категорій: 1) прихильники науки (переважаюча більшість їх підтримувала матеріально – через внески чи

добровільні пожертви – діяльність установ); 2) любителі (аматори) наукових досліджень, які не мали відповідної спеціальної освіти, але завдяки самоосвіті працювали настільки кваліфіковано в обраній галузі, що їх достатньо високий фаховий рівень визнавався спеціалістами; 3) т.зв. “також історики” – особи, що не мали відповідної кваліфікації та здібностей, але, відчуваючи “потреби дня”, писали праці, які мали переважно патріотично-публіцистичний характер (нефаховість і, навіть, “шкідливість” для наукового розвитку їхніх праць сучасники часто відзначали в рецензіях та аналітичних дослідженнях [608, с.36]). Проблема “нефахівців-дослідників” притаманна не лише українській еміграційній науці, а й іншим національним історіографіям в еміграції – зокрема, польській [1214, s.36]. Часом і талановиті фахівці-історики зверталися до публіцистики [1214, s.266-267], хоча в цьому випадку не викликають сумнівів приведені ними в якості аргументів історичні факти. Іноді вчені здійснювали громадські акції: в 1975 р. О. Домбровський у Метрополітен Музеї в Нью-Йорку двічі закреслював напис “Russia” під одним із експонатів під час виставки скіфських скарбів. За це його двічі заарештовувала поліція, але незадовго напис замінили на “Ukraine”.

Отже, можна стверджувати, що українські дослідники поза Україною, які належали до різних наукових генерацій, не зважаючи на тимчасові непорозуміння, все ж переважно співпрацювали в рамках українського фахового наукового товариства. Міра співпраці не була однаковою, що власне, притаманне більшості наукових товариств, де є члени більш чи менш активні. Рівень співпраці визначався заангажованістю в західному науковому світі, ступенем володіння українською мовою (в першу чергу письмовою), пріоритетами у виборі середовища наукової праці. Більшість українських істориків діаспори другої пол. ХХ ст. були членами УІТ.

4.3. Організація наукової праці

УІТ та його журнал стали факторами, що сприяли науковій праці вчених, допомагали в її організації, демонстрували можливості співпраці між дослідниками. При цьому керівництво намагалося займати нейтральну позицію у конфліктних ситуаціях, що часами виникали, або сприяти залагодженню конфлікту, хоча члени УІТ брали участь у дискусіях. Так, коли наприкінці 1960-х рр. склалася конфліктна ситуація між М. Чубатим та О. Пріцаком, головний редактор журналу запропонував проведення коректного наукового діалогу, бо вважав, що журнал не може бути “базою поррахунків” між окремими членами Товариства [440].

В 1983 р. лише в УІ некрологом було відзначено смерть відомого українського дослідника міжвоєнної еміграції Симона Наріжного [REF _ Ref272660880 \r \h * MERGEFORMAT 775, с.190] та публікувалися наукові дослідження історика. М. Антонович, який дуже добре знав С. Наріжного ще з міжвоєнної Праги, продовжував листування та наукові контакти з дослідником, запросив його до співпраці в журналі [225]. У відповідь на запрошення до співпраці С. Наріжний запропонував дві статті – про Історичне товариство

Нестора-Літописця в Києві та про Музей Визвольної боротьби України в Празі. Опубліковано було лише першу. Відмова у публікації другої була пов'язана з небажанням втручатись у конфлікт, що виник між С. Наріжним та Г.К.

Лисюком. Водночас члени УІТ відмовилися взяти участь у виступах в пресі проти С. Наріжного [REF_Ref272660942 \r \h * MERGEFORMAT 1275, с.XVI]. Така позиція свідчила не лише про небажання втягати у будь-які конфліктні ситуації, а й про толерантне ставлення до колег.

Як вже згадувалося, члени УІТ переважно були також членами інших наукових установ – українських, українсько-канадських чи українсько-американських (УВАН, НТШ, УВУ, УНІГУ, КІУС) та неукраїнських (національних славістичних та історичних об'єднань, професорами університетів). УІТ об'єднало їх за фаховою ознакою – всі дійсні члени були істориками або дослідниками допоміжних історичних дисциплін, в той час як інші установи об'єднували науковців за іншим принципом. Іноді “старі” члени приєднували нових [484]. Належність до УІТ для більшості ставала додатковим стимулом наукової праці.

Старшим членам Товариство намагалося допомагати матеріально. Так, УІТ підтримало УВАН у створенні фонду видання праць О. Оглоблина. Серед членів комісії при Історичній секції Академії було кілька активних членів УІТ – В. Омельченко (діловий голова), Л. Винар, О. Домбровський, Ю. Лавріненко, В. Міяковський, О. Прицак, І. Решетар, І. Лисяк-Рудницький, І. Світ та ін. Цей проект не дав достатньо коштів на видання всіх праць Олександра Петровича, але у 1977 р. було видано збірку його досліджень.

Старшим членам Л. Винар намагався виплачувати гонорари за публікації, наукові стипендії на дослідження, хоча часто вони від них відмовлялися, приймаючи допомогу лише в дуже скрутних умовах. Після того, як син О.

Оглоблина Дмитро втратив працю і родина опинилася в тяжкому матеріальному становищі, під загрозою виселення з будинку, редактор зорганізував допомогу у вигляді стипендії на наукове дослідження [479].

Наукова праця дослідників історії України в еміграції була ускладнена відсутністю архівних матеріалів щодо багатьох наукових проблем, хоча з певної дослідницької проблематики можна було знайти достатню кількість джерельних матеріалів [1083; 1094]. Не зважаючи на те, що для досліджень вони шукали україніку в західних архівах та переважно мали доступ до материкових публікацій джерел, все ж їх брак відчувався і про це є згадки в листуванні [210]. Одночасно, історики намагалися одержувати гранти на наукові дослідження.

Члени УІТ допомагали один одному в одержанні потрібної літератури, з пошуком якої в інших країнах часто виникали проблеми. Не зважаючи на те, що в листах багатьох дослідників зустрічаються згадки про наявність значних “домашніх” книгозбірень, була потреба у найновішій літературі з українознавчих або дотичних проблем. Знайти її було важко, навіть якщо книгозбірні мали науковий характер. Так, В. Дубровський скаржився О.

Оглоблину, що українознавчу літературу неможливо знайти у бібліотеці Вірджинського історичного товариства, бо “вони [члени товариства. – А.А.] не

будуть і *не* можуть цікавитися тим, що для *нас* цікаво” [467].

Але українознавчу літературу часто мали бібліотеки університетів, особливо тих, де були славістичні відділи. Тому дослідники, які мали доступ до університетських бібліотек, найчастіше до помагали старшим вченим. Неодноразово до Л. Винара зверталися О. Оглоблин чи М. Ждан з проханням знайти потрібну літературу [372]. В цих умовах молодші дослідники намагалися допомогти: робили копії потрібних матеріалів, уточнювали бібліографічні позиції публікації чи видання. Часом Л. Винар, знаходячи важливі дані про нові книги чи статті з історії України відповідного періоду, повідомляв про них зацікавлених дослідників – М. Антоновича, М. Ждана, О. Оглоблина та ін. Крім того, вчені висилали один одному потрібну літературу для користування. Для її одержання намагалися використовувати всі можливості. Іноді за літературою зверталися до книгозбірні НТШ в Європі, якою завідувала Д. Сіян, тому що до Сарселю, на думку М. Ждана, надходило більше советської літератури, ніж до США [451]. Також зверталися у пошуку книг до колег в Польщі та до родин в Україні [452] та до осередку Отців Василіан у Римі [453; 454; 455].

Одночасно вчені мали змогу користуватися книгарнями, в тому числі й тими, де продавалися советські видання. Зокрема, знаними у середовищі наукової діаспори США були книгарні В. Камкіна у Вашингтоні та Нью-Йорку, які практикували замовлення поштою. Подібні книгарні існували в Канаді та Європі. Також діяли нелегальні шляхи передачі советських видань на Захід. Через видання УІТ або у листуванні запитуючи один одного про потрібні книжки, вчені обмінювалися літературою.

Керівництво УІТ намагалось допомогти в організації обміну. В 1967 р. у “Бюлетені” було опубліковано пропозицію “В справі рідкісних книг”, в якій пропонувалось шукати або надавати книги. Тут зазначалось, що “у кожного з членів нашого Товариства знаходяться деякі рідкісні історичні та інші наукові книжки, які в випадку зацікавлення їхнього власника іншою цариною українознавства не використовуються належно” [661, с.83]. Пропонувалось надіслати до Управи списки таких книг із зазначенням ціни з тим, щоб ці списки помістити на сторінках “Бюлетеню”. За допомогу в реалізації видання власник книги мав би пожертвувати на видавничий фонд УІТ якусь невеличку частину від одержаного за неї. Таким чином, вирішувалось кілька питань – дослідники одержували б потрібні їм видання, а фонд УІТ поповнювався додатковими надходженнями. УІТ намагалось допомогти своїм членам у науковому спілкуванні не лише під час конференцій чи інших імпрез [661, с.72].

Таким чином, членами УІТ були представники практично всіх наукових інституцій в діаспорі. Вони належали до різних наукових поколінь, мали неоднакові можливості в організації наукової праці, різні релігійні та політичні уподобання. Часом між ними виникали непорозуміння. Але членство в Товаристві уможлиблювало розширення наукових контактів, сприяло налагодженню співпраці між генераціями, взаємодопомоги в одержанні потрібної літератури, організації наукової праці. При потребі шукали

можливості матеріальної допомоги колегам. Дослідники були важливою складовою інтелектуального співтовариства діаспори. На їх прикладі простежуються певні поведінкові стратегії, що були притаманними різним поколінням та й окремим особистостям.

4.4. УІТ та советська історіографія

Сьогодні в материковій історіографії можна зустріти різні оцінки творчості вчених діаспори. Вдалу спробу їх систематизації зробив киянин О. Ясь [1501, с.333-357]. Серед відзначених ним оціночних суджень є сприйняття еміграційної історичної науки як своєрідного контрагента советської історіографії у біполярній системі координат, що постала за часів “холодної війни” або як історичного супротивника советської історіографії, носія партійної та націоналістичної ідеології (при подібній оцінці часто вилучають “молодшу, англomовну генерацію”) на зламі ХХ – ХХІ століть [1501, с.333-334]. Не можна не погодитися з твердженням автора про спрощеність та схематичність такого уявлення та не вітати його достатньо вдалу спробу відтворити рефлексійний образ, що постає з творів українських істориків за кордоном та значною мірою прийняти більшість зроблених висновків [1501, с. 356-357]. Водночас варто з’ясувати, наскільки завдання та призначення української зарубіжної історичної науки було визначено її еміграційним статусом з такими наслідками як “надмірно заідеологізовані реакції”, “підвищена чуттєвість до соціокультурного середовища існування та інтелектуальних пріоритетів історичної науки на батьківщині” [1501, с.335]. Саме це робить актуальним вивчення діяльності УІТ, а зокрема того, як сприймали та оцінювали вчені діаспори творчість материкових дослідників і навпаки.

До аналізу материкової історіографії дослідники з діаспори до 1965 р. неодноразово звертались у своїх працях [1116; 934; 1105; 1126; 933; 1209; 1198]. Аналіз розвитку советської історіографії пізнішого періоду був зроблений лише у дослідженнях Л. Винара [950], О. Оглоблина [686] та М. Чубатого [1484]. Важливими джерелами для розуміння ставлення українських вчених в еміграції до доробку материкової історіографії та її представників є рецензії на праці советських вчених в періодичних виданнях, зокрема в УІ [1531, с.64-106], інші публікації та епістолярна спадщина. Джерелом також є виступи на конференціях та повідомлення в рубриці журналу “Хроніка”. При чому, якщо в політичних виданнях діаспори багато більше уваги приділялося саме політичній ситуації в ССРСР, критиці тоталітарного режиму, публікаціям про дисидентів, члени УІТ та редколегія УІ від перших днів видання журналу та існування Товариства уважно стежили за подіями наукового життя в Україні й звертали увагу в першу чергу на висвітлення в советській історіографії наукових проблем, подій, що відбувалися в науці України, появи нових видань.

Наскільки дослідники з-поза України були обізнані з доробком колег? Можливість користуватися найновішими науковими публікаціями та періодичними виданнями, що виходили в Советському Союзі забезпечували

університетські та наукові бібліотеки і кілька спеціалізованих книгарень, що продавали радянську історичну літературу. Також відбувався обмін літературою з провідними советськими бібліотеками (зокрема, УВАН в Канаді по обміну з Державною бібліотекою ім. Леніна в Москві одержувала для власної книгозбірні журнал “Дніпро” [580, с.11-12]). Декому вдавалося листуватися з рідними (зрідка – з колегами) в Україні, про що зустрічаємо згадки в джерелах. Крім того, з України в Європу і навпаки також література передавалася в нелегально [315]. Для цього навіть друкувалися т.зв. “захальвні” книжки – малого формату, які було легше перевозити та зберігати.

Більшість материкових дослідників, за винятком визначеного кола осіб, не мали доступу до праць колег з-поза кордону. Література, що офіційними шляхами потрапляла до України – опинялася в спеціальних сховищах. Під час праці в бібліотеках Польщі чи інших країн іноді вдавалося ознайомитися з деякими виданнями діаспори [14]. Передані в Україну, вони ставали небезпечним для життя та свободи, але важливим політичним матеріалом (використати їх в наукових дослідженнях, зрозуміло, було неможливо). За спогадами Я. Ісаєвича, наприклад, в спеціальному сховищі в Карпатах деякі статті з УІ таємно передруковували для поширення [11; 659, с.296]. Український дисидент І. Гель згадував, що під час допитів його неодноразово запитували про те, чи має і чи читав статті цього журналу [16]. Советське керівництво боялося поширення *наукових* досліджень українських закордонних вчених, бо вони своїми поглядами і концептуальними засадами підривали історично-політичні канони усталеної історичної концепції.

З іншого боку, інформація про доробок української закордонної історіографії таки доходила різними шляхами до вчених в Україні, причому згадки про неї були не лише в спеціальних виданнях з критикою “буржуазного націоналізму”, для опрацювання яких з 1968 р. функціонував відділ зарубіжної історіографії в Інституті історії АН УРСР. У 1968 р. Я. Дашкевичу під псевдонімом “С. Корибут” за сприянням редактора “Науково-інформаційного бюлетеня Архівного управління УРСР” (пізніше – “Архіви України”) І. Бутича [593, с.718] вдалося опублікувати позитивну статтю про творчість О. Прицака [1357]. Більшість советських публікацій, зрозуміло, лише негативно висвітлювала праці вчених діаспори, і далеко не в усіх таких публікаціях була можливість одержати інформацію “поміж рядками”.

Одночасно дослідники з діаспори розуміли, що в критичних статтях стосовно “буржуазних націоналістів”, які з’являються в советській Україні, іноді вживається езопова мова. Зокрема, після одержання від Л. Винара однієї зі статей К. Гуслистого М. Чубатий писав: “...це мені насуває думку ціли статті Гуслистого, чи він хотів мене вдарити, чи може поінформувати українців в Советах, про що пишуть за границею українські історики. Він, ніби б’ючи мене, але легко поінформував читачів про саму справу. Деколи є такі статті в Советах з-під рук скрито ідейних українців” [410]. В іншому листі він відзначав, що не всі праці материкових вчених можна відкидати, бо в деяких з них, часом присвячених критиці буржуазного націоналізму, подаються згадки, що дають

уявлення про погляди [514]. Думку вченого може підтвердити знайомство з деякими (хоч і не всіма) подібними творами, в яких читач поза обов'язковою лайкою міг побачити головний зміст праць, що критикувалися.

У свою чергу вчені з-поза України були непогано ознайомлені з науковим доробком материкових колег. При цьому йшлося не лише про київських чи львівських дослідників [192]. Крім того, іноді про материкових вчених дізнавалися від представників їх родин, що перебували в діаспорі [553, с.553]. Їм були цікаві не лише праці, опубліковані материковими авторами, а й те, ким були самі автори. З деким із дослідників вдавалося познайомитися під час міжнародних наукових зустрічей. Когось знали лише за їх публікаціями. При цьому під критику підпадали в першу чергу ті дослідження, що сліпо слідували советській концепції історії України, але в багатьох працях знаходили й позитивні моменти, про що свідчить рецензійний розділ УІ. Беззастережно позитивно, навіть якщо стосовно деяких положень творів висловлювалися критичні зауваження, оцінювалася наукова праця О. Апанович, М.

Брайчевського, Г. Логвина, М. Марченка, Ф. Шевченка та ін. Зрідка поза Україною друкуючи праці материкових вчених, для забезпечення останніх прізвища заміняли псевдонімами [469].

Гостро критикуючи окремі погляди, більшість українських вчених на Заході, особливо представники старшого покоління, які особисто мали досвід репресивної дії тоталітарної системи, притримувалася позиції, яку висловив О. Оглоблин: до самих українських істориків ставитися з повагою, вважаючи, що “не можемо й не сміємо судити, тим паче, осуджувати українського советського історика, який не є вільний і відповідальний за концепції, визначені офіційною схемою і подиктовані урядовим замовленням” [1110, с.80]. У відповідь на запитання Л. Винара про В. Голобуцького вчений виважено написав:

“Голобуцького не знаю – це нова “зірка”. На жаль, не можу дістати його праць про козаччину. Читав деякі статті – зокрема з нагоди Полтави. Слабенько, але де-не-де є й власна думка, іноді навіть не тотожня з панівною там (приміром щодо Петрика). Але є й чимало нісенітниць. Ледве чи дадуть йому піднятися вище: крилонька зітруть” [374]. Як відомо, В. Голобуцький став знаним дослідником історії козацтва, репрезентантом офіційного підходу до її висвітлення [1495, с.284].

З думками старших часом не погоджувалися молодші дослідники, які не завжди могли, особливо на початку наукової праці, повністю “увійти в становище” советських вчених. В листуванні знаходимо дискусії щодо коректності критики праць. Зокрема, О. Оглоблин, настоюючи на потребі високого наукового рівня журналу і обурюючись щодо рецензії В.

Дубровського на статтю М. Рубача, пригадав: “...його поводження щодо української науки в 1920-х роках [підкреслення О. Оглоблина. – А.А.] (до 1930 р.) було досить пристойне...” [537, с.364, 367]. Відповідь Л. Винара є достатньо показовою для його тогочасних поглядів – він підкреслив, що зробив висновок про творчість цього вченого на основі негативної публікації останнього в “Історичній енциклопедії” [537, с.366]. З часом, з набуттям

більшого життєвого досвіду, і Л. Винар перестав бути занадто категоричним.

Цю думку підтверджує аналіз, зроблений О. Ясем, який розцінив оцінки відомого вченого Ф.П. Шевченка у закордонній періодиці як елемент діалогу між двома гілками української історіографії [1503, с.15; 1500]. Справедливим є твердження дослідника про те, що усвідомлення умов і обставин, в яких працювали історики в Україні навіть у добу хрущовської лібералізації, сталося в діаспорі пізніше [1503, с.19]. Але ми додали б тут, що йдеться, швидше, про зміну поглядів безпосередньо Л. Винара на основі змін оцінки однієї ж праці Ф. Шевченка від 1966 до 1984 р. Публікації Л. Винара та інших членів УІТ про Ф. Шевченка та доробок материкової історіографії у 1970-х – 1980-х рр. як на сторінках УІ, так і інших видань, свідчать про намагання об'єктивної оцінки творчості та діяльності вчених. Одночасно були й безпосередні спроби частини інтелектуалів діаспори встановити наукові контакти (на державному рівні) з вченими України, неоднозначно зустрінуті в самій діаспорі [1304; 647].

Дуже уважно на основі публікацій УІЖ та інших фахових видань відстежувалися події, що відбувалися в материковій науці й науково-громадському житті та згадки про нові видання. При цьому підкреслимо, що в рецензіях советські дослідження оцінювалися з точки зору науковості, об'єктивності, джерельного підґрунтя, відповідності концепції українського історичного процесу М. Грушевського, так само, як і дослідження авторів з діаспори та неукраїнських. На основі найважливіших публікацій журналу спробуємо визначити основні складові “діалогу” двох гілок української історіографії.

З великою цікавістю редколегія УІ на основі публікацій УІЖ намагалася стежити за процесами, що відбувалися в материковій історичній науці, враховуючи при цьому й зміни у самому виданні. Оцінювалося й кроки на користь української науки, зокрема, позитивно оцінено створення у 1966 р. Українського товариства охорони пам'ятників історії та культури та його діяльність на чолі з К. Дубиною. Сподівалися, що новостворена установа зможе зупинити руйнування українських культурно-історичних пам'яток [574]. Як великий позитив було відзначено зафіксовані в УІЖ спроби підняти питання про необхідність видання історичної бібліографії з історії УРСР [781], про творення історичного атласу України [757], запланований біобібліографічний словник “Історики-науковці Радянської України” [774, с.130-131], започаткування публікації “Бібліографії бібліографій з історії Української РСР” [774] тощо. Завжди в журналі діаспори відзначалося як позитив появу публікацій джерельних матеріалів: збірки документів про Визвольну війну українського народу [757, с.88], “Літопису Самовидця”, підготовленого Я. Дзирою [1098] та ін. Дуже високо було оцінено видання збірників “Історичні джерела та їх використання”, “Історіографічні дослідження в Українській РСР”, “Середні віки на Україні”, “Джерела з історії України” (єдиний випуск – вище згадане видання “Літопису Самовидця”).

Відзначалися й дискусії в Україні навколо проектів видання синтезів її історії, підготовлених співробітниками Інституту історії, обговорення на

конференціях та теоретичних семінарах питань опрацювання допоміжних історичних дисциплін. В аналізі історичного синтезу, зробленому М. Жданом – виданої у 1967 р. “Історії Української РСР” – було відзначено зміни, пов’язані із усуненням “культу особи”. Автор запропонував провести її докладний аналіз, щоб з’ясувати не лише відповідність історичним джерелам, а й оцінити її “під кутом зору тих рушійних сил і директив партійних вождів, що ними керувались українські науковці, працюючи над переробленням “Історії” [1073].

Неодноразово характеризувався і сам УІЖ. При цьому у 1966 р. на рівні рецензії було розглянуто окремих випуск видання, в якому, крім “пропагандивних статей, що не мають нічого спільного з історичною наукою”, було відзначено ті публікації, що мали наукову вартість [539], але при цьому наголошувалося, що тут “майже цілком ігнорується проблематика української княжої доби” [539, с.121]. Зауваживши, що з 7-го числа УІЖ головним редактором було призначено замість Ф. Шевченка колишнього директора Інституту історії К. Дубину та що відбулися інші зміни у складі редакційної колегії, було висловлено припущення про безпосередній зв’язок цього з поміщенням на сторінках журналу статті О.І. Лугової “Про становище в Україні в період капіталізму”, в якій історик “відважно і джерельно висунула питання колоніального становища України в Російській імперії і русифікаційної політики царського уряду” [795]. Характеризуючи статтю, рецензент зауважив, що сподівався розгорнення на сторінках журналу наукової дискусії на зазначену тему, але появилася лише замовна стаття С.Я. Борового [1089].

Важливість і нетрадиційність статті О. Лугової підкреслюють й сучасні дослідники української советської історіографії, хоча й не знаходять безпосереднього зв’язку між її публікацією та зняттям Ф.П. Шевченка з посади [1495, с.280-283; 1500, с.121]. В УІ було зроблено припущення, що журнал “взяв тверду партійно-пропагандивну лінію під наглядом покійного Дубини й інших радянських істориків-апаратників” [795]. В “Хроніці” було повідомлено про смерть К. Дубини, а також про арешти інтелігенції.

В ювілейній статті до десятиліття журналу УІТ у 1973 р. було також згадано доробок колег в Україні. При цьому відзначалося, що “...на сторінках УІЖ біля 90% матеріалу присвячується партійно-пропагандистським матеріалам, які не мають жодного відношення до історичного наукового дослідження. Лише дуже рідко в цьому офіціозі появляються вартісні історичні праці, але і в них автори часто змушені сплачувати данину комуністичній ідеології” [1013, с.7]. Це спостереження було досить критичним, але воно підтверджене й материковими дослідниками, які вважали, що тут “превалювали дослідження з історії радянського періоду – адже перед істориками стояло партійне завдання “кріпити зв’язок історичної науки з життям” [1436, с.23].

За кілька років в УІ було відзначено 20-ліття УІЖ. При цьому головна увага приділялася не скільки загальному аналізу публікацій, скільки розгляду тих ознак видання, що свідчили про посилення впливів на нього русифікаційних процесів, які відбувалися в Україні. В короткому повідомленні видання було охарактеризоване як партійне і ненаукове, відзначалося

зникнення англомовного змісту, що подавався до 1976 р. Також було зауважено, що за чутками, завдяки виданню УІ УІЖ зберіг свою україномовність [794].

Одночасно на основі інформаційної публікації в материковому журналі про доповідь В.П. Чугаєва було стисло проаналізовано підсумки діяльності секції історії, філософії та права АН УРСР. Найціннішою серед виданих книг було названо працю про Івана Федорова та розвиток книгодрукування на Україні. Висновок редактора УІ був однозначним: “Не улягає сумніву, що під сучасну пору в Україні відбувається чергова нагінка істориків і суспільствознавців, які працюють над темами, які не вкладаються в постанови і рішення тов. Брежнєва. [...] Саме тому не появився цілий ряд історичних монографій, які тематично не відносяться до 20 стол. і які були заповіджені в офіційному книжковому каталозі на 1977 рік” [793].

В УІ та інших виданнях робилися спроби загальних оцінок тогочасного стану материкової історичної науки. З великою увагою було опрацьовано дослідження київського дослідника А. Санцевича “Проблеми історії України післявоєнного періоду в радянській історіографії” (К., 1967). І хоча рецензент (Л. Винар) оцінив автора як “історика-оптиміста”, було відзначено, що в праці можна знайти важливі дані, які підтвердили висновки вчених діаспори про стан історіографії в Україні. Зокрема, йшлося про занепад історичної бібліографії, історичної географії, відставання у розвитку джерелознавства стосовно вивчення “поточного діловодства”, перевагу фактографічних досліджень над аналітичними [993, с.158].

Підкреслено було й спостереження київського вченого щодо стану все союзної історіографії в контексті дослідження історії України, зокрема те, що останній приділяється мало уваги в історіографічних узагальненнях, в яких переважно згадуються російськомовні дослідження [993]. Оцінюючи перший випуск важливого видання “Історіографічні дослідження в Українській РСР”, М. Ждан відзначив, що більшу частину складають статті, які тематично та методологічно відповідають встановленому пропагандистському стандарту, але назвав низку інших публікацій, що від стандарту “відхилилися”: Я.І. Дзири, Л.А. Коваленка, І.М. Гапусенка, М.Ю. Брайчевського. Позитивом рецензент вважав і вміщення в книзі бібліографії української історіографії 1956 – 1965 рр. [1072] Примітно, що М. Ждан охарактеризував не лише саму збірку, а й рецензію Я. Дашкевича на неї, поміщену в УІЖ, в якій було позитивно оцінено твердження материкового автора.

Неодноразово вчені діаспори наголошували на руйнівних процесах, що відбулися в материковій історіографії у 1970-х рр. У статті-доповненні до праці про завдання української історіографії, передрукованій з нагоди 15-ліття журналу УІТ О. Оглоблин звернувся до аналізу співвідношення стану двох гілок історичної науки, стверджуючи, що у 1963 р. вчені в діаспорі відкидали думку про те, що вільна українська історіографія є антитезою до історіографії советської, сподіваючись на її розвиток у майбутньому.

Висновок, до якого прийшов дослідник, вірно віддзеркалив ситуацію, що склалася в материковій науці після 1972 р.: “Не лише окремі теми й важливі

проблеми відсувалися й скреслювалися з планів наукових інституцій, а й цілі періоди історії України (фактично всі, аж до революції 1917 року) наглухо закривалися для українського дослідника, переходячи в монопольне володіння істориків російських. [...]. Відомі і заслужені історики усувалися з редколегій видань, з наукових інституцій, з громадського життя. Один по одному, а іноді цілими групами (зокрема в 1972-73 рр.) відходили в небуття і забуття старші, більш досвідчені й кваліфіковані історики...” [REF _Ref272597219 \r \h * MERGEFORMAT 1111].

Л. Винар, аналізуючи розвиток материкової історіографії, проаналізував процес десталінізації в українській історіографії, який, на його думку, тривав приблизно до 1964 року, а згодом мав своє органічне продовження у т.зв. “добі Шелеста” (1963 – 1972). П. Шелест був оцінений як автор “своєї” комуністичної політики, який пропагував “український советський патріотизм” і, до певної міри, сприяв розвитку української культури [1006, с.162]. Дослідник дав дуже точну характеристику процесів, що відбувалися у 1960-х – на поч. 1970-х рр. в материковій історіографії, відзначаючи видання чималої кількості вартісних монографій і колекцій історичних джерел, цінних історичних періодиків, а також виховання нового покоління істориків та появу нової течії істориків-ревізіоністів, які намагалися не лише частинно реабілітувати істориків минулого, але й підважити офіційну схему української історії [988, с.6]. З іншого боку, він підкреслив зміни, що відбулися в материковій історіографії у 1972 – 1978 рр., наголошуючи на тому, що вона розвивається на основі рішень 23-25 з’їздів комуністичної партії, що призвело до повернення старих советських концепцій “возз’єднання”, “спільного походження” українців та росіян, “віковичної дружби” народів, що розвинулася у нову історичну форму – “радянський народ” [950, р.17]. До цих висновків, а також до висновку про створення нового “культу Брежнєва”, що включав багато “нео-сталіністських” складових, дослідник прийшов на основі аналізу публікацій УІЖ протягом п’яти років та найновішого на той час видання “Історії Української РСР”.

Показником погрому материкової історіографії в цей час вчений вважав припинення публікації високо оцінених в діаспорі серійних видань “Історичні джерела та їх використання”, “Історіографічні дослідження в Українській РСР”, “Середні віки на Україні” та ін., припинення після одного випуску серії “Джерела з історії України”, в якій так і не було видано літописи Г. Грабянки, С. Величка, про підготовку яких вже повідомлялося. До цього автор додав те, що так і не було видано бібліографію історії України, “Історичний атлас України” та інші видання [1006, с.163]. Негативно було оцінено й адміністративні зміни, що відбулися в Інституті історії, Інституті археології, Центральному державному історичному архіві, в редакції УІЖ. Було відзначено вплив на процеси в історіографії, зміни політичного керівництва України, де П. Шелеста замінив В. Щербицький [950, р.18].

У 1981 р. журнал УІТ повернувся до оцінки УІЖ – тут було опубліковано статтю М. Мельника, в якій було зазначено, що “після упадку Шелеста, журнал

цей так змінився, що його тепер аж ніяк не можна назвати українським журналом. Під сучасну пору він є україномовним журналом імперії та її комуністичної партії” [1102, с.221]. Питання російськомовності української науки завжди було дуже важливим для вчених діаспори, які негативно сприймали русифікаційні процеси.

Отже, дослідники в діаспорі на основі материкових книжкових видань та публікацій УІЖ прийшли до вірних висновків про ситуацію в советській історичній науці, що сьогодні підтверджується й науковцями в Україні [1311; 636; 1435, с.3-33]. Зокрема, відомий дослідник материкової історіографії О. Хе " Рубльов О.С."Рубльов через багато років фактично підтвердив спостереження Л . Винара: “Якщо хрущовська “відлига” й відомі рішення ХХ з’їзду КПСС зняли певні обмеження часів сталінського режиму, то рівень цієї щойно набутої “свободи” був відверто недостатнім для повноцінного вивчення історичної минувшини України. Крім того, невдовзі брежнєвський неосталінізм з його ідеологічними обмеженнями знову повернув вітчизняну історіографію до прокрустового ложа пропагандистських схем й суловської теорії єдиного “советського” народу” [1435, с.31].

Значну увагу дослідники в діаспорі приділяли вивченню висвітлення окремих наукових проблем та дослідницьких напрямів у материковій історіографії. Їх оцінки робилися не лише на сторінках УІ, а й під час наукових конференцій. Таке обговорення відбулося на конференції УІТ під час з’їзду АІА, де йшлося про стан дослідів ранньої історії України, українського середньовіччя, історії ХІХ століття, українського права та політичних наук. Проведений аналіз дозволив підкреслити брак досліджень зазначеної тематики, і не лише в материковій історіографії. Стосовно останньої М. Жданом було підкреслено здобутки 1960-х рр., але зауважено, що в Україні дослідженню історії середньовіччя заважають: 1) концепція “давньоруської народності”; 2) концепція “історичної закономірності” та 3) нехтування або перекручування впливів церкви на формування української культури” [1076, с.149].

Водночас члени УІТ намагалися підкреслити здобутки материкових колег . Зокрема, привернула увагу публікація “Украинско-армянские связи в XVII веке. Сборник документов”, підготовлена Я. Дашкевичем. Оцінена в цілому позитивно, книга викликала два головних зауваження Л. Винара: чому переклади документів зроблено російською і подано без публікації оригінальних текстів [1055]. Позитивною була й рецензія Л. Винара (за підписом Р.Д.) на четвертий випуск збірника “Історичні джерела та їх використання”, яка завершувалася висновком [1154].

Серед інших праць увагу дослідників з діаспори привернула також публікація “першої спроби в Україні написати обширну історію селянства”. І тут в оцінці було зроблено скидку на ситуацію: “У загальному можна сказати, що у цій колективній роботі, зокрема у першому томі, зібрано багато фактичного матеріалу – хоч і подано його у відповідній інтерпретації. Однак ця ідеологічна надбудова і деякі узагальнення критичного діяча не будуть бентежити” [963, с.198]. Подібна характеристика багатьох різноманітних

видань дає змогу зробити висновок про намагання об'єктивно оцінити доробок материкових вчених, з врахуванням умов, у яких їм доводилося працювати та відзначенням позитивних складових цих досліджень і їх значення для розвитку науки.

Вченими діаспори різко було сприйняте заплановане відзначення 325-ліття “возз'єднання” України з Росією – Переяславського договору, яке було спрямоване на поглиблення русифікації України. В статті Л. Винара в “Хроніці” журналу за 1978 р. відзначення цієї річниці було справедливо пов'язане з прийняттям нової версії конституції СРСР, прийнятої 7 жовтня 1977 р., в якій було наголошено створення “нової історичної спільноти – радянського народу” і підтримано традиційні міфи про спільне походження російського та українського народів, їх “нерозривну” дружбу та позитивний вплив “старшого брата” на розвиток української культури та український політичний процес [792]. З боєм було відзначено посилення русифікаційного процесу, пов'язаного як із “вдосконаленням” вивчення російської мови, так і збільшенням кількості публікацій нею.

Розуміючи, що в СРСР найбільше будуть рахуватися з публікаціями американських чи канадських інституцій, а не українських “буржуазних націоналістів”, Л. Винар підкреслював потребу англомовних видань КІУС та УНІГУ, присвячених проблемі посилення процесу русифікації в Україні. В статті було відзначено створення Інституту соціальних і економічних проблем зарубіжних країн АН УРСР на чолі з А.М. Шлепаковим, де існував також сектор проблем зарубіжних ідеологічних течій. Припускаючи зацікавленість політичних сил в СРСР архівами та діяльністю українських наукових установ, Л. Винар, як і багато інших дослідників, виступав проти прийняття українськими науковими інституціями вчених з України.

Вчені не були в стороні від оцінки політичних процесів в Україні. Дуже позитивно у 1979 р. було сприйняте членами УІТ звільнення і приїзд 27 квітня до США історика-дисидента В. Мороза, який у той час сприймався як символ боротьби українських вчених за незалежну історичну науку під тоталітарним режимом [806]. Опіку над його перебуванням поза Україною взяв на себе УККА [111], а члени УІТ продовжували спілкування, запрошуючи дисидента до співпраці в різних проектах [511].

У 1981 р. в УІ було опубліковано статтю іншого відомого українського дисидента-історика Ю. Бадзя “Знищення і русифікація української історії в советській Україні” [REF_Ref272671781 \r \h * MERGEFORMAT 964]. В 1983 р. в журналі з'явилася науково-публіцистична стаття “Живий хозарський слід на Україні”, присвячена вивченню чисельно невеликої етнічної групи караїмів юриста з України Є. Крамара – автора багатьох історичних праць. Цю статтю було одержано від відомого організатора підтримки правозахисного руху в діаспорі, власника видавництва “Смолоскип” О. Зінкевича. В передмові до публікації в УІ стверджувалося, що стаття друкується без відома автора – це був крок для забезпечення останнього від переслідування на батьківщині. Власне, співпраця з дисидентами певною мірою також уможлиблювала

уточнення поглядів на ситуацію, що склалася в Україні.

В 1986 р., з початком перебудови, в УІ з'явилися оцінки нових історіографічних процесів, нових видань. Серед них – виданих у Львові “Записок НТШ”. Останні були оцінені “з одного боку як повернення до традицій кінця минулого сторіччя, а з другого як новий етап у науковому житті України” [961, с.182]. В цей час з'являється новий елемент рубрики “Хроніка” – “Хронікальні нотатки”, де друкувалися короткі повідомлення про новини наукового та культурного життя. Серед них значна частина стосувалася виступів українських материкових письменників та культурних діячів в захист рідної мови і культури, які в цілому свідчили про початок змін у культурному житті України, пов'язаних із перебудовою, які викликали величезну зацікавленість дослідників діаспори.

Але закордонні вчені дуже добре бачили, що зміни практично не стосуються історичної науки. У рецензії (яка вперше була оприлюднена як доповідь на конференції НР при СКВУ 22 листопада 1988 р. під час конгресу СКВУ) на перший том “Истории государства и права Украинской ССР”, виданий в Києві у 1987 р. Інститутом держави та права АН УРСР відомий канадський дослідник Ю. Книш звернув увагу на продовження слідування “Тезам 1954 р.” в трактуванні історії України і наголосив на потребі виховання українських медієвістів [1086]. Багато уваги в рецензійному відділі в цей час присвячувалося виданням і публікаціям, що стосувалися раніше заборонених тем і здійснювалися переважно в газеті “Літературна Україна”, львівському журналі “Жовтень”, київському “Радянське літературознавство”, “Дніпро” та інших виданнях, переважно не пов'язаних з історичною наукою. Для наукової фіксації змін, що відбувалися в Україні, в журналі було започатковано нову рубрику “Документація”, в якій друкувалися документи, що “фіксували добу” – зокрема, матеріали Народного руху за перебудову [REF _Ref272672053 \r \h * MERGEFORMAT 602, с.177] та ін.

Чим більше відбувалося в Україні змін, про які приходила інформація, чим більше розкривалося можливостей контактів з українськими материковими вченими – тим більшими були перспективи співпраці. В 1988 р. при УІТ у співпраці з СНР при СКВУ було створено комісію, що мала займатися вивченням життя та діяльності М. Грушевського, а також виданням його творчої спадщини. Членами Комісії стали М. Антонович, Л. Винар (голова), І. Каменецький, Ю. Книш, Ф. Сисин, Т. Приймак, О. Субтельний, Д. Штогрин. Вперше до комісії було включено представника материкової науки – її членом став київський дослідник С. Білокінь, який відвідав США і Канаду, особисто познайомився з багатьма вченими діаспори. Саме він першим привіз в Україну примірники УІ. Крім того, на щорічній українознавчій конференції в Урбана-Шампейн, було заплановано окрему сесію, присвячену оглядові тогочасного стану дослідження постаті М. Грушевського в Україні та на Заході з доповідями М. Антоновича, С. Білоконя та Л. Винара.

Плани видання спадщини М. Грушевського в Україні було обговорено з секретарем Археографічної комісії Академії Наук в Києві Г. Боряком та С.

Білоконем, який тоді був її співробітником. УІТ також у питаннях видання спадщини М. Грушевського співпрацювало з КІУС – Центром історії України ім. П. Яцика, де було заплановано англomовне видання “Історії України-Руси” М. Грушевського [529].

У 1989 р. контакти розширювалися, а в 1990 – після зустрічі вчених на конгресі МАУ – з багатьма дослідниками та організаціями встановилася співпраця. В УІ 1989 р. було поміщене інформативне повідомлення, підготовлене Г. Боряком про діяльність Інституту історії АН УРСР, зокрема, про перше засідання Комісії по вивченню творчої спадщини академіка М. Грушевського, створеної за рішенням Республіканської наради “Українська археографія: сучасний стан і перспективи розвитку” (Київ, 6-8 грудня 1988 р.). Позитивно було оцінено й відродження НТШ у Львові [REF _Ref272672166 \r \n * MERGEFORMAT 728].

Отже, говорячи про “протистояння” двох гілок української історіографії у 1960-х – 1991 рр., потрібно розділяти офіційний та науковий рівні “діалогу”. Дослідники в діаспорі були добре ознайомлені і розуміли ситуацію, що існувала в різні періоди в советській історіографії, шанували вчених, які намагалися зберегти і примножити традиції української науки, проводити дослідження й публікувати матеріали і праці, які виходили за рамки чи були на межі дозволеного. З відродженням української державності УІТ розпочало активну співпрацю з материковими вченими та установами.

Підсумовуючи, відзначимо, що серед членів УІТ були як відомі дослідники, що викладали в американських, канадських та європейських університетах, так і члени-любители – непрофесіонали. Були випадки, коли особи, що не мали професійної освіти (зокрема, Р. Климкевич, І. Світ та ін.) були відомими дослідниками в тій чи іншій сфері, що визнавалося й фахівцями, в тому числі й неукраїнськими. Офіційно із виокремлених в різний час категорії членів можна виділити сталі: почесний, дійсний члени та члени-любители. Відповідно до суми пожертви на діяльність УІТ виділялися також члени-меценати та т.зв. “доживотні” члени (до кінця життя). На певний час були запроваджені, а пізніше скасовані через непотрібність категорії членів-кореспондентів та “членів-спомогачів”.

В контексті висловлених в історіографії поглядів на поняття “наукова генерація” або покоління дослідників підкреслимо, що будь-який поділ є умовним через різний ступінь адаптації дослідників до наукового життя країни поселення, який не завжди залежав від віку особи, що водночас не заперечує можливості певних узагальнень. Зокрема, рівень освіти і освіченості також не був пов’язаним із віковим фактором: за винятком вихідців з підросійської України, які також мали добру освіту, більшість галичан одержувала освіту європейського рівня, часто – безпосередньо в Європі, досить добре володіли іноземними мовами. Втім, старше покоління переважно не мало можливості для професійної самореалізації в “чужих” університетах на відміну від молодшого покоління дослідників, що одержувало освіту переважно в країнах поселення і якому було простіше включитися у наукове життя. Складні ситуації

, що іноді виникали у взаємовідносинах, мали різне походження, іноді – й генераційне.

УІТ ставало фактором сприяння науковій самореалізації дослідників старшого покоління, залучало до членства молодших вчених, намагалося уникати політичних, релігійних та інших конфліктів, що сприяло встановленню контактів між дослідниками. Товариство сприяло науковій праці, допомагаючи з літературою, організовуючи наукові зустрічі та сприяючи контактам дослідників.

Вчені діаспори завдяки можливості ознайомлення з радянською науковою літературою та УІЖ могли реально оцінювати процеси, що відбувалися в материковій історіографії та були обізнані з творчістю окремих вчених, яку оцінювали в залежності від висловлених поглядів на історію України, ступеню відходу від традиційної радянської концепції. Публікації материкових видань, хоч і “віддавали данину” формальній потребі критики “українських буржуазних націоналістів”, все ж ознайомлювали науковий загал з творчістю вчених діаспори.

РОЗДІЛ 5. УІТ НА НАУКОВОМУ ФОРУМІ: ІНСТИТУЦІЇ, ЗУСТРІЧІ, СПІВПРАЦЯ

5.1. Українські та українознавчі інституції й УІТ

УІТ цінувало і розвивало співпрацю з українськими та неукраїнськими науковими установами та організаціями. Співпраця розгорталася в рамках проведення спільних наукових конференцій та участі членів УІТ в наукових імпрезах інших установ, спільних видавничих проектах, публікації досліджень та інформації про діяльність цих установ у журналі УІТ, створенні в структурі Товариства окремих наукових підрозділів, які пізніше ставали самостійними, членстві Товариства в науковому об'єднанні-надбудові – Науковій (пізніше – Світовій науковій) раді при СКВУ тощо. Співпраця розгорталася на інституційному та на індивідуальному рівнях. При цьому УІТ завжди підкреслювало вагу наукової співпраці, хоча й не уникало дискусії.

Вже у 1966 р. в УІ було подано перелік наукових установ, з якими Товариству вдалося налагодити співпрацю: Історична секція УВАН у США, Історична секція УВАН у Німеччині, Історична секція УВАН у Канаді, ІФС НТШ (об'єднувала всіх істориків – членів НТШ незалежно від місця проживання), УААУП (США), Науково-дослідний інститут східноєвропейських досліджень ім. В. Липинського (США), УВУ (Німеччина), Український воєнно-історичний інститут (Канада), Український музей-архів у Клівленді (США), УГГТ (США) [893]. Намагаючись відтворити співпрацю інституцій, організацію УІТ наукових зустрічей, підкреслимо, що намагаємося виокремити лише найголовніші її складові, але співставлення різних форм діяльності УІТ дасть цілісне уявлення про місце Товариства в історіографічному процесі.

Найтісніша співпраця до середини 1972 р. встановилася з УГГТ, з яким УІТ було досить тісно організаційно пов'язане. Головою обох товариств був О. Оглоблин, Л. Винар в УГГТ був заступником голови, а науковий секретар УГГТ Р. Климкевич був редактором інформативних бюлетенів обох установ. Тому інформаційні повідомлення на сторінках періодичних видань УІТ до середини 1972 р. найчастіше стосувалися діяльності УГГТ.

Внаслідок листовного обговорення 1 липня 1963 р. було проголошене створення Українського генеалогічного і геральдичного товариства [559, с.143]. При створенні УІТ багато членів УГГТ, в тому числі й управи, стали членами Ініціативної групи. Таким чином, близька співпраця між двома товариствами мала під собою міцне підґрунтя, в першу чергу близькість наукових зацікавлень (багато істориків займалися і генеалогічними дослідженнями).

Готуючи перше число УІ, Л. Винар запропонував Р. Климкевичу помістити статтю про УГГТ, яку було опубліковано в першому випуску історичного журналу. Від цього часу в журналі публікувалися матеріали до історії УГГТ. Одночасно, з жовтня 1963 р. УГГТ почало видавати інформативний бюлетень, в якому від 1965 р. друкувалися повідомлення про діяльність УІТ: інформація про видання, зміст нового числа чи тому УІ тощо. В 1963 – 1964 рр. обговорювалася можливість спільного видання УІ двома

товариствами, але ця пропозиція не була реалізована. В той же час співпраця в інформативній ділянці сприяла поширенню відомостей про обидві організації. З початком видання “Бюлетень” УІТ, який редагував, як вже згадувалося, Р.

Климкевич, часто використовувався як інформативний орган обох інституцій [661, с.49-50], в якому подавалась різноманітна інформація [661, с.83]. Активна співпраця між товариствами фактично припинилася в середині 1972 р. у зв’язку із поважною хворобою Р. Климкевича. Від того часу вже не виходили інформативні видання обох організацій. Припинився випуск і “Записок” УГГТ. Тому праці з генеалогії та геральдики час до часу публікувалися на сторінках УІ.

Близька співпраця розгорталася між УІТ і УВАН у США, де президентом був О. Оглоблин, який також був головою УІТ. Члени УІТ брали участь у наукових конференціях істориків і суспільствознавців, що проводила в цей час УВАН. Але було потрібне створення надбудови українських наукових установ, яка стала б справжнім координаційним центром. Саме тому УВАН у США та УІТ були серед організаторів НР СКВУ. Організацією НР займався Я. Падох, голова НТШ в Америці. В листах вчені обговорювали участь УІТ та його секретаря у запланованому науковому панелі під час Конгресу СКВУ [380; 381; 382]. До створеної НР увійшло багато членів УІТ, які одночасно представляли інші наукові установи: президентом став Я. Падох, секретарем-скарбником – В. Омельченко, заступниками Президента: В. Янів, М. Марунчак, М. Пап, О. Прицак, Я. Розумний і Б. Стебельський. В майбутньому УІТ часто брало участь у наукових заходах, організованих НР [820].

У грудні 1983 р. Л. Винара було вперше обрано головою НР при СКВУ, що активізувало співпрацю з нею УІТ. Крім того, до складу Ради увійшли представники інших наукових установ, які одночасно були членами УІТ [149]. При тому, що УІТ було співорганізатором НР при СКВУ від 1978 р., воно не було членом безпосередньо Конгресу українців, тому у грудні того ж 1983 р. постало питання про членство УІТ безпосередньо в СКВУ [150].

Наприкінці 1960-х – на початку 1970-х рр. найбільшу увагу громади привернув УНІГУ, заснований з ініціативи українського американського студентства, яке під час третього конгресу СУСТА (Клівленд, 1957) вирішило створити Фонд кафедр українознавства. У 1958 р. Фонд був легалізований у штаті Нью-Йорк і розпочав збір коштів. У 1967 р. О. Прицак запропонував створити центр українознавчих студій, представлений трьома кафедрами – історії, мови та літератури та дослідним інститутом українознавства, в Гарвардському університеті [752, с.2-3]. Цей план був прийнятий ФКУ. Було також створено Комітет українських студій, який мав планувати й координувати курси, семінари, магістерські та докторські програми з українознавчих дисциплін. Адміністративно в усіх питаннях Комітет та кафедри підпорядковувалися керівництву департаментів (факультетів) історії та слов’янських мов і літератур [REF_Ref273629142 \r \h * MERGEFORMAT 752, с. 3].

Створення кафедр українознавства у Гарвардському університеті було позитивно сприйнято УІТ та відзначено в УІ. Не зважаючи на попередню

негативну оцінку більшістю членів УІТ публікації О. Пріцака до 100-ліття М. Грушевського, розуміння потреби створення українознавчого осередку в провідному американському університеті і визнання заслуг гарвардського дослідника у цьому процесі мало позитивний вплив на нормалізацію відносин між вченими та установами.

Між УІТ та українознавчим центром в Гарварді встановилася близька співпраця. Першим професором-гостем, що у 1968 – 1970 рр. викладав українознавчі курси та проводив семінар з історіографії та джерелознавства Козацько-Гетьманської держави XVII – XVIII ст. [807]) та наукові консультації для докторантів, був президент УІТ О. Оглоблін. Лекції та семінар проводилися українською мовою, що, вперше відбулося в американському університеті. Пізніше окремі українознавчі курси викладали О. Пріцак, І. Шевченко, І. Лисяк-Рудницький та ін. Л. Винар, який був відомим фахівцем у галузі слов'янознавства, історії України та бібліографії, кілька років запрошувався до УНІГУ як консультант [596, с.757; 388]. Одночасно О. Пріцак у 1968 р. був кооптований до Управи УІТ [899; 19].

Для популяризації УНІГУ в УІ була вміщена англomовна публікація О. Пріцака “Українознавчі студії в Гарвардському університеті” [935], в якій автор висловив погляди на історіографічну ситуацію щодо розвитку українознавчих студій поза Україною, розкрив передумови створення українознавчих кафедр в одному із провідних американських університетів. Одночасно заперечення редакції журналу викликала висловлена з метою обґрунтування потреби створення українознавчого центру теза про складність пошуку “підходящих” (suitable) викладачів з ділянки українознавства, тому що старше покоління вчених на еміграції “задовго знаходилося поза академічним світом”, а молодше покоління, виховане в американських інституціях, не мало можливості практики українознавчих дисциплін [935, р.65].

Цей погляд підкреслював вагомість створення нового навчального осередку, але заперечував спадковість в українській науці та нівелював її попередні досягнення. У редакційній примітці до висловленої тези було наголошено, що значна кількість українських істориків, філологів та інших спеціалістів викладають у численних американських, канадських та європейських університетах курси зі східноєвропейської історії та слов'янські мови й літератури. Тому, на думку редакції, висловлена теза, що означала відсутність українських фахівців високого рівня для праці в університеті, вимагала докладного пояснення. Наступного року в рубриці УІ “Хроніка” було опубліковано статтю, присвячену студіям з історії України у Гарвардському університеті в 1968/69 та 1969/70 рр., які викладав найкращий тогочасний знавець української історії періоду Козацько-Гетьманської держави 17 – 18 ст. О. Оглоблін. У статті було охарактеризовано вибір теми курсу та семінарських занять, методикку їх проведення, зазначено теми докторських дисертацій, пов'язаних із дослідженням цього періоду [1119].

Це позитивне повідомлення не зупинило дискусію, до якої, можливо, додавала питань й активна компанія по збору коштів, яка проводилася для

підтримки створення центру. В силу цих обставин у громади та частини науковців були питання щодо умов угоди між Гарвардським університетом та Українським науковим інститутом, а також ті, що були пов'язані з посиленням протистояння між “еміграційними” та новопосталою американською інституціями та між поколіннями вчених. Часом з обох сторін дискусія не була занадто коректною. Зокрема, в цей час була поширена копія листа голови НТШ-А М. Стахова з інформацією про негативну оцінку діяльності УІТ, УВУ та НТШ у виступі О. Пріцака під час зустрічі з представниками Українського робітничого союзу в Скрантоні 17 квітня 1970 р. [296]. Одночасно, деякі із представників старшого покоління вчених наголошували на непотрібності створення центру в Гарварді, що теж не було правильним. О. Пріцак заперечив негативну оцінку УІТ, підкресливши, що наводив за приклад УААУП [390; 298]. Проблему взаємовідносин між установами та розвитку науки обговорювали О. Пріцак і М. Чубатий. Щодо деяких питань вони все-одно не знаходили порозуміння, бо кожен відстоював власну точку зору. Але серед інших, у представника старшої генерації були пропозиції, які були прийняті: в одному з листів пропонувалося дати кафедрі історії ім'я М. Грушевського, “бо саме його ім'я надає характер студіям України на Гарварді” [404].

М. Чубатий копії листів також розсилав до провідних українських науковців, серед яких був і Л. Винар, який запропонував обговорити контроверсійні питання на рівні наукового спілкування [405]. Зустріч на пропозицію О. Пріцака могла бути проведена після відкриття семінарської бібліотеки УНІГУ і відзначення ювілею учня М. Грушевського під час цієї імпрези, від чого вчений відмовився [406], але намагався залучити до дискусії й інших вчених [407]. Місцем з'ясування дискусійних питань могла стати і конференція УІТ в рамках AAASS у Денвері, але туди керівник УНІГУ не зміг приїхати. Редактор УІ вважав, що необхідно “співпрацювати з усіма нашими істориками і науковими установами, якщо ця співпраця буде базована на “фер плей” [з англ. – чесна гра. – А.А.] і якщо ми всі станемо понад особисті справи” [408].

На сторінці “Український історик” в газеті “Америка” у грудні 1970 р. Л. Винар в статті “Потреба співпраці між українськими науковими установами”, яка стала ще однією складовою дискусії про роль науки в діаспорі, розглянув питання співпраці наукових установ та координації їхньої діяльності. Заперечуючи тезу про відсутність зв'язку між українськими науковими установами та американським чи канадським науковим світом, автор наголосив на їх безпосередній належності до цілості американського чи канадського наукового життя [557].

У червні 1971 р. знову на шпальтах газети “Америка” керівництво УІТ запропонувало розгорнути творчий діалог між “старшими науковими товариствами, які часами зуживають свою енергію на зайве взаємопоборювання” [597]. Також мав би розгорнутися діалог між УНІГУ й іншими українськими науковими інституціями. У статті М. Чубатого про гарвардські українознавчі студії головними питаннями були складові домовленостей з університетом. Для

автора, який висловлював побоювання щодо можливості в майбутньому викладання курсів з історії України вихованими на російськоцентричній схемі українського історичного процесу професорами-неукраїнцями [REF _ Ref273630710 \r \h * MERGEFORMAT 906], це питання було важливим. Текст публікації перед друком було вислано й керівникові центру О. Пріцаку з пропозицією дати відповідь, бо це обумовлювало коректність проведення дискусії.

Керівник УНІГУ у вересні 1972 р., спираючись на таблицю, поміщену Н. Полонською-Василенко в історіографічному вступі до її “Історії України”, відніс себе до спадкоємців історичної школи М. Грушевського [705, с.103], обґрунтовуючи право кафедри історії України Гарвардського університету носити ім’я провідного історика ХХ століття. В статті “Гарвардський центр українознавчих студій і школа Грушевського”, яка фактично стала частиною дискусії з М. Чубатим, він дав відповідь на питання, чи притримуються схеми (концепції) М. Грушевського при викладанні історії в Гарварді, а також про те, чи існує небезпека домінування чужих – неукраїнських концепцій при підготовці молодшого покоління. Одночасно він виклав власне розуміння поняття “наукова школа”, яке включало такі елементи: досвідчений і свідомий свого завдання *керівник* [виділено О. Пріцаком. – А.А.] школи, віддані справі талановиті *учні, верстат праці* (спеціальна бібліотека, семінар), постійна економічна база школи і постійні спільні завдання школи [705, с.92]. Були обумовлені людські та професійні якості керівника наукової школи [705, с.92-93], а також зроблено спробу довести спадковість гарвардського навчального осередку та наукової “документальної” школи Антоновича – Грушевського. Таким чином, обґрунтування дослідником потреби створення в Гарварді осередку підготовки фахівців-українознавців призвело до наукової дискусії з проблеми наукової школи в історіографії, яка неодноразово розглядалася материковими дослідниками [1280; 1281].

До питання наукової школи вчений певною мірою повернувся у статті з нагоди 100-ліття НТШ, опублікованій у “Сучасності” (1973, №12), в якій також проявилися проблеми тогочасних взаємовідносин між установами, бо в ній не було згадано діяльності НТШ в другій половині ХХ ст., крім часів “таборового” періоду 1947 – 1952 рр. Одночасно було наголошено на продовженні Гарвардським осередком традицій НТШ часів М. Грушевського [REF _ Ref273630979 \r \h * MERGEFORMAT 1147, с.60]. У відповідь на сторінках цього ж журналу було опубліковано статтю Л. Винара “Сторіччя НТШ. Зауваження до статті проф. О. Пріцака про Наукове товариство ім. Шевченка” (1974, №4) [1043], в якій він спростував деякі висловлені твердження та неточності, стверджуючи також, що питання “історичної школи” все ще вимагає подальшого вивчення.

Крім того, дискусія розгорталась і на сторінках газет [909, с.5-6]. Частина з опублікованих Д. Штогрином статей була видана окремою збіркою, в якій критично розглядалися різні питання, пов’язані з УНІГУ. УНІГУ також видало опубліковані дискусійні статті О. Пріцака [1069], на яку в УІ було поміщено критичну рецензію О. Домбровського. В статті розглядалися всі спірні питання

збірки: від запровадженої її автором категорії “декласованого вченого”, до продовжування історичної школи М. Грушевського та критичного ставлення до українських наукових установ діаспори [REF _Ref273631301 \r \h * MERGEFORMAT 1153].

В УІ за 1975 р. у контексті проблеми викладання українознавчих дисциплін в американських університетах було опубліковано статтю про українознавчі програми в університетах США: про поширення програми українознавчих курсів (за фінансової підтримки української громади Чикаго) в Іллінойському університеті, де викладався ряд українознавчих курсів переважно з літературознавчих предметів. Керівником української програми в той час був відомий літературознавець і поет Б. Рубчак. Продовжувалося викладання української мови, започатковане Г. Лужницьким і продовжене Н. Пазуняк в Пенсільванському університеті [REF _Ref273631415 \r \h * MERGEFORMAT 733].

Не зважаючи на часом достатньо емоційно насичений обмін думками у публікаціях, взаємовідносини між УІТ та УНІГУ (на рівні інституцій чи на рівні персоналій) не зіпсувалися. Членами УІТ та співробітниками УІ протягом років залишалися О. Прицак та деякі випускники УНІГУ (О. Субтельний [184] та ін.). Дослідники обмінювалися літературою [389], співпрацювали в журналах – УІ та “Harvard Ukrainian Studies”, спільно організовували і брали участь у наукових конференціях. Зокрема, у 1972 р. активно обговорювалась можливість участі представників гарвардського осередку в термінологічній конференції УІТ [390; 392]. У 1976 р. активізувалася співпраця з УНІГУ по обміну виданнями двох інституцій. В цей час бібліотеку Інституту очолив відомий бібліограф Е. Касинець [REF _Ref273631613 \r \h * MERGEFORMAT 335].

Дискусія щодо українознавства в американських та канадських університетах, крім обміну думками з питання, призвела до обговорення історіографічної проблеми “наукова школа”, про що згадувалося раніше. Підкреслимо, що хоча дискусія іноді виходила за межі наукового обговорення проблеми, вона була викликана бажанням з одного боку, розбудови крупного наукового центру при провідному американському університеті, з іншого – прагненням відстояти честь української науки, що існувала в діаспорі до появи українсько-американського наукового осередку, і спробою переконати громаду щодо потреби кількісної та якісної розбудови структури української науки і освіти в США, прикладом чого була Канада. Не зважаючи на дискусію, УІТ та УНІГУ і далі співпрацювали, що виражалося в публікаціях представників та випускників Інституту на сторінках УІ, їх індивідуальної співпраці над видавничими проектами, а також організації спільних наукових конференцій.

5 квітня 1969 р. в Нью-Йорку було створено УСІ [750; 746], який на початковому етапі своєї діяльності діяв як автономний відділ УІТ. УСІ мав досліджувати соціологічні, демографічні, суспільні та культурні процеси в українській громаді США та інших країн. Початок був покладений листом-зверненням від президента УСІ інж. А. Мілянйча та відомого мецената і видавця М. Коця до Л. Винара з проханням підтримати створення УСІ [159], на

який виконував функції секретаря, порадившись з О. Оглоблиним, відповів згодою [REF_Ref273631930 \r \h * MERGEFORMAT 154; REF_Ref275170580 \r \h * MERGEFORMAT 155]. В цей час сповільнилася діяльність Комісії для вивчення історії української еміграції в Америці. Створення УСІ, який займався б соціологічними і демографічними дослідженнями української громади в США, було потрібним.

На початковому етапі діяльності до Наукової ради УСІ ввійшли й члени УІТ – Л. Винар (історик), І. Зелик (соціолог), В. Ісаїв (соціолог). Президентом УСІ було обрано А. Мілянчука, заступником і головою Фінансової ради – М. Коця. Цілі діяльності Інституту і Товариства дещо різнилися й вже у 1969 р. Л. Винар настоював на опрацюванні статуту УСІ та його усамостворення [REF_Ref273631931 \r \h * MERGEFORMAT 159]. Тому пропонувалося, щоб член Наукової ради УСІ правник М. Трофименко опрацювала статут Інституту, вже не пов'язаний з УІТ. Статутний документ було підготовлено. Керівництво УСІ в цей час ще потребувало патронату УІТ. В цьому початковому Статуті зазначалося під рубрикою “Наукова пов'язаність”, що Інститут є автономним відділом УІТ [153]. В розділі “Організаційна побудова” зазначалося, що до складу Вченої (Наукової) ради Інституту входять семеро членів, з яких шістьох обирають що три роки дійсні члени УСІ, а сьомим членом є представник, делегований УІТ [153]. УІТ і УСІ започаткували спільний проект видання збірника про українців в США. На пленарному засіданні членів Інституту 2 серпня 1970 р. було вирішено “приспішити правне оформлення УСІ” [153, арк.3].

У вересні 1970 р. Л. Винар як секретар УІТ знову звернувся з листом до президента УСІ А. Мілянчука з пропозицією прискорення “усамостворення” Інституту та потреби зміни статуту, зокрема саме пункту про членство в його НР представника УІТ. Тому що всі питання співпраці і так полагоджувалися з секретарем УІТ, він не бачив потреби перебування представника УІТ у складі Наукової (Вченої) ради УСІ [159]. Так восени 1970 р. УСІ з ініціативи УІТ став працювати спочатку самостійно, а за кілька років перейшов під патронат НТШ. Навіть після усамостворення УСІ його співпраця з УІТ не припинилася остаточно. В січні 1971 р. продовжувалося обговорення видання першого збірника. Планувалося видати його в двох томах або випусках – зі статтями з соціологічної тематики за редакцією відомого американського (тепер – канадського) соціолога В. Ісаїва та історичної і бібліографічної проблематики за редакцією Л. Винара [162]. Це видання так і не було опубліковано.

У 1971 р. А. Мілянчук пропонував Л. Винареві як представникові УІТ [164] та О. Оглоблину [163] як Голові УВАН у США співпрацювати у напрямі дослідження української спільноти в США. Одночасно УСІ допомагало у поширенні видань УІТ і багато членів Інституту були членами УІТ. Товариство, в свою чергу, допомагало встановити контакти з дослідниками української громади в США, зокрема з відомим автором першої англійської праці з цієї тематики професором Вісконсинського університету В. Галичем [166]. У 1973 р. УСІ зумів придбати будинок у Нью-Йорку, де могли зберігатися бібліотека та архівні матеріали про українські поселення у світі [165], що свідчило про його

успішний розвиток.

Отже, Товариство мало наукові контакти з різними науковими інституціями. Частина з них створювалася й розпочинала свою діяльність за підтримки УІТ, з іншими УІТ було пов'язане проведенням та організацією спільних наукових конференцій та видавничих проектів. Праця УІТ була відкритою, його члени брали участь у наукових дискусіях щодо шляхів наукового розвитку. І хоча часами між інституціями були й певні непорозуміння, вони полагоджувалися шляхом дискусії. Зі змінами в Україні було встановлено контакти з материковими вченими та установами, що сприяло зближенню гілок української історіографії.

5.2. Наукові конференції як форма співпраці з іншими науковими установами та громадою

5.2.1. Перші зустрічі науковців

Одним із важливих напрямів діяльності УІТ було проведення наукових конференцій, як самостійних, так і в співпраці з іншими установами та організаціями. Конференційну діяльність можна розглядати як один із різновидів колективної творчості [1530, с.169], хоча в цілому поняття колективної наукової творчості є, безперечно, значно ширшим і належить до категорій психології науки. За справедливим твердженням відомих харківських дослідників С.

Посохова та О. Чалої, проведення симпозіумів, конференцій, круглих столів, де відбувається обмін думками, дозволяє розширити кругозір учених і створює умови для появи нових, часом несподіваних ідей та теорій в ході діалогу або дискусії. Конференції українських дослідників поза Україною та їх участь у конференціях неукраїнських наукових інституцій уможлилювали обмін думками, обговорення важливих тем і проектів, залучення громадськості до фінансової підтримки найактуальніших з них. Важливу роль у розвитку науки відігравали обов'язкові наукові дискусії під час конференцій, обговорення доповідей, що давало можливість уточнити окремі їх аспекти, доповідачеві – ознайомитися з висловленими точками зору. Частина наукових зустрічей відбувалася в межах українських наукових інституцій, інші – у співпраці з американськими, канадськими чи іншими неукраїнськими установами.

Мова, якою мали відбуватися конференції, визначалась напередодні, що лише іноді ставало предметом дискусії. Зрозуміло, що на міжнародному науковому форумі переважало використання інших мов, хоча виголошення доповідей українською вводило її у коло світових засобів наукового спілкування, хоч і обмежувало, певною мірою, участь неукраїнських дослідників. В той же час, знання української мови переважно було та є обов'язковою умовою українознавчих досліджень, що виправдовувало використання її на міжнародному рівні. Як відомо, ще М. Грушевський від імені НТШ настоював на потребі введення української мови в репертуар мов наукового спілкування під час наукових зустрічей. Саме тому іноді українською проводились сесії під час засідань в рамках з'їздів (конвенцій) неукраїнських національних історичних та славістичних асоціацій, часто або постійно – засідання "ПеКУС" (Постійної

конференції українських студій) в Гарвардському університеті, конференцій УВАН, НТШ тощо. Якщо в таких наукових заходах, організованих українськими науковими інституціями брали участь неукраїнські дослідники, мова спілкування відповідала їх можливостям.

На початках діяльності УІТ організації конференцій не надавалося значної уваги. Причини такого ставлення розкриваються в листі О. Оглоблина до Л. Винара, в якому обговорювався перший документ програмно-статутного характеру – комунікат УІТ. Л. Винар пропонував включити в комунікат положення про підготовку та проведення наукових конференцій і з'їздів, в яких би брали участь досвідчені вчені та “молоді адепти” української науки. У відповідь на це О. Оглоблин зауважив: “І “молоді адепти”, і “з'їзди..., семінари” тощо – це все справи майбутнього. Наразі це речі зовсім нереальні. Які з'їзди, а тим паче студійні дні, семінари etc., коли ми розпорошені по цілому світі (вільному)! Дай, Боже, щоб колись вдалося – може, раз на десятиліття – той з'їзд скликати!” [373].

Для Управи важливою була участь також членів УІТ в конференціях та наукових зустрічах, що проводилися іншими установами. Так, вже у жовтні 1965 р. відбулися доповіді членів УІТ в рамках діяльності інших інституцій. УВАН у США, до якої належала частина тогочасних членів УІТ, мала давні традиції організації наукових конференцій, як в центральному осередку в Нью-Йорку, так і в групах УВАН, що діяли в окремих містах США. Крім того, члени цих груп також часто входили до УІТ. Тому перша конференція Товариства була проведена спільно з Денверською групою УВАН у перший місяць його офіційної діяльності – 20 березня 1965 р. Вона була присвячена 65-літтю від дня народження О. Оглоблина та 45-літтю його наукової діяльності. Під час цієї зустрічі головну доповідь виголосив Л. Винар, а Л. Биковський поділився своїми спогадами [558, с.58].

Організатором історичних конференцій в УВАН в цей час був заступник голови Історичної секції І. Лисяк-Рудницький. У 1965 р. конференцію УВАН, присвячену проблемам історії України козацької та козацько-гетьманської доби підготував Л. Винар, який координував свої дії також з головою Історичної секції О. Оглоблиним та І. Лисяком-Рудницьким. Після конференції Л. Винар пропонував провести ділову нараду істориків УВАН, НТШ та УІТ. Його метою було налагодити їх співпрацю. І. Лисяк-Рудницький, який на цьому етапі “мав засадничі застереження” [647, с.218] до УІТ, запропонував провести цю нараду лише в рамках УВАН, щоб обговорити діяльність її Історичної секції та видання “Історичних збірників” [568, с.465-466], що і було зроблено [811].

Перші конференції, організовані УІТ самостійно (частина – у співпраці з іншими науковими інституціями), відбулись у рік 100-ліття М. Грушевського, ініціатором відзначення якого стало УІТ і, в першу чергу, його науковий секретар Л. Винар, який виступив в газеті “Свобода” зі статтею про потребу вивчення постаті М. Грушевського та відзначення століття видатного вченого і політика. Ініціатива УІТ була пов'язана з певною “байдужістю” більшості українських установ та організацій до цієї події, яка спиралася, певною мірою,

на заполітизованість суспільства в діаспорі, антипатії до постаті М.

Грушевського, якому частина інтелектуалів не могла пробачити помилок під час перебування його на чолі Центральної Ради. О. Оглоблин радив відзначати ювілей М. Грушевського у другій половині року [537, с.359-360]. Відзначення ювілею М. Грушевського у 1966 р. різними установами все ж відбулося і провідну позицію зайняло у цьому процесі УІТ. Крім опублікованої на початку року в пресі статті Л. Винара про відзначення ювілею, УІТ видало спеціальне звернення-відозву, а також присвятило вченому два випуски журналу за 1966 р. Позитивно відреагували на заклики УІТ УВАН, НТШ та інші установи [782]. Зрозуміло, що крім відзначення ювілею М. Грушевського, члени УІТ взяли участь у конференціях до ювілею І. Франка та ін.

12 листопада 1966 р. УІТ, Осередок НТШ у Клівленді та УААУП влаштували зустріч, під час якої також прозвучала доповідь Л. Винара про життєвий шлях М. Грушевського [661, с.36]. 18 грудня 1966 р. УІТ, Історичною секцією УВАН у США та ІФС НТШ-А було організовано наукову конференцію до 100-ліття від дня народження М. Грушевського, в якій взяли участь О. Оглоблин, О. Пріцак, Я. Пеленський та Л. Винар. Члени УІТ М. Чубатий, М. Андрусак, О. Домбровський брали участь і в конференції НТШ-А в лютому 1967 р. [661, с.36].

Кілька наступних років УІТ самостійних конференцій не проводило, але його члени були активними учасниками наукових зустрічей, організованих іншими науковими установами, зокрема, Сьомої Річної конференції істориків та суспільствознавців, присвяченої дослідженням української імміграції в США та історії американсько-українських стосунків, яка відбувалась заходами УВАН у США 24-25 травня 1969 р. в Нью-Йорку [661, с.151; 734, с.135]. Після конференції відбулася ділова нарада істориків та суспільствознавців, на якій доповідали О. Пріцак, Л. Винар та І. Лисяк-Рудницький. Було вирішено доповіді з конференції передати для публікації в УІ, що означало визнання журналу як загального історичного видання української закордонної історіографії. Практично всі члени Історичної та Секції античної історії УВАН згодом стали членами УІТ, яке протягом 1965 – 1991 рр. спільно з УВАН провело низку наукових конференцій, присвячених різним науковим проблемам.

У співпраці з Комісією для вивчення української імміграції УВАН 11 березня 1971 р. у Клівленді було організовано академічний вечір з доповіддю Л. Винара “Історія українців в ЗСА [скорочення від З’єднані Стейти (держави) Америки. – А.А.] – найбільш занедбана ділянка дослідів”, в якій розглядалися перспективи історичних та бібліографічних досліджень цієї проблеми. Проводив вечір М. Ждан [851]. 15 січня 1972 р. УІТ, УСІ та УНІА організували в Нью-Йорку в приміщенні останнього доповідь проф. О. Борушенко про українців в Бразилії [851].

Продовженням обговорення проблеми розвитку української науки став дискусійний вечір, організований УІТ, присвячений питанням української наукової політики і діяльності Товариства, що відбувся у жовтні 1971 р. в приміщенні Літературно-мистецького клубу в Нью-Йорку. З доповідями

виступили Богдан та Любомир Винарі. В обговоренні брали участь Я. Падох, І. Кедрин-Рудницький, В. Трембіцький, О. Домбровський, Б. Ржипецький та ін.

У співпраці з іншими науковими або культурними осередками у 1971 р. відзначалася також річниця УІТ, що популяризувало діяльність Товариства. Діяльність Товариства у 1973 р. значною мірою була пов'язана з ювілеями 10-ліття УІ та 100-ліття НТШ. Відзначення ювілеїв видання було дуже доброю нагодою привернути увагу громадськості до їх діяльності і допомогти поповнити фонд УІТ, що було життєво необхідним. Тому з нагоди 10-ліття ювілейні комітети було створено в Денвері, Нью-Йорку, Монреалі, Клівленді, Вінніпезі та Торонто. Вже 24 березня осередок УІТ та група УВАН у Денвері підготували ювілейну конференцію з доповідями Б. Винара “Десятиліття УІ та Л. Биковського “Пам’яті Володимира Міяковського”.

Низка конференцій та доповідей, присвячених 10-літтю журналу, відбулася восени в різних містах США та Канади. Першою майже традиційно стала організована спільно з Групою УВАН зустріч з громадянством в Денвері, що відбулася 24 жовтня. Відкрив її член обох установ Л. Биковський, а з доповіддю про значення УІ виступив член управ обох установ Б. Винар. 10 листопада 1973 р. в Нью-Йорку відбулася зустріч українських істориків з громадянством, в якій взяли участь вчений секретар УВАН В. Омельченко, найстарший член НТШ М. Чубатий, ректор УВУ В. Янів, президент УСІ А. Мілянчик, головний секретар УНС Я. Падох та ін. З доповідями виступили Л. Винар (про тогочасні завдання української історіографії) та Т. Гунчак (про україніку у Британських архівах). Під час обговорення доповідей було висловлено побажання, щоб УІТ, яке заслуговує на повну підтримку громади, збільшило кількість джерельних публікацій у своїх виданнях, залучаючи для цього архівні збірки країн поселення [578].

18 листопада в Торонто в будинку УНО відбулася зустріч з громадянством, організована Торонтським осередком УІТ на чолі з В. Веригою. З доповіддю про УІТ і завдання українських істориків виступив Л. Винар. Завершенням відзначення 10-ліття журналу у 1973 р. став вечір, влаштований Українським студентським клубом при Монреальському університеті. Програму склали доповіді М. Антоновича про український громадський рух 60-х років минулого століття та Р. Олійника про діяльність шестидесятників у тогочасній Україні [669]. Останнє відзначення 10-ліття Товариства відбулося 11 травня 1974 р. в Клівленді. Ювілейний вечір підготували Українська учительська громада при співучасті відділу Українського Золотого Хреста і відділів СУА. Присутні могли ознайомитися з виставкою картин, яку підготувала Е. Завільська, а також з виставкою публікацій УІТ, підготовленою п. С. Кіктою та проф. М. Жданом [674]. Під час вечора відбулася лотерея, де були розіграні картини, а прибуток від розіграшу пішов до фонду УІТ.

У тому ж 1973 р. діаспора широко відзначала 100-ліття найстаршої української наукової установи. УІТ і редакція УІ вирішили присвятити один із томів журналу цій визначній даті, другий – 10-літтю УІТ. З цієї нагоди 11-12 жовтня відбулася конференція в Гарвардському університеті, організаторами

якої стали УНІГУ, УВАН, УІТ та ІФС НТШ в Європі. За ініціативою Л. Винара було створено діловий комітет по підготовці конференції, який очолювали керівники наукових інституцій-організаторів: Л. Винар (УІТ), О. Оглоблин (УВАН), Я. Падох (А-НТШ) та О. Пріцак (УНІГУ).

У першій сесії, англomовній, були доповіді О. Пріцака, О. Субтельного, Г. Грабовича, Нат. Кононенко-Мойл. Друга сесія відбувалася українською мовою і в ній були заплановані доповіді О. Оглоблина, В. Кубійовича, Л. Винара, Я. Падоха, Б. Кравцева та М. Лесіва. На жаль, в цій конференції не змогли взяти участь Л. Винар та О. Оглоблин, але вони стали учасниками наступної, організованої тими ж установами, що відбулася в УВАН у США 27 жовтня 1973 року. З членів УІТ на конференції виступили О. Оглоблин, В. Кубійович, Л. Винар, Я. Падох, К. Паньківський та член НТШ В. Ленцик. Обидві конференції стали яскравим проявом співпраці українських вчених.

У другій половині 1970-х рр. наукові зустрічі продовжували проводити осередки УІТ в різних містах та країнах. У 1977 р. новостворений осередок у Чикаго двічі організовував наукові зустрічі, на яких виголошував доповіді його голова М. Біда. Організовували конференції й інші осередки. У 1978 р. відзначалося 30-ліття діяльності НТШ в Америці та 15-ліття виходу першого числа УІ. З нагоди 30-ліття НТШ в Америці з ініціативи Осередку праці НТШ в Чикаго і при співучасті Осередку УІТ було проведено наукову конференцію. Більшість доповідей стосувалася життя та творчості М. Грушевського [816]. 15-ліття УІ відзначалося в Чикаго і Монреалі. 10 вересня в Чикаго у великому залі УНС відбувся вечір, організований Ювілейним комітетом, що складався з представників Осередку (відділу) УІТ в Чикаго, Осередку праці НТШ в Чикаго, УККА, Товариства українських купців, промисловців і професіоналістів та Ліги американців українського походження. Крім українців, на вечорі були присутні представники польських і чеських наукових установ у діаспорі. Л. Винар виголосив доповідь про завдання УІ і далі перспективи розвитку журналу, а О. Домбровський – про ранню історію Руси-України на сучасному етапі дослідів. 21 жовтня того ж року в університеті МакГілл в Монреалі також відбувся ювілейний вечір, підготовлений університетським Українським студентським клубом, осередком УІТ в Монреалі та Головним канадським представництвом УІ. Тут прозвучали доповіді Л. Винара, Р. Олійника-Рахманного та М. Антоновича й відбувся концерт відомих канадських піаністів Любові та Іриней Жуків [849].

Таким чином, не зважаючи на те, що на початку діяльності конференції не були основною формою діяльності для УІТ, воно започаткувало їх самостійне проведення від 1966 р. рядом присвячених 100-літтю М. Грушевського заходів. Частина конференцій відбувалась у співпраці з іншими науковими, а також громадськими інституціями, що сприяло як науковому спілкуванню дослідників, так і поширенню знань з історії України серед громадськості. Останній меті були підпорядковані в першу чергу конференції, присвячені різним річницям діяльності Товариства. Водночас конференції сприяли встановленню співпраці з неукраїнськими дослідниками.

5.2.2. Зустрічі першої половини 1980-х років

В травні 1981 р. заходами Громадського комітету під проводом А. Антоновича в Чикаго при співпраці з УККА було відзначено 15-ліття діяльності УІТ, поява першого історичного атласа України та 30-ліття наукової діяльності Л. Винара. Д. Штогрин виступив з доповіддю про ювілята, а також подарував примірник свого англomовного видання “Любомир Винар: історик, бібліограф і педагог. Біобібліографія”. Ювіляр говорив про сучасний стан історіографії [848].

12 грудня УІТ спільно з УВАН влаштували в Нью-Йорку наукову конференцію, присвячену 100-річчю від дня народження Д.І. Дорошенка. З доповіддю про історіографічну спадщину Д. Дорошенка виступив Л. Винар, взаємини Д. Дорошенка з В. Липинським проаналізував М. Антонович [809, с. 181]. Продовжувалася співпраця УІТ з УНІГУ. 17 грудня 1982 р. в Нью-Йорку відбувся “Вечір української історії”, організований цими науковими інституціями, комітетом “Спадщина” і Літературно-Мистецьким клубом. З доповідями виступили О. Домбровський, Ф. Сисин, С. Рабій-Карпинська.

1983 р. був роком 20-ліття УІ, що УІТ за допомогою активного проведення конференцій використало для популяризації видання та залучення нових членів. 16-17 квітня 1983 р. в Канаді, в приміщенні Інституту ім. Св. Володимира, відбулася наукова конференція на тему: “Актуальні проблеми української національної історіографії” [427]. Тут з доповідями, присвяченими переважно проблемам інтерпретації історії України в материковій та американській історіографії виступили О. Домбровський, М. Антонович, М. Пап, Т. Мацьків, Л. Винар. Після обговорення останньої доповіді для поповнення видавничого фонду журналу було розіграно лотерею картин, подарованих митцями. Організувало зустріч і “лецитацію” [розігрування лотереї. – А.А.] представництво УІ у провінції Онтаріо на чолі з К. Микитчуком. Учасниками конференції було близько 150 осіб [860].

З перш. пол. 1980-х рр. активно розвивалася співпраця УІТ з УВУ в Мюнхені. Троє ректорів університету – В. Янів, Ю. Бойко-Блохин та Т. Цюцюра були членами УІТ. 21 жовтня 1983 р. ректорат УВУ організував у Мюнхені академічний вечір з нагоди 20-ліття УІ. Відкрив засідання та був його керівником ректор УВУ член УІТ В. Янів. З доповіддю про сучасний стан історичної науки та завдання української історіографії виступив Л. Винар. Доповідач говорив про становище материкової історіографії, коли в Україні посилено пропагується концепція “нової історичної спільноти – советського народу” та про завдання української історіографії поза Україною [861]. Доповідь була записана для радіо “Свобода”, де її було використано в передачі для України. Пізніше інформація про зустріч з’явилася на сторінках часописів “Свобода”, “Америка” та “Українські вісті”.

1984 р. Товариством було оголошено роком Михайла Грушевського, в пам’ять 50-ліття смерті Великого Українця, про що було повідомлено громадськість в газетах [629] та УІ. У зв’язку з цим було заплановано низку

заходів – наукові конференції в США та Канаді та підготовку і видання досліджень про вченого і його праць. Активізувався процес збирання коштів для цього.

Конференція в США була запланована спільно з УВАН, про що було повідомлено в УІ [828]. Праця над її організацією почалася ще у 1981 р., коли Президія УІТ прийняла пропозицію Л. Винара провести спільно з Академією, яку очолював у цей час Ю. Шевельов, у 1984 р. конференцію в Нью-Йорку. Планувалося до співпраці запросити НТШ та інші установи. Організаційні аспекти цієї конференції Управа УІТ почала обговорювати з керівництвом УВАН у січні 1982 р., і на початку лютого одержала позитивну відповідь [262].

Імпреза була запланована на першу половину травня. Під час спільної конференції УІТ з УВАН, присвяченої Д.І. Дорошенкові, у грудні 1982 р. Л. Винар узгодив різні аспекти проведення конференції з президентом НТШ Я. Падохом. Доповіді мали охоплювати наукову творчість М. Грушевського, політично-громадську та науково-організаційну діяльність. Після домовленості НТШ і УВАН з УНІГУ щодо його участі у конференції, яка тепер мала бути проведена в двох осередках – в УВАН та УНІГУ, виник конфлікт між організаторами. Через нього запланована конференція, на жаль, хоч вже була підготовлена програма, не відбулася. Була думка 11 листопада присвятити в УВАН М. Грушевському тематичний вечір [458], але її також не вдалося реалізувати. Майже за рік після того, 30-го червня 1985 р. з нагоди запланованої конференції, присвяченої 120-літтю М. Грушевського від президента УІТ Л. Винара, його заступника М. Антоновича та наукового секретаря О. Домбровського до президента Академії Ю. Шевельова було вислано лист, який пізніше було поміщено в УІ. Він пояснює певною мірою, що відбулось у 1984 р. У якості причини була вказана відсутність коментарів О. Прицака стосовно висловленої у відомій статті 1966 р. в журналі “Листи до приятелів” негативної оцінки діяльності М. Грушевського.

В Торонто під патронатом СКВУ 9 червня 1984 р. відбулася перша із запланованих грушевськознавчих наукових конференцій, організована Товариством прихильників УІТ. Відкрив її Л. Винар доповіддю про грушевськознавство як важливу ділянку українознавства. М. Антонович говорив про зв’язки М. Грушевського з О. Кониським, О. Домбровський – про інтерпретацію Грушевським раннього історичного процесу на землях України, Т. Мацьків – про оцінку вченим гетьманства І. Мазепи. Друга сесія конференції була організована як круглий стіл (панель) на тему “Питання термінології історії України в суспільних науках і історична схема М. Грушевського”, в якому взяли участь В. Ісаїв, Т. Приймак, М. Пап, О. Субтельний.

8 грудня того ж року у передмісті Клівленда м. Пармі (Огайо) відбулася організована УІТ, УААУП та осередком НТШ в Огайо у співпраці з НР СКВУ чергова конференція пам’яті М. Грушевського. Керував сесіями голова УААУП і осередку НТШ М. Пап, доповіді виголосили Л. Винар, О. Домбровський та Ю. Кульчицький. Друга сесія, як і в Торонто, відбулася у вигляді засідання круглого столу. Вона була присвячена іншій важливій події, широко

відзначеної українською діаспорою у 1983 – 1986 рр. – 1000-літтю Хрещення України. В дискусії взяли участь Л. Винар, С. Воляник, О. Домбровський, Ю. Кульчицький, а також учасники і гості конференції. Друга сесія конференції створювала передумови для проведення наукового конгресу, присвяченого події.

Конференція пам'яті М. Грушевського, організована з ініціативи УІТ спільно з УВУ, відбулася 8 грудня 1984 р. і в Мюнхені. Це була перша наукова конференція УІТ, організована з участю німецьких вчених. Тут прозвучали доповіді Т. Мацькова “Гетьман Іван Мазепа в оцінці М. Грушевського”, Л. Винара “М. Грушевський і державницький напрям в українській історіографії”, А. Жуковського “Михайло Грушевський і журнал “Україна”. В другій, німецькомовній, сесії з доповідями виступили професор університету Рупрехта-Карла в Гайдельберзі Г. Нойбауер – “М. Грушевський в історичній перспективі часу” та керівник Філії для політичної освіти в Нордбаден Е. Людемманн – “М. Грушевський в советській історіографії після 1956 року” [863]. Пізніше доповіді були опубліковані в УІ. Таким чином, до дослідження постаті М. Грушевського залучалися неукраїнські дослідники, що сприяло їх ознайомленню з доробком вченого.

Не залишило без уваги УІТ і відзначення 20-ліття своєї діяльності. У вересні 1984 р. в Пармі (Огайо) відбувся академічний вечір – зустріч з українською громадою Клівленда, організований Товариством сприяння УІТ. Відкрив зустріч голова Товариства сприяння С. Воляник, який підкреслив значення діяльності УІТ та його журналу. З доповідями виступили М. Пап – “Ялтинська конференція”, Я. Раковський – “Імперіалізм Москви” та Л. Винар – “Сучасна українська наука в советській Україні”. Після доповідей відбулося їх обговорення й проведення лотереї картин на Видавничий фонд УІТ [863, с.247].

1-го червня 1985 р. за підтримки Товариства сприяння УІТ в Торонто відбулася третя наукова конференція, організована УІТ та СКВУ, присвячена 20-літтю діяльності Товариства та відзначенню 100-ліття смерті відомого історика ХІХ ст. М. Костомарова. Відкрив конференцію голова Осередку УІТ М. Антонович [428]. В програмі були доповіді Л. Винара, О. Домбровського, М. Небелюка, Т. Мацькова. Друга частина імпрези мала характер зустрічі з громадянством: В. Кемпе розповіла про свою подорож в Україну. Під час конференції К. Микитчуком було влаштовано виставку видань [429].

21 вересня 1985 р. УІТ спільно з Українським літературним фондом ім. І. Франка в Чикаго при співпраці осередку НТШ в Чикаго та Чиказької філії УКУ влаштували зустріч з громадянством для вшанування пам'яті М. Грушевського та відзначення 20-ліття УІТ. З доповідями виступили Л. Винар (про розвиток грушевськознавства та 20-літню діяльність УІТ) та Д. Штогрин (про значення “Історії української літератури” М. Грушевського). Після дискусії, в якій взяли участь, крім доповідачів, В. Маркусь, Б. Рубчак та інші дослідники і учасники, відбулося вручення нагород за підсумками Наукового конкурсу УІТ [864].

Чергова конференція УІТ у Мюнхені була знову організована у співпраці з УВУ і була присвячена 20-літтю Товариства. Головним організатором став

довголітній член УІТ та редколегії його журналу проф. Т. Мацьків. Відкрив конференцію 7 грудня 1985 р. ректор УВУ В. Янів, який підкреслив важливість співпраці Товариства з університетом в галузі історичних досліджень. Т.

Мацьків ознайомив присутніх з основними етапами історії УІТ та напрямками діяльності. У конференції також взяли участь Р. Пієтч (Штуттгардський ун-т), який доповідав про суспільний лад в гетьманській державі (1649 – 1764). Доповідь охоплювала кілька аспектів Гетьманщини – суспільний, військовий та політичний. Е. Людемманн виступив з доповіддю про термінологічні зауваження до історії українців і росіян. Третя доповідь, присвячена висвітленню постаті кардинала Ісидора з Києва в мемуарах папи Пія II (1458 – 1464), була виголошена Я. Восем з Пізи. Доповіді, що прозвучали на конференції, виголошувалися українською, німецькою та польською мовами. Доповідачі-неукраїнці користувалися відповідною концепції історії України термінологією, і серед присутніх було багато німецьких гостей. Таким чином, високий науковий рівень конференції, організованої в УВУ з нагоди 20-ліття УІТ, свідчив про готовність до співпраці з українською наукою з боку неукраїнського наукового світу, а також сприяв популяризації як діяльності українських наукових інституцій, так і української історіографії.

Вцілому, конференції, що відбулися в цей період у співпраці з українськими науковими установами, іноді – за підтримки громадських організацій, були спрямовані на вивчення актуальних наукових питань та популяризацію діяльності Товариства. Зокрема, в 1966 р. розпочалося систематичне вивчення діяльності та творчості М. Грушевського, відбувалися наукові конференції з інших актуальних наукових проблем української історії. Залучення до їх участі широкого кола, в тому числі й неукраїнських, дослідників сприяло науковому розвитку, підносило значення української науки й поширювало відповідні наукові концепції в історіографіях країн поселення. Ювілейні заходи дозволяли поширити знання про УІТ в громаді й збільшити фінансові надходження..

5.2.3. Відзначення 1000-ліття Хрещення України-Русі

У 1980 – 1984 рр. на Заході в наукових і ненаукових колах почали обговорювати наближення 1000-ліття хрещення Русі, яке традиційно для советської та неукраїнської науки пов'язувалося з Росією. Готувалися до відзначення події не лише в ССРСР, а і на заході, в тому числі російські американські і канадські організації [10]. Українські та українсько-американські наукові установи прийняли рішення провести наукові конгреси, присвячені цій події.

На початку 1980 р. представник Католицької Ієрархії звернувся до керівництва НТШ в Європі та Сенату УВУ з пропозицією організувати соборний науковий конгрес у відзначення 1000-ліття Хрещення України-Руси. 20 липня того ж року В. Янів як ректор УВУ та представник НТШ брав участь у

нараді в Римі. Тоді ж почалася й праця над організацією міжнародного конгресу, присвяченого визначній події, УНІГУ та Філадельфійського комітету 1000-ліття. Щоправда, запропонований українській громаді та секретаріату СКВУ т. зв. “Гарвардський проект”, який передбачав витратити на відзначення Ювілею 5 млн. дол. (з яких 3 млн. мало піти на видання 40 томів у трьох видавничих серіях корпусу досекулярної творчості, а 1 млн. – а створення кафедри української релігійної думки в Гарвардському університеті), викликав деякі заперечення у представників інших наукових інституцій [521; 587] і не був, на жаль, повністю реалізований.

У 1983 р. ректор УВУ В. Янів звернувся до керівництва наукових установ з пропозицією організувати спільний український науковий конгрес для відзначення Тисячоліття. У грудні він розіслав “Обіжний лист до проводів наукових установ, які вже дали свою згоду приступити до організації спільного українського наукового конгресу в тисячоліття Християнської України”, в якому було названо наукові установи, що вже підтримали цю ідею (серед них було й УІТ), а також пропонувалися конкретні кроки по підготовці заходу [514].

В Мюнхені 11-13 травня 1984 р. відбулася конференція наукових інституцій, під час пленарного засідання якої було створено Комітет для підготовки наукового конгресу Тисячоліття Хрещення України-Руси під керівництвом ініціатора відзначення – ректора УВУ проф. В. Янева. Установами-основниками комітету стали такі наукові установи: НТШ в Європі, НР при СКВУ, УВАН в Канаді, УІТ, УКУ, НТШ в Канаді, НТШ в Америці, Колегія Св. Андрія (Вінніпег), УААУП, УВУ, ТУБА та УБНТ. Офіційним представником від УІТ під час прийняття рішення про створення комітету був В. Маруняк. Конференція обговорила теми доповідей наукових сесій і створила тематичні комісії: історичну – на чолі з А. Жуковським, правничу (о. І. Патрило), літургічну (о. І. Музичка), мовну (О. Горбач), мистецьку (Б. Стебельський), літературну (І. Качуровський).

З 15 по 17 червня 1985 р. в Бавнд-Бруці (США), в осідку Української Православної Церкви в Америці відбулася перша наукова конференція, присвячена відзначенню Тисячоліття, організована Комітетом. Більшість наукових комісій, які мали займатися організацією відповідних секцій конгресу було обрано під час організаційних засідань. До Історичної комісії увійшли А. Жуковський (голова), О. Домбровський, В. Маркусь, Я. Білінський, Р. Єринюк. Офіційним представником УІТ в Комітеті став О. Домбровський. Склад Комітету наукового відзначення 1000-ліття Християнської України офіційно поповнився новими членами, як українськими, серед яких була й УВАН у США, так і українсько-американськими – Українська Науково-дослідна програма при Іллінойському університеті та УНІГУ. Діяв Комітет в системі СКВУ “у порозумінні з його Науковою Радою” [859].

23 листопада 1985 р. під час ХІХ пленарної сесії СКВУ в Торонто відбулася зорганізована НР і Секретаріатом СКВУ наукова конференція, присвячена церковно-релігійному, науковому і суспільному аспектам відзначення 1000-ліття Хрещення України, в якій взяли участь і члени УІТ.

Зокрема, про наукове відзначення Ювілею доповідали О. Домбровський та Д. Штогрин.

12 квітня 1986 р. в УВУ в рамках відзначення 1000-ліття хрещення України-Русі відбулася спільна з УІТ конференція, присвячена історії Української католицької церкви в Україні. Організатором конференції знову став Т. Мацьків. Під час конференції були виголошені три доповіді українською, німецькою та польською мовами. Т. Мацьків говорив про генезу церковної унії 1596 р. Я. Вось побудував свою доповідь “Звіdomлення про унійних єпископів у “Деннику з подорожі до Польщі 1596 – 1597 рр.” папського церемоніального майстра А.П. Муканте” на аналізі інформації цього маловідомого джерела. Після обговорення обох доповідей у другій сесії виступив дослідник історії церкви архімандрит о. Й.Й. Петерс (м. Грайнбах) з доповіддю “Митрополит Андрей – людина, екзарх, патріарх”. Він поділився споминами про своє перебування у Львові та знайомство із А. Шептицьким. Друга, німецькомовна, конференція осередку УІТ в Європі, присвячена 1000-літтю Хрещення України, відбулася в Мюнхені 12 лютого 1988 р. На ній з доповідями виступили Т. Мацьків, науковий співробітник Мюнхенського університету І. Жеуц та архімандрит о. Й. Петерс.

В Равенні (Італія) 18-24 квітня 1988 р. з ініціативи та під егідою УНІГУ зібралися провідні славісти та візантологи. Підготовкою програми займалися О. Прицак, І. Шевченко та М. Лабунька. Доповідачами були представники з діаспори, а також з Польщі, ЧССР, Угорщини, Болгарії та ССРСР. Офіційною мовою конгресу була англійська, частина доповідачів виголошували доповіді французькою, німецькою та італійською. Учасник конгресу з Києва П. Толочко виголосив доповідь українською. Конференція відбулася на високому науковому рівні.

УІТ стало співорганізатором мюнхенського наукового Конгресу з нагоди 1000-ліття хрещення України [700, с.1, 4; 679, с.7], ініціаторами якого були НТШ в Європі та УВУ, підтримані іншими українськими науковими інституціями і навчальними закладами. Як свідчить “Акт заснування Комітету”, серед українських науково-дослідних й науково-навчальних установ, представники яких на пленарному засіданні в УВУ 11-13 травня 1984 р. вирішили для організації конгресу створити окремий комітет, було УІТ [530, с. 865; 703, с.869]. До складу Ділового комітету в якості віцепрезидента увійшов Л. Винар [680; 704, с.870].

Конгрес відбувся 26 квітня – 2 травня 1988 р. і став яскравим прикладом української наукової та міжконфесійної соборності. Організатором виступив Комітет наукового відзначення 1000-ліття Християнської України, який нараховував 28 організацій-членів – наукових інституцій та об’єднань, українських вищих навчальних закладів в діаспорі, церковно-релігійних та громадських організацій із США, Канади, Німеччини, Франції, Італії, Бразилії, Австралії, Аргентини та інших країн, серед яких було й УІТ. В чотирнадцяти наукових сесіях брали участь дослідники, які представляли різні наукові інституції. Прозвучало біля 40 доповідей, в тому числі й членів УІТ – М. Антоновича, О.

Барана, П. Біланюка, Л. Винара, О. Домбровського, В. Жили, А. Жуковського, В. Косика, М. Марунчака, Я. Падоха, О. Пріцака, А. Сороковського, В. Янева та ін. Всі доповіді виголошувалися переважно українською, кілька – німецькою мовами. Після конгресу їх, за винятком доповіді О. Пріцака, яку не було надіслано до Оргкомітету, було опубліковано.

Хоч Конгрес носив в цілому український характер, він мав також орієнтацію й на неукраїнське середовище. Для популяризації теми Конгресу було проведено прес-конференцію за участю учасників та голови Комітету В. Янева, а також постійними були інформаційні повідомлення та інтерв'ю трьох радіостанцій, що вели радіопередачі на ССРСР – “Голос Америки”, “Свобода” та “Вільна Європа”, а також німецьким телебаченням та радіо. Пізніше з'явилися численні повідомлення про Конгрес у пресі, в тому числі й неукраїнській [638].

Третій конгрес, присвячений походженню і розвитку слов'янсько-візантійського християнства та 1000-літтю Хрещення Русі, відбувся у Римі 3-6 травня того ж року. Його організаторами стали Польський інститут християнської культури та Італійський інститут середньовічної історії. В конгресі взяли участь доповідачі з різних країн. І хоч організований він був не українцями, вони були запрошені, в тому числі й дослідники з України – зокрема, Я. Дашкевич, який, на жаль, в тогочасних умовах не зміг приїхати. Цей конгрес був підтриманий Ватиканом і Папою Римським Іваном Павлом II, який під час аудієнції учасників конгресу виступив зі зверненням, в якому став на захист Української Католицької та Української Автокефальної Православної церков, що були заборонені в Україні.

Таким чином, участь УІТ у підготовці відзначення 1000-ліття хрещення Русі-України була одним із чинників дослідження цієї проблеми. Спільна організація конгресу в Мюнхені рядом наукових інституцій свідчила про можливість якісної співпраці між ними.

5.2.4. Конференції в умовах нової історіографічної ситуації в Україні

УІТ разом з НР при СКВУ, УВАН в Канаді та НТШ в Канаді стало співорганізатором наукової конференції українських вчених – учасників конгресу СКВУ, що відбувався в цей час в Торонто. Зустріч відбулася 22 листопада 1988 р. Конференція була присвячена сучасному станові української історичної науки і складалася з трьох сесій. На першій розглядалися проблеми науки в діаспорі. Тут виступили ректор УВУ Т. Цюцюра з доповіддю про УВУ і завдання українських науковців в діаспорі, в якій наголосив на ролі УВУ як осередку підготовки наукових кадрів українознавців та потребі кращої координації наукової діяльності. Б. Стебельський, голова НТШ в Канаді, говорив про стан дослідження української культури, наголошуючи на безперервності мистецького розвитку на українських землях в різні часи та епохи. Б. Винар – про наукове вивчення економічної проблематики, наголосивши на основних напрямках покращення економічних досліджень. М. Юркевич розповів про діяльність і завдання КІУС при Альбертському університеті.

В другій сесії, присвяченій стану українознавства в советській Україні виступили М. Антонович з доповіддю про концепцію “гласності” в контексті наукового життя, зокрема в історичній науці, літературознавстві тощо. Він прийшов до справедливого висновку, що в Україні і далі триває русифікаційний процес, активну ж боротьбу за закріплення української національної культури та української мови в наукових виданнях проводять письменники, а не історики. Доповідь про становище української мови в Україні виголосив Я. Рудницький. Р. Сербин у доповіді про наукове вивчення Голодомору прийшов до висновку про неповноту висвітлюваних фактів у советських дослідженнях. О. Баран розглянув церковне та релігійне життя в советській Україні, а член УІТ О. Зінкевич виступив з доповіддю про статус державності УРСР в контексті “гласності”.

На третій сесії обговорювалися три центральні доповіді. З першою – “Сучасний стан української науки: спостереження і висновки” виступив Л. Винар, який повідомив про ведення переговорів УІТ з КІУС про можливість підготовки та видання англomовного перекладу “Історії України-Руси” М. Грушевського а також про те, що українська історіографія все ще потребує монографічних досліджень окремих тем історії України. М. Марунчак, президент УВАН в Канаді, розповів про дослідження української діаспори. Важливим, на його думку, було координувати такі дослідження, а також створити окремий документаційний центр для збирання потрібних джерел і опрацювання окремих тем, пов’язаних із діяльністю української спільноти на Заході. Останнім доповідачем був автор англomовної “Історії України” О. Субтельний, який розглянув її центральні теми. На конференції не прозвучали заплановані доповіді Ю. Книша та І. Каменецького, але їх тексти було також заплановано опублікувати в УІ. Після доповідей відбулося їх обговорення, де головними дискутантами були М. Пап та О. Домбровський. А. Жуковський, голова НТШ в Європі, під час дискусії розповів про діяльність НТШ та ЕУ. Вцілому, конференція стала важливим кроком у визначенні актуальних завдань української науки під час зміни історіографічної ситуації.

До 25-ліття журналу 17 грудня 1988 р. в УВУ відбулася наукова конференція, підготовлена університетом та УІТ. Відкрив її проректор УВУ проф. В. Янів. Ювілейну доповідь виголосив Т. Мацьків, який високо оцінив 25-літнє видання УІ. Доцент УВУ і секретар Осередку УІТ в Німеччині О. Вінтоняк у доповіді “Перша українська політична еміграція” подав аналіз діяльності мазепинців, що опинилися поза Україною – А. Войнаровського, П. Орлика та ін. Після перерви відбулася німецькомовна сесія, яку започаткував Е. Людемманн доповіддю про політику гласності і перебудови в контексті можливості нової українізації України. Другу доповідь на тему “Тисячоліття хрещення Київської Русі у програмі Академії ім. Г. Зайдля” виголосив науковий референт Академії Б. Ріль [667]. Не зважаючи на різну тематику доповідей, в них були обговорені актуальні питання. Важливо, що й німецькі дослідники в цей час зверталися до аналізу можливостей національного розвитку України в умовах нової суспільно-політичної ситуації.

УВАН у США, НТШ в Америці, УІТ та НР при СКВУ науковою конференцією відзначили 90-ліття від дня народження і 70-ліття наукової діяльності почесного президента УВАН і УІТ О. Оглоблина [910]. Ювілейним вечором-зустріччю 21 квітня 1989 р. було відзначено 80-ліття відомого літературознавця, громадського та наукового діяча, колишнього ректора УВУ і голови Осередку УІТ в Німеччині проф. Ю. Бойка-Блохина [982]. Конференції ще раз підтвердили високу якість наукового доробку та важливість організаційно-наукової діяльності відомих вчених.

В грудні 1989 р. при співпраці УІТ в Європі з УВУ відбулася наукова конференція, присвячена 350-літтю від дня народження гетьмана Івана Мазепи, в якій взяли участь Л. Винар, О. Вінтоняк, І. Качуровський, Т. Мацьків, Б. Цюцюра, а також німецькі вчені – професор університету Фрайнбурга А. Метан та майже постійний учасник спільних конференцій УІТ та УВУ Б. Рілл [506; 508]. В Україні ім'я Івана Мазепи ще позитивно не згадувалася в дослідженнях, тому ця конференція з залученням німецьких дослідників стала суттєвим внеском у її вивчення.

У 1990 р. широко відзначалося 25-ліття УІТ. З цієї нагоди відбулася низка наукових імпрез (наукових конференцій, зустрічей з громадами різних міст, публікації в пресі тощо), які свідчили про авторитет Товариства та привертали увагу до його діяльності. Так, 24-25 серпня 1990 р. заходами УВУ та УІТ у Мюнхені відбулася присвячена 25-літтю Товариства наукова конференція на тему “Українські навчальні інституції та історіографія України і діаспори: сучасне і минуле”. Конференцію відкрили ректор УВУ проф. Б. Цюцюра та Л. Винар. В своїй доповіді Т. Цюцюра підкреслив роль УІТ та його журналу у розвої української історіографії, а також наголосив на давніх традиціях співпраці УВУ і УІТ, зокрема в улаштуванні спільних наукових конференцій, ініційованих головою осередку УІТ в Європі проф. Т. Мацьковим. Л. Винар у вступному слові наголосив на ролі УВУ та його професорів в організації УІТ.

Конференція складалася з кількох сесій. В перший день виступили Л. Винар – про 25-ліття УІТ і сучасний стан української історіографії, Г. Гіллінг – про відділ Макаренка в університеті Марбург, Д. Злепко – про Український науковий інститут в Берліні, І. Полулях – про 45-ліття УВУ в Баварії, професор УВУ Б. Єржабкова – про академічну діяльність і наукові інституції української еміграції в Чехословаччині в 1920-х – 1940-х роках. На другий день прозвучали виступи Т. Мацькова про державно-правовий характер Зборівського договору 1649 р., М. Остеррідера про концепцію східноєвропейської історії за М. Грушевським. Після доповідей відбулася дискусія, присвячена тогочасному стану української науки в советській Україні, в якій взяли участь Л. Винар, Т. Мацьків, З. Соколюк, Д. Злепко та М. Остеррідер. Доповіді й обговорення відбувалися українською і німецькою мовами.

Під час наукового спілкування в залі були присутні викладачі і студенти не лише УВУ, а й німецького університету ім. Максиміліана-Людвіка. У конференції вперше за багато років поруч з вченими діаспори і німецькими дослідниками взяли участь материкові дослідники. Тому відбувалося не лише

обговорення теоретичних питань розвитку історичної науки, а й обмін інформацією, яка до того не була відомою котрійсь із “сторін”. Зокрема, для діаспорних вчених стало приємною несподіванкою збереження архіву УВУ празького періоду [765]. Прозвучали пропозиції про потребу його вивчення та написання історії університету 1921 – 1945 рр., що невдовзі було виконано [1277].

З 27 серпня по 1 вересня 1990 р. в Києві відбувся Перший конгрес МАУ, що був організований Асоціацією, Академією Наук Української ССР та РАУ на чолі з І. Дзюбою. В конгресі взяло участь близько 500 учасників з різних країн, серед іноземців більшість була українцями. Конгрес продемонстрував західним вченим тогочасний стан материкової історіографії, що стало приводом для роздумів. Одночасно зустріч заклала міцні підвалини для продовження наукової співпраці між представниками обох її гілок. Після конгресу 4-6 вересня 1990 р. на базі відпочинку “Опір” у Славську (Львівська обл.) відбулося організоване НТШ у Львові обговорення провідними українськими вченими з України та діаспори проблем дослідження історії України. У дискусії взяли участь 39 дослідників, при загальній кількості учасників понад 60 осіб. Фактично, це було перше безпосереднє спілкування представників двох гілок української науки – материкової та діаспорної. Учасниками зустрічі були дослідники з різних міст України, а також США, Канади, Польщі та Франції.

27 жовтня того ж 1990-го року в Торонто відбулася історіографічна наукова конференція УІТ у співпраці з НР при СКВУ та НТШ в Канаді. Головним предметом обговорення став сучасний стан української історичної науки в Україні та діаспорі і головні завдання українських істориків. В конференції брали участь представники різних поколінь українських вчених з Канади та США. Відкрив зустріч Л. Винар, який згадав значення Торонто в розвитку УІТ і проголосив Рік М. Грушевського. Конференція складалася з трьох сесій. Першою керував проф. П. Біланюк (Торонтський ун-т). Л. Винар відкрив сесію доповіддю “Чвертьстоліття діяльність УІТ і завдання істориків”. В ній доповідач згадав про здобутки УІТ за попередні роки та охарактеризував нову ситуацію в українській материковій історіографії. Він підкреслив, що від 1989 – 1990 рр. для УІТ розпочався новий період діяльності, коли співробітниками УІ і членами Товариства стають дослідники з України – Києва, Дніпропетровська, Львова та інших міст. Відомий дослідник української історіографії С. Величенко (Торонтський ун-т) доповідав на тему “Перебудова та історіографія в Україні”, підкресливши нові можливості історичних досліджень та охарактеризувавши залишкові явища, що гальмують поки що науковий розвиток. О. Субтельний (Йорк ун-т) на основі застосування нових шляхів компаративного підходу до історичного процесу і постатей виголосив доповідь “Порівняння історії і вивчення відносин між Мазепою і Петром І”.

В другій сесії виступили О. Домбровський (УВАН у США) про стан української історіографії в діаспорі. Дослідник охарактеризував основні складові історіографічної ситуації та напрями дослідження історії України. О. Андрієвська (Тринт ун-т) подала характеристику України у складі Російської імперії з 1905 по

1917 рр. В. Верига (Торонто, НТШ в Канаді) виголосив доповідь на тему “Визвольна боротьба українців у Другій світовій війні”, а Т. Приймак (МакМастер ун-т) – “Виклади історії України в університетах Канади”. Після доповідей відбулася дискусія, в якій брали участь О. Андрієвська, о. Б. Біланюк, О.

Домбровський, С. Величенко, В. Верига, Л. Винар, З. Книш, О. Субтельний та ін.

На третій сесії вчені ділилися враженнями від Першого конгресу МАУ, в якому брали участь О. Андрієвська, Ст. Величенко, Л. Винар, О. Субтельний [611]. Вцілому конференція стала проявом співпраці діаспорних дослідників різних генерацій. На ній були обговорені важливі історіографічні та історичні проблеми в нових умовах функціонування науки. Розвиток історіографії на новому етапі вимагав змін в побудові наукового мислення та організації наукової роботи. Торонтська конференція УІТ стала одним із кроків на цьому шляху.

У 1990 р. в Нью-Йорку за ініціативою відомого громадського діяча та члена УІТ Б. Шибунчака УАКР та УККА було створено громадський комітет для вшанування 25-ліття УІТ. Комітетом 9 грудня того ж року в Українському народному домі в Нью-Йорку було організовано зустріч з громадою. На цю зустріч, підготовлену двома поважними громадськими центрами, приїхав з Торонто президент СКВУ Ю. Шимко, що свідчило про високий авторитет Товариства в українській громаді Північної Америки.

У 1991 р. в діаспорі та Україні широко відзначалось 125-ліття М. Грушевського, ініціатором чого виступило УІТ. У січні 1991 р. з ініціативи Товариства було створено “Академічний комітет для відзначення 125-ліття з дня народження Михайла Грушевського (1866 – 1934)” [723]. Основним завданням Академічного комітету була організація наукових конференцій з нагоди ювілею. До складу Комітету увійшли провідні українські вчені. Крім Академічного комітету, за ініціативою Л. Винара було створено Міжнародне товариство ім. М. Грушевського, яке мало об’єднувати дослідників життя і творчості вченого. Першими членами Товариства стали І. Дзюба (Київ), С. Козак (Варшава), В. Брюховецький (Київ), М. Мороз (Львів), А. Процик (Нью-Йорк) та ін. На жаль, як показав час, діяльність Товариства так і не стала активною.

У травні 1991 р. в пресі було оприлюднено “Звернення Українського Історичного Товариства з нагоди 125-ліття народження Михайла Грушевського” за підписами Л. Винара, О. Оглоблина, М. Антоновича та О. Домбровського, в якому повідомлялося, що “Президія УІТ висловлює признання членам УІТ в Україні та діаспорі, які відкидають вимогу партійності історичної науки і систематично розбудовують грушевськознавство – окрему ділянку наукових досліджень” [628]. З нагоди ювілею СКВУ на чолі з Ю.

Шимком також оприлюднила звернення, в якому підкреслювалася роль УІТ у розвитку грушевськознавства. Ювілейні наукові конференції відбулися в кількох наукових установах.

УІТ і НТШ в Європі при співпраці Академічного комітету для відзначення 125-ліття від дня народження М. Грушевського 9 червня провели

першу ювілейну наукову конференцію, яка відбулася в конференційній залі Бібліотеки ім. С. Петлюри в Парижі. У першій частині з доповідями про різні аспекти діяльності вченого виступили А. Жуковський (Париж), Л. Винар (Кент), В. Заруба (Дніпропетровськ), З. Франко (Київ). В другій сесії відбулася дискусія, присвячена сучасному стану грушевськознавства в Україні та на Заході. Модератором був Л. Винар, участь брали Я. Йосипишин (Париж), С. Козак (Варшава), Ф. Сисин (Едмонтон), В. Косик (Париж), А. Жуковський (Париж).

З 27 по 29 серпня у Львові відбулася ювілейна наукова конференція “Михайло Грушевський – визначний український вчений, державний діяч, громадянин”, організована НТШ у Львові, УІТ та РАУ в Україні, в якій взяли участь дослідники з України, Європи, Америки та Канади. Підготовка конференції розпочалася ще в січні-лютому 1991 р. [112]. В листуванні було обговорено різні підготовчі аспекти – запрошення науковців діаспори, закладення та освячення каменю на місці майбутнього пам’ятника М. Грушевському у Львові, відкриття пам’ятних дошок, опрацювання проектів скульптури та відкриття рахунку для збору коштів на її виготовлення і встановлення.

Під час конференції відбулося два пленарних та три секційних засідання, на яких вцілому прозвучало понад 50 доповідей. На жаль, з різних причин на конференцію, яка відбувалася невдовзі після проголошення незалежності України, не змогли приїхати І. Дзюба, Ф. Шевченко та деякі інші дослідники. З членів УІТ у ній взяли участь Л. Винар (крім доповіді про М. Грушевського як історика України керував заключним пленарним засіданням), І. Гирич, О. Домбровський, А. Жуковський, С. Козак, Г. Логвин, Є. Пшеничний, Д. Штогрин, З. Франко та ін. Пізніше було видано збірник з матеріалами конференції [1394].

Таким чином, на конференціях в Парижі та Львові вперше зустрілися в обговоренні наукових проблем грушевськознавства дослідники творчості та діяльності М. Грушевського з України та діаспори. Конференції, особливо львівська, продемонстрували, що грушевськознавство як напрям наукових досліджень, знаходило все більшу кількість зацікавлених науковців в Україні, де вчені одержали можливість доступу до раніше закритих архівних фондів, до творчої спадщини вченого. Зміна історіографічної ситуації в Україні активно осмислювалася дослідниками з діаспори, що пізніше сприяло встановленню та розвитку наукових контактів між представниками різних гілок української історіографії.

5.3. Міжнародна співпраця

5.3.1. Співпраця зі славістичними та історичною асоціаціями

Велике значення для української закордонної історіографії мала участь українських вчених у міжнародних історичних конгресах та в конвенціях славістичних і національних історичних асоціацій, зокрема в США та Канаді, а також співпраця з неукраїнськими науковими інституціями та навчальними

зкладами. Це дуже добре розуміли українські дослідники [322]. Спочатку члени Товариства як і інші дослідники українського походження брали участь у конвенціях Американської асоціації для підтримки (розвитку) славістичних студій – AAASS (American Association for the Advancement of Slavic Studies, Американська славістична асоціація). Зокрема, у 1970 р. в Третій конвенції взяли участь О. Баран, К. Біда, Л. Винар, Ю. Гаєцький, І. Каменецький, Т. Мацьків, М. Пап, М. Палій, Є. Петрівський, О. Прицак, Я. Раковський, А. Турчин та Ю. Фединський. З доповідями виступили Б. Боцюрків, Б. Винар, С. Горак, І. Лисяк-Рудницький [661, с.175]. Пізніше УІТ влаштувало самостійні конференції в рамках конвенцій (з'їздів) асоціації.

Активну інституційну співпрацю з Американською, пізніше – Канадською славістичними асоціаціями, яка виражалася у проведенні під час з'їздів останніх наукових конференцій з українознавчої проблематики УІТ розпочало з початку 1970-х рр. З 1971 р. розпочалася співпраця в межах АІА, перша спільна імпреза з якою відбулася під час конвенції останньої в Нью-Йорку. В 1975 році відбулася дуже важлива для УІТ подія – Товариство стало афілійованим членом АІА, що уможливило постійну участь у її з'їздах [916], про що повідомив Екзекутивний директор Асоціації М. Томсон [895, с.159]. Також це уможливило представництво від АІА на міжнародних історичних конгресах.

Співпраці УІТ з неукраїнськими славістичними та історичними інституціями надавалося важливе значення. І хоча з різних причин не на кожному з'їзді АІА чи AAASS або відповідних наукових об'єднань в Канаді та інших країнах вдавалося організувати спеціальні сесії, участь окремих вчених була обов'язково. Крім того, безперечним позитивом була участь Л. Винара як редактора УІ у конференції редакторів славістичних журналів, що відбулася під час дев'ятої річної конвенції AAASS в жовтні 1977 р. [912].

Як вже відзначалося, особливістю українського наукового життя поза Україною була одночасна належність вчених до різних наукових інституцій, що також обумовлювало розвиток співпраці, який часто починався на основі особистих наукових відносин. Так, до Управ українських наукових інституцій майже постійно обиралися й кілька членів УІТ. Члени УІТ засновували інші наукові установи – як українські, так і міжнародні, які пізніше співпрацювали з Товариством. Так, член УІТ та активний член НТШ С. хе "Горак Степан" Горак став засновником Асоціації для дослідів національностей (СССР та Східної Європи) (The Association for the Study of the Nationalities (USSR and East Europe), Inc. – ASN), яка діє і сьогодні, об'єднуючи численних дослідників етнічних проблем в світі під назвою, з якої виключено уточнення "СССР та Східна Європа", що розширило географічні межі досліджень та дослідницький діапазон

У 1970 р. дослідник в межах конвенції AAASS організував конференцію, присвячену питанням дослідів неросійських народів СССР, внаслідок якої було створено Комісію для дослідження тогочасного стану цих дослідів в США, яку він очолив, а до складу ввійшов ще один член УІТ І. Каменецький [912]. Пізніше

саме ця Комісія стала основою для створення ASN.

Праця С. Горака над створенням ASN [296] та Л. Винара над встановленням контакту УІТ з AAASS розпочалася майже одночасно. Співпраця між дослідниками сприяла цьому процесу. В УІ досить часто з'являлися публікації С. Горака. У 1968 р. С. Горак запросив Л. Винара як дослідника історії України та історіографії і редактора журналу УІТ взяти участь в історіографічній сесії Середньозахідної славистичної конференції (Midwest Slavic Conference) “Американська історіографія про Росію-СССР та Східну Європу” з доповіддю про неросійські народи ССРСР. Організатор сесії вважав, що така доповідь принесе користь журналу, бо дасть можливість поширити наукові контакти в західному науковому світі [296].

Під час конвенції AAASS у 1970 р. було досягнуто попередні домовленості між секретарем УІТ Л. Винарем та ексекутивним секретарем Асоціації Г. Демком про окрему конференцію УІТ та виставки української історичної літератури під час наступної конференції AAASS в Денвері, які було закріплено у жовтні 1970 р. під час відвідин секретарем УІТ Л. Винарем централі Асоціації у Колумбусі (Огайо, США) [661, с.197]. Позитивно закінчилися й попередні переговори С. Горака з її керівництвом стосовно сесії з проблем національностей. Дослідники обговорили спільний план дій для поширення українознавчої тематики в межах AAASS, було також зроблено спробу поширити викладання українознавчих курсів у державних університетах США [297].

В липні 1972 р. С. Горак заснував згадану ASN, до управи якої увійшли й члени УІТ. Зокрема, серед членів першої управи з трьох українців всі були членами Товариства: голова С. Горак, а також К. Біда (Оттава) та І. Каменецький (Мічіган). У 1972 р. С. Горак при фінансуванні Східно-Іллінойського університету, в якому викладав, заснував журнал Асоціації “Nationalities Papers”, що існує до сьогодні. Він запросив до редколегії журналу й Л. Винара, але той відмовився через відсутність часу [299], бо крім постійних обов'язків активно працював над розвитком Центру дослідження етнічних публікацій та етнічних інституцій Кентського державного університету. Від 1976 р. Л. Винар став членом управи ASN, з 1977 до кінця 1979 р. – заступником голови (С. Горака), а до управи у 1977 р. увійшли І. Каменецький (до 1979 р.) та І. Решетар [918]. У 1980 р. Л. Винар на базі свого центру в Кентському університеті започаткував проект “Збереження культурної спадщини”, що було підтримано й керівництвом Асоціації [301].

Конвенція мала відбутися 25-27 березня 1971 р. Конференція УІТ під час конвенції Славистичної асоціації мала бути присвячена українознавчим студіям в США. Планувалася також участь членів Товариства в інших секціях AAASS [896]. Таким чином, Денверська конференція мала стати першою самостійною імпрезою Товариства під час з'їзду AAASS, на якій мали бути обговорені важливі питання. Тому цій події багато уваги було присвячено на сторінках “Бюлетеня”. В числі №3 за 1970 р. членів Товариства закликалися взяти в ній участь [661, с.185]. Пізніше були обумовлені деталі. Конференцію планувалося

провести у формі “пеналу” (“круглого столу” – round-table) з кількома дискусантами, які б обговорили тогочасний стан українознавчих дисциплін в США й Канаді.

В “Бюлетені” УІТ за перше чвертьріччя 1971 р. Л. Винарем повідомлялося, що конференція відбудеться 25 березня й буде присвячена стану українознавчих дослідів і студій в США та Канаді. Під час конференції планувалося розробити план координації дій між університетами та установами, де такі дослідження вже проводяться. Доповідачами мали стати Б. Боцюрків, Л. Винар, С. Горак та О. Пріцак [661, с.203].

При аналізі тогочасного українського наукового життя, пов’язаного з реаліями існування в “чужому світі”, зокрема в США, потрібно врахувати відмінності в ментальності американського чи канадського суспільства та української громади, яка була досить сильно політизована. Українські проблеми з одного боку вписувалися у контекст традицій американської демократії та, певною мірою, у контекст т.зв. “холодної війни”, а з іншого – не завжди адекватно сприймалися неукраїнцями. В умовах недостатньої інформованості західного суспільства про Україну українці в США досить часто звинувачувалися в націоналізмі, у колаборації з фашистами, антисемітизмі. Як вже згадувалося, історія України в американських університетах викладалася як складова історії Росії, за “традиційною” схемою історії Центральної та Східної Європи. Тому українці – професори університетів намагалися змінити ситуацію, яка склалася, але часами були змушені враховувати та використовувати реалії життя. Л. Винар у статті закликав обговорити ці важливі питання й спробувати підняти роль українських університетських центрів (йшлося в першу чергу про УНІГУ) для опрацювання англійських університетських підручників та монографій з української історії, літератури тощо [661].

25 березня відбулася конференція Комітету для студій Національностей в СРСР і Східній Європі, якою керував голова Комітету член УІТ С. Горак. Одну із основних доповідей на тему “Українсько-російська конфронтація в історіографії” виголосив Л. Винар. 27 березня відбулася окрема сесія, присвячена питанню класифікації та каталогізації неросійських східноєвропейських публікацій, на якій головну доповідь виголосив член УІТ відомий канадський дослідник В. Верига, а співдоповідачем був дослідник із США А. Турчин. В доповідях було продемонстровано дискримінаційні практики бібліотеки Конгресу США відносно каталогізації українських, білоруських та інших публікацій.

Безпосередньо конференція УІТ відбувалася двома сесіями 25-го та 27-го березня 1971 р. Керував нею Б. Винар. Доповідали Б. Боцюрків, М. Пап, С. Горак, Л. Винар, Д. Струк, Д. Штогрин, В. Тучак, Є. Петрівський, О. Сидоренко та ін. В доповідях було розглянуто стан українознавчих студій в канадських і американських університетах, наукову діяльність УІТ, УВАН і НТШ, бібліотечні фонди українці в західних бібліотеках та перспективи розвитку українознавчих досліджень [866]. Про українознавчі студії в Канаді повідомили Б. Боцюрків та Д. Струк. К. Біда прислав докладний статистичний огляд

предметів українознавства в канадських університетах. Стан українознавчих дисциплін в США охарактеризували М. Пап та С. Горак. Про українознавчі колекції в американських університетах доповідали Д. Штогрин, А. Турчин, Є. Петрівський. В. Тучак розглянув українознавчі дослідження в політичних науках.

Зроблені висновки показали, що курси з українознавства, переважно української мови та літератури, багато більше були поширені в канадських університетах, ніж у США. В той же час курси з української історії викладалися в недостатньому обсязі в обох країнах. Л. Винар наголосив на доцільності створення при якомусь з канадських університетів українознавчого дослідного центру, де було б можна видавати багатомовний українознавчий журнал та розгорнути видавничу діяльність. При чому такий центр можна було б створити за сприяння та фінансування канадського уряду без значної кількості українських грошей (що в майбутньому відбулося при створенні КІУС).

В США українознавчі навчальні дисципліни в цей час запроваджувалися в Гарвардському університеті, але через відсутність на конференції О. Прицака лише на основі каталогу та “Бюлетеня” Гарвардського комітету українознавчих студій дати їм об’єктивну оцінку було складно. В той же час українознавство переважно як вивчення мови, іноді – літератури, запроваджувалися в деяких університетах США. Л. Винар пропонував зорієнтувати українську громаду на потребу запровадження українознавчих дисциплін в кількох провідних американських університетах, бо вважав помилковим мати такий центр лише в Гарварді. В доповідях було згадано, що в деяких університетах колекції україністики мають понад 10 тис. томів. Під час конференції письменницею М. Галун-Блох було зроблено аудіозапис, переданий до архіву УІТ [866, с.135], а резюме частини доповідей було опубліковано в УІ [660]. Крім того, увагу учасників з’їзду привернула підготовлена Денверським осередком УІТ виставка українознавчих книг (яку, як і конференцію, підготував Б. Винар з допомогою Л. Биковського, М. Галун-Блох та ін.) [661, с.214-217; 866]. У конференції взяли участь понад двадцять членів УІТ. Крім власної, члени УІТ брали участь в інших сесіях конвенції AAASS, що привернуло увагу представників інших етносів до проблем українознавства. Це була перша конференція українського наукового товариства на форумі американської наукової асоціації.

Преса відреагувала на Денверську конференцію УІТ як на важливу подію наукового життя. Позитивно оцінили її й члени Товариства. Зокрема М.

Чубатий писав Л. Винареві: “...Коли я біля два місяці тому читав програму Денверської Конференції, я трохи боявся, чи вона вийде маркантно [вдало. – А. А.]. Але бачу, що все пішло добрим шляхом, що Загальні Збори причинилися до згуртування (на ділі першого) молодшої генерації Українських Істориків і це саме великий осяг. Щиро Вам гратулюю [з англ. – вітаю. – А.А.] та здоровлю” [410]. Позитивним було встановлення наукових контактів з американськими славістами, які виявили зацікавлення у співпраці в журналі.

Після встановлення співпраці зі славістичною асоціацією для УІТ було дуже важливо поглиблювати зв’язки з іншими американськими науковими установами, особливо з Американським історичним товариством – АІА [в

листуванні зустрічаємо скорочення АГА від АНА – American Historical Association. – А.А.]. Така співпраця означала вихід як на американський науковий форум з обговоренням проблем історії України, так і на міжнародний науковий форум взагалі – бо як афілійований (асоційований) член Національної Американської асоціації істориків, якою була АІА, УІТ могло стати учасником міжнародних історичних конгресів та інших наукових заходів на світовому форумі [1331, с.173-174]. Тому започаткування співпраці з АІА було чималим науковим успіхом, бо можливість організації українознавчих конференцій під час з’їздів Асоціації мала часами більше значення для привернення уваги до проблем українознавства, ніж окремі доповіді. Ще у 1964 р. І. Каменецький писав Л. Винареві після засідання щорічної конвенції Американської асоціації політичних наук, в якій брали участь і інші українські політологи, про те, що в розмовах виникла думка про потребу організувати українські наукові з’їзди в рамках різних американських наукових конвенцій [320]. Але до вдалої спроби УІТ ця ідея практично не реалізовувалася в межах історичних асоціацій.

Українська історіографія як об’єкт дослідження на той час була актуальною науковою проблемою для вчених в діаспорі. Тому у 1971 р. було заплановано під час щорічного з’їзду АІА в грудні провести конференцію УІТ, присвячену тогочасному стану української історичної науки [894; 661, с.225-226]. Це було тим більше важливо, що в історії АІА жодна українська наукова установа не брала участь у з’їздах із офіційним включенням до програми власних конференцій, і, таким чином, членство УІТ в Асоціації відкривало нові можливості для розвитку української історичної науки в діаспорі.

Під час триденного з’їзду було заплановано провести дискусію на тему “Завдання української історичної науки в 1970-их роках”. Проблема для обговорення була вибрана не випадково. Більшість дослідників вважали, що “тема, вибрана з нагоди участі в АГА таки часово доцільна. Не тому, що з академічної точки зору вона більше виправдана, але тому, що вона віддзеркалює сучасну егзистенційну кризу укр[аїнського] народу і що саме тому заслуговує на певну “пріоріті” [пріорітет. – А.А.]” [327].

Конвенція АІА відбулася з 28 по 30 грудня 1971 р. В її офіційній програмі було відзначено участь о. О. Барана, Б. Боцюркова, Л. Винара, С. Горака, В. Гуцула, В. Дмитришина, О. Прицака та І. Шевченка [661, с.242]. Крім окремої конференції УІТ українській історичній проблематиці було присвячено ще кілька наукових сесій, в яких брали участь і члени УІТ. Але центральною для Товариства була спільна сесія АІА й УІТ з двогодинною доповіддю Б. Боцюркова (Карлтонський ун-т) про інтелектуальний опір (дисидентство) в сучасній Україні. Вцілому автором було правильно вирізнено основні складові та характерні риси дисидентського руху в советській Україні. Пізніше в листі до Л. Винара вчений писав: “Все ж таки добре, що УІТ проломило лід і знайшлося нарешті на форумі АІА (тому кілька років це здавалося б немислимим)” [281]. Спостереження вченого у вигляді резюме були опубліковані в одному з наступних томів УІ [714].

В рамках конвенції відбулася і низка інших сесій, в яких брали участь українці, в т.ч. й члени УІТ. На них доповіді виголошувалися англійською. Окрема сесія, якою керував відомий візантолог І. Шевченко (Гарвардський ун-т) була присвячена унікальності українського Запорозького Війська. Доповідачами були о. О. Баран (Манітобський ун-т), О. Пріцак (Гарвардський ун-т) та польський американський дослідник А. Камінський (Колумбійський ун-т). Коментував доповіді знавець української тематики з Гарвардського університету Е. Кінан. Ризькому миру в оцінці російської, української та польської сторін було присвячено ще одну із сесій, на якій українську сторону представляв В. Дмитришин (Портлендський ун-т). Сесію “Досвід у націо налізмі: зразки і вияви” було зорганізовано С. Горакком. З українських науковців в ній взяв також участь В. Гуцул (Каліфорнійський університет) з доповіддю “Україна – запізнений націоналізм”.

Під час з’їзду відбулася й окрема україномовна конференція УІТ за участю М. Антоновича [960], Б. Боцюркова [175; 981], І. Витановича [572], С. Горака [586], Т. Гунчака [591], О. Домбровського [609] та Я. Падоха [692]. Не змогли взяти участі, але прислали свої коментарі І. Каменецький та М. Ждан. Тут відбулося обговорення трьох основних тем: про роль УІ, про Україну в сучасній американській історіографії та про УІТ в контексті завдань української історичної науки [900]. Ця історіографічно-теоретична за змістом доповідей сесія прийшла до загальних висновків про потребу розвитку журналу Товариства, видання джерел до історії України, налагодження співпраці з науковими інституціями, опрацювання питань методології наукового дослідження та потребу опрацювання тем з історії українського права та інших дисциплін. Автори доповідей при аналізі стану дослідження певної проблематики в українській історіографії об’єктивно висвітлювали позитивні та негативні явища, не розділяючи дві гілки української історіографії, а розглядаючи обидві як цілість, штучно розділену обставинами. Таким чином, конференція уможливила не лише обмін поглядами з неукраїнськими істориками, а й між тими українськими науковцями, які представляли різні концепції української наукової політики. Й ініціатива УІТ щодо організованої участі українських істориків в неукраїнському науковому з’їзді, на думку багатьох її учасників, була дуже корисною. Враховуючи це, УІТ вирішило скликати загальну конференцію-з’їзд українських істориків і дослідників допоміжних історичних наук з метою налагодити співпрацю. Розглядатися мали в першу чергу питання української історичної термінології, а допомогти розв’язанню поставленої проблеми мала активна видавнича діяльність [661, с.243].

Термінологія історії Центральної та Східної Європи була актуальною на той час науковою проблемою, що визначало потребу відповідної наукової конференції і в рамках американських наукових об’єднань. Це підняло б питання на міжнародний рівень. Тому на грудень 1972 р. було заплановано також окрему конференцію в рамках щорічного з’їзду АІА з дискусією на тему “Східна Європа і питання історичної термінології” [901]. Ідею обговорення під час конвенції АІА термінологічних питань підтримали й інші члени УІТ. Зокрема, М. Чубатий

пропонував обговорити: що є Східна Європа, Київська Русь чи Росія з заглибленням в етимологію терміну “Русь”. Він пропонував запросити до участі відомого польського американського дослідника О. Халецького, який був автором численних праць з історії Центральної та Східної Європи. Він також вважав, що організацією цього з’їзду має займатися саме УІТ, яке “найбільше відповідає будові аналогічних американських товариств: АНА [AIA. – A.A.] та Славістичної асоціації” [411].

Проблема історичної термінології постійно була актуальною для українських дослідників і УІТ неодноразово зверталось до її обговорення. В жовтні 1975 р. в Атланті відбувся черговий з’їзд AAASS, на якому С. Горак – член УІТ і голова ASN, у співпраці з УІТ організував сесію, присвячену термінології та періодизації східноєвропейської історії. В ній взяли участь з доповідями С. Горак та редактор журналу “Facts on Byelorussia” Я. Запруднік. З коментарями до доповідей виступили професор історії та директор Інституту порівняльних та регіональних досліджень Вашингтонського університету Г. Еллісон та редактор УІ, професор і директор Центру досліджень етнічної преси та інституцій Л. Винар. З доповіддю на тему “Націоналізм в світовій політиці та історія” виступив А. Езергайлс.

Після обговорення доповідей Л. Винар, що офіційно представляв УІТ, запропонував створити спеціальну комісію для усталення історичної термінології. Реалізація цієї пропозиції в рамках AAASS була цілком можливою. Комісія мала б розглянути термінологію, що використовувалася стосовно історії Росії, України та Білорусі. Л. Винар запропонував, щоб до комісії увійшли представники AIA, AAASS, УІТ, Білоруського наукового інституту, Польського наукового інституту та інших наукових установ [823]. Ця пропозиція була обговорена, але запропоновану комісію так і не було створено. Матеріали конференції було опубліковано в журналі “Nationalities Papers” [1207].

Того ж 1975 р. УІТ, після низки організованих в рамках AIA наукових сесій, стало афілійованим [колективним. – A.A.] членом Асоціації. Після реалізації ідеї, над якою керівництво Товариства працювало не один рік, С. Горак, що мав значний досвід у співпраці з AAASS, із захватом писав М. Чубатому щодо входження УІТ до AIA, дивуючись, що Л. Винареві вдалося вирішити це питання [519].

УІТ постійно намагалося використати трибуну AIA для привернення уваги до українознавчих проблем. До програми 94-го щорічного з’їзду, що відбувся 27-30 грудня 1979 р. було включено заплановані Товариством та Асоціацією національностей сесії [300]. 28 грудня під час наради керівників афілійованих історичних товариств з Екзекутивною радою AIA Л. Винар підняв питання про підневільний стан історичної науки в Україні і представив загальну характеристику її русифікації з пропозицією, щоб Управа AIA висловила свою позицію щодо ситуації, що склалася. В цей же день відкрилася виставка публікацій УІТ.

Перша сесія відбулася 29 грудня. Вона була присвячена тогочасному станові української історіографії та її завданням і проводилася українською мовою. В ній взяли участь з доповідями М. Антонович, С. Горак, Т. Гунчак, О. Домбровський, Л. Винар та Р. Сербин. Напередодні до участі також було запрошено дисидента з України В. Мороза, який в цей час користувався посиленою увагою діаспори, з доповіддю про сучасний стан історіографії в Україні, але він не приїхав. Під час сесії були обговорені питання про видання джерел до історії України (Т. Гунчак), термінологію і періодизацію історії України в західній історіографії (С. Горак), а також охарактеризовано стан досліджень різних періодів історії України – ранньої доби (О. Домбровський), середньовіччя (Р. Сербин) та ХІХ століття (М. Антонович). Л. Винар розглянув роль УІТ у дослідженні історії України.

Після доповідей розгорнулася жвава дискусія, в якій висловлювалися думки щодо посилення ролі українських наукових установ при американських та канадських університетах у видавничій діяльності. Фінансові засоби інших українських наукових установ були багато меншими, що обмежувало кількість їх видань. Втім, в цих умовах УІТ вважало своїм обов'язком спробу підготовки і видання англійських праць з історії України [867]. Після засідання вчені зустрілися з українським громадянством.

Друга, англійська, сесія, підготовлена у співпраці з ASN, відбулася 30 грудня. Вона була присвячена питанням періодизації та термінології східно європейської історії. Керував сесією Л. Винар, а з членів УІТ, крім С. Горака брали участь О. Субтельний та Ю. Кульчицький. Розглядалися проблеми історичного міфу перенесення центру Київської Русі до Москви (Р. Сербин, Квебекський ун-т), кризи у східноєвропейській історії ХVІІ століття і питання історичної періодизації (О. Субтельний, Гамільтон коледж) та періодизації і термінології Східної Європи в американських історичних підручниках (Ю. Кульчицький, Янгстаунський ун-т). Коментатором був А. Камінський. Під час з'їзду АІА також відбулися наради редакційної колегії журналу та Управи УІТ. Таким чином, продовження участі УІТ у з'їздах АІА виносило українознавчі наукові проблеми на міжнародний рівень.

Наприкінці 1984 року, 28 грудня, під час щорічного з'їзду АІА в Чикаго відбулася наукова сесія УІТ і АІА “Михайло Грушевський – оцінка його історіографічної спадщини”. Важливість вивчення даної тематики для дослідників східноєвропейської історії у вступному слові до сесії розкрив Л. Винар. З доповідями виступили американський історик і політолог Е. Вайнот – “Традиційна схема російської історії М. Грушевського і її вплив на східноєвропейську історіографію”, С. Горак – “Історія України-Руси” М. Грушевського й підсоветська українська історіографія”, О. Субтельний – “Насвітлення ролі козаків в українській історії М. Грушевського”. Коментаторами сесії були О. Баран та Л. Винар. Ця конференція мала важливе значення, бо обговорення ролі М. Грушевського у розвитку української історіографії вперше за багато років було винесено на міжнародний рівень. 50-ліття смерті видатного вченого було відзначено в різних містах і країнах із

залученням українських та неукраїнських вчених. З нагоди 50-ліття Михайла Грушевського весною 1984 р. Товариство видало поштову картку з його зображенням.

У 1991 р. відбулася англomовна наукова сесія УІТ під час 105-ої щорічної конвенції АІА в Нью-Йорку на тему “Гласність і сучасний стан української історіографії: вибрані проблеми”. Тема сесії віддзеркалювала реакцію на зміни історіографічної ситуації в Україні, спробу їх осмислення. В обговоренні взяли участь Т. Гунчак (Ратгерський ун-т), Ю. Книш (Манітобський ун-т), О.

Сидоренко (Арканзаський ун-т), Дж. Мейс (Конгресова комісія для дослідження голоду, Вашингтон). Керував сесією Л. Винар (Кентський державний ун-т), який повідомив присутніх про проголошення Товариством 1991 роком М. Грушевського.

В доповідях обговорювалися важливі проблеми тогочасного розвитку історіографії в умовах зміни історіографічної ситуації в советській Україні. Зокрема, Т. Гунчак на основі аналізу стану материкової історичної науки у доповіді “Питання об’єктивності в реконструкції модерної історії України” прийшов до висновку про залишки советських наукових традицій, що зберігалися завдяки тогочасному керівництву Інституту історії, в УІЖ. Але він також відзначив збільшення рядів істориків, які досліджують питання історії України самостійно, хоча й зробив висновок про відставання більшості науковців у контексті національного відродження науки від літературознавців та письменників. В доповіді Ю. Книша “Термінологічні проблеми середньовічної історії України”, яку озвучив О. Сидоренко, було проаналізовано наукову термінологію, а також було висловлено низку цікавих гіпотез про середньовічну українську державність. Дж. Мейс поділився думками про стан досліджень голодомору в советській історіографії. Поза цим, він розглянув також напрями тогочасного розвитку української науки та проблему т.зв. “альтернативної історії”. Доповіді було прокоментовано О. Сидоренком, а після відбулася загальна дискусія.

В Іллінойському університеті в Урбана-Шампейн (США) під керівництвом члена УІТ професора та заступника слов’янського відділу університетської бібліотеки Д. Штогрин при співпраці професора цього ж університету, відомого українського поета та літературознавця, члена Нью-Йоркської групи поетів Б. Рубчака було засновано Українознавчу програму, на базі якої з 1982 р. почалося проведення українознавчих наукових конференцій [905; 1513]. Діяльність Програми органічно увійшла в загальну структуру університетського наукового життя. В конференціях брали участь представники українських наукових інституцій та різних американських, канадських й інших університетів, значна частина яких мала українське походження. Перша конференція була присвячена питанням літературознавства. До програмного комітету вже другої конференції, що відбулася влітку 1983 р. і була присвячена проблемам історії України, увійшли Л. Винар, С. Горак, І. Решетар та Д. Штогрин. Опісля протягом багатьох років Л. Винар та інші члени УІТ брали участь у конференціях в Іллінойсі та були членами їх

Програмного комітету [541]. Пізніше було створено Наукову раду, до якої увійшли Л. Винар, І. Головінський, І. Фізер, А. Гумецька, Т. Гунчак, В. Маркус, Д. Марплс, Я. Розумний, Ю. Шевельов та ін. [1455, с.10].

Отже, співпраця УІТ з американськими та міжнародними науковими об'єднаннями – Асоціацією для студій національностей, Американською історичною асоціацією, Американською асоціацією для підтримки славістичних студій дозволяли обговорювати на міжнародному форумі проблеми історії України, зокрема, схему історичного процесу Центральної і Східної Європи М. Грушевського, умови формування та рівень підготовки славістів-українознавців, особливості української історіографії на різних етапах її функціонування. Колективне членство (афіліація) УІТ з Американською історичною асоціацією була важливим здобутком української історіографії, бо включала її в світовий науковий контекст, уможливаючи брати участь у зустрічах неукраїнських вчених з українською проблематикою, а також бути включеними до складу делегацій на міжнародні історичні конгреси. Винесення проблем української історії на міжнародний рівень

5.3.2. Конференції в Канаді

В Канаді у 1971 р. існувало три осередки Товариства (в Монреалі, Вінніпезі та Торонто). Для координації співпраці між ними була потреба проведення спільної наукової конференції. Також в цей час ставалося питання про з'їзд УІТ у США й про підготовку загального конгресу українських істориків [661, с.219]. В 1972 р. було заплановано проведення конференції-з'їзду УІТ під час конференції канадських істориків в Манітобському університеті [REF_Ref272441764 \r \h * MERGEFORMAT 661, с.250]. Конференцію готували О. Герус та О. Баран, голова і секретар Осередку у Вінніпезі, при співпраці з головною Управою УІТ і головами клітин у Монреалі і Торонто. З'їзд мав відбутися у вересні 1972 р. і одна із сесій мала бути присвячена українській проблематиці. Організація цієї конференції була початком співпраці з канадськими науковими установами, що було логічним продовженням після встановлення контакту з американськими славістичною та історичною асоціаціями.

З нагоди з'їзду КАС осередок УІТ у Монреалі влаштував в приміщенні Українського клубу зустріч з учасниками імпрези – українськими вченими. Керував зустріччю професор Квебекського університету Р. Сербин, секретар осередку УІТ. Доповіді виголосили: М. Лупул – на тему “План складення “Історії українців Канади” та І. Лисяк-Рудницький – “Можливість розвитку української політичної думки в сучасній Україні” [851].

В жовтні 1972 р. УІТ у Вінніпезі за ініціативою канадських дослідників О. Барана та О. Геруса підготувало низку наукових сесій та зустріч із громадянством. Члени УІТ брали участь в конференції американських та канадських істориків 21 – 22 жовтня 1972 р. В рамках 7-ого щорічного Великого Західного історичного з'їзду в Манітобському університеті 21 жовтня відбулася підготовлена зусиллями УІТ англомовна сесія, присвячена українській історії.

Керівником сесії був О. Герус. Прозвучали доповіді Л. Винара “Народження демократії на Дніпрі: українське запорозьке козацтво в XVI ст.” та І. Лисяк-Рудницького “Українські ідеології: їхня структура і діалектика”. Коментатором доповідей був О. Баран. В обох доповідях дослідники проводили паралелі і розглядали явища на тлі процесів європейської історії, використовуючи й знання американської та європейської історіографій, що обумовило високий рівень.

22 жовтня 1972 р. відбулася наукова конференція УІТ. Конференцію привітали президент УІТ та УВАН у США О. Оглоблін, голови клітин УІТ, а також президент УВАН в Канаді І. Мандрика. Від НР при СКВУ та представництва УВУ в Канаді учасників привітав Я. Рудницький. Було згадано заслуги перед УІТ сотн. О. Навроцького та хвилиною мовчання вшановано його пам’ять. З доповідями знову виступили Л. Винар та І. Лисяк-Рудницький. Перший говорив про сучасний стан української історичної науки і завдання УІТ. Другий доповідач подав свої думки стосовно потреби відкриття українознавчого центру в одному із канадських університетів. Після цього він виголосив доповідь про забутого церковного діяча 19 ст. І. Терлецького. Таким чином, вперше у Манітобському університеті окрема сесія на конференції була присвячена українській історії та відбулася самостійна конференція УІТ [852].

23 жовтня відбулися зустрічі Л. Винара та О. Барана з редакціями газет “Український голос” та “Новий шлях”, бо УІТ потребувало співпраці з газетами для популяризації своєї діяльності. Також вони зустрілися з ексекутивним секретарем КУК М. Кальбою і головою шевченківської фундації І. Глинкою. Ввечері у домівці УНО відбулася зустріч Л. Винара та інших членів УІТ з громадянством Вінніпегу, під час якої обговорювалось українську наукову політику та значення видання англomовних праць з історії України. Відкрив збори голова філії УНО у Вінніпезі, головний контролер УНС та член УІТ І. Геврик [REF _Ref273694892 \r \h * MERGEFORMAT 852, с.152].

В квітні того ж року у Вінніпезі відбулася перша конференція українських професорів канадських університетів, яку підтримав КУК. В конференції взяли участь дослідники – члени УІТ, серед яких Я. Рудницький (Вінніпег), К. Біда (Оттава), І. Лисяк-Рудницький (Едмонтон), Б. Боцюрків (Оттава), П. Юзик (Оттава), О. Герус (Вінніпег), А. Григорович (Торонто), О. Малицький (Калгарі), Р. Сербин (Монреаль). Пізніше частина доповідей була опублікована в УІ [REF _Ref273694941 \r \h * MERGEFORMAT 657].

Члени Товариства брали активну участь і в інших наукових зустрічах, а також увійшли до нових наукових організацій, які сприяли координації праці дослідників. З 4 по 7 вересня 1974 р. в Банф (Канада) відбулася перша міжнародна славістична конференція, влаштована AAASS, КАС і Британською національною асоціацією советських і східноєвропейських студій. У цій конференції брали участь і советські делегати. Українських дослідників з діаспори на конференції було досить багато і вони були учасниками різних сесій. Серед них були члени УІТ О. Баран, Л. Винар, І. Лисяк-Рудницький, Б. Боцюрків, В. Верига, О. Герус, Р. Сербин та ін. На одній із загальних сесій І.

Лисяк-Рудницький підняв питання використання української мови як мови наукового спілкування. Крім славістичних секцій, відбулася й окрема зустріч членів Товариства, під час якої було обговорено різні питання організації його праці.

І. Лисяк-Рудницький та Л. Винар в Банф організували також зустріч учасників конференції – українців, в якій взяли участь О. Баран, Б. Винар, Л. Винар, С. Горак, В. Лупул, Я. Рудницький та ін. На зустрічі обговорювалося питання розвитку українознавчих досліджень [REF_Ref273694985 \r \h * MERGEFORMAT 675]. Цього року зустріч членів УІТ відбулася також у Вінніпезі під час з'їзду Комітету українців Канади. В ній взяли участь М. Антонович, О. Баран, О. Герус, В. Верига та ін. Учасники обговорювали можливі напрями праці УІТ в Канаді [REF_Ref273694985 \r \h * MERGEFORMAT 675, с.125].

Канадські дослідники намагалися об'єднати свої зусилля для розвитку українознавчих досліджень, які вимагали координації. Тому у квітні 1974 р. у Вінніпезі під час конференції українських університетських професорів було створено академічну організацію – Конференцію для українських студій в Канаді на чолі з головою створеної для проведення підготовчої праці Тимчасової управи І. Лисяком-Рудницьким. 6 червня 1975 р. під час 3'їзду наукових асоціацій Канади в Едмонтоні Конференція для українських студій провела свою організаційну сесію, на якій до Управи було обрано К. Біду (голова), І. Лисяка-Рудницького, О. Барана (містоголова [заступник голови. – А. А.]), Р. Сербина (секретар-скарбник), членами – М. Лупула та Ю. хе "Луцький Юрій"Луцького [REF_Ref273695058 \r \h * MERGEFORMAT 810]. Під час конференції прозвучали також доповіді – Б. Винар говорив про українську видавничу політику, А. Фіголь – про ЕУ. З канадських дослідників К. Біда розповів про літературну традицію та фольклор у "Слові о полку Ігоревім", а Р. Сербин – про концепт Руської землі у східнослов'янських літописах другої половини XII ст.

Таким чином, конференційна праця українських дослідників в рамках канадських університетів та Канадської славістичної асоціації також сприяла винесенню проблем історії України на канадський науковий форум.

5.3.3. Спроба організації з'їзду українських істориків

Не зважаючи на зустрічі українських дослідників, існувала потреба проведення загального українського наукового з'їзду, на якому можна було б обговорити важливі питання наукового розвитку та скоординувати діяльність українських наукових інституцій. Спроби створення координуючих українознавчу діяльність організацій, зокрема, в Канаді, свідчили про актуальність цього питання. Тому за ініціативою Л. Винара, висловленою ще у 1975 р., Управа УІТ запланувала провести на початку 1977 р. перший загальний з'їзд істориків та дослідників допоміжних історичних наук. Головною темою з'їзду мало стати обговорення сучасного стану української науки та її завдань. Наукова практика проведення з'їздів представниками інших національних історіографій в діаспорі на той час вже існувала – зокрема, в США відбувалися

Конгреси польських американських вчених та дослідників точних і природничих наук (Congress of Polish American Scholars and Scientist).

Планувалося провести з'їзд українських вчених протягом двох днів за участі членів різних наукових установ. Л. Винар для ознайомлення членів Товариства розіслав лист із пропозицією про проведення з'їзду. Управа УІТ до обрання ділового [організаційного. – А.А.] комітету з'їзду взяла його підготовку на себе [821]. І. Лисяк-Рудницький разом з іншими членами УІТ дістав лист з пропозицією щодо організації з'їзду. Від імені новоствореного КІУС він запропонував влаштувати такий з'їзд силами трьох наукових інституцій – УІТ, КІУС та УНІГУ, але вважав за недоцільне запрошувати до участі УВАН і НТШ [662, с.148]. Потрібно було керівникам трьох “фірмуючих” наукову зустріч інституцій особисто зустрітися й обговорити важливі організаційні питання.

У зв'язку з цим Л. Винар був запрошений з доповіддю на організовану КІУС зустріч українських істориків та суспільствознавців, яка відбулася 18 червня 1977 р. в Торонто [662, с.149-150]. В ній взяли участь також члени УІТ Б. Боцюрків, О. Баран, Ю. Борис, І. Лисяк-Рудницький, О. Субтельний, Р. Сербин. У доповіді, резюме якої пізніше було опубліковано в УІ, Л. Винар підкреслив, що з'їзд мав би стати форумом вчених – членів різних наукових установ, в тому числі й УВАН і НТШ. Вчений зазначив, що потреба з'їзду обумовлюється станом історичної науки в Україні та діаспорі. Проведений ним аналіз майже без помилок віддзеркалював історіографічну ситуацію, що склалася в Україні: примусове дотримання офіційної лінії партії та репресії у формі звільнення з праці проти дослідників, що виходили поза ці рамки, невихід багатьох наукових досліджень про період до 1917 р., припинення видання важливих серійних публікацій – “Історичні джерела та їх використання”, “Середні віки на Україні”, “Історичні дослідження в Українській ССР”, “Український історико-географічний збірник” та ін. Стан історіографії в Україні був охарактеризований як “черговий розгром української науки і українських істориків, який буде мати далекосяжний вплив на теперішнє становище і майбутній стан української історіографії в Україні” [554, с.103].

Стан української історіографії в діаспорі доповідачем був оцінений як незадовільний. Недоліки тогочасної історіографії визначали такі складові: 1) брак молодих дослідників, бо наймолодше покоління вчених, що вийшло з американських та канадських університетів, за малими винятками ще не проявило себе в достатній мірі працями, а частина дослідників завелику увагу приділяла советознавчим дослідженням, які переважно мали політологічне спрямування; 2) кризовий стан визначав також брак співпраці та координації праці поодиноких наукових осередків, які мають свої історичні секції (зокрема, УВАН і НТШ). 3) недостатність видавничої діяльності наукових установ, більша частина видань яких появляється зі значним запізненням (як винятки доповідач згадав видання КІУС, Римського наукового осередку, Східноєвропейського дослідного інституту ім. В. Липинського та УВУ).

Серед завдань, сформульованих Л. Винарем, що стояли перед з'їздом, крім обговорення науково-організаційних питань (можливості координації і співпраці між дослідниками та установами, різними генераціями українських вчених, “наукової політики” з обговоренням пріоритетних науково-видавничих проектів, в тому числі й потребуючих співпраці різних наукових установ та дослідників тощо), знову (як і в 1975 р. на спеціальні сесії під час з'їзду AAASS) пропонувалося обговорити й питання періодизації та термінології історії України в контексті історії Східної Європи. Спеціальна наукова історична термінологія мала б стати однією з центральних тем зустрічі [554, с.105-106].

У своєрідній преамбулі проекту програми з'їзду Л. Винар наголосив, що має відбутися саме з'їзд, а не пропонується І. Лисяком-Рудницьким конференція. Програма мала б включати в першій частині обговорення окремих періодів української історії та питання історичної періодизації та термінології. Друга частина могла бути присвячена спеціальним (допоміжним) історичним дисциплінам [554, с.105]. Третя частина з'їзду за пропозицією Л. Винара мала включати панель з обговоренням завдань істориків, питань висвітлення української історії в працях неукраїнських дослідників, а також підведення підсумків, закриття з'їзду та обрання координаційної комісії для підготовки наступних з'їздів. Автор програми пропонував її обговорити і вдосконалити. З'їзд пропонувалося провести весною 1978 р. в Торонто або Нью-Йорку.

Після доповіді відбулося її обговорення, в якому взяли участь І. Лисяк-Рудницький (керував її перебігом), О. Баран, Ю. Борис, Б. Боцюрків, О. Герус, Ю. Кравченко, П. Потічний, Р. Сербин, Ф. Сисин, О. Субтельний та ін. Всі присутні підтримали ідею проведення з'їзду, але уточнювали, чи має бути “з'їзд українських істориків” чи “з'їзд істориків України”. Останнє формулювання як прояв підходу до організації значно розширювало представницьку базу і включало вчених неукраїнського походження. Л. Винар вважав, що для початку важливо зібрати українських дослідників (за винятком одного-двох спеціально запрошених гостей), а пізніше рамки з'їзду можна було б розширити.

Критичні думки були висловлені також щодо потреби включення у програму питання історичної періодизації та термінології, з чим доповідач не погоджувався, що призвело до дискусії навколо поняття “національна історіографія”. Зрештою, після обговорення основних напрямних організації з'їзду було обрано окрему організаційну комісію, до якої увійшли Л. Винар від УІТ, І. Лисяк-Рудницький від КІУС, а також було обумовлено місце представника від УНІГУ [554, с.108], яким став Ф. Сисин. Таким чином, УІТ вперше від міжвоєнних часів підняло питання про організацію наукових з'їздів, на яких можна було б обговорити проблеми розвитку українознавства. При підготовці з'їзду, однак, виникли деякі непорозуміння стосовно участі частини наукових інституцій та мови, якою мали відбуватися засідання. УІТ виступало за запрошення до числа організаторів УВАН і НТШ, а керівництво КІУС та УНІГУ висувало ідею проведення з'їзду силами трьох інституцій-організаторів [687]. УІТ погодилося з більшістю. Тому вже в 1977 р. в журналі УІТ було

повідомлено про рішення провести велику українознавчу конференцію, а в майбутньому підготувати з'їзд українських істориків [824].

Конференція відбулася в рамках щорічного з'їзду КАС в Лондоні (Онтаріо) з 29 по 31 травня 1978 р. [662, с.150]. Організаторами стали КІУС (І. Лисяк-Рудницький), УІТ (Л. Винар) та УНІГУ (Ф. Сисин). КІУС був відповідальним за технічну підготовку. Програма включала шість тематичних сесій: “Історіографія”, “Україна та мусульманський світ”, “Історична спадщина Київської Русі”, “Українські еліти”, “Україна і російська революція”, “Роль міста в українській історії” [647, с.238, 240-241 та ін.] та круглий стіл з дискусією щодо проблем термінології та періодизації в навчанні українській історії. Як гість виступив професор Колумбійського університету відомий український славіст Ю. Шевельов з доповіддю на тему “Роздуми лінгвіста над українською історією”. З доповідями виступили Л. Винар, Л. Гайда, Т. Гунчак, З. Когут, І. Лисяк-Рудницький, О. Підгайний, О. Субтельний, О. Федішин, Б. Цюцюра. Окремими секціями керували О. Баран, Б. Винар, І. Лисяк-Рудницький, О. Пріцак та ін. Відбулася окрема зустріч членів УІТ, під час якої Л. Винар поділився думками про роль і перспективи розвитку журналу [REF _ Ref273633326 \r \h * MERGEFORMAT 816].

В засіданні круглого столу на тему періодизації та термінології у викладанні української історії, яким керував О. Пріцак, учасниками стали шість професорів північноамериканських університетів, що викладали відповідні курси: Л. Винар, Т. Гунчак, І. Лисяк-Рудницький, О. Пріцак, Ф. Сисин, О. Субтельний. В обговоренні також взяли участь М. Антонович, О. Баран, Л. Гайда, П. Герлігі, О. Підгайний, І.-П. Хімка, Ю. Шевельов. В дискусії було обговорено важливі аспекти проблеми не лише в контексті викладання історії, а й її дослідження [936]. Пізніше було видано збірник із текстами частини доповідей та перебігом дискусії [939].

Те, що конференція відбулася без офіційного запрошення УВАН та НТШ, викликало низку запитів, з якими члени Товариства зверталися до Л. Винара. Крім того, залишалися питання щодо проведення з'їзду українських істориків. Тому 16 вересня 1978 року О. Оглоблин та Л. Винар підписали “Комунікат”, в якому відзначили, що справа історичного з'їзду залишається актуальною [REF _ Ref273695724 \r \h * MERGEFORMAT 808]. Цією науковою зустріччю було започатковано наукову співпрацю з КІУС, який є підрозділом Альбертського університету.

На початку 1988 р. НР при СКВУ з ініціативи Л. Винара розглядала питання англomовного перекладу твору М. Грушевського. У червні 1988 р. зав'язалося листування між директором КІУС Б. Кравченком та Л.Винарем, спочатку як головою СНР при СКВУ, потім – президентом УІТ, в якому згадувалося про створений при УІТ комітет по підготовці англomовного видання “Історії України-Руси”. В листі від 22 травня 1989 р. Б. Кравченко повідомив про початок праці над перекладом – Інститут розв'язав проблему самостійно [548].

Спільно з КІУС УІТ організувало кілька наукових зустрічей, в яких брали участь дослідники – представники різних наукових інституцій. 3-6 листопада 1983 р. КІУС, Багатокультурне історичне товариство провінції Онтаріо в Канаді при співпраці Кафедри українознавства Торонтського університету провело наукову конференцію, присвячену проблематиці українських біженців і переміщених осіб, що перебували в таборах після Другої світової війни. Координатором конференції та головою Програмного комітету був професор Торонтського університету і член УІТ, відомий соціолог В. Ісаїв. В конференції взяли участь інші члени УІТ о. О. Баран, Б. Боцюрків, Л. Винар, Р. Ільницький, В. Ісаїв, В. Маркус, О. Субтельний, І. Стебельський, Б. Цюцюра та ін. Було виголошено біля 40 доповідей. Крім українців, в конференції брали участь інші дослідники з Канади та США, що досліджували окремі питання життя та діяльності різних етносів у т.зв. DP-період [865]. За кілька років частина доповідей була видана окремим збірником, присвяченим проблемам цього періоду.

Вцілому, співпраця УІТ з українсько-канадськими та українськими науковими інституціями сприяла розвитку українознавчих досліджень та консолідації сил українських вчених у вивченні актуальних наукових проблем. Потреба обговорення проблем безпосереднього розвитку української історіографії обумовила спробу скликання наукового з'їзду, що цілком вписувалося у практику інших національних наукових об'єднань. Спроба скликання з'їзду була невдалою через низку причин, найголовнішою з яких була й необхідність залучення до співпраці широкого кола наукових інституцій, проведення засідань англійською мовою. Позиція керівників українсько-американських та українсько-канадських інституцій виключала участь частини переважно українських установ та їх членів у спільних наукових заходах, що спричиняло також конфліктні ситуації.

5.3.4. Науково-організаційна діяльність УІТ у другій половині 1980-х – на початку 1990-х рр.

Друга половина 1980-х рр. була позначена змінами історіографічної ситуації в СРСР, що дещо змінювало і підхід до наукових конференцій та певною мірою впливало на їх тематику. Конференції проводилися як в рамках Товариства, так і спільно з іншими науковими інституціями, з залученням неукраїнських дослідників. Крім того, члени УІТ брали участь в наукових конференціях індивідуально.

Так, 12 грудня 1987 р. осередок УІТ в Європі організував наукову конференцію, присвячену структурі Гетьманської держави. З доповідями виступили українські та німецькі вчені: О. Вінтоняк, Е. Хе "Людемманн Ернст" Людемманн, Т. Мацьків, Т. Цюцюра з критичними заувагами до назви "Русь – Росія" та професор Гетінгенського університету А. де Вінценц про західноукраїнські впливи на християнізацію України [REF_Ref272605190 \r \h * MERGEFORMAT 506]. Частина доповідей прозвучала німецькою мовою.

24 червня 1988 р. під час щорічної українознавчої конференції в Іллінойському університеті відбулася сесія НР при СКВУ, присвячена проблемам термінології української історії, в якій взяли участь багато членів УІТ: Л. Винар, О. Баран, П. Біланюк, Т. Мацьків та О. Сидоренко. В доповідях було розглянуто використання українознавчих історичних термінів в італійських, німецьких, англійських та американських монографіях та підручниках, що дало можливість зробити відповідні узагальнення [766, с.221-223]. Частина резюме було опубліковано в УІ [766, с.223-229].

Важливою подією наукового життя в 1990 р., в тому числі для УІТ, став Перший конгрес МАУ, що проходив з 27 серпня по 1 вересня в Києві, організований Асоціацією, Академією Наук Української РСР та РАУ на чолі з І. Дзюбою. Оцінки методів створення МАУ в українській закордонній історіографії були спочатку переважно негативні [754]. 2 червня 1989 р. в УІ було опубліковано невелику замітку за підписом НР при СКВУ. Її поява була пов'язана із повідомленням в "Свободі" про заснування МАУ під час Першої міжнародної конференції українських студій в Неаполі. Відповідаючи на запитання колег щодо форми та змісту діяльності МАУ, редакція пояснювала, що ні на конференцію, ні до заснування Асоціації не було запрошено жодної з українських наукових установ в діаспорі, і НР при СКВУ не володіє додатковою інформацією [REF _Ref273696033 \r \h * MERGEFORMAT 668].

У журналі за 1990 р. було поміщено велике повідомлення про створення МАУ. Спираючись на не надто позитивні оцінки події в статтях відомого мовознавця з Німеччини О. Горбача та польського науковця А. Вінченца в паризькій "Культурі", автор зазначив, що викликають питання два моменти: відсутність українських наукових інституцій діаспори під час організації керівництвом УНІГУ установчої конференції та обрання головою МАУ київського мовознавця акад. В. Русанівського, який не вирізнявся на той час демократичними поглядами і на конференції в Неаполі зупинив доповідь О. Пахльовської з критикою ситуації в Україні [REF _Ref273696088 \r \h * MERGEFORMAT 666]. Власне, заперечення викликав не сам факт заснування організації, яка б об'єднувала дослідників-українознавців світу, а залучення до співпраці тих материкових науковців, що були партійними функціонерами та відсторонення від створення Асоціації наукових установ діаспори. Не зважаючи на в цілому негативну оцінку методів діяльності організаторів МАУ, члени УІТ взяли активну участь у її Першому конгресі в серпні-вересні 1990 р. в Києві. Крім обміну думками під час доповідей та їх обговорення, на конгресі чи не вперше відбувалося безпосереднє спілкування дослідників з України та діаспори і в цьому було його позитивне значення.

Учасники конгресу запрошувалися індивідуально. Як вчені-дослідники в ньому брали участь Ю. Шевельов (почесний президент УВАН у США), Л. Винар (президент УІТ), О. Баран (президент УВАН в Канаді), Я. Падох (голова НТШ в Америці) та ін. З членів УІТ, крім вже згаданих Л. Винара та О. Барана, взяли участь Б. Боцюрків (Канада), М. Богачевська-Хом'як (США), М. Антонович (Канада), О. Субтельний (Канада), А. Жуковський (Франція), Р.

Сербин (Канада), Д. Штогрин (США), Я. Розумний (Канада), О. Пріцак (США) та ін.

Відбулося пленарне засідання та дев'ять сесій з різних ділянок українознавства. Найголовнішим позитивом Конгресу з точки зору соборності історіографії була можливість безпосереднього знайомства діаспорних та материкових дослідників, безпосереднє обговорення різних наукових проблем, неформальне спілкування, яке заклало основи для багаторічної особистої дружби та наукової співпраці. Взаємне зацікавлення доповідями було дуже великим. Незручним було те, що сесії відбувалися одночасно і не всі учасники могли послухати ті доповіді, що запланували, хоча цей недолік переважно притаманний більшості великих наукових з'їздів.

Президент УІТ на сесії “Проблеми української історіографії та історіософії”, що відбулася 29 серпня, від імені Товариства по закінченні доповіді “Михайло Грушевський та його вплив на розвиток української історіографії” поінформував присутніх, що УІТ проголосило 1991 р. Роком Михайла Грушевського і запропонував, щоб Конгрес прилучився до ініціативи УІТ. Присутні зустріли цей заклик оплесками. Як складову, його пропозицію було включено до “Резолюцій” III секції Конгресу МАУ. На підсумковому пленарному засіданні Конгресу від Л. Винара як президента УІТ, підтриманого членом Товариства і головою НТШ в Європі А. Жуковським, крім першої, до загальних резолюцій конгресу було подано ще одну – “запропонувати ЦК КПУ скасувати сталінську постанову і тези “До 300-ліття воз'єднання України з Росією”, як такі, що брутально фальсифікують історію України”, що було підтримано загальними довготривалими оплесками присутніх. Таким чином, ідеї УІТ були підтримані материковими дослідниками. Після Конгресу МАУ відбулася організована НТШ у Львові наукова конференція у Славську, де було продовжене спілкування представників обох гілок української історіографії.

У січні 1991 р. в Гайдельберзі УІТ та Інститут східноєвропейської історії Гайдельберзького університету організували колоквіум, присвячений проблемам історії України XVII ст., який став продовженням численних конференцій, організованих європейським осередком УІТ з іншими науковими інституціями, де брали участь і німецькі дослідники. Відкрив колоквіум вступним словом професор Гайдельберзького університету та керівник Інституту східноєвропейської історії Е. Вольгаст. Після цього прозвучали доповіді Г. Нойбауера, Т. Мацькова, Е. Людеманна, К. Цімера [REF _ Ref273696148 \r \h * MERGEFORMAT 917]. Вцілому конференція, яка відбулася німецькою мовою і була зорієнтована на неукраїнську аудиторію, показала прогрес в розумінні українських проблем німецькими дослідниками, які значною мірою відмовилися від академічного “москвофільства” попередніх часів. Значну роль в цьому процесі відіграло й УІТ та його тогочасний керівник в Європі Т. Мацьків, який став організатором понад 10 наукових конференцій, проведених спільно з німецькими дослідниками, частина яких завдяки його зусиллям стала членами Товариства.

5.3.5. Міжнародні історичні конгреси та УІТ

Українські вчені Галичини та еміграції брали участь у міжнародних історичних та славістичних конгресах ще з міжвоєнних часів. У складі советських делегацій від 1955 р. в конгресах також брали участь українські материкові дослідники. Міжнародні історичні конгреси були і є престижним науковим форумом [REF _Ref273696199 \r \h * MERGEFORMAT 588; 976; 580; 691 та ін.]. Організатором їх від 1926 р. був створений під час конгресу в Женеві Міжнародний комітет історичних наук (МКІН). У 1970 р. в журналі “Вопросы истории” О. Слонімським було високо оцінено значення участі російських вчених у міжнародних історичних конгресах до Першої світової війни і зроблено висновок про перевершення успіхів російських вчених їх советськими послідовниками [1461, с.108]. Участь українських істориків у міжнародних історичних конгресах ще, на жаль, не стала об’єктом спеціального вивчення, хоча привертає увагу дослідників як форма міжнародних зв’язків советської науки, прояв її виходу з міжнародної ізоляції [1437].

Представляти країну на конгресах могли національні комітети істориків, афілійовані в них організації та міжнародні спеціалізовані організації чи комітети вчених (напр., Асоціація проти маніпуляцій історією, Міжнародний комітет латинської палеографії, Міжнародна комісія історії Російської революції тощо). Порядок організації та перебігу конгресів переважно передбачав окремі сесії, де відбувалися доповіді, та дискусії, в яких дослідники обмінювалися думками щодо висловлених поглядів. Від 1965 р. всі доповіді (реферати) поділялися на основні сесії з “великих тем” та сесії з тем по методології. Також відбувалися секційні засідання за хронологічними періодами. Тексти рефератів друкувалися спеціальними виданнями перед конгресом, щоб учасники мали можливість підготувати свій дискусійний виступ.

Щоб взяти участь у міжнародному історичному конгресі, потрібно було бути учасником національної делегації, або представником афілійованої в ній організації чи міжнародної комісії МКІН. Теми доповідей пропонувалися МКІН національними комітетами істориків, але це ще не ставало запорукою того, що вони будуть включені до програми. Тому іноді на конгресі у вигляді дискусійних виступів могли звучати окремі доповіді (особливо “грішили” цим учасники зі східноєвропейських держав), відносно мало пов’язані з головною темою [REF _Ref273696289 \r \h * MERGEFORMAT 976, с.81].

Не зважаючи на потребу в належності істориків до наукових організацій – членів МКІН, участь західних делегатів в цілому була індивідуальною (участь у конгресі оплачувалася учасниками) і керівництво делегацій, зрозуміло, не контролювало зміст доповідей чи виступів [656, с.421]. Доповіді та перебіг дискусій друкувалися переважно французькою мовою окремими томами (іноді кожна доповідь видавалася окремою брошурою – зокрема, організатори Московського Міжнародного історичного конгресу опублікували низку окремих брошур-доповідей французькою або англійською мовами, авторами

яких були вчені з Франції, Польщі, Італії, Румунії, Бельгії, США та ін.). Крім того, друкувалися матеріали засідань Міжнародних комітетів, акти і рапорти. Іноді національні комітети друкували матеріали, подані учасниками конгресу (напр., такі збірники було опубліковано в Польщі після конгресу в Бухаресті (1980 р.)) [REF_Ref273696585 \r \h * MERGEFORMAT 914].

В міжнародних історичних конгресах, що відбувалися між двома світовими війнами з українських дослідників переважно брали участь представники НТШ. По Другій світовій війні також брали участь Л. Білас, Ю. Борис, Б. Галайчук, І. Каменецький, Б. Кентржинський, І. Лисяк-Рудницький, Т. Мацьків, Б. Осадчук, Я. Рудницький, П. Феденко, І. Шевченко, М. Чубатий та ін. З них із доповідями виступали лише Б. Кентржинський, М. Чубатий та І. Шевченко (двоє перших – під час засідання Слов'янської комісії). В другій половині ХХ століття, після зміни статуту МКІН на Міжнародному історичному конгресі в Парижі (1950) [1331, с.76], міжнародні історичні конгреси відбулися у Римі (1955), Стокгольмі (1960), Відні (1965), Москві (1970), Сан-Франциско (1975), Бухаресті (1980), Штуттгарті (1985), Мадриді (1990), Монреалі (1995), Осло (2000), Сіднеї (2005).

Організаторами конгресів після Другої світової війни під тиском ССРСР делегації українських наукових установ в діаспорі не визнавалися (і в цьому становище українських істориків протягом певного часу відрізнялося від становища, зокрема, польських вчених в еміграції, які на кількох конгресах (до XIII-го Міжнародного історичного конгресу в Москві, який через збройне вторгнення у Чехословаччину советських військ проігнорували низка національних історичних комітетів) представляли Польське історичне товариство у Великій Британії [1214, s.110]). Офіційна делегація від УВУ у складі О. Оглоблина, Н. Полонської-Василенко та Б. Крупницького мала взяти участь у конгресі в Парижі (1950 р.), на який не були запрошені советські представники [595, с.285], але не змогла цього зробити в першу чергу з фінансових причин. Українську закордонну науку на конгресі тоді представляли дослідники із Франції: колишній професор УВУ О. Шульгин та професор Державної школи східних мов в Парижі І. Борщак.

Вчені обдумували можливості участі у конгресах українських еміграційних наукових установ. Неодноразово проблему участі у конгресах обговорювали О. Оглоблин та Л. Винар, відшукуючи шляхи представлення УІТ. Намагалися розв'язати цю проблему й інші дослідники. Обговорюючи можливість участі у міжнародних конгресах, І. Лисяк-Рудницький писав О. Оглоблину: “Врешті справа Міжнародного історичного конгресу. Почуваю себе тут безпорадний. Знаючи обставини, не вірю, щоб заходи якихось з наших еміграційних установ могли тут принести позитивний результат. Якщо йдеться про Міжнародний комітет істориків, то там панує принцип представництва держав. Ми могли б спробувати зробити заходи перед Американським історичним т[овариств]ом, але там не будуть з нами рахуватися і не будуть захищати наших інтересів у Міжнародному комітеті. (Проф. Чубатий думає, що будуть з нами рахуватися, коли матимемо фахове Історичне т-во. Мені цей

погляд здається дуже наївним [...]). На двох минулих конгресах Чубатий попав був на програму не пленуму, але спеціальної Слов'янської Комісії. Це був результат його особистих зв'язків із проф. Шмідтом з Відня, що був впливовою особою у Слов'янській Комісії [518]. Але Шмідт помер. По-друге, здається мені, що після Стокгольму більшовики, які давніше не звертали великої уваги на малу “прибудівку”, Слов'янську Комісію, зацікавилися нею і прикладуть зу сил, щоб не допустити емігрантів. Про це були виразні натяки у Стокгольмі. [...]. Якщо йдеться про заходи перед американцями, то, на мою думку, доцільніше, щоб їх робили індивідуально зацікавлені українські історики, а не якась українська група, що американців може лише відстрашувати” [470].

Стосовно неможливості представництва УІТ як самостійної організації на міжнародних історичних конгресах І. Лисяк-Рудницький не помилявся. Самостійна участь українського наукового товариства у конгресах була неможливою, бо не відповідала статуту МКІН, який передбачав лише участь національних комітетів. Також цьому активно протидіяв Советський Союз. В подібній ситуації від 1928 р. знаходилися російські вчені-емігранти, бо під тиском радянської делегації організаційний комітет VI-го конгресу, що відбувався в Осло, змушений був дати публічне роз'яснення, що російську історичну науку представляє лише запрошена на конгрес советська делегація [1451, с.143]. На X-му конгресі в Римі (1955 р.) було прийнято рішення про виключне право представлення істориків націй, що входили до складу Советського Союзу, лише за советською делегацією, “позбавивши такого права будь-які білоемігрантські групи” [1451, с.144].

Тому АІА не могло підтримати *самостійну участь* у конгресах будь-яких етнічних товариств, які входили до його складу як афілійовані організації, але забезпечувало участь їх членів персонально. Тому правий був І. Лисяк-Рудницький, стверджуючи, що можна було б представляти українські інтереси через виступи українців – членів АІА на міжнародних конгресах. Ідея М. Чубатого про те, що товариство українських істориків зможе представляти українські наукові інтереси на міжнародних історичних конгресах, про що він писав Л. Винареві під час створення УІТ [545, с.195-196], не могла бути реалізованою без афіліації з Американською чи іншою національною історичною асоціацією. Тоді товариство могло влаштовувати власні сесії під час конвенцій (з'їздів) асоціації, а також посилати своїх членів на міжнародні конгреси як членів АІА, що теж мало чимале значення.

Отже, шлях індивідуальної участі у міжнародних історичних конгресах для представників української історіографії в діаспорі був найоптимальнішим. Вчені брали участь у конгресах у складі національних делегацій країн поселення, сформованих національними історичними або славістичними товариствами як представники американських, канадських та інших університетів, наукових асоціацій чи національних історичних комітетів (зокрема, асоціацій славістів різних країн, членів АІА тощо).

Фінансували участь у конгресах або самі учасники, або університети, які вони представляли. Іноді фінансування могло бути й напівофіційним – якщо

установа, що не була членом МКІН, забезпечувала оплату перебування котрогось з істориків. Зокрема, поїздки М. Чубатого на конгрес у Римі (1955) фінансував американський Інститут для дослідів ССРСР (Німеччина). Тоді ж взяти участь у конгресі мав і О. Оглоблин, але відмовився. Через хворобу дружини він відмовився взяти участь і в наступному конгресі у Стокгольмі, де мав разом із М. Чубатим виступати з доповіддю про І. Мазепу на засіданні Слов'янської комісії. Замість нього було запрошено Б. Кентржинського зі Швеції, який зумів потрапити до програми з допомогою секретаря Шведської Академії наук Г. Гунардсона, котрий полагодив справу включення його доповіді замість пропонованої раніше [518]. У дискусії після доповіді М. Чубатого брали участь відомі советські дослідники Б. Рібаков та М. Тіхоміров.

Часом у статтях учасників конгресів в українських періодичних виданнях можна знайти згадки про те, що вони представляли українські наукові установи чи організації. Це відповідало дійсності, бо членами неукраїнських установ українці були одночасно із членством в українських інституціях. Зокрема, відома дослідниця українського канадського життя О. Войценко, учасниця Міжнародного історичного конгресу в Москві 1970 р., одержавши запрошення до участі як член КАС, представляла також УВАН в Канаді [580, с.6]. Але представництво українських наукових установ у матеріалах конгресів, на жаль, як згадувалося, не було і, в існуючих умовах, не могло бути зафіксованим.

Після створення УІТ і навіть після одержання у 1975 р. афілійованого членства в АІА самостійна делегація Товариства на конгреси не висилалася через згадані вище причини. Але учасники конгресів – члени УІТ за домовленістю одержували статус офіційних представників Товариства. Таким представником на конгресі у Відні (1965 р.) був І. Каменецький. Крім того, з членів УІТ у міжнародних історичних конгресах брали участь Т. Мацьків (у Стокгольмі (1960), Відні (1965), був представником УІТ у Сан-Франциско (1975) та Штуттгарті (1985)). З інших членів УІТ у конгресах брали участь М. Чубатий (Рим (1955), Стокгольм (1960)), І. Лисяк-Рудницький (Стокгольм (1960), Відень (1965), Москва (1970)), О. Войценко (Москва (1970)), Р. Сербин (Москва (1970)) та ін. Збирався на конгрес у Штуттгарті й М. Антонович [232]. Переважна більшість членів Товариства брала участь у дискусіях, що було не менш важливим, ніж виголошення доповідей [REF _Ref273697173 \r \h * MERGEFORMAT 1194, р.381]. Не зважаючи на періодичні протести советської делегації щодо участі у конгресах “українських буржуазних націоналістів” [646, с.141], вони не могли заперечити участі представників західних університетів – членів національних асоціацій.

У першій половині 1980-х рр. УІТ як афілійований член АІА, ASN при співпраці А-НТШ запланували провести під час Міжнародного історичного конгресу в Штуттгарті (1985) сесію, присвячену М. Грушевському “Michael Hrushevsky, 1866 – 1934: The Giant of Ukrainian Historiography”, в якій мали взяти участь С. Горак, Л. Винар та Я. Білінський. Модератором сесії мав бути відомий німецький дослідник Е. Вьокл з Регенбурзького університету, а в дискусії мали взяти участь М. Богачевська-Хом'як та М. Курран [302], але це не

вдалося реалізувати.

Советські дослідники по Другій світовій війні почали брати участь у міжнародних історичних конгресах з 1955 р. [693, с.3; 726, с.4]. Представництво України в советських делегаціях було переважно незначним. Наприклад, на конгресі 1955 р. в Римі українських істориків представляв лише І. Бойко [1436, с. 20; 1435, с.179; 1437, с.17], із 44 советських учасників конгресу у Стокгольмі в серпні 1960 р. з України був лише В. Голобуцький [1495, с.122], з 15 учасників советської делегації на Віденському міжнародному історичному конгресі у 1965 р. Україну представляв лише директор Інституту історії АН УРСР К. Дубина [715], на Московському конгресі при загальному представництві советських істориків у кількості 1283 – з України було 56 учасників [1495, с.122].

З приводу відсутності українських вчених на конгресі у Відні І. Каменецький, який написав для УІ статтю до рубрики “Хроніка”, просив редактора наголосити наприкінці неї: “Ця відсутність насуває цікаве питання: чому Кремль, який не вагається висилати закордон українських радянських танцюристів та спортсменів на різні міжнародні виступи і олімпіади, тримає за залізною курткою українських радянських істориків? Чи головна причина в тому – нерозвиненість історичних наук в Радянській Україні чи побоювання партії, що українські радянські історики могли б прилюдно зайняти такі самі незалежні позиції відносно певних історичних фактів як деякі їхні колеги з сателітних держав? Які б причини не ховалися за тою політикою, факт відсутності українських істориків є такий маркантний сам собою, що на довшу мету він не зможе залишитися непоміченим не лише закордоном, але також в самому радянському суспільстві” [324]. Ці спостереження і питання в редактованому вигляді завершили його статтю про перебіг Віденського конгресу в журналі УІТ [643, с.68].

Материкові вчені теж розуміли ненормальність ситуації, причина якої крилася у відсутності українського національного комітету істориків – всіх членів советських делегацій представляв Національний комітет істориків Радянського Союзу [1526], і саме там вирішувалося питання їх персонального складу. К. Дубина казав правду в розмові з І. Лисяком-Рудницьким, коли згадав про те, що українські советські історики готують “самостійну” участь у конгресах [REF_Ref273696525 \r \h * MERGEFORMAT 656, с.428]. Вони добре розуміли потребу створення Національного комітету [1437, с.19]. Секція суспільних наук та Інститут історії АН УРСР в особі віцепрезидента АН УРСР акад. І. Білодіда та директора Інституту К. Дубини неодноразово зверталися до Національного комітету істориків ССРСР та до першого секретаря ЦК КПУ П. Шелеста з проханням про створення Асоціації істориків Української РСР, яка б працювала як відділення Національного комітету істориків ССРСР [664; 600; 701 ; 599; 1437, с.19-20].

Національний комітет істориків ССРСР порадив “спочатку поставити питання про утворення Українського Відділення перед директивними органами УРСР” [701, с.239]. Аргументи про те, що “створення Асоціації дасть можливість всім колективам істориків республіки налагодити і підтримувати

тісні органічні зв'язки з Національним Комітетом істориків СРСР, розширити і поглибити зв'язки з науковими організаціями інших зарубіжних країн, брати більш активну участь у роботі міжнародних наукових конгресів, сесій та колоквиумів і сприятиме більш чіткій організації зустрічей з іноземними істориками, що відвідують Україну” [701, с.238], так і не були почуті і за советських часів питання не було вирішено. Навіть у 1990 р., хоч кількісно представників з України стало більше, вони не мали власного національного комітету. Створити Національний комітет на чолі з Я. Ісаєвичем вдалося лише у 1995 – 1996 р. Тоді ж, на XVIII-му Міжнародному історичному конгресі в Монреалі Український національний комітет істориків став членом МКІН. Але, як згадував Я. Ісаєвич, на той час, на жаль, ані наш уряд, ані Академія наук України не змогли виділити кошти на участь української делегації у 18-му Міжнародному конгресі історичних наук у Монреалі 1995 р. [1512]. Кошти на це виділив Фонд кафедр українознавства (США).

Українська мова не використовувалась під час міжнародних історичних конгресів, а советські делегації ніколи не піднімали цього питання, намагаючись впровадити до кола офіційних мов конгресів російську. Ці спроби почалися ще на початку ХХ ст. з ініціативи Київського університету [1451, с. 141], а розв'язати це питання советська делегація змогла під час Х-го міжнародного конгресу, що відбувся у 1955 р. в Римі [1451, с.144].

В тогочасних умовах у міжнародних конгресах з советського боку брали участь переважно “благонадійні” вчені. Я.Д. Ісаєвич відзначав, що в ССРСР міжнародні контакти були мінімальними і здійснювалися під контролем КДБ. Працівники Інститутів АН УРСР оформляли документи через управління міжнародних зв'язків АН ССРСР і отримували закордонні паспорти від МЗС РСФСР, а не від МЗС УРСР чи його обласних представників [1333, с.20-21]. Державний контроль за тим, що будуть говорити советські учасники міжнародних зустрічей був настільки великим, що обов'язковій цензурі підлягали тексти доповідей [616], що, до-речі, відчували й українські зарубіжні дослідники [656, с.421]. Крім того, як згадувалося, мова доповідей українських материкових дослідників на конгресах була російською [REF _Ref272087412 \r \h * MERGEFORMAT 1434, с.26-27], коли учасники з Москви чи Ленінграду виступали іноземними мовами.

Можна з великою вірогідністю припустити, що в советській делегації були включені й особи – представники відповідних служб, що мали спостерігати за делегатами. Саме тому учасник кількох конгресів Б. Осадчук згадував, що на конгресах у Римі, Стокгольмі, Відні, Сан-Франциско, Бухаресті і Штуттгарті “було більше полеміки, особливо у наших радянських колег, ніж готовності до запропонованої нами [західними вченими. – А.А.] ділової дискусії” [1411, с.13], але “поза офіційними зустрічами радянські науковці намагалися активно спілкуватися” [1411; 691, с.134]. М. Чубатий з приємністю згадував зустріч на конгресі у Стокгольмі з “істориком Хмельниччини” В. Голобуцьким, в якому вчений з діаспори “відкрив [...] українського патріота”, що “написав дуже вартісну працю про державу Б. Хмельницького” [518].

Перебіг неофіційної розмови з К. Дубиною на конгресі у Відні опублікував І. Лисяк-Рудницький. Цікавою є зроблена автором оцінка советського вченого (де, крім позитивної загальної оцінки, головне враження щодо наукової кваліфікації створювало незнання іноземних мов як прояв провінційності материкової науки), та фрагменти безпосереднього перебігу розмови, де советським вченим було згадано журнал УІТ [656, с.428-429]. Відомий дослідник материкової історіографії О. Рубльов оцінив цю згадку як наслідок поширення серед української наукової інтелігенції новинок “тамвидаву” [1435, с.182].

Зауважимо, що УІ регулярно надсилався О. Вінтоняком з Німеччини до Центральної наукової бібліотеки АН УССР, але потрапляв до спецфонду. Його активно вивчали ті, кому це було доручено робити і згадки про журнал та його публікації з’являлися у виданнях, що поширювалися з грифом “таємно” серед співробітників Інституту історії з заборонаю посилатися на його публікації у виданнях чи усних виступах відкритого характеру [625, с.2]. Але іноді повідомлення про перебіг дискусії на конгресах з включенням змісту доповідей “буржуазних націоналістів” все ж потрапляло на очі й більшій кількості дослідників, які читали УІЖ. Зокрема, виступи українських вчених з діаспори на конгресі в Стокгольмі – М. Чубатого, Б. Кентржинського та Я. Пеленського привернули увагу українських материкових вчених. Про них, зрозуміло, в критичному ключі, було згадано на сторінках історичного материкового видання, і це давало можливість хоча б коротко дослідникам в Україні ознайомитися з поглядами колег з діаспори [646, с.140-141].

У 1965 р. у XII-му Міжнародному конгресі історичних наук у Відні взяли участь 7 українських дослідників з діаспори: Л. Білас (Гамбург, Німеччина), І. Каменецький (Мічіган, США), Т. Мацьків (Акрон, США), Б. Осадчук (Зах. Берлін), П. Феденко (Мюнхен, Німеччина), Я. Рудницький (Вінніпег, Канада), І. Лисяк-Рудницький (Філадельфія, США). І хоча серед них було двоє тогочасних членів УІТ, офіційним представником вважався І. Каменецький.

Я. Рудницький був членом президії конгресу під час його відкриття і брав участь у дискусії на тему акультурації, запропонувавши поняття симбіотичних, енклавних та мішаних культур. В дискусії на тему “Еволюція історичної думки в середині ХХ ст.” брав участь дослідник з Німеччини Л. Білас, заперечивши тезу М. Нечкіної та її колег про неможливість розвитку немарксистської історичної науки на Заході. І. Лисяк-Рудницький взяв участь у дискусії над доповідями Халецького та Мазурека щодо методології дослідження історії Східної Європи та в обговоренні доповіді Р. Канна про федералізм та федеральну державу в історії, Т. Мацьків – у дискусії щодо доповіді американського дослідника Г.А. Крейга про вплив німецьких військових на політичне життя Німеччини під час Другої світової війни. Неодноразово у дискусіях брав слово П. Феденко.

Як вже згадувалося, істориків УРСР репрезентував К. Дубина, директор Інституту історії (Київ). Під час конгресу відбулося обговорення низки важливих наукових проблем, в дискусії навколо яких взяли активну участь і

українські вчені з діаспори. В повідомленні на сторінках УІЖ було відзначено, що “буржуазно-націоналістичні вчені” не йшли на загострення полеміки, хоча в поодиноких виступах повторювали “застарілі антинаукові погляди в питанні про об’єднання українських земель в єдиній сім’ї радянських народів” [716, с. 152].

З 16 по 23 серпня 1970 р. в Москві відбувся XIII-й Міжнародний конгрес істориків. Це був найбільший з’їзд за кількістю учасників, в якому брали участь понад три тисячі істориків з майже 60-ти країн світу. З українських вчених на конгресі були четверо представників з діаспори (І. Шевченко (США), О.

Войтенко, І. Лисяк-Рудницький, Р. Сербин (Канада)) та делегація з України. З СРСР була майже половина учасників конгресу [REF _Ref273696340 \r \h * MERGEFORMAT 691, с.134]. На конгресі передбачалося обговорення шести основних напрямів – методології та історії континентів, а також історії різних історичних епох. Порядок праці передбачав обговорення попередньо опублікованих доповідей, розісланих учасникам з’їзду, але їх не було розіслано наперед, а вручено тексти під час реєстрації учасників. Під час конгресу відбулося також засідання двадцяти однієї міжнародної комісії. Доповіді тут виголошувалися безпосередньо під час засідань.

У Москві з доповіддю на секції візантології виступив професор Гарвардського університету візантолог І. Шевченко. З советських українських вчених доповідь не виголошував ніхто. Українська проблематика під час конгресу в доповідях представлена не була, але її торкнулися в дискусії Міжнародної комісії слов’янських студій, присвяченій місту та його ролі у формуванні національної свідомості. Дискусію щодо українських міст, по-суті, розпочав О. Касименко, який повідомив присутніх про видання “Історії міст і сіл України”, на що одержав зауваження професора Манітобського університету члена УІТ Р. Сербина стосовно подвійної ролі українських міст у процесі формування національної свідомості [691, с.134]. І на цьому конгресі відбувалося безпосереднє спілкування зарубіжних та советських дослідників. Л. Винар, зі слів учасника Московського конгресу написав, що в розмовах з материковими вченими можна було відчутти, що вони свідомі і огірчені відсутністю української історичної науки на конгресі [691, с.135]. Крім того, західні дослідники могли ознайомитися з офіційною советською версією розвою української науки. О. Войценко пізніше згадувала, що перед конгресом Академією наук Української РСР було видано російською та англійською мовою брошуру про розвиток історичних наук в Українській Радянській Республіці [1325], в якій, зрозуміло, не було згадано багатьох провідних українських вчених [580, с.11], що пояснювалося політизацією науки в Советському Союзі. Знаходячись в умовах тоталітарного тиску, советські вчені мусили офіційно звітуватися про “переваги марксистсько-ленінської методології”, внаслідок чого “буржуазні історики західних країн” буцімто “не наслідилися відкрито нападати на марксистсько-ленінську концепцію історичного розвитку” [630, с.211]. В офіційній советській критиці української буржуазно-націоналістичної науки, яка одночасно, як згадувалося, уможливлювала ознайомлення з українською закордонною

літературою в Україні, участь українських діаспорних дослідників у конгресах офіційно розцінювалася саме як трибуна конфронтації на замовлення “американських імперіалістів” [718]. Більшість же західних вчених, в тому числі й представники української науки, на думку І. Лисяка-Рудницького, становили “люди, що не є активно зацікавлені політикою. Це спеціалісти, що для них конгрес є нагодою зустрітися та обмінятися творчим досвідом і думками з чужоземними колегами, що теж працюють у даній дисципліні” [656, с.420-421]. Тому вони не були зацікавлені у політизації дискусій. Вчені з діаспори включалися в такі політизовані дискусії іноді, але при цьому розмова велася на основі наукових критеріїв, включаючи питання української історії в процес обговорення відповідних тем [655; 656, с.420-421, 422]. І хоча в советських офіційних оцінках наголошувалося, що участь українських “буржуазних націоналістів” у конгресах нездатна “піднести авторитет буржуазно-націоналістичної історіографії серед більш-менш серйозних вчених Заходу” [718, с.8], це, зрозуміло, не було правдою, тому що для західних дослідників українські вчені з діаспори були колегами по праці в американських, німецьких, канадських та інших університетах. В той же час радянські дослідники наважувалися листуватися з західними вченими, передавати та висилати для них цікаві видання. Зокрема, через учасника Московського конгресу Р. Сербина відомий український вчений Я. Дашкевич передав для Л. Винара примірники журналу “Архіви України” [223]. К. Дубина після конгресу вислав І. Лисякові-Рудницькому копію книги про М. Драгоманова та вислав привітання.

Під час міжнародних історичних конгресів відбувалося безпосереднє спілкування представників двох гілок української історіографії. Це спілкування приносило користь розвитку науки, тому що демонструвало різні погляди на проблеми історії України, які обговорювалися, а також виносило ці дискусії на міжнародний науковий форум. Представники української закордонної історіографії, в тому числі й члени УІТ представляли під час міжнародних історичних конгресів західні університети та наукові асоціації, бо не могли виступати як представники наукових інституцій діаспори.

У періодичних виданнях обох складових української історичної науки можна знайти згадки про спілкування під час міжнародних історичних конгресів. Якщо з боку діаспори ці тексти включали й роздуми, що формували в цілому позитивний образ українського советського вченого, в умовах тоталітарного режиму це було неможливим. Одночасно критичні публікації відкритого характеру в советських виданнях давали можливість ширшому загалу материкових вчених ознайомлюватися з працею українських дослідників на Заході. Важливе значення мало й те, що висвітлення історії України в доповідях та під час дискусій українськими істориками діаспори на міжнародних історичних конгресах давало правильні підходи для розуміння західними дослідниками українського історичного процесу.

Отже, конференційна діяльність у 1965 – 1991 рр. була одним із важливих напрямів праці УІТ. Саме вона уможлиблювала безпосереднє спілкування українських та неукраїнських вчених, обговорення актуальних наукових

проблем, винесення їх на міжнародний рівень. Певною мірою в еміграційних умовах функціонування науки, коли було відсутнім будь-яке фінансування наукових проєктів, крім пожертв громади, конференції та окремі доповіді, що відбувалися як частина зустрічей з громадянством, для УІТ як і для інших наукових інституцій поза Україною ставали ще одним із засобів популяризації діяльності, що, в свою чергу, збільшувало кількість одержаних пожертв.

УІТ стало єдиною з наукових установ в еміграції, якій вдалося стати асоційованим (колективним) членом АІА. Те, що Товариство проводило власні наукові сесії як під час конвенцій АІА, так і в рамках наукових з'їздів Канадської славістичної асоціації та Американської асоціації для підтримки славістичних студій сприяло включенню української історіографії в світовий історіографічний контекст. Керівництво УІТ в організації наукових заходів співпрацювало з іншими українськими та неукраїнськими науковими установами – УВАН, НТШ, УВУ, КІУС та ін. В конференціях та наукових сесіях, організованих Товариством брали участь провідні дослідники історії України як українського, так і неукраїнського походження. Тематика наукових конференцій була різноманітною. Крім окремих аспектів історії України найбільше привертала увагу дослідників теоретичні питання – від проблем української історичної термінології до шляхів наукового розвитку. Окрему увагу було приділено вивченню діяльності та наукового доробку М. Грушевського.

Склад учасників конференцій УІТ, які були професійними дослідниками, переважно – професорами університетів, свідчить про достатньо високий кадровий потенціал Товариства та його науковий авторитет. Залучення до співпраці американських, канадських та німецьких вчених, які від участі у спільних заходах переходили до публікації статей на сторінках УІ, а пізніше частина їх ставала членами УІТ, було позитивним фактором як формування Товариства, так і розвитку історичної науки.

Участь неукраїнських дослідників в українознавчих наукових конференціях в Німеччині була пов'язана як безпосередньо з УІТ та діяльністю тогочасного голови осередку Товариства проф. Т. Мацькова, так і з діяльністю членів УІТ – ректорів УВУ (В. Янева, В. Цюцюри). В Канаді проведенню конференцій сприяли члени УІТ – професори та наукові співробітники університетів – о. О. Баран, Б. Боцюрків та ін. Активна співпраця розгорталася з КІУС та УНІГУ. При цьому УІТ залишалося українською науковою інституцією, не пов'язаною безпосередньо (на відміну від УНІГУ чи КІУС) з “чужим” науковим світом.

РОЗДІЛ 6. ВИДАВНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ УІТ

Видавнича діяльність для УІТ була одним із важливих напрямів, якому постійно приділялася значна увага. Серед видань Товариства найважливішим був УІ, який почав виходити в світ у вигляді історичного бюлетеню організації студентського академічного солідаризму “Зарево” у 1963 р. Від 1965 р. він виходив в книжковому форматі як журнал УІТ. Іншим важливим виданням інформативного характеру був “Бюлетень” УІТ, що за час існування Товариства видавався двома серіями. Перша виходила за редакцією Р. О. Климкевича з 1967 по перше півріччя 1972 р. Друга – видається від 1990 р. за редакцією Л. Винара.

Серед видавничих проектів УІТ були також книжкові видання, частина яких була об’єднана в серії. Видання були різноманітними за змістом і тематикою, різнилися мовою, форматом тощо. Серед книг, що з’явилися до 1991 р., окреме важливе місце посідає “Історичний атлас України”, виданий у 1980 р. Видання УІТ закупувалися та розсилалися до українських та іноземних бібліотек і наукових установ. Певний час УІ передплачувався посольством ССРСР в США. Крім того, наприкінці 1970-х американська фірма, назву якої, на жаль, не вдалося встановити, закупувала книги і журнал з метою нелегальної передачі до Советського Союзу та країн Східної Європи [91]. Різними шляхами, через Польщу та Чехословаччину, намагався передавати в Україну публікації УІТ відомий книгознавець Л. Биковський [247], з Німеччини надсилав журнал до Центральної наукової бібліотеки АН УРСР О. Вінтоняк [292].

В сучасній історіографії найбільша увага була приділена УІ, історія, зміст та структура якого, як і тематичні напрями досліджень розглядалися у низці окремих статей різних авторів та в монографії Л. Сакади [1441]. При цьому частина аспектів через недоступність деяких архівних матеріалів залишилася поза увагою авторки. “Бюлетень” УІТ було опубліковано в збірці джерел з історії Товариства [661]. Його зміст розглядався з джерелознавчої точки зору [1225]. Інші видання УІТ, на жаль, ще не ставали об’єктом спеціального дослідження.

6.1. “Український історик” – науковий журнал УІТ

В сучасній історіографії журналу УІТ присвячено низку публікацій, серед яких найпомітніше місце належить монографії київської дослідниці Л. Сакади “Український історик”: генеза, тематика, постаті” (Київ, 2003). В ній автор розглянула основні передумови створення видання, а також теоретичні аспекти української історіографії, проблематику спеціальних галузей історичної науки, історичного джерелознавства та археографічної практики на сторінках УІ, а також проаналізувала публікації про ряд персоналій [1414; 1237]. Одночасно поза увагою, в силу завдань, поставлених дослідницею, залишилися публікації журналу про різні періоди історії України, хроніка, значною мірою – рецензійний відділ, а також низка інших питань, пов’язаних із виданням журналу.

Л. Сакада написала також ряд важливих наукових статей [1449; 1445; 1443], деякі з них заслуговують на особливу увагу. З нагоди 40-річчя УІЖ було

опубліковано вдалу спробу дослідниці провести паралелі між двома українськими фаховими виданнями на тлі аналізу історіографічних ситуацій в Україні та діаспорі [1442], вона простежила намагання УІТ та його журналу у вивченні наукової та творчої спадщини М. Грушевського [1445].

До питання періодизації видання неодноразово звертався засновник та багатолітній незмінний головний редактор Л. Винар. В статтях з нагоди сорокалітнього ювілею журналу він поділив його історію на два основних періоди, розподілом яких є 1991 р. – відновлення української незалежності [990, с.32]. В попередніх дослідженнях засновник УІ пропонував докладнішу періодизацію, виокремлюючи три або чотири періоди, включаючи перший “доісторичний” період, коли відбувалося обговорення потреби журналу [986, с. 12-13]. Власну періодизацію запропонувала й Л. Сакада, поділивши історію журналу на три основних періоди [1441, с.42]. На нашу думку, періодизація, запропонована Л. Винаром у 1993 р. [REF_Ref273731383 \r \h * MERGEFORMAT 991, с.10], згідно з якою історію журналу можна поділити на 4 основні періоди, точніше віддзеркалює процес становлення і функціонування видання. Узагальнюючи, функціонування журналу можна поділити на такі періоди: *перший період*: 1963 – 1964 – журнал видавався в якості бюлетеня Історичної комісії “Зарева”; *другий*: 1965 – середина 1980-х рр. – розбудова видання як історичного журналу; *третій*: сер. 1980-х – 1989 р. – видання дещо змінює характер за рахунок включення українознавчих публікацій та матеріалів, пов’язаних з початком “перебудови” в Україні; *четвертий період*: від 1989-го – поширення співпраці з материковими дослідниками [1441, с.41; 1243, с.22-23].

Протягом існування журнал видавався послідовно в Чикаго, у видавництві “Ukrainian-American Publishing & Printing Co., Inc.” (1963 – 1964, дир. І. Петручок), потім – у Німеччині в друкарні української католицької церкви в Німеччині “Логос” (1965 – 1987, дир. Г. Наняк, пізніше Ф. Кордуба), потім – знову в США, у видавництві “Ukraprint Inc.” (1987 – 1993, дир. В. Зінкевич), сьогодні – у видавництві “Computoprint Corp.” (від 1993 р., дир. М. Дупляк). Зрозуміло, що відірваність редколегії від видавництва приводила до певних ускладнень у роботі, але значний масив листування з видавцями, що зберігається в архіві УІТ, свідчить, що і вони часом ставали співробітниками журналу і допомагали не лише його видавати, а й розповсюджувати, зокрема в Європі.

В різні часи існування журналу мовне редагування матеріалів здійснювали М. Антонович, В. Маруняк, Л. Лиман, а в 1990-х – 2000-х рр. – Н. Пазуняк та А. Гумецька. Незначний час в мовному редагуванні допомагав Ю. Бойко-Блохин. Постійну допомогу у корегуванні надає О. Домбровський. При цьому й Л. Винар не лише працював як головний редактор, бо повною мірою був задіяний у виконанні чорнової роботи: проведенні коректури, виправленні тексту. Крім того, разом із М. Антоновичем він стежив за правильністю списку адрес передплатників видання, не зважаючи на те, що його розсилка відбувалася з друкарні.

Журнал ніколи не ставав центром політичної, релігійної чи будь-якої іншої ненаукової полеміки. Незмінною була позиція редактора та співробітників журналу щодо політичного нейтралітету, позапартійності УІ, який живо відгукувався на події в Україні і світі, запрошував до співпраці на науковому рівні представників всіх політичних партій і угруповань, але ніколи не віддавав перевагу жодній із них, як і жодній із наукових установ, в яких співпрацювали історики. І при цьому завжди виступав проти партійності історіографії. Коли в першій половині 1970-х років виник конфлікт в НТШ, дехто з членів УІТ спробував використати журнал для розміщення матеріалів, які сприяли б його більшому поглибленню [516; 517], але головний редактор на це не погодився [515].

Таким чином, УІ є єдиним історичним українознавчим періодичним виданням поза Україною. Не зважаючи на свою переважну україномовність, видання стало й єдиним репрезентантом української наукової історіографії, публікації якого реферуються провідними реферативними журналами в США та Європі.

6.1.1. Від історичного бюлетеню до провідного фахового видання діаспори

УІ від початків діяльності УІТ є єдиним спеціальним фаховим історичним журналом в діаспорі (для порівняння – Польська еміграційна історіографія мала кілька історичних журналів різного рівня – “Teki Historyczne”, “Zeszyty Historyczne”, “Niepodległość”). Названі видання польської еміграції виходили польською мовою. Журнал УІТ є україномовним, але містить також іншомовні публікації.

Підготовка першого випуску журналу тривала одночасно з пошуками друкарні. Найкращі домовленості з точки зору якості друку та можливості зекономити фінанси в цей час були досягнуті з чиказькою друкарнею “Ukrainian-American Publishing & Printing Co., Inc.” під керівництвом І. Петручка. За угодою, історичний бюлетень спочатку мав появлятися як частина журналу “Самостійна Україна”. Тут не вказувалося ім’я Л. Винара у якості редактора, друкувалися не всі матеріали, але при цьому видавництво брало на себе зобов’язання видавати також окреме число УІ з додаванням власних коштів до одержаних від його головного редактора. Для видання четвертого за 1963 р. і наступних чисел журналу пропонувалося нову угоду, в якій обумовлювалися основні зобов’язання і права друкарні та редакції УІ. Друкарня мала видавати журнал після оплати четвертої частини вартості друку, а решту їй поверталось протягом трьох місяців після появи журналу [148].

Перший окремий випуск УІ з’явився у кількості 200 примірників [146], хоча передплатників у цей час було майже в п’ять разів менше. Пакував у конверти і розсилав його (як і наступний випуск) Л. Винар з допомогою дружини Анни, яка підтримувала його в усіх починаннях. Журнал мав лише головного редактора, редколегії ще не існувало, а помічників для виконання будь-якої роботи не було. Для порівняння зауважимо, що “технічний” штат УІЖ,

започаткованого в Києві у 1957 р., мав складатися з чотирьох осіб, хоча на початку роботу виконували двоє співробітників, що було багато менше за штат московських двомісячних журналів. Тираж УІЖ мав складати 10 тисяч примірників [1311, с.28] (реально склав 4 тис. [1311, с.34]). Організатори видання також шукали найкращу друкарню, але її вибір аж ніяк не був пов'язаний із фінансовими проблемами, хоча перший випуск також затримався [1311, с.29-30].

Головний тягар організаційної та й редакційної праці закономірно ліг на плечі засновника і головного редактора журналу, особистість якого мала значний вплив на формування журналу, особливо в умовах існування періодичних видань в діаспорі, бо саме головний редактор визначає “обличчя” видання, його структуру, звертається до фахівців відповідних галузей із замовленням публікацій, відбирає потрібні матеріали. При цьому його фахові якості, позиція у науковому світі, наукові контакти, вміння налагоджувати відносини з дослідниками мають неабияке значення у його роботі, як і досвід редагування. Для спілкування з колегами крім традиційного листування використовувалися т.зв. обіжні листи або обіжники.

З початком видання УІ як бюлетеня було бажано знайти установу, яка б “фірмувала” журнал – це могло, на думку Л. Винара, розв’язати кілька завдань, і в першу чергу – найскладніше – фінансування. Науковий журнал, на його думку, не міг видаватися політизованою організацією, якою було “Зарево”, хоча при цьому він підкреслював, що історичний бюлетень був органом не “партії” – але *Історичної* комісії “Зарева”, яку він очолював і де “немає “рямок ідеологічних”, наказів згори etc.” [461]. Незадовго молодий дослідник повернувся до ідеї створення УІТ “із широкою членською базою. Тоді ми вибрали б Управу на 4-и роки і ніхто, крім нас, не мав би претенсій до журналу” [462].

Керівники “Зарева” не підтримували ідеї видавати журнал без достатнього фінансування та наявності готових принаймні на кілька випусків матеріалів, а також побоювалися, що видання журналу може змінити завдання організації [187]. М. Антонович пропонував передати журнал УВАН або НТШ, але жодна зі “старих” наукових установ не була в той час зацікавлена у виданні. Єдиним виходом із ситуації було створення історичного товариства та редколегії журналу. О. Оглоблин ще у квітні 1964 р. вважав, що журнал має сам створити навколо себе об’єднання істориків, і що редколегія може бути створена пізніше [544, с.708]. Тому перше число журналу не мало редакційної колегії. Л. Винар, маючи власне бачення видання, в порозумінні з О.

Оглоблиним планував його зміст. Статті й інші публікації також замовлялися редактором, при чому часто для наукового обговорення пропонувалася конкретна дослідницька проблема [383]. На замовлення Л. Винара з’явилася більшість публікацій [287], в тому числі й відома стаття І. Витановича “Уваги до методології й історіософії М. Грушевського”, високо оцінена сьгодні дослідниками та багато інших публікацій.

Редактор був змушений враховувати багато факторів, серед яких важливе місце посідали два головні: журнал мав видаватися на належному науковому

рівні та бути цікавим для читацької аудиторії, що значною мірою було пов'язане із надходженням коштів. Одночасно журнал мав не лише задовольняти, але й скеровувати та виховувати читацькі інтереси, підносити їх до сприйняття праць, написаних з врахуванням рівня розвитку тогочасної методики та методології дослідження. Саме це сприяло появі нової тематики в УІ, розширенню кола проблем, що висвітлювалися, залученню до співпраці провідних українських та неукраїнських дослідників.

Перше число історичного бюлетеню з'явилося наприкінці 1963 р. Між його варіантами (виданим як частина журналу ОДВУ “Самостійна Україна” та окремим виданням) є відмінності, що свідчить про дотримання зобов'язань головним редактором журналу ОДВУ [1239]. Зокрема, перший варіант історичного бюлетеня було надруковано на сторінках 17-26 “Самостійної України” як окрему рубрику, що мала появлятися 4 рази на рік [717]. Причина публікації матеріалів таким чином була пов'язана з браком коштів [1051, с.23].

В першому випуску УІ, що вийшов окремо, його “редакція” (власне, Л. Винар) подала звернення, в якому зазначалося, що “Заходами Історичної Комісії “Зарево” появляється перше число історичного бюлетеню УІ. Було сформульовано основну мету видання: “Зазнайомити ширші круги нашого громадянства з історичними дослідженнями українських і чужинецьких науковців, присвяченими в першу чергу історії України і Східної Європи” [649]. Перед бюлетенем ставилося завдання всебічно висвітлювати історичну проблематику, діяльність інституцій, інформувати про працю поодиноких дослідників, подавати огляд нових видань і провадити поточну історичну бібліографію. До співпраці запрошувалось представників різних наукових інституцій, установ та поодиноких науковців, що мало перетворити видання на міжінституційне, загальне для всіх українських наукових установ, в яких співпрацювали історики. Ця важлива програмна засада була підкреслена у редакційній статті [649]. Засновника, який вважав, що перше число журналу має “*наразі популярно-науковий і інформаційний*” [152] [підкреслення Л. Винара. – А.А.] характер, дуже цікавила думка колег стосовно видання. Після появи перших чисел він в листах опитував дослідників щодо якості УІ та можливих шляхів його розвитку, підвищення рівня публікацій, формування матеріальної бази для забезпечення друку.

Історичний бюлетень в цілому одержав схвальні відгуки. Пропозиції ж щодо покращення фінансування були різні. І. Каменецький писав, що членська вкладка [внесок. – А.А.] членів майбутнього Товариства у розмірі 10 дол. (на той час передплата журналу складала 2 дол.) “видається мені зовсім реалістичною, тим більше, що кошти публікації “Українського Історика” будуть релятивно більші як напр. “The American Historical Review”, де вони можуть поділити видатки на більше число членів” [322]. Також, як політолог, він пропонував змінити характер журналу – щоб містив не лише українознавчі історичні матеріали, а й праці з історії інших націй та з політології. Були й зауваги стосовно оформлення, частина яких пізніше була врахована [559, с.160-161]. В. Дубровський після виходу перших чисел дав характеристику кожної із

публікацій [307]. В багатьох листах відомого українського книгознавця Л. Биковського міститься інформація стосовно УІ. Так, 20 серпня 1964 р. Л. Биковський після поїздки до Нью-Йорку і Вашингтону повідомляв Л. Винару про те, що УІ добре знають на сході США, що домовився щодо деяких рецензій і статей до журналу, пропонував інформацію до розділу “Над чим працюють українські науковці” тощо [247].

В березні 1964 р. в журналі вже з’явилася редколегія, до якої, крім головного редактора увійшли М. Антонович (відповідав за історію української культури та XIX ст.), Б. Винар (економічна і соціальна історія), М. Ждан (княжа доба), П. Курінний (археологія та рання історія), Н. Полонська-Василенко (литовсько-руська доба, історія церкви), Р. Климкевич (допоміжні історичні науки), О. Оглоблин (історіографія та козацька держава), Л. Винар (XVI – XVII (до перш. пол.), історія культури) [435] та І. Каменецький (історія XX ст.) [436]. Було здійснено бажання засновника журналу, який наполягав на її створенні [463].

УІТ не мало фондів на оплату праці будь-яких співробітників журналу: авторів, загального та мовного редакторів. Чималі кошти для друку і розсилки перших випусків до переданих “Заревом” для видання 100 доларів докладав Л. Винар. Навіть за кілька років рукописні статті до журналу допомагали друкувати на машинці ентузіасти-добровольці, зокрема О. Судчак з Монреалю (праці Я. Пастернака “Ранні слов’яни в історичних, археологічних та лінгвістичних дослідженнях”, спогади Є. Онацького “Під омофором барона М. Василька” та багато інших). Вона друкувала також тексти архівних матеріалів – листів М. Грушевського, німецькомовних документів про М. Драгоманова тощо [834]. Тексти на машинці друкували Л. Винар та Р. Климкевич, бо і цю працю також приходилося виконувати для видання журналу, тому що не кожен із авторів мав можливість відразу подавати друковані тексти [482]. Багато років мовне редагування журналу здійснював М. Антонович. У 1985 р., коли йому було вже 69 р. і погіршився зір, постало питання зміни мовного редактора, якому редколегія, розуміючи, що важко знайти другого такого ентузіаста справи, була готова платити 200 – 250 дол. за випуск [423].

Члени Редакційної колегії кооптувалися головним редактором “у порозумінні з головою УІТ” [786]. До кожного з них Л. Винар звернувся з відповідною пропозицією. Запрошені оцінювали власні можливості, погоджуючись чи відхиляючи її. Так, у 1973 р. відхилив пропозицію стати членом редколегії Б. Боцюрків, при цьому запропонувавши співпрацю в журналі та УІТ. Мотивацією відхилення було завелике навантаження, проблеми зі здоров’ям та те, що не був істориком [283].

Ніхто із членів редколегії, а тим більше головний редактор не одержували жодної оплати, як і автори статей [1311, с.31-32]. Винятки робилися для старших вчених, які переважно жили більш ніж скромно. Більшість з них відмовлялася від допомоги, беручи її у якості гонорару лише в складних умовах [174, арк.15; 12; 386]. Зокрема, у 1980-х роках одержував гонорари за статті та

рецензії М. Андрусяк [206].

У листуванні з авторами редактор обговорював зміст матеріалів, робив зауваги з проханням внести необхідні правки. Намагання підтримувати високий науковий рівень журналу змушувало відкидати матеріали, які не відповідали вимогам, тим самим наживалися “доброзичливці”, постійно наголошувалося на потребі політичної та релігійної толерантності [207].

Дослідники, що підтримали видання, добре розуміли непересічне значення фахового історичного журналу для української історіографії. Через багато років після його заснування співредактор і багатолітній мовний редактор М. Антонович писав, під словом “ми” маючи на увазі УІТ та українську історіографію: “Я не згідний з тим, що якщо ми не будемо робити з’їздів в Торонто або Нью-Йорку – то нас не стане. Нашим пашпортом є УІ [підкреслено М. Антоновичем. – А.А.] і поки УІ існує – ми існуємо, а якщо не буде матеріалів, то нам ті з’їзди не допоможуть” [237]. На початку 1964 р. журнал передплачувало 37 осіб [476]. Зрозуміло, що така кількість передплатників не могла забезпечити потрібної суми для оплати друку і пересилки, тому були потрібні меценати. Журнал мав представників, функції яких передбачали допомогу в розповсюдженні видання, залучення нових передплатників тощо.

Представники видання в різних країнах розсилали його не лише передплатникам, а й до неукраїнських бібліотек, установ, а також рецензійні примірники до інших видань. Зокрема, А. Жуковський вислав журнал крім українських НТШ, УВУ та редакції газети “Українське слово” до Інституту слов’янських досліджень (Institute d’Etudes Slaves), Національної бібліотеки в Парижі та інших наукових установ у Франції, а також – до лондонської Бібліотеки Британського музею, Славістичного факультету Лондонського університету, Національної бібліотеки у Відні та ін. [313]. Праця представників журналу завжди була дуже важливою для поширення його в різних країнах, залучення нових передплатників та меценатів. Допомогали в становленні журналу й інші особи, які мали давні контакти з головним редактором. Зокрема, з великим розумінням до справи видання журналу поставився інженер-економіст за фахом, відомий книгознавець, член УВАН у США та інших наукових установ Л. Биковський, який популяризував УІ, за власні кошти розсилав його до головних наукових бібліотек різних країн, включно з Японією. Вже в жовтні 1963 р. він пообіцяв підтримувати видання [REF _Ref273730855 \r \h * MERGEFORMAT 247] і виконував цю обіцянку протягом довгих років.

В середині 1964 р. Л. Винар звернувся до В. Бондаренка, що мешкав в Англії з проханням знайти представника журналу, який би допомагав поширювати видання в цій країні [266], і той сам погодився стати представником. Але проблема з розповсюдженням журналу була в тому, що 2 долари річної передплати за відносно невеликий історичний бюлетень у 1964 р. для передплатників в Англії було занадто дорого через різницю валютного курсу, тому важко було знайти достатню кількість бажаючих одержувати видання. В. Бондаренко пропонував зменшити передплату до 12 шилінгів на рік [276]. Зі зміною формату та збільшенням обсягу журналу навіть при збільшенні

передплати все владналося.

Зі створенням УІТ, яке від 1965 р. офіційно “фірмувало” видання, потрібно було видавати його в іншому – книжковому – форматі та знайти нову друкарню для цього. На прохання Л. Винара В. Бондаренко з’ясував, що на той час в Англії була одна українська друкарня в “бандерівських” руках, яка через брак потрібного обладнання не могла видавати УІ. Виготовляти українські лінотипи, за якими можна було б друкувати в будь-якій друкарні, було занадто дорого – підготовка журналу із 120 сторінок коштувала б 200 фунтів, без вартості паперу, оплати друкарських робіт тощо, що на цей час було дуже великою сумою [277]. Для видання УІ таким шляхом не вистачало коштів. А. Жуковський із Франції повідомив про неможливість друку журналу у видавництві газети “Українське слово” через відсутність потрібної для видання журналу техніки [REF _Ref272664202 \r \h * MERGEFORMAT 315]. Не влаштувала редакцію пропозиція щодо друку від Видавничої спілки “Новий шлях” [82]. В цій ситуації М. Антонович порадив розглянути питання переходу до мюнхенського видавництва “Логос” [215], де в той час друкувалося багато українських періодичних видань, зокрема “Сучасність”, а також видавалося ЕУ.

З пропозицією щодо друку журналу в “Логосі” Л. Винар звернувся до директора друкарні Г. Наняка 6 травня 1964 р. Він просив фінансову калькуляцію, зазначаючи, що журнал має появлятися чотири рази на рік та обумовлюючи його обсяг, тираж і якість друку [REF _Ref273734040 \r \h * MERGEFORMAT 99]. Керівництво друкарні погодилося на співпрацю й обумовило ціни за виконання робіт, умови знижки, гарантувало висилку видання безпосередньо передплатникам та “термінове і солідне виконання замовлення” [100]. В травні 1964 р. було укладено договір [1053, с.73]. Але вже в листопаді директор друкарні повідомив, що через навал праці і поштове завантаження друкарня не зможе виконати замовлення на час [101], що змусило головного редактора друкувати останні числа УІ за 1964 р. в друкарні І. Петручка в Чикаго [102].

У 1965 р. з “Логосом” було досягнуто остаточні домовленості про умови співпраці. Згідно з ними, редколегія зобов’язувалася висилати відредаговані машинописи. Після набору тексту на друкарському обладнанні перше коригування робили в друкарні, а наступне мали робити залучені друкарнею особи за додаткову плату (хоч пізніше редколегія досить довгий час самостійно здійснювала таке корегування). Друкарня мала робити розсилку журналу передплатникам, але була потреба у місцевому мовному редакторі, який міг би працювати за помірну ціну і проводив би остаточну коректуру текстів, набраних у друкарні з машинописів [192]. Не зважаючи на попередні домовленості, мовного редактора в Німеччині тоді знайти було складно і ця праця виконувалася М. Антоновичем в Канаді, що в цілому значно ускладнювало процес видання, але іншим шляхом тоді розв’язати питання не вдалося. Крім того, друкарня не завжди вносила відзначені поправки до тексту. Представником журналу на Європу в цей час погодився бути О. Вінтоняк, що забезпечувало добрий контроль за його розсилкою. Він допомагав розв’язати

питання з переносом друку УІ до Німеччини [291].

Перший випуск журналу в новому форматі був позитивно оцінений членами Товариства [559, с.163-164; 1]. Незадовго про нього знали в ССРСР, Франції та інших країнах. Під час розмови з І. Лисяком-Рудницьким на Міжнародному історичному конгресі у Відні (1965) К. Дубина у відповідь на критику УІЖ несподівано для опонента відповів, що “Ваш “Український історик” не кращий” [656, с.429], чим підтвердив те, що журнал мали змогу бачити деякі дослідники в Україні [1434, с.26-27]. Редактор паризької “Культури” та “Зошитів історичних” Є. Гедройць також зацікавився українським журналом і в 1967 р. звернувся до І. Лисяка-Рудницького з проханням про підготовку огляду УІ для “Культури” [REF_Ref273734432 \r \h * MERGEFORMAT 619, с.545]. Тоді він відмовився дати огляд українського видання (можливо, через застарілий “уванівський” конфлікт з Л. Винарем), в цілому негативно охарактеризувавши журнал і порадивши в якості рецензента іншу особу [619, с.546]. Але видання продовжувало цікавити Є. Гедройця, який і пізніше звертався з проханням про огляд публікацій [619, с.561].

Власне, можна стверджувати, що і висловлений у листі до редактора “Культури” негативізм І. Лисяка-Рудницького у ставленні до УІ змінився вже наступного 1968 р., коли він запропонував публікацію свого листування з Р. Роздольським [1273], яке вів у 1966 – 1967 рр., і готував (хоч і не закінчив) ці матеріали для друку [590, с.382]. Не зважаючи на початкове доволі скептичне ставлення вченого до журналу, який у 1963 – 1964 рр. видавався як історичний бюлетень і мав ще не зовсім притаманний “товстим” науковим виданням вигляд, він дуже добре розумів значення видання і високо оцінив його [656, с. 421]. У 1968 р. складна фінансова ситуація змусила Л. Винара вперше видати “почвірне” число (всі частини квартальника в одному томі), хоча він і розумів, що цей тимчасовий порятунок може спричинити послаблення позицій видання [492]. Пізніше з різних причин такі об’єднані томи виходили неодноразово, що шкодило виданню, але було пов’язане з об’єктивними причинами. У 1968 р. І. Лисяк-Рудницький підкреслював, що не може “не відзначити з приємністю успішного розвитку “Українського історика” і пропонував помістити на нього рецензію в “Canadian Slavic Review”, що і зробив незадовго разом із З. Когутом [REF_Ref273734496 \r \h * MERGEFORMAT 1273, с.194; REF_Ref273734709 \r \h * MERGEFORMAT 1190].

Вже наприкінці 1964 – на початку 1965 р. на публікації УІ звернула увагу редакція відомого американського реферативного журналу “Historical Abstracts” [684, с.265], в якому до сьогодні друкуються анотації до статей періодичного видання УІТ. Пізніше статті журналу почали індексувати не менш відомі “History and Life” та “Bibliography of Slavic and East European Studies”.

Співробітників УІ завжди цікавило, чи доходить журнал або інформація про його публікації до читачів в Україні. Іноді з України приходили вістки, що обнадіювали, хоча перевірити інформацію закордоном не було можливості. В одному із листів до Л. Винара М. Ждан згадував: “Перед кількома днями

одержав я від моєї сестри зі Львова листа, а в ньому таку вістку (цитую дослівно): “Недавно ми чули по радіо, як Тебе згадували, що написав наукову річ...”. Тому що жодної праці в останньому часі не писав, тільки це, що друкується в УІ, виходить, що у Львові не тільки отримують наш журнал, але й коментують його. Це відрадне явище” [444]. Дослідник звернувся до сестри з проханням подати докладнішу інформацію щодо цієї згадки. Л. Винара він запитував про те, чи відомі якісь рецензії на видання в советській літературі, бо його цікавило, як сприймають журнал в Україні. На жаль, не вдалося з’ясувати, яке радіо (можливо, що це була одна із західних радіостанцій) і з якими коментарями згадувало тоді працю М. Ждана.

Як вже згадувалося, в Україні історики знали про існування журналу та його публікації. І хоча в УІЖ прями згадки про публікації УІ були нечисленними, поява їх свідчила про те, що видання знали деякі дослідники (як відомо, вивченням доробку закордонних істориків займався спеціальний підрозділ Інституту історії). Крім того, подібні публікації незалежно від їх офіційної мети інформували про погляди вчених діаспори советського читача. Одним із перших про те, що власний історичний журнал мають історики в діаспорі поінформував колега видатний материковий дослідник Ф.П. Шевченко в статті, присвяченій М. Грушевському [1488, с.30].

Отже, згадки про журнал чи його окремі статті можна було зустріти переважно в критичних працях щодо “буржуазних фальсифікаторів” [1434, с.28-29]. На сторінках провідного советського видання критично згадувалася стаття О. Домбровського “До питання антропогеографії й геополітики території України в античній добі” (1976, ч.1-4, с.48-56) [1259, с.90], погляди Ю. Бойка-Блохина на творчість О. Оглоблина (1975, ч.1-2, с.13-28), а журнал УІТ при цьому був названий виданням, “навколо якого групуються дуже нечисленні представники буржуазно-націоналістичної історіографії” [1363, с.18]. Іноді в критичних публікаціях, в тому числі й у інших виданнях згадувалися погляди членів УІТ – О. Оглоблина, Н. Полонської-Василенко, Л. Винара, В. Маркуся, В. Кубійовича та ін. Реакцією на видання Товариством “Історичного атласу України” стало інтерв’ю директора Інституту історії академіка Ю. Кондуфора про підготовку історичного атласу в Україні [637, с.23]. В свою чергу редактор та співробітники УІ розуміли обставини праці вчених в Україні й серед публікацій УІЖ вчені діаспори знаходили цінні матеріали [1434, с.29].

Л. Винар був переконаний, що редколегія не може мати “паперовий” характер, а кожен із її членів має виконувати свою частину праці. Тому Л. Винар звертався до колег з пропозиціями розподілу обов’язків, іноді пропонував реорганізаційні заходи в журналі. Вже на початку грудня 1965 р. він вперше запропонував членам редакційної колегії [684, с.268-271] реорганізувати її працю, бо вважав, що “лише раціональний розподіл обов’язків” її членів позитивно вплине на журнал. На обговорення він виніс питання про розподіл обов’язків, структуру видання, фінансові питання тощо. Всіх членів редколегії, крім відповідальності за публікації з окремих періодів історії України чи тематичних напрямів зобов’язувалося надсилати матеріали

до рубрики “Хроніка”. Кожен з членів редколегії мав запрошувати до співпраці в журналі фахівців з відповідного напрямку.

Окрему увагу головний редактор приділяв проблемі підготовки бібліографічних оглядів у журналі та мовному редагуванню текстів. М. Антонович справедливо вважав, що з перенесенням друку журналу до Німеччини потрібно знайти мовного редактора, який би на місці міг коригувати матеріали. Тому Л. Винар просив подати кандидатури мовознавців, які за винагороду могли б виконувати цю працю. Але в той час питання заміни мовного редактора вирішене не було і цю працю продовжував виконувати М. Антонович, який був глибоко ерудованою людиною. Тоді ж, у 1965 р., головний редактор вперше висловив пропозицію щодо публікації праць “в інших мовах (головно англійській)” [684; 661, с.270].

У грудні 1967 р. Л. Винар знову звернувся до членів редколегії з листом [REF_Ref272529035 \r \h * MERGEFORMAT 684, с.272-274], в якому підкреслив, що в журналі планується розширити тематику за рахунок публікацій з теорії (філософії) історії, історичної географії, історії культури, історії церкви, історії України XIX та XX століть та інших ділянок, недостатньо висвітлених в УІ. На той час видання поточної (“біжучої”) бібліографії ще не увінчалось успіхом і справу треба було позитивно розв’язати, на чому Л. Винар неодноразово наголошував і пізніше. Крім того, вже в цей час друкарня почала затримувати видання. Серед причин опізнання чергових чисел журналу були й технічні (ішлося про невідповідне оформлення матеріалів, що надходили до редакції), пов’язані з підготовкою статей до друку [684, с.272-273].

Через затримку видання в друкарні “Логос”, у 1968 р. почалися переговори з членом УІТ відомим видавцем М. Коцем, стосовно того, щоб справу видавництва та адміністрації УІ передати в його руки, щодо чого до Л. Винара як секретаря-скарбника УІТ та головного редактора журналу з офіційним листом звернувся голова УІТ О. Оглоблин [151]. Напередодні керівники Товариства обговорили це питання і зміст угоди, передбачаючи різні проблеми, які могли виникнути [377]. Спочатку М. Коць планував взяти на себе адміністрацію журналу та поширювати коло передплатників, рекламувати видання [362], найняти людей для допомоги у веденні щоденної канцелярської праці [359]. Крім того, з метою здобуття для УІ ширшого кола передплатників, М. Коць зауважив, що можна було б змінити його назву, папір та дизайн обкладинки і запитав: “...чи не могли б Ви подумати над таким числом журналу, який мав би зрозуміння у пересічного громадянина.[...]. Я не хочу якогось популярного числа, але аби наука не була надто сухою” [363]. Ці пропозиції, що стосувалися змісту видання, не могли влаштувати керівництво УІТ і тому передача адміністрування так і не відбулася.

У листуванні і при зустрічах з колегами і надалі обговорювалися перспективи розвитку журналу. В 1972 р. Л. Винар обдумував можливість розширення тематики журналу та, у зв’язку із цим, зміну його назви – на “Ukrainian Historical Review” (“Український історичний огляд”) [498]. Відомий політолог І. Каменецький пропонував поширити зміст (і назву) видання за

рахунок політичних наук. Ця думка базувалася на факті відсутності і в Україні, і в еміграції спеціального політологічного видання, а дослідження з політології, що видавалися в загальних журналах, мали переважно партійний або популярний характер. Крім того, публікації в історичних виданнях не враховувалися у якості кредитів, що впливали на оцінку праці професорів-політологів американських університетів, тому зміна назви УІ дозволила б розширити його тематику за рахунок політологічних дисциплін і залучити дослідників для вивчення процесів сучасності [328]. Пропозиція не була прийнята, бо головний редактор вважав, що не варто відразу міняти лише назву: "...спершу хай прийдуть матеріяли (пол[ітологічні], соц[іологічні] і т.д.), а опісля прийде зміна" [329]. Аналізуючи стан наукової історичної періодики в СРСР та на Заході, І. Каменецький висловив думки щодо "регіональності" змісту УІЖ, публікації якого були зведені територіально лише до історії України, виключаючи історію сусідніх народів. Він вважав, що УІ збільшив би "свою почитність і вартість, коли б поміщував час до часу статті на загально-історичні теми, а особливо статті на історичний, культурний та політичний розвиток націй, сусідуючих з Україною" [334].

Рішення про відповідальність членів редколегії за окремі періоди української історії було підтримане її членами [328], але, лише частина з них дійсно допомагала в редакційній праці, що змушувало порушувати це питання в майбутньому. Напередодні десятиліття УІ Л. Винар знову запропонував обговорення шляхів покращення журналу [REF _Ref272529035 \r \h * MERGEFORMAT 684, с.278-281]. На його думку, незважаючи на позитиви, видання не було позбавлене недоліків як змістовно-структурних, так і в організації діяльності редколегії. Зокрема, потребували розвитку рубрики рецензій, наукової хроніки та архівних матеріалів. Головний редактор просив активніше залучати авторів, в тому числі й неукраїнських, з метою активізації праці колег, знову звертався з пропозицією розподілу обов'язків. При цьому пропонував, щоб "якщо хтось не має часу або бажання нести відповідальність за окремі ділянки, хай щиро напише і тоді не мусить бути членом РК" [661, с. 280], вважаючи, що ті, хто взяв на себе таке зобов'язання, мають його виконувати. І пізніше піднімалося питання обов'язків членів редколегії, які мали б приєднувати нових авторів, подавати вістки до наукової хроніки та власні матеріали для публікації. Крім того, членів редколегії просилося "річно опрацювати бодай дві рецензії і три бібліографічні нотатки" [661, с.280].

Обговорення важливих аспектів розвитку видання на сторінках УІ, в "Бюлетені" та обіжних листах з часом стало традицією. Саме шляхом листування переважно обговорювалися важливі питання, тому звернення до тогочасних проблем з метою одержати відповіді-поради та активізувати працю колег були виправданими. У відповідь на обіжні листи із запитом про розподіл відповідальності членів редколегії, більшість ділилася думками щодо цього. Зокрема, О. Домбровський погоджувався, що "гонорових" членів, які лише фігурували б на списку Ред. Колегії, нам непотрібно. В парі з "гонорами" повинні йти обов'язки" [REF _Ref273788532 \r \h * MERGEFORMAT 30].

Перспективи розвитку видання та УІТ також обговорювалися під час зустрічей з громадськістю. В 1975 р. планувалося підготувати низку таких зустрічей. Бажаючим організувати їх пропонувалося звертатися до членів редколегії [REF _Ref273788549 \r \h * MERGEFORMAT 805, с.147]. Подібні зустрічі у вигляді читацьких конференцій в середині 1970-х рр. Практикувало й керівництво УІЖ [642; 581; 697 та ін.], але для УІТ такі конференції давали можливість не лише обговорити позитиви й негативи його періодичного видання, а й провести збірку фондів на нього.

Протягом всього часу існування журналу важливе значення мав рецензійний відділ. Йому надавалося велике значення, тому що рецензії були основною частиною більшості закордонних наукових журналів. Рецензії давали можливість ознайомитися з українознавчою літературою, що видавалася різними мовами. На пропозицію М. Ждана [451] до співпраці в журналі на початку 1970-х рр. було запрошено співробітницю НТШ в Європі Д. Сіак, яка писала огляди українознавчих видань, що видавалися в Україні та Європі українською, французькою та німецькою мовами. Рецензії готували й інші члени редколегії та УІТ, в тому числі й головний редактор. Заповнюючи прогалини у відділі хроніки, бібліографії або опрацьовуючи рецензійні статті, він часом підписував їх криптонімом або псевдонімом, пам'ятаючи пораду редактора паризької “України” Ілька Борщака, що статей однієї людини (навіть редактора) в журналі не може бути багато [1174, с.156]. Постійно у зверненнях до колег з українських та українознавчих неукраїнських наукових інституцій пропонувалося надсилати до редакції журналу рецензії та повідомлення про важливі наукові події, що відбувалися [573].

З потенційними авторами обумовлювався не лише зміст, а й структура та характер рецензій і рецензійних статей. Зокрема, Ю. Бойко-Блохин вважав, що “мав би бути в кожній рецензії поданий і переказ основних нових тверджень дослідника, отже, рецензія має бути не лише оціночною, але інформативною” [274]. За рецензіями Л. Винар постійно звертався до різних осіб, часом висилаючи їм книги, які входили до кола їхніх наукових зацікавлень [278; 280]. Також редактор УІ прагнув одержувати журнали діаспори в обмін на журнал Товариства – це давало можливість ознайомлювати читачів через рецензії не лише з цікавими книжковими виданнями, а й з журнальними статтями. З цією пропозицією Л. Винар звертався до редактора “Української думки” Р. Борковського, редакції “Визвольного шляху”, “The Ukrainian Review” [REF _Ref273788927 \r \h * MERGEFORMAT 188] та ін.

Іноді публікації УІ, в тому числі й рецензійні, викликали відповіді – критичні зауваження, що, власне, є нормальним для наукового спілкування, хоча автори рецензованих книг не завжди вважали рецензії об'єктивними. Важливо, що редколегія завжди поміщала відповіді на критичні рецензії – статті або листи. Так було зроблено при конфлікті між співавторами історичного атласу Є. Тютюком та І. Теслею, було опубліковано і лист упорядника збірки поезій О. Ольжича “Підзамча” О. Лашенка до редакції та інші [REF _Ref273788952 \r \h * MERGEFORMAT 652].

Для збереження інформації про діяльність інших наукових установ у діаспорі в “Хроніці” журналу постійно подавалися матеріали про організовані ними наукові конференції, видання, вибори керівних органів, досягнення. За такою інформацією головний редактор звертався до чільних представників організацій. Так, ще у 1968 р. він пропонував Р. Климкевичу підготувати статтю про УГГТ (“це для історії”) [493]. Часто містилася інформація про діяльність УВАН, НТШ, УНІГУ, КІУС та ін. Матеріали про події в Україні до рубрики переважно готувалися на основі публікацій УІЖ [450], іноді – інших джерел. Від 1971 р. у рубриці журналу “Хроніка” почали подавати інформацію про публікації, присвячені виданню та УІТ, що з’являлися в пресі. Л. Винар вважав, що це “важне для історичної документації” [494].

Л. Винар як головний редактор постійно працював над розвитком видання, пропонуючи поширити тематику публікацій, ввести нові рубрики. У 1967 р. з нагоди ювілею Української революції число журналу було присвячене події і було проголошено, що у виданні будуть друкуватися матеріали до історії Визвольних змагань, що постійно виконувалося з наголосом на створення джерельної бази проблеми за рахунок споминів, які друкувалися на сторінках видання. У 1973 р. один із випусків УІ було присвячено 100-літтю НТШ. Тут було опубліковано важливу історико-мемуарну статтю В. Кубійовича про відновлення НТШ в Європі. Рубрики видання змінювалися – іноді йшлося про зміну назви, але часто появлялися нові за змістом, що обумовлювало зростання тематичних осягів журналу. Так, з’явилися рубрики “Україніка” (1976, з англomовними дослідженнями про Україну), біографічні та біоісторіографічні рубрики, присвячені українським і неукраїнським дослідникам історії України. У 1968 р. було оголошено про бажання редколегії присвятити увагу історії українців в США, Канаді та інших країнах: у 1971 р. з’явилася рубрика “Українська еміграція”, де першою було поміщено статтю відомого дослідника цієї проблеми В. Маркуся. У 1975 р. рубрику було перейменовано на “Історія української еміграції”, а опубліковано в ній статтю молодого канадського дослідника І.-П. Хімки. В 1983 р. назвою рубрики “Канадські студії” було зацентровано увагу на дослідженні життя українців у Канаді. Тут було опубліковано статтю сенатора і професора П. Юзика.

З 1968 р. значна увага приділялася публікації в журналі поточної історичної бібліографії. До останнього питання Л. Винар неодноразово повертався через його актуальність [677]. Важливе значення для журналу мали рубрики з публікаціями архівних матеріалів [670]. Крім того, з’явилися рубрики “Грушевськіана” (від 1975) (яка спочатку називалася “Матеріали для вивчення життя і творчості Михайла Грушевського” (1972) та “Матеріали для вивчення життя М. Грушевського” (1974)), “Рецензійні статті” (від 1974), “З історії мови і літератури” (від 1972), “Історія студентства” (від 1974), “Наші ювіляри” (1977) та ін. [REF_Ref273789186 \r \h * MERGEFORMAT 1175].

Змінювався (переважно поширювався) й склад редколегії. В 1970 р. до її складу було кооптовано відомого дослідника історії Буковини, церкви та українського козацтва о. О. Барана. В 1973 р., після смерті Н. Полонської-

Василенко членом редколегії став дослідник історії другої половини ХХ ст., Другої світової війни та українсько-єврейських взаємин Т. Гунчак. У 1976 р. до редколегії було введено нових співробітників – Ю. Бойка-Блохина, професора Мюнхенського університету Максиміліана Людвіка та УВУ, який на той час виконував обов'язки голови осередку УІТ в Європі, та В. Омельченка, члена Управи УВАН у США та СНР при СКВУ.

У середині 1970-х рр. Л. Винар і далі мав проблеми з друкарнею “Логос” – замовлення виконувалися із значною затримкою [269]. Тому допомога Ю. Бойка-Блохина, який мешкав у Мюнхені, де містилася й друкарня, була дуже важливою [271]. В другій половині 1970-х рр. літературознавець, будучи членом редколегії, короткий час допомагав і з мовним редагуванням журналу [271]. У 1977 р. редколегія знову була поширена – до її складу увійшов професор історії Манітобського університету др. О. Герус [822], а з 1979 р. членом редколегії став ректор УВУ Б. Цюцюра, з 1983 р. – директор советознавчої програми в Джан Керол університеті (США) М. Пап та професор політології Мічиганського університету І. Каменецький.

В журналі публікувалися дослідження лише членів Товариства, що було притаманним американським або канадським виданням подібного характеру [684, с.303-305]. Як вже згадувалося, статті переважно замовлялися головним редактором видання. Іноді їх замовляли члени редколегії. При перегляді надісланих матеріалів частину приходилося відсилати на доопрацювання або взагалі не друкувати, при чому іноді це стосувалося й відомих в науковому світі дослідників [377]. Щоб уникнути непорозумінь з авторами (які часом ставалися через низьку якість переважно незамовлених матеріалів), в УІ у 1977 р. з'явилося редакційне повідомлення про потребу попереднього обговорення пропозицій щодо публікацій [798].

У липні 1980 р. Л. Винар запропонував членам редакційної колегії нову форму реорганізації її праці. Ішлося про її децентралізацію та збільшення допомоги в збиранні матеріалів для публікації. Він пропонував кожному з колег по редколегії підготувати один із випусків журналу, який включав би числа за півроку. Таким чином, мали стати основними редакторами випусків 1-2 за 1980 р. – О. Домбровський (матеріали мали бути зібрані на квітень 1980 р.), ч.3-4 за 1981 р. – О. Баран (квітень 1981), ч.1-2 за 1982 – Ю. Бойко (листопад 1981), ч.3-4 за 1982 – Б. Винар (квітень 1982), ч.1-2 за 1983 – Т. Гунчак (листопад 1982), ч.3-4 за 1983 – Б. Цюцюра (квітень 1983), ч.1-2 за 1984 – Т. Мацьків (листопад 1983) та ч.3-4 за 1984 – О. Герус (квітень 1984) [REF _Ref272529035 \r \h * MERGEFORMAT 684, с.321]. Така практика була досить поширеною в західних періодичних виданнях, коли підготовкою окремого випуску займався “гість-редактор”, відповідальний лише за один випуск. У випадку відмови члена редколегії від такої співпраці редактор просив повідомити про це листовно. В справах підготовки випусків пропонувалося звертатися до Л. Винара або М. Антоновича. На жаль, це не вдалося реалізувати, за винятком випуску, присвяченого ювілею головного редактора, який редагував О. Домбровський.

Редактор УІ намагався зберегти інформацію про події, що відбувалися в українській науці в діаспорі та безпосередньо в УІТ. З нагоди видання “Історичного атласу України” у 1982 р. було запропоновано в одному із чисел УІ помістити низку публікацій, присвячених виданню. О. Оглоблин мав би підготувати статтю про значення появи атласу. Автори видання Є. Тютюко та І. Тесля – поділитися спостереженнями щодо опрацювання матеріалів, консультанти-рецензенти – написати про свою працю й подати зауваги про атлас. Завершити підбірку мала стаття редактора про його працю. Таким чином Л. Винар планував зберегти для історії процес підготовки атласу в рефлексіях дослідників, причетних до цього, але на жаль, цей задум не був реалізований. Редактор також просив рецензентів подати зауваги до книги, тому що атлас був першим виданням подібного роду і через це редактор був свідомий, що воно мало недоліки [684, с.324-325].

З нагоди двадцятиліття УІ вперше було зроблено спробу комплексно оцінити доробок журналу за 20 років в різних тематичних та наукових напрямках [684, с.327]. Таким чином можна було зберегти для історії науки оцінки сучасників його внеску в українську історіографію. Наукові дослідження, присвячені вивченню доробку журналу з певної наукової проблеми мали важливе значення. Першу подібну статтю, присвячену аналізу вивчення грушевськіани на сторінках УІ, з нагоди 10-ліття журналу опублікував О. Домбровський [1066]. Важливе підсумкове значення мали редакційні статті аналітично-мемуарного характеру, написані з нагоди ювілеїв видання його головним редактором [1013].

Публікації тематичних випусків обумовлювалися в листуванні, іноді – оголошувалися наперед в обіжних листах та в журналі. У 1982 р. було обумовлено присвяту одного з томів журналу (за 1984 р.) М. Грушевському і пропонувалося присилати матеріали для публікації [684, с.327]. Пізніше повідомлялось, що у 1984 р. два випуски видання будуть присвячені видатному вченому. Планувалося містити статті, присвячені вивченню його життя (його різним періодам, зв’язкам з діячами, вченими тощо); діяльності (науково-організаційній, публіцистичній, культурній і т.д.); аналізу творчості М. Грушевського (історичної, історії літератури, соціології, публіцистики, художньої творчості тощо). Також пропонувалося розглянути погляди вченого на історичний процес, термінологію та ін., визначати його місце у світовій історіографії та сприйняття його наукових концепцій [REF _Ref272529035 \r \h * MERGEFORMAT 684, с.330].

Велике значення редактор надавав збиранню та публікації спогадів. Їх джерельне значення загальновідоме, як і те, що це джерело має суб’єктивний характер [1283]. Але звернення за спогадами (як і щодо одержання листування певних історичних осіб для публікації) до учасників важливих подій з їх майже одночасним оприлюдненням, без витримування т.зв. “історичної перспективи” перетворювало їх на матеріал, який міг викликати дискусію з обговоренням контроверсійних інтерпретацій фактів. Тому в цьому сенсі УІ виконував два завдання – зібрати відповідні джерельні матеріали та обговорити їх (в разі

потреби) привселюдно, з метою з'ясування неточностей.

Вважаючи, що потрібно зберегти спогади та іншу джерельну інформацію не лише про політичних діячів, а також про українських вчених поруч із аналітичним вивченням їх доробку, головний редактор часто звертався і до тих, хто співпрацював з відомими дослідниками, обговорюючи в листуванні різні аспекти публікацій, в яких було зацікавлене видання. В листі до М. Ждана він ділився своїм задумом ще у 1963 р. [434]. Для реалізації задуму Л. Винар звертався до колег за спогадами про вчених, з якими їм доводилося співпрацювати. М. Андрусак – історик, що довгий час працював у Львові, був членом НТШ, знав М. Грушевського та І. Крип'якевича, у погодився написати про останнього писав [207]. Так як Л. Винар збирав також для публікації в журналі матеріали про М. Грушевського, М. Андрусак погодився написати про конфлікт Грушевського з Томашівським [207]. Так як М. Андрусак співпрацював з О. Кандибою (Ольжичем) як редактором збірника, виданого УНІ в Америці (який було видано восени 1939 р. у Празі), і Л. Винар звернувся до нього з проханням написати спогад про це [201], що було зроблено дослідником.

За спогадами для публікації в УІ він звертався і до архієпископа УАПЦ Євгена (Бачинського), брата відомого музеолога та бібліолога, директора Українського музею-архіву в Клівленді, члена УІТ Л. Бачинського [245]. Є. Бачинський у 1963-му мав 80 років, дуже скромно мешкав у Женеві, мав “величезний життєвий досвід”, “величезні нотатки, діярії й знамениту пам'ять” [246]. Обидва брата – і Євген, і Леонід співпрацювали в журналі. Леонід був активним членом Товариства, неодноразово прислав копії унікальних документів, що зберігалися у керованій ним установі, для публікації.

В УІ завжди надавалася перевага історіографічним публікаціям, особлива увага приділялася персоналістиці. Л. Винар завжди намагався залучити до видання цікаві, а часом унікальні твори. Так, встановивши контакт з професором Калгарського університету Ю. Борисом, який добре знав автора численних праць про добу Козацько-Гетьманської України Б. Кентржинського, редактор дізнавався про місцезнаходження архіву вченого, долі та можливості перекладу зі шведської його праць. Просив запропонувати сину Кентржинського Еску, який також був істориком, підготувати бібліографію праць батька для журналу [278]. На жаль, це не вдалося здійснити, не зважаючи на обіцянку Ю. Бориса обговорити ці пропозиції з Е. Кентржинським. Крім того, проблемою став пошук фахового перекладача текстів праць Б. Кентржинського зі шведської мови на українську [279].

В 1977 р. було оголошено про те, що в журналі будуть подаватися короткі біо-бібліографічні нотатки про авторів статей. У зв'язку із цим просилося надсилати до редакції короткі дані про членство в інших наукових товариствах, а також про співпрацю в інших журналах і список найважливіших наукових публікацій. Інформацію просилося надсилати в українській та англійській мовах, а пізніше її планувалося використати для підготовки біографічного словника українських істориків. Крім того, автори мали надіслати резюме статей в двох мовах і точний англійський переклад назви статті [799].

Персональні матеріали про дослідників при відсутності відповідних архівних документів, на основі яких можна було уточнити дані, перед публікацією висилалися тим, хто добре знав особу, якої вони стосувалися або був найкращим знавцем тематики статті. Так, некролог про В. Дубровського було вислано його дружині, котра переглянула його і передала з заувагами для доопрацювання близькому знайомому сходознавця Ф. Бульбенку [285]. Некролог про І. Витановича для УІ на основі надісланих вдовою вченого матеріалів готував Б. Винар, який багато років вів дружнє листування з дослідником. Саме Д. Витанович зауважила помилку в некролозі, опублікованому УВАН і завдяки цьому її вдалося уникнути в журналі УІТ [985].

Питання мови видання для українських публікацій на Заході і сьогодні залишається актуальним, а для УІ – важливим від початків існування. Вперше питання залучення англійських публікацій згадувалося Л. Винаром в середині 1960-х рр. В 1969 р. він на сторінках “Бюлетеню” та УІ повернувся до питання про публікації на іноземних мовах на сторінках журналу. З однієї сторони, було зрозумілим, що іноземні (в першу чергу англійські) публікації дають можливість ознайомлення неукраїнських дослідників з українознавчою проблематикою, залучення їх до співпраці.

З іншого боку, видання журналу українською вводило її до кола наукових [989, с.174]. Цьому сприяло індексування публікацій УІ в провідних американських та інших бібліографічних оглядах. Крім того, практика наукових і громадсько-політичних видань власними мовами була досить поширеною. Згадаймо паризькі польськомовні “Kulturu” та “Zeszyty Historyczne”, нью-йоркські “Записы Беларускага Інституту Навукі і Мастацтва”, лондонські “Teki Historyczne” Польського історичного товариства в Великій Британії та ін.

УІ був єдиним україномовним фаховим історичним виданням в діаспорі, але редакція і головний редактор вважали необхідними і публікації статей іншими мовами. Підтримували цю думку й інші дослідники. Зокрема, відомий канадський славіст В. Кайє-Кисілевський писав щодо мови: “Ви згадували, що бажаєте почати англійські статті в “Історикові”. Я вповні піддержую Вашу думку, “Історик” повинен бути на столі не тільки в парі українських любителів історії, але й в університетських бібліотеках, і наших англійських колег” [318].

В. Кайє-Кисілевський значною мірою мав рацію в розміркуваннях. Частина науковців вважала за потрібне асимілюватися в західному науковому світі, друкувати якнайбільше праць англійською та іншими іноземними мовами, розраховуючи в першу чергу на американських чи канадських вчених і студентів, яким англійською було простіше ознайомлюватися з україністикою [REF_Ref272097867 \r \h * MERGEFORMAT 658, с.47]. Дослідники, що ще малими дітьми опинилися в еміграції чи й були вже народженими поза Україною, сприймали англійську як одну із рідних мов й інакше дивилися на висвітлення проблем українознавства, ніж старше покоління. Тому в УІ ще в 1969 р. було оголошено про публікацію частини матеріалів англійською мовою

і редактором цієї частини було призначено Б. Винара [REF _Ref273877779 \r \h * MERGEFORMAT 760].

Питання включення англomовних статей не було однозначно позитивно сприйняте всіма колегами, що змушувало до нього ще неодноразово повертатися. Важливість і неоднозначність цього питання викликала різні, в тому числі й негативні думки у членів УІТ, які подавалися в листах та на сторінках газет. УІ був єдиним україномовним фаховим історичним виданням в діаспорі, що, можливо, сприяло збереженню української мови УІЖ [1441, с.61]. В той же час більшість дослідників, особливо тих, що належали до тогочасного молодшого покоління і активно входили до американського і канадського наукового середовища, настоювали на більшому використанні у наукових дослідженнях і під час наукових конференцій англійської мови.

Свій погляд на проблему Л. Винар сформулював таким чином: “Беручи до уваги сучасний стан української історіографії в Україні, як теж загальний русифікаційний процес на рідних землях, який гальмує розвиток українознавчих дисциплін, а зокрема української історії, історичної термінології та допоміжних історичних дисциплін, друкування статей і інших матеріалів в “Українському історикові” українською мовою є необхідним і корисним. Ми продовжуємо поза межами України кращі традиції української історіографії, а тому немає для нас жодного сенсу недооцінювати історичні праці, друковані українською мовою. Навпаки, українську мову слід увести в круг провідних європейських мов, як мову великої слов’янської нації, яка тепер на рідних землях перебуває серед надзвичайно непригожих обставин під тиском русифікаційного процесу. Крім того, було б дуже корисно, щоб наші молодші колеги, які покінчили студії в чужинецьких університетах, повністю опанували українську історичну термінологію та друкували свої праці – поруч англomовних чи німецькомовних – теж українською мовою.

З іншої сторони, УІ повинен репрезентувати українську історіографію на чужинецькому форумі. Саме тому друкування праць в англійській або в інших світових мовах на сторінках “Українського історика” необхідне. Наші статті стають більш доступними чужинецьким історикам у вільному світі. Ми завважили теж, що в СРСР швидше зреагують на матеріали, друковані світовими мовами, вважаючи, що історичні праці, що відносяться до східноєвропейської історії, а зокрема історії України, друковані, напр., англійською мовою, можуть захитати й підважити їхню концепцію східноєвропейської історії” [989]. Ще одним з аргументів були плани запрошення до співпраці іноземних авторів.

Пропозиції щодо “різномовності” викликали низку заперечень. Зокрема, В. Чапленко писав у газеті “Новий шлях” про можливі наслідки пропозиції редактора журналу: “Він [Л. Винар. – А.А.] не подумав про те, що скажуть про це ті борці за визволення українського народу, яким інколи доводиться козиряти й тим, що робить еміграція, щоб спонукати Москву на деякі уступки” [904].

Аргументи Л. Винара про залучення в якості авторів неукраїнців для популяризації української тематики серед неукраїнського суспільства Чапленко

заперечував тим, що такі автори не будуть співпрацювати з журналом безгонорарно, а молодше покоління українських дослідників при стимулюванні англomовності перестане писати рідною мовою і швидше розчиниться в неукраїнському науковому світі [904]. Дискусія продовжилася [1039], що свідчить про важливість поставленого питання, пов'язаного з багатьма науковими проблемами. Втім, стаття В. Чапленка певною мірою пошкодила журналу, про що свідчили відгуки, які редактор одержував навіть з інших країн [REF_Ref272599337 \r \h * MERGEFORMAT 123].

До обговорення проблеми долучалися й інші дослідники. Правильність вибору на користь переваги української мови в 1984 р. підтвердив відомий мовознавець з Німеччини Ю. Бойко-Блохин. У зв'язку зі зміною напрямку журналу – з історичного на українознавчий, він писав: “Радію, що Ви перетворюєте УІ на журнал українознавства. Чи буде він виходити українською мовою? Думаю, що так слід би робити, щоб культивувати нашу наукову мову й привчати до неї чужинецький світ” [274]. Дослідник історії української еміграції та діаспори І. Світ вважав, що поруч з українською потрібно публікувати й англomовні тексти: “...я поділяю Ваші пляни в цьому напрямкові, але при умові, що цей текст не буде забирати від українського, бо цей наш журнал мусить зберегти український характер не тільки змістом, але також виглядом. Можливо, що відділ рецензій, коли видання є цікаві для широких кіл науковців – слідувало б друкувати навіть в паралельних текстах” [396].

Рішення щодо публікації статей іншими мовами дозволило активніше залучати до співпраці неукраїнських дослідників, писати рецензії мовою, зрозумілою авторам рецензованих книг. Зокрема, вже в УІ за 1969 р. було опубліковано англomовну статтю О. Пріцака про українознавчі дослідження в Гарварді, в журналі за 1970 р. – статтю Е. Вайнота про українців та польський режим, рецензію С. Горака на працю відомого американського дослідника історіографії Л. Тіллетта.

Пізніше також друкувалися праці американських, канадських, німецьких та інших дослідників. Л. Винар та М. Антонович часом радили неукраїнським вченим звернути увагу на висвітлення тих чи інших питань в їх працях, найчастіше – щодо термінології. В листі від 12 липня 1971 р. до професора Південно-Західного державного Техаського університету Денніса Данна (Dennis J. Dunn) стосовно його статті про греко-католицьку церкву головний редактор робив зауваження щодо термінів (церква розвивалася не в Росії, а в Україні), а також фактичних неточностей. Автор мав виправити зауважені помилки і прислати статтю по можливості до 15 серпня того ж року [304].

У листуванні з Ю. Бойком-Блохином Л. Винар неодноразово обговорював можливість публікації праць німецьких істориків. Пізніше, з переїздом до Німеччини у якості професора-гостя Гайдельберзького університету Т. Мацькова кількість публікацій німецьких авторів в журналі збільшилася. І хоча часами в статтях іноземців висловлювалися дещо відмінні від концептуальних засад української закордонної історіографії погляди, вони публікувалися, бо така співпраця була важливою для Товариства.

Щодо статті члена УІТ німецького історика Е. Людемманна співредактор журналу М. Антонович писав Л. Винареві: "...у автора дуже важкий стиль, брак ясного вислову, але стаття дуже добра і її варто друкувати. Вона, правда, не ставить всіх точок над "і" і в деяких питаннях він йде назустріч росіянам, але в основному він правильно і об'єктивно схоплює справу. Ясно, що українець висловився б ясніше і рішучіше, але, маючи на увазі, що це німець, статтю надрукувати варто, хоч не всіх українців вона задовольнить. Її вартість саме в тому, що це чужинець вільно висловлюється на тему, в якій, як він і зазначає, і німці, і англійці, і французи – тай інші "фахівці" мішають горох із капустою. Не в усьому Людемманн правильно висловлюється (зокрема, він не розрізняє намагань українських істориків як [Ф.П.] Шевченка якось пропхати правду крізь цензурні обмеження) – треба було б перевірити, чи дійсно праця Рыбакова називається "Древние Русы, к вопросу об образовании древнерусской народности в свете (а не в светле) трудов И.В. Сталина". Правильна транскрипція йому робить труднощі [...]. Але статтю варто надрукувати!" [235].

Не зважаючи на україномовність більшості публікацій, журнал викликав зацікавлення у неукраїнських дослідників: професор Нью-Йоркського університету Ф. Мечлап (Fritz Machlap) у листі від 24 серпня 1976 р. просив дати докладнішу інформацію щодо видання [178]. В самому ж журналі неодноразово з'являлися іншомовні публікації, рецензії тощо.

Таким чином, від 1963 до 1985 р. журнал розвинувся від історичного бюлетеню до поважного наукового видання, публікації якого готувалися українськими і "чужинецькими" дослідниками, а також індексувалися в провідних реферативних журналах. Зі створенням УІТ у 1965 р. формат видання суттєво змінюється: воно набуває вигляду "товстого" наукового журналу, що видається т.зв. книжковим форматом. З кожним роком збільшувалась кількість авторів та напрями наукових публікацій. Останні охоплювали проблеми, що залишалися поза увагою материкових вчених. Серед них – постаті українців, імена яких були "забуті" в Україні, козацько-гетьманська держава, проблеми українського національного відродження різних періодів, Визвольні змагання, Друга світова війна тощо. Водночас, через брак фахівців та часом, джерел певного періоду, деякі наукові проблеми залишалися поза увагою дослідників або недостатньо висвітлювалися.

6.1.2. "Український історик" – журнал історії та українознавства

В 1985 р. за пропозицією головного редактора Л. Винара було прийняте рішення про розширення тематики УІ – він офіційно ставав журналом історії та українознавства, подібно до київської "України" М. Грушевського. Власне, і до 1985 р. в журналі публікувалися різноманітні матеріали, пов'язані з демографією, політичними науками, історією літератури, етнологією, але тепер планувалося розширити тематику вцілому. Його зміст мав поповнитися працями, присвяченими розвитку української культури, історії літератури, історії інших українознавчих дисциплін (етнографії, історії економічної, соціологічної,

правничої думки, історії наукового життя, біографічних і генеалогічних досліджень, історичної географії тощо) [REF _Ref272529035 \r \h * MERGEFORMAT 684, с.331]. Вперше було повідомлено про можливість виплати гонорарів авторам [661, с.331].

Відповідно мав бути збільшений склад редакційної колегії, до якої включалися літературознавці, географи, політологи та інші спеціалісти, котрі б рецензували матеріали, що пропонувалися до публікації. Кожен з членів редколегії відповідав за певні наукові напрями відповідно до власних фахових зацікавлень. Після проведених змін співредакторами видання залишилися Л. Винар (головний редактор) та М. Антонович. Членами редколегії залишалися О. Баран (відповідав за публікації з історії церкви, історії козаччини XVII ст.), Б. Винар (історія економічних наук та демографія), О. Домбровський (рання історія України, історія релігійного життя), Ю. Бойко (історія літератури, історія культури), Т. Гунчак (історія XX ст., українсько-єврейські відносини), О. Герус (новітня історія України, історія українців в Канаді), І. Каменецький (політичні науки, українсько-польські взаємини), Т. Мацьків (історія козаччини, українсько-польські зв'язки), В. Омельченко (архівознавство, бібліографія), М. Пап (советознавство, чесько-українські зв'язки), Т. Цюцюра (політичні науки, історія права). Долучилися й історики А. Жуковський (історія церкви, історія культури, історіографія), О. Оглоблин (всі періоди історії України і Східної Європи), О. Субтельний (новітня історія Східної Європи та України), літературознавець і поет Б. Рубчак (історія літератури, етнографія), географ І. Стебельський (географія, демографія) та бібліограф і літературознавець Д. Штогрин. Для кращої координації праці було створено два редакційних бюро – одне, очолене Л. Винарем, в Кенті (США), інше, на чолі з М. Антоновичем, в Монреалі (Канада) [684, с.336]. Всі члени редколегії мали подавати матеріали до рецензійного відділу та рубрики “Хроніка”, а також потрібним був мовний редактор. Редколегія мала сприяти підготовці поточної бібліографії, щоб зафіксувати публікації з україніки (україно- та англomовної), що друкувалися в різних виданнях [REF _Ref272529035 \r \h * MERGEFORMAT 684, с.337]. Планувалося здійснити поширення “відділу архівних матеріалів, мемуаристики, документації і бібліографії” [773]. Пізніше Д. Штогрин пообіцяв вести в журналі відділ поточної бібліографії, що мало сприяти виконанню поставлених завдань.

Як вже згадувалося, довгий час в якості мовного редактора, а пізніше й співредактора Л. Винареві допомагав М. Антонович. В листуванні вчені обговорювали заплановані для публікації матеріали, обмінюючись думками щодо доцільності їх оприлюднення. Статті спочатку читав і поправляв головний редактор, а тоді тексти висилалися до М. Антоновича, який ще раз переглядав та виправляв тексти і висилав їх до Німеччини. Після набору текстів в друкарні їх ще раз переглядали для проведення коректи [226]. Поправлені тексти до Німеччини відсилав і Л. Винар безпосередньо [421]. При цьому всеодно часто траплялися помилки технічного плану (тому що не всі правки вносилися в друкарні до гранок), затримувався друк і розсилка. У 1983 р.

мовним редактором став відомий дослідник еміграції викладач УВУ В. Маруняк [422], який виконував ці обов'язки до 1986 р., коли мовного редактора журналу було змінено. На певний час ним став відомий нью-йоркський поет та публіцист, член УВАН і УІТ Л. Лиман [684], але у 1988 – 1989 рр. мовне редагування робилося по черзі Л. Лиманом та М. Антоновичем.

УІ друкувався в Німеччині до 1987 р. В архіві УІТ зберігається значний масив матеріалів і листування між представниками друкарні “Логос” Г. Наняком та Ф. Кордубою та редактором журналу Л. Винарем. В листуванні обговорювалися різні видавничі питання, в тому числі й технічні: набір, корегування, підготовка до друку текстів, друкарські роботи, виготовлення обкладинок тощо. З Ф. Кордубою обговорювалися й питання діяльності Представництва журналу на Європу. В архіві зберігається багато фінансових розрахунків та інших матеріалів.

Зрозуміло, що для друкарні “Логос” УІ був не єдиним замовленням, але опізнення з публікацією та розсилкою журналу передплатникам працювало як антиреклама. Не завжди якісно виправлялися тексти після корегування, допускалися суттєві помилки, невчасно висилалися підготовлені матеріали тощо [93; 96; 97; 98]. Тому Л. Винар постійно намагався не лише безпосередньо контактувати з директором друкарні шляхом листування та по телефону, а також залучати до таких “контрольних функцій” місцевих членів УІТ або, під час поїздок до Європи, членів товариства із США чи Канади. Так, на прохання головного редактора друкарню відвідав І. Каменецький під час поїздки до Мюнхена у 1975 р. Він радив створити в Мюнхені з двох-трьох осіб “Дорадчу Раду” або “щось в тому роді”, яка б своїм авторитетом та фаховим знанням представляла б певну опору для ефективної праці Ф. Кордуби, який в цей час був представником журналу [330]. Зі свого боку, керівництво УІТ у 1975 р. зажадало від директора друкарні підписання нової угоди, яка б включала пункти щодо послідовності внесення оплати за друк, термінів друку тощо [REF_Ref272604892 \r \h * MERGEFORMAT 86].

Не зважаючи на нову угоду, з друкарнею продовжувалися проблеми, що переважно стосувалися запізнення видання, помилок друкарського набору тощо. З черговою пропозицією переглянути угоду з наміром збільшити відповідальність друкарні Л. Винар звертався до її адміністрації і в 1983 р. [98] Зустрітися для обговорення видавничих справ з директором друкарні Ф. Кордубою редактор просив і М. Антоновича під час його візиту до Німеччини [92]. Особливо частими стали порушення в середині 1980-х рр. Враховуючи те, що не виконувалися зобов'язання щодо строків виконання замовлення на друк, затримувалася розсилка журналу [233], у 1986 р. почалися пошуки нової друкарні. Як можливі варіанти розглядалися друкарня “Украпрінт” під керівництвом В. Зінкевича [167] та друкарня газети “Свобода” [234; REF_Ref273995558 \r \h * MERGEFORMAT 83].

У січні 1987 р. Ф. Кордуба, який від жовтня 1971 р. був також представником журналу на Європу [86], несподівано помер, що прискорило розв'язання питання про перенесення друку журналу до іншої друкарні [767].

Враховуючи високу вартість пересилки журналу з Європи на американський континент, де в цей час було найбільше передплатників, було вирішено продовжувати працю над пошуком друкарні в США або Канаді. Результатом такого пошуку стала співпраця з видавництвом “Украпрінт” на чолі з В. Зінкевичем [168; 168], яка продовжувалася від 1987 до 1993 р. Згідно з домовленостями, на перші два роки друкарня гарантувала збереження ціни підготовки видання, з тим, що ціни на друк мали залежати від економічної ситуації в країні. “Украпрінт” зобов’язувався займатися першим корегуванням, а також розсилкою журналу передплатникам [168].

Праця знову відбувалася традиційно. До друкарні надсилалися матеріали, які типографським способом готувалися до друку. Виправлення помилок здійснювали Л. Винар та О. Домбровський, і поправки мали бути внесені в друкарні до тексту. В листах обговорювалися якість паперу та обкладинки, зміст журналу та послідовність розміщення матеріалів в межах окремих рубрик, шрифти друку, оформлення видання, розміщення ілюстрацій тощо [170].

Тематика публікацій журналу розширювалася з кожним роком і журнальні рубрики уможливлювали систематизацію матеріалів. Крім того, видавалися тематичні випуски журналу, в тому числі присвячені М. Грушевському (6 томів), О. Оглоблину (2 томи), Д. Дорошенку (2 томи), М. Слабченку, В. Липинському, О. Кандибі-Ольжичу та іншим вченим. Окремі томи були присвячені 1000-літтю хрещення України-Руси, 100-літтю НТШ, ювілеям самого журналу і Товариства. Один із випусків за 1991 р. було присвячено 125-літтю М. Грушевського та 100-літтю поселення українців в Канаді. Позитивне значення мало й залучення з кінця 1980-х рр. до праці материкових дослідників, які базували праці на матеріалах архівів в Україні, що було цікавим для західного читача.

Окремі напрями досліджень на сторінках УІ, які формувалися протягом довгих років, сьогодні одержали розвиток в Україні. Зокрема, грушевськознавство заслуговує на окрему увагу і вже відобразилося у низці праць українських дослідників [1066; 998; 1290; 1286; 1287; 1285; 1445]. Більшість студій були пов’язані з проблематикою, що недостатньо висвітлювалася в советській материковій історіографії – історія Козацько-Гетьманської держави, ХІХ-го і ХХ-го століть. Багато важливої інформації міститься в джерельних публікаціях, значення яких не можна переоцінити, а також у рубриці “Хроніка”, в якій знаходимо матеріали до історії наукового життя в діаспорі та Україні.

В 1988 р. відзначався 25-літній ювілей УІ, який редколегія й безпосередньо головний редактор планували використати для проведення акцій по збору коштів. Тому Л. Винар в черговому обіжному листі традиційно звертався до членів Управи УІТ, редколегії та представників журналу з проханням організувати ювілейні зустрічі з громадянством, головною метою яких було приєднати нових передплатників та меценатів [768]. На жаль, більшу частину планів, зокрема щодо видання додаткових або англійських тематичних чисел не вдалося реалізувати переважно через фінансові складнощі.

І хоча тематичні числа пізніше продовжували видаватися, вони не були “додатковими”.

Редколегія журналу з початком “перебудови” уважно стежила за ситуацією в Україні. Було зрозуміло, що процеси, які розпочалися наприкінці 1980-х рр., призводять до важливих змін у суспільстві. Велике зацікавлення викликала також т.зв. “історіографічна перестройка” (за виразом О. Оглоблина) [425], що віддзеркалювалося в УІ. У другій половині 1980-х рр. журнал і далі розвивався, що проявлялося не лише у розширенні тематики публікацій, а й, відповідно, появі нових рубрик. Зокрема, з’явилися рубрики “Літературознавство”, “Мазепіана”, “Листи до редакції” (в ній часом обговорювалися здійснені публікації), “Українське шкільництво”, “Україна в Другій світовій війні”, “Історія української преси”, “Бібліографічні дослідження”, “Дослідження голоду в Україні” та ін. У 1986 р. в журналі було започатковано рубрику “Документація”, в якій планувалося містити важливі матеріали, що відносилися до діяльності Товариства і які “рівночасно віддзеркалюють його настанову до різних проявів наукового життя в діаспорі” [730, с.137]. Перша публікація була пов’язана з конфліктом, що виник щодо підготовки запланованої спільної з УВАН у США наукової конференції, присвяченої М. Грушевському, але пізніше містилися матеріали, що надходили з України. Постійно головний редактор намагався залучити до співпраці молодші генерації дослідників [684, с.344].

В тому ж 1986 р. у рубриці “Хроніка та інформація” редакція УІ повернулася до забутої вже практики публікації повідомлень про працю окремих членів [854]. Того ж року появилася запропонована Л. Лиманом нова рубрика “Хронікальні нотатки”, яка стосувалася повідомлень з советської України, в якій почали відбуватися процеси, пов’язані з перебудовою. Так як переважно учасниками процесу демократизації в цей час стали не історики, а літератори, письменники та громадські діячі – ці повідомлення стосувалися проблем української мови, нового правопису, найцікавіших “реабілітаційних” публікацій тощо. В 1989 р. рубрики “Хронікальні нотатки” та “Документація” були, по-суті, злиті в одну, яка охоплювала публікації документів, пов’язаних із тогочасною Україною. У 1989 р. в цій рубриці було надруковано матеріали Народного руху України за перебудову [602].

У четвертому числі за 1989 р. з’явилася перша публікація вченого з України. Це була доповідь М. Брайчевського, якого дуже добре знали і шанували в діаспорі, “Думки про розвиток української державності”, виголошена під час Установчого з’їзду Народного руху за перебудову у вересні 1989 р. й опублікована в “Літературній Україні” 12 жовтня 1989 р. І хоча редакторська політика не допускала передруків з інших видань в УІ, з уваги на висловлені в доповіді думки вона була опублікована повністю зі збереженням невластивого діаспорі сучасного українського правопису.

У 1989 р. С. Білокінь, який одним із перших серед вчених з України побував в США й особисто познайомився з багатьма членами УІТ та безпосередньо з Л. Винарем, став членом редколегії журналу і одержав для

перевезення в Україну комплект УІ. Пізніше, в 1991 р., у зв'язку із розширенням членства УІТ завдяки входженню до його лав вчених з України та колишніх т.зв. “країн соціалістичної співдружності”, до редколегії було включено відомих дослідників М. Брайчевського (Київ), Я. Дзиру (Київ), В. Зарубу (Дніпропетровськ), С. Козака (Варшава), а згодом – багатьох інших. Тоді ж редколегія продовжувала поповнюватися й членами з інших країн – зокрема, у 1991 р. до її складу увійшов професор Арканзаського університету О . Сидоренко.

У 1990 р., після безпосереднього знайомства з багатьма материковими дослідниками, в УІ було надруковано три їх статті: київських вчених В. Сергійчука про тему козацтва на сторінках журналу та С. Білоконя про становище історичної науки в Україні та рецензію дніпропетровського автора В . Заруби на підручник для 8-го класу з історії України за ред. В. Сарбея (Київ, 1989), а вже у 1991 р. серед авторів були відомий літературознавець та перший ректор університету “Києво-Могилянська академія” В. Брюховецький, литовська дослідниця-україніст А. Василяускене, дніпропетровський дослідник В. Заруба, ужгородський – О. Ситник, киянин В. Сергійчук та ін. З'явилися й перші представники журналу в Україні, серед яких одним із перших був дрогобицький філолог Є. Пшеничний.

Редакція журналу від початків видання висилала його до українських та неукраїнських бібліотек. УІТ обмінювалося виданнями з іншими українськими науковими інституціями [391; 335], поміщаючи рецензії на їх найважливіші публікації на сторінках УІ. Враховуючи, що журнал УІТ від початку заснування доходив до передплатників та бібліотек різних країн, а також те, що його публікації аналізувалися у провідних наукових реферативних виданнях, можна стверджувати, що значною мірою саме завдяки йому українська історіографія вводилася до світового наукового репертуару. Зі встановленням контактів з материковими дослідниками було вирішено безкоштовно надсилати журнал до бібліотек в Україні [684, с.355], що було зроблено. І тут україномовність УІ на перших порах мала позитивне значення в умовах недостатнього, на жаль, тогочасного володіння іноземними мовами значної частини дослідників.

Велике значення редакцією журналу надавалося підготовці бібліографічних покажчиків його публікацій, яких за час видання було підготовлено кілька. У 1973 р. в числі 3-4 був вміщений покажчик за 1963 – 1973 рр., підготовлений М. Воляник [1173], а також вибрана бібліографія про УІТ та його журнал [1177]. Це був перший покажчик публікацій журналу, що охоплював матеріали за перше десятиліття його видання. У 1968 р. десятиліття видання УІЖ було також відзначене виданням покажчика його публікацій [1178]. В ч.3-4 за 1977 р. було вміщено покажчик за 1974 – 1977 рр., підготовлений М. Гавуром, який подавав інформацію за рубриками “Статті”, “Огляди – рецензії – анотації”, “Хроніка”, “Архівні матеріали” та “Бібліографія” [1172]. З приходом журналу в Україну материковими вченими було підготовлено покажчики у 1993 р. та 1999 р. [1174]. Важливе значення мав і перелік авторів, що співпрацювали в журналі, вперше опублікований у 1973 р

., який в доповненому вигляді пізніше друкувався в ювілейних випусках видання, і зрештою – в його бібліографічному покажчику за 1999 р.

Таким чином, УІ, який видавався спочатку як історичний бюлетень, за півтора роки видання перетворився на фаховий науковий журнал, в якому співпрацювали провідні українські вчені діаспори. Найбільший тягар редакційної праці ніс головний редактор видання Л. Винар, активними членами редакційної колегії були М. Антонович, О. Оглоблин, О. Домбровський та ін. Велике значення для розвитку видання мало формування фінансової бази за рахунок його популяризації та залучення передплатників і співпраці з жертводавцями. Тут крім головного редактора та членів редакційної колегії значну роль відігравали представники журналу в різних країнах і містах. Якість наукової продукції, залучення неукраїнських дослідників та індексація публікацій журналу в провідних реферативних виданнях виводило його на світовий науковий рівень, не зважаючи на його україномовність. Від середини 1980-х років УІ видавався як українознавче видання. В цей час відбулися й поважні зміни в материковій історіографії, пов'язані з початком нових процесів у політичному житті країни. З кінця 1980-х рр. розпочалася співпраця в журналі вчених діаспори та материкових дослідників, яка активно розвивається і донині

6.2. Бюлетень УІТ

Українські наукові установи другої половини ХХ в еміграції, потім – в діаспорі, створені представниками т.зв. “третьої хвилі”, для об'єднання членів, роз'єднаних значними відстанями, та встановлення зв'язку між ними, використовували переважно листування та бюлетені. Всі ці матеріали сьогодні є важливим джерелом для дослідника історії науки в еміграції та діаспорі, бо містили важливу інформацію, що стосувалася актуальних проблем життя наукових установ і організацій. В них подавалася інформація про найважливіші події в діяльності інституції та загальному науковому житті. Такі джерела переважно є малодоступними для українських материкових дослідників, тому що бюлетені видавалися малими тиражами (переважно до 100 примірників), часто – на правах рукопису мімеографічним (циклостилевим) способом. Крім того, зберігаються такі джерела здебільшого в приватних архівах або архівах українських наукових установ поза Україною. До подібних інформаційних видань належать “Бюлетень” [1226; 1227] та “Літопис” [1234; 1481] Української вільної академії наук (“Бюлетень” УВАН видавався в Німеччині в 1946 – 1947 рр., пізніше – в США; “Літопис” УВАН – в 1947 – 1948 рр. – в Німеччині, пізніше – в Канаді [1252, с.11-12]), “Новини з Академії” – видання УВАН у США, “Бюлетень” НТШ в Америці, “Вісті” УВАН в Європі, “Бюлетень” та “Записки” Українського генеалогічного і геральдичного товариства (США), “Harvard Ukrainian Studies Newsletter” та ін.

“Бюлетень” УІТ, заснованого у 1965 р. з ініціативи Л. Винара в США, довгий час належав до маловивчених і практично недоступних українським дослідникам періодичних видань [1225, с.284-305]. Він видавався двома

серіями. Перша серія “Бюлетеню” виходила з січня 1967 по “друге чвертьріччя” 1972 р. за редакцією Р. О. Климкевича (1920 – 1992) на правах рукопису циклостилем. За час видання вийшло 34 числа, деякі з них мали додатки (ч. 8 та 10). У середині 1972 р. у зв’язку із хворобою Р. Климкевич, на жаль, відійшов від активної наукової діяльності й більше до неї не повертався, а “Бюлетень” УІТ перестав видаватися.

Ідея заснування “Бюлетеню”, який видавався б двічі на рік, була висловлена Л. Винарем у квітні 1965 р. [483]. В цей час Р. Климкевич вже видавав “Бюлетень” УГГТ, в управі якого були також О. Оглоблин (голова) та Л. Винар (заступник). Після ще однієї згадки про можливість видання “Бюлетеню” [342] в жовтні 1966 р. Р. Климкевич погодився його редагувати, а Президія затвердила цей вибір. Він також висловив бажання оплачувати видання, що Л. Винар в свою чергу запропонував враховувати як пожертву на УІТ [490]. У листах дослідники обговорювали вигляд, зміст та характер “Бюлетеню”. Л. Винар відзначав, що “це видання буде *неперіодичного* [підкреслено автором. – А.А.] характеру. Відносно оформлення маєте вільну руку – подібно, як наш перший бюлетень [йдеться про “Бюлетень” УГГТ. – А.А.]. Може, замість печатки можна дати якусь комбінацію з Галицького і Київського гербів?” [475]. За порадою геральдика М. Битинського пропонувалося включити в оформлення видання античний тризуб (що було зроблене). Л. Винар на основі тризуба хотів створити тимчасову печатку УІТ, для чого пропонував навколо зображення різними мовами подати напис “Українське історичне товариство” [489], але це не було прийняте.

Напочатку було вирішено, що видання буде виходити щомісяця і мати 4-5 сторінок. Передбачалося, що пізніше “Бюлетень” може стати і кварталником [489]. Також обумовлювалася можливість виготовлення “Бюлетеню” в Маямі і його розсилка, за умови покриття коштів з фонду УІТ [475]. Редактором мав стати Р. Климкевич, але надсилати матеріали для публікації зобов’язувався Л. Винар. Перше число “Бюлетеню”, датоване січнем 1967 р., Р. Климкевич надіслав Л. Винареві в листопаді 1966. Останній похвалив оформлення, зауваживши лише, що не зовсім вірно подано англійську назву УІТ – як Ukrainian Historical Society, в той час як Товариство мало в англійській назві “Association” [343]. Між тим, наголовок англійською мовою з цією, хоч і не суттєвою, помилкою залишався на титульних сторінках бюлетенів до листопада 1967 р., тому що ці сторінки були видрукувані типографським способом для кількох тиражів видання і передруковувати їх було економічно невиправданим. В УІ було повідомлене про видання “Бюлетеню” “для внутрішнього вжитку членства”, а також зазначено, що редактором є Р. Климкевич, “який рівночасно покриває витрати видання”, за що йому щиро дякувалося [759].

У 1967 р. “Бюлетень” виходив щомісяця, в 1968 – 1969 рр. – раз на два місяці, а від 1970 р. [348] – як кварталник. Пропонуючи у листопаді 1967 р. видавати “Бюлетень” раз на 2 місяці замість щомісячного видання, Р.

Климкевич пояснював це браком часу. Крім того, він був “завсіди ще в стані своєрідного змучення” і міг випускати лише один бюлетень місячно [356] (в

цей час дослідник редагував бюлетені двох установ – УІТ та УГГТ). Після припинення видання у 1972 р. “Бюлетень” УІТ доволі довгий час не видавався. У 1990 р. за редакцією президента УІТ проф. Л. Винара видання з’явилося в іншому форматі, друкованим способом (але теж на правах рукопису) і до сьогодні вийшло 19 чисел.

Редактор першої серії “Бюлетеню” УІТ Роман О. Климкевич [559] був одним з нечисленних українських геральдиків в діаспорі, політологом та економістом, дійсним членом НТШ в Америці, Українського історичного (був членом-основником) та Українського генеалогічного і геральдичного товариств, членом-кореспондентом УВАН у США, науковим співробітником Інституту дослідів Волині (Канада), членом Міжнародної геральдичної академії в Парижі, Американської академії політичних і соціологічних наук та міжнародних геральдичних товариств. Від 1921 до 1940 р. він мешкав у Львові. Навчався у Вищому музичному інституті ім. М. Лисенка у Львові, Львівському університеті, Львівському відділі Київської консерваторії, Віденському університеті. Крім української, володів російською, польською, сербською, хорватською, французькою, німецькою, англійською та іспанською мовами. В США працював у банку, в 1967 р. був віце-президентом банківського об’єднання в Маямі.

Згідно з домовленістю матеріали до “Бюлетеню” переважно готував і вислав Р. Климкевичу Л. Винар [488; 491; 497], часом інформацію присилали інші члени УІТ, зокрема Л. Биковський [485], а частину матеріалів формував і сам Р. Климкевич, який іноді також писав редакційні статті до видання, зрідка – передруковував найважливіші статті зі сторінок УІТ в газетах. Коли матеріали виповнювали усталену кількість сторінок – “Бюлетень” друкувався і розсилався членам УІТ і передплатникам “Українського історика”. Іноді підготовлені матеріали не вміщались у визначену кількість сторінок, або приходили занадто пізно, коли число вже було готове для друку [350] і тоді переносились у наступний випуск або видавалися у вигляді додатку. З Л. Винаром редактор “Бюлетеню” обговорював основні аспекти видання – стосовно матеріалів, правильного подання імен жертводавців та назв організацій тощо. Вирішувалося, які матеріали обов’язково потрібно друкувати, які – перенести до наступного числа.

Певний час Р. Климкевичу за невелику плату пакувати і розсилати видання допомагав помічник [344] – студент-кубинець Хосе Гонсалес-Гігато. Раз на тиждень він готував конверти, адреси, складав аркуші бюлетенів, скріплював їх, приклеював марки, відправляв з пошти і виконував всю іншу технічну роботу, заощаджуючи час редактору [351]. Після його звільнення Р. Климкевич, який був дуже завантажений банківською роботою, не встигав виконувати всю працю, тому було вирішено збільшити кількість сторінок видання, але видавати його чотири рази на рік замість шести. При розсилці Л. Винар відразу одержував 2 примірники – один для архіву УІТ, а інший – як член Товариства, а після закінчення розсилки – ще близько 20 примірників для висилки в разі потреби. Решту залишав собі Р. Климкевич на випадок залучення

нових членів, які б потребували “Бюлетеню” [350].

Р. Климкевич як редактор планував видання в межах одержаних матеріалів, до яких додавав і свої [351]. Втім, не зважаючи на старання редактора інформаційного видання через різні поважні причини (переважно, у зв’язку із хворобою Р. Климкевича, який наприкінці 1970 рр. переніс кілька операцій) вихід видання іноді затримувався. З цього приводу редактор “Бюлетеню” писав: “Бачу, що всі ми трохи припізнилися: я з Бюлетенем УІТ, д-р Вінтоняк з “У.І.” і т.д. Нема на це ради: ми всі люди, а співробітників у нас обмаль” [349].

Друкований на машинці текст Р. Климкевич просив розмножити у потрібній кількості примірників свого знайомого друкаря одного з банків, яким управляв. Фінансував видання перші кілька років переважно теж Р. Климкевич, видатки якого, за пропозицією Л. Винара, зараховувалися в якості пожертв на діяльність УІТ. У 1970 р. Р. Климкевич через стан здоров’я мусив змінити роботу, бо лікарі не дозволяли йому перевантажувати себе. У зв’язку з цим він вирішив “Бюлетень УГГТ” видавати раз на півроку, а друк “Бюлетеня” УІТ пропонував перенести до друкаря-сусіда (бо вже не планував працювати в банківському об’єднанні), який міг друкувати “Бюлетень” за 4 дол. за сторінку.

У зв’язку із великими власними медичними видатками йому було вже складно оплачувати видання “Бюлетеню” УІТ, що складало в 1967 р. 400 дол. [345], а при скороченні видатків – біля 200 дол. Ці витрати включали оплату поштової пересилки (60 дол.), конверти (“обгортки”) для “Бюлетеню” й для листування (10 дол.), друк (6 пляшок віскі (за 6 тиражів) знайомому банківському друкареві – 30 дол.), оплата праці помічника (30 дол.), папір та інші видатки [356]. Щоб заощадити кошти, він пропонував “заморським членам УІТ” (маючи на увазі європейців та австралійців) висилати видання не авіаційною, а звичайною (морською) поштою, а видавати його не чотири, а два рази на рік [355]. Р. Климкевич сподівався, що ці “заходи” тимчасові і що незабаром, “як лише вилижуся медично й фінансово, продовжуватиму мою бюлетенську діяльність попереднім ладом” [355].

Л. Винар висилав кошти на друк “Бюлетеню” і просив Р. Климкевича не перейматися видатками, бо “на все є гроші і все покриється” [495]. Але при цьому він був проти того, щоб переходити з квартального на піврічне видання “Бюлетеню”, “якщо взяти до уваги, що У.І. появляється з таким опізненням” [495]. В цій думці його підтримав і Л. Биковський [REF_Ref273997713 \r \h * MERGEFORMAT 182]. При тому, що УІ виходив часом томом, в якому були об’єднані чотири числа, систематичне квартальне видання “Бюлетеню” дозволяло швидше інформувати членів про діяльність Товариства.

Прохання Л. Винара було викликане об’єктивними причинами й Р. Климкевич у 1971 р. продовжував видавати “Бюлетень” як кварталник. У праці йому допомагала й дружина Наталія. У 1971 р. виникла ідея оформити для архіву УІТ всі “Бюлетені” у вигляді підшивок за рік – “річників”. При цьому виявилось, що й сам редактор видання вже не мав оригіналів деяких випусків – лише у вигляді фотокопій, які висилалися новим членам [352]. Тому

для оформлення річників “Бюлетеня” окремими книжками прийшлося відшукувати додаткові примірники окремих випусків видання і таку збірку з допомогою Р. Коса було виготовлено для архіву. Але Р. Климкевич через різні причини, головними з яких були перевтома та хвороби, не мав можливості виконувати редакторську працю в 1972 р. До квітня ще не з’явився 1-й випуск за 1972 р., не зважаючи на постійні звернення Л. Винара та запевнення Р. Климкевича. В червні 1972 р. в обіжньому листі (бо “Бюлетеню” ще не було видано) до членів Управи, Контрольної комісії, голів клітин УІТ, а також до редколегії та головних представників “Українського історика” Л. Винар повідомив про перевтому та хворобу Р. Климкевича і запевнив, що два числа видання будуть опубліковані до липня того ж року [684, с.287]. Протягом цього року редактор “Бюлетеню” таки видав два його кварталні випуски, але на цьому видання припинилося. З проханням продовжити видавати “Бюлетень” Л. Винар звертався до Р. Климкевича останній раз в січні 1973 р. [499], але скоро Р. Климкевич через хворобу припинив будь-яку наукову роботу.

Наприкінці 1975 р. в “Обіжнику”, розісланому до членів Управи УІТ [684, с.299-303], Л. Винар повернувся до питання видання “Бюлетеню”, бо для праці Товариства його дуже бракувало. Головний редактор просив рекомендації щодо нового головного редактора “Бюлетеню” або особи, яка могла б допомагати в його підготовці, а також подати інформацію до наступного числа, яке Секретаріат УІТ буде пробувати видати [684, с.302]. Згадувалося про пошуки нового редактора “Бюлетеню” і у вересні 1976 р. [684, с.307], але бажаних так і не вдалося знайти.

“Бюлетень” УІТ був інформаційним виданням. Члени з його сторінок дізнавалися про всі новини, що відбувалися у Товаристві. Мету видання було сформульовано у вступній статті до першого числа: “Ми приступили до видавання Бюлетеня нашого Товариства, призначеного для внутрішнього вжитку, як також для загальної інформації про діяльність УІТ та індивідуальну працю наших членів... Наш Бюлетень сповнить роль листка зв’язку між поодинокими членами УІТ, як теж збереже для майбутнього історика важливі дані про розвиток діяльності Товариства” [661, с.35]. Про видання “Бюлетеню”, який “перебрав на себе” частину інформації (зокрема, про діяльність окремих членів) рубрики “Хроніка” УІ, повідомлялось і в журналі: “У цьому виданні друкуються вістки про працю членів УІТ, новини з українського і чужинецького наукового життя, різні оголошення й інші матеріали товариства. Починаючи від 1968 року, Бюлетень буде появлятися квартално. Бюлетень УІТ служить містком зв’язку між членами УІТ і як такий повністю виконує своє завдання” [786].

В “Бюлетені” УІТ, не зважаючи на відсутність усталеної структури, можна простежити існування постійних рубрик (іноді – під назвами, що змінювалися) та певну систему у їх розміщенні. Вцілому постійними стали рубрики про діяльність членів УІТ, УГГТ, про журнал УІТ, діяльність членів, ювілеї, некрологи, видання тощо. З появою “Бюлетеню” в УІ перестали подавати інформацію про пожертви, подібно до західних наукових журналів, де

вона ніколи не подавалася. Перелік пожертв й подяки за них тепер публікувалися на сторінках інформаційного видання. Нові рубрики з'являлися відповідно до конкретних потреб. Керівництво Товариства також усвідомлювало потребу фіксації інформації про діяльність: запроваджуючи у 1971 р. рубрику про огляди преси та матеріали, що появляються про УІТ, Л. Винар пояснював, що це “важливо для майбутньої історичної документації” [494].

Іноді нагальні потреби змушували видавати випуск до обумовленого часу або збільшувати його обсяг. Так, на початку 1971 р. Л. Винар просив Р. Климкевича підготувати випуск до кінця лютого, щоб члени Товариства одержали його до денверської конференції, обіцяючи вислати матеріали – “передовицю, окремі інформації про нових членів, пляни праці і головне – повідомлення в справі незаплачених вкладок, збірок тощо” [496]. Після участі в конвенції АІА Л. Винар пропонував Р. Климкевичу вмістити всі матеріали, навіть якщо кількість сторінок видання збільшиться до 10-ти. При цьому, подаючи матеріали редакторів видання, він погоджувався, щоб всі інші повідомлення, що не були настільки важливими, перейшли до наступного випуску [496].

“Бюлетень” УІТ виконував важливі інформативну та комунікативну функції. Так як він видавався частіше, ніж журнал Товариства, та його випуски готувалися на розмножувальній техніці, а не типографським шляхом, це надавало виданню певні переваги. В ньому друкувалися для обговорення ті матеріали, які іноді так і не були опубліковані на сторінках “Українського історика”. Зокрема, важливе значення мають публікації організаційних документів Товариства на сторінках “Бюлетеню”. У третьому числі за перший рік (березень 1967 р.) було надруковано для обговорення проект Статуту УІТ, до якого просили прислати зауваги [708].

Важливі актуальні питання наукового розвитку та ролі й завдань в ньому Товариства піднімалися в редакційних статтях, авторами яких переважно були ексекютивний секретар УІТ і редактор журналу УІ Л. Винар, редактор видання Р. Климкевич та О. Домбровський. Обговорювалися й важливі питання, що стосувалися змісту, тематики, рубрик, мови журналу Товариства. Пропозиції до розвитку видання, висловлені у “Бюлетені”, обговорювалися в листах [326]. Важливе значення публікації “Бюлетеня” мають для вивчення науково-організаційної діяльності УІТ – організації та проведенні наукових конференцій різних рівнів, участі представників УІТ в Міжнародних історичних конгресах тощо. Серед наукових конференцій, які згадуються в “Бюлетені”, є ті, що були організовані лише товариством, та зорганізовані при співпраці з іншими науковими установами. Важливе значення надавалося співпраці з українськими і неукраїнськими науковими установами та організаціями.

Неодноразово на сторінках “Бюлетеню” подавалася інформація про діяльність наукових інституцій, з якими УІТ співпрацювало, найчастіше – про УГГТ. Це було пов'язане з тим, що бюлетені обох установ (УІТ та УГГТ) редагував Р. Климкевич. Між ним та Л. Винарем існувала домовленість про

публікацію актуальних матеріалів щодо УГГТ на сторінках “Бюлетеню” УІТ, а щодо УІТ – на сторінках “Бюлетеню” УГГТ, що давало можливість розширити коло читачів.

Велике значення для УІТ мали видавничі проекти, частину яких, на жаль, не вдалося реалізувати, а реалізовані стали важливим внеском у розвиток української історіографії. Інформація про них в першу чергу публікувалася на сторінках “Бюлетеню” УІТ. Оприлюднювалася й інформація про наукові конкурси, в яких брали участь члени Товариства [688; 661, с.200-201; 594, с.142]. В “Бюлетені” є неодноразові згадки про формування архіву УІТ, в якому зберігалися переважно видання та біобібліографічні матеріали членів, листування.

Напрявні діяльності Товариства обговорювалися у помещеній як додаток до “Бюлетеню” (ч.2 за 1970 р.) анкеті-“запитнику” для членів УІТ. У вступній статті до випуску “Значення Запитника УІТ” Л. Винар попросив “всіх членів висловити ласкаво й щиро свої думки на поставлені питання”. Він наголосив: “Управа УІТ бажає нав’язати безпосередню співпрацю з усіма членами Товариства. Ми будемо Вам вдячні за Ваші завваги, сугестії і поради відносно нашої діяльності, а теж за Ваші сугестії відносно розгорнення нашої праці в 1970-их роках” [661, с.174]. Запитник було надруковано на 4 сторінках (по 2 питання на сторінці). Він включав 8 питань щодо оцінки праці Управи УІТ та загальної оцінки діяльності Товариства, оцінки журналу та “Бюлетеню”, побажання щодо підготовки та “видавання” “біжучої” (поточної) бібліографії історії України. Кілька питань стосувалася фінансового боку діяльності УІТ – запитувалося про думки і пропозиції щодо розміру членських внесків та передплати. Завершували анкету питання про видавання “членських грамот” (йшлося про документ-підтвердження членства в Товаристві) та щодо побажань відносно праці УІТ у 1970-х рр. [REF_Ref272441764 \r \h * MERGEFORMAT 661, с.182].

Анкети-відповіді зберігаються в архіві УІТ. У відповідях було дано високу оцінку діяльності Управи й вцілому Товариства. Зокрема, І. Витанович головним позитивом діяльності УІТ вважав “об’єднуючу тенденцію істориків і взагалі представників соціальних наук, незалежно від їх причасности до НТШ, УВАН і ін. та незалежно від “старших”, “молодших” і т.д. [182]. Серед побажань та зауважень, які мали б врахувати Управа та редколегія УІ, були зміна назви журналу, підготовка і залучення до праці наймолодшого покоління (“молодого доросту”), часті запізнення з виходом журналу, помилки, які часом траплялися на його сторінках, потреба збільшення кількості статей світовими мовами тощо. “Бюлетень” багатьма дописувачами був оцінений позитивно. В. Кайє-Кисілевський, зокрема, відзначив, що це – “жива” частина УІТ. Він віддзеркалює події внутрі УІТ і тому його все перечитується “від дошки до дошки” [183].

Отже, “Бюлетень” як інформативне та комунікативне видання, одержав високу оцінку членів Товариства. Вцілому ж можна ствердити, що це видання, не зважаючи на певні складнощі та недоліки, виконало поставлені перед ним

завдання інформування членів про діяльність УІТ та уможлиблювало ознайомлення членства з доробком та науковими потребами колег, слугувало засобом зв'язку між ними. Завдяки тому, що у виданні містилася інформація про більшість подій, пов'язаних з діяльністю УІТ, а також, опосередковано, й інших наукових інституцій, “Бюлетень” є цінним історичним джерелом.

6.3. Історичний атлас України

У світовій історіографії існує давня традиція підготовки історичних атласів країн та регіонів. Важливе значення мали видання, підготовлені чи здійснені на українських землях. Ще в 1913 – 1916 рр. було видано в трьох томах, зі 120 малюнками, “Культурно-исторический атлас по русской истории” за ред. Н. Полонської-Василенко, призначений для використання в школах, в центрі уваги якого були українські землі [REF _Ref274599610 \r \h * MERGEFORMAT 1471, с.1112-1113].

У 1937 р. В. Кубійович видав географічний “Атлас України й суміжних країв”, який для більшості дослідників був одним із головних картографічних джерел про Україну. Наприкінці 1930-х рр. він опрацював серію карт, в яких було висвітлено й історичний розвиток України, а також графічно представлено склад населення та загальну характеристику економічного потенціалу земель. Але через те, що карти атласу було опрацьовано безпосередньо перед початком Другої світової війни в “Інституті студій кордонів і закордонних дослідів” у Берліні й при участі німецьких спеціалістів Східної Європи, вони “носять печать даного Інституту, вони не позбавлені данини обставинам” [1079, s.IX].

У 1950-х – 1960-х рр. низка історичних атласів, що частково стосувалися й українських земель, з'явилася в Польщі та в США. Зокрема, в Польщі було видано “Historia Polski. Atlas” (Warszawa, 1955) та “Atlas historyczny Polski” (Wrocław, 1967), а у видавництві Оксфордського університету в США у 1957 р. було видано “Atlas of European History” [1189], який охоплював “історію Росії” від часів кн. Олега.

Потребу створення історичного атласу України дуже добре розуміли дослідники в Україні та в діаспорі. Враховуючи ситуацію, у 1965 р. до віцепрезидента АН УРСР І. Білодіда надійшла доповідна записка, підписана групою українських істориків на чолі з І. Крип'якевичем, з пропозицією створити “Історичний атлас України”, але вона спочатку не мала позитивних наслідків, поки в Москві не розпочалася підготовка двотомного історичного атласу СРСР [1316, с.167].

В сьомому числі УІЖ за 1965 рік було опубліковано статтю відомого московського дослідника проф. В.К. Яцунського “Про створення історичного атласу України” [1505]. На статтю відразу ж відреагував УІ, в якому привітали ініціативу створення історичного атласу, хоча й висловили здивування, що це питання було піднято не українським, а російським вченим [757]. Можна погодитися з припущенням О. Гуржія та Л. Капітан, що публікація вийшла за попередньою домовленістю російського вченого з українськими і, зокрема, членами редколегії, тому що зв'язок між ними існував постійно [1311, с.39].

Незадовго розгорнулося жваве обговорення проблеми, переважно на сторінках УІЖ [1504; 1487], де було протягом року опубліковано 15 статей і заміток на цю тему. До питання поверталися і в пізніших публікаціях журналу та в “Українському історико-географічному збірнику”, два випуски якого встигли видати у 1971 та 1972 рр. За інформацією відомого знавця картографії Я. Дашкевича, ухвалу про підготовку тритомного “Національного академічного атласу УРСР” Президія Академії наук УРСР прийняла у липні 1966 р. У тому ж році було опубліковано перший запропонований список карт “Історичного атласу України”, складений І. Крип’якевичем, відомим істориком-демографом А. Перковським та Ф. Шевченком [REF _Ref274599988 \r \h * MERGEFORMAT 1365].

На початку 1970-х у першому випуску “Українського історико-географічного збірника” було проаналізовано різні аспекти картографування українських земель, його історію тощо [1310]. В статті А. Харченка згадувалося про проект створення Національного атласу Української ССР, прийнятий Президією Академії наук УРСР, який мав складатися з трьох томів: “І том – Природні умови і природні ресурси; II том – Населення, народне господарство і культурне будівництво; III том – Історія українського народу і Української РСР” [1475, с.58].

Було заплановано, що провідними організаціями по створенню Національного атласу УРСР є Київський державний університет, Рада по вивченню виробничих сил УРСР АН УРСР та Інститут історії АН УРСР, а крім того, у розробці атласу мали брати участь всі університети України, інститути відповідних профілів АН УРСР, наукові установи та проектні організації багатьох міністерств і відомств республіки. Передбачалося, що обсяг кожного тому буде складати 180-200 сторінок карт і текстів, а загальна кількість карт у кожному томі складатиме 400-450. Карти мали бути багатофарбними, друк – двобічним. Опрацюванню атласу мало сприяти обговорення наукової громадськості України на наукових конференціях, які відбулися в листопаді 1963, листопаді 1965 та квітні 1968 рр. [1475, с.58] Перший том видання мав бути опублікований у 1971, а другий і третій томи – у 1975 р. [1475, с.59].

Докладно проєкт третього тому атласу – “Історія українського народу і Української РСР” – обговорювалося у другому випуску “Українського історико-географічного збірника”. В статті О. Молодчикова було відзначено, що найбільш складним і важливим в історичній географії є наукова розробка історичних національних і всесвітніх атласів, які мають на меті узагальнити весь складний процес історичних подій, пов’язаних з економічним, політичним і культурним розвитком людського суспільства [1395, с.3]. Тут розкривалися основні засади створення атласу, його ідея. Атлас мав охоплювати територію України від перших поселень людини до її остаточного формування по Другій світовій війні, незалежно від того, яка держава володіла в різні часи частинами українських земель. Важливе значення надавалося визначенню як зовнішніх кордонів, так і внутрішнього адміністративно-територіального поділу. Актуальною була проблема показу етнічного складу населення українських

земель в історичному аспекті, його розміщення в різні часи, заселення нових земель, процеси міграції [1395, с.4-5]. В статті подавався список карт атласу, який мав складатися з 12 розділів [1395, с.7-19], що включали б біля 250 карт. Сім розділів були присвячені “дореволюційному”, п’ять – советському періоду.

Стаття М. Корольової в цьому ж другому випуску збірника дещо змінювала підходи до укладання атласу, запропоновані І. Крип’якевичем з колегами, й розкривала погляди дослідниці на тогочасні методичні основи розробки комплексного наукового атласу “Історія українського народу і української РСР” [1361, с.19-26]. Автор відзначила, що пропонувані список карт ще може бути змінений у процесі підготовки, але атлас має мати внутрішню єдність, що досягається спільністю картографічних засобів відображення, прийнятих показників, єдиними принципами узгодження карт, єдиною системою умовних позначень [REF _Ref274600228 \r \h * MERGEFORMAT 1361, с.23-24].

Зрештою “Атлас” так і не був виданий, хоч більшість матеріалів була підготовлена до видання у 1979 – 1986 рр. [REF _Ref274600322 \r \h * MERGEFORMAT 1521]. Своєрідний звіт про його підготовку було опубліковано О . Марковою у 1988 р. [REF _Ref274600370 \r \h * MERGEFORMAT 1384]. Згідно з твердженням Я. Дашкевича, висловленому у його ґрунтовному дослідженні про підготовку історичного атласу в Україні, на Вінницькій картографічній фабриці наприкінці 1980-х – початку 1990-х навіть друкувалися окремі карти [1316, с.163], а про атлас було надруковано понад 100 наукових повідомлень і статей, з них понад 40 – про його т.зв. “дожовтневу” частину [1316, с.167]. Зрозуміло, що з припиненням видання “Українського історико-географічного збірника” та “затишшям” в обговоренні проблеми атласу в УІЖ для вчених діаспори його видання стало актуальною справою. Крім того, вони розуміли, що загальна історична концепція видання буде відповідати існуючим в Україні підходам до висвітлення історичного процесу, які поширювалися й на заході, про що свідчив виданий у 1970 р. Єйльським університетом атлас історії Росії, який охоплював і Київську Русь [1186].

З ідею створення атласу виступили чиказький картограф, співробітник “Encyclopaedia Britannica” Є. Тютько та канадський дослідник географ І. Тесля. Ініціатива видання атласу належала Є. Тютькові, який довгий час працював у картографічній компанії в Чикаго й у 1967 р. запропонував І. Теслі спільно підготувати видання.

Розпочавши працю, з пропозицією видання атласу вони зверталися до УНІГУ та КІУС, але ідея видання україномовного атласу не зустріла там підтримки, бо представники установ притримувалися думки про потребу англomовного варіанту [REF _Ref272445388 \r \h * MERGEFORMAT 568, с.293-294]. Під час одного із семінарів з історії України у 1971 р. в Гарварді І. Тесля виніс низку карт на обговорення, одержавши зауваги, частину яких – зокрема, про порядок карт – частково тоді реалізував, але видавати атлас УНІГУ не взявся. У пошуках видавця автори звернулися до УІТ в особі Л. Винара. Ідею було підтримано, враховуючи ситуацію з аналогічним виданням в Україні. І.

Тесля знав Л. Винара ще з Ді-Пі таборів, де в гімназії викладав майбутньому історика географію. З Є. Тютюком Л. Винар спочатку листувався, а особисте знайомство відбулося у вересні 1973 р. [58].

У січні 1973 р. між УІТ та авторами було підписане перше “Домовлення”, в якому передбачалося, що головний редактор (Л. Винар) мав забезпечити фахові рецензії на видання (залучаючи фахівців-рецензентів), запроектувати зміст, написати передмову та здійснювати загальну редакцію. Автори мали готувати мапи і допомагати з пошуком фінансування для видання атласу [76]. В листуванні обговорювалися всі питання, пов’язані з підготовкою атласу, окремі карти та обумовлювалися потрібні правки до них. Редактор радив, якими виданнями можна було скористатися при підготовці написів, виправляв назви тощо [37]. Також він вважав, що має бути укладений окремий договір з установою чи особою, що взяли б на себе фінансування видання, який передбачав би певний гонорар для рецензентів, авторів та редактора, що мало б повертати витрати на виготовлення копій та інші. Л. Винар планував призначити власний гонорар на Видавничий фонд [59].

Автори та редактор обумовлювали зміст “Атласу”, готували карти та легенди до них, бібліографію до видання тощо. Л. Винар здійснював загальну редакцію та мав знайти рецензентів для матеріалів відповідного періоду. Рецензенти, які були фахівцями в окремих ділянках, мали дати оцінку змісту карт та тексту. Всі погоджувалися, що треба “солідно це все підготувати” [38]. Найактивніше праця розгорнулася у 1974 р. Матеріали атласу вже у січні-лютому висилалися до рецензентів [30], які опрацьовували коментар до карт і були готові обговорити його з авторами [35].

Л. Винар розіслав до рецензентів “Пояснення”, в якому було вказане, що рецензенти можуть змінити назву карт, якщо потрібно, а також змінити чи доповнити текст. У поясненнях до мап рецензенти могли змінювати текст, навіть якщо його прийшлося б повністю переписати. Він також просив подати замітки до карт, а також звертати увагу на історичну термінологію [75].

Рецензентами-консультантами видання стали археолог Н. Кордиш-Головка, фахівець з ранньої історії України О. Домбровський, фахівець з історії Київської Русі та Галицько-Волинського князівства М. Ждан, провідний дослідник історії України, особливо Козацько-гетьманської держави О.

Оглоблин, фахівець з історії Другої світової війни Л. Шанковський. Загальну редакцію всіх матеріалів здійснював Л. Винар.

Вже перші рецензії показали, що потрібна значна переробка підготовлених авторами матеріалів [39], що започаткувало новий етап праці. Але вже в березні 1974 р. Є. Тютюко надіслав проект обкладинки видання та запропонував обговорити назви місцевостей та карт. Дослідник планував використовувати назви відповідно до видань карт В. Кубійовича 1930-х рр. [60], але у мовному корегуванні текстів, за порадою Ю. Шевельова, висловленою у розмові з І. Теслею, було вирішено використовувати правопис Г. Голоскевича (1929 р.), прийнятий Всеукраїнською академією наук у Києві та визнаний НТШ у Львові, яким користувалась більшість представників діаспори [47]. Назви в

картах планувалося подавати у відповідності до ЕУ [61], редактором історичного відділу якої був один із рецензентів О. Оглоблін, а Л. Винар став автором бл. 130 гасел від XIV ст. до Хмельниччини включно [43]. Через такий підхід карти й тексти до них були подані з використанням різних правописних систем, що пізніше було пізніше відзначено у передмові.

Один із авторів настоював на тому, що переробляти мапи є додатковою значною витратою грошей [62], але УІТ вважало, що не можна видавати атласу з неправильною термінологією й транскрипцією деяких назв [63], стосовно чого розгорнулася досить довга дискусія, але зрештою досягнуто домовленості щодо цього питання [63]. Обговорення проблем, пов'язаних з підготовкою атласу, викликало потребу підписання нової угоди, в якій зазначалося, що копірайт на карти належатиме авторам, а редактор, що мав організувати й працю рецензентів, зобов'язувався виконати все до 30 квітня 1974 р. [77].

При опрацюванні атласу дискусії виникали не лише при обговоренні топоніміки, а й його змісту. Зокрема, дискутувалося вміщення карт про дії УПА, про концтабори та українців в Азії (через деякі контроверсійні питання, пов'язані з недостатнім науковим дослідженням проблеми) [61]. Л. Винар настоював на підготовці наукового апарату, зокрема, покажчиків до атласу, узагальнюючих статистичних таблиць, а також обумовлював потребу подання англomовного змісту та англomовної передмови [42]. Всі пропозиції, крім подання статистичних таблиць, були прийняті авторами. Є. Тютюко займався внесенням поправок до редагованих карт та текстів, а І. Тесля готував покажчик [44], який, після редагування, увійшов до атласу.

На початку 1975 р. мовне корегування тексту було проведено проф. Войчишин з Канади, але Є. Тютюко вважав, що текст потребує додаткового перегляду [64], з чим погодилися І. Тесля та Л. Винар. Зрештою, мовне корегування робив М. Антонович [30]. Він зробив виправлення тексту, особливо наголошуючи на необхідності заміни вжитих діалектизмів. Докладно переглянувши макет видання, він також зробив слушні поради по виправленню помилок у легендах до мап, щодо використання топонімів та гідронімів, а також стосовно змісту та умовних позначень на деяких мапах. Уважно прочитав він і супровідний текст до атласу, зауваживши деякі місця, що потребували правок [28]. Праця ускладнювалася й проводилася з затримкою визначених термінів тому, що багато часу потребувало корегування карт, що Є. Тютюко міг робити лише у вільний від основної праці час. Л. Винар був свідомий, що після всіх виправлень все ж до атласу можуть потрапити незначні помилки, але настоював на потребі якнайбільшої уваги при його підготовці з метою їх уникнення [46]. Через намагання авторів при нагоді почути зауваги знайомих дослідників [45], він підкреслював, що рецензентами мають бути лише фахівці з відповідних історичних періодів [46].

У журналі УІТ за 1975 р. було повідомлено, що під кінець 1975 – напочатку 1976 р. за редакцією Л. Винара появиться перший “Історичний атлас України”, матеріали до якого опрацювали Іван Тесля і картограф Євген Тютюко [698]. Це повідомлення про його підготовку викликало зацікавлення інших

дослідників, які хотіли б в ньому працювати. Зокрема, І. Світ виказав бажання консультувати авторів щодо підготовки карт про українців в Азії та на Далекому Сході [399], але потрібну карту вже було підготовлено.

У січні 1976 р. частина матеріалів для підготовки атласу вже знаходилася в друкарні Отців Василіан в Канаді [48], але його обговорення ще велося. Проблему підготовки видання було винесено й на засідання однієї з секцій КАС, організованої Р. Сербиним, де після доповіді І. Теслі зав'язалася жвава дискусія, в якій взяли участь о. О. Баран, Б. Боцюрків, В. Верига, В. Маркус, П. Потічний, Р. Сербин, О. Субтельний та ін. [50]. Щоправда, не всі пропозиції, які прозвучали, ще можна було врахувати при доопрацюванні книги.

В УІ за 1976 р. повідомлялося, що атлас, підготовлений УІТ, з незалежних від Управи причин буде виданий пізніше [789]. Головною причиною затримки був брак фінансів. Тому протягом довгого часу пошук коштів на видання атласу залишався найважливішою проблемою. Кошти друку книги були досить значні через наявність великої кількості кольорових карт. Початково фінансувати видання погодився п. Ільчишин з Клівленду. Але умови, на яких це мало відбутися, його не влаштували, і автори вирішили фінансувати видання самостійно, якщо б не вдалося домовитися з банком “Самопоміч” в Чикаго [40]. Не зважаючи на брак коштів на видання, автори не втрачали надії й роздумували над новими проектами: І. Тесля пропонував видати атлас давніх карт України, а також зорганізувати співробітництво для підготовки наукового історичного атласу України [49]. Л. Винар з метою привернення уваги громади до проблеми, виступив в пресі зі статтею про значення першого історичного атласу України [634].

Пошуки фінансування видання тривали і при цьому розглядались різні можливості [41]. В квітні 1975 р. було зроблено спробу об'єднати зусилля по фінансуванню авторів та В. Ільчишина і Т. Швабинського [78], але угода не відбулася [47]. Пізніше планувалися й інші особи та фундації, але час йшов, а остаточної домовленості досягнуто не було. Влітку 1976 р. друкарня подала кошторис на виготовлення атласу, який складав понад 55 тис. доларів [26], що змусило з одного боку, розпочати пошуки іншої друкарні, з другого – шукати можливості одержання додаткових коштів шляхом проведення збірок, пошуку меценатів, організації передплати тощо. Одним із варіантів була передача публікації видавництву “Новий шлях” [50], але фінансування для цього потрібно було знайти.

Не зважаючи на те, що в угоді між авторами і Товариством фінансові зобов'язання брали на себе І. Тесля та Є. Тютько, що було нормальною практикою для українських наукових інституцій в діаспорі, в ситуації, що склалася, УІТ у 1977 р. прийняло рішення допомогти у фінансуванні видання атласу, і з цією метою створити Громадський комітет. Зробити це пропонувалося осередку УІТ в Чикаго під керівництвом М. Біди [30]. У 1977 р. в УІ було повідомлено, що “Атлас” ще не появився, хоча всі матеріали вже готові для друку і запрошувалися меценати, готові оплатити це видання [825]. Створений Допомоговий комітет для збору коштів під керівництвом відомого

діяча УНС та ОДВУ інженера С. Куропася [790] організаційно не був пов'язаний з УІТ і збирав переважно безвідсоткові позички на видання, які мали бути повернені позичальникам після виходу книги і її продажу [780], а сам С. Куропась пожертвував на видання значну на той час суму – 1000 дол. Безпосередньо УІТ згідно з установчими документами позички брати не могло, тому комітет відіграв позитивну роль в процесі збирання коштів. Товариство ж пообіцяло особам, що пожертвують 100 або більше доларів, подарувати примірник атласу після його появи. УІТ підготувало звернення до українського громадянства та установ щодо збірки коштів [27].

В цей час І. Тесля провів переговори з Товариством українських професіоналістів і підприємців (ТУПП) в Оттаві на чолі з інж. Богданом Шулякевичем [69]. Але з'ясувалося, що під час інформування ним членів цього Товариства вкралася помилка, що було роз'яснено ексекутивним секретарем УІТ [70]. І хоча в журналі було повідомлено про створення Комітету по збору коштів на видання атласу в Канаді (Торонто) під керівництвом інж. Б. Шулякевича та патронатом ТУПП, почесним головою якого ніби то став член УІТ відомий громадський діяч сенатор П. Юзик, а також що комітет мав збирати безвідсоткові позички та пожертви на видання [780, с.192], незадовго в УІ (ч.4 за 1978 р.) було поміщено спростування щодо діяльності Комітету. Як виявилось, він початково був створений поза рамками УІТ, а помилкову інформацію про його неіснуючу діяльність подав один із авторів атласу І. Тесля [REF_Ref274678514 \r \h * MERGEFORMAT 826].

Так як збірка в США вже розпочалася, а між авторами атласу Є. Тютьком та І. Теслею почав назрівати конфлікт, потрібно було з найменшими втратами для справи цю ситуацію розв'язати. Тому Л. Винар як представник Товариства та редактор атласу звернувся з листом до керівника Комітету в Чикаго С.

Куропася [36], в якому пояснював ситуацію і пропонував укласти загальний договір з врахуванням нових умов.

В квітні 1978 р. І. Тесля повідомив, що П. Юзик полагодив з УНС питання видання атласу [52]. В “Свободі” 18 травня з'явилася стаття-заклик щодо підтримки діяльності Комітету по збору коштів на атлас за підписами С.

Куропася, В. Трухлого, Є. Тютька, А. Хрептовського та ін. [640], але збірка до з'ясування обставин припинилася [72], бо у випадку видання атласу Союзом саме він повністю мав би взяти на себе фінансування, як це УНС робив в інших ситуаціях. Л. Винар звернувся з листом до редактора “Свободи” та члена Ексекютиви УНС А. Драгана з поясненням позиції УІТ та проханням дати офіційну відповідь щодо справи [31]. У відповіді А. Драган від імені УНС погодився на пропозицію, додавши, що Союз у випадку оплати видання буде його власником з усіма наслідками [32]. УІТ, в свою чергу, зобов'язувалося якнайбільше допомогти при розповсюдженні атласу [33].

На початку грудня 1978 р. від УІТ було вислано до УНС проект угоди щодо атласу та додаткові матеріали про його підготовку. Напередодні Л. Винар обговорив цей проект з авторами атласу під час поїздки до Оттави та Чикаго. В проекті угоди обумовлювалися зобов'язання УІТ, авторів і редактора атласу,

зобов'язання УНС [79]. Але враховуючи всі обставини (зокрема, що збірку на фонд видання атласу вже було розпочато відповідними комітетами), А. Драган від імені УНС висловив думку, що питання має бути знову розглянуто Головним виконавчим комітетом Союзу і, якщо б не було прийнято іншого рішення, оптимальним було б закупити певну кількість примірників для книгарні УНС [34]. Фактично, це могло означати відмову у фінансуванні і тому було вирішено, що у випадку остаточної відмови потрібно буде продовжити збірку через УІТ та допомогіві комітети.

Одночасно до керівництва УНС – президента І. Фліса та редактора “Свободи” А. Драгана від УІТ було надіслано листи з проханням прискорити прийняття рішення та, у випадку відмови фінансувати видання, дати одноразову пожертву, що могла б оплатити хоча б частину витрат [65]. УНС обдумував справу фінансування видання, а ситуацію ускладнила позиція І. Теслі, який передав свою частину прав на атлас ТУПП на чолі з інж. Б. Шулякевичем, тому керівництво УІТ мало пояснити свою позицію ТУПП [71]. Зрештою УНС підтвердив своє зацікавлення атласом, хоч і не прийняв остаточного рішення [684, с.319].

В цей час діаспорні та материкові дослідники уважно стежили за процесом підготовки атласів у “конкурентів”. У 1979 р. в УІЖ з'явилася стаття О. Маркової та О. Молодчикова про створення атласу історії Української РСР [1385]. Можливо, це було певною реакцією на повідомлення УІ. Статтю зауважили і в США. Л. Винар підкреслив, що видання УІТ має появитися швидше за советське [74]. Так як УНС все ще не дав офіційної відповіді, Л. Винар висловив думку, що УІТ могло б самостійно провести збірку на друк і профінансувати видання. При цьому було запропоновано новий проект угоди між УІТ та авторами, а з метою уникнення будь-яких конфліктних ситуацій в майбутньому було підкреслено, що всі існуючі та ті, що могли бути створені допомогіві комітети мають діяти в системі УІТ [74].

Зрештою 30 серпня 1979 р. УНС офіційно відповів на пропозицію, обумовивши, що україномовний історичний атлас буде “дефіцитовим [таким, що не окупиться. – А.А.] виданням”, але Союз готовий його підтримати з тим, що буде мати перше право на публікацію англійської версії [66]. У проекті угоди, яку ще треба було офіційно підписати, УНС погоджувався на оплату друку видання, але відмовився оплатити гонорари авторам (які мали б включати їхні попередні витрати), що, на пропозицію УНС, мало зробити УІТ. Витрати УНС на видання атласу мали бути повернуті з перших продажів книги. Після цього кошти з розпродажу решти книг мали бути поділені між УНС та УІТ наполовину [66].

Фактично, ця пропозиція давала змогу УНС не лише повернути витрати, а й одержати “відсоток” з фактичної позики, а УІТ зі своєї частини мало оплатити його підготовку. Тому ця пропозиція, не вигідна для авторів та Товариства, не була підтримана [6730] й УНС було запропоновано переглянути свою позицію щодо видання. У листопаді І. Фліс повідомив, що Союз не буде фінансувати видання атласу, але зможе закупити певну кількість примірників [

54]. Пізніше УНС заплатив 10 тис. дол. за 830 примірників, які були передані голові Комітету фінансування “Українського історичного атласу” інж. С. Куропасеві [68], який тепер збирав кошти на видання. Так як справа видання зрушилася з місця, завершувалася й підготовка матеріалів до друку: проводилося остаточне корегування, внесення правок тощо. В УІ за 1980 р. читачів було поінформовано, що “Атлас” має незадовго з’явитися, а фінансує його Допомоговий комітет на чолі з С. Куропасем. Допомоговому комітету вдалося зібрати достатньо коштів. Інформація про пожертви була поміщена на листку-вкладці у кожному примірнику книги, надрукованої накладом 2 тис. штук.

Виданий “Атлас” включав 43 кольорові карти, що охоплювали історію України від найдавніших часів до другої пол. ХХ ст. Вибір історичних періодів, віддзеркалених у картах, відповідав концепції (схемі) українського історичного процесу М. Грушевського, що не могло бути зроблене в тогочасній Україні. Крім того, було поміщено карти, що відображали розміщення таборів примусової праці в СРСР та Азії, міграцію українців до Азії та розміщення українських поселень у світі.

УІЖ відгукнувся на появу “Історичного атласу України”. В інтерв’ю директора Інституту історії та тогочасного редактора Ю. Кондуфора [637] було негативно згадано про видання, що, однак, було позитивно сприйнято в УІ [857]. У відповідь на інтерв’ю советського керівника з’явилися статті О. Домбровського [605] та Л. Шанковського в українській пресі діаспори.

В березні 1982 р. Л. Винар звернувся з листом до авторів і консультантів “Історичного атласу України”, в якому він ще раз подякував всім, хто долучився до підготовки видання й згадав про відгук на “Атлас”, опублікований в УІЖ. Він висловив сподівання, що поява атласу, підготовленого УІТ “напевно вплине на появу “Атласу історії Української РСР”, який ще був заповіджений у 1965 р.” [684, с.323] Після видання керівництво УІТ щиро подякувало чиказькому Комітетові для видання “Атласу історії України” під головуванням С. Куропася, який зайнявся збіркою коштів на видання книги, а також всім жертводавцям та людям, що дали безвідсоткові позички на нього [538]. Щоправда, виникло мале непорозуміння між авторами атласу, у зв’язку з чим в УІ за 1982 р. було опубліковано “в’яснення” ініціатора та одного із співавторів “Атласу” Є. Тютяка щодо інформації, опублікованої в газеті “Гомін України” іншим співавтором І. Теслею [REF_Ref274679164 \r \h * MERGEFORMAT 855]. Але згодом відносини були налагоджені.

Після появи “Історичного атласу України” видання було позитивно оцінене фаховими рецензентами – відомим дослідником історії та історіографії України, Т. Приймаком [937] та професійним географом, професором Віндзорського університету (Канада) І. Стебельським [945]. Обидва рецензента в цілому, не зважаючи на деякі недоліки, високо оцінили видання, підкресливши, що воно створює для західного читача новий погляд на історію України, тому що цей атлас, на відміну від відомих на заході атласів з історії Росії, простежує тяглість українського розвитку крізь час і простір [945, р.228],

подає національну інтерпретацію української історії [937, p.118].

У першій половині 1980-х рр. в Торонтському університеті почалася підготовка англomовного історичного атласу України. Том мав охоплювати 24 кольорові карти з окремим коментарем для кожної та географічним довідником, підготовлених керівником кафедри українознавчих студій університету П. Р. Магочим. Карти були виконані головним картографом університету Дж. Метьюз. У 1985 р. атлас було видано у видавництві Торонтського університету [1218]. Пізніше дослідник опрацював історичний атлас Центральної Європи, виданий у 2002 р. [1197].

У 1990-х рр. автори першого “Історичного атласу України” почали підготовку його англomовного видання. І. Тесля звертався до Л. Винара з пропозицією стати редактором, а до УІТ – видати й англomовне видання книги [56]. Ідея підготовки видання знову належала картографу Є. Тютьку [55]. Л. Винар, враховуючи наявність англomовного атласу, виданого в Торонто, одночасно зауважив, що україномовне видання могло б до підготовки материкового проекту знадобитися шкільництву та науковцям в Україні [57]. Зрештою у 1995 р. англomовний атлас було видано. Автором став Є. Тютько.

Отже, актуальний проект підготовки історичного атласу України було підтримано і реалізовано УІТ. Процес видання ускладнювався через брак фінансування, але Товариство знайшло можливості для публікації. Книга, не зважаючи на певні недоліки, більшої частини яких були свідомі його автори та редактор, довгий час була єдиним картографічним відображенням української історії. На жаль, до атласу не увійшли карти, які розкривали б розвиток української культури, релігійне життя, господарство та питання соціології й історичної демографії. Материковим вченим в той час не вдалося реалізувати проект підготовки атласу. Тому “Історичний атлас України”, виданий УІТ і, зрештою, призначений для шкіл українознавства, набув важливого значення для української картографії в цілому, а не лише як історіографічний факт.

6.4. Книжкові серії та інші видання Товариства

Підготовка до друку і публікація різноманітних видань є однією з важливих складових діяльності наукових інституцій, яка значною мірою також характеризує продуктивність праці останніх. Не було винятком і УІТ, керівництво якого розуміло потребу видавничої діяльності, вважаючи її одним із наважливіших напрямів. Книги УІТ видавалися як окремими виданнями, так і входили до видавничих серій. Кількість публікацій, на жаль, певною мірою обмежувалася фінансовим станом Товариства. Тому іноді видання книг відбувалося за кошти авторів або на видання проводилися спеціальні акції по збиранню фондів (збірки), що було поширеною практикою також інших українських наукових інституцій.

УІТ планувало важливі наукові видання чи серії від початків свого існування. Вже у 1967 р. прозвучала думка про потребу підготовки бібліографії праць М. Грушевського і ґрунтовної монографії про його життя та творчість. Крім того, за пропозицією М. Ждана обговорювалась можливість підготовки

словника українських істориків та “Української історичної енциклопедії”, а І. Каменецький запропонував започаткувати серійне видання джерел до історії України. Незадовго після цього О. Прицак подав на розгляд громадськості власний проект видання “Вступу до історії України” [707]. Проект передбачав видання дванадцяти томів історичних джерел. Пізніше його було частково реалізовано УНІГУ.

Протягом існування УІТ було засновано і видавалося низку видавничих серій: “Історичні студії”, “Монографії” (пізніше – “Історичні монографії”) (1965 – 1973), “Українські вчені” (1968 – 1970), “Українсько-єврейські студії” (від 1985), “Мемуаристика” (від 1969 до сьогодні). Започатковані в різний час, вони не завжди видавалися систематично, що було пов’язане переважно з браком коштів. Низку досліджень було видано Товариством поза серіями.

У 1965 р. з’явився перший випуск серії “Монографії”, який відкрила книга Б. Винара “Матеріяли до історії економічних дослідів на еміграції (1919 – 1964)” (Мюнхен, 1965). Наступною в цій серії у 1968 р. було видано книгу І. Витановича “Аграрна політика українських урядів 1917 – 1920 (Мюнхен, 1968), опубліковану спочатку в УІ [1059]. У 1976 р. в цій серії було видано книгу Я. Пастернака “Ранні слов’яни в історичних, археологічних та лінгвістичних дослідженнях” за редакцією М. Антоновича спільно з НТШ в Європі. І останньою (не враховуючи видань, підготовлених у співпраці з материковими дослідниками) було видано книгу М. Антоновича “Нарис історії Центрального Союзу Українського Студентства (1921 – 1945)”.

Книгу економіста та бібліографа Б. Винара, яка узагальнила відомості про дослідження з історії економіки, після видання справедливо було позитивно оцінено [968]. Вона стала фактично єдиною на той час працею з історіографії української економіки в діаспорі та, певною мірою, джерелом інформації про провідних українських економістів. В Україні дослідження було перевидано 2005 р. у збірці праць дослідника “Економічний колоніалізм в Україні та інші праці” [983].

Дослідження відомого економіста І. Витановича [1058] спочатку частинами було опубліковане в УІ. Вчений був дуже зайнятий написанням гасел до ЕУ [287], але погодився на пропозицію Л. Винара вислати працю для публікації після уточнення джерел до неї [289]. Через те, що І. Витанович не мав друкарської машинки, редактор просив його знайти в Чикаго когось із знайомих, хто міг би надрукувати цей текст, з оплатою Товариством праці машиністки, або прислати рукопис [3]. Пізніше виник задум, з огляду на брак відповідних досліджень, видати його окремою книгою [4]. Через багато років, після смерті автора дружина вченого написала, що з проханням придбати книгу до неї зверталися дослідники з Японії та Німеччини, що займалися вивченням історії Визвольних змагань [REF _Ref272524193 \r \h * MERGEFORMAT 286], що певною мірою свідчить про правильність прийнятого УІТ рішення про публікацію дослідження книгою.

Рукопис праці Я. Пастернака “Ранні слов’яни в історичних та археологічних дослідженнях” УІТ одержало для видання в 1970 р., про що було

повідомлено в “Бюлетені” [661, с.197-198] та УІ [830]. Головний тягар по підготовці праці до друку, зрозуміло, ліг на плечі редактора – М. Антоновича, який, хоч і не був археологом за фахом, зумів якісно виконати роботу. Рукопис не мав закінчення [222], що ускладнювало його підготовку [959, с.121]. Після смерті Я. Пастернака його вдова чистовий варіант тексту спочатку передала до УНІГУ [533, с.11], який планував підготувати до друку всю наукову спадщину археолога.

На жаль, видання праць УНІГУ не було здійснено і М. Пастернак звернулася до УІТ, одним із членів-засновників якого був її чоловік, з проханням про публікацію цієї книги [959, с.115]. УІТ домовилося щодо спільного видання з НТШ в Європі, дійсним членом якого багато років також був археолог. Але у переданому М. Пастернак варіанті праці не було тексту останньої частини, хоч і були примітки до неї. Книгу було вирішено видавати і її редактор М. Антонович розшукував текст останньої частини для публікації [432], який було одержано [394] і в повному обсязі її було видано у друкарні “Логос” в Німеччині. Не зважаючи на майже річну затримку видання, технічні складнощі [85], книгу, що одержала схвальні відгуки, незадовго після видання було презентовано в Торонто. При підготовці видання серед членів УІТ проводилося збирання коштів на друк, а прибутки від розпродажу книги планувалося призначити на побудову пам’ятника вченому на його могилі. Одночасно виданням книги було відзначено 10-ліття УІ та 100-ліття НТШ. Таким чином було поглиблено співпрацю з НТШ в Європі та його ІФС. Того ж року було видано невелику студію археолога “Важливі проблеми етногенези українського народу в світлі археологічних досліджень” [1133], яка спочатку також була надрукована в журналі Товариства.

Л. Винар запропонував М. Антоновичу, який був активним діячем студентських організацій, підготувати до друку дослідження про головну студентську організацію – Центральний союз українського студентства, що об’єднував у міжвоєнний період студентську молодь в еміграції. Опрацьовувати тему дослідник почав ще наприкінці 1940-х рр., написавши на основі архівних джерел та літератури науковий нарис. Але тоді автор через різні причини так і не опублікував його. Після пропозиції Л. Винара було вирішено надрукувати дослідження у початковому варіанті, тому що на думку автора, “в такому вигляді цей нарис має своє значення”, бо більшість використаних при його написанні матеріалів були вже на час публікації втраченими або малодоступними [962, с.5]. Залишив автор й оцінки описуваних подій, які мав під час написання дослідження, що надавало останньому рис пам’ятки часу. Відносно невелика праця, що вийшла в серії “Монографії” [962] сьогодні є важливим історіографічним джерелом та чи не єдиним дослідженням діяльності організації.

Влітку 1965 р. з’явилася й серія “Історичні студії”, започаткована передруком статті Л. Винара з журналу “The Ukrainian Quarterly” “Українські козаки і Ватикан у 1594 р.”. Ця серія передбачала публікацію невеликих за обсягом досліджень, що нагадувало серію НТШ “Доповіді-Papers” або

засновану пізніше гарвардську “Offprint Series”. Серед виданих книг значна частина була т.зв. “відбитками” з УІ. Видання т.зв. “відбиток” (передруку статей у вигляді невеликих книг) було досить поширеним у видавничій діяльності українських наукових інституцій та періодичних видань, тому УІТ також досить часто практикувало друк окремими книжечками найкращих статей з УІ [REF_Ref274680839 \r \h * MERGEFORMAT 1106; REF_Ref274680843 \r \h * MERGEFORMAT 1109; 1486; 1087; 1088 та ін.]. Видавалися відбитками й статті декого з неукраїнських авторів [955; 946].

Ідеєю видавати “відбитки” з УІ з метою створення невеликої історичної бібліотеки та збільшення грошових надходжень Л. Винар поділився з Р.

Климкевичем ще у березні 1964 р. [336]. Їх видання уможливило замовлення та одержання бібліотеками й всіма бажаними окремими публікацій, в яких вони були б зацікавлені, а не цілого журналу. Видані “відбитками” праці з нагоди ювілеїв УІ [1000; 988] давали можливість висилати їх можливим жертводавцям, в першу чергу установам, для ознайомлення зі здобутками журналу та Товариства в контексті розміркувань над станом історичної науки.

Перший випуск серії УІТ, як і невеличкі за обсягом видання НТШ, мав назву “Papers”. Наступні випуски виходили вже під назвою “Історичні студії”. Серія видавалася до 1974 р. і в ній вийшло 14 випусків, серед яких були дослідження О. Оглоблина “Проблема державної влади на Україні за Хмельниччини й Переяславська угода 1654 року” (ч.2, 1966), “Михайло Сергійович Грушевський” (ч.4, 1966), “Микола Василенко й Вадим Модзалевський” (ч.7, 1968), “Проблема схеми історії України 19-20 століття (до 1917 року)” (ч.10, 1973), Л. Винара “Огляд історичної літератури про початки козаччини” (ч.4, 1966), “Михайло Грушевський в боротьбі за український університет” (ч.6, 1968), “Юліян Бачинський – видатний дослідник української еміграції” (ч.9, 1971), “Питання походження полковника Максима Кривоноса”, (ч.12, 1973), Б. Мартоса “М.С. Грушевський, яким я його знав” (ч.5, 1966), М. Ждана “До питання про залежність Галицько-Волинської Русі від Золотої Орди” (ч.8, 1968), “Романовичі і Німецький Хрестоносний Орден”, (ч.14, 1973), Т. Мацькова “Україна в звітах англійського посла з Москви (1705 – 1710)” (ч.11, 1973) та розвідка о. О. Барана “Козаки на імператорській службі в роках 1635 – 1636” (ч.13, 1974). Всі видання серії проходили апробацію в УІ, а публікація невеликих за обсягом видань малими накладками давала можливість в окремих бібліотеках, зокрема шкільних, створювати збірки історичної літератури.

У 1968 р. було започатковано серію “Українські вчені”. Від заснування в ній вийшло всього два дослідження: Л. Биковського “Михайло Олександрович Міллер, 1883 – 1968” (ч.1, 1969) та М. Ждана “Микола Чубатий – з нагоди 80-ліття” (ч.2, 1970). Виданням останньої, як і появи ювілейної статті в журналі, певною мірою був незадоволений О. Оглоблин, який в цей час ображався на М. Чубатого (котрого в свій час запропонував до Управи УІТ) у зв’язку з низкою публікацій останнього щодо Гарвардського осередку. Л. Винар заперечив думку про “забронзування” відомого дослідника, вважаючи що М. Чубатий

“дещо в історіографії зробив і тому треба було відзначити його 80-ліття як члена Управи УІТ і історика” [466459]. Але пізніше, коли конфлікт було залагоджено, О. Оглоблин зауважив, що саме УІ та УІТ започаткували вшанування М. Чубатого з нагоди його 80-ліття, що продовжив і Гарвард [379]. У 1976 р. УІТ стало видавцем невеликого дослідження Я. Падоха про М. Чубатого, яке вийшло окремою книжкою на основі статті в УІ.

У 1969 р. вийшов перший випуск серії “Мемуаристика” – книга Л. Биковського “Від Привороття до Трапезунду”. У 1971 р. в цій серії вийшли його ж спомини “Книгарні – бібліотеки – академія” (автор подарував частину накладу УІТ), а в 1973 р. – спомини відомого журналіста, публіциста та громадського діяча І. Світа “Українсько-японські взаємини 1903 – 1945. Історичний огляд і спостереження”.

Л. Биковський був одним із найперших членів УІТ та співробітників його журналу [REF _Ref274681273 \r \h * MERGEFORMAT 527, арк.2; 524]. Інженер-економіст за фахом, був відомий також як бібліолог і мемуарист. Навчався в Політехнічному та Лісовому інститутах у Петербурзі, Кам’янець-Подільському та Варшавському університетах, УГА в Подебрадах. Мав і дві фахові бібліотечні освіти і працював у бібліотеках Української Академії Наук, Кам’янець-Подільського та Варшавського університетів. Був співробітником різних підрозділів Міністерств гетьманського уряду. Протягом життя Л. Биковський зустрічався з багатьма відомими політиками та науковцями і його спогади мають значний інтерес для дослідника.

До друку він підготував кілька частин спогадів, що охоплювали більшу частину його життя. Дві перші з них – “Від Привороття до Трапезунду. Спомини (1895 – 1918)” (1969) та “Книгарні – бібліотеки – академія. Спомини. (1918 – 1922)” (1971) – були опубліковані Товариством, дві наступні – “З Генеральної губернії до Вартегау. Спомини. 1944 – 1945” (1973) та “Ваймарські часи. Спомини. 1945” (1970), які є важливим джерелом до історії еміграції під час Другої світової війни, були видані Українським суходоловим інститутом, створеним в середині 1940-х років з ініціативи Л. Биковського. Останній том спогадів, присвячений діяльності Денверської групи УВАН, активним діячем якої був їх автор, були опубліковані в 1974 р. під грифом Українського бібліологічного інституту, заснованого ним разом із Л. Винарем у 1960-х рр. ХХ ст.

Спомини автор писав у США, на автобіографічній основі, приділяючи особливу увагу “діяльності видавничо-культурній” [254]. Він повідомляв, що праця йде “...поволі, на підставі передовсім моїх архівів, а потім буду доповнювати ці відомості за поміччю інших учасників тих подій” [254]. Першу частину він почав писати восени 1963, про що повідомив в листі до Л. Винара: “...в міжчасі я почав складати свій *життєпис* [підкреслення Л. Биковського. – А.А.]. З того написав я п’ять розділів від 1895 до 1918 року. [...]. Після опублікування згаданих п’яти розділів в різних часописах приступлю до писання другого циклу п.н. “Київська доба” (1918 – 1921), що становитиме другий том моїх споминів” [REF _Ref273730855 \r \h * MERGEFORMAT 247].

Передмову до першого тому споминів написав О. Оглоблін, до другого – Н. Полонська-Василенко, для чого Л. Биковський вислав машинопис дослідникам [472; 24].

Спогади Л. Биковського “Книгарні – бібліотеки – академія” редагував О. Оглоблін. Він підтвердив можливість їх публікації, але пропонував, щоб автор змінив “деякі уступи”, присвячені Гетьманатові 1918 р., бо “УІТ мусить стояти вище перестарілих партійних чвар, які довели до руїни нашої державности” [378]. Спогади Л. Биковського готувалися видавництвом “Дніпрова хвиля” і друкувалося у друкарнях “Логос” в Мюнхені та “Цицера” в Гамбурзі, з якими співпрацювало УІТ. Спомини дослідник писав не лише по пам’яті, а й підтверджуючи рефлексії джерелами та літературою, дуже уважно, намагаючись знайти потрібні видання. В цей час Л. Биковський працював і над автобібліографією, до якої вступне слово мав написати Л. Винар [254]. Пізніше книгу було перевидано в Україні з різноманітними додатками [973]. При опрацюванні дослідження він також старався перевірити точність даних про власні публікації “де візу”, замовляючи потрібні видання через бібліотеку Конгресу США, Слов’янську бібліотеку в Празі [250], Національну бібліотеку у Варшаві [251], бібліотеку Ягеллонського університету в Кракові [252], у знайомих книголюбів – зокрема, Миколи (Мікулаша) Неврлі зі Словаччини та ін.

Книгу І. Світа, багатолітнього члена УІТ та співробітника УІ від першої половини 1960-х рр., можна охарактеризувати як мемуарно-історичний твір, заснований на безпосередніх спостереженнях автора, його записках, щоденнику, листуванні, різномовній пресі та відповідній історичній літературі [1038, с.IX]. Автор, який був журналістом, перебував у Маньчжурії у 1930-х – 1940-х рр. Працював у філії Просвіти в Харбіні, був секретарем Українського національного дому та співзасновником громадської організації Українська національна колонія в Маньчжурії. В цей час співпрацював та був редактором кількох журналів та газет, публікував статті українською, японською та китайською мовами. Його праці були переважно присвячені українцям в Азії, зокрема на Далекому Сході.

Не зважаючи на те, що І. Світ не був професійним істориком, як фахівець -сходознавець він високо цінувався професійними дослідниками. У 1964 р. на запрошення О. Пріцака допомагав йому в підготовці деяких сходознавчих досліджень, співпрацював з Г. Костюком під час опрацювання останнім матеріалів для праці про О. Досвітнього [249].

Текст споминів, написаний в др. пол. 1960-х рр. [395] спочатку друкувався частинами на сторінках журналу “Визвольний шлях” в Лондоні і мав бути виданий його видавництвом окремою книгою, але цього не було зроблено й видавництво не відповідало на листи автора щодо цього питання. Л. Биковський, який був добре знайомим з І. Світом, порадив звернутися до Л. Винара, одночасно повідомивши останнього про можливість публікації книги [256]. Л. Биковський справедливо вважав, що ці спомини є унікальним історичним матеріалом [255]. Домовленості було зроблено й книга вийшла

друком на початку 1973 р. Цікавий матеріал та висока якість виконання видання визначили його популярність і численні замовлення від читачів, а також американських університетських бібліотек [398].

Дослідженню постаті М. Грушевського УІТ завжди приділяло значну увагу. М. Грушевський як історик, організатор науки і громадський діяч від 1966 р. був одним із головних об'єктів дослідницької та конференційної діяльності УІТ. Від початку в УІ друкувалися присвячені йому дослідження, спогади та архівні матеріали. Серед перших публікацій серії “Історичні студії” кілька випусків було присвячено М. Грушевському. У липні 1970 р. появилася монографія Л. Винара “Михайло Грушевський і Наукове товариство ім. Шевченка” [1025; 1026]. З 1972 р. матеріали про вченого в журналі було виокремлено спеціальною рубрикою “Матеріали до вивчення життя і творчості Михайла Грушевського”, а з 1974 р. рубрику було перейменовано на “Грушевськіана” та започатковано нову, однойменну, серію видань УІТ.

Першим випуском серії стала праця Л. Винара “Автобіографія Михайла Грушевського з 1906 і 1926 років як джерело до вивчення його життя і творчості” [994]. Важко було знайти автобіографію видатного вченого 1926 р., яка стала бібліографічною рідкістю. Її, за твердженням дослідника, було вилучено з бібліотек та знищено, але пошуки не припинялися. Молодий вчений звертався до колег з проханням допомогти в пошуку [2]. Нарешті Л. Биковському вдалося одержати примірник із однієї з університетських бібліотек Росії [995, с.5]. Другий випуск серії – “Автобіографія М. Грушевського 1926 р.”, за редакцією і з примітками Л. Винара, а також з ґрунтовною статтею-коментарем – появилася за кілька років (1981). Обидва видання як доповнені варіанти статей з УІ були надруковані в “Логосі”. Пізніше в цій серії з'явилося дослідження М. Грушевського про В. Антоновича [1062].

Деякі видання, присвячені М. Грушевському, видавалися поза серіями. У 1984 р. було заплановано окремий збірник, присвячений М. Грушевському, за рік – за редакцією Л. Винара планувалося видати “Михайло Грушевський, 1866 – 1934. Бібліографічний довідник”, що було реалізовано [1181]. Прихід з продажу був призначений на Видавничий фонд М. Грушевського. У 1986 р. в серії “Грушевськіана” було заплановано так і не реалізоване видання англійського збірника “Михайло Грушевський і справа фальсифікації історії України й Росії”, а також збірник праць М. Грушевського та про нього [844].

У 1966 р., з нагоди 100-ліття з дня народження М. Грушевського, Л. Винар наголосив на потребі підготовки і видання перекладу англійською мовою “Історії України-Руси”. У 1967 р. це питання було винесене на обговорення в пресі. В УІ було відзначено: “З наших членів це питання заторкнули в своїх статтях Л. Шанковський і Л. Винар. Останнім часом до Управи УІТ звернувся п. Маріян Коць і д-р Ричок, які готові взяти на себе фінансування перекладу “Історії”. Майже рівночасно з рамені Асоціації Українських Професорів у цій справі звернувся проф. М. Мельник. Ці проекти розглядаються Управою УІТ. Просимо всіх заінтересованих перекладом і виданням “Історії України-Руси” звернутися до секретаря УІТ” [531].

Члени УІТ уважали, що переклад, зокрема, томів від початків козаччини до кінця Хмельниччини, потрібно робити. Дехто вважав, що ця частина монументальної праці не потребує значніших коментарів і обширніших бібліографічних доповнень. В УІ відзначалося, що Управа УІТ вважає, що цією справою повинні зайнятися УВАН, НТШ і УІТ [REF _Ref274682429 \r \h * MERGEFORMAT 531]. А також було підкреслено ініціативу фінансування перекладу “Історії України-Руси” з боку відомого мецената М. Коця. Він разом із др. Романом Ричком запропонував фінансувати друк видання, хоча зауважив, що “ми мусимо брати під увагу наші еміграційні спроможності, і тому деяку роботу треба буде виконувати з громадського обов’язку” [362].

Було обговорено процес підготовки перекладу. М. Коць пропонував знайти кількох молодих людей і вже перший том поділити на частини та почати перекладати [362]. Одночасно він додавав, що В. Кубійович “не вважає це видання за конечне, і радить його не робити, бо каже що усі історики, зацікавлені Україною, читають українську мову і мають доступ до українськомовної книжки” [362]. Видавець вважав, що твір перекладати треба негайно, але не було можливості оплатити працю перекладачів принаймні за два перших томи [360]. Зрозуміло, що це дуже ускладнювало пошук людей, які могли б якісно виконати переклад.

Майже одночасно УААУП взяла на себе реалізацію ідеї підготовки англomовного видання, але не змогла її завершити і головною причиною знову ж був брак фінансування. Пізніше виконати переклад бралось НТШ в Америці, але з різних причин це також не вдалось реалізувати. В середині 1980-х рр. УІТ повернулося до розгляду можливості видати англomовний переклад томів, де висвітлювалася історія української козаччини (томи від 7-го до 10-го “Історії України-Руси”) [763], але незадовго ці функції взяв на себе КІУС, якому вдалось розгорнути активну працю по здійсненню англomовного перекладу фундаментальної праці М. Грушевського. Центром дослідження історії України ім. Петра Яцика в кін. 1990-х – 2000-х рр. було підготовлено і видано декілька томів та продовжується опрацювання наступних.

В 1969 р. до УІТ з пропозицією перевидання “Історії України-Руси” Комітетом українців Канади звернувся Я. Кальба, ексекютивний директор останнього [172]. УІТ при умові полагождення справи з копірайтом брав на себе зобов’язання оформити видання – додати нове впровадження-передмову, додати нові розділи з найновішої історії, окремий розділ про еміграцію і доповнити бібліографію. Крім того, розглядалася можливість включення ілюстрацій [173]. Але так як частина дослідників, подібно до В. Кубійовича, вважали, що існуючого перевидання 1950-х рр. достатньо, цей проект теж залишився незавершеним.

У зв’язку із відзначенням Товариством у 1984 р. Року Михайла Грушевського, було запроєктовано видати: 1) бібліографію праць М. Грушевського з впровадженням; 2) статті вченого з кийвської “України”, присвячені діячам українського відродження й українським історикам; 3) вибірку публіцистичних статей М. Грушевського, які є важливими для пізнання

його світогляду; 4) ювілейний збірник (два окремі випуски “Українського історика”), присвячений М. Грушевському та 5) передрук важливих статей і джерельних матеріалів про М. Грушевського, які друкувалися в українських і іншомовних наукових виданнях [833, с.194-195]. Трохи згодом цей проект поповнився планом видання збірника, присвяченого історичній схемі М. Грушевського та центральним темам української історіографії, а також праць вченого, присвячених творцям Нової України – В. Антоновичу, М. Костомарову, П. Кулішу, І. Франкові та іншим.

Історія України тісно пов’язана з історіями сусідніх народів та їх країн і з постійними найближчими сусідами українців на рідних землях – росіянами, білорусами, греками, поляками, болгарами, гагаузами, євреями, які з давніх часів проживають на території України. Найскладнішими – так історично склалося – були відносини з польським та єврейським етносами. Для українців діаспори українсько-єврейські відносини були дуже складною і постійно актуальною проблемою. В США протягом довгого часу створювався негативний образ українця через погроми, що відбувалися на її території. Крім того, українців часом звинувачували в колабораціонізмі з фашистами та допомогі у винищенні єврейського населення, що визначало важливість наукового неупередженого дослідження українсько-єврейських відносин, співпраці з єврейськими дослідниками у вивченні цього питання, організації наукових конференцій для обговорення важливих аспектів наукової проблеми, публікації джерел, що давали б матеріал для нових досліджень.

Більшість наукових установ – українських, українсько-канадських і українсько-американських – намагалися приділяти увагу питанню українсько-єврейських відносин. Зокрема, в УВАН діяла Комісія вивчення історії українсько-жидівських [офіційна назва. – А.А.] взаємин на чолі з Я. Чижем. Заступником голови був Й. Ліхтен, а секретарем – О. Домбровський [1320, с.76]. В УВАН та інших наукових установах відбувалися наукові конференції та виходили окремі видання. У жовтні 1988 р. в МекМастерському університеті (Канада) відбулася наукова конференція, присвячена українсько-єврейським відносинам в історичній перспективі, доповіді якої було опубліковано КІУС під ред. П. Потічного та Г. Астера [1219].

УІТ не залишалося в стороні у вивченні цієї непростой проблеми. У липні 1980 р. було видано англomовну монографію Л. Биковського “Solomon I. Goldelman: A Portrait of a Politician and Educator (1885 – 1974)” (“Соломон Гольдельман: портрет політика і педагога”) [944]. Ця праця, присвячена відомому єврейському діячеві часів Визвольних змагань, авторові книги про Єврейську культурно-національну автономію в Україні [1193], була одним із важливих досліджень українсько-єврейських стосунків та проявом і прикладом позитивної побудови відносин між представниками українського й єврейського народів. З її виходом у керівництва УІТ виникла ідея продовження публікацій з українсько-єврейської проблематики. В цей час ще можна було знайти багато очевидців, які знали, хто, або самі допомагали євреям під час фашистської окупації. Тому важливим задумом стала підготовка збірника матеріалів,

присвяченого українсько-єврейській проблематиці, що мав складатися із записів свідчень очевидців українсько-єврейських відносин за часів Другої світової війни [812], який, на жаль, так і не вдалося реалізувати.

У 1985 р. у керівництва УІТ виникла ідея започаткувати видавничу серію “Українсько-єврейські студії”, у першому випуску якої було видано англomовну працю Т. Гунчака “Симон Петлюра та євреї: переоцінка” (“Symon Petliura and the Jews: A Reappraisal”). Початковий задум написати про С. Петлюру та єврейство виник під час спілкування майбутнього автора у Ратгерському університеті з проф. С. Бароном, який був головним редактором журналу “Єврейські соціальні студії” (“Jewish Social Studies”) і запропонував подати таку статтю до видання. Проблема була достатньо гострою та контроверсійною, вимагала серйозного дослідження. Тому вчений скористався запрошенням, опублікувавши статтю у липні 1969 р. Поява дослідження викликала заперечення З. Чайковського, на яке Т. Гунчак опублікував відповідь з новими аргументами [592, с.44]. Ці матеріали було зібрано в книгу, видану УІТ за підтримки родини Тетяни та Ярослава Романишиних [923; 195]. Крім дослідження, базованого на численних джерелах, до книги увійшли тогочасні документи в перекладі на англійську мову та бібліографія українсько-єврейських взаємин. Книга вийшла як початок серії українсько-єврейських дослідів. Автор, спираючись на різноманітні джерела, переконливо доводив іноземному читачеві, що уряд УНР надав єврейському етносу національну автономію, яка по-суті, вперше в історії визнавала його як окрему націю.

Важливе значення для розуміння особливостей вивчення українсько-єврейської проблеми має оцінка праці Т. Гунчака, викладена в публікації докторанта Торонтського університету Г. Абрамсона, присвячена історіографії єврейства в Українській революції 1917 – 1920 рр., що вийшла в 1990 р. у “Journal of Ukrainian Studies” [1185]. Автор пізніше виданої монографії “A Prayer for the Government. Ukrainian and Jews in Revolutionary Times, 1917 – 1920” [1184] оцінив дослідження доволі критично, але відзначив, що воно започаткувало новий етап дискусії між українськими та єврейськими дослідниками [1185, pp.39-40]. В одному із обіжних листів згадувалося про згоду Т. Гунчака підготувати другий випуск серії про українсько-єврейські взаємини [684, с.347-348], який не було видано. Але через багато років в Україні було здійснено перевидання книги про С. Петлюру з джерельними доповненнями [924].

На початку 1980-х рр. почалася підготовка до друку праці Т. Мацькова “English Reports of Mazepa: Hetman of Ukraine and Prince of the Holy Roman Empire. 1687 – 1709” [929]. Т. Мацьків є одним із визнаних фахівців у вивченні постаті гетьмана. Він автор чотирьох монографій про І. Мазепу, а також численних досліджень, опублікованих різними мовами, присвячених різним аспектам історії Козацько-Гетьманської держави [502]. З УІТ він співпрацював від початку діяльності Товариства. Опублікована книга була розширеним та переробленим варіантом видання 1967 р. “Prince of Mazepa. Hetman of Ukraine in Contemporary English Publications. 1687 – 1709” [REF _Ref274684040 \r \h *

MERGEFORMAT 930]. В книзі розглядалися біографія гетьмана, повідомлення про нього англійської преси, відображення діяльності в мемуарах англійців та – вперше – повідомлення англійських дипломатів про Мазепу. До книги також увійшли додатки, бібліографія праць про гетьмана та іменний покажчик. Дослідження було базоване на численних джерелах і стало важливим внеском у закордонну мазепіану.

Одним із засобів розвитку українознавчих студій в американських університетах були етнічні дослідження, які проводилися в деяких із них. Члени УІТ брали участь у діяльності подібних та советознавчих інституцій. Так, Л. Винар став засновником і директором Центру дослідів етнічної преси в Кентському державному університеті. Він намагався якнайбільше включити до вивчення у центрі українську проблематику, таким чином поширивши її на терені американських дослідницьких зацікавлень [661, с.219; 903, с.150]. Будучи засновником та, з 1980 до 1996 р., редактором американського журналу етнічних досліджень “Ethnic Forum”, він намагався використати й цю трибуну для публікації українознавчих праць. В журналі серед відомих американських дослідників співпрацювали і вчені українського походження В. Ісаїв, І. Стебельський, Д. Штогрин та ін.

Ще один із членів УІТ Б. Боцюрків очолював Інститут советських і східноєвропейських студій при Карлтонському університеті в Оттаві. Автор численних наукових досліджень та учасник багатьох конференцій УІТ, він став організатором конференції з питань релігії та атеїзму в комуністичних суспільствах в березні – квітні 1971 р., в якій з українських вчених взяв участь також відомий фахівець з питань еміграції та етнічних досліджень В. Маркусь. У лютому 1971 р. в Джан Керол університеті (США) відбулася конференція, присвячена етнічним дослідженням, було створено Академічну раду для вивчення етнічних груп, яку очолив член УІТ, професор цього університету М. Пап [REF _Ref272441764 \r \h * MERGEFORMAT 661, с.218].

Спільно з Інститутом советських та східноєвропейських досліджень цього університету під керівництвом М. Папа у 1985 р. УІТ організувало конференцію про російську імперську політику. Того ж року у видавництві Кентського державного університету видало збірник “Російський імперіалізм: деякі аспекти царистської та советської колоніальної практики” (“Russian Empire: Some aspects of Tsarist and Soviet colonial Practices”), присвячений пам’яті М. Грушевського. У збірнику було опубліковано статті відомих советологів Б. Боцюркова (директора Інституту советських та східноєвропейських студій при Карлтонському університеті в Оттаві), Д. Данна (D.J. Dunn, директор Інституту советських та східноєвропейських студій Південно-західного техаського державного університету в м. Сан Маркос (штат Техас)), В. Кіпела (V. Kipel, президент Білоруського інституту мистецтв та наук, Нью-Йорк), Р. Шпорлюка (професор Мічиганського університету), А. Ідзеліса (A. Idzelis, професор Кентського державного університету) та ін.

Збірник включав статті про російський імперіалізм, про Білорусь під російською окупацією, про советську колоніальну практику в країнах

Прибалтики, Кавказу і Закавказзя, Середньої Азії та ін. Таким чином, це англomовне видання сприяло поширенню інформації про сутність російського впливу на частини ССРСР. Грант на підготовку та публікацію книги надала НР при СКВУ та УІТ. На книгу появилися позитивні рецензії в різних виданнях, зокрема в “Canadian Slavonic Papers” [926], “Harvard Ukrainian Studies” [928], “Jahrbücher für Geschichte Osteuropas” [931] та ін.

У 1987 р. обговорювалося видання англomовного збірника матеріалів про знищення советською владою мирного населення у Вінниці “The Tragedy of Vynitsia: Materials on Stalin’s Policy of Extermination in Ukraine During the Great Purge, 1936 – 1938” за редакцією І. Каменецького, який займався підготовкою видання до друку [331]. Видання складалося з чотирьох розділів: вступу, свідчень і слухання справи, оцінювання та порівняння та тексту офіційного звіту німецького уряду про масові вбивства. Остання частина складається з трьох підрозділів: медичного, кримінального (слідчого) та юридичного звітів.

З початком підготовки видання ним зацікавився директор Українського дослідницько-документаційного центра в Нью-Йорку Т. Гунчак. В жовтні 1987 р. Л. Винар повідомив його про те, що О. Скоп став спонсором видання і що з редактором збірника І. Каменецьким укладено письмову угоду публічної збірки грошей. Збірник, для контролю за друком, мав друкуватися в Мічигані, де мешкав редактор. За рішенням п. Скопа, прибуток від продажу видання був призначений на Видавничий фонд УІТ для публікації наукових праць з історії України ХХ ст. Збірник видавався поза серіями [REF _Ref274684706 \r \h * MERGEFORMAT 303]. Одночасно Л. Винар поцікавився можливістю у разі співпраці використання фотодокументів Центру про злочин у Вінниці [REF _Ref274684706 \r \h * MERGEFORMAT 303].

За якийсь час в серії “Монографії” було заплановано видати обширне англomовне дослідження І. Каменецького “Україна і Третій Райх. Нацистська імперіалістична політика у Східній Європі”. Це видання активно обговорювалося у листуванні дослідника з Л. Винарем, про його підготовку згадувалося на сторінках УІ [REF _Ref274684733 \r \h * MERGEFORMAT 819], але пізніше було видано без фірмування УІТ в одному із університетських видавництв, яке повністю взяло на себе всі видавничі видатки.

В серпні 1988 р. з І. Каменецьким було підписано новий контракт у зв’язку із певними змінами у змісті видання про Вінницю [332]. Праця над проектом не була легкою, бо потрібно було дуже уважно перекласти і відредагувати значну кількість документів. Він робив переклади, укладав текст і організовував коректу. Допомога редагувати видання також Л. Винар, який зауважив в ньому важливі недоліки, на які вказував для виправлення [333]. Після видання книги того ж року силами УІТ, Фондації ім. І. Багряного та Українського дослідницького документаційного центру, воно набуло поширення в бібліотеках світу, в першу чергу американських і канадських. Л. Винар пропонував редакторам газет помістити інформативні статті про книгу [139]. У 1992 р. з’явилися позитивні рецензії на видання у відомих славістичних журналах “Slavic Review” [1217] та “The Slavonic and East European Review” [

942]. Рецензенти відзначали важливе значення видання та докладно характеризували його зміст.

УІТ мало кілька видавничих проєктів, пов'язаних із біографічними дослідженнями, до яких, в першу чергу, слід віднести проєкт підготовки біографічного словника українських істориків та книжкову серію “Українські вчені”. Ідея підготовки до видання словника обговорювалася в листуванні ще в 1963 р. [212]. Советськими дослідниками 1966 р. також було запланована публікація подібного біо-бібліографічного видання. Але дослідники в діаспорі побоювалися, що в материковому проєкті імена багатьох вчених будуть замовчані. У 1967 р. з пропозицією підготувати відповідний словник Товариством виступив М. Ждан, а редактор УІ звертався до багатьох колег з проханням надсилати інформації про себе, а також щодо написання статей про українських вчених. При цьому він часто наголошував на потребі висвітлення окремих маловідомих аспектів [5].

У 1975 р. відомим українським бібліографом і літературознавцем Д. Штогриним було видано біографічний словник “Ukrainians in North America: A Bibliographical Directory of Noteworthy Men and Women of Ukrainian Origin in the United States and Canada” [1540] (“Біографічний довідник українців в Північній Америці”). Автору він “коштував” три роки роботи та два роки “замкнення від світу” [412], і містив важливу коротку біографічну інформацію про українців в США та Канаді. Але проєкт УІТ створення біографічного словника істориків, який охоплював би широкі хронологічні та географічні межі, залишився актуальною науково-видавничою проблемою.

Згадки про потребу підготовки та видання обширного біографічного словника з'являлися в журналі та бюлетені Товариства. У 1978 р. було уточнено його зміст: він мав включати біографії українських істориків та дослідників допоміжних історичних наук та охоплювати постаті від ХІ до ХХ століття включно. Це мала бути колективна праця, виконана під керівництвом О. Оглоблина та за допомогою В. Кубійовича, який обіцяв допомогти з матеріалами, принаймні фотоматеріалами з ЕУ [662, с.143-144]. Словник мав з'явитися спочатку в українській, потім – в англійській мовах.

Авторами видання мали стати члени УІТ і запрошені співробітники. Для підготовки видання пропонувалося створити комітет (Б. Винар та О. Оглоблин), які б визначилися з характером (“профілем”) біографічних статей. Члени Управи УІТ та редколегії журналу мали відповідати за окремі “букви”, щоб скласти список істориків (критерієм для виокремлення постатей мала стати наявність наукових праць з історії). Крім того, проф. права Б. Цюцюра мав уложити список істориків права, археолог Н. Кордиш-Головко – список археологів. Планувалося біографічний словник частинами друкувати в УІ. Повідомлялося, що за цю працю УІТ, на жаль, не зможе заплатити гонорарів, бо не має на це коштів, але висловлювалося сподівання, що члени Товариства на цій підготовчій стадії допоможуть “без нагороди” [684, с.316-317].

До питання біографічного словника головний редактор УІ повернувся у лютому 1979 р. В листі до членів Управи Товариства та редколегії його

журналу він повідомив, що список прізвищ для підготовки гасел словника будуть укладати Л. Винар (від А до К) та Б. Винар (Л-Я). Також було відзначено, що може з'явитися можливість оплати гонорарів авторам біографічно-історіографічних нарисів і запрошувалося до співпраці. Статті мали включати біографічні дані вчених, стислу характеристику наукової творчості та вибрану бібліографію. Таким чином, кілька проектів були безпосередньо пов'язаними між собою і допомогти в їх реалізації могла активність членів Товариства, котрі мали прислати бібліографічні та інші матеріали про себе. Тому майже одночасно планувалося підготувати видання поточної бібліографії україніки та набути матеріали для підготовки біографічного словника українських істориків.

В УІ у 1979 р. редакція також в черговий раз згадала про створення біографічного словника. Знову зазначалося, що документація життя і творчості українських вчених є однією з найбільш занедбаних ділянок досліду. Членів Товариства просили зголошуватися до співпраці, а також надсилати матеріали (друковані та архівні) про українських істориків і дослідників допоміжних історичних наук. Тут також зазначалося, що деякі гасла можуть публікуватися в журналі [779].

У 1980 р. в “Хроніці” журналу було поміщено інформацію про структуру словникових статей, які мали складатися з трьох частин: біографії, характеристики наукової творчості та вибраної бібліографії. Управа УІТ в черговий раз пропонувала надсилати інформацію про себе та зголошуватися до співпраці. Всіх зацікавлених просили вислати друковані та недруковані матеріали: статті, спомини, фотографії та недруковані рукописи (напр., спогади та недруковані замітки про окремих істориків) [778]. Організатор збирання інформації про дослідників у діаспорі Л. Винар підкреслив, що “люди живуть, працюють і доки живі – треба відмітити їхню працю – хоч би і тому, щоб дали ще за свого життя справки і тим допомогли майбутнім історикам” [424].

Проект в задуманому вигляді реалізовано в той час не було, але до нього повернулися пізніше, вже у вигляді словника про істориків, репресованих советською владою. Було підготовлено список з короткими біографічними довідками. Список включав істориків, істориків права, етнографів, археологів, мистецтвознавців, економістів. М. Антонович, одержавши його, запропонував включити до нього також істориків літератури та висловив зауваги до тексту, що свідчили про потребу докладнішого опрацювання матеріалів [241]. Л. Винар звертався до відомого археолога Н. Кордиш-Головко з проханням допомогти з упорядкуванням списку репресованих археологів [358]. Одним із головних упорядників цього словника був О. Оглоблин. На жаль, словник так і не було підготовлено, хоча в журналі друкувалися біографічні дослідження, присвячені окремим вченим, з яких також робилися окремі “відбитки”.

Біографічні дослідження, що проводилися членами УІТ, значною мірою мали створити найповніший образ історика. Про відомих вчених минулого, доробок яких був опублікованим, як і частина архівних матеріалів, праці переважно писалися “традиційним способом”. При написанні біографічних

досліджень про вчених, що жили і працювали в діаспорі, часто проблема була в тому, що архівні документи та листування, які переважно складають біографічну основу персональних досліджень, зберігалися в сімейних збірках, зрідка – в архівах наукових інституцій, членом яких був дослідник, а часто – по його смерті – взагалі втрачалися. Значною мірою заради того, щоб зберегти ці матеріали для майбутніх поколінь, було засновано архів Товариства й Л. Винар часто звертався до дослідників, а часом і їх родин з пропозицією передати матеріали на зберігання. Так, у 1976 р. Л. Винар просив Ф. Кордубу довідатися про адресу дружини покійного проф. П. Курінного з тим, щоб за її бажанням одержати від неї матеріали про вченого, які мали б допомогти при написанні статті про нього до словника та, можливо, манускрипти до друку [88]. Обговорювалося питання передачі приватної збірки до архіву УІТ і з Н. Полонською-Василенко [387]. На потребі збереження матеріалів про вчених наполягав і О. Оглоблин.

Отже, біографічні дослідження публікувалися в журналі УІТ та книжкових виданнях. Для уточнення тих чи інших даних автор при написанні переважно ювілейних статей про колег звертався безпосередньо до “об’єкта”. В той час це було звичайною практикою, яка, хоч і мала відтінок суб’єктивності, дозволяла уникнути помилок, пов’язаних з неточністю інформації. З іншого боку, з метою накопичення документальних, бібліографічних та інших матеріалів про дослідників з пропозицією надсилати їх до архіву керівництво УІТ зверталось до членів Товариства протягом багатьох років.

В УІ друкувалися статті, присвячені багатьом дійсним членам УІТ. Після смерті Н. Полонської-Василенко було поміщено некролог і повідомлено, що заплановано видати збірник, присвячений життю і науковій праці дослідниці, а також друкувати її спогади та листування, в якому “заторкується багато справ, пов’язаних з сучасним станом українського наукового життя, діяльністю УІТ і УІ [REF_Ref274685444 \r \h * MERGEFORMAT 761]. Частина листування було опубліковано, друкувалися в журналі частинами і спогади. Низку публікацій було поміщено з нагоди 10-ліття смерті дослідниці в УІ за 1983 р. Збірник, присвячений Н. Полонській-Василенко, на жаль, так і не було видано.

Під час вечора пам’яті відомого українського археолога Я. Пастернака у 1977 р. було повідомлено про плани видати автобіографію вченого та частину його листування. Коротку автобіографію та бібліографію дослідника було опубліковано як додаток до його книги “Ранні слов’яни в історичних, археологічних та лінгвістичних дослідженнях”, що була спільно видана УІТ та Історично-Філософською секцією НТШ [694; 696]. В тому ж році було повідомлено про плани видання бібліографії праць членів УІТ, дані для якої вони мали надсилати до Архіву Товариства [777].

О. Оглоблин був одним із найвідоміших істориків в діаспорі. На жаль, значна частина його праць “лежали в шухляді” і потрібно було шукати кошти та можливості для публікації. УІТ вперше звернулося до громади із закликом щодо потреби видання праць вченого у 1965 р. [624]. Деякі ґрунтовні дослідження вченого було видано іншими інституціями та організаціями

наприкінці 1950-х – на початку 1960-х рр. Частина відносно невеликих публікацій з'являлася в серії УІТ “Історичні студії” та окремими “відбитками” [1118; 1106 та ін.].

З нагоди ювілею проф. О. Оглоблина у 1970 р. планувалося спільними силами УВАН у США, УІТ, НТШ та УВУ видати ювілейний збірник [REF _ Ref274685904 \r \h * MERGEFORMAT 874], який появився при співпраці членів УІТ з Академією як третій том “Наукового збірника” УВАН [REF _ Ref274685940 \r \h * MERGEFORMAT 1081]. У 1975 р. УІТ опублікувало дослідження сина Олександра Петровича Дмитра [1104], в підготовці якого відчувається допомога батька. В 1981 р. в УІ, а в 1982 р. – в “Бюлетені” було повідомлено про плани видання з нагоди 80-ліття від дня народження та 60-ліття наукової праці збірки праць О. Оглоблина і упорядкування матеріалів до цього видання. Для цього було створено комітет, до якого увійшли М. Антонович (від УІТ), о. О. Баран (УВАН), Б. Винар (Українська наукова фундація), Л. Винар (УІТ), В. Кубійович (НТШ в Європі), І. Каменецький (УААУП), Я. Падох (НТШ), Д. Штогрин (ТУБА). Всі вони одночасно були членами УІТ та, переважно, його Управи. Планувалося видати три томи праць, які б включали рукописи (“Люди Нової України”, “Україна в часи гетьманів Івана Скоропадського та Павла Полуботка” та ін.) і вже опубліковані праці, розпорошені по різних виданнях: “1. Праці з політичної історії України. 2. Праці з соціально-економічної історії України. 3. Праці з культурної історії України, історіографії і допоміжних історичних дисциплін” [886].

Проект перед опублікуванням неодноразово обговорювався в листуванні дослідників. Наступного року було подано зміст першого тому запланованого видання праць О. Оглоблина. Він мав включати три основні частини: І.

Хмельниччина; ІІ. Мазепинська доба; ІІІ. Гетьманщина ХVІІІ ст. Реалізовано видання трьохтомника в повному обсязі, на жаль, так і не було. Пізніше, коли стало зрозуміло, що відразу реалізувати проект видання трьох томів праць досить складно, планувалося видати окремі твори О. Оглоблина, зокрема його “Студії Історії Русів”, “Студії про Петрика” (редактори Л. Винар та О. Субтельний), збірку “Люди Нової України” (ред. М. Антонович та Л. Винар).

У 1981 р. було видано невелику працю Л. Винара про Є. Онацького – відомого дослідника, публіциста і перекладача, громадського діяча, професора університетів в Італії, автора численних культурологічних та інших досліджень, “Української малої енциклопедії”, кількох словників, редактора багатьох періодичних видань та одного із членів-засновників УІТ [1010; 1009]. На той час, хоч і відносно невелике за обсягом видання було чи не єдиним достатньо повним дослідженням його діяльності та творчості. До нього було включено додатки – інформативне листування Є. Онацького з Л. Винаром, де обговорювалися різні аспекти діяльності та науково-видавничого доробку “героя” дослідження, а також його автобіографія та коротка бібліографія.

Після публікації книги про Є. Онацького на прохання автора було вислано прямо з друкарні вдові вченого [94]. Видання викликало значний інтерес громадськості, його замовляли для бібліотек та персонально. Замовляли й

рецензійні примірники для редакцій видань [REF_Ref274686180 \r \h * MERGEFORMAT 257]. Ще одним персоналіїним дослідженням була праця Л. Винара “Дмитро Дорошенко. 1882 – 1951” [REF_Ref274686208 \r \h * MERGEFORMAT 1002]. На той час, як і книга про Є. Онацького, вона стала найповнішим аналізом творчості вченого. Книга включала також бібліографічну частину, в якій була бібліографія бібліографій про Д. Дорошенка та бібліографія праць про нього.

У 1982 р. з нагоди 50-ліття засновника УІ за ред. О. Домбровського було видано книгу “Любомир Р. Винар – історик, педагог, бібліограф. З нагоди 30-ліття науково-академічної діяльності (1950 – 1980)” [REF_Ref274686251 \r \h * MERGEFORMAT 1093]. В ній було зібрано матеріали про творчий шлях вченого – передмову редактора, “Слово про Любомира Винара” О. Оглоблина, рефлексії Л. Биковського “Наша співпраця: риси до портрету проф. Л. Винара” та підготовлену Д. Штогриним бібліографію праць Ювілята.

Актуальним питанням для вчених діаспори була історична термінологія, базована на т.зв. “традиційній” схемі і широко використовувалася в дослідженнях історії Центрально-Східної Європи. У зв’язку із Міжнародним історичним конгресом у Сан-Франциско в 1975 р. Товариством було заплановано видати спеціальний англomовний збірник праць, присвячений періодизації, схемі та термінології Східної Європи. В 1979 р. УІТ у співпраці з Асоціацією для дослідження національностей, керованою С. Горакom, повернулося до ідеї видання англomовного збірника статей з питань періодизації та термінології української історії та історії Східної Європи, який планувалося обговорити під час конференції УІТ на з’їзді АІА [801]. Видана УІТ після згаданої конференції за редакцією М. Папа книга “Російський імперіалізм: деякі аспекти царистської та советської колоніальної практики” (“Russian Empire: Some aspects of Tsarist and Soviet colonial Practices”) певною мірою виконала це завдання.

Не менш актуальним, пов’язаним з проблемою етногенезу українців, було дослідження С. Мішка, підготовлене та видане за редакцією О. Домбровського [REF_Ref274686303 \r \h * MERGEFORMAT 1103] з нагоди 15-ліття УІТ. Фінансували видання діти автора. С. Мішко, який за фахом був юристом, під час навчання у Львівському університеті відвідував лекції М. Грушевського, а під час Визвольних змагань викладав право та історію в Кам’янець-Подільському університеті. Добре знав латинську та грецьку мови, що йому дозволило досліджувати ранній період історії України на основі античних джерел і зробило його дослідження важливим внеском у вивчення ранньої історії України.

Під час підготовки до відзначення 1000-ліття хрещення Русі, УІТ як інституція було одним із членів організаційного комітету запланованого з цієї нагоди конгресу, представником в якому був О. Домбровський. Крім наукових імпрез, запланованих спільно з іншими науковими установами, Товариство планувало відзначити подію й самостійно. В статті О. Домбровського про відзначення 1000-літнього Ювілею хрещення України-Руси, було згадано

підготовку Товариством ювілейного збірника [612, с.111]. Окремою книгою його видано не було – але вийшов тематичний випуск УІ.

Традиція видання американських історичних журналів передбачала включення значної кількості публікацій рецензійного характеру та бібліографічних оглядів-повідомлень, які давали уявлення про найновіші публікації. В журналі УІТ цьому напряму також завжди приділялася велика увага. Розуміння важливості бібліографічних досліджень редактором видання обумовлював і той факт, що він був одним із провідних фахівців в американській бібліології та бібліографії. Колеги по Товариству також добре розуміли вагу розвитку бібліографії [403], яку в західній науковій системі відносять до джерельної бази досліджень в якості бібліографічних джерел, що уможливають знання дослідника про науковий доробок стосовно тієї чи іншої наукової проблеми.

В журналі УІТ, де уважно стежили за здобутками материкових колег, було відзначено занедбаність історичної бібліографії в Україні, де так і не було видано підготовлений у 1960 р. бібліографічний щорічник [781]. У 1965 р. активний відгук в журналі знайшла пропозиція материкових вчених видавати бібліографію з історії УССР. Незабаром було підготовлено кілька бібліографічних покажчиків, де історичні публікації видавництва АН УССР посіли відповідне місце. Проте випередив усіх “Систематичний покажчик (1957 – 1966)” УІЖ [REF _Ref272670338 \r \h * MERGEFORMAT 1311, с.38]. УІ був уважним до порушеної материковими дослідниками актуальної проблеми. В другому числі материкового журналу за 1966 р. було поміщено нотатку про запланований біо-бібліографічний словник “Історики-науковці Радянської України” [774, с.130] та про започатковану в материковому журналі “Бібліографію бібліографій з історії Української РСР 1960 – 1965 рр.”, яку пізніше неодноразово в УІ критикували за партійний підхід до відбору позицій.

Враховуючи актуальність проблеми, в УІ у 1969 р. було обговорено питання про прийняття рішення про видання поточної української історичної бібліографії [870]. Значення бібліографічних покажчиків непересічне, про що свідчили неодноразові спроби їх підготовки та видання. Бібліографія мала охоплювати історичні праці, друковані українською та іншими мовами. В умовах еміграційного життя, коли існувала низка українських різномовних видань, що не мали фахового наукового спрямування, а також друкувалася україніка в неукраїнських періодичних виданнях, більшість опублікованих українознавчих матеріалів, серед яких були й наукові дослідження, публікації джерел тощо могли залишитися поза увагою фахівців, що визначало потребу бібліографії.

Одночасно керівництво УІТ розуміло, що історична бібліографія є “основним ключем в історичних дослідженнях” [445]. Її перший випуск мав появитися за 1969 р. наприкінці 1970 р. як частина УІ або окремим виданням. В журналі за 1970 р. (ч.1-3) уточнювалося, що бібліографічний збірник буде появлятися що два роки. Найближчий мав охоплювати видання за 1968 та 1969 рр. Л. Винар опрацював короткий огляд історії української бібліографії [416]. О. Оглоблин ідею сприйняв позитивно, але висловив припущення щодо

опрацювання подібного проекту в УНІГУ, який мав для цього багато більші ресурси [260], але з'ясувалося, що в Гарварді видається ретроспективний каталог україніки в американських бібліотеках і це не перешкоджає опрацюванню проекту УІТ [465].

У статті Л. Винара в “Бюлетені” пропонувався для обговорення розгорнутий план видання “Української історичної бібліографії” з відповідним коментарем [661, с.194-196]. Аналіз цього документа свідчить про глибоке фахове опрацювання проекту. Враховуючи, що планом передбачалося бібліографічне опрацювання публікацій з української історії різними мовами, включно з журнальними статтями, на заході та в ССРСР, можна лише пошкодувати про те, що через різні причини в межах УІТ його так і не вдалося реалізувати в повному об'ємі – у вигляді щорічних випусків.

Повторення запрошення до участі в праці в наступному числі “Бюлетеня” , на нашу думку, свідчить про невелику кількість бажаючих взяти участь в цьому проекті, хоча обговорення його велося активно в листуванні напередодні публікації проекту в “Бюлетені”. На тлі загальної пасивності, на заклик щодо опрацювання бібліографії відгукувалися деякі дослідники. Так, бібліографію найважливіших статей з історії України, опублікованих у виданнях Української православної церкви брався опрацювати І. Світ [397]. М. Антонович ще перед публікацією проекту радив використати принцип включення анотацій до бібліографічних позицій та подавати бібліографію чотирма мовами [220]. Цей принцип пізніше було використано. Л. Биковський погодився допомагати у підготовці проекту – індексувати статті з журналів “Визвольний шлях”, “Український самостійник”, “Сучасність” [253]. Після запрошення взяти участь у проекті [447] бібліографію Київської та Галицько-Волинської держав погодився опрацювати М. Ждан [448], який також висловив кілька питань та зауваг. Зокрема, обговорювалося використання відповідної термінології, хронологічні рамки, її зміст [446]. До праці було запрошено фахівців з певних періодів історії України, які мали готувати окремі розділи.

Згадка про підготовку видання фундаментальної анотованої “Бібліографії історії України” з'явилася і в УІ ч.1-2 за 1972 р. Тут зазначалося, що це буде перший обширний англomовний довідник, в якому співпрацюють 12 фахівців окремих ділянок і періодів української історії, який буде мати біля 2500 анотованих бібліографічних позицій [843]. Кожен з авторів відповідав за окремий період. На видання “Української історичної бібліографії” УІТ одержало дотацію в розмірі 750 канадських доларів від Співки Українських журналістів у Канаді [661, с.198], і 10 науковців були задіяні в проекті. В УІ за 1974 р. вже навіть було повідомлено про те, що майже закінчено підготовлення до видання “Бібліографію історії України”, але не зважаючи на це, вона так і не була видана Товариством, хоча до актуалізації проблеми його керівництво зверталось неодноразово. Згадки про англomовну “Бібліографію історії України” [788] час від часу з'являлися в журналі. У 1978 р. пропонувалося створити бібліографічну комісію у складі В. Вериги та О. Геруса, які б виготовили проект впровадження поточної історичної бібліографії в журналі.

Вони мали підготувати список періодичних видань, з яких могли б індексуватися статті [684, с.317]. Це, на жаль, теж так і не вдалося реалізувати.

Не зважаючи на те, що ще з 1972 р. в журналі функціонував розділ “Одержані видання”, який, по-суті, виконував функцію поточної бібліографії, а також постійно діючою була рубрика рецензій, в 1974 р. було оголошено, що в журналі буде запроваджено новий бібліографічний відділ, в якому будуть реєструватися найважливіші історичні видання (книжки і статті) в Україні та вільному світі [676]. В новому “бібліографічному відділі” друкувалися невеликі бібліографічні нотатки. Але нові видання в першу чергу фіксувалися у рубриці “Одержані видання”, в якій фіксувалися найновіші книжкові надходження.

У 1986 р. виник задум започаткування нової бібліографічної серії, в якій мали бути опубліковані матеріали, присвячені окремим науковим та культурним діячам. Першим виданням цієї серії було заплановано україномовну бібліографію О. Кандиби-Ольжича, підготовлену Д. Штогриним. Інший, англomовний випуск мав бути підготовлений бібліографом та редактором журналу “Форум” А. Григоровичем і присвячений бібліографії історичної термінології і періодизації історії України. Ще одним, на жаль, не реалізованим проектом став історичний енциклопедичний словник. У 1970 р. Управа обговорювала можливість підготовки та видання “Енциклопедичного словника історії України” і шукала меценатів, готових видати книгу [874]. Незадовго М. Коць, який вже став власником друкарні, погодився фінансувати видання [221]. Л. Винар вважав, що комерційно для видавця це не буде витратою, бо словник і енциклопедія будуть мати попит [364]. Обговорення словника було запропоновано “Бюлетенем” і тут розгорнулася дискусія. Л. Винар передбачав “опрацювання поділити за хронологічним принципом і частинно тематичним” [464]. На його думку, наголос мав бути зроблений на політичну історію, а характер словника мав бути популярно-науковий [464].

О. Оглоблин підтримав видання словника, але вважав завеликим завданням для УІТ створення історичної енциклопедії, бо вона вимагала солідних наукових сил та коштів [378]. Крім того, він вважав, що словник мав охоплювати не лише політичну, але “й економічну, й культурну історію, й історіографію, й джерелознавство” [378]. У відповідь ініціатор видання пояснював, що ідея прийшла по одержанні рецензії М. Ждана про “Малий словник історії Польщі”, відповідно до якого у вигляді однотомника можна було б підготувати й словник історії України за редакцією О. Оглоблина та Л. Винара і видати його за півтора року [465].

УІТ висунуло кілька інших актуальних видавничих проектів. Частина з них вдалося реалізувати, а частина так і залишилася проектами. Серед них були й такі, які намагалися реалізувати й материкові дослідники, а частина ідей, пов’язаних з видавничими проектами, реалізується сьогодні в Україні. У статті Л. Винара “Вимога часу”, опублікованій в четвертому числі “Бюлетеня” УІТ за 1970 р. [661, с.194-196] він згадав про актуальні видавничі потреби: написання узагальнюючих (колективних чи індивідуальних) праць з української історії для американських університетів, англomовних досліджень про окремі періоди

української історії, видання української історичної бібліографії, історичного словника.

Існувала й потреба опрацювання історії українців в США, що досліджувалася на той час багато повільніше, ніж історія української імміграції в Канаді. Справу дослідження української діаспори в США мав активізувати УСІ [898], створений з ініціативи М. Коця та А. Мілянчи як автономний відділ УІТ в червні 1969 р. У 1970 р. було заплановано видання збірника про українців в США та опрацьовано його зміст [159]. Редакторами початково мали бути Л. Винар та В. Ісаїв, тому що збірник мав включати не лише соціологічні, а й історичні матеріали [7]. До нього планувалося включити праці В. Галича, І. Витановича, В. Кайс-Кисілевського, І. Світа та ін. [161]. Стаття В. Галича, що мала увійти до збірника, початково була надіслана автором для УІ [294]. З І. Витановичем щодо участі у збірнику також домовлявся Л. Винар [6]. Матеріали мали бути друковані двома мовами – українською та англійською. Після усамостійнення Інституту 1 листопада 1970 р. було вирішено видавати збірник як результат співпраці двох інституцій [160], але це видання так і не появилось, а згодом УСІ видавав книги як підрозділ НТШ.

Спільно з Центром етнічних дослідів Кентського державного університету та Комісією дослідів української еміграції УВАН УІТ почало підготовку до видання довідника “Українці в ЗДА”. З листами про підготовку цього проекту вчений звертався до керівництва різних українських наукових інституцій з проханням надати інформацію, яка мала бути використана для опрацювання “Історії” [140]. До виконавчого директора Українського конгресового комітету з проханням надіслати адресар українських організацій, щоб вислати запитники [141]. Л. Винар звертався до провідних фахівців з історії української громади в різних країнах – В. Маркуся, який помістив в УІ статтю з оглядом літератури про українців в США та О. хе “Войценко Ольга” Войценко, з проханням написати подібну статтю про українців в Канаді [293]. Він пропонував працю базувати за хронологічним принципом та охоплювати всі “важливі ділянки”, починаючи від бібліографії. Пізніше планувалося статті помістити до збірника. Інші колеги по Товариству також допомагали знайти авторів для виконання проекту. Так, О. Субтельний обговорював це питання з Г. Дудою, В. Бачинською та О. Ільницьким, які погодились співпрацювати [REF_Ref274686391 \r \h * MERGEFORMAT 403].

Проект видання довідника став “поштовхом” до опрацювання ґрунтовної програми активізації наукового дослідження українського життя в Америці, яка передбачала написання “Історії українців в Америці”, бібліографічного довідника “Українці в Америці” та довідника українського життя в США [142]. Його реалізація передбачала використання різних систем опитувань, включно з т.зв. “усною історією” – опитуванням представників різних генерацій поселенців. З В. Маркусем було продумано дослідний проект “Історія українців в США, 1875 – 1975”, який передбачав огляд історіографії проблеми, історичний огляд української еміграції в США, географічний аспект, аналіз соціальної структури, релігійної діяльності та організацій, організаційної

структури, політичної, освітньої, літературної, мистецької, наукової діяльності, огляду української преси тощо [143; 144].

Л. Винар звертався до УККА з пропозицією про можливість спільного видання книги і одержав листа від ексекютивного директора установи І. Базарка про те, що пропозиція може бути прийнята і комітет буде шукати за фондами на видання [111], але вони так і не були знайдені. На жаль, не зважаючи на наступні звернення до інших українських громадських і фінансових установ, знайти гроші на реалізацію такого проекту було складно і його не вдалося реалізувати.

В 1985 р. в УІ появилось повідомлення про видання Накладом академічного видавництва Петра Белея в Мюнхені книги В. Маруняка “Українська еміграція в Німеччині і Австрії по Другій світовій війні. 1945 – 1951”. Спочатку автор, який був членом УІТ та мовним редактором журналу, обговорював можливість видання книги Товариством, але потім вирішив видавати його в Німеччині, де знайшов друкарню і міг здійснювати контроль за підготовкою видання.

Україномовні узагальнення з історії України, видані в різні роки, були доволі доступними для українського читача. Але потрібно було підготувати англomовний підручник з історії України, який би можна було використовувати в університетах, бо видані раніше англomовні переклади вже переважно встигли стати бібліографічним раритетом. Зрозуміло, що найоптимальнішим було б створення такої книги однією з американських або канадських українознавчих інституцій, що входили до університетської структури. Але на початку 1970-х рр. цього не було зроблено. Тому в 1972 р. за редакцією О. Оглоблина та Л. Винара в Українському академічному видавництві було заплановано видання англomовного двохтомника з історії України, перший том якого мав висвітлювати всі періоди історії України, а другий – вибірку найважливіших джерел [787]. Наприкінці 1970-х цей проект дещо змінився. З історії України мало бути видано серію монографій українською мовою, присвячених окремим періодам української історії. Англomовне видання мало бути видане в одному томі [REF _Ref274685256 \r \h * MERGEFORMAT 779, с.165]. На жаль, і цього проекту не вдалося реалізувати. Проблема створення англomовного підручника з історії України була частково розв’язана з появою відомого однотомного узагальнення О. Субтельного.

Отже, другим проектом (1978 р.) стала академічна історія України в формі окремих монографій, присвячених різним періодам. Кожен том мав бути редагований окремим редактором при співпраці істориків-спеціалістів окремих періодів української історії. Останній том мав бути присвячений селективній ретроспективній бібліографії. Видання також мало вийти в двох мовах [REF _Ref274688392 \r \h * MERGEFORMAT 817]. В УІ у 1979 р. було уточнено, що видання має здійснитися українською мовою. Англomовним мав би стати лише однотомний виклад історії України колективного авторства українських і неукраїнських дослідників. Причиною такої зміни була думка більшості членів УІТ про недостатність фондів для здійснення фактично двох монографічних

серій і потребу в англomовному підручнику з історії України для канадських та американських університетів [801].

У 1970-х рр. було вдало реалізовано видання важливого нарративного джерела до історії України – “Щоденника” Еріха Лясоти, який було перекладено англійською. Книгу було видано Товариством в Українському академічному видавництві у 1975 р. Автором вступної статті та редактором книги став Л. Винар, а переклад тексту щоденника було здійснено О. Субтельним [922]. Можливість перекладу щоденника англійською мовою розглядалася ще у 1967 р. [325], його підготовку було розпочато у 1972 р., а в 1974 р. в УІ було повідомлено про її завершальний етап [673]. Перекладач, відомий історик О. Субтельний, планував закінчити працю в січні 1973 р. [401]. В цей час він також готував англomовний переклад листів І. Мазепи.

Книгу було видано на високому науковому та поліграфічному рівні. І. Лисяк-Рудницький дякував за одержаний примірник і зауважив: “Це цінна публікація, дуже дбайливо зредагована і естетично видана” [566, с.292]. Вчений також радив книгу як обов’язкову літературу до курсу історії України XVI – XVIII ст. [566]. Про зацікавлення виданням в США та Канаді повідомляв й О. Субтельний [402]. Її примірник Товариством було подаровано нащадку роду Габсбургів др. Отто фон Габсбургу [268]. Це видання одержало багато схвальних рецензій від провідних дослідників історії України – З. Вуйцика [REF _ Ref274688810 \r \h * MERGEFORMAT 1222], Г. Штокла [REF _ Ref274688811 \r \h * MERGEFORMAT 1215] та ін.

Після вдалого дебюту видань нарративних джерел до історії України – щоденника Еріха Лясоти, який одержав низку позитивних закордонних рецензій, було заплановано англійський переклад Е. Бровна праці П. Шевальє “Історія війни козаків проти Польщі” [797]. При цьому в повідомленні на сторінках УІ відзначалося: “Тут лиш бажаємо пригадати усім нашим вченим і громадянам, які уважають, що англійські видання, фірмовані українськими установами, “не є позитивно сприйняті неукраїнським світом” через їхню “фірму”, – що європейські і американські вчені без огляду на “фірму”, є здібні дати позитивну оцінку українській публікації, якщо вона є на відповідному науковому рівні” [797]. Успіх видання “Історичного атласу України” визначив появу проекту збірки історичних мап про Україну XVI і XVII ст. за редакцією А. Григоровича [REF _ Ref272529035 \r \h * MERGEFORMAT 684, с.347-348].

У 1988 р. О. Оглоблин запропонував розглянути питання про потребу видання окремих збірників з архівними матеріалами, зокрема з листуванням українських істориків та діячів XX ст. Редколегія журналу УІТ підтримала цю пропозицію, вважаючи, що без публікації втрачається багато цікавих джерел, особливо в діаспорі, хоча рубрика “З архівних матеріалів” традиційно містила багато таких пам’яток часу. Публікації важливих епістолярних джерел в УІ активно сприяв директор Архіву УВАН у США В. Омельченко, який регулярно передавав матеріали до друку [REF _ Ref274688940 \r \h * MERGEFORMAT 769]. Багато матеріалів було опубліковано Л. Винарем з архіву УІТ. У 1990-х – 2000-х рр. цей проект почали реалізовувати, але на сторінках УІ, а не окремою

серією, що все ще є справою майбутнього.

У 1974 р. було видано як “відбитку” з журналу “The Ukrainian Quarterly” англomовне дослідження Л. Винара про українсько-російське протистояння в історіографії, в якому було розкрито історіографічний аспект існування концепцій історії Центральної та Східної Європи. Не зважаючи на існування низки видань про схему М. Грушевського, книга викликала зацікавлення не лише українських, а й неукраїнських американських дослідників [179; 180]. В 1988 р. її було перевидано у розширеному варіанті з вибраною бібліографією праць М. Грушевського [REF _Ref274689034 \r \h * MERGEFORMAT 949].

У 1989 р. вперше було видано каталог видань УІТ, за яким можна було придбати книги, що ще були в наявності. Поруч із виданнями Товариства, публікаціями відповідних рубрик журналу та статей в “Бюлетені” він є важливим бібліографічним джерелом щодо видань УІТ. На початку 1990-х років канадські члени УІТ запропонували підготувати колективну працю про історію Товариства, а Р. Сербиним було підготовлено і в 1990 р. видано збірку праць С. Подолинського, яка включала його найвідоміші твори [REF _Ref274689053 \r \h * MERGEFORMAT 1137].

Протягом діяльності УІТ згадувалося ще про кілька публікацій, у виданні яких була потреба. До них можна віднести дослідження “Українська історіографія в ХХ ст.”, серію “Джерела до української історії в 20 стол.” [788], “Нарис української модерної історіографії” О. Оглоблина, англomовний “Нарис української культури”, згадувалося про плани видання англomовного перекладу праці О. Оглоблина про гетьмана Івана Мазепу, підготовленого О. Субтельним [REF _Ref272529035 \r \h * MERGEFORMAT 684, с.356]. Обговорювалась і можливість перекладу праці Б. Кентржинського, присвяченої шведській політиці Б. Хмельницького. Тогочасна реалізація цих проєктів, не здійснених через брак коштів та, іноді, брак достатньої кількості наукових кадрів, могла багато дати для розвитку української історіографії, бо вже постановка проблеми потреби їх підготовки та видання свідчила про їх актуальність. Можна ствердити, що обговорення видання певного проєкту ставило завдання перед українською наукою в цілому, які пізніше реалізувалися.

Отже, УІТ постійно ставило перед собою нові завдання у видавничій ділянці, вважаючи це одним із найважливіших напрямів праці. На жаль, не всі з них вдалося реалізувати, але більшість було здійснено. Видавнича діяльність продовжується також у співпраці з материковими дослідниками, внаслідок чого виходять нові видавничі серії, окремі книжкові видання. Багато видавничих ідей УІТ сьогодні здійснені в Україні – видано енциклопедичний біографічний довідник “Українські історики ХХ ст.”, серію монографій про різні періоди історії України “Україна крізь віки”, енциклопедично-довідникові видання з історії України тощо, що підтвердило наукову актуальність постановки завдань Товариством.

Узагальнюючи вищесказане, можна зробити висновок про значну увагу, що приділялась видавничій діяльності Товариством. Провідним виданням був УІ, в якому публікували свої дослідження члени УІТ. Йому протягом всього

часу існування Товариства приділялась найбільша увага. Засновано журнал було завдяки ініціативі та наполегливій діяльності Л. Винара, який став його багатолітнім редактором. Видання журналу відбувалося за рахунок пожертв та передплат. Заснований у 1963 р. як історичний бюлетень, з 1965 р. видавався у книжковому форматі. З 1985 р. журнал офіційно став журналом українознавства, хоча переважаючою залишалася історична тематика.

Важливим інформаційним виданням був “Бюлетень” УІТ, перша серія якого видавалась завдяки ентузіазму Р. Климкевича. Водночас значна увага приділялась і науковим книжковим виданням, що видавалися різними мовами, часто – у співпраці з іншими науковими інституціями. Серед них як книжкові серії Товариства, так і монографічні позасерійні видання.

До унікальних протягом досить довгого часу видань належить “Історичний атлас України”, підготовка якого була декларована, але в советські часи так і не реалізована материковими вченими. що уможлилювали ознайомлення з проблемами історії України неукраїнських дослідників та громадськості.

Частина науково-видавничих проєктів Товариства так і не була реалізована через брак коштів та відповідних наукових кадрів, не зважаючи на їх важливість. Крім того, УІТ не мало ніяких засобів впливу на активність членства. Праця в УІТ була цілком добровільною та дуже рідко оплачуваною.

ВИСНОВКИ

Дослідження теми дало підґрунття для низки висновків.

В дисертації було встановлено, що розкриття проблеми можливе лише при умові поєднання загальнонаукових методів з методологічними досягненнями інших наук, що визначають антропологізацію сучасного наукового знання про історіографічний процес (психології, соціології, наукознавства тощо). Крім того, соціокультурні умови розвитку науки визначали напрями та зміст діяльності українських вчених, появу різних форм наукових співтовариств дослідників.

Опрацьовано історіографію проблеми, аналіз якої продемонстрував, що висвітлення різних аспектів праці інституції в переважно ювілейних узагальненнях містить такі складові як стислий огляд причин створення журналу та УІТ, загальної характеристики Ініціативної групи, співробітників (редколегії) журналу, характеристику головних здобутків у розвитку співпраці з іншими установами, в тому числі й на міжнародному форумі, з відродженням української незалежності – з дослідниками і установами в Україні, а також результатів видавничої діяльності та формулювання завдань на перспективу.

Виявлено й опрацьовано значне коло історіографічних джерел, що уможливають повне і всебічне розкриття теми. Вперше введено до наукового обігу значний джерельний масив, який складається переважно з матеріалів, що зберігаються в закордонних архівах на території США, Німеччини, Австралії, України та інших країн. Вцілому джерельна база є достатньо репрезентативна для розкриття теми.

Доведено, що історія України в США, Канаді та країнах Європи сприймалася іноземними науковцями як частина історії Росії, що обумовлювалося низкою факторів, серед яких визначальним було панування російськоцентричної історичної концепції в історіографії СРСР, що поширювалася й на міжнародному рівні, викладання історії Росії та Центрально-Східної Європи професорами відповідних кафедр американських та інших зарубіжних університетів, підготовленими в Росії. Відповідно спеціалізація в історії України в зарубіжних університетах визнавалася неперспективною, а спеціалістам важко було знайти працю за фахом. Водночас, ситуація почала дещо змінюватися з початку 1970-х років із запровадженням політики мультикультуралізму в Канаді та під впливом української громади в США. Остаточна зміна історіографічної ситуації відбулася лише після здобуття Україною незалежності.

В ході дослідження було з'ясовано, що для повноцінного розвитку української історіографії в діаспорі було потрібне власне фахове наукове періодичне видання, яким став заснований Л. Винарем при підтримці старших дослідників журнал "Український історик". Видання наукового історичного журналу було актуальною для української закордонної історіографії проблемою, реалізація якої мала сприяти входженню української науки, репрезентантами якої були вчені в діаспорі, до світової історіографії. Головним рушієм реалізації ідеї видання незалежного історичного журналу в діаспорі та створення

незалежного від партійних та інших впливів наукового історичного товариства був Л. Винар, який при підтримці старших колег зумів об'єднати навколо “Українського історика”, а пізніше в УІТ вчених різних поколінь, релігійних переконань, політичних симпатій та антипатій, вихідців з різних регіонів України, які мешкали на території США, Канади, Аргентини та європейських країн. Одночасно було доведено, що жодна з тогочасних наукових установ діаспори не була зацікавлена у виданні історичного журналу. Крім того, в той час спостерігалися конфлікти між “старшими” українськими науковими інституціями – УВАН та НТШ, як і безпосередньо в останньому, що не сприяло організації наукової праці. Потреба видання наукового історичного журналу фаховим науковим товариством обумовила створення УІТ.

На основі докладного вивчення джерельного комплексу було розкрито організаційні основи діяльності УІТ. Було встановлено, що крім Статуту, який визначав основні засади діяльності Товариства, для організації функціонування в умовах західних країн, зокрема в США, було підготовлено документи, які дозволяли зареєструвати (інкорпорувати) Товариство на державному рівні як неприбуткову громадську організацію, що дозволяло додатково фінансувати діяльність УІТ за рахунок пожертв приватних осіб та українських діаспорних інституцій. Першим документом статутно-програмного характеру був “Комунікат”, який проголошував основні напрямні діяльності Товариства. За два роки було прийнято Статут, текст якого з незначними змінами використовувався при підготовці іншомовних інкорпораційних документів на основі вимог адміністрації штату, де відбувалася реєстрація. Ці зміни не мали впливу на організацію наукової праці. Доповнення Статуту відбулося з відновленням Української держави. Вони врахували зміни історіографічної ситуації у зв'язку із ситуацією в Україні.

Було визначено, що УІТ не мало офіційно прийнятої програми, крім декларативного “Комунікату”, а завдання Товариства визначалися в програмних статтях Л. Винара, О. Оглоблина, О. Домбровського, Р.

Климкевича, що друкувалися на сторінках УІ та “Бюлетеню”. Завдання Товариства обумовлювалися його тогочасними потребами та особливостями загальної історіографічної ситуації.

Встановлено, що структура УІТ та організація праці дещо відрізнялися від структури інших інституцій. Товариство не мало власного будинку, тому його “централь” знаходилася за місцем проживання наукового секретаря, яким до 1981 р. був Л. Винар. Керівним органом УІТ була Управа на чолі з Президією, що обиралася шляхом листування на 5 років. Перевіркою діяльності Управи займалась Контрольна комісія (поруч із перевіркою фінансових документів представниками урядових інституцій США). Організацію виборів здійснювала Номінаційна комісія. Структурними одиницями були також представництва журналу та Товариства в різних містах і країнах та осередки, які переважно проводили конференційну діяльність і сприяли забезпеченню фінансування. Діяльність останніх ґрунтувалася на добродійних засадах, а тому не була сталою. З ініціативи О. Барана та О. Геруса було зроблено спробу

створити репрезентацію УІТ в Канаді, що дозволило б одержати звільнення від податків для канадських жертводавців, але останнє не вдалося реалізувати.

На основі проведеного аналізу було також доведено, що від початку діяльності з метою збереження інформації про УІТ та його членів, а також інших архівних джерел було створено архів УІТ, який з часом став унікальною збіркою джерел до історії науки. Формування архіву УІТ почалося з 1965 р. з ініціативи Л. Винара та І. Назарка. Основну організаційну працю тут проводив Л. Винар спочатку як виконавчий секретар, а потім – як президент Товариства. Пізніше до складу архіву увійшли приватні архівні збірки окремих членів Товариства і сьогодні він складається з кількох основних частин, кожна з яких має свій зміст і структуру. Це – безпосередньо архів адміністрації УІТ, редакційний архів УІ, архіви представництв журналу та осередків в різних країнах, архівні колекції М. Грушевського, О. Кандиби (О. Ольжича), І. Крип'якевича, Д. Дорошенка, а також приватні архіви деякого з членів УІТ. Внутрішній поділ матеріалів ґрунтується на створенні фондів і справ, які не мають наскрізної нумерації аркушів.

Формування архіву відбувалося на основі збирання документів та спогадів про окремих осіб. Подібний метод пов'язаний з одного боку, із популярністю т.зв. “усної історії”, методологія якої передбачала проведення опитувань. Застосування збору інформації таким чином не враховувало історичну перспективу, але давало можливість суттєво поширити джерельну базу. При формуванні архіву Ольжича було створено Дорадчу комісію, метою якої було організувати збір матеріалів. Частина матеріалів архіву УІТ використовувалася для публікації на сторінках УІ.

Доведено, що створенню фінансової бази діяльності УІТ його керівництво приділяло значну увагу через відсутність будь-якого державного фінансування. Спростовано твердження радянських часів про підтримку УІТ спецслужбами певних країн. Фінансування відбувалося за рахунок пожертв окремих членів, громадян та українських громадських інституцій, передплати за журнал, проведення лотерей з розіграшем подарованих мистецьких творів, видання та продаж листівки з портретом М. Грушевського. Журнал УІТ як і більшість наукових еміграційних видань не був рентабельним. Активною була праця по популяризації діяльності (проведення наукових конференцій та лекцій осередками, статті в пресі тощо), що поширювало кількість членів та жертводавців. З початком друку УІ Л. Винар намагався знайти установу, що могла б забезпечити видання. Легалізація (інкорпорація) діяльності УІТ в США як неприбуткової організації дозволяла збільшити кількість жертводавців. Наукові конкурси Товариства дозволяли підтримати та популяризувати працю дослідників.

Аналіз персонального складу УІТ продемонстрував, що згідно зі Статутом його члени поділялися на кілька категорій, які цілком можна узагальнити до двох основних: дійсні та члени-прихильники (любителі). Останні переважно не мали відповідної фахової підготовки, але підтримували діяльність Товариства матеріально – пожертвами, передплатою журналу та книг, таким чином

створюючи умови для наукових досліджень. Серед дійсних членів УІТ були представники різних регіонів, релігійних конфесій, поколінь. Не всі вони змогли реалізувати себе фахово, особливо це стосувалося представників старшого тогочасного покоління. Втім, було також доведено, що непорозуміння не залежали від приналежності до різних генерацій. Суттєвим чинником мотивації наукової діяльності в галузі українознавства була потреба самореалізації, а також патріотизм або шанобливе ставлення до землі предків.

На основі аналізу персонального складу Товариства було розглянуто особливості наукових генерацій дослідників і доведено, що ступінь їх включення до неукраїнського наукового життя не завжди залежав від віку дослідників чи рівня їх освіти, а визначальним фактором були соціальні умови, в яких вони опинилися. Наукова праця дослідників не завжди визначалася можливостями офіційного працевлаштування. УІ став виданням, що значною мірою сприяло самореалізації вчених. Брак архівних матеріалів та літератури частково компенсувався вибором забезпеченої ними тематики. Сприяла організації наукової праці й взаємодопомога в рамках УІТ, а конфліктні ситуації, якщо виникали, мали підґрунтям переважно наукові, а не лише персональні причини, що часто переводило конфлікти в межі наукових дискусій.

УІТ співпрацювало з різними українськими, українсько-американськими та українсько-канадськими установами, серед яких – УГГТ, УВАН у США, НР при СКВУ, УНІГУ, КІУС та ін. Як автономну частину УІТ було створено УСІ, котрий пізніше виокремився в самостійну організацію. Формами співпраці були організація спільних наукових конференцій, видавничих проектів тощо.

Доведено, що УІТ стало важливим фактором наукової співпраці як в діаспорі, так і з неукраїнськими науковими інституціями та організаціями. Важливе значення мала конференційна діяльність УІТ як в рамках власних, так і спільних наукових заходів. Співпраця з українськими установами не завжди складалася безконфліктно, але ті не порозуміння, що виникали, відбувалися переважно в рамках наукових дискусій. Включення УІТ до складу Американської історичної асоціації, співпраця з американською та канадською славістичними асоціаціями та університетами (в тому числі й створеними в них советознавчими інституціями), участь членів УІТ у міжнародних конгресах істориків сприяло включенню проблем з історії України до світового наукового репертуару.

Члени УІТ добре були ознайомлені з доробком радянських колег, про що свідчать численні рецензії, що з'являлися на сторінках УІ. Наукові дослідження вчених діаспори зі зрозумілих причин негативно висвітлювалися в Україні, хоча при цьому часом використовувалась “езопова мова”. В той же час листування та інші джерела свідчать, що вчені з розумінням ставилися до стану материкової історіографії і відшукували позитиви у доробку її представників. “Перегукувалися” також їх видавничі та наукові проекти, що свідчить як про актуальність останніх, так і про обізнаність щодо процесу їх реалізації.

Доведено, що наукові конференції різних рівнів, організовані УІТ як самостійно, так і в співпраці з іншими науковими інституціями були важливим фактором наукового спілкування та співпраці дослідників. Одночасно вони уможлилювали популяризацію діяльності Товариства серед громадськості, що дозволяло збільшити надходження коштів від пожертв та передплат. Участь УІТ у наукових заходах неукраїнських наукових інституцій уможлилювало введення української історіографії та українознавчих проблем до наукового простору неукраїнської науки. Крім того, такі зустрічі привертала увагу до діяльності Товариства і журналу неукраїнських дослідників, які ставали членами УІТ.

Встановлено, що важливими складовими видавничої діяльності УІТ було видання УІ, інформаційного “Бюлетеню”, а також актуальних книжкових проєктів, серед яких найпомітніше місце посідають “Історичний атлас України” та англійські книжкові видання, що уможлилювали ознайомлення з історією України неукраїнського читача. Видання протягом багатьох років УІ вводило українську науку до світового наукового репертуару через реферування його публікацій від 1965 р. в провідних реферативних журналах. Стримуючим фактором, який не дозволив реалізувати частину видавничо-наукових проєктів, був брак фінансування та людей, які мали б можливість їх виконати.

В цілому, можна ствердити, що УІТ було помітним чинником розвитку української історіографії ХХ століття. Науковий доробок його членів, опублікований в УІ та інших виданнях, складає помітний внесок в опрацювання наукових проблем історії України, джерелознавства, історіографії тощо і ще має стати об’єктом уваги дослідників.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК 1. СКЛАД УПРАВ УКРАЇНСЬКОГО ІСТОРИЧНОГО ТОВАРИСТВА (1965 – 1991)

1965:

Президія:

Оглоблин О. (голова, США),
Полонська-Василенко Н. (заступник, Німеччина),
Винар Л. (секретар-скарбник, США)

Члени:

Домбровський О. (США),

Дубровський В. (США),
Кайє-Кисілевський В. (Канада),
Каменецький І. (США),
Климкевич Р. (США),
Назарко І. (Італія),
Пастернак Я. (Канада),
Чубатий М. (США).

Кооптовано:

Вінтоняк В. (Німеччина, 1965),
Омельченко В. (США, 1967),
Антонович М. (Канада, 1968),
Пріцак О. (США, 1968).

1970:

Залишено попередній склад.

Кооптовано: Б. Винар (США, 1971).

1975:

Президія:

Оглоблин О. (голова),
Антонович М. (заступник голови),
Винар Л. (екзекутивний секретар і скарбник).

Управа:

Баран О. (Канада),
Винар Б. (США),
Верига В. (Канада),
Домбровський О. (США),
Кордиш-Головко Н. (США),
Гунчак Т. (США),
Ждан М. (США).

1980:

Президія:

Оглоблин О. (Почесний голова),
Винар Л. (голова)
Антонович М. (заступник голови),
Домбровський О. (науковий секретар і скарбник).

Члени:

Баран О. (Канада),
Винар Б. (США),
Мацьків Т. (США),
Пап М. (США),
Субтельний О. (Канада),
Цюцюра Т. (Канада),

Штогрин Д. (США),
Юзик П. (Канада).

1985:

Президія:

Винар Л. (голова, США),
Антонович М. (заступник, Канада),
Домбровський О. (науковий секретар та скарбник, США).

Члени:

Баран О. (Канада),
Винар Б. (США),
Жуковський А. (Франція),
Мацьків Т. (Німеччина),
Каменецький І. (США),
Пап М. (США),
Субтельний О. (Канада),
Штогрин Д. (США).

ДОДАТОК 2. СКЛАД КОНТРОЛЬНИХ КОМІСІЙ ТОВАРИСТВА

1965:

І. Витанович (голова, США), М. Ждан (США), Л. Биковський (США)¹.

1970:

І. Витанович (голова, США), Б. Винар (США), М. Антонович (Канада)².

1975:

Л. Биковський (голова, США), О. Герус (Канада), Р. Климкевич (США)³.

1981:

Л. Биковський (голова, США), О. Мартинюк (США), О. Герус (Канада)⁴.

Українське історичне товариство. Вибір Управи (Комунікат) // УІ. – 1965. – Ч.1-2. – С.90.

Архів УІТ. – Ф. “Організаційні документи”. – Спр. “Контрольні комісії”.

Хроніка. Українське історичне товариство. Нова Управа УІТ // УІ. – 1975. – Ч.1-2. – С.159.

Хроніка. Українське історичне товариство. Нова Управа УІТ // Там же. – 1981. – Ч.1-4. – С.234.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

І. Джерела

а) неопубліковані

1. Columbia University Rare Book and Manuscript Library (New York, USA). Jurij Lawrynenko Papers, 1880s-1980s. Series 1. Correspondence. – Letter to L. Wynar. 3.IX.1964.
2. Columbia University Rare Book and Manuscript Library (New York, USA). Jurij Lawrynenko Papers, 1880s-1980s. Series 1. Correspondence. – Letter from L. Wynar. 5.IX.1966.
3. Immigration History Research Center University of Minnesota), Ukrainian Collection. (Minneapolis, USA). Vytanovych Illia, Box: Vol.5. Correspondence. – Letter from L. Wynar. 27.XI.1967;
4. Immigration History Research Center University of Minnesota), Ukrainian Collection. (Minneapolis, USA). Vytanovych Illia, Box: Vol.5. Correspondence. – Letter from L. Wynar. 28.IV.1968;
5. Immigration History Research Center University of Minnesota), Ukrainian Collection. (Minneapolis, USA). Vytanovych Illia, Box: Vol.5. Correspondence. – Letter from L. Wynar. 8.VIII.1968;
6. Immigration History Research Center University of Minnesota), Ukrainian Collection. (Minneapolis, USA). Vytanovych Illia, Box: Vol.5. Correspondence. – Letter from L. Wynar. 19.VII.1970;
7. Immigration History Research Center University of Minnesota), Ukrainian Collection. (Minneapolis, USA). Vytanovych Illia, Box: Vol.5. Correspondence. – Letter from L. Wynar. 20.VIII.1970;
8. Immigration History Research Center University of Minnesota), Ukrainian Collection. (Minneapolis, USA). Granovsky Olexander, Box 3. Correspondence. – Letter from M. Chubaty. 15.IV.1970 (copy);
9. Immigration History Research Center University of Minnesota), Ukrainian Collection. (Minneapolis, USA). Onatzky Evhen, Box 1. Correspondence. – Letter from I. Borshchak. 22.XII.1923.
10. Kent State University Archive (Kent, USA). – 1995.47. Archive of L. Wynar. Center for the Study of Ethnic Publication and Institutions. – Box 15. – Інформація о праздновании 1000-летия крещения России;
11. Архів автора (Острог, Україна). Доповідь Я.Д. Ісаєвича на Міжнародній науковій конференції з нагоди 40-ліття УІТ у Львівській науковій бібліотеці ім. В. Стефаника 30 вересня 2005 р.
12. Архів автора (Острог, Україна). Інтерв'ю з Л. Винарем, 3 квітня 2007 р. (Фонограма).
13. Архів автора (Острог, Україна). Інтерв'ю з Л. Винарем, 7 липня 2007 р. (Фонограма).
14. Архів автора (Острог, Україна). Інтерв'ю з М.П. Ковальським, 15 лютого 2003 р. (Запис).
15. Архів автора (Острог, Україна). Інтерв'ю з проф. Л. Винарем, 27 січня 2009 р. (Фонограма).

16. Архів автора (Острог, Україна). Спогади І. Гея під час наукової конференції з нагоди 40-ліття журналу “Український історик” в Львівському державному історико-меморіальному музеї М. Грушевського, 29 вересня 2003 р.
17. Архів Світової наукової ради при Світовому конгресі українців (Торонто, Канада). – Ф. “Листи”. – Лист Я. Падоха до Л. Винара від 28 грудня 1987 р.
18. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Адміністрація УІТ”. – Спр. “Обіжники”. – Звернення “Збірне меценатство “Українського історика”. – Обіжний лист [грудень 1964];
19. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Адміністрація УІТ”. – Спр. “Обіжники”. – Лист до членів Управи УІТ від 30 квітня 1968 р.;
20. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Адміністрація УІТ”. – Спр. “Анкети”.
21. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Архів О. Кандиби”. – Спр. “Дорадча комісія”. – 2 серпня 1986 р. Лист до членів Дорадчої комісії. – 2 арк.;
22. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Архів О. Кандиби”. – Спр. “Дорадча комісія”. – Лист К. Лазор до Л. Винара від 26 вересня 1986 р.;
23. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Бюлетень”. – Спр. “Відповіді на запитник”;
24. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Видання”. – Спр. “Биковський Лев”. – Лист Л. Биковського до Н. Полонської-Василенко від 8 січня 1970 р. (копія);
25. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Зарево”. – Спр. “Історичний збірник”. – Зміст;
26. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Історичний атлас”. – Спр. “Домовленості”. – Letter of Quotation of July 6, 1976;
27. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Історичний атлас”. – Спр. “Домовленості”. – Допомоговий комітет для видання першого історичного атласу України;
28. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Історичний атлас”. – Спр. “Рецензування”. – М. Антонович. Мої остаточні зауваження до Історичного Атласу України (машинопис);
29. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Історичний атлас”. – Спр. “Листування”. – Лист Л. Винара до М. Біди від 17 липня 1977 р. (копія);
30. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Історичний атлас”. – Спр. “Листування”. – Лист О. Домбровського до Л. Винара від 11 лютого 1974 р.;
31. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Історичний атлас”. – Спр. “Листування”. – Лист Л. Винара до А. хе "Драган Антон" Драгана від 14 вересня 1978 р.;
32. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Історичний атлас”. – Спр. “Листування”. – Лист А. Драгана до Л. Винара від 27 вересня 1978 р.;
33. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Історичний атлас”. – Спр. “Листування”. – Лист Л. Винара до А. Драгана [б.д.];
34. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Історичний атлас”. – Спр. “Листування”. – Лист А. Драгана до Л. Винара від 18 грудня 1978 р.;
35. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Історичний атлас”. – Спр. “Листування”. – Лист М. Ждана до Л. Винара від 12 лютого 1974 р.;
36. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Історичний атлас”. – Спр. “Листування”. – Лист Л. Винара до С. Куропася від 14 квітня 1978 р.;

37. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Історичний атлас”. – Спр. “Листування”. – Лист Л. Винара до І. Теслі від 16 вересня 1973 р.;
38. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Історичний атлас”. – Спр. “Листування”. – Спр. “Листування”. – Лист Л. Винара до І. Теслі від 11 лютого 1974 р.;
39. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Історичний атлас”. – Спр. “Листування”. – Лист Л. Винара до І. Теслі від 18 лютого 1974 р.;
40. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Історичний атлас”. – Спр. “Листування”. – Лист І. Теслі до Л. Винара від 18 лютого 1974 р.;
41. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Історичний атлас”. – Спр. “Листування”. – Лист Л. Винара до І. Теслі від 21 лютого 1974 р.;
42. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Історичний атлас”. – Спр. “Листування”. – Лист Л. Винара до І. Теслі від 15 червня 1974 р.;
43. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Історичний атлас”. – Спр. “Листування”. – Лист Л. Винара до І. Теслі від 2 липня 1974 р.;
44. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Історичний атлас”. – Спр. “Листування”. – Лист І. Теслі до Л. Винара від 15 грудня 1974 р.;
45. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Історичний атлас”. – Спр. “Листування”. – Спр. “Листування”. – Лист І. Теслі до Л. Винара від 23 червня 1975 р.;
46. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Історичний атлас”. – Спр. “Листування”. – Лист Л. Винара до І. Теслі від 27 червня 1975 р.;
47. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Історичний атлас”. – Спр. “Листування”. – Лист І. Теслі до Л. Винара від 18 вересня 1975 р.;
48. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Історичний атлас”. – Спр. “Листування”. – Спр. “Листування”. – Лист І. Теслі до Л. Винара від 22 січня 1976 р.;
49. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Історичний атлас”. – Спр. “Листування”. – Лист І. Теслі до Л. Винара від 3 квітня 1976 р.;
50. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Історичний атлас”. – Спр. “Листування”. – Лист І. Теслі до Л. Винара від 4 червня 1976 р.;
51. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Історичний атлас”. – Спр. “Листування”. – Лист І. Теслі до Л. Винара від 30 червня 1977 р.;
52. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Історичний атлас”. – Спр. “Листування”. – Лист І. Теслі до Л. Винара від 15 травня 1978 р.;
53. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Історичний атлас”. – Спр. “Листування”. – Лист І. Теслі до Л. Винара від 10 червня 1979 р.;
54. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Історичний атлас”. – Спр. “Листування”. – Лист Л. Винара до І. Теслі від 25 листопада 1979 р.;
55. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Історичний атлас”. – Спр. “Листування”. – Лист І. Теслі до Л. Винара від 7 травня 1990 р.;
56. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Історичний атлас”. – Спр. “Листування”. – Лист І. Теслі до Л. Винара від 2 вересня 1990 р.;
57. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Історичний атлас”. – Спр. “Листування”. – Лист Л. Винара до І. Теслі від 25 лютого 1992 р. (авт. копія);
58. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Історичний атлас”. – Спр. “Листування”. – Лист Л. Винара до Є. Тютька від 5 листопада 1973 р.;

59. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Історичний атлас”. – Спр. “Листування”. – Лист Л. Винара до Є. Тютька від 2 лютого 1974 р. (авт. копія);
60. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Історичний атлас”. – Спр. “Листування”. – Лист Є. Тютька до Л. Винара від 3 березня 1974 р.;
61. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Історичний атлас”. – Спр. “Листування”. – Лист Л. Винара до Є. Тютька від 9 червня 1974 р.;
62. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Історичний атлас”. – Спр. “Листування”. – Лист Є. Тютька до Л. Винара від 17 квітня 1974 р.;
63. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Історичний атлас”. – Спр. “Листування”. – Лист Є. Тютька до Л. Винара від 25 квітня 1974 р.;
64. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Історичний атлас”. – Спр. “Листування”. – Лист Є. Тютька до Л. Винара від 10 квітня 1975 р.;
65. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Історичний атлас”. – Спр. “Листування”. – Лист Л. Винара до І. Флиса від 4 січня 1979 р.;
66. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Історичний атлас”. – Спр. “Листування”. – Лист І. Флиса до Л. Винара від 30 серпня 1979 р.;
67. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Історичний атлас”. – Спр. “Листування”. – Лист Л. Винара до І. Флиса від 8 вересня 1979 р.;
68. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Історичний атлас”. – Спр. “Листування”. – Лист І. Флиса до С. Куропася від 10 червня 1979 р.;
69. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Історичний атлас”. – Спр. “Листування”. – Лист І. Теслі до Б. Шулякевича від 3 березня 1978 р.;
70. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Історичний атлас”. – Спр. “Листування”. – Лист Л. Винара до Б. Шулякевича від 22 березня 1978 р.;
71. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Історичний атлас”. – Спр. “Листування”. – Лист Л. Винара до Б. Шулякевича від 10 червня 1979 р.;
72. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Історичний атлас”. – Спр. “Листування”. – Лист Л. Винара до П. Юзика від 4 листопада 1978 р.;
73. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Історичний атлас”. – Спр. “Листування”. – Лист Л. Винара до авторів атласу від 21 квітня 1974 р. (авт. копія);
74. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Історичний атлас”. – Спр. “Листування”. – Лист Л. Винара до І. Теслі та Є. Тютька від 10 липня 1979 р.;
75. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Історичний атлас”. – Спр. “Матеріали”. – Атлас історії України. Пояснення для рецензентів;
76. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Історичний атлас”. – Спр. “Угоди”. – Домовлення від 23 січня 1973 р.;
77. Архів УІТ. – Ф. “Історичний атлас”. – Спр. “Угоди”. – Домовлення від 18 лютого 1974 р.;
78. Архів УІТ. – Ф. “Історичний атлас”. – Спр. “Угоди”. – Пропонована умова. [Без дати. Надіслана Л. Винару 12 квітня 1975 р. (дату встановлено за штемпелем на конверті)];
79. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Історичний атлас”. – Спр. “Угоди”. – Домовлення в справі видання історичного атласу України Українським народним союзом (проект);

80. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Конференції”. – Спр. “Українська вільна академія наук”;
81. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Кошториси”. – Спр. “Історична бібліографія”;
82. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Кошториси”. – Спр. “Новий шлях”. – Оферта на друк книжки від 15 лютого 1965 р.;
83. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Кошториси”. – Спр. “Свобода”. – Спр. “Свобода”. – Лист Л. Лапичака до О. Домбровського від 6 червня 1975 р.;
84. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Кошториси”. – Спр. “Українці в Америці”;
85. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Логос”. – Спр. “Кордуба Фелікс”. – Лист М . Антоновича до Ф. Кордуби від 29 березня 1976 р.;
86. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Логос”. – Спр. “Кордуба Фелікс”. – Лист Л. Винара до Ф. Кордуби від 30 жовтня 1971 р.
87. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Логос”. – Спр. “Кордуба Фелікс”. – Лист Л. Винара до Ф. Кордуби від 6 червня 1975 р.;
88. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Логос”. – Спр. “Кордуба Фелікс”. – Лист Л. Винара до Ф. Кордуби від 7 червня 1976 р.;
89. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Логос”. – Спр. “Кордуба Фелікс”. – Лист Л. Винара до Ф. Кордуби від 4 грудня 1977 р.;
90. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Логос”. – Спр. “Кордуба Фелікс”. – Лист Ф . Кордуби до Л. Винара від 16 грудня 1977 р.;
91. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Логос”. – Спр. “Кордуба Фелікс”. – Лист Ф . Кордуби до Л. Винара від 25 січня 1978 р.;
92. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Логос”. – Спр. “Кордуба Фелікс”. – Лист Л. Винара до Ф. Кордуби від 17 жовтня 1980 р.;
93. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Логос”. – Спр. “Кордуба Фелікс”. – Лист Л. Винара до Ф. Кордуби від 7 лютого 1981 р.;
94. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Логос”. – Спр. “Кордуба Фелікс”. – Лист Л. Винара до Ф. Кордуби від 27 лютого 1981 р.;
95. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Логос”. – Спр. “Кордуба Фелікс”. – Лист Л. Винара до Ф. Кордуби від 7 липня 1981 р.;
96. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Логос”. – Спр. “Кордуба Фелікс”. – Лист Л. Винара до Ф. Кордуби від 6 вересня 1982 р.;
97. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Логос”. – Спр. “Кордуба Фелікс”. – Лист Л. Винара до Ф. Кордуби від 27 листопада 1982 р.
98. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Логос”. – Спр. “Кордуба Фелікс”. – Лист Л. Винара до Ф. Кордуби від 28 серпня 1983 р.;
99. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Логос”. – Спр. “Наняк Григорій”. – Лист Г. Наняка до Л. Винара від 6 травня 1964 р.;
100. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Логос”. – Спр. “Наняк Григорій”. – Лист Г. Наняка до Л. Винара від 29 травня 1964 р.;
101. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Логос”. – Спр. “Наняк Григорій”. – Лист Г. Наняка до Л. Винара від 18 листопада 1964 р.;

102. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Логос”. – Спр. “Наняк Григорій”. – Лист Л. Винара до Г. Наняка від 1 січня 1965 р. (авт. копія)
103. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Наукові конкурси”. – Спр. “М. Андрусак”. – Конкурс УІТ. Оцінка праці д-р Миколи Андрусак “Єпископ Йосиф Шумлянський”;
104. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Наукові конкурси”. – Спр. “М. Андрусак”. – Лист М. Андрусак до Адама Антоновича від 27 березня 1984 р.;
105. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Наукові конкурси”. – Спр. “М. Андрусак”. – Лист М. Андрусак до Л. Винара від 2 листопада 1983 р.;
106. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Наукові конкурси”. – Спр. “Союз українок Америки”. – Лист Л. Бурачинської до Л. Винара від 9 червня 1970 р.;
107. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Наукові конкурси”. – Спр. “Союз українок Америки”. – Лист Л. Бурачинської до Л. Винара від 2 листопада 1970 р.;
108. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Наукові конкурси”. – Спр. “Український літературний фонд ім. І. Франка”. – Лист А. Антоновича та Р. Турянської до Л. Винара від 26 квітня 1983 р.;
109. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Наукові установи”. – Спр. “Українська вільна академія наук”;
110. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Наукові установи”. – Спр. “УККА”. – Лист І. Базарка до Л. Винара від 4 квітня 1974 р.;
111. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Наукові установи”. – Спр. “Український конгресовий комітет Америки”. – Лист Л. Винара до І. Базарка від 14 травня 1979 р. (авт. копія);
112. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “НТШ у Львові”. – Спр. “Медаль М. Грушевського”. – Лист О. Романова до Л. Винара від 14 лютого 1991 р.;
113. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Організаційні документи”. – Спр. “Інкорпорація”. – Nonprofit Certificate of Incorporation;
114. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Організаційні документи”. – Спр. “Інкорпорація”. – Articles of Incorporation of Ukrainian Historical Association, Inc ;
115. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Організаційні документи”. – Спр. “Інкорпорація”. – State of Colorado. 1974 Annual Report – Colorado Corporation (Nonprofit);
116. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Організаційні документи”. – Спр. “Інкорпорація”. – Nonprofit Certificate of Amendment. – 5 арк.;
117. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Організаційні документи”. – Спр. “Інкорпорація”. – Certificate No.461210;
118. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Організаційні документи”. – Спр. “Інкорпорація”. – Articles of Incorporation. – 2 арк.;
119. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Організаційні документи”. – Спр. “Інкорпорація”. – Original Appointment of Agent. – 1 арк.;
120. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Організаційні документи”. – Спр. “Інкорпорація”. – Constitution of Ukrainian Historical Association. – 2 арк.;

121. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Осередок в Австралії”. – Спр. “Єпископ Іван Прашко”. – Лист Л. Винара до до єп. І. Прашка від 16 червня 1986 р.;
122. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Осередок в Австралії”. – Спр. “Грін Пилип”. – Лист П. Гріна до Л. Винара від 2 січня 1970 р.;
123. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Осередок в Австралії”. – Спр. “Грін Пилип”. – Лист П. Гріна до Л. Винара від 30 січня 1970 р.;
124. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Осередок в Австралії”. – Спр. “Грін Пилип”. – Лист П. Гріна до Л. Винара від 21 лютого 1970 р.;
125. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Осередок в Австралії”. – Спр. “Грін Пилип”. – Лист П. Гріна до Л. Винара від 21 квітня 1970 р.;
126. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Осередок в Австралії”. – Спр. “Грін Пилип”. – Лист П. Гріна до Л. Винара від 10 серпня 1970 р.;
127. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Осередок в Чикаго”. – Спр. “Інтерв’ю”. – Інтерв’ю з головою клітини УІТ М. Бідою (31 січня 1976 р., фонограма);
128. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Осередок в Чикаго”. – Спр. “Листи”. – Лист Л. Винара до М. Біди від 27 липня 1975 р.;
129. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Осередок в Чикаго”. – Спр. “Листи”. – Лист М. Біди до Л. Винара від 14 серпня 1975 р.;
130. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Осередок в Чикаго”. – Спр. “Листи”. – Лист М. Біди до Л. Винара від 19 квітня 1976 р.;
131. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Осередок в Чикаго”. – Спр. “Листи”. – Лист М. Біди до Л. Винара від 27 лютого 1979 р.;
132. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Осередок в Чикаго”. – Спр. “Листи”. – Лист М. Біди до Л. Винара від 11 липня 1980 р.;
133. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Осередок в Чикаго”. – Спр. “Листи”. – Лист Л. Винара до В. Біди від 17 січня 1981 р. (авт. копія);
134. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Осередок в Чикаго”. – Спр. “Протоколи”. – Протокол із засідання Управи УІТ (відділ в Чикаго) від 24 березня 1976 р.;
135. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Осередок в Чикаго”. – Спр. “Протоколи”. – Протокол засідання Управи УІТ (відділ у Чикаго) від 5 жовтня 1976 р.;
136. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Осередок в Чикаго”. – Спр. “Протоколи”. – Протокол засідання Управи УІТ (клітина в Чикаго) від 15 вересня 1978 р.;
137. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Осередок УІТ в Оттаві”. – Спр. “Листи”. – Лист Ю. Герича до Л. Винара від 17 лютого 1973 р.;
138. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Осередок УІТ в Оттаві”. – Спр. “Листи”. – Лист Ю. Герича до Л. Винара від 31 травня 1973 р.;
139. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Преса”. – Спр. “Видання”. – Лист Л. Винара до редактора газети (без прізвища) від 2 листопада 1989 р. (авт. копія);
140. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Проекти”. – Спр. “Закордонні українці”. – Лист Л. Винара до Я. Падоха від 24 лютого 1973 р.;
141. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Проекти”. – Спр. “Закордонні українці”. – Лист Л. Винара до І. Базарка від 23 лютого 1973 р.;
142. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Проекти”. – Спр. “Закордонні українці”. – Справа активізації наукового дослідження українського життя в Америці (

- Записка). 2 жовтня 1973 р. – 4 арк.;
143. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Проекти”. – Спр. “Закордонні українці”. – Маркусь В. Нарис пляну дослідного проекту “Історія українців в США, 1875 – 1975”. – 4 арк.;
144. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Проекти”. – Спр. “Закордонні українці”. – Wynar L. The History of Ukrainians in the USA, 1875 – 1975 (Proposed organization and content). – 5 pp.;
145. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Самостійна Україна”. – Спр. “Панасюк Микола”. – Лист М. Панасюка до Л. Винара від 29 листопада 1963 р.;
146. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Самостійна Україна”. – Спр. “Панасюк Микола”. – Лист Л. Винара до М. Панасюка від 8 січня 1964 р.;
147. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Самостійна Україна”. – Спр. “Панасюк Микола”. – Лист М. Панасюка до Л. Винара від 16 жовтня 1963 р.;
148. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Самостійна Україна”. – Спр. “Угоди”. – 8. XI.1964. Умова [між Українською видавничою спілкою в Чикаго та редакцією журналу “Український історик”];
149. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Світовий конгрес вільної науки”. – Спр. “Листування”. – Лист Л. Винара та О. Домбровського до Хвальної президії СКВУ від 10 січня 1984 р.;
150. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Світовий конгрес вільної науки”. – Спр. “Листування”. – Лист О. Підгайного щодо Правильника НР при СКВУ від 8 червня 1984 р.;
151. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Український історик”. – Спр. “Коць Маріян”. – Лист О. Оглоблина до Л. Винара від 16 лютого 1968 р.;
152. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Український історик”. – Спр. “Підготовчі матеріали”. – Додаток. Лист Любомира Винара до Олександра Оглоблина;
153. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Український соціологічний інститут”. – Спр. “Документи”. – УСІ. Український соціологічний інститут. [Статут];
154. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Український соціологічний інститут”. – Спр. “Коць Маріян”. – Лист Л. Винара до М. Коця від 20 березня 1968 р.;
155. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Український соціологічний інститут”. – Спр. “Коць Маріян”. – Лист Л. Винара до М. Коця від 26 квітня 1968 р.;
156. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Український соціологічний інститут”. – Спр. “Мілянч Атанас”. – Лист А. Мілянча та М. Коця до Л. Винара від 3 березня 1968 р.;
157. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Український соціологічний інститут”. – Спр. “Мілянч Атанас”. – Лист Л. Винара до А. Мілянча від 29 листопада 1969 р.;
158. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Український соціологічний інститут”. – Спр. “Мілянч Атанас”. – Лист Л. Винара до А. Мілянча від 12 червня 1970 р.;
159. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Український соціологічний інститут”. – Спр. “Мілянч Атанас”. – Лист Л. Винара до А. Мілянча від 11 вересня 1970 р. (авт. копія);

160. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Український соціологічний інститут”. – Спр. “Мілянч Атанас”. – Лист А. Мілянч до Л. Винара від 30 жовтня 1970 р. ;
161. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Український соціологічний інститут”. – Спр. “Мілянч Атанас”. – Лист А. Мілянч до Л. Винара від 2 січня 1971 р. ;
162. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Український соціологічний інститут”. – Спр. “Мілянч Атанас”. – Лист А. Мілянч до Л. Винара від 19 січня 1971 р. ;
163. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Український соціологічний інститут”. – Спр. “Мілянч Атанас”. – Лист А. Мілянч до О. Оглоблина від 27 січня 1971 р. (копія);
164. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Український соціологічний інститут”. – Спр. “Мілянч Атанас”. – Лист А. Мілянч до Л. Винара від 1 вересня 1971 р. ;
165. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Український соціологічний інститут”. – Спр. “Мілянч Атанас”. – Лист А. Мілянч до В. Галича від 19 жовтня 1973 р. (копія).
166. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Український соціологічний інститут”. – Спр. “Мілянч Атанас”. – Лист А. Мілянч до Л. Винара від 24 жовтня 1973 р. ;
167. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Украпінт”. – Спр. “В. Зінкевич”. – Кошторис на видання журналу “Український історик” від 22 грудня 1986 р. ;
168. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Украпінт”. – Спр. “В. Зінкевич”. – Контракт від 11 лютого 1987 р. ;
169. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Украпінт”. – Спр. “В. Зінкевич”. – Лист В. Зінкевича до Л. Винара від 12 лютого 1987 р. ;
170. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Украпінт”. – Спр. “В. Зінкевич”. – Лист Л. Винара до В. Зінкевича від 29 жовтня 1987 р.
171. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Украпінт”. – Спр. “В. Зінкевич”. – Лист Л. Винара до В. Зінкевича від 3 лютого 1988 р. (авт. копія);
172. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Установи”. – Спр. “Конгрес українців Канади”. – Лист С.Я. Кальби до Л. Винара від 3 червня 1969 р. ;
173. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Установи”. – Спр. “Конгрес українців Канади”. – Лист Л. Винара до С.Я. Кальби від 8 червня 1969 р. ;
174. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Фінанси”. – Спр. “Прибутково-видаткові книги”. – Книга за 1965 р., 45 арк.
175. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Фонограми”. – Спр. “American Historical Association”. – Фонограма доповіді Б. Боцюркова (29 грудня 1971 р.);
176. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Фотодокументи”;
177. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Автобіографічні матеріали”. – Спр. “Р. Климкевич”;
178. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Адміністрація “Українського історика”. – Спр. “Листи ”. – Лист від Ф. Мечлапа до Л. Винара від 24 серпня 1976 р. ;
179. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Адміністрація “Українського історика”. – Спр. “Українсько-Російська конфронтація в історіографії”. – Лист Д. Двойченко-Маркова до Л. Винара від 11 березня 1971 р. ;

180. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Адміністрація “Українського історика”. – Спр. “Українсько-Російська конфронтація в історіографії”. – Лист від Д. Ковалевського до Л. Винара від 16 червня 1977 р.;
181. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Адміністрація “Українського історика”. – Спр. “70-й Відділ СУА”. – Лист Л. Винара до О. Бобиляк від 16 грудня 1973 р.;
182. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Адміністрація “Українського історика”. – Спр. “Запитники”. – І. Витанович;
183. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Адміністрація “Українського історика”. – Спр. “Запитники”. – В. Кайє-Кисілевський;
184. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Адміністрація “Українського історика”. – Спр. “Заяви”;
185. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Адміністрація “Українського історика”. – Спр. “Обіжні листи”. – Лист до членів Управи УІТ від 17 квітня 1968 р.;
186. Архів УІТ (Кент, США). – Ф. “Адміністрація “Українського історика”. – Спр. “Обіжні листи”. – Обіжний лист до членів Управи УІТ від 30 квітня 1968 р. ;
187. Архів УІТ, архів Б. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Антонович Марко”. – Лист М. Антоновича до Б. Винара від 18 березня 1964 р.;
188. Архів УІТ, архів Б. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Борковський Роман”. – Лист Л. Винара до Р. Борковського від 30 січня 1973 р. (авт. копія);
189. Архів УІТ, архів Б. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Витанович Ілля”. – Лист І. Витановича до Б. Винара від 29 листопада 1955 р.;
190. Архів УІТ, архів Б. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Витанович Ілля”. – Лист І. Витановича до Б. Винара від 28 жовтня 1972 р.;
191. Архів УІТ, архів О. Вінтоняка. – Ф. “Листування”. – Спр. “Антонович Марко”;
192. Архів УІТ, архів О. Вінтоняка. – Ф. “Листування”. – Спр. “Винар Любомир”. – Лист Л. Винара до О. Вінтоняка від 17 лютого 1965 р.;
193. Архів УІТ, архів О. Вінтоняка. – Ф. “Листування”. – Спр. “Винар Любомир”. – Спр. “Л. Винар”. – Лист Л. Винара до О. Вінтоняка від 18 листопада 1986 р.;
194. Архів УІТ, архів О. Вінтоняка. – Ф. “Листування”. – Спр. “Дубицька А.”. – Лист А. Дубицької до Л. Винара від 10 грудня 1983 р. (копія);
195. Архів УІТ, архів О. Домбровського. – Ф. “Листування”. – Спр. “Канада”. – Додаток до листа К. Микитчука до О. Домбровського від 31 жовтня 1984 р.);
196. Архів УІТ, архів О. Вінтоняка. – Ф. “Осередок”. – Спр. “Протоколи і звіти”. – Звіт зборів осередку 22 жовтня 1983 р.;
197. Архів УІТ, архів О. Вінтоняка. – Ф. “Осередок”. – Спр. “Протоколи і звіти”. – Повідомлення про збори осередку 29 листопада 1986 р.;
198. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Андрусак Микола”. – Лист М. Андрусяка до Л. Винара від 11 листопада 1966 р.;
199. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Андрусак Микола”. – Лист М. Андрусяка до Л. Винара від 16 лютого 1968 р.;

222. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Антонович Марко”. – Лист М. Антоновича до Л. Винара від 4 листопада 1971 р.;
223. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Антонович Марко”. – Лист М. Антоновича до Л. Винара від 20 квітня 1972 р.;
224. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Антонович Марко”. – Лист М. Антоновича до Л. Винара від 5 лютого 1973 р.;
225. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Антонович Марко”. – Лист М. Антоновича до Л. Винара від 14 червня 1974 р.;
226. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Антонович Марко”. – Лист М. Антоновича до Л. Винара від 11 липня 1977 р. з копією листа до Ф. Кордуби;
227. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Антонович Марко”. – Лист М. Антоновича до Л. Винара від 1 жовтня 1977 р.;
228. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Антонович Марко”. – Лист М. Антоновича до Л. Винара від 17 лютого 1978 р.;
229. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Антонович Марко”. – Лист М. Антоновича до Л. Винара від 8 червня 1978 р.;
230. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Антонович Марко”. – Лист М. Антоновича до Л. Винара від 27 липня 1980 р.;
231. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Антонович Марко”. – Лист М. Антоновича до Л. Винара від 15 вересня 1981 р.;
232. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Антонович Марко”. – Лист М. Антоновича до Л. Винара від 8 червня 1984 р.;
233. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Антонович Марко”. – Лист М. хе "Антонович Марко Дмитрович" Антоновича до Л. Винара від 20 вересня 1986 р.;
234. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Антонович Марко”. – Лист М. Антоновича до Л. Винара від 10 січня 1987 р.;
235. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Антонович Марко”. – Лист М. Антоновича до Л. Винара 12 березня 1987 р.;
236. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Антонович Марко”. – Лист М. Антоновича до Л. Винара від 13 квітня 1987 р.;
237. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Антонович Марко”. – Лист М. Антоновича до Л. Винара від 2 червня 1987 р.;
238. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Антонович Марко”. – Лист М. Антоновича до Л. Винара від 15 грудня 1987 р.;
239. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Антонович Марко”. – Лист Л. Винара до М. Антоновича від 30 грудня 1987 р.;
240. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Антонович Марко”. – Лист М. Антоновича до Л. Винара від 17 січня 1988 р.;
241. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Антонович Марко”. – Лист М. Антоновича до Л. Винара від 12 квітня 1989 р.;
242. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Антонович Марко”. – Лист М. Антоновича до К. Фіцика від 14 грудня 1981 р.;

243. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Баран Олександр”. – Лист Л. Винара до О. Барана від 8 січня 1971 р. (авт. копія);
244. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Баран Олександр”. – Лист О. Барана до Л. Винара від 30 грудня 1970 р.;
245. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Бачинський Євген”. – Лист Є. Бачинського до Л. Винара від 27 листопада 1963 р.;
246. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Бачинський Леонід”. – Лист Л. Бачинського до Л. Винара від 1 грудня 1963 р.;
247. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Биковський Лев”. – Лист Л. Биковського до Л. Винара від 28 жовтня 1963 р.;
248. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Биковський Лев”. – Лист Л. Биковського до Л. Винара від 20 серпня 1964 р.;
249. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Биковський Лев”. – Лист Л. Биковського до Л. Винара від 9 вересня 1964 р.;
250. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Биковський Лев”. – Лист Л. Биковського до Л. Винара від 30 січня 1967 р.;
251. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Биковський Лев”. – Лист Л. Биковського до Л. Винара від 12 лютого 1968 р.;
252. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Биковський Лев”. – Лист Л. Биковського до Л. Винара від 11 вересня 1968 р.;
253. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Биковський Лев”. – Лист Л. Винара до Л. Биковського від 29 травня 1970 р. (авт. копія);
254. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Биковський Лев”. – Лист Л. Винара до Л. Биковського від 16 листопада 1970 р. (авт. копія);
255. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Биковський Лев”. – Лист Л. Биковського до Л. Винара від 21 травня 1971 р.;
256. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Биковський Лев”. – Лист Л. Биковського до Л. Винара від 20 липня 1971 р.;
257. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Бігус Мирослав”. – Лист М. Бігуса до Л. Винара від 2 березня 1994 р.;
258. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Біланюк Петро”. – Лист П. Біланюка до Л. Винара від 16 серпня 1975 р.;
259. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Біланюк Петро”. – Лист П. Біланюка до Л. Винара від 30 травня 1978 р.;
260. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Біланюк Петро”. – Лист Л. Винара до П. Біланюка від 1 серпня 1988 р. (авт. копія);
261. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Біланюк Петро”. – Лист П. Біланюка до Л. Винара від 19 серпня 1988 р.;
262. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Білінський Ярослав”. – Лист Л. Винара до Я. Білінського від 8 лютого 1982 р. (авт. копія);
263. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Бойко Микола”. – Лист Л. Винара до М. Бойка від 3 березня 1971 р.;
264. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Бойко-Блохин Юрій”. – Обіжний лист в справі голосування відносно висоти членських

вкладок і категорій членства УІТ;

265. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Бойко-Блохин Юрій”. – Лист Ю. Бойка-Блохина до Л. Винара від 17 травня 1975 р.
266. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Бойко-Блохин Юрій”. – Лист Л. Винара до Ю. Бойка-Блохина від 19 квітня 1975 р. (авт. копія);
267. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Бойко-Блохин Юрій”. – Лист Л. Винара до Ю. Бойка-Блохина від 28 червня 1975 р. (авт. копія);
268. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Бойко-Блохин Юрій”. – Лист Ю. Бойка-Блохина до Л. Винара [липень 1975];
269. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Бойко-Блохин Юрій”. – Лист Л. Винара до Ю. Бойка-Блохина від 2 вересня 1976 р. (авт. копія);
270. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Бойко-Блохин Юрій”. – Лист Ю. Бойка-Блохина до Л. Винара від 12-13 вересня 1976 р.;
271. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Бойко-Блохин Юрій”. – Лист Л. Винара до Ю. Бойка-Блохина від 17 грудня 1977 р. (авт. копія);
272. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Бойко-Блохин Юрій”. – Лист Л. Винара до Ю. Бойка-Блохина від 22 вересня 1978 р. (авт. копія);
273. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Бойко-Блохин Юрій”. – Лист Ю. Бойка-Блохина до Л. Винара від 21.X.1979 р.;
274. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Бойко-Блохин Юрій”. – Лист Ю. Бойка-Блохина до Л. Винара від 30 грудня 1984 р.;
275. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Бондаренко Василь”. – Лист Л. Винара до В. Бондаренка від 20 квітня 1964 р. (авт. копія);
276. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Бондаренко Василь”. – Лист В. Бондаренка до Л. Винара від 5 жовтня 1964 р.;
277. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Бондаренко Василь”. – Лист В. Бондаренка до Л. Винара від 31 січня 1968 р.;
278. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Борис Юрій”. – Лист Л. Винара до Ю. Бориса від 5 квітня 1972 р. (авт. копія);
279. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Борис Юрій”. – Лист Л. Винара до Ю. Бориса від 15 травня 1972 р. (авт. копія);
280. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Борис Юрій”. – Лист Л. Винара до Ю. Бориса від 11 лютого 1972 р. (авт. копія);
281. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Боцюрків Богдан”. – Лист Б. Боцюркова до Л. Винара від 17 січня 1972 р.;
282. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Боцюрків Богдан”. – Лист Л. Винара до Б. Боцюркова від 29 січня 1972 р. (авт. копія);
283. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Боцюрків Богдан”. – Лист Б. Боцюркова до Л. Винара від 20 липня 1973 р.;

284. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Брик Михайло”. – Лист Л. Винара до М. Брика від 27 грудня 1973 р. (авт. копія);
285. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Бульбенко Федір”. – Лист Ф. Бульбенка до Л. Винара від 17 травня 1966 р.;
286. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Витанович Дарія”. – Лист Д. Витанович до Л. Винара від 3 вересня 1976 р.;
287. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Витанович Ілля”. – Лист І. Витановича до Л. Винара від 1 грудня 1965 р.;
288. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Витанович Ілля”. – Лист Л. Винара до І. Витановича від 10 грудня 1965 р. (авт. копія);
289. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Витанович Ілля”. – Лист І. Витановича до Л. Винара від 7 жовтня 1967 р.;
290. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Вінтоняк Олекса”. – Лист Л. Винара до О. Вінтоняка від 17 лютого 1965 р. (авт. копія);
291. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Вінтоняк Олекса”. – Лист О. Вінтоняка до Л. Винара від 20 березня 1965 р.;
292. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Вінтоняк Олекса”. – Лист О. Вінтоняка до Л. Винара від 7 вересня 1978 р.;
293. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Войценко Ольга”. – Лист Л. Винара до О. Войценко від 9 березня 1973 р.;
294. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Галич Василь”. – Лист Л. Винара до В. Галича від 14 січня 1970 р.;
295. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Горак Степан”. – Лист С. Горака до Л. Винара від 18 грудня 1968 р.;
296. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Горак Степан”. – Лист С. Горака до Л. Винара від 10 червня 1970 р.;
297. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Горак Степан”. – Лист С. Горака до сенатора Р. Сміта від 6 липня 1970 р. (копія);
298. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Горак Степан”. – Лист О. Прицака до С. Горака від 12 серпня 1970 (копія);
299. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Горак Степан”. – Лист Л. Винара до С. Горака від 14 квітня 1972 р.;
300. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Горак Степан”. – Лист С. Горака до Л. Винара від 9 червня 1979 р.;
301. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Горак Степан”. – Лист С. Горака в підтримку проекту від 28 січня 1980 р.;
302. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Горак Степан”. – Proposal of a session for the World Congress of Historians (Stuttgart, 1985 р.);
303. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Гунчак Тарас”. – Лист Л. Винара до Т. Гунчака від 11 жовтня 1987 р. (авт. копія);
304. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Данн Денніс”. – Лист Л. Винара до Денніса Дана від 12 липня 1971 р. (авт. копія);
305. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Дебрицький Роман”. – Лист Л. Винара до Р. Дебрицького від 7 липня 1983 р.;

306. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Дубровський Василь”. – Лист В. Дубровського до Л. Винара від 1 березня 1964 р.;
307. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Дубровський Василь”. – Лист В. Дубровського до Л. Винара від 1 вересня 1964 р.;
308. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Дубровський Василь”. – Лист В. Дубровського до Л. Винара від 10 лютого 1965 р.;
309. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Дубровський Василь”. – Лист Л. Винара до В. Дубровського від 29 лютого 1965 р. (авт. копія);
310. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Ждан Михайло”. – Лист М. Ждана до Л. Винара від 27 вересня 1964 р.;
311. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Ждан Михайло”. – Лист Л. Винара до М. Ждана [грудень 1964].
312. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Жуковський Аркадій”. – Лист А. Жуковського до Л. Винара від 24 серпня 1964 р.;
313. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Жуковський Аркадій”. – Лист А. Жуковського до Л. Винара від 11 вересня 1964 р.;
314. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Жуковський Аркадій”. – Лист Л. Винара до А. Жуковського від 14 червня 1970 р. (авт. копія).
315. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Жуковський Аркадій”. – Лист А. Жуковського до Л. Винара від 27 липня 1978 р.;
316. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Ісаїв Петро”. – Лист П. Ісаїва до Л. Винара від 17 лютого 1965 р.;
317. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Кайє-Кисілевський Володимир”. – Лист В. Кайє-Кисілевського до Л. Винара від 12 грудня 1970 р.;
318. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Кайє-Кисілевський Володимир”. – Лист В. Кайє-Кисілевського до Л. Винара [1973];
319. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Кайє-Кисілевський Володимир”. – Лист Л. Винара до В. Кайє-Кисілевського від 2 лютого 1973 р.;
320. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Каменецький Ігор”. – Лист І. Каменецького до Л. Винара від 14 вересня 1964 р.;
321. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Каменецький Ігор”. – Лист І. Каменецького до Л. Винара від 23 жовтня 1964 р.;
322. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Каменецький Ігор”. – Лист І. Каменецького до Л. Винара від 8 жовтня 1965 р.;
323. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Каменецький Ігор”. – Лист І. Каменецького до Л. Винара від 30 жовтня 1965 р.;
324. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Каменецький Ігор”. – Лист І. Каменецького до Л. Винара від 8 листопада 1965 р.;
325. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Каменецький Ігор”. – Лист І. Каменецького до Л. Винара від 15 жовтня 1967 р.;

326. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Каменецький Ігор”. – Спр. “І. Каменецький”. – Лист І. Каменецького до Л. Винара від 4 жовтня 1968 р.
327. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Каменецький Ігор”. – Лист І. Каменецького до Л. Винара від 14 липня 1971 р.;
328. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Каменецький Ігор”. – Лист І. Каменецького до Л. Винара від 31 березня 1972 р.;
329. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Каменецький Ігор”. – Лист Л. Винара до І. Каменецького від 7 квітня 1972 р. (авт. копія);
330. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Каменецький Ігор”. – Лист І. Каменецького до Л. Винара [1975];
331. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Каменецький Ігор”. – Лист І. Каменецького до Л. Винара від 3 вересня 1987 р.;
332. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Каменецький Ігор”. – Лист І. Каменецького до Л. Винара від 4 серпня 1988 р.;
333. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Каменецький Ігор”. – Лист Л. Винара до І. Каменецького від 15 квітня 1989 р.
334. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Каменецький Ігор”. – Лист І. Каменецького до Л. Винара [б. д.];
335. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Касинець Едвард”. – Лист Л. Винара до Е. Касинця від 1 вересня 1976 р.;
336. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Климкевич Роман”. – Лист Л. Винара до Р. Климкевича від 24 березень 1964 р.;
337. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Климкевич Роман”. – Лист Л. Винара до Р. Климкевича від 14 жовтня 1964 р.;
338. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Климкевич Роман”. – Лист Л. Винара до Р. Климкевича від 9 грудня 1964 р.;
339. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Климкевич Роман”. – Лист Л. Винара до Р. Климкевича від 17 вересня 1965 р.;
340. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Климкевич Роман”. – Лист Л. Винара до Р. Климкевича від 30 травня 1966 р. (авт. копія);
341. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Климкевич Роман”. – Лист Р. Климкевича до Л. Винара від 5 червня 1966 р.;
342. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Климкевич Роман”. – Лист Р. Климкевича до Л. Винара від 1 жовтня 1966 р.;
343. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Климкевич Роман”. – Лист Р. Климкевича до Л. Винара від 18 листопада 1966 р.;
344. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Климкевич Роман”. – Лист Р. Климкевича до Л. Винара від 6 березня 1967 р.;
345. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Климкевич Роман”. – Лист Р. Климкевича до Л. Винара від 10 листопада 1967 р.;
346. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Климкевич Роман”. – Лист Л. Винара до Р. Климкевича від 31 травня 1968 р.;

347. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Климкевич Роман”. – Лист Р. Климкевича до Л. Винара від 13 вересня 1968 р.;
348. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Климкевич Роман”. – Лист Р. Климкевича до Л. Винара від 27 жовтня 1969 р.;
349. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Климкевич Роман”. – Лист Р. Климкевича до Л. Винара від 28 вересня 1970 р.;
350. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Климкевич Роман”. – Спр. “Р. Климкевич”. – Лист Р. Климкевича до Л. Винара від 2 листопада 1970 р.;
351. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Климкевич Роман”. – Лист Р. Климкевича до Л. Винара від 2 листопада 1970 р.;
352. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Климкевич Роман”. – Лист Р. Климкевича до Л. Винара від 29 січня 1971 р.;
353. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Климкевич Роман”. – Лист Р. Климкевича до Л. Винара від 6 березня 1971 р.;
354. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Климкевич Роман”. – Лист Р. Климкевича до Л. Винара від 25 березня 1971 р.;
355. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Климкевич Роман”. – Лист Р. Климкевича до Л. Винара від 9 вересня 1971 р.;
356. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Климкевич Роман”. – Лист Р. Климкевича до Л. Винара від 9 листопада 1971 р.;
357. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Климкевич Роман”. – Лист Л. Винара до Р. Климкевича від 10 серпня 1972 р.;
358. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Кордиш-Головко Неоніла”. – Лист Л. Винара до Н. Кордиш-Головко від 24 квітня 1989 р.;
359. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Коць Маріян”. – Лист М. Коця до Л. Винара від 12 квітня 1967 р.;
360. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Коць Маріян”. – Лист М. Коця до Л. Винара від 24 серпня 1967 р.;
361. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Коць Маріян”. – Лист М. Коця до Л. Винара від 8 лютого 1968 р.;
362. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Коць Маріян”. – Лист М. Коця до Л. Винара від 11 лютого 1968 р.;
363. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Коць Маріян”. – Лист М. Коця до Л. Винара від 12 березня 1968 р.;
364. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Коць Маріян”. – Лист Л. Винара до М. Коця від 7 травня 1970 р.;
365. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Кубійович Володимир”. – Лист Л. Винара до В. Кубійовича від 23 грудня 1975 р. (авт. копія);
366. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Лавріненко Юрій”. – Лист Ю. Лавріненка до Л. Винара від 3 квітня 1965 р.;
367. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Лисяк-Рудницький Іван”. – Лист І. Лисяка-Рудницького Л. Винару від 10 лютого

1970 р.;

368. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Міяковський Володимир”. – Лист В. Міяковського до Л. Винара від 17 жовтня 1967 р.;
369. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Назарко Іриной”. – Лист І. Назарка до Л. Винара від 6 жовтня 1964 р.;
370. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Назарко Іриной”. – Копія “Комунікату” УІТ з примітками, одержана від І. Назарка.
371. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Оглоблин Олександр”. – Лист Олександра Оглоблина до Любомира Винара від 12-13 травня 1960 р.
372. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Оглоблин Олександр”. – Лист О. Оглоблина до Л. Винара від 13 травня 1963 р.;
373. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Оглоблин Олександр”. – Лист О. Оглоблина до Л. Винара від 16 жовтня 1964 р.;
374. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Оглоблин Олександр”. – Лист О. Оглоблина до Л. Винара від 15 квітня 1966 р.;
375. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Оглоблин Олександр”. – Лист О. Оглоблина до Л. Винара від 30 травня 1966 р.;
376. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Оглоблин Олександр”. – Лист О. Оглоблина до Л. Винара від 20 жовтня 1966 р.;
377. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Оглоблин Олександр”. – Лист О. Оглоблина до Л. Винара від 15-16 лютого 1968 р.;
378. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Оглоблин Олександр”. – Лист О. Оглоблина до Л. Винара від 28 квітня 1970 р.;
379. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Оглоблин Олександр”. – Лист О. Оглоблина до Л. Винара від 27 вересня 1970 р.;
380. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Падох Ярослав”. – Лист Я. Падоха до Л. Винара від 10 серпня 1978 р.;
381. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Падох Ярослав”. – Лист Я. Падоха до Л. Винара від 19 серпня 1978 р.;
382. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Падох Ярослав”. – Лист Я. Падоха до Л. Винара від 18 вересня 1978 р.;
383. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Полонська-Василенко Наталія”. – Лист Л. Винара до Н. Полонської-Василенко від 25 вересня 1964 р. (авт. копія);
384. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Полонська-Василенко Наталія”. – Лист Л. Винара до Н. Полонської-Василенко від 3 вересня 1963 р. (авт. копія);
385. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Полонська-Василенко Наталія”. – Лист Л. Винара до Н. Полонської-Василенко від 24 лютого 1965 р. (авт. копія);
386. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Полонська-Василенко Наталія”. – Лист Н. Полонської-Василенко до Л. Винара від 12 січня 1969 р.;

387. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Полонська-Василенко Наталія”. – Лист Н. Полонської-Василенко до Л. Винара від 14 травня 1971 р.
388. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Пріцак Омелян”. – Лист О. Пріцака до Л. Винара від 13 листопада 1969 р.;
389. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Пріцак Омелян”. – Лист О. Пріцака до Л. Винара від 7 квітня 1970 р.;
390. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Пріцак Омелян”. – Лист О. Пріцака до Л. Винара від 13 липня 1970 р.;
391. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Пріцак Омелян”. – Лист Л. Винара до О. Пріцака від 15 квітня 1972 р. (авт. копія);
392. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Пріцак Омелян”. – Лист О. Пріцака до Л. Винара від 9 серпня 1972 р.;
393. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Пріцак Омелян”. – Лист Л. Винара до О. Пріцака від 26 серпня 1972 р. (авт. копія);
394. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Пріцак Омелян”. – Лист Л. Винара до О. Пріцака від 8 листопада 1973 р. (авт. копія);
395. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Пріцак Омелян”. – Лист І. Світа до Л. Винара від 5 січня 1968 р.;
396. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Світ Іван”. – Лист І. Світа до Л. Винара від 2 лютого 1970 р.;
397. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Світ Іван”. – Лист І. Світа до Л. Винара від 3 квітня 1970 р.;
398. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Світ Іван”. – Лист І. Світа до Л. Винара від 11 квітня 1973 р.;
399. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Світ Іван”. – Спр. “І. Світ”. – Лист І. Світа до Л. Винара від 10 вересня 1975 р.;
400. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Світ Іван”. – Спр. “І. Світ”. – Лист О. Субтельного до Л. Винара від 5 березня 1976 р.;
401. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Субтельний Орест”. – Лист О. Субтельного до Л. Винара від 5 листопада 1972 р.;
402. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Субтельний Орест”. – Лист О. Субтельного до Л. Винара від 5 березня 1976 р.;
403. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Субтельний Орест”. – Лист О. Субтельного до Л. Винара від 8 грудня 1982 р.;
404. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Чубатий Микола”. – Лист М. Чубатого до О. Пріцака від 26 травня 1970 р. (копія з замітками автора);
405. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Чубатий Микола”. – Лист Л. Винара до М. Чубатого від 1 червня 1970 р. (авт. копія);
406. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Чубатий Микола”. – Лист М. Чубатого до Л. Винара від 14 вересня 1970 р.;
407. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Чубатий Микола”. – Лист М. Чубатого до В. Кубійовича від 21 жовтня 1970 р. (копія);

408. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Чубатий Микола” . – Лист Л. Винара до М. Чубатого від 20 жовтня 1971 р. (авт. копія);
409. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Чубатий Микола” . – Лист М. Чубатого до Л. Винара від 3 квітня 1971 р.;
410. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Чубатий Микола” . – Лист М. Чубатого до Л. Винара від 22 червня 1971 р.;
411. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Чубатий Микола” . – Лист М. Чубатого до Л. Винара від 8 вересня 1971 р.;
412. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Листування”. – Спр. “Штогрин Дмитро”. – Лист Д. Штогрин до Л. Винара від 12 грудня 1975 р.;
413. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Офіційні документи”. – Спр. “Запрошення”. – Запрошення до Світового Конгресу Української Вільної Науки . 15 вересня 1967 р.;
414. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Офіційні листи”. – Спр. “Гарвард”. – Лист О. Прицака до Л. Винара від 11 грудня 1968 р.;
415. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Приватні документи”. – Спр. “Щоденники-записники”. – Записник. Запис за 29.V – 3.VI.1956 р.;
416. Архів УІТ, архів Л. Винара. – Ф. “Проекти”. – Спр. “Історична бібліографія”. – Винар Л. Розвиток української історичної бібліографії. – 5 арк.;
417. Архів УІТ, архів М. Антоновича. – Ф. “Листування”. – Спр. “Адміністрація “Українського історика”. – Лист Л. Винара до М. Антоновича та К. Роговського від 4 квітня 1989 р.;
418. Архів УІТ, архів М. Антоновича. – Ф. “Листування”. – Спр. “Винар Любомир”. – Лист Л. Винара до М. Антоновича від 30 вересня 1963 р.;
419. Архів УІТ, архів М. Антоновича. – Ф. “Листування”. – Спр. “Винар Любомир”. – Лист Л. Винара до М. Антоновича від 17 вересня 1964 р.;
420. Архів УІТ, архів М. Антоновича. – Ф. “Листування”. – Спр. “Винар Любомир”. – Лист Л. Винара до М. Антоновича від 19 жовтня 1964 р.;
421. Архів УІТ, архів М. Антоновича. – Ф. “Листування”. – Спр. “Винар Любомир”. – Лист Л. Винара до М. Антоновича від 18 червень 1972 р.;
422. Архів УІТ, архів М. Антоновича. – Ф. “Листування”. – Спр. “Винар Любомир”. – Лист М. Антоновича до Л. Винара від 7-8 лютого 1983 р. (авт. копія);
423. Архів УІТ, архів М. Антоновича. – Ф. “Листування”. – Спр. “Винар Любомир”. – Лист Л. Винара до М. Антоновича [1985];
424. Архів УІТ, архів М. Антоновича. – Ф. “Листування”. – Спр. “Винар Любомир”. – Лист Л. Винара до М. Антоновича від 30 грудня 1987 р.;
425. Архів УІТ, архів М. Антоновича. – Ф. “Листування”. – Спр. “Винар Любомир”. – Лист Л. Винара до М. Антоновича від 20 липня 1988 р.;
426. Архів УІТ, архів М. Антоновича. – Ф. “Листування”. – Спр. “Гунчак Тарас”. – Лист М. Антоновича до Т. Гунчака від 10 березня 1972 р. (авт. копія);
427. Архів УІТ, архів М. Антоновича. – Ф. “Листування”. – Спр. “Домбровський Олександр”. – Лист М. Антоновича до О. Домбровського від 20 лютого 1983 р. (авт. копія);

428. Архів УІТ, архів М. Антоновича. – Ф. “Листування”. – Спр. “Домбровський Олександр”. – Лист М. Антоновича до О. Домбровського від 14 березня 1985 р. (авт. копія);
429. Архів УІТ, архів М. Антоновича. – Ф. “Листування”. – Спр. “Домбровський Олександр”. – Лист О. Домбровського до М. Антоновича від 6 червня 1985 р.;
430. Архів УІТ, архів М. Антоновича. – Ф. “Листування”. – Спр. “Домбровський Олександр”. – Лист К. Роговського до О. Домбровського від 10 березня 1988 р. (офіц. копія);
431. Архів УІТ, архів М. Антоновича. – Ф. “Листування”. – Спр. “Кунда Василь”. – Лист В. Кунди до М. Антоновича від 31 березня 1987 р.;
432. Архів УІТ, архів М. Антоновича. – Ф. “Листування”. – Спр. “Пріцак Омелян”. – Лист М. Антоновича до О. Пріцака від 17 листопада 1971 р. (авт. копія);
433. Архів УІТ, архів М. Антоновича. – Ф. “Листування”. – Спр. “Тесля Іван”. – Лист І. Теслі до М. Антоновича від 6 червня 1978 р.;
434. Архів УІТ, архів М. Ждана. – Ф. “Листування”. – Спр. “Винар Любомир”. – Лист Л. Винара до М. Ждана від 8 грудня 1963 р.;
435. Архів УІТ, архів М. Ждана. – Ф. “Листування”. – Спр. “Винар Любомир”. – Лист Л. Винара до М. Ждана від 17 березня 1964 р.
436. Архів УІТ, архів М. Ждана. – Ф. “Листування”. – Спр. “Винар Любомир”. – Лист Л. Винара до М. Ждана від 3 квітня 1964 р.
437. Архів УІТ, архів М. Ждана. – Ф. “Листування”. – Спр. “Винар Любомир”. – Лист Л. Винара до М. Ждана від 1 жовтня 1964 р.;
438. Архів УІТ, архів М. Ждана. – Ф. “Листування”. – Спр. “Винар Любомир”. – Лист Л. Винара до М. Ждана від 16 лютого 1965 р.;
439. Архів УІТ, архів М. Ждана. – Ф. “Листування”. – Спр. “Винар Любомир”. – Обіжний лист від 28 лютого 1966 р.;
440. Архів УІТ, архів М. Ждана. – Ф. “Листування”. – Спр. “Винар Любомир”. – Лист Л. Винара до М. Ждана від 1 жовтня 1967 р.;
441. Архів УІТ, архів М. Ждана. – Ф. “Листування”. – Спр. “Винар Любомир”. – Лист М. Ждана до Л. Винара від 21 лютого 1968 р. (авт. копія);
442. Архів УІТ, архів М. Ждана. – Ф. “Листування”. – Спр. “Винар Любомир”. – Лист М. Ждана до Л. Винара від 21 липня 1968 р. (авт. копія);
443. Архів УІТ, архів М. Ждана. – Ф. “Листування”. – Спр. “Винар Любомир”. – Лист Л. Винара до М. Ждана від 24 листопада 1968 р.;
444. Архів УІТ, архів М. Ждана. – Ф. “Листування”. – Спр. “Винар Любомир”. – Лист М. Ждана до Л. Винара від 6 січня 1969 р. (авт. копія);
445. Архів УІТ, архів М. Ждана. – Ф. “Листування”. – Спр. “Винар Любомир”. – Винар Л. Плян видання Української Історичної Бібліографії. Додаток до листа [березень 1970 р.];
446. Архів УІТ, архів М. Ждана. – Ф. “Листування”. – Спр. “Винар Любомир”. – Лист М. Ждана до Л. Винара від 1 лютого 1970 р. (авт. копія);

447. Архів УІТ, архів М. Ждана. – Ф. “Листування”. – Спр. “Винар Любомир”. – Лист Л. Винара до М. Ждана від 8 червня 1971 р.;
448. Архів УІТ, архів М. Ждана. – Ф. “Листування”. – Спр. “Винар Любомир”. – Лист М. Ждана до Л. Винара від 17 серпня 1971 р. (авт. копія);
449. Архів УІТ, архів М. Ждана. – Ф. “Листування”. – Спр. “Винар Любомир”. – Лист М. Ждана до Л. Винара від 24 жовтня 1971 р. (авт. копія);
450. Архів УІТ, архів М. Ждана. – Ф. “Листування”. – Спр. “Винар Любомир”. – Лист М. Ждана до Л. Винара від 5 квітня 1972 р. (авт. копія);
451. Архів УІТ, архів М. Ждана. – Ф. “Листування”. – Спр. “Винар Любомир”. – Лист М. Ждана до Л. Винара від 13 квітня 1972 р. (авт. копія);
452. Архів УІТ, архів М. Ждана. – Ф. “Листування”. – Спр. “Винар Любомир”. – Лист М. Ждана до Л. Винара від 18 серпня 1972 р. (авт. копія);
453. Архів УІТ, архів М. Ждана. – Ф. “Листування”. – Спр. “Патрило Ізидор, о.”. – Лист М. Ждана до І. Патрила від 28 квітня 1968 р.;
454. Архів УІТ, архів М. Ждана. – Ф. “Листування”. – Спр. “Патрило Ізидор, о.”. – Лист М. Ждана до І. Патрила від 19 травня 1968 р.;
455. Архів УІТ, архів М. Ждана. – Ф. “Листування”. – Спр. “Патрило Ізидор, о.”. – Лист М. Ждана до І. Патрила від 4 липня 1968 р.;
456. Архів УІТ, архів О. Домбровського. – Ф. “Листування”. – Спр. “Адміністрація”. – Лист Л. Винара до М. Антоновича та О. Домбровського від 11 серпня 1987 р.;
457. Архів УІТ, архів О. Домбровського. – Ф. “Листування”. – Спр. “Адміністрація”. – Лист Л. Винара до М. Антоновича та О. Домбровського від 17 квітня 1990 р.;
458. Архів УІТ, архів О. Домбровського. – Ф. “Листування”. – Спр. “Антонович Марко”. – Лист М. Антоновича до О. Домбровського від 26 жовтня 1984 р.;
459. Архів УІТ, архів О. Оглоблина. – Ф. “Листування”. – Спр. “Винар Любомир”. – Лист Л. Винара до О. Оглоблина [жовтень 1957 р.];
460. Архів УІТ, архів О. Оглоблина. – Ф. “Листування”. – Спр. “Винар Любомир”. – Лист Л. Винара до О. Оглоблина від 28 листопада 1958 р.;
461. Архів УІТ, архів О. Оглоблина. – Ф. “Листування”. – Спр. “Винар Любомир”. – Лист Л. Винара до О. Оглоблина від 14 грудень 1963 р.;
462. Архів УІТ, архів О. Оглоблина. – Ф. “Листування”. – Спр. “Винар Любомир”. – Лист Л. Винара до О. Оглоблина від 6 вересень 1964 р.;
463. Архів УІТ, архів О. Оглоблина. – Ф. “Листування”. – Спр. “Винар Любомир”. – Лист Л. Винара до О. Оглоблина [б.д., одержаний 12.II.1965];
464. Архів УІТ, архів О. Оглоблина. – Ф. “Листування”. – Спр. “Винар Любомир”. – Лист Л. Винара до О. Оглоблина від 26 квітня 1970 р.;
465. Архів УІТ, архів О. Оглоблина. – Ф. “Листування”. – Спр. “Винар Любомир”. – Лист Л. Винара до О. Оглоблина від 30 квітня 1970 р.;
466. Архів УІТ, архів О. Оглоблина. – Ф. “Листування”. – Спр. “Винар Любомир”. – Лист Л. Винара до О. Оглоблина від 7 червня 1970 р.;

467. Архів УІТ, архів О. Оглоблина. – Ф. “Листування”. – Спр. “Дубровський Василь”. – Лист В. Дубровського до О. Оглоблина від 11 листопада 1958 р.;
468. Архів УІТ, архів О. Оглоблина. – Ф. “Листування”. – Спр. “Дубровський Василь”. – Лист В. Дубровського до О. Оглоблина від 3 листопада 1964 р.;
469. Архів УІТ, архів О. Оглоблина. – Ф. “Листування”. – Спр. “Дубровський Василь”. – Лист В. Дубровського до Л. Винара від 9 березня 1965 р. (копія);
470. Архів УІТ, архів О. Оглоблина. – Ф. “Листування”. – Спр. “Лисяк-Рудницький Іван”. – Лист І. Лисяка-Рудницького до О. Оглоблина від 14 червня 1963 р.;
471. Архів УІТ, архів О. Оглоблина. – Ф. “Листування”. – Спр. “Полонська-Василенко Наталія”. – Лист О. Оглоблина до Н. Полонської-Василенко від 23 вересня 1964 р.;
472. Архів УІТ, архів О. Оглоблина. – Ф. “Рукописи”. – Спр. “Л. Биковський”, 2 арк.;
473. Архів УІТ, архів О. Оглоблина. – Ф. “Рукописи”. – Спр. “Сучасна вільна українська історіографія”, 37 арк.;
474. Архів УІТ, архів Р. Климкевича. – Ф. “Листування”. – Спр. “Винар Любомир”. – Лист Л. Винара до Р. Климкевича від 12 жовтня 1966 р.;
475. Архів УІТ, архів Р. Климкевича. – Ф. “Листування”. – Спр. “Винар Любомир”. – Лист Л. Винара до Р. Климкевича від 14 жовтня 1963 р.;
476. Архів УІТ, архів Р. Климкевича. – Ф. “Листування”. – Спр. “Винар Любомир”. – Лист Л. Винара до Р. Климкевича від 24 березня 1964 р.;
477. Архів УІТ, архів Р. Климкевича. – Ф. “Листування”. – Спр. “Винар Любомир”. – Лист Л. Винара до Р. Климкевича від 12 червня 1964 р.;
478. Архів УІТ, архів Р. Климкевича. – Ф. “Листування”. – Спр. “Винар Любомир”. – Лист Л. Винара до Р. Климкевича від 29 серпня 1964 р.;
479. Архів УІТ, архів Р. Климкевича. – Ф. “Листування”. – Спр. “Винар Любомир”. – Лист Л. Винара до Р. Климкевича від 12 листопада 1964 р.;
480. Архів УІТ, архів Р. Климкевича. – Ф. “Листування”. – Спр. “Винар Любомир”. – Лист Л. Винара до Р. Климкевича від 8 грудня 1964 р.;
481. Архів УІТ, архів Р. Климкевича. – Ф. “Листування”. – Спр. “Винар Любомир”. – Лист Л. Винара до Р. Климкевича від 23 лютого 1965 р.;
482. Архів УІТ, архів Р. Климкевича. – Ф. “Листування”. – Спр. “Винар Любомир”. – Лист Л. Винара до Р. Климкевича від 7 березня 1965 р.;
483. Архів УІТ, архів Р. Климкевича. – Ф. “Листування”. – Спр. “Винар Любомир”. – Лист Л. Винара до Р. Климкевича від 4 квітня 1965 р.;
484. Архів УІТ, архів Р. Климкевича. – Ф. “Листування”. – Спр. “Винар Любомир”. – Лист Л. Винара до Р. Климкевича від 3 червня 1965 р.;
485. Архів УІТ, архів Р. Климкевича. – Ф. “Листування”. – Спр. “Винар Любомир”. – Лист Л. Винара до Р. Климкевича від 10 березня 1966 р.;
486. Архів УІТ, архів Р. Климкевича. – Ф. “Листування”. – Спр. “Винар Любомир”. – Лист Л. Винара до Р. Климкевича від 19 березня 1966 р.;
487. Архів УІТ, архів Р. Климкевича. – Ф. “Листування”. – Спр. “Винар Любомир”. – Лист Л. Винара до Р. Климкевича [березень-квітень 1966 р.];

488. Архів УІТ, архів Р. Климкевича. – Ф. “Листування”. – Спр. “Винар Любомир”. – Лист Л. Винара до Р. Климкевича від 28 травня 1967 р.;
489. Архів УІТ, архів Р. Климкевича. – Ф. “Листування”. – Спр. “Винар Любомир”. – Лист Л. Винара до Р. Климкевича від 12 жовтня 1966 р.;
490. Архів УІТ, архів Р. Климкевича. – Ф. “Листування”. – Спр. “Винар Любомир”. – Лист Л. Винара до Р. Климкевича від 28 жовтня 1966 р.;
491. Архів УІТ, архів Р. Климкевича. – Ф. “Листування”. – Спр. “Винар Любомир”.. – Лист Л. Винара до Р. Климкевича від 20 квітня 1968 р.;
492. Архів УІТ, архів Р. Климкевича. – Ф. “Листування”. – Спр. “Винар Любомир”. – Лист Л. Винара до Р. Климкевича від 31 травня 1968 р.;
493. Архів УІТ, архів Р. Климкевича. – Ф. “Листування”. – Спр. “Винар Любомир”. – Лист Л. Винара до Р. Климкевича від 14 серпня 1968 р.;
494. Архів УІТ, архів Р. Климкевича. – Ф. “Листування”. – Спр. “Винар Любомир”. – Лист Л. Винара до Р. Климкевича від 29 січня 1971 р.;
495. Архів УІТ, архів Р. Климкевича. – Ф. “Листування”. – Спр. “Винар Любомир”. – Лист Л. Винара до Р. Климкевича від 15 січня 1971 р.;
496. Архів УІТ, архів Р. Климкевича. – Ф. “Листування”. – Спр. “Винар Любомир”. – Лист Л. Винара до Р. Климкевича від 24 січня 1971 р.;
497. Архів УІТ, архів Р. Климкевича. – Ф. “Листування”. – Спр. “Винар Любомир”. – Спр. “Р. Климкевич”. – Лист Р. Климкевича до Л. Винара від 1 травня 1971 р.;
498. Архів УІТ, архів Р. Климкевича. – Ф. “Листування”. – Спр. “Винар Любомир”. – Лист Л. Винара до Р. Климкевича від 4 березня 1972 р.;
499. Архів УІТ, архів Р. Климкевича. – Ф. “Листування”. – Спр. “Винар Любомир”. – Лист Л. Винара до Р. Климкевича від 5 січня 1973 р.;
500. Архів УІТ, архів Р. Климкевича. – Ф. “Листування”. – Спр. “Назарко Іриней”. – Лист І. Назарка до Р. Климкевича від 2 серпня 1963 р.;
501. Архів УІТ, архів Р. Климкевича. – Ф. “Листування”. – Спр. “Назарко Іриней”. – Лист І. Назарка до Р. Климкевича від 19 лютого 1965 р.;
502. Архів УІТ, архів Т. Мацькова. – Ф. “Документи”. – Спр. “Автобіографії”. – Автобіографія;
503. Архів УІТ, архів Т. Мацькова. – Ф. “Звернення”. – Спр. “Листи” (Лист-звернення [б.д.]).
504. Архів УІТ, архів Т. Мацькова. – Ф. “Звернення”. – Спр. “Оголошення”;
505. Архів УІТ, архів Т. Мацькова. – Ф. “Звернення”. – Спр. “Програми”;
506. Архів УІТ, архів Т. Мацькова. – Ф. “Конференції”. – Спр. “Звіти”. – Звіт з діяльності УІТ. Європ. відділ, 1984 – 1988. 28 січня 1989 р.;
507. Архів УІТ, архів Т. Мацькова. – Ф. “Конференції”. – Спр. “Оголошення”. – Оголошення про доповідь Т. Мацькова 18 листопада 1987 р.;
508. Архів УІТ, архів Т. Мацькова. – Ф. “Конференції”. – Програма конференції у 350-ліття народження Івана Мазепи, Гетьмана України і Князя Св . Римської імперії, 1639 – 1709. 9 грудня 1989 р.;
509. Архів УІТ, архів Т. Мацькова. – Ф. “Конференції”. – Спр. “Оголошення”. – Оголошення про доповідь Т. Мацькова 9 жовтня 1988 р.;

510. Архів УІТ, архів Т. Мацькова. – Ф. “Листування”. – Спр. “Винар Любомир”;
511. Архів УІТ, архів Т. Мацькова. – Ф. “Листування”. – Спр. “Мороз Валентин”;
512. Архів УІТ, архів Т. Мацькова. – Ф. “Листування”. – Спр. “Сусленський Яків”. – Лист Т. Мацькова до Я. Сусленського від 8 травня 1989 р.;
513. Архів УІТ, архів Т. Мацькова. – Ф. “УААУП”. – Спр. “Інформація”;
514. Архів Українського Діоцезіального Музею і Бібліотеки (Стемфорд, США). – Ф. “Професор Микола Чубатий”. – Вох 1 (А-Г). – Лист М. Чубатого до Л. Винара від 1 квітня 1973 р. (авт. копія);
515. Архів Українського Діоцезіального Музею і Бібліотеки (Стемфорд, США). – Ф. “Професор Микола Чубатий”. – Вох 1 (А-Г). – Лист Л. Винара до М. Чубатого від 12 травня 1973 р.;
516. Архів Українського Діоцезіального Музею і Бібліотеки (Стемфорд, США). – Ф. “Професор Микола Чубатий”. – Вох 1 (А-Г). – Лист М. Чубатого до Л. Винара від 18 травня 1973 р. (авт. копія);
517. Архів Українського Діоцезіального Музею і Бібліотеки (Стемфорд, США). – Ф. “Професор Микола Чубатий”. – Вох 1 (А-Г). – Лист М. Чубатого до Л. Винара від 1 червня 1973 р. (авт. копія);
518. Архів Українського Діоцезіального Музею і Бібліотеки (Стемфорд, США). – Ф. “Професор Микола Чубатий”. – Вох 1 (А-Г). – Лист М. Чубатого до Л. Винара від 22 жовтня 1973 р. (авт. копія);
519. Архів Українського Діоцезіального Музею і Бібліотеки (Стемфорд, США). – Ф. “Професор Микола Чубатий”. – Вох 1 (А-Г). – Лист С. Горака до М. Чубатого від 16 червня 1975 р.;
520. Архів Українського Діоцезіального Музею і Бібліотеки (Стемфорд, США). – Ф. Архів допомоги українським переселенцям по Другій світовій війні. – Вох “О”;
521. Архів Українського історичного товариства (Кент, США). – Ф. “1000-ліття Хрещення України”. – Спр. “Листування”. – Меморандум щодо “Гарвардського проекту” до Ради науки СКВУ від президента Інституту ім. Симона Петлюри від 8 червня 1984 р.;
522. Архів Українського історичного товариства (Кент, США). – Ф. “1000-ліття Хрещення України”. – Спр. “Листування”. – Обіжний лист до проводів наукових установ В. Янева від 12 грудня 1983 р.;
523. Архів Української вільної академії наук у США (архів канцелярії). – Ф. “Особові справи”. – М. Антонович;
524. Архів Української вільної академії наук у США (архів канцелярії). – Ф. “Особові справи”. – Л. Биковський;
525. Архів Української вільної академії наук у США (архів канцелярії). – Ф. “Особові справи”. – В. Міяковський;
526. Архів Української вільної академії наук у США (архів канцелярії). – Ф. “Особові справи”. – О. Оглоблин;

527. Центральний державний архів вищих органів управління та влади України. – Ф. 3795: УГГА в ЧСР. – Оп. 1. – Спр.596. Особиста справа професорського стипендіата Левка Биковського. – 33 арк.
528. Центральний державний архів вищих органів управління та влади України. – Ф. – Ф.3561. – Оп.1. – Спр. 292. – Арк. 62-135. Історія України (конспект за лекціями проф. О.П. Оглоблина).

б) опубліковані джерела

529. Академічна комісія для вивчення діяльності і видання творчості Михайла Грушевського // УІ. – 1989. – Ч.4. – С.108.
530. Акт заснування комітету (Факсиміле) // Збірник праць Ювілейного Конгресу / Ред. В. Янів. – Мюнхен, 1988/1989. – С.865.
531. Англomовне видання // УІ. – 1967. – Ч.1-2. – С.132.
532. Архів Олега Кандиби-Ольжича // Гомін України. – 26 березня 1986 р.
533. Архів Я. Пастернака // Українські студії в Гарвардському університеті. – Б.м., б.д. – С.21.
534. Архівні матеріали до історії УІТ [Публікація, підг. Л. Винар] // УІ. – 1985. – Ч.1-4. – С.190-199.
535. *Атаманенко А.* До історії української історичної науки в діаспорі: лист Олександра Оглоблина до Любомира Винара [Публікація, упор. А. Атаманенко] // Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць. Вип. 173-174. Історія. Політичні науки. Міжнародні відносини. – Чернівці: Рута, 2003. – С.455-457.
536. *Атаманенко А.* Історія української історичної науки в листах Лева Биковського до Любомира Винара [Публікація, упор. А. Атаманенко] // Історіографічні та джерелознавчі проблеми історії України: Історіографія і джерелознавство в часовому вимірі. Міжвузівський зб. наук праць. – Дніпропетровськ: РВВ – ДНУ, 2003. – С.140-152.
537. *Атаманенко А., Винар Л.* З листів Олександра Оглоблина про Михайла Грушевського [Публікація, упор. А. Атаманенко] // УІ. – 2006/2007. – Ч.4/1-2: До 140-ліття від дня народження М. Грушевського. – С.357-369.
538. Атлас історії України // Вільне слово. – 11 липня-15 серпня 1981 р. – Т.18. – Ч.28-33.
539. Бібліографічні нотатки // УІ. – 1965. – Ч.1-2. – С.120-121.
540. *Булат Т.* Всеукраїнська наукова ювілейна конференція в Америці, присвячена акад. М. Грушевському / Т. Булат // УІ. – 1991. – Ч.1-2. – С.217-220.
541. В Урбані відбудуться дві конференції // Свобода. – 1984. – 1 травня.
542. Вельмишановні і дорогі читачі “Українського історика”! // УІ. – 1972. – Ч. 3-4. – С.155.
543. Вельмишановні члени УІТ і передплатники “Українського історика” // УІ. – 1973. – Ч.1-2. – С.166.
544. Вибране листування Любомира Винара [Публікація, упор. Л. Сакада] // На службі Клію. Збірник наукових праць на пошану Любомира Романа Винара, з нагоди 50-ліття його наукової діяльності. – Київ; Нью-Йорк; Торонто; Париж;

Львів, 2000. – С.684-778.

545. *Винар Л.* Архівні матеріали до історії УІТ [Публікація, упор. Л. Винар] // УІ. – 1985. – Ч.1-4. – С.190-199.
546. *Винар Л.* Головний період наукової діяльності О. Кандиби. Додатки / Л. Винар // УІ. – 1986. – Ч.1-2. – С.52-54; Ч.3-4. – С.39-43.
547. *Винар Л.* Діяльність Українського Історичного Товариства в 1965 – 1967 рр. Висновки / Л. Винар // УІ. – 1967. – Ч.3-4. – С.146.
548. *Винар Л.* До історії англomовного видання “Історії України-Руси” Михайла Грушевського / Л. Винар // УІ. – 2002. – Ч.1-4. – С.266-279.
549. *Винар Л.* Д-р Олег Кандиба і “Український Історик” // УІ. – 2004/2005. – Ч.3-4/1. – С.84-87. [Підп.: Редактор “Українського Історика”].
550. *Винар Л.* Епістолярна спадщина. З листів Олександра Оглоблина до Любомира Винара [Упор. Л. Винар] // УІ. – 1995. – Ч.1-4. – С.221-250.
551. *Винар Л.* Матеріали до біографії проф. Наталії Полонської-Василенко / [Публікація, упор. Л. Винар] // УІ. – 1983. – Ч.2-4. – С.55-73.
552. *Винар Л.* Моя історіографічна дискусія з Іваном Лисяком-Рудницьким / Л. Винар // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Просфоніма: історичні та філологічні розвідки, присвячені 60-річчю академіка Ярослава Ісаєвича. – Львів. – 1998. – С.145-151.
553. *Винар Л.* Наше листування (З приводу 70-ліття основника УІТ в Острозі) / Л. Винар // Осягнення історії. Збірник наукових праць на пошану професора Миколи Павловича Ковальського з нагоди 70-річчя / Університет “Острозька академія”, Українське історичне товариство / Ред. Л. Винар, І. Пасічник. – Острог; Нью-Йорк, 1999. – С.553-554.
554. *Винар Л.* Перший загальний з’їзд українських істориків: зауваження до програми з’їзду / Л. Винар // УІ. – 1977. – Ч.1-2. – С.102-108.
555. *Винар Л.* Плян видання Української Історичної Бібліографії. Бюлетень УІТ, рік IV, ч.1 / Л. Винар // Матеріали до історії Українського історичного товариства / Українське історичне товариство, Національний університет “Острозька академія”, Інститут дослідження української діаспори / Ред. А. Атаманенко. – Нью-Йорк; Острог, 2006. – С.165-171.
556. *Винар Л.* Пляни праці Українського Історичного Товариства. Бюлетень УІТ, рік III, ч.2, 3 // Матеріали до історії Українського історичного товариства. – Нью-Йорк, Острог, 2006. – С.132-133, 138-139.
557. *Винар Л.* Потреба співпраці між українськими науковими установами // Америка. – 1970. – 16 грудня.
558. *Винар Л.* Співпраця Українського історичного товариства з Українською вільною академією наук у США / Л. Винар // Вісті УВАН. – Ч.1. – Нью-Йорк: Українська вільна академія наук у США, 1970. – С.58-59.
559. *Винар Л.* Українське генеалогічне і геральдичне товариство: генеза і діяльність / Л. Винар // УІ. – 2003. – Ч.1-5. – С.141-170.
560. *Винар Л.* Чотири роки “Українського Історика”. Бюлетень УІТ, рік II, ч. 2 / Л. Винар // Матеріали до історії Українського історичного товариства. – С.98-100.

561. *Винар Л.* Ювілей М. Грушевського і УІТ // Свобода. – 1966. – 24 березня.
562. *Винар Л.* Ювілей Михайла Грушевського // Вільне слово. – 1966. – 7 травня. – Рік XXXIII. – Ч.19.
563. *Винар Л.* Ювілейний рік Михайла Грушевського // Свобода. – 1966. – 4 лютого. – Ч.23.
564. *Винар Л.* Як було створене Українське Історичне Товариство: замітки засновника / Л. Винар // УІ. – 2005. – Ч.2-4. – С.11-49.
565. *Винар Л.* Як народилась Асоціація університетських професорів (До історії УААУП) / Л. Винар // Українсько-Американська асоціація університетських професорів. Статті і матеріали / Ред. А. Гумецька, ред.-консульт. А. Атаманенко. – Нью-Йорк; Торонто; Острог, 2008. – С.18-30.
566. *Винар Л., Атаманенко А.* Джерела до історії науки: З листів Івана Лисяка-Рудницького [Публікація, упор. Л. Винар, А. Атаманенко] // УІ. – 2007/2008. – Ч.3-4/1-2. – С.279-310.
567. *Винар Л., Атаманенко А.* Джерела до історії української науки: з листів Івана Лисяка-Рудницького [Публікація, упор. Л. Винар, А. Атаманенко] // УІ. – 2006. – Ч.1-3: Третій міжнародний конгрес істориків. – С.175-196.
568. *Винар Л., Атаманенко А.* Епістолярні джерела до історії Українського Історичного Товариства [Публікація, упор. Л. Винар, А. Атаманенко] // УІ. – 2003. – Ч.1-5. – С.414-478.
569. *Винар Л., Атаманенко А.* Епістолярні джерела до історії Українського Історичного Товариства [Публікація, упор. Л. Винар, А. Атаманенко] // УІ. – 2004. – Ч.1-2. – С.227-245.
570. *Винар Л., Атаманенко А.* З архіву УІТ [Публікація, упор. Л. Винар, А. Атаманенко] // УІ. – 2005. – Ч.2-4. – С.244-276.
571. Вислід науково-історичного конкурсу // Америка. – 1970. – 10 лютого.
572. *Витанович І.* Українське історичне товариство і завдання українських істориків та дослідників суспільних наук (резюме) / І. Витанович // УІ. – 1972. – Ч.1-2. – С.147-148.
573. Від редактора // УІ. – 1977. – Ч.1. – С.160.
574. Від редактора “Українського історика” // УІ. – 1968. – Ч.1-4. – С.186-187.
575. Від редакції “Українського історика” // УІ. – 1965. – Ч.1-2. – С.96.
576. Від секретаріату УІТ // УІ. – 1965. – Ч.3-4. – С.111.
577. Від Українського Історичного Товариства й редакції журналу “Український Історик” // УІ. – 1967. – Ч.3-4. – С.155.
578. Відбулася зустріч українських істориків з громадянством // Свобода. – 1973. – 15 листопада.
579. Вісті Українського Історичного Товариства // Свобода. – 1974. – 10 травня.
580. *Войценко О.* XIII Міжнародний Конгрес історичних наук і подорож по Україні 1970 / О. Войценко. – Вінніпег: УВАН в Канаді, 1970. – 40 с. (Серія: “Літопис УВАН”).
581. *Волкова А.П.* Зустріч з читачами “Українського історичного журналу” головного редактора П.М. Калениченка / А. Волкова // Український історичний

журнал. – 1976. – №5. – С.160.

582. *Галів М.* Огляд діяльності від 25 жовтня 1986 р. до серпня 1988 р. / М. Галів // Хроніка Наукового товариства імені Шевченка. Роки 1966–1993. – Ч.81. – Львів; Нью-Йорк; Торонто; Париж; Сідней, 1996. – С.46-51.

583. Головна рада Наукових товариств ім. Шевченка. Звіт за 1964 і 1965 рр. зладив проф. д-р Євген Вертипорох / Є. Вертипорох // Хроніка Наукового товариства ім. Шевченка за роки 1964 – 1965. – Ч.80. – Торонто; Нью-Йорк; Сідней; Париж, 1966. – С.7-16.

584. Головна рада НТШ до 1978 р. // Хроніка Наукового товариства імені Шевченка. Роки 1966 – 1993. – Ч.81. – Львів; Нью-Йорк; Торонто; Париж; Сідней, 1996. – С.9-11.

585. Головне представництво “Українського історика” на Канаду // УІ. – 1978. – Ч.1-3. – С.190.

586. *Горак С.* Історія України в американському науковому світі (резюме) / С. Горак // УІ. – 1972. – Ч.1-2. – С.152.

587. *Горак С.* Коментар до т.зв. десекулярного “Гарвардського проекту” і його реклями / С. Горак // Національна трибуна. – Ч.24. – 1985. – 16 червня.

588. *Горбач О.* На V Міжнароднім Конгресі Славистів у Софії / О. Горбач // Сучасність. – 1963. – Грудень, №12. – С. 69-77.

589. *Грицак П.* Спогади, листування, публіцистика / П. Грицак. – Перемишль, 2006. – 768 с.

590. *Грицак Я., Хімка І.-П.* Листування Івана Лисяка-Рудницького й Романа Роздольського [Публікація, упор. Я. Грицак, І.-П. Хімка] // Україна модерна / За редакцією В. Верстюка, Я. Грицака, Л. Зашкільняка, В. Кравченка, М. Крикуна. – Львів: Ін-т іст. досл. Львівського нац. ун-ту ім. Івана Франка, 1999. – С.376-413.

591. *Гунчак Т.* Замітки до “Українського історика” (резюме) / Т. Гунчак // УІ. – 1972. – Ч.1-2. – С.152.

592. *Гунчак Т.* Мої спогади – стежки життя / Т. Гунчак. – К.: “Дніпро”, 2005. – 200 с.

593. *Дашкевич Я.* Для Омеляна Пріцака. Мемуарний жмуток до 75-річчя / Я. Дашкевич // *Дашкевич Я.* Постаті. Нариси про діячів історії, політики, культури / 2-е вид., випр. і доповн. – Львів: Львівське відділення ІУАД ім. М.С. Грушевського НАНУ / Літературна агенція “Піраміда”, 2007. – С.716-723.

594. Два конкурси. Бюлетень УІТ, рік III, ч.3 (21) // Матеріали до історії Українського історичного товариства... – С.142.

595. Дев’ятий конгрес історичних наук. Слов’янський світ і Україна // Україна. Українознавство і французьке культурне життя (Париж). – Ч.4. – 1950. – С.285-289.

596. Джерельні матеріали [Публікація, упор. Л. Сакада] // На службі Клію: Збірник наукових праць на пошану Любомира Романа Винара, з нагоди 50-ліття його наукової діяльності. – Київ, Нью-Йорк, Торонто, Париж, Львів, 2000 – С. 673-778.

597. Дискусійна трибуна // Америка. – 1971. – 9 червня.

598. Добродійний концерт на Ювілейний фонд “Українського історика” // Свобода. – Ч.124. – 1973. – 3 липня.
599. Довідка відділу науки та культури ЦК КПУ щодо повторного звернення Секції суспільних наук та Інституту історії АН УРСР про створення Асоціації істориків УРСР // Інститут історії України НАН України: Друге двадцятиріччя (1957 – 1977): Документи і матеріали / Упоряд. О.С. Рубльов; відп. ред. акад. НАН України В.А. Смолій. – К.: Ін-т іст. України НАН України, 2007. – С.239-240.
600. Довідка відділу науки та культури ЦК КПУ щодо пропозиції Секції суспільних наук та Інституту історії АН УРСР про створення Асоціації істориків УРСР // Інститут історії України НАН України: Друге двадцятиріччя (1957 – 1977): Документи і матеріали / Упоряд. О.С. Рубльов; відп. ред. акад. НАН України В.А. Смолій. – К.: Ін-т історії України НАН України, 2007. – С. 237-238.
601. Документ про діяльність Академії (1964): резюме дискусії // Вісті УВАН / Українська Вільна Академія Наук у США. Ред. О. Домбровський. – Ч.3. – Нью-Йорк, 2004. – С.173-176.
602. Документація // УІ. – 1989. – Ч.1-3. – С.171-177.
603. Документація. У справі наукової конференції М. Грушевського // УІ. – 1986. – Ч.1-2. – С.137-138.
604. Домбровський О. “Український Історик” на фоні взаємовідносин між УІТ і УВАН / О. Домбровський // Вісті УВАН / Українська Вільна Академія Наук у США. Ред. О. Домбровський. – Ч.3. – Нью-Йорк, 2004. – С.164-169.
605. Домбровський О. Відповідь директорів Інституту історії АН УРСР – Ю. Ю. Кондуфорові / О. Домбровський // Свобода. – 1982. – Ч.72.
606. Домбровський О. До історії відносин між УВАН, УІТ і НТШ / О. Домбровський // Вісті УВАН. – Ч.2. – Нью-Йорк, 2000. – С.27-44.
607. Домбровський О. До історії Української Вільної Академії Наук у США / О. Домбровський // УІ. – Ч.3-4 (91-92). – 1986. – С.90-96.
608. Домбровський О. За правильний шлях української науки / О. Домбровський // Київ (Філядельфія). – 1958. – №1. – С.36.
609. Домбровський О. Загальна картина сучасного стану дослідів ранньої історії України / О. Домбровський // УІ. – 1972. – Ч.1-2. – С.148-149.
610. Домбровський О. Любомир Винар зблизька / О. Домбровський // На службі Кліо: Збірник наукових праць на пошану Любомира Романа Винара, з нагоди 50-ліття його наукової діяльності. – Київ; Нью-Йорк; Торонто; Париж; Львів, 2000. – С.53-60.
611. Домбровський О. Наукова конференція УІТ в Торонті / О. Домбровський // УІ. – 1990. – Ч.1-4. – С.215-217.
612. Домбровський О. Наукове відзначення Ювілею Хрещення України-Руси / О. Домбровський // УІ. – 1986. – Ч.1-2. – С.111-112.
613. Домбровський О. Спомини / О. Домбровський / Ред. А. Атаманенко, упор. Г. Клинова. – Нью-Йорк; Львів; Острог: УІТ, НаУОА, 2009. – 374 с.

614. Домбровський О. Спонуляризуймо “Українського історика”! / О. Домбровський // Америка. – 1970. – 15 грудня.
615. Допомогова акція “Українському Історикові”. Бюлетень, рік II, ч.4 (16) // Матеріали до історії Українського Історичного Товариства. – Нью-Йорк, Острог, 2006.– С.111-112.
616. Експертний висновок щодо відсутності у тексті доповіді старшого наукового співробітника Інституту історії АН УРСР І.М. Кулінича відомостей, що не підлягають оприлюдненню у відкритому друці // Інститут історії України НАН України: Друге двадцятиріччя (1957 – 1977): Документи і матеріали / Упоряд. О.С. Рубльов; відп. ред. акад. НАН України В.А. Смолій. – Київ: Ін-т історії України НАН України, 2007. – С.201-202.
617. Епістолярна спадщина. З листів Олександра Оглоблина до Любомира Винара [Публікація, упор. Л. Винар] // УІ. – 1995. – Ч.1-4. – С.221-250.
618. Епістолярні джерела до утворення осередку УІТ в Острозі / З архівних матеріалів [Публікація, передмова Л. Винара, упор. А. та В. Атаманенки] // Осягнення історії: Збірник наукових праць на пошану професора Миколи Павловича Ковальського з нагоди 70-річчя. Острог – Нью-Йорк, 1999. – С.553-577.
619. Єжи Гедройць та українська еміграція. Листування 1950 – 1982 років [Упоряд., передне слово і коментарі Богуміли Бердиховської. Пер. з польської та англійської]. – К.: Критика, 2008. – 752 с.
620. Ждан М. Стан дослідів українського середньовіччя (резюме) / М. Ждан // УІ. – 1972. – Ч.1-2. – С.149-150.
621. Жила В. Під прапором тисячоліття. (Враження з Равеннського Наукового Конгресу / В. Жила // УІ. – 1989. – Ч.1-3. – С.74-81.
622. З життя т-ва прихильників УНР // Дітройтські вісті. – Ч.44. – 1966. – 29 жовтня.
623. З листування Калини Лазор [Упор. А. Атаманенко] // *Винар Л. Олег Кандиба Ольжич: дослідження та джерела / Ред. А. Атаманенко. – Острог; Нью-Йорк: Українське Історичне Товариство; Національний університет “Острозька академія”, Інститут дослідження української діаспори, 2008. – С.310-317.*
624. Заклик в справі видання наукових праць професора Олександра Оглоблина // УІ. – 1965 . – Ч.1-2. – С.95.
625. Зарубіжні видання про Україну. Науково-реферативний бюлетень / Інститут історії АН УРСР. – К.: Інститут історії АН УРСР, 1975. – №3 (18). – С. 2.
626. Заява-заклик проф. Омеляна Пріцака // Свобода. – Ч.32. – 1975. – 15 лютого.
627. Звернення Українського Історичного Товариства з нагоди 100-ліття народин М. Грушевського // Свобода. – Ч.58. – 1966. – 29 березня.
628. Звернення Українського Історичного Товариства з нагоди 125-ліття народження Михайла Грушевського // Свобода. – Ч.83. – 1991. – 3 травня.
629. Звернення Українського історичного товариства з приводу 50-ліття смерти Михайла Грушевського // Свобода. – 1983. – 25 грудня.

630. Звіт директора Інституту історії АН УРСР проф. К.К. Дубини про участь у роботі XII міжнародного конгресу історичних наук // Інститут історії України НАН України: Друге двадцятиріччя (1957 – 1977): Документи і матеріали. Упоряд. О.С. Рубльов; відп. ред. акад. НАН України В.А. Смолій. – Київ: Ін-т історії України НАН України, 2007. – С.211.
631. Зі статті І. Лисяка-Рудницького “Довкола Міжнародного історичного конгресу у Відні” – розмова з директором Інституту історії АН УРСР проф. К.К. Дубиною. Березень 1966 (№70) // Інститут історії України НАН України: Друге десятиріччя (1957 – 1977): Документи і матеріали / Ін-т історії України; Упоряд. О.С. Рубльов; відп. ред. акад. НАН України В.А. Смолій. – К.: Інститут історії України НАН України, 2007. – С.216-221.
632. Злупко Т. Ювілейна наукова конференція, присвячена М. Грушевському в Канаді / Т. Злупко // УІ. – 1991. – Ч.1-2. – С.221-223.
633. Знайдено нові архівні матеріали про М. Грушевського // Свобода. – 1984. – 5 квітня.
634. Значення першого історичного атласу України // Америка (Філадельфія). – 1976. – 27 липня.
635. Инж. В. Ростун створив 50000 Видавничий Фонд М. Грушевського // Свобода. – 1987. – 15 жовтня.
636. Інститут історії України НАН України. 1936 – 2006. – К.: Ін-т історії України НАН України, 2006. – 818 с.; іл.
637. Інтерв'ю з директором Інституту історії АН УРСР членом-кореспондентом АН УРСР Ю.Ю. Кондуфором про створення “Атласу історії Української РСР” // Український історичний журнал. – 1981. – №12. – С.22-26.
638. Інформації про Конгрес у пресі // Збірник праць Ювілейного Конгресу. Ред. В. Янів. – Мюнхен, 1988/1989. – С.969-972.
639. Ісаїв П. Чому потрібно українського історичного журналу? / П. Ісаїв // Америка. – 1969. – 12 вересня 1969 р. – Ч.163.
640. Історичний атлас України // Свобода. – Ч.110. – 1978. – 18 квітня.
641. Історія України М. Грушевського в англійській мові // Америка (Філадельфія). – 1973. – 25 вересня.
642. Кабачок В.М. Конференція читачів “Українського історичного журналу” у Харкові / В. Кабачок // Український історичний журнал. – 1976. – №3. – С.159
643. Каменецький І. XII-ий Міжнародний конгрес історичних наук у Відні / І. Каменецький // УІ. – 1965. – Ч.3-4. – С.66-68.
644. Катедра історії України ім. Михайла Грушевського в Гарвардському університеті // УІ. – 1975. – Ч.1-2. – С.164-165.
645. Кедрин-Рудницький І., Рак В., Калинович В. Вияснення справи англomовного видання “Історії України-Руси” Михайла Грушевського / І. Кедрин-Рудницький, В. Рак, В. Калинович // Українська думка. – 1985, 3 жовтня. – С.4.
646. Кольчук А.М. Багато галасу даремно / А. Кольчук // Український історичний журнал. – 1961. – №3. – С.140-141.

647. *Кравченко В.* Листування Романа Шпорлюка з Іваном Лисяком-Рудницьким і Юрієм Шевельовим (1962 – 1982 рр.) [Публікація, упор. В. Кравченко] // Схід-Захід: Історико-культурологічний збірник. – Вип. 9-10: Спец. вид.: Patria. – Харків: ТОВ “НТМТ”, 2008. – С.208-294.
648. *Крячок М.І.* З листів Д.І. Яворницького до Н.Д. Полонської-Василенко [Публікація, упор. М. Крячок] // Архіви України. – 1993. – №4-6 (липень-грудень). – С.51-55.
649. [Л.В.] Від редакції / Л. Винар // УІ. – 1963. – Ч.1. – С.1.
650. *Л.Ш. [Лев Шанковський].* “Провидіння” й Українське Історичне Товариство / Л. Шанковський // Америка. – Ч.163. – 1969. – 12 вересня.
651. *Леник В.* Три наукові конгреси до тисячоліття Хрищення України / В. Леник // Гомін України. – 1988. – 6 липня.
652. Листи до редакції // УІ. – 1986. – Ч.3-4. – С.169-171.
653. Листування Марка Антоновича про Ольжича [Публікація, упор. Л. Винар, А. Атаманенко] // *Винар Л. Олег Кандиба Ольжич: дослідження та джерела* / Ред. А. Атаманенко. – Острог; Нью-Йорк: Українське Історичне Товариство; Національний університет “Острозька академія”, Інститут дослідження української діаспори, 2008. – С.331.
654. *Лисяк-Рудницький І.* Від автора “Між історією і політикою” / І. Лисяк-Рудницький // Сучасність. – 1975. – Грудень. №12(180). – С.118.
655. *Лисяк-Рудницький І.* Дискусійні виступи на міжнародному історичному конгресі / І. Лисяк-Рудницький // *Лисяк-Рудницький І. Історичні есе* / Центр досліджень історії ім. Петра Яцика КІУС Альбертського університету. – Т.2. – К.: Основи, 1994. – С.409-418.
656. *Лисяк-Рудницький І.* Довкола історичного конгресу у Відні / І. Лисяк-Рудницький // *Лисяк-Рудницький І. Історичні есе* / Центр досліджень історії ім. Петра Яцика КІУС Альбертського університету / Ред. Ф. Сисин, упор. Я. Грицак. – Т.2. – К.: Основи, 1994. – С.419-435.
657. *Лисяк-Рудницький І.* Проблеми в навчанні української історії / І. Лисяк-Рудницький // УІ. – 1975. – Ч.1-2. – С.114-119.
658. *Луцький Ю.* Замість автобіографії. Біль еміграції (Одвертий погляд) / Ю. Луцький // *Луцький Ю. З двох світів. Публіцистика. Естетика. Історіософія.* – К.: “Гелікон”, 2002. – С.47-48.
659. *Магунь М.* Наукова конференція до 40-ліття УІТ у Львові / М. Магунь // УІ. – 2005. – Ч.2-4. – С.296.
660. Матеріали Денверського з’їзду АААСС і конференції УІТ (25 – 27.ІІІ. 1971) // УІ. – 1971. – Ч.1-2. – С.137-142.
661. Матеріали до історії Українського Історичного Товариства / Ред. А. Атаманенко. – Нью-Йорк; Острог: Українське Історичне Товариство, Національний університет “Острозька академія”, Інститут дослідження української діаспори, 2006. – 384 с. (Серія УІТ “Історичні джерела”).
662. Матеріали до українського наукового життя на Заході: УІТ, НТШ і інші наукові установи [Публікація, упор. Л. Винар] // УІ. – 1987. – Ч.1-4. – С.142-155

663. *Мацьків Т.* Рефлексії у 35-ліття журналу “Український історик” / Т. Мацьків // *Визвольний шлях.* – 1998. – Кн.5 (602). – С.630-631.
664. Меморандум Секції суспільних наук та Інституту історії АН УРСР першому секретареві ЦК КПУ П.Ю. Шелесту щодо потреби створення Асоціації істориків УРСР // Інститут історії України НАН України: Друге двадцятиріччя (1957 – 1977): Документи і матеріали / Упоряд. О.С. Рубльов; в ідп. ред. акад. НАН України В.А. Смолій. – К.: Ін-т історії України НАН України, 2007. – С.236-237.
665. Міжнародна Асоціація Україністів (МАУ) // УІ. – 1990. – Ч.1-4. – С.237.
666. Мовознавець В. Русанівський очолив Міжнародну Асоціацію Україністів // УІ. – 1989. – Ч.4. – С.112-114.
667. Наукова конференція, присвячена відзначенню 25-ліття “Українського Історика” // УІ. – 1989. – Ч.4. – С.103-105.
668. Наукова Рада при СКВУ: Звіт. В справі заснування Міжнародної Асоціації Україністів // УІ. – 1989. – Ч.1-3. – С.170.
669. Наукова хроніка // УІ. – 1974. – Ч.1-3. – С.242-243.
670. Наукова хроніка. Архівні матеріали // УІ. – 1974. – Ч.1-3. – С.244.
671. Наукова хроніка. Видавничий фонд “Українського історика” // УІ. – 1974. – Ч.1-3. – С.244.
672. Наукова хроніка. Видавничий фонд М. Грушевського // УІ. – 1974. – Ч.4. – С.125.
673. Наукова хроніка. Видання Товариства // УІ. – 1974. – Ч.1-3. – С.243.
674. Наукова хроніка. Відзначення 10-и ліття “Українського історика” в Клівленді // УІ. – 1974. – Ч.4. – С.124.
675. Наукова хроніка. Міжнародна славістична конференція в Банфі // УІ. – 1974. – Ч.4. – С.124-125.
676. Наукова хроніка. Поточна бібліографія // УІ. – 1974. – Ч.1-3. – С.244.
677. Наукова хроніка. Поточна історична бібліографія // УІ. – 1974. – Ч.1-3. – С.244.
678. Наукова хроніка. Ювілей Голови УІТ // УІ. – 1974. – Ч.4. – С.123.
679. Науковий конгрес у 1000-ліття хрищення Руси-України. Програма. [Б.м., б.д.]. – 7 с.
680. Науковий Конгрес у Мюнхені // *Українська думка.* – 1988. – 26 травня.
681. Науковий конкурс УІТ, Бюлетень УІТ, рік V, ч.2 (30) // Матеріали до історії Українського історичного товариства... – С.220-221.
682. Науковий конкурс УІТ // УІ. – 1971. – Ч.1-2. – С.143.
683. Нова клітина УІТ в Клівленді // *Америка.* – Ч.162. – 1971. – 15 вересня.
684. Обіжні листи // Матеріали до історії Українського Історичного Товариства... – С. 265-366.
685. Обіжник до членів Управи і голов клітин УІТ // Матеріали до історії Українського Історичного Товариства. – Нью-Йорк; Острог: Українське історичне товариство, Національний університет “Острозька академія”, Інститут дослідження української діаспори, 2006. – С.313.
686. *Оглоблин О.* З перспективи 15 років // УІ. – 1978. – Ч.4. – С.62-63.

687. *Оглоблин О., Винар Л.* Вияснення у справі відбуття конференції істориків України у Канаді // Америка. – 1978. – 7 жовтня.
688. Оголошення. Бюлетень УІТ, рік I, ч.9 // Матеріали до історії Українського Історичного Товариства. – Нью-Йорк; Острог: Українське історичне товариство, Національний університет “Острозька академія”, Інститут дослідження української діаспори, 2006. – С.74.
689. *Осадчук Б.* На перехрестях часів / Б. Осадчук // Українська історична дидактика: Міжнародний діалог (фахівці різних країн про підручники з історії): Зб. наук. ст. – К.: Генеза, 2000. – С.11-14.
690. Остап Грицай і Микола Капустянський про Ольжича [Публікація, упор. Л. Винар, А. Атаманенко] // *Винар Л.* Олег Кандиба Ольжич: дослідження та джерела / Ред. А. Атаманенко. – Острог; Нью-Йорк: УІТ; Національний ун-т “Острозька академія”, Інститут дослідження української діаспори, 2008. – С.318-320.
691. *П.Т. [Любомир Винар].* Українська участь у XIII Міжнародному Конгресі Істориків / Л. Винар // УІ. – 1970. – Ч. 4(28). – С. 134-136.
692. *Падох Я.* Це, що на потребу в дослідях історії українського права (резюме) / Я. Падох // УІ. – 1972. – Ч.1-2. – С.151.
693. *Панкратова А.М.* К итогам X Международного конгресса историков / А. Панкратова // Вопросы истории. – 1956. – №5. – С.3-16.
694. *Пастернак Я.* Мій життєпис / Я. Пастернак // *Пастернак Я.* Ранні слов’яни в історичних, археологічних та лінгвістичних дослідженнях / За ред. М. Антоновича. – Нью-Йорк; Торонто; Париж; Мюнхен, 1975. – С.119-124. (Записки НТШ, т.189; Серія УІТ “Історичні монографії”, т.3).
695. *Пастернак Я.* Мої розкопи / Я. Пастернак // *Пастернак Я.* Ранні слов’яни в історичних, археологічних та лінгвістичних дослідженнях / За ред. М. Антоновича. – Нью-Йорк; Торонто; Париж; Мюнхен, 1975.– С.123-124.
696. *Пастернак Я.* Моя бібліографія / Я. Пастернак // *Пастернак Я.* Ранні слов’яни в історичних, археологічних та лінгвістичних дослідженнях / За ред. М. Антоновича. – Нью-Йорк; Торонто; Париж; Мюнхен, 1975. – С.125-128.
697. *Пашковський Л.О.* Конференція читачів “Українського історичного журналу” в Сімферополі / Л.О. Пашковський // Український історичний журнал. – 1976. – №6. – С.158.
698. Перший історичний атлас України // УІ. – 1975. – Ч.1-2. – С.166-167.
699. Підготовка Світового Конгресу Української Вільної Науки. Комунікат // Свобода. – 1967. – 14 липня.
700. Плянується науковий конгрес з нагоди 1000-ліття хрищення України // Свобода. – 1984. – 20 червня.
701. Повторне звернення Секції суспільних наук та Інституту історії АН УРСР першому секретареві ЦК КПУ П.Ю. Шелесту щодо потреби створення Асоціації істориків УРСР // Інститут історії України НАН України: Друге двадцятиріччя (1957 – 1977): Документи і матеріали. – К.: Ін-т історії України НАН України, 2007. – С.238-239.
702. Пожертва сл. пам. Оксани Лятуринської // УІ. – 1970. – Ч.1-3. – С.208.

703. Правильник комітету Наукового конгресу в Тисячоліття Хрещення Руси-України (Схвалений на Конференції в Мюнхені з уточненнями, прийнятими на 2-й Конференції в Банд-Бруку) // Збірник праць Ювілейного Конгресу / Ред. В. Янів. – Мюнхен, 1988/1989. – С.869.
704. Президія і органи Комітету. Ділова Президія Комітету (Вибрана у Мюнхені 11-13.V.1984 р. і доповнена в Банд-Бруку 15-17.VI.1985 р. згл. кооптаціями, потвердженими референдумом афілійованих членів) // Збірник праць Ювілейного Конгресу / Ред. В. Янів. – Мюнхен, 1988/1989. – С.870.
705. *Пріцак О.* Гарвардський центр українських студій і школа Грушевського / О. Пріцак // Чому катедри українознавства в Гарварді? Вибір статей на теми нашої культурної політики (1967 – 1973). – Кембридж; Нью-Йорк: Фонд катедр українознавства, 1973. – С.91-107.
706. *Пріцак О.* Чому катедри українознавства в Гарварді? Вибір статей на теми нашої культурної політики (1967 – 1973) / О. Пріцак. – Кембридж; Нью-Йорк: Фонд катедр українознавства, 1973. – 188 с.
707. *Пріцак О.* Проект “Вступу до історії України” / О. Пріцак // УІ. – 1968. – Ч.1-4. – С.128-134.
708. Проект Статуту Українського Історичного Товариства, Бюлетень УІТ, рік I, ч.3 // Матеріали до історії Українського історичного товариства. – Нью-Йорк, Острог, 2006. – С.47-49.
709. Протокол другої наради організаційної групи УВАН у ЗДПА 10 січня 1950 р., Нью-Йорк // Вісті УВАН / Ред. О. Домбровський. – Ч.4. – Нью-Йорк: УВАН у США, 2007. – С.105.
710. Протокол конференції дійсних членів УВАН у США, 25 серпня 1950 р., Нью-Йорк // Вісті УВАН / Ред. О. Домбровський. – Ч.4. – С.108-109.
711. Професорські вісті, ч.5, осінь 1973 р. // Українсько-Американська асоціація університетських професорів. Статті і матеріали / Українська американська асоціація університетських професорів, Національний університет “Острозька академія”, Інститут дослідження української діаспори. – Нью-Йорк; Торонто; Острог, 2008. – С.185-193.
712. *Р.О.К. [Роман Оріон Климкевич].* З новим роком. Бюлетень УІТ, рік III, ч. 6 (24) / Р. Климкевич // Матеріали до історії Українського історичного товариства. – Нью-Йорк, Острог, 2006. – С.157-158.
713. *Р.О.К. [Роман Оріон Климкевич].* П’ятиліття УІТ. Бюлетень УІТ, рік IV, ч .1 (25) / Р. Климкевич // Матеріали до історії Українського історичного товариства. – С.163-164.
714. Резюме доповіді Богдана Боцюркова “Intellectual Dissent in Contemporary Ukraine” // УІ. – 1972. – Ч.1-2. – С.146-147.
715. Розпорядження №35-1784 Президії АН СРСР від 31 серпня 1965 р. про відрядження делегації советський істориків на XII Міжнародний конгрес історичних наук // Інститут історії України НАН України: Друге двадцятиріччя (1957 – 1977): Документи і матеріали. – К.: Ін-т історії України НАН України, 2007. – С.208-210.

716. *Романовський І.В.* XII Міжнародний конгрес істориків / І.В. Романовський // Український історичний журнал. – 1965. – №11. – С.152-153.
717. Самостійна Україна. – 1963. – Ч.9. – С.17.
718. *Симоненко Р.* Черговий план ідеологічних диверсій українського буржуазного націоналізму та його реалізація / Р. Симоненко // Зарубіжні видання про Україну. Науково-реферативний бюлетень / Інститут історії АН УРСР. – К.: Інститут історії АН УРСР, 1975. – №3 (18). – С.7-8.
719. Співпраця з установами і університетами // УІ. – 1990. – Ч.1-4. – С.237.
720. Статут Головної Ради Наукових Товариств ім. Шевченка. – Б.м., б.д. – 7 с.
721. Статут Наукового товариства ім. Шевченка в ЗДА. – Б.м., б.р. – 13 с. Надруковано: Clifton: Computoprint Corp.
722. Статут Української Вільної Академії Наук у США // Вісті УВАН / Ред. О. Домбровський. – Ч.3. – Нью-Йорк: УВАН у США, 2004. – С.181-183.
723. Створено Комітет для відзначення ювілею М. Грушевського // Свобода. – 1991. – 17 квітня.
724. Створено Українську Наукову Асоціацію // УІ. – 1990. – Ч.1-4. – С.244-245.
725. Століття Михайла Грушевського // УІ. – 1966. – №3-4. – С.110-111.
726. *Тихвинский С.Л., Тишков В.А.* XV Международный конгрес исторических наук / С. Тихвинський, В. Тішков // Вопросы истории. – 1980. – №12. – С.3-23.
727. У Конгресі ЗДА відзначено століття народин проф. М. Грушевського // Америка. – 1966. – 7 жовтня.
728. У Львові відновлено діяльність НТШ // УІ. – 1989. – Ч.4. – С.111-112.
729. У Львові підготовляють конференцію для відзначення М. Грушевського // Свобода. – 1991. – Ч.77.
730. У справі наукової конференції М. Грушевського // УІ. – 1986. – Ч.1-2. – С.137-138.
731. УІТ в Австралії // УІ. – 1971. – Ч.1-2. – С.142.
732. УІТ видало поштову картку із знімкою Михайла Грушевського // Свобода. – 1984. – 8 червня.
733. Українознавчі студії на американських університетах // УІ. – 1975. – Ч.1-2. – С.163-164.
734. Українська вільна академія наук у США // УІ. – 1969. – Ч.4. – С.135.
735. Українське історичне товариство (Комунікат) // УІ. – 1964. – Ч.4. – С.1.
736. Українське Історичне Товариство // Збірник праць Ювілейного Конгресу / Ред. В. Янів. – Мюнхен, 1988/1989. – С.951.
737. Українське Історичне Товариство і “УІ” (Матеріяли до історії УІТ і УІ) // Америка. – 1969. – 12 вересня.
738. Українське історичне товариство. Архів УІТ // УІ. – 1966. – Ч.3-4. – С.113.
739. Українське історичне товариство. Архів УІТ // УІ. – 1967. – Ч.1-2. – С.131.
740. Українське Історичне Товариство. Вибір Управи (Комунікат) // УІ. – Т.2. – 1965. – Ч.1-2. – С.90-91.
741. Українське історичне товариство. Визначний меценат “Українського історика” // УІ. – 1969. – Ч.4. – С.133.

742. Українське Історичне Товариство. Відділи УІТ // УІ. – 1972. – Ч.4 (28). – С.129.
743. Українське історичне товариство. Обіжний лист, 1.VI.1966 // УІ. – 1966. – Ч.3-4. – С.134.
744. Українське Історичне Товариство. Обіжний лист, 1.XII.1965 // УІ. – 1965. – Ч.3-4. – С.110.
745. Українське історичне товариство. Обіжний лист, ч.1. 28.V.1965 // УІ. – 1965. – Ч.1-2. – С.91-92.
746. Українське Історичне Товариство. Український Соціологічний Інститут // УІ. – 1969. – Ч.4. – С.134.
747. Українське Історичне Товариство. Управа УІТ // УІ. – 1966. – Ч.1-4. – С.183.
748. Українське історичне товариство. Членство // УІ. – 1966. – Ч.3-4. – С.112.
749. Українське Наукове Товариство ім. Шевченка влаштовує наукову конференцію // Гомін України. – Рік XVIII. – 1966. – №42 (908).
750. Український Соціологічний Інститут. Бюлетень УІТ, рік III, ч.4 // Матеріали до історії Українського історичного товариства... – С.145.
751. Українські науковці взяли участь у конференції слов'янських і східноєвропейських студій // Свобода. – 1971. – 31 березня.
752. Українські студії в Гарвардському університеті // Українські студії в Гарвардському університеті. – Б.м., б.д. – С.2-3.
753. Українсько-Американська Асоціація Університетських Професорів. Статті і матеріали / Ред. А. Гумецька. Ред.-консульт. А. Атаманенко. – Нью-Йорк; Торонто; Острог, 2008. – 371 с.
754. *Фізер I*. З приводу наукових контактів з Києвом // Українські вісті. – №25. – 18 червня 1989.
755. Фотоархів [Упоряд. А. Атаманенко] // Любомир Винар. Біобібліографічний покажчик (1948 – 2007). – С.570-575.
756. Фотоархів [Упор. А. Атаманенко, Л. Винар] // УІ. – 2005. – Ч.2-4. – С.139-144.
757. Хроніка // УІ. – 1965. – Ч.3-4. – С.105.
758. Хроніка // УІ. – 1966. – Ч.1-2. – С.130-132.
759. Хроніка // УІ. – 1967. – №1-2. – С.130.
760. Хроніка // УІ. – 1970. – Ч.1-3. – С.207.
761. Хроніка // УІ. – 1973. – Ч.3-4. – С.162.
762. Хроніка // УІ. – 1982/1983. – Ч.3-4/1. – С.183.
763. Хроніка // УІ. – 1984. – Ч.1-4. – С.323.
764. Хроніка Наукового товариства імені Шевченка. Роки 1966 – 1993. – Ч.81. – Львів; Нью-Йорк; Торонто; Париж; Сідней, 1996. – 178 с.; іл.
765. Хроніка та інформація. Відзначення 25-ліття Українського Історичного Товариства // УІ. – 1990. – Ч.1-4. – С.214-215.
766. Хроніка та інформація. Наукові з'їзди, конференції, зустрічі // УІ. – 1987. – Ч.1-4. – С.221-229.

767. Хроніка та інформація. Представництва “Українського історика” // УІ. – 1987. – Ч.1-4. – С.206.
768. Хроніка та інформація. Українське Історичне Товариство. “Український Історик” // УІ. – 1988. – Ч.1-4. – С.236.
769. Хроніка та інформація. Українське Історичне Товариство. Запляновані видання // УІ. – 1988. – Ч.1-4. – С.236.
770. Хроніка та інформація. Українське Історичне Товариство. Конференції, з’їзди, доповіді // УІ. – 1986. – Ч.1-2. – С.141.
771. Хроніка та інформація. Українське Історичне Товариство. Науковий конкурс УІТ // УІ. – 1986. – Ч.1-2. – С.141.
772. Хроніка та інформація. Українське Історичне Товариство. Основано Архів д-ра Олега Кандиби-Ольжича // УІ. – 1986. – Ч.1-2. – С.143-144.
773. Хроніка Українського історичного товариства // УІ. – 1985. – Ч.1-4. – С. 245.
774. Хроніка, видавництва і видання // УІ. – 1966. – Ч.1-2. – С.130-131.
775. Хроніка. In Мемогіам. Професор Симон Наріжний (1898 – 1983) // УІ. – 1983. – Ч.2-4. – С.190.
776. Хроніка. Архів УІТ // УІ. – 1975. – Ч.3-4. – С.145.
777. Хроніка. Архів УІТ // УІ. – 1977. – Ч.3-4. – С.123.
778. Хроніка. Біографічний словник українських істориків // УІ. – 1980. – Ч.1-4 . – С.221.
779. Хроніка. Біографічний словник українських істориків // УІ. – 1979. – Ч.1-4 . – С.164-165.
780. Хроніка. В справі видання першого атласу історії України // УІ. – 1978. – Ч.1-3. – С.191-192.
781. Хроніка. Видавництва і видання // УІ. – 1965. – Ч.1-2. – С.89.
782. Хроніка. Видавництва і видання // УІ. – 1965. – Ч.3-4. – С.105.
783. Хроніка. Видавнича діяльність // УІ. – 1973. – Ч.3-4. – С.163.
784. Хроніка. Видавничий фонд УІТ // УІ. – 1978. – Ч.1-3. – С.193-194.
785. Хроніка. Видавничий фонд УІТ // УІ. – 1979. – Ч.1-4. – С.165.
786. Хроніка. Видання УІТ // УІ. – 1967. – Ч.3-4. – С.144.
787. Хроніка. Видання УІТ // УІ. – 1972. – №1-2. – С.144.
788. Хроніка. Видання УІТ // УІ. – 1975. – Ч.3-4. – С.145.
789. Хроніка. Видання УІТ // УІ. – 1976. – Ч.1-4. – С.153.
790. Хроніка. Видання УІТ // УІ. – 1977. – Ч.3-4. – С.121.
791. Хроніка. Відділ УІТ в Чикаго // УІ. – 1977. – Ч.3-4. – С.122.
792. Хроніка. Вісті з України // УІ. – 1978. – Ч.4. – С.139-140.
793. Хроніка. Вісті з України. Відділ історії, філософії та права Академії Наук УРСР // УІ. – 1977. – Ч.3-4. – С.127.
794. Хроніка. Вісті з України. Двадцятиліття “Українського історичного журналу” // УІ. – 1977. – Ч.3-4. – С.127.
795. Хроніка. Вістки з України // УІ. – 1967. – Ч.3-4. – С.154.
796. Хроніка. Головне представництво на Канаду // УІ. – 1978. – Ч.1-3. – С.190-191.

797. Хроніка. Джерельне видання УІТ здобуло міжнародне признання // УІ. – 1978. – Ч.4. – С.134.
798. Хроніка. До співробітників “Українського історика” // УІ. – 1977. – Ч.1. – С.156.
799. Хроніка. До співробітників “Українського історика” // УІ. – 1977. – Ч.3-4. – С.129.
800. Хроніка. До читачів “Українського історика” і членів УІТ // УІ. – 1978. – Ч.4. – С.142-143.
801. Хроніка. Запляновані видання УІТ // УІ. – 1979. – Ч.1-4. – С.165-166.
802. Хроніка. Засідання Управи УІТ // УІ. – 1975. – Ч.1-2. – С.160.
803. Хроніка. Звернення з нагоди 20-ліття “Українського історика” // УІ. – 1982/1983. – Ч.3-4/1. – С.180.
804. Хроніка. Звільнення УІТ від федерального податку // УІ. – 1977. – Ч.1-2. – С.154.
805. Хроніка. Зустріч з читачами “Українського історика” // УІ. – 1975. – Ч.3-4. – С.147.
806. Хроніка. Історик Валентин Мороз на волі // УІ. – 1979. – Ч.1-4. – С.167-168.
807. Хроніка. Катедри українознавства на Гарвардському університеті // УІ. – 1968. – Ч.1-4. – С.185.
808. Хроніка. Комунікат УІТ // УІ. – 1978. – Ч.4. – С.135-136.
809. Хроніка. Конференції // УІ. – 1982/1983. – Ч.3-4/1. – С.181-182.
810. Хроніка. Конференція для українських студій в Канаді // УІ. – 1975. – Ч.1-2. – С.163.
811. Хроніка. Конференція українських істориків в Нью-Йорку // УІ. – 1965. – Ч.1-2. – С.92-93.
812. Хроніка. Матеріали до українсько-жидівських взаємин // УІ. – 1980. – Ч.1-4. – С.221.
813. Хроніка. Наукова рада Світового конгресу вільних українців // УІ. – 1983. – Ч.2-4. – С.199-200.
814. Хроніка. Наукове товариство ім. Тараса Шевченка (НТШ) // УІ. – 1977. – Ч.1-2. – С.157-158.
815. Хроніка. Наукове Товариство ім. Шевченка // УІ. – 1990. – Ч.1-4. – С.242.
816. Хроніка. Наукові конференції // УІ. – 1978. – Ч.1-3. – С.191.
817. Хроніка. Науково-видавничі плани УІТ // УІ. – 1978. – Ч.4. – С.132-133.
818. Хроніка. Нова клітина УІТ // УІ. – 1976. – Ч.1-4. – С.152.
819. Хроніка. Нові видання // УІ. – 1985. – Ч.1-4. – С.249.
820. Хроніка. Панел на тему “Сучасні завдання української науки” // УІ. – 1978. – Ч.4. – С.138.
821. Хроніка. Перший з’їзд істориків // УІ. – 1975. – Ч.3-4. – С.145.
822. Хроніка. Поширення Редакційної Колегії УІ // УІ. – 1977. – Ч.1-2. – С.156.
823. Хроніка. Пропозиція УІТ в справі історичної термінології // УІ. – 1975. – Ч.3-4. – С.146.

824. Хроніка. Справа з'їзду українських істориків // УІ. – 1977. – Ч.3-4. – С.122
825. Хроніка. Справа Історичного Атласу України // УІ. – 1977. – Ч.1-2. – С.155.
826. Хроніка. Спростовання // УІ. – 1978. – Ч.4. – С.141-142.
827. Хроніка. Студійне товариство ім. Михайла Грушевського // УІ. – 1967. – Ч.1-2. – С.135.
828. Хроніка. Українська Вільна Академія Наук у США // УІ. – 1983. – Ч.2-4. – С.203.
829. Хроніка. Українська наукова рада у вільному світі // УІ. – 1967. – Ч.3-4. – С.153-154.
830. Хроніка. Українське історичне товариство // УІ. – 1970. – №4. – С.130.
831. Хроніка. Українське історичне товариство. Меценати “Українського історика” // Український історик. – 1970. – Ч.1-3. – С.207.
832. Хроніка. Українське історичне товариство. 15.000 на видавничий фонд УІТ // УІ. – 1969. – Ч.1-3. – С.173.
833. Хроніка. Українське історичне товариство. 1984 рік – Рік М. Грушевського (1866 – 1934 – 1984) // УІ. – 1983. – Ч.2-4. – С.194-197.
834. Хроніка. Українське історичне товариство. In Memoriam. Бл. пам. Оріся Судчак // УІ. – 1981. – Ч.1-4. – С.234.
835. Хроніка. Українське історичне товариство. Архів УІТ // УІ. – 1969. – Ч.1-3 . – С.174.
836. Хроніка. Українське історичне товариство. Архів УІТ // УІ. – 1970. – Ч.1-3 . – С.206-207.
837. Хроніка. Українське Історичне Товариство. Архів УІТ // УІ. – 1986. – Ч.3-4. – С.159.
838. Хроніка. Українське історичне товариство. Будівничі української історичної науки. Видавничий фонд УІТ // УІ. – 1981. – Ч.1-4. – С.240.
839. Хроніка. Українське історичне товариство. Видавничий фонд // УІ. – 1967 . – Ч.1-2. – С.121.
840. Хроніка. Українське історичне товариство. Видавничий фонд // УІ. – 1967 . – Ч.3-4. – С.147.
841. Хроніка. Українське Історичне Товариство. Видавничий фонд Українського Історичного Товариства // УІ. – 1985. – Ч.1-4. – С.251-253.
842. Хроніка. Українське історичне товариство. Видання УІТ // УІ. – 1980. – Ч.1-4. – С.220.
843. Хроніка. Українське історичне товариство. Видання УІТ // УІ. – 1967. – Ч.3-4. – С.144.
844. Хроніка. Українське Історичне Товариство. Видання УІТ // УІ. – 1986. – Ч.3-4. – С.157.
845. Хроніка. Українське історичне товариство. Видання УІТ // УІ. – 1972. – Ч.1-2. – С.144.
846. Хроніка. Українське Історичне Товариство. Відділ УІТ в Німеччині // УІ. – 1986. – Ч.3-4. – С.157.

847. Хроніка. Українське історичне товариство. Відділи УІТ // УІ. – 1970. – Ч.4 . – С.129-130.
848. Хроніка. Українське історичне товариство. Відзначення 15-ліття УІТ в Чікаго // УІ. – 1981. – Ч.1-4. – С.229.
849. Хроніка. Українське історичне товариство. Відзначення 15-річчя “Українського історика” // УІ. – 1978. – Ч.4. – С.130-131.
850. Хроніка. Українське історичне товариство. Головне представництво “Українського історика” в Канаді // УІ. – 1981. – Ч.1-4. – С.239.
851. Хроніка. Українське історичне товариство. Діяльність клітин УІТ // УІ. – 1972. – Ч.1-2. – С.143.
852. Хроніка. Українське історичне товариство. Діяльність У.І.Т. // УІ. – 1972. – Ч.3-4. – С.151-152.
853. Хроніка. Українське історичне товариство. Доповідь д-ра О. Домбровського // УІ. – 1971. – Ч.1-2. – С.136.
854. Хроніка. Українське Історичне Товариство. З діяльності членів УІТ // УІ. – 1986. – Ч.3-4. – С.158.
855. Хроніка. Українське Історичне Товариство. З листів до Редакції // УІ. – 1982. – Ч.1-2. – С.130-131.
856. Хроніка. Українське історичне товариство. Збіркові листи // УІ. – 1967. – Ч.1-2. – С.138.
857. Хроніка. Українське Історичне Товариство. Історичний атлас України // УІ. – 1982. – Ч.1-2. – С.128.
858. Хроніка. Українське історичне товариство. Канадський інститут українських студій (КІУС) // УІ. – 1977. – Ч.1-2. – С.158-159.
859. Хроніка. Українське Історичне Товариство. Комітет наукового відзначення Ювілею Тисячоліття Християнської України // УІ. – 1986. – Ч.3-4. – С.164.
860. Хроніка. Українське історичне товариство. Конференції, з’їзди, доповіді. Наукова конференція УІТ в Торонті // УІ. – 1983. – Ч.2-4. – С.191.
861. Хроніка. Українське історичне товариство. Конференції, з’їзди, доповіді. Академічний вечір “Українського історика” на УВУ // УІ. – 1983. – Ч.2-4. – С. 192-193.
862. Хроніка. Українське історичне товариство. Конференції, з’їзди, доповіді. Відзначення 20-ліття “Українського історика” в Нью-Йорку // УІ. – 1983. – Ч.2-4. – С.193-194.
863. Хроніка. Українське Історичне Товариство. Конференції, з’їзди, доповіді // УІ. – 1985. – Ч.1-4. – С.247-248.
864. Хроніка. Українське Історичне Товариство. Конференції, з’їзди, доповіді // УІ. – 1986. – Ч.3-4. – С.157.
865. Хроніка. Українське історичне товариство. Конференції, з’їзди, доповіді. Перша наукова конференція про українських “ДП”-біженців після Другої світової війни // УІ. – 1983. – Ч.2-4. – С.193.
866. Хроніка. Українське історичне товариство. Конференція УІТ в Денвері // УІ. – 1971. – Ч.1-2. – С.134-135.

867. Хроніка. Українське історичне товариство. Конференція УІТ в Нью-Йорку // УІ. – 1980. – Ч.1-4. – С.219.
868. Хроніка. Українське історичне товариство. Матеріали до історії УІТ // УІ. – 1970. – Ч.1-3. – С.206.
869. Хроніка. Українське історичне товариство. Меценати “Українського історика” // УІ. – 1970. – Ч.1-3. – С.207.
870. Хроніка. Українське історичне товариство. Міжнародна українська історична бібліографія // УІ. – 1969. – Ч.4. – С.134.
871. Хроніка. Українське Історичне Товариство. Наукова Рада при СКВУ. Наукове відзначення 1000-ліття Хрещення України // УІ. – 1985. – Ч.1-4. – С. 254-255.
872. Хроніка. Українське історичне товариство. Науковий конкурс УІТ // УІ. – 1980. – Ч.1-4. – С.222-223.
873. Хроніка. Українське історичне товариство. Науковий конкурс УІТ // УІ. – 1983. – Ч.2-4. – С.196.
874. Хроніка. Українське історичне товариство. Наші видання // УІ. – 1970. – Ч.1-3. – С.206.
875. Хроніка. Українське історичне товариство. Нова передплата на “Український історик” // УІ. – 1969. – Ч.4. – С.133.
876. Хроніка. Українське історичне товариство. Нова Управа клітини УІТ в Чікаго // УІ. – 1981. – Ч.1-4. – С.229-230.
877. Хроніка. Українське історичне товариство. Нова Управа УІТ // УІ. – 1975. – Ч.1-2. – С.159.
878. Хроніка. Українське історичне товариство. Нова Управа УІТ // УІ. – 1981. – Ч.1-4. – С.234.
879. Хроніка. Українське історичне товариство. Нові клітини УІТ // УІ. – 1971. – Ч.1-2. – С.135.
880. Хроніка. Українське історичне товариство. Нові клітини УІТ. Товариство прихильників УІТ в Торонто // УІ. – 1983. – Ч.2-4. – С.194-195.
881. Хроніка. Українське історичне товариство. Нові члени // УІ. – 1977. – Ч.1-2. – С.154.
882. Українське історичне товариство. Обіжний лист, ч.1. 28.V.1965 // Український історик. – 1965. – Ч.1-2. – С.92.
883. Хроніка. Українське історичне товариство. Обіжний лист, 1.XII.1965 // УІ. – 1965. – Ч.3-4. – С.112.
884. Хроніка. Українське історичне товариство. Обіжний лист, ч.1. 28.V.1965 // УІ. – 1965. – Ч.1-2. – С.91-92.
885. Хроніка. Українське історичне товариство. Передплата “Українського історика” // УІ. – 1967. – Ч.1-2. – С.121.
886. Хроніка. Українське історичне товариство. Плянується видання творів проф. Олександра Оглоблина // УІ. – 1981. – Ч.1-4. – С.236-237.
887. Хроніка. Українське історичне товариство. Потрібна допомога українського громадянства // УІ. – 1970. – Ч.4. – С.131.

888. Хроніка. Українське історичне товариство. Представництво УІ в Австралії // УІ. – 1973. – Ч.1-2 – С.160.
889. Хроніка. Українське історичне товариство. Представництво УІТ в Австралії // УІ. – 1970. – Ч.1-3. – С.205.
890. Хроніка. Українське історичне товариство. Привіт Професорові Любомирові Винареві від Українського Історичного Товариства // УІ. – 1981. – Ч.1-4. – С.234.
891. Хроніка. Українське Історичне Товариство. Пригадка членам УІТ і передплатникам УІ // УІ. – 1985. – Ч.1-4. – С.246.
892. Хроніка. Українське історичне товариство. Проф. Олександр Оглоблин – перший почесний член УІТ // УІ. – 1980. – Ч.1-4. – С.218.
893. Хроніка. Українське історичне товариство. Співпраця з науковими установами // УІ. – 1966. – Ч.3-4. – С.112.
894. Хроніка. Українське історичне товариство. Співпраця з науковими установами // УІ. – 1971. – Ч.1-2. – С.136.
895. Хроніка. Українське історичне товариство. Співпраця УІТ з науковими установами // УІ. – 1975. – Ч.1-2. – С.159-160.
896. Хроніка. Українське історичне товариство. УІТ і ААСС // УІ. – 1970. – Ч.4. – С.130.
897. Хроніка. Українське історичне товариство. Український історик. Членська вкладка // УІ. – 1970. – Ч.4. – С.130.
898. Хроніка. Українське історичне товариство. Український Соціологічний Інститут // УІ. – 1969. – Ч.4. – С.134.
899. Хроніка. Українське історичне товариство. Управа УІТ // УІ. – 1968. – Ч.1-4. – С.183.
900. Хроніка. Українське історичне товариство. Участь УІТ у конвенції АГА // УІ. – 1971. – Ч.3-4. – С.147.
901. Хроніка. Українське історичне товариство. Участь УІТ у річному з'їзді Американської історичної асоціації // УІ. – 1972. – Ч.1-2. – С.144.
902. Хроніка. Українське історичне товариство. Членська вкладка // УІ. – 1969. – Ч.4. – С.133.
903. Центр досліду етнічних публікацій. Звернення до українських видавництв, установ і громадян // УІ. – 1971. – Ч.3-4. – С.150.
904. *Чапленко В.* “Український історик” на неправильному етапі / В. Чапленко // *Новий шлях.* – 1969. – Ч.49.
905. Четверть століття українського чину. Міжнародні українознавчі конференції в Іллінойському університеті в Урбана-Шампейні (США). 1982 – 2006 / Київський національний університет, Центр українознавства. – К., 2006. – 400 с.
906. *Чубатий М.* Гарвардські українознавчі студії / М. Чубатий // *Свобода.* – 1971. – 9 червня.
907. *Шевельов Ю.* Люди Академії, Мури Академії, Книги Академії / Ю. Шевельов // *Сучасність.* – 1996. – №1. – С.118-124.

908. *Шерех Ю.* Ми і ми (До українських читальників моїх) / Ю. Шевельов (Ю. Шерех) // *Шерех Ю.* Поза книжками і з книжок. – К.: Вид-во “Час”, 1998. – С. 21-32.
909. *Штогрин Дм.* Світла й тіні українських студій у Гарварді / Д. Штогрин / Товариство української студіюючої молоді ім. Миколи Міхновського. – Чикаго, 1973. – XXXVI+82 с.
910. Ювілейна наукова конференція (З нагоди 90-річчя проф. Олександра Оглоблина) // УІ. – 1989. – Ч.4. – С.107-108.
911. *Янів В.* Звіт із семінара “Українська наука у вільному світі” / В. Янів // Другий Світовий Конгрес Вільних Українців. Матеріяли. – Торонто: Секретаріят СКВУ, 1986. – С.376.
912. American Association for the Advancement of Slavic Studies (AAASS) // УІ. – 1977. – Ч.3-4. – С.125-126.
913. Cleveland Community Organizes Friend of Ukrainian Historical Society // America. – June 25, 1984. – P.3.
914. Congrès International des sciences historiques, 1980 (Bukareszt). La Pologne au XV Congrès International des sciences historiques à Bucarest. – Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdańsk, 1980. – 313 pp.
915. Congressional Record. – 1966, September 29.
916. Directory of Affiliated Societies. 1992-93. American Historical Association, Institutional Services Program. – 62 pp.
917. Kolloquium der Ukrainischen Historischen Gesellschaft // Rhein-Neckar-Zeitung. – Nr.15/Seite 5. – 18 Januar 1991.
918. The Association for the Studies of Nationalities (USSR & East Europe) // УІ. – 1977. – Ч.3-4. – С.126.

**Дослідження членів УІТ та публікації УІТ й “Українського історика”,
використані в якості історіографічних джерел**

919. *Dombrowsky O.* Рец. на кн.: Mykhailo Hrushevskyyi: Ukrainian-Russian Confrontation in Historiography, by Lubomyr R. Wynar, Ukrainian Historical Association, New York, 1988, 72 pp. // *The Ukrainian Quarterly. A journal of East European and Asian Affairs.* – Vol.XLV. – No.4. Winter, 1989. – Pp. 447-448.
920. *Dombrowsky O.* The Ukrainian Historical Association is twenty-five years old / O. Dombrowsky // *The Ukrainian Heritage in America.* Ed. W. Dushnyk, N. L. Fr.-Chirovsky. – New York: Ukrainian Committee of America, 1991. – Pp.603-607.
921. *Dombrowsky O.* The Ukrainian Historical Association is twenty-five years old / O. Dombrowsky // *The Ukrainian Quarterly.* – 1988. – Vol. XLVII. – No.2. – Pp. 138-147.
922. Habsburgs and Zaporozhian Cossaks. The Diary of Erich Lassota von Steblau. 1594. Edited and with an Introduction by Lubomyr R. Wynar, translated by Orest Subtelny. – Littleton: Ukrainian Historical Association, 1975. – 144 pp.
923. *Hunczak T.* Symon Petliura and the Jews: A Reappraisal / T. Hunczak / Ukrainian Historical Association. – Toronto; Munich, 1985. – 61 pp.

924. *Hunczak T.* Symon Petliura and the Jews: A Reappraisal. Updated and Revised Edition / T. Hunczak. – Lviv; New York; Toronto: Ukrainian Historical Association, 2008. – 128 pp.
925. *Kohut Z.* The Development of a Ukrainian National Historiography in Imperial Russia / Z. Kohut // *Historiography of Imperial Russia. The Profession and Writing of History in a Multinational State* / Ed. by Thomas Sanders. – Armork, New York, London, 1999. – Pp.453-478.
926. *Kristof L. D.* Рец. на кн.: Russian Empire: Some Aspects of Tsarist and Soviet Colonial Practices. Ed. M. Pap / L.D. Kristof // *Canadian Slavonic Papers*. – Vol.21. – 1987. – No1. – Pp.321-323.
927. *Ludemann E.* Nomenklatorische Bemerkungen zur Geschichte der Ostslawen / E. Ludemann // *VI*. – 1987. – Ч.1-4. – С.37-53.
928. *Mace J.E.* Рец. на кн.: Russian Empire: Some Aspects of Tsarist and Soviet Colonial Practices. Ed. M. Pap // *Harvard Ukrainian Studies*. – Vol.X. – 1986. – No1/2. – Pp.266-267.
929. *Mackiw T.* English Reports of Mazepa: Hetman of Ukraine and Prince of the Holy Roman Empire. 1687 – 1709 / T. Mackiw / Ukrainian Historical Association, Inc. – New York, Munich, Toronto, 1983. – 177 pp.
930. *Mackiw T.* Prince of Mazepa. Hetman of Ukraine in Contemporary English Publications. 1687 – 1709 / T. Mackiw. – Chicago: Ukrainian Research and Information Institute, 1967. – 126 pp.
931. *Mark R.A.* Рец. на кн.: Russian Empire: Some Aspects of Tsarist and Soviet Colonial Practices. Ed. M. Pap / R.A. Mark // *Jahrbücher für Geschichte Osteuropas*. – Bd. 35. – 1987. – H.2. – S.138-139.
932. *Mykhailo Hrushevs'kyi.* 1866 – 1934. Bibliographical Sources / Ed. L. Wynar. – New York; Munich; Toronto: Ukrainian Historical Association, 1985. – XVIII + 203 pp.
933. *Ohloblyn O.* Ukrainian Historiography 1917 – 1956 / O. Ohloblyn, translated by R. Olesnytsky // *The Annals of the Ukrainians Academy of Arts and Sciences in the U.S.* – New York, 1957. – Vol.5/6. – No4. – 456 pp.
934. *Ohloblyn O.* Soviet Historiography / O. Ohloblyn // *Academic Freedom under the Soviet Regime. (A Symposium)*. – New York, 1954. – Pp.69-77.
935. *Pritsak O.* Ukrainian studies at Harvard University / O. Pritsak // *VI*. – 1969. – Ч.4. – С.63-71.
936. Problems of Terminology and Periodization in the Teaching of Ukrainian History. Round Table Discussion on the Ukrainian Historical Conference, London, Ontario, 31 May 1978 // *Rethinking Ukrainian History* / Canadian Institute of Ukrainian Studies, the University of Alberta / Edited by Ivan L.-Rudnytsky with the assistance John-Paul Himka. – Edmonton, 1981. – Pp.233-268.
937. *Prymak T.* Рец. на кн.: Ivan Tesla and Euvhen Tiutko, *Istorychnyi Atlas Ukrainy*. Ed. Liubomyr Vynar. Montreal, New York, and Munich: Ukrainian Historical Association, 1980 / T. Prymak // *Journal of Ukrainian Studies*. – Vol.8. – No.2. Winter 1983. – Pp.117-118.

938. *Prymak T.* Рец. на кн.: Lubomyr Wynar and the Ukrainian Historical Association / T. Prymak // *Journal of Ukrainian Studies.* – Vol.31. – No.1-2. Summer -Winter 2006. – Pp.205-216.
939. *Rethinking Ukrainian History* / Canadian Institute of Ukrainian Studies, the University of Alberta / Edited by Ivan L.-Rudnytsky with the assistance John-Paul Himka. – Edmonton, 1981. – 268 pp.
940. *Russian Empire: Some Aspects of Tsarist and Soviet Colonial Practices* / Ed. M. Pap. – Cleveland: Institute for Soviet and East European Studies John Carroll University, Ukrainian Historical Association, 1985. – 187 pp.
941. *Sakada L.* The Ukrainian Historical Society: 30 Years on Guard of Nation's Historical Memory / L. Sakada // *News from Ukraine.* – 1996. – No.2-5. – Pp.17-18.
942. *Saunders D.* Рец. на кн.: Kamenetsky Ihor. The tragedy of Vinnytsia: Materials on Stalin's Policy of Extermination in Ukraine during the Great Purge, 1936 – 1938 / D. Saunders // *The Slavonic and East European Review.* – Vol. 70. – No.1 (Jan., 1992). – Pp.168-169.
943. *Sheremet Y.* Pamphlets: Afraid of Justice: who and why? / Y. Sheremet – Kiev, 1983. – 93 p.
944. Solomon I. Goldelman: A Portrait of a Political and Educator (1885 – 1974). A Chapter in Ukrainian-Jewish Relation by Lev Bykovsky edited by Lubomyr R. Wynar. – New York; Toronto; Muenchen, 1980. – 98 pp.
945. *Stebelsky I.* Рец. на кн.: Ivan Tesla and Evhen Tiut'ko. Historical Atlas of Ukraine. Ed. Lubomyr Wynar. Montreal, New York, Munich: Ukrainian Historical Association, 1980, 190 p. / I. Stebelsky // *УІ.* – 1985. – Ч.1-4. – С.228-229.
946. *Swierenga R.* Social Statistics and Historical Research: A Simbiosis / R. Swierenga. Reprinted from “The Ukrainian Historian”, Vol.XV, No.1-3, 1978.
947. *The Annals of the Ukrainian Academy of Arts and Science in the US.* – New York, 1952. – V.II. – No.4(6).
948. Рец. на кн.: *Ukrainskyi istoryk: Mykhailo Hrushevskyi. Dial'nist' i tvorcha spadshchyna*, 28-29, No.3-4. Ed. Lubomyr Wynar. New York: Ukrainian Historical Association, 1993, 451 pp. // *Slavic Review.* – No.2. Winter 1995. – Pp.1140-1141.
949. *Wynar L.* Mykhailo Hrushevsky: Ukrainian-Russian Confrontation in Historiography / L. Wynar. – Toronto; New York; Munich: Ukrainian Historical Association, 1988. – 66 pp.
950. *Wynar L.* The Present State of Ukrainian Historiography in Soviet Ukraine: A Brief Overview / L. Wynar. Repr. from *Nationalities Papers.* – 1979. – Vol.VII. – No. 1. – 23 pp.
951. *Wynar L.* Ukrainian Scholarship in Exile: The DP Period, 1945 – 1952 / L. Wynar // *Ethnic Forum.* – 1988. – Vol.8. – No.1. – Pp.40-72.
952. *Wynar L.* Ukrainian-Russian Confrontation in Historiography. Michael Hrushevsky Versus the Traditional Scheme of “Russian” History / L. Wynar. (From *The Ukrainian Quarterly*, Vol.XXX, No.1. Spring, 1974). – 15 p.
953. *Wynar L.R.* Ukrainian Scholarship in Exile: The DP Period, 1945 – 1952 / L. Wynar. – Kent, Ohio, 1989. – 32 pp.

954. *Wynot E. D.* The Impact of Mykhailo Hrushevsky on the History of Russia, Poland, and the Eastern Slavs / E. Wynot // *The History Teacher / The Society for History Education.* – Vol.20. – No.3. – 1987, May. – Pp.349-360.
955. *Wynot E.* The Ukrainian and the Polish Regime 1937 – 1939 / E. Wynot. Reprinted from “The Ukrainian Historian”, Vol.VII, No.4, 1970.
956. *Антонович М.* 50-річчя Української Вільної Академії Наук / М. Антонович // Науковий збірник (1945-1950-1995) / Українська вільна академія наук у США / Ред. М. Антонович. – Т.IV. – С.9-31.
957. *Антонович М.* Бл. пам. Володимир Маруняк (1913 – 1997) / М. Антонович // УІ. – 1997. – Ч.1-4. – С.329-330.
958. *Антонович М.* Володимир Міяковський / М. Антонович // УІ. – 1969. – Ч.1-3. – С.95-101.
959. *Антонович М.* З наукової лабораторії Ярослава Пастернака / М. Антонович // УІ. – 2005. – Ч.2-4. – С.114-122.
960. *Антонович М.* Завдання в галузі історії України ХІХ століття (резюме) / М. Антонович // УІ. – 1972. – Ч.1-2. – С.150.
961. *Антонович М.* Рец. на кн.: Записки Наукового товариства ім. Шевченка. Т. ССХХІ / М. Антонович // УІ. – 1986. – Ч.3-4. – С.179-182.
962. *Антонович М.* Нарис історії Центрального Союзу Українського Студентства (1921 – 1945) / М. Антонович. – Мюнхен; Нью-Йорк; Торонто, 1976. – 57 с. (Серія “Монографії”, ч.4).
963. *Б.В. [Винар Б.]*. Рец. на кн.: Історія селянства України / Б. Винар // УІ. – 1970. – №1-3. – С.197-198.
964. *Бадзьо Ю.* Знищення і русифікація української історії в советській Україні / Ю. Бадзьо // УІ. – 1981. – Ч.1-4. – С.83-87.
965. *Баран О.* Любомир Роман Винар (3 нагоди 65-ліття) / О. Баран // УІ. – 1997. – Ч.1-4. – С.11-32.
966. *Биковський Л.* 20 літ науково-організаційних зусиль на заході ЗСА. 1954 – 1974. Звідомлення / Л. Биковський / Український бібліологічний інститут. – Денвер (Колорадо), Салт Лейк Сіті (Юта), 1974. – 80 с.
967. *Биковський Л.* Василь Дубровський (1897 – 1966) / Л. Биковський // УІ. – 1966. – Ч.1-2. – С.92-97.
968. *Биковський Л.* Документація економічної літератури / Л. Биковський // Вільне слово (Торонто). – №8. – 24 лютого 1968 р.
969. *Биковський Л.* Мемуаристика на сторінках “Українського історика” / Л. Биковський // УІ. – 1974. – Ч.1-3. – С.173-175.
970. *Биковський Л.* Михайло Олександрович Міллер, 1883 – 1968 / Л. Биковський // УІ. – 1968. – Ч.1-4. – С.105-118.
971. *Биковський Л.* Наша співпраця: ризики до портрета Л. Винара / Л. Биковський // На службі Клію: Збірник наукових праць на пошану Любомира Романа Винара, з нагоди 50-ліття його наукової діяльності. – Київ; Нью-Йорк; Торонто; Париж; Львів, 2000. – С.62-70.
972. *Биковський Л.* Проф. д-р Олександр Оглоблін як понтознавець / Л. Биковський // УІ. – 1997. – Ч.1-4. – С.162-165.

973. *Биковський Л.* У службах українській книжці / Л. Биковський / Українське історичне товариство, НАН, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича, Міжнародна асоціація українців, Комісія бібліографії та інформатики / Упор. Л. Винар та Я. Ісаєвич. – Львів; Нью-Йорк, 1997. – 327 с.
974. *Биковський Л.* Українські науково-дослідчі інститути (1940 – 1952) / Л. Биковський // Нові дні. Універсальний ілюстрований місячник. – 1953, квітень. – Ч.39. – С.15-18.
975. *Біда М.* Проф. Борис М. Мартос: політик, учений і громадський діяч / М. Біда // УІ. – 1977. – Ч.3-4. – С.101-105.
976. *Білас Л.* Дванадцятий Міжнародний Конгрес істориків (29.8–5.9.1965. Відень) / Л. Білас // Сучасність. – 1965. – Грудень, №12. – С. 70-81.
977. *Білокінь С.* Про становище історичної науки в Україні / С. Білокінь // УІ. – 1990. – Ч.1-4. – С.138-144.
978. *Богачевська М.* Передумова наукових товариств – наука / М. Богачевська-Хом'як // Сучасність. – 1980. – №1. – С.93-101.
979. *Богачевська-Хом'як М.* У пошуках історії України / М. Богачевська-Хом'як // Сучасність. – 1990. – №11. – С.68-78.
980. *Бойко Ю.* Проф. д-р О.П. Оглоблин як історик духовно-політичного розвитку козацької України / Ю. Бойко // УІ. – 1975. – Ч.1-2. – С.13-28.
981. *Боцюрків Б.* Стан і проблеми українознавчих студій в політичних науках (резюме) / Б. Боцюрків // УІ. – 1972. – Ч.1-2. – С.153.
982. В80-річчя проф. Юрія Бойка // УІ. – 1989. – Ч.4. – С.108.
983. *Винар Б.* Економічний колоніалізм в Україні та інші праці / Б. Винар / Українське історичне товариство, Наукове товариство ім. Шевченка в Європі, Національна академія наук України, Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника / Ред. Л. Винар. – Нью-Йорк; Париж; Львів, 2005. – 476 с.
984. *Винар Б.* Матеріяли до історії економічних дослідів на еміграції (1919 – 1964) / Б. Винар. – Мюнхен; Нью-Йорк, 1965. – 119 с.
985. *Винар Б.* Пам'яті професора Іллі Витановича // УІ. – 1975. – Ч.1-2. – С.127-132.
986. *Винар Л.* “Український Історик” з перспективи 35 років (1963 – 1998) / Л. Винар // УІ. – 1998. – Ч.1-4. – С.7-25.
987. *Винар Л.* “Український Історик” і розвиток грушевськознавства (У 135-ліття народження М. С. Грушевського) / Л. Винар // УІ. – 2002. – Ч.1-4. – С.11-16.
988. *Винар Л.* “Український історик” і сучасний стан української історичної науки / Л. Винар / Українське історичне товариство. – Нью-Йорк; Мюнхен, 1980. – 27 с.
989. *Винар Л.* “Український історик” на новому етапі розвитку / Л. Винар // УІ. – 1969. – Ч.1-3. – С.174-175.
990. *Винар Л.* “Український історик”: 1963 – 2003. (Замітки засновника журналу) / Л. Винар // *Винар Л.* “Український історик”: 40 років служіння науці . 1963 – 2003. Статті і матеріяли. – Нью-Йорк; Острог, 2003. – С.27-35.

991. *Винар Л.* “Український історик”: журнал історіографії і наукового українознавства / Л. Винар // “Український історик”: журнал Українського історичного товариства: Показчик змісту: 1963 – 1992 (ч. 1-115). – Нью-Йорк; Київ; Мюнхен, 1993. – С.5-31.
992. *Винар Л.* “Український історик”: сорок років служіння науці. 1963 – 2003. Статті і матеріали / Л. Винар. – Нью-Йорк; Острог: Українське історичне товариство, Національний університет “Острозька академія”, 2003. – 421 с.
993. *Винар Л.* Рец. на кн.: А.В. Санцевич. Проблеми історії України післявоєнного періоду в радянській історіографії // УІ. – 1967. – Ч.3-4. – С.157-159.
994. *Винар Л.* Автобіографія Михайла Грушевського з 1906 і 1926 років як джерело до вивчення його життя і творчості / Л. Винар. – Нью-Йорк; Торонто; Мюнхен, 1974. – 36 с. (Серія “Грушевськіяна”, т.1).
995. *Винар Л.* Автобіографія Михайла Грушевського з 1926 року / Л. Винар. – Нью-Йорк; Торонто; Мюнхен, 1981. – 47 с. (Серія “Грушевськіяна”, т.2).
996. *Винар Л.* Біографічні і бібліографічні матеріали Ярослава Пастернака / Л. Винар // *Пастернак Я.* Ранні слов’яни в історичних, археологічних та лінгвістичних дослідженнях / Наукове товариство ім. Шевченка (Записки НТШ, т.189); Українське історичне товариство (Серія “Історичні монографії”, т.3) / Ред. М. Антонович. – Нью-Йорк; Торонто; Париж; Мюнхен, 1975. – С.113-118.
997. *Винар Л.* Грушевськознавство як наукова дисципліна (Вибрані питання) / Л. Винар // Матеріали V Конгресу Міжнародної Асоціації Україністів. Історія. – Ч.2. – Чернівці, 2004. – С.315-322.
998. *Винар Л.* Грушевськознавство. Генеза й історичний розвиток / Л. Винар / Ред. Ігор Гирич. – Київ; Львів; Париж; Нью-Йорк; Торонто: УІТ, Фондація ім. О. Ольжича, Міжнародне товариство ім. Михайла Грушевського, 1998. – 215 с. (Серія “Грушевськіяна”, т.5).
999. *Винар Л.* Двадцятиліття “Українського історика” і завдання українських істориків / Л. Винар // УІ. – 1983. – Ч.2-4. – С.5-24.
1000. *Винар Л.* Десятиліття “Українського історика”. 1963 – 1973 / Л. Винар / Українське історичне товариство. – Мюнхен; Нью-Йорк, 1974. – 50 с.
1001. *Винар Л.* Діяльність Історичної Секції УВАН / Л. Винар // Вісті УВАН / Ред. О. Домбровський. – Ч.2. – Нью-Йорк: УВАН у США, 2000. – С.140-155.
1002. *Винар Л.* Дмитро Дорошенко. 1882 – 1951 / Л. Винар / Українське історичне товариство. – Мюнхен; Нью-Йорк; Торонто, 1983. – 41 с.
1003. *Винар Л.* До питання організації історичних дослідів / Л. Винар // Свобода. – 1956. – 21 лютого.
1004. *Винар Л.* Дослідження української наукової діаспори: вибрані проблеми // Наукові записки Національного університету “Острозька академія”: Історичні науки. – Вип. 5: Матеріали Першої міжнародної наукової конференції “Українська діаспора: проблеми дослідження” / Відп. ред. І. Пасічник, Л. Винар . Ред. А. Атаманенко. – Острог; Торонто; Нью-Йорк, 2006. – С.21-30;

1005. *Винар Л.* Думки з приводу п'ятдесятих роковин смерті Михайла Грушевського: Вступ до грушевськознавства / Л. Винар // УІ. – 1984. – Ч.1-4.
1006. *Винар Л.* Думки про “Українського історика” і сучасний стан української науки / Л. Винар // *Винар Л.* “Український історик”: 40 років служіння науці. 1963 – 2003. Статті і матеріали / Ред. А. Атаманенко. – Нью-Йорк; Острог, 2003. – С.159-185.
1007. *Винар Л.* Думки про “Українського історика” і сучасний стан української історичної науки / Л. Винар // УІ. – 1978. – Ч.1-3. – С.5-29.
1008. *Винар Л.* Думки про грушевськознавство (генеза, структура, завдання) / Л. Винар // Михайло Грушевський і львівська історична школа. Матеріали конференції. – Львів, 24-25 жовтня 1994 р. – Нью-Йорк; Львів, 1995. – С.8-17.
1009. *Винар Л.* Євген Онацький – чесність з нацією (1894 – 1979) / Л. Винар // УІ. – 1980. – Ч.1-4. – С.153-179.
1010. *Винар Л.* Євген Онацький – чесність з нацією (1894 – 1979) / Л. Винар. – Нью-Йорк; Мюнхен; Торонто, 1981. – 31 с.
1011. *Винар Л.* Життєвий і творчий шлях Олександра Домбровського / Л. Винар // *Домбровський О.* Студії з ранньої історії України. Збірник праць / НТШ у Львові, УІТ / Ред. Л. Винар, О. Купчинський. – Львів; Нью-Йорк, 1998. – С.5-10.
1012. *Винар Л.* З нагоди 25-річчя Українського Історичного Товариства. 1965 – 1990 / Л. Винар // Українознавство: стан, проблеми, перспективи розвитку. Матеріали першої міжнародної наукової конференції “Роль вищих навчальних закладів (інституцій) у розвитку українознавства” / Міністерство освіти України, Ін-т українознавства Київського ун-ту імені Т. Шевченка. – К.: Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”, 1993. – С.100-101.
1013. *Винар Л.* З перспективи десятих років “Українського історика”. 1963 – 1973 / Л. Винар // УІ. – 1973. – Ч.3-4. – С.5-28.
1014. *Винар Л.* Історичні праці Івана Франка / Л. Винар // Збірник “Української літературної газети”. – 1956. – С.48-63.
1015. *Винар Л.* Козацька Україна. Вибрані праці / Ред. В. Степанков, упор. А. Атаманенко. – Київ; Львів; Нью-Йорк; Париж, 2003. – 677 с.
1016. *Винар Л.* Криза організації наукових дослідів / Л. Винар // *Винар Л.* “Український Історик”: 40 років служіння науці. 1963 – 2003. Статті і матеріали / Ред. А. Атаманенко. – Нью-Йорк; Острог, 2003. – С.100-105.
1017. *Винар Л.* Криза організації українських історичних дослідів / Л. Винар // УІ. – 1999. – Ч.1. – С.169-174.
1018. *Винар Л.* Криза організації українських історичних дослідів // Свобода. – 1958. – 16 серпня.
1019. *Винар Л.* Лев Юстимович Биковський / Л. Винар // УІ. – 1993. – Ч.1-4. – С.200-205.
1020. *Винар Л.* Марко Дмитрович Антонович / Л. Винар // Український історичний журнал. – 2005. – №2. – С.231.

1021. *Винар Л.* Марко Дмитрович Антонович: автобіографічні матеріали / Л. Винар // УІ. – 2005. – Ч.2-4. – С.133-138.
1022. *Винар Л.* Михайло Грушевський в боротьбі за український університет/ Л. Винар. – Мюнхен; Нью-Йорк: УІТ, 1968. – 20 с. (Серія “Історичні студії”, ч.6).
1023. *Винар Л.* Михайло Грушевський в українській і світовій історії. У 125-ліття з дня народження / Л. Винар. – Серія “Грушевськіяна”. – Т. 4. – Нью-Йорк; Торонто; Київ; Париж: Українське Історичне Товариство, 1993. – 49 с.
1024. *Винар Л.* Михайло Грушевський в українській і світовій історії. У 125-ліття з дня народження / Л. Винар. – Нью-Йорк; Торонто; Київ; Париж: Українське Історичне Товариство, 1993, 49 с. (Серія “Грушевськіяна”, ч.4).
1025. *Винар Л.* Михайло Грушевський і Наукове товариство ім. Шевченка, 1892 – 1930 / Л. Винар / Українське історичне товариство. – Мюнхен: Дніпрова хвиля, 1970. – 111 с.
1026. *Винар Л.* Михайло Грушевський і Наукове товариство ім. Шевченка, 1892 – 1934 / Л. Винар / Українське історичне товариство. – Нью-Йорк; Дрогобич; Львів, 2006. – 384 с.; іл. (Серія “Грушевськіяна”, т.8).
1027. *Винар Л.* Михайло Грушевський: історик і будівничій нації. Статті і матеріали (У 130-ліття з дня народження М. Грушевського, 1886 – 1996) / Л. Винар. – Нью-Йорк; Київ; Торонто: Інститут української археографії та джерелознавства НАН України, УІТ, 1995. – 302 с.
1028. *Винар Л.* Михайло Ждан (1906 – 1975) / Л. Винар // УІ. – 1975. – Ч.3-4. – С.88-89.
1029. *Винар Л.* Наукова діяльність д-ра Олега Кандиби. Джерельні матеріали / Л. Винар // УІ. – 1985. – Ч.1-4. – С.72-74.
1030. *Винар Л.* Олег Кандиба Ольжич: дослідження та джерела / Л. Винар / Ред. А. Атаманенко. – Острог; Нью-Йорк: Українське Історичне Товариство; Національний університет “Острозька академія”, Інститут дослідження української діаспори, 2008. – 388 с.; іл.
1031. *Винар Л.* Олександр Домбровський / Л. Винар // УІ. – 1977. – Ч.3-4. – С.60-74.
1032. *Винар Л.* Олександр Оглоблин як дослідник гетьмана Івана Мазепи і його доби / Л. Винар // УІ. – 1989. – Ч.4. – С.44-49.
1033. *Винар Л.* Олександр Петрович Оглоблин (1899 – 1992) / Л. Винар // УІ. – 1993. – Ч.1-4. – С.7-57.
1034. *Винар Л.* Олександр Петрович Оглоблин / Л. Винар // УІ. – 1964. – Ч. 4. – С.20-26.
1035. *Винар Л.* Олександр Петрович Оглоблин. 1899 – 1992. Біографічна студія / Л. Винар / Українське історичне товариство. – Нью-Йорк; Торонто; Київ; Париж, 1994. – 80 с.
1036. *Винар Л.* Олександр Петрович Оглоблин: 1899 – 1992 (Академічна автобіографія історика як джерело до вивчення життя і творчості) / Л. Винар // Науковий вісник Чернівецького університету. – Вип. 73-74. Історія. Збірник наукових праць. – Чернівці: Рута, 2000. – С.9-26.

1037. *Винар Л.* Пам'яті Юліяна Каменецького (1892 – 1973) / Л. Винар // УІ. – 1974. – Ч.1-3. – С.179-181.
1038. *Винар Л.* Передмова / Л. Винар // *Світ І.* Українсько-японські взаємини. 1903 – 1945. Історичний огляд і спостереження / Українське історичне товариство. – Нью-Йорк, 1972. – С.IX-XI.
1039. *Винар Л.* Полеміка методів висмикування (до статті проф. В. Чапленка “Український історик” на неправильному етапі) / Л. Винар // Новий шлях (Торонто). – 1970. – Ч.1.
1040. *Винар Л.* Про “Людей Старої України” / Л. Винар // *Оглоблин О.* Люди Старої України та інші праці / Ред. Л. Винар, упор. А. Атаманенко. – Острог; Нью-Йорк: УІТ, Нац. ун-т “Острозька академія”, 2000. – С.22-35.
1041. *Винар Л.* Професор Наталія Полонська-Василенко і Українське історичне товариство / Л. Винар // УІ. – 1969. – Ч.1-3. – С.102-105.
1042. *Винар Л.* Силуети епох. Дмитро Вишневецький, Михайло Грушевський. Історичні розвідки / Л. Винар / Українське історичне товариство ім. М. Грушевського, Галицький осередок. Упор. та автор передмови Є. Пшеничний. – Дрогобич: Відродження, 1992. – 184 с.
1043. *Винар Л.* Сторіччя НТШ. Зауваження до статті проф. О. Прицака про Наукове товариство ім. Шевченка / Л. Винар // Сучасність. – 1974. – №4. – С. 110-114.
1044. *Винар Л.* Сучасний стан української вільної історичної науки / Л. Винар // *Винар Л.* “Український історик”: 40 років служіння науці. 1963 – 2003. Статті і матеріали / Ред. А. Атаманенко. – Нью-Йорк; Острог, 2003. – С.83-99.
1045. *Винар Л.* Сучасний стан української вільної історичної науки / Л. Винар // Календар “Нового шляху” на 1967 рік. – Вінніпег, 1967. – С.119-138.
1046. *Винар Л.* Тридцятиліття Українського Історичного Товариства (1965 – 1995) / Л. Винар // Календар-Альманах “Нового шляху”, 1996. – С.147-155.
1047. *Винар Л.* У пам'ять Марії Ковальської-Биковської (1910 – 1996) / Л. Винар // УІ. – 1997. – Т.34. – Ч.1-4. – С.330-334.
1048. *Винар Л.* Українське історичне товариство з перспективи 35 років (1965 – 2000) / Л. Винар // Міжнародний науковий конгрес “Українська історична наука на порозі ХХІ ст.”: Доп. та повідомл. / Відп. ред. Л. Винар, Ю. Макар. – Чернівці, 2001. – Т.1. – С.8-18.
1049. *Винар Л.* Українське історичне товариство з перспективи 35 років (1965 – 2000) (Доповідь виголошена на Міжнародному конгресі українських істориків, Чернівецький державний університет, 16 травня 2000 р.) / Л. Винар // Український історичний журнал. – 2001. – №1. – С.122-133.
1050. *Винар Л.* Українське історичне товариство. 1965 – 2000. Статті і матеріали / Л. Винар / Чернівецький державний університет ім. Ю. Федьковича, Українське історичне товариство, 2000. – 126 с.
1051. *Винар Л.* Українське Історичне Товариство: Генеза і рання діяльність (Замітки основника УІТ) / Л. Винар // УІ. – 1995. – Ч.1-4. – С.11-52.

1052. *Винар Л.* Українське історичне товариство: Генеза і рання діяльність (Замітки засновника УІТ) / Л. Винар // *Винар Л.* Українське історичне товариство. 1965 – 2000. Статті і матеріали / Чернівецький державний університет ім. Ю. Федьковича, Українське історичне товариство. Ред. Ю. Макар. – Чернівці: Прут, 2000. – С.16-57.
1053. *Винар Л.* Українське історичне товариство: Генеза і рання діяльність (Замітки засновника УІТ) / Л. Винар // *Винар Л.* “Український історик”: сорок років служіння науці. 1963 – 2003. Статті і матеріали. – Нью-Йорк; Острог: Українське історичне товариство, Національний університет “Острозька академія”, 2003. – С.36-82.
1054. *Винар Л.* Українське Історичне Товариство: з перспективи 35 років (1965 – 2000) / Л. Винар // УІ. – 2000. – Ч.4. – С.13-28.
1055. *Винар Л.* Рец. на кн.: Я. Дашкевич. Украинско-армянские связи в XVII веке / Л. Винар // УІ. – 1969. – №4. – С.129.
1056. [*Винар Л.*]. Баран Олександр Вікторович / Л. Винар // Український історичний журнал. – 2005. – №2. – С.233-234.
1057. [*Винар Л.*]. Д-р Олег Кандиба і “Український Історик” / Л. Винар // УІ. – 2004/2005. – Ч.3-4/1. – С.84-87. [Підп.: редактор “Українського Історика”].
1058. *Витанович І.* Аграрна політика українських урядів 1917 – 1920 / І. Витанович / Українське історичне товариство. – Мюнхен; Чикаго, 1968. – 60 с.
1059. *Витанович І.* Аграрна політика українських урядів років революції й визвольних змагань (1917 – 1920) / І. Витанович // УІ. – 1967. – Ч.3-4. – С.5-60
1060. Вільна Україна. – Рік XIII. – 1966. – Жовтень-грудень. – Ч.52. – 64 с.
1061. *Герич Ю.* Статути Наукового товариства ім. Шевченка у Львові / Ю. Герич // УІ. – 1973. – Ч.1-2. – С.43. (43-64).
1062. *Грушевський М.* Володимир Боніфатійович Антонович 1834 – 1908 – 1984. У 150-ліття з дня народження / М. Грушевський. – Нью-Йорк; Мюнхен; Торонто: Українське Історичне Товариство, 1985. – 64 с. (Серія: “Грушевськіяна”, т.3).
1063. *Грушевський М.* На порозі Нової України: Статті і джерельні матеріали / М. Грушевський / Ред. Л. Винар. – Нью-Йорк; Львів; Київ; Торонто; Мюнхен: УІТ, 1992. – 278 с.
1064. *Грушевський М.* Наша політика. Матеріали до історії конфлікту в НТШ 1913 року / М. Грушевський. – Нью-Йорк; Дрогобич: УІТ, 2003. – 240 с. (Серія “Грушевськіяна”, т.7).
1065. *Домбровський О.* Археолог Неоніла Кордиш-Головко (1902 – 1997) / О. Домбровський // УІ. – 1997. – Ч.1-4. – С.325-327.
1066. *Домбровський О.* Грушевськіяна в “Українським істориком” / О. Домбровський // УІ. – 1973. – Ч.3-4. – С.29-37.
1067. *Домбровський О.* Науково-організаційна діяльність Любомира Винара / О. Домбровський // УІ. – 1981. – Ч.1-4. – С.7-16.
1068. *Домбровський О.* Олександр Оглоблин і Українське Історичне Товариство / О. Домбровський // УІ. – 1989. – Ч.4. – С.30-37.

1069. *Домбровський О.* Рец. на кн.: Омелян Пріцак. Чому катедри українознавства в Гарварді? Вибір статей на теми нашої культурної політики (1967 – 1973). Фонд кафедр українознавства, Кембридж, Масс. – Нью-Йорк, Н.Й., 1973, стор. XXXVI+188 / *О. Домбровський* // УІ. – 1975. – Ч.1-2. – С.144-147.
1070. *Домбровський О.* УВАН у США / *О. Домбровський* // Вісті УВАН / Ред. *О. Домбровський*. – Ч.2. – Нью-Йорк: УВАН у США, 2000. – Ч.3-4. – 1965. – С.5-10.
1071. *Домбровський О.* Українському Історичному Товариству – чверть століття / *О. Домбровський* // Вісник. Квартальник літератури, науки, мистецтва і суспільно-політичного життя. – 1988. – Рік XLIV. – Ч.2. Літо. – С.91-100.
1072. *Ждан М.* Рец. на кн.: Історіографічні дослідження в Українській РСР / *М. Ждан* // УІ. – 1969. – №4. – С.111-113.
1073. *Ждан М.* Рец. на кн.: Історія Української РСР / *М. Ждан* // УІ. – 1968. – Ч.1-4. – С.151.
1074. *Ждан М.* Микола Чубатий / *М. Ждан* // УІ. – 1969. – Ч. 4. – С.47-62.
1075. *Ждан М.* Петро Маркіян Ісаїв (26.І.1905 – 23.ІІ.1973) / *М. Ждан* // УІ. – 1974. – Ч.1-3. – С.176-178.
1076. *Ждан М.* Стан дослідів українського середньовіччя (резюме) / *М. Ждан* // УІ. – 1972. – Ч.1-2. – С.149-150.
1077. *Жуковський А.* Вклад Олександра Оглоблина в “Енциклопедію Українознавства” / *А. Жуковський* // УІ. – 1995. – Ч.1-4. – С.209-220.
1078. *Жуковський А.* Нарис історії Наукового товариства ім. Шевченка в Європі. – Львів; Париж, 2000. – 138 с.
1079. *Жуковський А.* Передмова / *А. Жуковський* // Kubijowytch W. Historischer Atlas der Ukraine. Ein deutsches Dokument aus dem Jahr 1941. Herausgegeben von der Schevschenko-Gesellschaft der Wissenschaften Paris. – Munich; Paris: Harrassowitz Verlag Wiesbaden in Kommission, 1993. – S.XII+38 s.
1080. *Жуковський А.* Політична і публіцистична діяльність М.С. Грушевського на еміграції. 1919 – 1924 рр. / *А. Жуковський* // Український історичний журнал. – 2002. – №1. – С.96-125.
1081. Збірник на пошану проф. д-ра Олександра Оглоблина / Відп. ред. *В. Омельченко*. – Нью-Йорк: Видання УВАН у США, 1977. – 482 с.
1082. *Ісаїв П.* Причини упадку української держави в княжі і козацькі часи (виклади на УКУ) / *П. Ісаїв* / Видання Українського католицького ун-ту ім. Св. Климента Папи. – Рим, 1955. – 198 с.
1083. *Каменецький І.* Стан дослідів і публікацій в ділянці історії німецької окупації України під час Другої світової війни / *І. Каменецький* // УІ. – 1964. – Ч.4. – С.14-17; УІ. – 1965. – Ч.1-2. – С.38-45.
1084. *Кандиба О.* Галицька мальована неолітична кераміка / *О. Кандиба* [Переклад Марії Лібуші Неврлі] // УІ. – 1999. – Ч.2-4. – С.69-91; УІ. – 2001. – Ч.1-4. – С.93-117; УІ. – 2003. – Ч.1-5. – С.313-349.
1085. *Климкевич Р.* Напередодні 10-ліття “Українського Історика”. Бюлетень, рік VI, ч.2 (34) / *Р. Климкевич* // Матеріали до історії Українського

- Історичного Товариства. Ред. А. Атаманенко. – Нью-Йорк; Острог, 2006. – С. 253-257.
1086. *Книш Ю.* Українське середньовіччя в советській історичній науці доби М. Горбачова / Ю. Книш // УІ. – 1989. – Ч.1-3. – С.95-98.
1087. *Кубійович В.* Зміни в стані населення Української РСР у 1959 – 1969 рр. (Відбитка з журналу “Український історик”, ч.1-2, 1972) / В. Кубійович. – Мюнхен: УІТ, 1972. – 16 с.
1088. *Кубійович В.* Наукове Товариство ім. Шевченка у 1939 – 1952 рр. (Відбитка з “Українського історика”, ч.1-2, 1973) / В. Кубійович. – Б.м., 1973. – 35 с.
1089. *Л.В. [Винар Л.]*. Рец. на кн.: О.І. Лугова. Про становище... / Л. Винар // УІ. – 1967. – Ч.3-4. – С.138-139.
1090. *Лисяк-Рудницький І.* Між історією і політикою: Статті і джерельні матеріали / І. Лисяк-Рудницький. – Мюнхен, 1973. – 442 с.
1091. *Лисяк-Рудницький І.* Проти Росії чи проти радянської системи? / І. Лисяк-Рудницький // Лисяк-Рудницький І. Історичні есе. – К., 1994. – С.319-332.
1092. *Лисяк-Рудницький І.* Проти Росії чи проти радянської системи? / І. Лисяк-Рудницький // Між історією й політикою. – [Мюнхен], В-во “Сучасність”, 1973. – С.306-323.
1093. Любомир Р. Винар – історик, педагог, бібліограф. З нагоди 30-ліття науково-академічної діяльності (1950 – 1980) / Українське історичне товариство / Ред. О. Домбровський. – Мюнхен; Нью-Йорк; Торонто, 1982. – 70 с.
1094. *Маркусь В.* Огляд праць та проблеми дослідження історії української іміграції в Америці / В. Маркусь // УІ. – 1971. – Ч.1-2. – С.70-80; УІ. – 1971. – Ч.3-4. – С.59-72.
1095. *Мартос Б.* Перші кроки Центральної Ради / Б. Мартос. – Мюнхен; Нью-Йорк: Українське Історичне Товариство, 1973. – 16 с.
1096. *Мацьків Т.* Англійський текст Зборівського договору з 1649 року та інші вибрані статті / Т. Мацьків / Українське історичне товариство. – Нью-Йорк; Львів; Київ; Мюнхен, 1993. – 303 с.
1097. *Мацьків Т.* Зборівський договір в тогочасних західноєвропейських джерелах / Т. Мацьків // Київська старовина. – 1995. – №4. – С.36-43.
1098. *Мацьків Т.* Рец. на кн.: Літопис Самовидця // УІ. – 1976. – Ч.1-4. – С. 140-141.
1099. *Мацьків Т.* Справа термінології української історії в німецькій історіографії (Резюме) / Т. Мацьків // УІ. – 1988. – Ч.1-4. – С.223-224.
1100. *Мацьків Т.* Хмельниччина в тогочасних західноєвропейських джерелах / Т. Мацьків / Редактор А. Атаманенко, упор. Н. Конопка. – Острог; Нью-Йорк, 2007. – 178 с. (Серія УІТ “Історичні монографії”, т.6).
1101. *Мезько-Оглоблин О.* Переяславський договір 1654 / О. Оглоблин / Українське історичне товариство, Національний університет “Острозька академія” / Ред. Л. Винар, упор. В. Гром. – Нью-Йорк; Острог; Київ; Торонто, 2003. – 152 с. (Серія УІТ “Оглоблініяна”, т.2).

1102. Мельник М. Рец. на кн.: Український історичний журнал / М. Мельник // УІ. – 1981. – Ч.1-4. – С.221-223.
1103. Мішко С. Нарис ранньої історії Руси-України / С. Мішко / Українське історичне товариство. Ред. і доповн. О. Домбровського. – Нью-Йорк; Торонто; Мюнхен, 1981. – 226 с.
1104. Оглоблин Д. Олександр Степанович Лашкевич (1842 – 1889), редактор-видавець “Киевской старины” / О. Оглоблин. – Нью-Йорк; Торонто; Мюнхен, 1975. – 48 с.
1105. Оглоблин О. Академічна свобода і історична наука в СРСР / О. Оглоблин // УІ. – 1997. – Т. XXXIV На пошану Любомира Винара, основника “Українського Історика” і Українського Історичного Товариства. З нагоди 65-ліття. – Ч. 1-4. – С. 165-175.
1106. Оглоблин О. Берлінська місія Капніста 1791 року. Історіографія і методологія питання (З приводу нової “теорії” проф. Вільяма Еджертона). (Відбитка з “Українського історика”, ч.1-3, 1974) / О. Оглоблин. – Б.м., 1974. – 21 с.
1107. Оглоблин О. Гетьман Іван Мазепа та його доба / О. Оглоблин / Ред. Л. Винар. Упорядники І. Гирич, А. Атаманенко. – Нью-Йорк; Київ; Львів; Париж; Торонто, 2001. – 464 с.
1108. Оглоблин О. Гетьман Іван Мазепа та його доба / О. Оглоблин / Ред. Л. Винар. Упорядники І. Гирич, А. Атаманенко. – Нью-Йорк; Київ; Львів; Острог; Торонто, 2003. – 495 с.
1109. Оглоблин О. Два портрети діячів Мазепинської Доби. (Відбитка з “Українського історика”, ч.3-4, 1972) / О. Оглоблин. – Б.м., 1973. – 19 с.
1110. Оглоблин О. Думки про сучасну українську советську історіографію / О. Оглоблин. – Нью-Йорк: Вид-во ООЧСУ. – 1963. – 87 с.
1111. Оглоблин О. З перспективи 15 років / О. Оглоблин // УІ. – 1978. – Ч. 4. – С.62-63.
1112. Оглоблин О. Завдання української історіографії на еміграції / О. Оглоблин // УІ. – 1963. – Ч.1. – С.1.
1113. Оглоблин О. Люди Старої України та інші праці / О. Оглоблин / Ред. Л. Винар, упор. А. Атаманенко. – Острог; Нью-Йорк: УІТ, Нац. ун-т “Острозька академія”, 2000. – 455 с.
1114. Оглоблин О. Михайло Сергієвич Грушевський / О. Оглоблин. – Мюнхен; Нью-Йорк, 1966. – 11 с. (Серія “Історичні студії”, ч.4).
1115. Оглоблин О. Переяславський договір 1654 / О. Оглоблин / Українське історичне товариство, Національний університет “Острозька академія”. Ред. Л. Винар, упор. В. Гром, наук. конс. А. Атаманенко. – Нью-Йорк; Острог; Київ; Торонто, 2003. – 152 с. (“Оглоблініяна, т.2).
1116. Оглоблин О. Про деякі загублені праці й видання Всеукраїнської Академії Наук у Києві / О. Оглоблин // Науковий збірник. – Т. II. – Нью-Йорк: УВАН у США, 1953. – С.196-198.
1117. Оглоблин О. Проблема схеми історії України 19 – 20 століття (до 1917 року) / О. Оглоблин // УІ. – 1971. – Ч.1-2. – С.5-16.

1118. *Оглоблин О.* Проблема українських зв'язків Шевченка. Відбитка з "Українського історика", ч.3-4, 1973 / О. Оглоблин. – Мюнхен; Нью-Йорк, 1973 . – 15 с.
1119. *Оглоблин О.* Студії з історії України в Гарвардському університеті в 1968 – 1969 і 1969 – 1970 акад. роках / О. Оглоблин // УІ. – 1970. – Ч.4. – С.131-132.
1120. *Оглоблин О.* Студії з історії України. Статті і джерельні матеріали / О. Оглоблин / УІТ / Ред. Л. Винар. – Нью-Йорк; Київ; Торонто, 1995. – 419 с.
1121. *Оглоблин О.* Сучасна вільна українська історіографія [з передмовою А. Атаманенко] // УІ. – 2006. – Ч.1-3. – С.15-42.
1122. *Оглоблин О.* Українська історіографія 1917 – 1956 [Переклад з англійської І. Верба, О. Юркова] / Київський національний університет ім. Тараса Шевченка. Центр українознавства, Державний комітет архівів України. – К., 2003. – 250 с.
1123. *Оглоблин О.* Українська історіографія 1917 – 1956. Історична наука в Галичині в 1920 – 1940-х роках (до 1944 р.). [Упор. О. Ясь та А. Атаманенко] // УІ. – 2004. – Ч.1-2: Другий Міжнародний конгрес українських істориків. – С. 12-38.
1124. *Оглоблин О.* Українська історіографія 1917 – 1956. Українська історична наука поза межами України (на еміграції) в 1920 – 1950-х роках [Упоряд. О. Ясь та А. Атаманенко] // УІ. – 2004/2005. – Ч.3-4/1. – С.172-219.
1125. *Оглоблин О.* Українська історіографія на Наддніпрянській Україні в 1920 – 1930 роках. [Упор. О. Ясь та А. Атаманенко] // УІ. – 2003. – Ч.1-5. – С.88-140.
1126. *Оглоблин О.* Українські гуманітарні науки під софетами в 1920 – 1930-х рр." / О. Оглоблин // Альманах-календар "Гомону України" на 1956 рік (Торонто). – С. 70-79.
1127. *Оглоблин О.* Українсько-московська угода 1654 / О. Оглоблин / НАН України, Ін-т української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського, Львівське відділення. Ред. Я. Дашкевич. – Київ; Львів, 2005. – 132 с.
1128. *Оглоблин О.* Українсько-московська угода 1654 / О. Оглоблин // Переяславська рада 1654 року (Історіографія та дослідження) / НАН України, Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського, НТШ в Америці, Канадський інститут українських студій / Ред. П. Сохань, Я. Дашкевич та ін. – К.: "Смолоскип", 2003. – С.156-220.
1129. *Оглоблин О.* До питання про автора "Истории Русов" / О. Оглоблин / Вступ. ст. В.А. Смолія, О.І. Путро, І.В. Верби; комент. І.В. Верби, А.М. Федірко . – К., 1998. – 149 с.
1130. *Олександр Мезько-Оглоблин: Дослідження та матеріали (До 100-ліття народження історика).* / Ред. Л. Винар. Упор. А. Атаманенко. – Нью-Йорк; Острог, 2000. – 192 с. (Серія "Оглоблиніана", т.1).
1131. *Олександр Мезько-Оглоблин: Дослідження та матеріали (До 100-ліття народження історика)* / Українське історичне товариство, Університет

- “Острозька академія”. Ред. Л. Винар, упор. А. Атаманенко. – Нью-Йорк; Острог, 2000. – 216 с. (“Оглобляна”, т.1, вип.2).
1132. *Падох Я.* Микола Чубатий, 1889 – 1975 / Я. Падох // УІ. – 1975. – Ч. 3-4. – С.100-111.
1133. *Пастернак Я.* Важливі проблеми етногенези українського народу в світлі археологічних досліджень / Я. Пастернак / Українське історичне товариство. – Нью-Йорк, 1971. – 27 с.
1134. *Пастернак Я.* Михайло Олександрович Міллер / Я. Пастернак // УІ. – 1964. – Ч.4. – С.27-29.
1135. *Пекар А.* Пам’яті о. д-ра Іринія Назарка, ЧСВВ / А. Пекар // УІ. – 1977. – Ч.1-2. – С.132-135.
1136. *Пекар А.* Професор Олександр Баран, історик Закарпаття / А. Пекар // УІ. – 1997. – Ч.1-4. – С.112-120.
1137. *Подолінський С.* Вибрані твори. Документи історії суспільно-політичної думки [Упоряд. і покажчик бібліограф. Р. Сербина] / УІТ. – Montréal: Impression Printed, Université du Québec à Montréal, 1990. – 208 с.
1138. *Полонська-Василенко Н.* Нарис історіографії України / Н. Полонська-Василенко // *Полонська-Василенко Н.* Історія України: у 2-х т. [Вступна стаття В. Ульяновського]. – К., 1995. – Т.1. – С.32-34.
1139. *Полонська-Василенко Н.* Спогади / Н. Полонська-Василенко // УІ. – 1994. – Ч.1-4. – С.241-252.
1140. *Полонська-Василенко Н.* Спогади / Н. Полонська-Василенко // УІ. – 1995. – Ч.1-4. – С.274-285.
1141. *Полонська-Василенко Н.* Сторінки спогадів: Український Вільний Університет / Н. Полонська-Василенко // УІ. – 1965. – Ч.3-4. – С.316-319.
1142. *Пріцак О.* Іван Лисяк-Рудницький як учений / О. Пріцак // Сучасність. – 1986. – №4. – С.65-79.
1143. *Пріцак О.* Іван Лисяк-Рудницький як учений і “комунікатор” / О. Пріцак // Лисяк-Рудницький І. Історичні есе. – Т.1. – К.: “Основи”, 1994. – С. XIII-XX.
1144. *Пріцак О.* Історіософія Михайла Грушевського / О. Пріцак // *Грушевський М.* Історія України-Руси в одинадцяти томах, дванадцяти книгах. – Т.1: До початку XI віка. – К.: Наук. думка, 1991. – С. XL-LXXIII.
1145. *Пріцак О.* Історіософія та історіографія Михайла Грушевського / О. Пріцак. – Київ; Кембридж: Археографічна комісія, Ін-т укр. археографії Академії Наук України, Український науковий ін-т Гарвардського університету, 1991. – 78 с.
1146. *Пріцак О.* Ким і коли було написано “Слово о полку Ігоревім” / О. Пріцак / Український науковий ін-т Гарвардського університету; Ін-т української літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України, Ін-т сходознавства ім. А. Кримського НАН України. – К.: Вид-во “Обереги”, 2008. – 359 с.
1147. *Пріцак О.* Наукове товариство ім. Шевченка і його сторіччя / О. Пріцак // Сучасність. – 1973. – №12. – С.52-60.

1148. *Пріцак О.* Організація і завдання української науки в ЗДА / О. Пріцак // Чому катедри українознавства в Гарварді? Вибір статей на теми нашої культурної політики. – Кембридж; Нью-Йорк: ФКУ, 1973. – С.3-11.
1149. *Пріцак О.* Походження Руси. Стародавні скандинавські джерела (крім ісландських саг) / О. Пріцак. – Т.1. – К.: Вид-во “Обереги”, 1997. – 1073 с.
1150. *Пріцак О.* Походження Руси. Стародавні скандинавські саги і Стара Скандинавія / О. Пріцак / Національної академії наук України. Інститут сходознавства ім. А. Кримського. – Т.П. – К.: Вид-во “Обереги”, 2003. – 1303 с.
1151. *Пріцак О.* У століття народин М. Грушевського / О. Пріцак // Листі до приятелів. – 1966. – №157-159. – Рік XIV. – С.1-19.
1152. *Пріцак О.* У століття народин М. Грушевського / О. Пріцак // Україна модерна. Стандарти науки і академічне середовище / Львівський національний ун-т ім. Івана Франка, Ін-т історичних досліджень. – Ч.12(1). – Київ; Львів: Критика, 2007. – С.170-190.
1153. *Пріцак О.* Чому катедри українознавства в Гарварді? Вибір статей на теми нашої культурної політики (1967 – 1973) / О. Пріцак. – Кембридж; Нью-Йорк, 1973. – 188 с.
1154. *Р.Д. [Винар Л.]*. Рец. на кн.: Історичні джерела та їх використання // УІ. – 1969. – №4. – С.130.
1155. *Рахманний Р.* Будівничий Першої Української Народної Республіки / Р. Рахманний // Сучасність. – 1966. – №1 (61). – С.59-86.
1156. *Тарнавський О.* Іван Лисяк-Рудницький – людина дисципліни думки / О. Тарнавський // УІ. – 1986. – Ч.3-4. – С.66-75.
1157. *Тельвак В.* Теоретико-методологічні підстави історичних поглядів Михайла Грушевського (кінець ХІХ – початок ХХ століття) / В. Тельвак. – Нью-Йорк; Дрогобич: УІТ, Дрогобицький державний педагогічний університет ім. І. Франка, 2002. – 234 с. (Серія “Грушевськіяна”, т.6).
1158. *Шанковський Л.* Видання “Історії України-Руси” англійською мовою / Л. Шанковський // Свобода. – 1966. – 17, 18 лютого.

II. Бібліографії

1159. Бібліографія бібліографій “Українського історика” [Упор. Л. Сакада] // УІ. – 1999. – Ч.1. Показчик змісту за роки 1963 – 1997. – С.23-24.
1160. Бібліографія грушевськіяни в журналі “Український історик” // УІ. – 2006/2007. – Ч.4/1-2. – С.406-423.
1161. Бібліографія праць Олександра Домбровського // *Домбровський О.* Студії з ранньої історії України. Збірник праць / НТШ у Львові, УІТ. Ред. Л. Винар, О. Купчинський. – Львів; Нью-Йорк, 1998. – С.493-513.
1162. Бібліографія праць Омеляна Пріцака з історії України та Українського степу // Пріцак О. Чому катедри українознавства в Гарварді? Вибір статей на теми нашої культурної політики (1967 – 1973). – Кембридж; Нью-Йорк: Фонд катедр українознавства, 1973. – С.ХХІІ-ХХХІІ.
1163. Бібліографія праць про УІТ та журнал “Український історик” // *Винар Л., Атаманенко А.* Українське історичне товариство: сорок років

діяльності (1965 – 2005). Видання з нагоди Третього Міжнародного конгресу українських істориків (Луцьк, 17 – 19 травня 2006 р.) / Ред. Юрій Макар. – Нью-Йорк; Острог: Вид-во Національного університету “Острозька академія”, 2006. – С.99-108.

1164. Бібліографія публікацій про Любомира Винара // Любомир Винар. Біобібліографічний покажчик (1948 – 2007). – Львів; Острог; Париж; Нью-Йорк, 2007. – С.373-490.

1165. Вибрана бібліографія праць про “Український історик” // *Винар Л.* “Український історик”: сорок років служіння науці. 1963 – 2003. Статті і матеріяли / Українське історичне товариство, Національний університет “Острозька академія”, Інститут дослідження української діаспори / Ред. А. Атаманенко. – Нью-Йорк; Острог: РВВ НаУОА, 2003. – С.402-409.

1166. *Винар Л.* Бібліографія праць про Михайла Грушевського / Л. Винар // УІ. – 1966. – Ч.1-2. – С.122-129.

1167. *Винар Л.* Бібліографія праць про Михайла Грушевського / Л. Винар // УІ. – 1984. – Ч.1-4. – С.291-319.

1168. Доповнення до бібліографії праць Олександра Домбровського // Вісті УВАН. Ред. О. Домбровський. – Ч.3. – Нью-Йорк: УВАН у США, 2004. – С.236-238.

1169. Любомир Винар. Біобібліографічний покажчик (1948 – 2007) / Національна академія наук України, Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника, Українське історичне товариство, Національний університет “Острозька академія”; Упорядн.: Н. Кошик, Л. Кужель; відп. ред.: М. Романюк, А. Атаманенко, ред. Л. Ільницької. – Львів; Острог; Париж; Нью-Йорк, 2007. – 576 с., портр., 68 с. іл.

1170. Любомир Винар. Біобібліографічний покажчик (1950 – 1997) / НАН України, Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника, Українське історичне товариство. – Львів; Нью-Йорк; Париж; Нью-Йорк; Торонто, 1998. – 350 с.

1171. *Пастернак Я.* Моя бібліографія // *Пастернак Я.* Ранні слов'яни в історичних, археологічних та лінгвістичних дослідженнях / Наукове товариство ім. Шевченка (Записки НТШ, т.189); Українське історичне товариство (Серія “Історичні монографії”, т.3) / Ред. М. Антонович. – Нью-Йорк; Торонто; Париж; Мюнхен, 1975. – С.125-128.

1172. Покажчик змісту “Українського історика” за роки 1963 – 1983 (чч.1-80) [Упор. Мар'ян Гавур] // УІ. – 1983. – Ч.2-4. – С.205-237.

1173. Покажчик змісту за 1963 – 1974 (чч. 1-40). [Упор. М. Воляник] // УІ. – 1973. – Ч.3-4. – С.174-194.

1174. Покажчик змісту за роки 1963 – 1997 // УІ. – 1999. – Ч.1. – 174 с.

1175. Тематично-хронологічна таблиця рубрик журналу за роки 1963 – 1997 // УІ. – 1999. – Ч.1. – С.151-155.

1176. УІ. – 1999. – Ч.4. Покажчик змісту за роки 1963 – 1997 [Упор. Сакада Л.]. – 174 с.

1177. “Український історик” і Українське історичне товариство (Вибрана бібліографія) // УІ. – 1973. – Ч.3-4. – С.171-173.

1178. Український історичний журнал. Систематичний покажчик. – К., 1968. – 233 с.
1179. Хеленюк А. Покажчик видань проф. Любомира Винара та книг і журналів за його редакцією / А. Хеленюк // УІ. – 2007/2008. – Ч.3-4/1-2. – С.402-421.
1180. Ясь О. Персональна бібліографія істориків України (Матеріали до бібліографії бібліографій) / О. Ясь // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. – Ч.8-9. У 2-х ч. – Ч.1: Збірник наукових праць на пошану відомого вченого, історика-українознавця, акад. УММАН (м. Оттава, Канада) Ярослава Івановича Дзири. – К., 2002. – С.404-424.
1181. Mykhailo Hrushevskiy, 1866 – 1934: Bibliographical Sources / Ed. L. Wynar. – New York; Munchen; Toronto, 1985. – XVIII+203 pp.
1182. Publication of the Shevchenko Scientific Society, 1945 – 1980. – New York, 1980. – 47 pp.
1183. Wynar L. Mykhailo Hrushevskiy: Bibliographical Quelle, 1866 – 1934 / L. Wynar. – Munchen, 1984. – 68 pp.

III. Наукова література

1184. Abramson H. A Prayer for the Government. Ukrainian and Jews in Revolutionary Times, 1917 – 1920 / H. Abramson. – Cambridge: Ukrainian Research Institute, Harvard University, Center for Jewish Studies, Harvard University, 1999. – 255 pp.
1185. Abramson H. Historiography on the Jews and the Ukrainian Revolution / H. Abramson // Journal of Ukrainian Studies. – Vol. 15. – No2. – 1990, winter. – Pp. 33-45.
1186. An Atlas of Russian History. Eleven Centuries of Changing Borders by Allen F. Chew. Revised Edition. – New Haven and London, Yale University Press, 1970. – 127 pp.
1187. Armstrong John A. Myth and History in the Evolution of Ukrainian Consciousness / John A. Armstrong // Ukraine and Russia in Their Historical Encounter / Ed. by P.J. Potichnyj, M. Raeff, J. Pelenski, G.M. Zekulin. – Edmonton: University of Alberta, 1992. – Pp.126-139.
1188. Armstrong John A. Ukrainian Nationalism / John A. Armstrong. 3rd Ed. – Englewood (USA): Ukrainian Academic Press, 1990. – 272 pp.
1189. Atlas of European History. Part II / Ed. by Edward Whiting Fox, Cornell University with the assistance of H.S. Deighton, Rembroke College, Oxford. – New York: Oxford University Press, 1957. – 64+X pp.
1190. Canadian Slavic Studies. – No.3. – Fall 1967. – Bibliographical Supplement: 20-22.
1191. Doroshenko D. A Survey of Ukrainian History / D. Doroshenko / Edited, updated (1914 – 1975), and with an introduction by Oleh W. Gerus, University of Manitoba. Published by the Humeniuk Publication (Canada). Printed by Trident Press Limited. – Winnipeg, 1975. – 880 pp.

1192. Editorial Preface to Volume 1 // Hrushevsky M. History of Ukraine-Rus'. – Vol. I. From Prehistory to the Eleventh Century. – P.XVII-XXI.
1193. *Goldelman S.I.* Jewish National Autonomy in Ukraine 1917 – 1920 / S.I. Goldelman. – Chicago, 1968. – 131 pp.
1194. Grands themes, Methodologie, sections chronologiques, tables rondes, organismes affilies et commissions internes. – Stuttgart: Comité International des sciences historiques, 1986. – 519 pp.
1195. Harvard Ukrainian Studies. – Vol. XIV: Adelphotos: A Tribute to Omeljan Pritsak by his Students. – No.3/4. December 1990. – 647 pp.
1196. Harvard Ukrainian Studies. Eucharisterion: Essays presented to Omeljan Pritsak on his Sixtieth Birthday by his Colleagues and Students. Ed. by I. Ševčenko and F. Sysyn, ass. Uliana Pasicznyk. – Vol.III/IV 1979-1980. – Part 1. – 328 pp.
1197. Historical atlas of Central Europe. Ed. P. R. Magochi. – Washington University press, 2002. – 274 pp.
1198. *Horak S.* Ukrainian Historiography 1953 – 1963 / S. Horak // Slavic Review. – V. 24. – No.2. – June 1965. – Pp.258-272.
1199. *Hrushevsky M.* The Traditional Scheme of “Russian” History and the Problem of a Rational Organization of the History of the East Slavs. Second Edition. – Winnipeg, 1965. – 24 pp.
1200. *Hrushevsky M.* The Traditional Scheme of “Russian” History and the Problem of a Rational Organization of the History of the Eastern Slavs” // The New Review. – 1963, March. – No.2. – Pp.13-19/
1201. *Hrushevsky Mykhailo S.* The Traditional System of “Russian History” vs a Rational History of Eastern Slavs // On the Historical Beginnings of Eastern Slavic Europe (Readings). – New York, 1976. – Pp.1-12.
1202. *Kondracki T.* Polskie Towarzystwo Historyczne w latach 1918 – 1939 / T. Kondracki. – Toruń: Grado, 2006. – 417 s.
1203. *Krawchenko B.* Ukrainian Studies of Canada / B. Krawchenko // Nationalities Papers. – Spring 1978. – Pp.26-43.
1204. *Mackiw T.* Ukrainian Historiography Past and Present / T. Mackiw // The Ukrainian Quarterly. – 1984. – Vol.XL. – No.3. – Pp.269-288.
1205. *Magocsi P.R.* The Roots of Ukrainian Nationalism. Galicia as Ukraine’s Piedmont / P.R. Magocsi. – Toronto, 2002. – 214 pp.
1206. *McNeill W.* Mythistory and Other Essays / W. McNeill. – Chicago, 1986. – 226 pp.
1207. Nationalities Papers. – Fall, 1975. – Vol.111. – No.2. – 95 pp.
1208. On the Historical Beginnings of Eastern Slavic Europe (Readings). Ed. by Nicholas L. Fr.-Chirovsky. – New York: Shevchenko Scientific Society, 1976. – 223 pp.
1209. *Pelenski J.* Soviet Ukrainian Historiography after World War II / J. Pelenski // Jahrbücher für Oeschichte Osreuropas. – Band 12. – Heft 3. – Oktober, 1964. – S.375-389.
1210. *Pidhainy O.* Ukrainian Historiography and the Great East-European Revolution: A Propos of Symonenko’s Polemics / O. Pidhainy. – Toronto; New

York: New Review Books, 1968. – 36 pp.

1211. *Pritsak O.* The Present State of Ukrainian Studies / O. Pritsak // Canadian Slavonic Papers. – 1972. – No.2. – Pp.139-152.

1212. Proceedings, Historical-Philosophical Section Shevchenko Scientific Society. – Vol.1. – New York; Paris, 1951. – 254 pp.

1213. [Riasanovsky N.] A History of Russia by Nikolai V. Riasanovsky. – New York; Oxford: Oxford University Press, 1993. – 712 p.

1214. *Stobiecki R.* Klio na wygnaniu. Z dziejów polskiej historiografii na uchodźstwie w Wielkiej Brytanii po 1945 r. / R. Stobiecki. – Poznań: Wydawnictwo Poznańskie, 2005. – 372 s.

1215. *Stökl G.* Рец. на кн.: Habsburgs and Zaporozhian Cossaks. The Diary of Erich Lassota von Steblau. 1594 / G. Stökl // Jahrbücher für Geschichte Osteuropas. – 1978. – V.25. – S.272-274.

1216. *Subtelny O.* The Current State of Ukrainian Historiography / O. Subtelny // Journal of Ukrainian Studies. – V. 18. – No.1-2 (Summer-Winter 1993). – Pp.33-54

1217. *Tauger Mark B.* Рец. на кн.: The Tragedy of Vinnytsia: Materials on Stalin's Policy of Extermination in Ukraine during the Great Purge, 1936-1938. Ed. I. Kamenetsky. New York: Ukrainian Historical Association, 1989, XVIII, 265 pp. Plates. \$25.00, hard bound / Mark B. Tauger // Slavic Review. – 1992. – No.4. – Pp. 812-813.

1218. Ukraine. A Historical Atlas / By Paul Robert Magocsi. Geoffrey J. Matthews, cartographer. – Toronto; Buffalo; London: University of Toronto Press, 1985. – 54 pp.

1219. Ukrainian-Jewish Relation in Historical Perspective / Ed. P. Potichnyj and H. Aster. – Edmonton: CIUS, University of Alberta, 1988. – X+531 pp.

1220. *Velychenko S.* National History as Cultural Process. A Survey of the Interpretation of Ukrainian Past in Polish, Russian, and Ukrainian Historical Writing from the Earliest Times to 1914 / S. Velychenko. – Edmonton: University of Alberta, 1992. – 283 pp.

1221. [Vernadsky G.] A History of Russia by George Vernadsky, professor of Russian History of Yale University. – New Haven: Yale University Press, 1957. – 544 pp.

1222. *Wójcuk Z.* Рец. на кн.: Habsburgs and Zaporozhian Cossaks. The Diary of Erich Lassota von Steblau. 1594 / Z. Wójcuk // Kwartalnik Historyczny. – 1977. – T.84. – No.3. – S.741-744.

1223. *Архімович О.* Матеріяли до історії Української Вільної Академії Наук у США / О. Архімович // Вісті УВАН / Ред. О. Домбровський. – Ч.2. – Нью-Йорк: УВАН у США, 2000. – С.89-139.

1224. *Архімович О.* Українська Вільна Академія Наук в її історичному розвитку / О. Архімович // Ювілейне видання, присвячене двадцятиліттю діяльності 1945-1965. – Нью-Йорк: УВАН, 1967. – С.8-14.

1225. *Атаманенко А.* “Бюлетень Українського Історичного Товариства” як джерело до його історії / А. Атаманенко // Збірник праць Науково-дослідного

- центру періодики. – Львів: Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника Національної академії наук України, 2005. – Вип. 13. – С.284-305.
1226. *Атаманенко А.* “Бюлетень Української Вільної Академії Наук” за 1946 рік як джерело до вивчення української історичної науки в діаспорі / А. Атаманенко // Український археографічний щорічник. Нова серія. – Вип.7. – Український археографічний збірник. – Т. 10. – Київ; Нью-Йорк: Видавництво М.П. Коць, 2002. – С.133-143.
1227. *Атаманенко А.* “Бюлетень” Української Вільної Академії Наук 1946 – 1947 рр. як джерело до вивчення діяльності УВАН у Німеччині / А. Атаманенко // Вісті УВАН / Ред. О. Домбровський. – Ч.3. – Нью-Йорк, 2004. – С.31-45.
1228. *Атаманенко А.* Джерела до історії Українського Історичного Товариства / А. Атаманенко // Матеріали V конгресу Міжнародної асоціації українців. Історія: Збірник наукових статей. – Ч. 3. – Чернівці: Рута, 2005. – С. 289-294.
1229. *Атаманенко А.* Джерела до історії Українського історичного товариства: бюлетень й обіжні листи / А. Атаманенко // Матеріали до історії Українського історичного товариства / Ред. А. Атаманенко. – Нью-Йорк, Острог: Українське Історичне Товариство, Національний університет “Острозька академія”, Інститут дослідження української діаспори, 2006. – С.12-33.
1230. *Атаманенко А.* Джерельна база дослідження діяльності УІТ / А. Атаманенко // Наукові записки Національного університету “Острозька академія”: Історичні науки / Гол. ред. І. Пасічник, Л. Винар, відп. ред. В. Трофимович. – Вип. 8. – Острог: Національний ун-т “Острозька академія”, 2007. – С. 391-406.
1231. *Атаманенко А.* До історії української історичної науки в діаспорі: лист Олександра Оглоблина до Любомира Винара / А. Атаманенко // Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць. Вип.173-174. Історія. Політичні науки. Міжнародні відносини. – Чернівці: Рута, 2003. – С.457-462.
1232. *Атаманенко А.* Дослідник життя Олега Кандиби-Ольжича / А. Атаманенко // *Винар Л.* Олег Кандиба Ольжич: дослідження та джерела / Ред. А. Атаманенко. – Острог; Нью-Йорк: Українське Історичне Товариство; Національний ун-т “Острозька академія”, Ін-т дослідження української діаспори, 2008. – С.13-34.
1233. *Атаманенко А.* Колекція Українського Історичного Товариства в Інституті досліджень української діаспори при Національному університеті “Острозька академія” / А. Атаманенко // Особисті книжкові колекції та особові фонди діячів української діаспори в бібліотеках і архівах України. Збірник матеріалів конференції / Укл. Казакова Н.В., Мастіпан О.О. – К.: Нац. ун-т “Києво-Могилянська Академія”, Національна Парламентська бібліотека України, 2004. – С.44-50.

1234. *Атаманенко А.* Літопис Української Вільної Академії Наук про наукові установи / А. Атаманенко // УІ. – 2001. – Ч.1-4. – С.179-194.
1235. *Атаманенко А.* Любомир Винар як редактор “Українського історика” / А. Атаманенко // УІ. – 2003. – Ч.1-5. – С.17-38.
1236. *Атаманенко А.* Любомир Винар: життя і праця (3 нагоди 75-ліття вченого) / А. Атаманенко // УІ. – 2007/2008. – Ч.3-4/1-2. – С.7-44.
1237. *Атаманенко А.* Рец. на кн.: Людмила Сакада. “Український Історик”: генеза, тематика, постаті / А. Атаманенко // УІ. – 2003. – Ч.1-5. – С. 533-536.
1238. *Атаманенко А.* Особливості методики біоісторіографічних досліджень / А. Атаманенко // Гуманітарний журнал. – 1999. – №2. – С.13-17.
1239. *Атаманенко А.* Перше число журналу “Український історик” (1963) як джерело до вивчення української історичної науки на еміграції / А. Атаманенко // Наукові записки: Історичні науки. – Острого: Національний університет “Острозька академія”, 2002. – Вип. 2. – С.241-247.
1240. *Атаманенко А.* Професор Теодор Мацьків (3 нагоди 85-ліття) / А. Атаманенко // УІ. – 2003. – Ч.1-5. – С.409-413.
1241. *Атаманенко А.* Процес розвитку української історичної науки у висвітленні Олександра Оглоблина / А. Атаманенко // УІ. – 2000. – №4: Перший міжнародний конгрес українських істориків. – С.67-84.
1242. *Атаманенко А.* Публікації програмних матеріалів діяльності УІТ на сторінках “Бюлетеню” Товариства / А. Атаманенко // Наукові записки Національного університету “Острозька академія”: Історичні науки / Нац. ун-т “Острозька академія”, Українське історичне товариство, Світова наукова рада при СКУ, Українська американська асоціація університетських професорів / Відп. редактори: І. Пасічник, Л. Винар, ред. А. Атаманенко. – Острого: РВВ Національного ун-ту “Острозька академія”, 2007. – Вип. 9. – С.395-405.
1243. *Атаманенко А.* Сорок років служіння науці (Праці засновника і редактора “Українського Історика” про журнал) / А. Атаманенко // *Винар Л.* “Український історик”: 40 років служіння науці. 1963 – 2003. Статті і матеріали / Ред. А. Атаманенко. – Нью-Йорк; Острого, 2003. – С.9-25.
1244. *Атаманенко А.* Теодор Мацьків як дослідник Хмельниччини / А. Атаманенко // *Мацьків Т.* Хмельниччина в тогочасних західноєвропейських джерелах / Ред. А. Атаманенко, упор. Н. Конопка. – Острого; Нью-Йорк, 2007. – С. 7-18.
1245. *Атаманенко А.* Українська зарубіжна історіографія: до проблеми образу / А. Атаманенко // Ейдос. Альманах теорії та історії історичної науки / Національна академія наук України, Інститут історії України / Гол. ред. В. Смолій. – Вип.2. – Ч.1. – К., 2006. – С.255-283.
1246. *Атаманенко А.* Українське історичне товариство та Міжнародні історичні конгреси / А. Атаманенко // Наукові записки Національного університету “Острозька академія”: Історичні науки. – Острого: Національний ун-т “Острозька академія”, 2009. – Вип.14. – С. 260-272.

1247. *Атаманенко А.* Українське Історичне Товариство: 1965 – 2005 / А. Атаманенко // УІ. – 2005. – Ч.2-4. – С.50-89.
1248. *Атаманенко А.* Установчі та інкорпораційні документи Українського історичного товариства / А. Атаманенко // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – Запоріжжя, 2009. – Вип. XXVII. – С.120-125.
1249. *Атаманенко А., Клинова Г.* Д-р Олександр Домбровський (До 90-ліття від дня народження) / А. Атаманенко, Г. Клинова // УІ. – 2004/2005. – Ч.3-4/1. – С.240-251.
1250. *Атаманенко А., Клинова Г.* Життєвий шлях та наукова діяльність Олександра Домбровського / А. Атаманенко, Г. Клинова // *Домбровський О.* Спомини / УІТ / Ред. А. Атаманенко, упор. Г. Клинова. – Нью-Йорк; Львів; Острог, 2009. – С.8-27.
1251. *Атаманенко А.Є.* Історія української еміграційної науки в листах Лева Биковського до Любомира Винара / А. Атаманенко // Історіографічні та джерелознавчі проблеми історії України. Історіографія та джерелознавство в часовому вимірі. Міжвузівський збірник наукових праць. – Дніпропетровськ: РВВ ДНУ, 2003. – С.140-152.
1252. *Безушко В., Рудницький Я.* Видання УВАН у першому десятилітті. 1945 – 1955 / В. Безушко, Я. Рудницький. – Вінніпег, 1955. – 24 с.
1253. *Білас Л.* Криза нашого образу історії / Л. Білас // Українська літературна газета. – Мюнхен, 1957. – Т.3. – №10 (28). – С.1-8.
1254. *Білецький Л. М.* Грушевський як історик української літератури / Л. Білецький // Наша культура (Варшава). – 1935. – Ч.3. – С.129-135.
1255. *Борщак І.* Михайло Грушевський / І. Борщак // Соборна Україна. – 1947. – Ч.2. – С.33-38.
1256. *Боряк Т.* Організаційно-фінансові засади функціонування еміграційних інституцій у Чехо-Словацькій Республіці / Т. Боряк // Архіви України. – 2004. – №4-6. – С.175-184.
1257. *Бурім Д.В., Кучерук О.С., Маврін О.О.* Головні джерела до історії Наукового товариства ім. Шевченка в Європі // Наукова та видавнича діяльність Наукового Товариства імені Шевченка в Європі. – К.: Ін-т української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського НАН України, 2007. – С.48-54.
1258. *Бурім Д.В., Кучерук О.С., Маврін О.О.* Наукова та видавнича діяльність Наукового Товариства імені Шевченка в Європі / Д.В. Бурім, О.С. Кучерук, О.О. Маврін. – К.: Ін-т української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського НАН України, 2007. – 523 с.
1259. *Варварцев М.М.* Геополітичні схеми в буржуазних фальсифікаціях історії України / М. Варварцев // Український історичний журнал. – 1980. – №2. – С.81-91.
1260. *Величенко С.* Де починається національна історія? / С. Величенко // Критика. – Вересень 2006. – С.17-19.

1261. *Верба І.* Олександр Оглоблин. Життя і праця в Україні. До 100-річчя з дня народження / І.В. Верба / НАН України, Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського. – К., 1999. – 384 с.
1262. *Верба І.В.* Життя і творчість Н.Д. Полонської-Василенко (1884 – 1973) / І.В. Верба / Національна академія наук України, Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського, Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України. – К., 2000. – 339 с.; іл.
1263. *Верба І.В.* Життя і творчість Наталії Полонської-Василенко (1884 – 1973): Монографія / І.В. Верба / Центр пам'яткознавства НАН України та УТОПІК. – Ніжин: ТОВ “Аспект-Поліграф”, 2008. – С.324 с.; іл.
1264. *Верба І.В.* Н.Д. Полонська-Василенко – історик та археограф. Автореф. дис... канд. іст. наук / Київ, Ін-т укр. археогр. та джерелозн., 1994. – К., 1994. – 16 с.
1265. *Верба І.В.* Олександр Оглоблин та його внесок в українську історіографію 1920-1940-х років: Автореф. дис... д-ра іст. наук / Київ, Ін-т укр. археогр. та джерелозн., 2000. – К., 2000. – 39 с.
1266. *Верба І.В., Водотика С.Г.* Документи архівосховищ України про життєвий і творчий шлях Н.Д. Полонської-Василенко / І.В. Верба, С.Г. Водотика // Архіви України. – 1993. – №4-6 (липень-грудень). – С.45-51.
1267. *Верстюк В.* Образ України кінця ХІХ – початку ХХ століття в сучасній російській історіографії / В. Верстюк // Український гуманітарний огляд / Національний ун-т “Києво-Могилянська академія”, Товариство дослідників Центрально-Східної Європи. – Вип. 13. – К.: Критика, 2008. – С.95-103.
1268. *Веденєєв Д., Биструхін Г.* Меч і тризуб. Розвідка і контррозвідка руху українських націоналістів та УПА (1920 – 1945). Монографія / Д. Веденєєв, Г. Биструхін / Національна академія СБ України, Український інститут військової історії. – К.: Генеза, 2006. – 408 с.
1269. *Винар Л.* Дослідження української наукової діаспори: вибрані проблеми / Л. Винар // Наукові записки Національного університету “Острозька академія”: Історичні науки / Відп. ред. І. Пасічник, Л. Винар. Ред. А. Атаманенко. – Острог; Торонто; Нью-Йорк, 2006. – Вип. 5. – С.21-30.
1270. *Винар Л., Атаманенко А.* Академік Аркадій Жуковський: історик і енциклопедист / Л. Винар, А. Атаманенко // УІ. – 2003. – Ч.1-5. – С.397-408.
1271. *Винар Л., Атаманенко А.* Академік Аркадій Жуковський: історик і енциклопедист / Л. Винар, А. Атаманенко // *Бурім Д.В., Кучерук О.О., Маврін О. О.* Наукова та видавнича діяльність Наукового товариства імені Шевченка в Європі. – К.: Ін-т української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського НАН України, 2007. – С.501-510.
1272. *Винар Л., Атаманенко А.* Видатний дослідник Мазепинської доби / Л. Винар, А. Атаманенко // *Оглоблин О.* Гетьман Іван Мазепа та його доба / Ред. Л. Винар. Упорядники І. Гирич, А. Атаманенко. – Нью-Йорк; Київ; Львів; Острог; Торонто, 2003. – С.14-46.

1273. *Винар Л., Атаманенко А.* Джерела до історії Української історичної науки: з листів Івана Лисяка-Рудницького. Вступ / Л. Винар, А. Атаманенко // УІ. – 2006. – Ч.1-3. – С.175-180.
1274. *Винар Л., Атаманенко А.* До 90-ліття від дня народження Олександра Домбровського / Л. Винар, А. Атаманенко // Вісті УВАН. Ред. О. Домбровський. – Нью-Йорк: Українська Вільна Академія Наук у США, 2004. – Т.3. – С.155-161.
1275. *Винар Л., Атаманенко А.* Симон Наріжний – дослідник української історії еміграції / Л. Винар, А. Атаманенко // *Наріжний С.* Українська еміграція: культурна праця української еміграції між двома світовими війнами. Частина перша, друге видання / Наукове товариство ім. Шевченка, Українське історичне товариство, Національний ун-т “Острозька академія”, Інститут дослідження української діаспори, Українська американська асоціація університетських професорів. – Львів; Кент; Острог, 2008. – С.VII-XX.
1276. *Винар Л., Атаманенко А.* Українське історичне товариство: сорок років діяльності (1965 – 2005). Видання з нагоди Третього Міжнародного конгресу українських істориків (Луцьк, 17-19 травня 2006 р.) / Л. Винар, А. Атаманенко, ред. Ю. Макар. – Нью-Йорк; Острог: Вид-во Національного університету “Острозька академія”, 2006. – 118 с.
1277. *Віднянський С.В.* Культурно-освітня і наукова діяльність української еміграції в Чехословаччині: Український вільний університет (1921 – 1945) / С.В. Віднянський. – К.: Ін-т історії України НАН України, 1994. – 81 с.
1278. *Вірменич Я.* Поняття “регіональна історіографія” в сучасному українознавстві: зміст, структура, дослідницькі методи / Я. Вірменич // Проблеми історії України: Факти, судження, пошуки: Міжвідомчий збірник наук. праць. – К.: Ін-т історії України НАН України, 2002. – Вип.6. – С.112-120.
1279. *Вовк О.* Висвітлення тематики ОУН-УПА в журналі “Український історик” / О. Вовк // УІ. – 1994. – Ч.1-4. – С.90-95.
1280. *Водотика С.* Наукові історичні школи і провідні тенденції розвитку історичної науки / С. Водотика // Проблеми історії України: Факти, судження, пошуки. Міжвідом. зб. наук. праць. – Вип. 6. Збірник наук. праць на пошану Станіслава Владиславовича Кульчицького (з нагоди 45-річчя наукової діяльності та 65-річчя від дня народження). – К.: Ін-т історії України НАНУ, 2002. – С.121-137.
1281. *Водотика С.* Наукові історичні школи і провідні тенденції розвитку української історичної на початку ХХ ст. / С. Водотика // Проблеми історії України: Факти, судження, пошуки. Міжвідом. зб. наук. праць. – Вип. 16. На пошану доктора історичних наук, професора Станіслава Владиславовича Кульчицького з нагоди 70-річчя від дня народження та 50-річчя наукової праці. – Ч.2. – К.: Ін-т історії України НАНУ, 2007. – С.270-290.
1282. *Водотика С.* Національно-державницька течія в українській історіографії 1920-х років / С. Водотика // Проблеми історії України: Факти, судження, пошуки. Міжвідомчий збірник наукових праць. – Вип. 8. – К., 2003. – С.109-117.

1283. *Войцехівська І.Н.* З історіографії української мемуаристики / І.Н. Войцехівська // Вісник Київського національного університету. Історія / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К.: “Київський університет”, 2001. – Вип. 54. – С.75-77.
1284. *Галій М.* Як Москва знищила Михайла Грушевського / М. Галій // Вільна Україна. – 1966. – №52. – С.20-24.
1285. *Гирич І.* Біля джерел наукового грушевськознавства / І. Гирич // На службі Клію: Збірник наукових праць на пошану Любомира Романа Винара, з нагоди 50-ліття його наукової діяльності. – Київ; Нью-Йорк; Торонто; Париж; Львів, 2000. – С.85-93.
1286. *Гирич І.* Внесок “Українського історика” в грушевськознавство / І. Гирич // УІ. – 1994. – Ч.1-4. – С.102-109.
1287. *Гирич І.* Засновник грушевськознавства / І. Гирич // Михайло Грушевський: історик і будівничий нації. Статті і матеріали. – Нью-Йорк; Київ; Торонто, 1995. – С.18-22.
1288. *Гирич І.* Знакова стаття О. Прицака / І. Гирич // Україна модерна. Стандарти науки і академічне середовище / Львівський національний ун-т ім. Івана Франка, Ін-т історичних досліджень. – Ч.12(1). – Київ; Львів: Критика, 2007. – С.149-169.
1289. *Гирич І.* Михайло Брайчевський і УІТ / І. Гирич // УІ. – 2003. – Ч.1-5. – С.60-70.
1290. *Гирич І.* Професор Любомир Винар і сучасне грушевськознавство / І. Гирич // *Винар Л.* Грушевськознавство: Генеза й історичний розвиток / І. Гирич. – К.: УІТ, Міжнародне Товариство ім. М. Грушевського, вид-во Олени Теліги, 1998. – С.119-126. (Серія: “Грушевськіяна”, т. 5).
1291. *Гирич І.* Чи суперечить національний міф історичній правді? / І. Гирич // Українська історична дидактика: Міжнародний діалог (фахівці різних країн про сучасні підручники з історії): Зб. наук. ст. – К.: Генеза, 2000. – С.47-54.
1292. *Гирич І.* Ще раз про схему української історії / І. Гирич // Генеза. – 1997. – №1. – С. 138-141.
1293. *Головко В.* Історична наука УРСР в оцінках діаспорної історіографії (кінець 1920-х – перша половина 1980-х рр.) / В. Головко // Історія та історіографія в Європі. – К., 2003. – Вип.1/2. – С.43-52.
1294. *Головко В.* Історіографія кризи історичної науки / В. Головко. – К., 2003. – 227 с.
1295. *Головко В.* Криза української історичної науки: саморефлексія діаспори / В. Головко // Збірник наукових праць “Південний архів” (історичні науки) / Мін. освіти і науки України, Херсонський державний педагогічний ун-т, Історичний факультет. – Херсон, 2000. – Вип. III. – С.9-16.
1296. *Головко В.* Образ української радянської історичної науки в працях О. Оглоблина / В. Головко // Історіографічні та джерелознавчі проблеми історії України. Образи науки. Міжвузівський збірник наукових праць. – Дніпропетровськ: Вид-во Дніпропетровського ун-ту, 2000. – С.121-142.

1297. *Головко В.В.* Ідентичність як метафора: шлях від психології до історіографії / В. Головко // Український історичний журнал. – 2002. – №3. – С. 23-33.
1298. *Головко В.В.* Категорія “історіографія” в українській історичній науці в діаспорі / В. Головко // Категоріальний апарат історичної науки. Харківський історіографічний збірник / Харківський національний ун-т ім. В. Каразіна. – Харків: НМЦ “СД”, 2000. – Вип.4. – С.44-47.
1299. *Горбач О.* Розвідка про початки українського друкарства / О. Горбач // Сучасність. – 1963. – №8(32). – С.110-111.
1300. *Горняткевич Д.* Мистецьке життя при УВАН / Д. Горняткевич // Ювілейне видання, присвячене двадцятиліттю діяльності 1945 – 1965. – Нью-Йорк: УВАН, 1967. – С.15-19.
1301. *Григорук Н.* Наукова і громадсько-політична діяльність Миколи Чубатого: історіографія проблеми та джерельна база / Н. Григорук // Наукові записки. Серія: Історія / Тернопільський державний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. – Вип.2. – Тернопіль, 2003. – С.260-264.
1302. *Григорук Н.* Наукова спадщина Миколи Чубатого та стан її вивчення в Україні та за кордоном / Н. Григорук // Література та культура Полісся. – Вип. 27: Регіональна історія та культура в українському та східноєвропейському контексті / Відп. ред. і упорядник Г.В. Самійленко. – Ніжин: Вид-во НДПУ ім. М. Гоголя, 2004. – С.265-269.
1303. *Григорук Н.* Наукова та громадська діяльність Миколи Чубатого (1889 – 1975 рр.). Автореф. дис. ... канд. іст. наук / Львівський нац. ун-т, 2006. – Львів, 2006. – 19 с.
1304. *Грицак Я.* “... Холодну війну розхолодити...” (З історії спроб нав’язання контактів між українськими інтелектуалами зі США та УРСР у 1965 – 1971 рр.) / Я. Грицак // *Marra Mundi*. Збірник наукових праць на пошану Ярослава Дашкевича з нагоди його 70-річчя. – Львів; Київ; Нью-Йорк: Вид-во М.П. Коць, 1996. – С.875-903.
1305. *Грицак Я.* Іван Лисяк-Рудницький (Нарис інтелектуальної біографії) / Я. Грицак // Сучасність. – 1994. – №11. – С.73-96.
1306. *Гром В., Цибульський В.* Хмельниччина на сторінках “Українського історика” / В. Гром, В. Цибульський // УІ. – 1994. – Ч.1-4. – С.44-49.
1307. *Грушевський М.* “Звичайна схема “руської” історії і справа раціонального укладу історії Східного Словянства // Статті по славяноведенью. – Вип. 1. – СПб., 1904. – С. 298-304.
1308. *Грушевський М.* Спомини / М. Грушевський // Київ. – 1989. – №8. – С.103-146.
1309. *Губицький Л.* Дослідження історії Росії в Історичному товаристві Нестора-літописця (1827 – 1931 рр.): автореф. дис. ... канд. іст. наук / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2003. – 20 с.
1310. *Гуржій І., Молодчиков О.* Стан і завдання історико-географічних досліджень на Україні / І. Гуржій, О. Молодчиков // Український історико-географічний збірник. Випуск перший / Академія наук Української РСР,

- Інститут історії. Ред. колегія І.О. Гуржій (відп. ред.) та ін. – К.: Наук. думка, 1971. – С.3-33.
1311. *Гуржій О., Капітан Л.* На чолі “Українського історичного журналу” / О. Гуржій, Л. Капітан // “Істину встановлює суд історії”. Збірник на пошану Федора Павловича Шевченка. – Т.2: Наукові студії. – К.: Національна академія наук України, Інститут історії України, 2004. – С.28-47.
1312. *Гусев В.* Проблеми українсько-єврейських взаємин на сторінках “Українського історика” / В. Гусев // УІ. – 1994. – Ч.1-4. – С.72-76.
1313. *Дашкевич Я.* Боротьба з Грушевським та його школою у Львівському університеті за радянських часів / Я. Дашкевич // *Дашкевич Я.* Постаті. Нариси про діячів історії, політики, культури. Друге випр. й доповн. Видання. – Львів, 2007. – С.417-449.
1314. *Дашкевич Я.* Марево Переяслава над Україною / Я. Дашкевич // *Оглоблин О.* Українсько-московська угода 1654 / Національна академія наук України, Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського, Львівське відділення. Ред. Я. Дашкевич. – Київ; Львів, 2005. – С.121-131.
1315. *Дашкевич Я.* Михайло Грушевський наприкінці ХІХ ст. / Я. Дашкевич // *Грушевський М.* Твори в 50-ти томах. – Т. 6. – Львів, 2004. – С.V-XIII. (Серія “Історичні студії та розвідки (1895 – 1900)).
1316. *Дашкевич Я.* Навколо історичного атласу України / Я. Дашкевич // *Україна в минулому* / Академія наук України, Інститут української археографії, Львівське відділення. – Вип. 4. – Київ; Львів, 1993. – С.163-211.
1317. *Дашкевич Я.* Українські збірки Нью-Йорку // Пам’ять століть. – 2001. – №2. – С.134-136.
1318. *Добржанський О.* Історія України кінця ХVІІІ – початку ХХ ст. у творчості Олександра Оглоблина / О. Добржанський // Науковий вісник Чернівецького університету. – Вип. 73-74. Історія. Збірник наукових праць. – Чернівці: Рута, 2000. – С.45-51.
1319. *Домбровський О.* Студії з ранньої історії України. Збірник праць / О. Домбровський / НТШ у Львові, УІТ / Ред. Л. Винар, О. Купчинський. – Львів; Нью-Йорк, 1998. – 534 с.
1320. *Домбровський О.* Українська Вільна Академія Наук у США (Короткий історичний нарис) / О. Домбровський // Вісті УВАН у США / Українська Вільна Академія Наук у США / Ред. О. Домбровський. – Нью-Йорк, 2007. – С.66-103.
1321. *Дорошенко В.* Михайло Грушевський – громадський діяч, політик і публіцист / В. Дорошенко // Овид. – 1957. – №6. – С.15-19; №10. – С.23-26; №11. – С.18-19.
1322. *Дорошенко В.* Огнище української науки: Наукове Товариство ім. Шевченка / В. Дорошенко. – Нью-Йорк, 1951. – 116 с.
1323. *Дубик І.* Огляд українознавчих студій в американських і канадських університетах / І. Дубик // Америка. – 1970. – 16 грудня.

1324. Дюк Н. Іван Лисяк-Рудницький – дослідник Михайла Драгоманова / Н. Дюк // Сучасність. – 1986. – №4. – С.74-79.
1325. Дядиченко В.А., Лось Ф.Є., Сарбей В.Г. Развитие исторической науки в Украинской ССР / В.А. Дядиченко, Ф.Є. Лось, В.Г. Сарбей / Академия наук Украинской ССР, Институт истории. – К.: “Наукова думка”, 1970. – 80 с.
1326. Жуковський А. Нарис історії Наукового товариства ім. Шевченка в Європі / А. Жуковський. – Львів; Париж, 2000. – 176 с.
1327. Жуковський А., Атаманенко А. Любомир Винар: життя і діяльність / А. Жуковський, А. Атаманенко // Любомир Винар. Біобібліографічний покажчик (1948 – 2007). – Львів; Острог; Париж; Нью-Йорк, 2007. – С.19-45.
1328. Залізняк Л. Етногенез українців: імперські міфи та історична реальність / Л. Залізняк // Вісник Київського національного університету. Українознавство. – Вип. 6. – К.: Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2002. – С.5-12.
1329. Заремба С. Церковно-історичне та археологічне товариство в Києві / С. Заремба // Київська старовина. – 1995. – №1. – С.83;
1330. Зашкільняк Л. Історична теорія в науковій творчості Михайла Грушевського / Л. Зашкільняк // УІ. – 1999. – Ч.2-4: На порозі нового тисячоліття. – С.30-54.
1331. Зашкільняк Л. Сучасна світова історіографія. Посібник для студентів історичних спеціальностей університетів / Л. Зашкільняк / МОН України, Львівський нац. ун-т ім. Івана Франка. – Львів: Вид-во “Паїс”, 2007. – 312 с.
1332. Зашкільняк Л.О., Крикун М.Г. Історія Польщі: Від найдавніших часів / Л.О. Зашкільняк, М.Г. Крикун. – Львів: Львівський нац. ун-т ім. І. Франка, 2002. – 752 с.+ 8 кол. мап.
1333. Ісаєвич Я. Українська історична наука: організаційна структура і міжнародні контакти / Я. Ісаєвич // Українська історіографія на зламі ХХ і ХХІ ст.: здобутки і проблеми. – Л.: МОН України, Львівський нац. ун-т ім. І. Франка, 2004. – С.7-23.
1334. Калакура Я. Внесок Теодора Мацькова в збагачення джерельної бази історії України / Я. Калакура // На пошану 80-річчя професора Теодора Мацьків. Науковий збірник. – К.: “Твім інтер”, 1999. – С.10-20.
1335. Калакура Я. Джерелознавство в дослідницькій діяльності Українського Історичного Товариства / Я. Калакура // УІ. – 1995. – Ч.1-4. – С.53-56.
1336. Калакура Я. Новітні студії з грушевськознавства / Я. Калакура // Архівознавство. Археографія. Джерелознавство: Міжвідомчий науковий збірник. – Вип. 4: Студії на пошану Руслана Пирого. – К., 2001. – С.101-110.
1337. Калакура Я. Українська історіографія. Курс лекцій / Я. Калакура. – К.: Генеза, 2004. – 496 с.
1338. Калакура Я.С. “Український Історик” в обороні національних традицій української історіографії / Я. Калакура // УІ. – 2005. – Ч.2-4. – С.90-107.

1339. *Калакура Я.С.* Вклад “Українського Історика” в розвиток української національної історіографічної школи / Я. Калакура // Українознавство в розбудові держави: Матеріали щорічної науково-практ. конференції 14-16 жовтн. – Кн.1. – 1993. – К., 1994. – С.154-156.
1340. *Калакура Я.С.* Українська історіографія в контексті національної державності / Я. Калакура // Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. – 2002. – №2 (15). – С.27-30.
1341. *Калакура Я.С.* Українські історики на шляху до соборності національної історіографії / Я. Калакура // Вісник Київського національного університету. Історія / Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – К.: “Київський університет”, 2001. – Вип. 54. – С.10-14.
1342. *Карий А.* Деякі думки з приводу Світового Конгресу Вільних Українців / А. Карий // Сучасність. – 1967. – Листопад. №11(83). – С.83-84.
1343. *Касьянов Г.* “Націоналізація” історії: нормативна історіографія, канон та їхні суперники (Україна 1990-х) / Г. Касьянов // Українська історіографія на зламі ХХ і ХХІ століть: здобутки і проблеми / За ред. Л. Зашкільняка. – Львів: Львівський нац. ун-т ім. І. Франка, 2004. – С.57-73.
1344. *Касьянов Г.* Український націоналізм: проблема наукового переосмислення / Г. Касьянов // Український історичний журнал. – 1998. – №2. – С.39-54.
1345. *Керч О.* Рец. на кн.: Биковський Л. Книгарні – бібліотеки – Академія: спомини (1918 – 1922). Українське історичне товариство. Серія: Мемуаристика, ч.2. Вид-во “Дніпрова хвиля”, Мюнхен, 1971. 152 ст. // Українська книга. – Р.ІІ. – 1972. – №2. Травень-червень. – С.63-64.
1346. *Клинова Г.* Історіографічні праці Олександра Домбровського / Г. Клинова // Наукові записки. Історичні науки. – Острог; Торонто; Нью-Йорк. – 2005. – Вип.5. – С.311-328.
1347. *Клинова Г.* Рецензії в науковій творчості Олександра Домбровського / Г. Клинова // ІІ Міжнародний науковий конгрес українських істориків “Українська історична наука на сучасному етапі розвитку”. Кам’янець-Подільський, 17-18 вересня 2003 р. Доповіді та повідомлення. – Кам’янець-Подільський; Київ, Нью-Йорк; Острог, 2006. – Т. 2. – С.186-193.
1348. *Клинова Г.Д.* Внесок Олександра Домбровського в розвиток української історичної науки в діаспорі. Автореф. дис. ... канд. іст. наук. – Запоріжжя, 2007. – 20 с.
1349. *Коваль М.В.* Флагман вітчизняної історіографії / М.Ф. Коваль // Український історичний журнал. – 1997. – №4. – С.11-19.
1350. *Ковальський М.* Внесок професора Любомира Винара в розвиток проблеми “наукова історична школа” / М. Ковальський // УІ. – 1997. – Ч.1-4. – С.40-46.
1351. *Ковальський М., Атаманенко А.* Теоретичне обґрунтування грушевськознавства (До 70-ліття Любомира Винара) / М. Ковальський, А. Атаманенко // Проблеми історії України: факти, судження, пошуки. – Вип.10. – К.: Інститут історії України НАНУ, 2004. – С.30-41.

1352. *Колесник І.* Українська історіографія (XVIII – поч. XX століття) / І. Колесник. – К.: Генеза, 2000. – 256 с.
1353. *Колесник І.І.* Українська культура та історіографія: історія ментальностей / І.І. Колесник // Український історичний журнал. – 2002. – №1. – С.26-37.
1354. *Колесник М.* Становлення науково-історичних товариств на Лівобережній Україні (70-ті XIX ст. – 30-ті рр. XX ст.) / М. Колесник // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики [Число 5] / Історіографічні дослідження в Україні [Вип. 10]: Збірка наукових праць на пошану академіка НАН України В.А. Смолія: У 2 ч. / Відп. ред. М.Ф. Дмитрієнко, Ю.А. Пінчук. – К.: НАН України, Інститут історії України, 2000. – Ч.2. – С.326-339.
1355. *Колесник М.П.* Історичне товариство Нестора-літописця: основні етапи й напрями діяльності (1872–1931 рр.) / М.П. Колесник // Український історичний журнал – 1989. – №9. – С.50-56.
1356. *Колесников К.* Категорія історіософії: епістемологічне наповнення і традиції використання / К. Колесников // Визвольний шлях. – Т.ЛІ. – Кн. 5 (602). – 1998, травень. – С.584-590.
1357. *Корибут С. [Дашкевич Я.].* Дослідження з джерелознавства Східної Європи / Я. Дашкевич // Науково-інформаційний бюлетень Архівного управління УРСР. – 1964. – №6. – С.81-83.
1358. *Корнійчук Л.* Діяльність Аркадія Жуковського в Науковому товаристві імені Шевченка в Європі / Л. Корнійчук // Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету. – Запоріжжя: Просвіта, 2008. – Вип. XXII. – С.246-253.
1359. *Корнійчук Л.* Праця Аркадія Жуковського в “Енциклопедії українознавства” / Л. Корнійчук // Наукова та видавнича діяльність Наукового товариства імені Шевченка в Європі / Ред. Д.В. Бурім, О.О. Кучерук, О.О. Маврін. – К.: Ін-т української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського НАН України, 2007. – С.511-520.
1360. *Корнійчук Л.* Праця Аркадія Жуковського над “Енциклопедією українознавства” / Л. Корнійчук // Наукові записки. Історичні науки. – Острог: Вид-во Національного університету “Острозька академія”, 2008. – Вип. 8. – С. 128-139.
1361. *Корольова М.О.* Про методичні основи розробки комплексного наукового атласу “Історія українського народу і української РСР” / М. Корольова // Український історико-географічний збірник / Академія наук Української РСР, Інститут історії / Відп. ред. І.О. Гуржій. – Вип. 2. – К.: Наук. думка, 1972. – С.19-26.
1362. *Котляр М.* Історичне минуле українського народу і зарубіжні фальсифікатори / М. Котляр. – К., 1974. – 79 с.
1363. *Котляр М.Ф.* Неспроможність сучасних буржуазно-націоналістичних фальсифікаторів возз’єднання України з Росією / М. Котляр // Український історичний журнал. – 1978. – №12. – С.16-28.

1364. Коцур В.П., Коцур А.П. Історіографія історії України. Курс лекцій / В.П. Коцур, А.П. Коцур. – Чернівці: Золоті литаври, 1999. – 519 с.
1365. Крип'якевич І.П., Перковський А.Л., Шевченко Ф.П. Проект структури та орієнтовний список карт історичного атласа України / І.П. Крип'якевич, А.Л. Перковський, Ф.П. Шевченко // Український історичний журнал. – 1966. – №4. – С.86-90.
1366. Крупницький Б. До методологічних проблем української історії / Б. Крупницький. – Б.м.: УВАН, 1946. – 23 с.
1367. Кубійович В. Сучасні проблеми української науки / В. Кубійович // Сьогодні й минуле. Вісник українознавства видає Наукове товариство ім. Шевченка. Нова серія. – Мюнхен, 1948. – С.5-17.
1368. Кузеля З. Українознавство в Німеччині (1939 – 1945) / З. Кузеля // Сьогодні й минуле. Вісник українознавства видає Наукове товариство ім. Шевченка. Нова серія. – Мюнхен, 1948. – С.49-56.
1369. Кульчицький С. Український період діяльності Олександра Оглоблина [рец. на книгу Верба І. Олександр Оглоблин: життя і праця в Україні . – К.: Ін-т української історіографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського НАН України, 1999. – 384 с.] // Київська старовина. – 2000. – №5. – С.172-175.
1370. Купчинський О. З історіософії ранньої історії України Олександра Домбровського / О. Купчинський // Домбровський О. Студії з ранньої історії України. Збірник праць / НТШ у Львові, УІТ / Ред. Л. Винар, О. Купчинський. – Львів; Нью-Йорк, 1998. – С.11-24.
1371. Курас Г. 40-ліття Українського історичного товариства / Г. Курас // Сіверянський літопис. – 2005. – №4-5. – С.60-62.
1372. Курінний П. Українська вільна академія наук (Ідейно-організаційний центр української науки на еміграції) / П. Курінний // Українська трибуна. – 1948. – 8 лютого.
1373. Лилик С. Рец. на кн.: Український історик. Журнал Українського історичного товариства. – Нью-Йорк; Торонто; Мюнхен, 1985 – 1989. – Ч.83-103 / С. Лилик // Записки Наукового товариства ім. Шевченка / НТШ у Львові. – Львів, 1991. – Т.ССХХІІ. Праці історико-філософської секції. – С.437-442.
1374. Магочій П.Р. Історія України / П.Р. Магочій. – К.: Критика, 2007. – 639 с.
1375. Макар О. Сталінізм і Україна у висвітленні англомовної історіографії в 1990-х – на поч. 2000 рр.: моделі, підсумки, перспективи / О. Макар // V Конгрес Міжнародної асоціації українців. Історія: Збірник наукових статей. – Ч. II. – Чернівці, 2004. – С.421-425.
1376. Макар Ю. “Український історик” і українська історична наука / Ю. Макар // Науковий вісник Чернівецького університету. – Вип. 173-174. Історія. Історичні науки. Міжнародні відносини. – Чернівці: “Рута”, 2003. – С.19-29.
1377. Макар Ю. Олександр Оглоблин і розвиток української історичної науки / Ю. Макар // УІ. – 2001. – Ч.1-4. – С.135-150.
1378. Макар Ю. Олександр Оглоблин і розвиток української історичної науки / Ю. Макар // Науковий вісник Чернівецького університету. – Вип. 73-74.

- Історія. Збірник наукових праць. – Чернівці: Рута, 2000. – С.27-44.
1379. *Макар Ю.* Українська діаспора: походження, характер, сучасний стан / Ю. Макар // Наукові записки Національного університету “Острозька академія”: Історичні науки / Національний університет “Острозька академія”, Українське історичне товариство, 2007. – С.9-19.
1380. *Макар Ю.* Українське Історичне Товариство і розвиток науки в Україні / Ю. Макар // УІ. – 2003. – Ч.1-5. – С.171-176.
1381. *Макар Ю., Атаманенко А.* До 75-річчя Любомира Романа Винара / Ю. Макар, А. Атаманенко // Український історичний журнал. – 2007. – №2. – С. 225-229.
1382. *Маркітан Л.* Кінофотодокументи як історичне джерело / Л. Маркітан // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. Зб. наук. праць на пошану історика, заслуженого діяча науки і техніки України Марії Дмитрієнко (до 35-річчя наукової діяльності). – К.: Ін-т історії України, 1997. – С.171-183.
1383. *Маркітан Л.* Постать Івана Франка в кіно фотодокументах / Л. Маркітан // Український історичний журнал. – 2006. – №5. – С.206-212.
1384. *Маркова О.Є.* Стан роботи і досвід підготовки карт дожовтневого періоду для “Атласу історії Української РСР” / О.Є. Маркова // Історико-географічне вивчення природних та соціально-економічних процесів на Україні . – К., 1988. – С.3-12.
1385. *Маркова О.Є., Молодчиков О.В.* До створення Атласу історії Української РСР / О.Є. Маркова, О.В. Молодчиков // Український історичний журнал. – 1979. – №4. – С.76-80.
1386. *Марусик Т.* Олександр Оглоблин і Українське Історичне Товариство / Т. Марусик // Науковий вісник Чернівецького університету. – Вип. 73-74. Історія. Збірник наукових праць. – Чернівці: Рута, 2000. – С.52-61.
1387. *Масненко В.* Міфологічне й наукове у становленні історичної свідомості українців / В. Масненко // Генеза. – 2004. – №1(9). – С.52-59.
1388. *Масненко В.* Становлення української історичної науки в еміграції (міжвоєнний період) / В. Масненко // Наукові записки Національного університету “Острозька академія”: Історичні науки / Відп. ред. І. Пасічник, Л. Винар. Ред. А. Атаманенко. – Острог; Торонто; Нью-Йорк, 2006. – Вип. 5. – С. 31-50.
1389. *Матяш І.Б.* Архівна україніка в Канаді: історіографія, типологія, склад / І.Б. Матяш // Український історичний журнал. – 2007. – С.153-175.
1390. *Матяш І.* Особа в українській архівістиці. Біографічні нариси / І. Матяш / Держ. Комітет архівів України; Укр. держ. НДІ архівної справи та документознавства; Ін-т української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського. – 228 с.
1391. *Матяш І.* Українські архівні збірки в Канаді / І. Матяш // Західноканадський збірник. – Ч.5. – Едмонтон; Острог: Наукове товариство ім. Шевченка в Канаді, 2008. – С.302-326.

1392. Михайлик В.Р. “Український історичний журнал” та “Український Історик”: обрії співробітництва / В.Р. Михайлик // Український історичний журнал. – №1. – 1994. – С.154.
1393. Михайло Грушевський і українська історична наука. Збірник матеріалів наукових конференцій, присвячених Михайлові Грушевському. Львів, 24-25 жовтня 1994 р., Харків, 25 серпня 1996 року. Львів, 29 вересня 1996 року. – Львів, 1999. – VI+378 с.
1394. Михайло Грушевський. Збірник наукових праць і матеріалів Міжнародної ювілейної конференції, присвяченої 125-й річниці від дня народження Михайла Грушевського. – Львів: НТШ у Львові, УІТ, 1994. – 488 с.
1395. Молодчиков О.В. Основні завдання та зміст атласу “Історія українського народу і Української РСР” / О.В. Молодчиков // Український історико-географічний збірник / Академія наук Української РСР, Інститут історії / Відп. ред. І.О. Гуржій. – Вип. 2. – К.: Наук. думка, 1972. – С.3-19.
1396. Мостіпака О. Аркадій Жуковський про Петра Могилу / О. Мостіпака // Науковий вісник Чернівецького університету. – Вип.6-7. Історія: Збірник наук. праць. – Чернівці: ЧДУ, 1996.– С.12-23.
1397. На пошану 80-річчя професора Теодора Мацьківа. Науковий збірник / Редкол. Л. Винар, Я. Дзира та ін. – К.: “Твім інтер”, 1999. – 237 с.
1398. На службі Кліо: Збірник наукових праць на пошану Любомира Романа Винара, з нагоди 50-ліття його наукової діяльності. – Київ; Нью-Йорк; Торонто; Париж; Львів, 2000. – 818 с.
1399. Назаренко В.Ю. Харьковское историко-филологическое общество. Вопросы литературоведения / В.Ю. Назаренко. – Харьков, 1999. – 288 с.
1400. Найда О. Окремі аспекти діяльності Історично-філософської секції Наукового товариства ім. Шевченка. 1913 – 1949 роки / О. Найда // З історії Наукового товариства імені Шевченка. Збірник доповідей і повідомлень наукових сесій і конференцій НТШ у Львові / Наукове товариство ім. Шевченка у Львові. Ред. О. Купчинський. – Л.: НТШ у Львові, 1998. – С.24-33.
1401. Науковий вісник Чернівецького університету / Наук. ред. Ю. Макар . – Чернівці: “Рута”, 2003. – Вип.173-174. Історія. Політичні науки. Міжнародні відносини. Збірник наукових праць. – 471 с.
1402. Наукові записки Національного університету “Острозька академія”: Серія “Історичні науки” / Відп. ред. І. Пасічник, Л. Винар, ред. А. Атаманенко. – Острог; Торонто; Нью-Йорк, 2006. – Вип. 7: До 40-ліття Українського Історичного Товариства. – 544 с.
1403. Наукові зв’язки Інституту історії АН УРСР із зарубіжними істориками в 1957 р. // Український історичний журнал. – 1957. – №2. – С.152.
1404. Наулко В. До 80-річчя професора Аркадія Жуковського / В. Наулко // Бурім Д.В., Кучерук О.О., Маврін О.О. Наукова та видавнича діяльність Наукового товариства імені Шевченка в Європі. – К.: Ін-т української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського НАН України, 2007. – С. 498-501.

1405. *Наулко В.* До 80-річчя професора Аркадія Жуковського / В. Наулко // Український археографічний щорічник. Нова серія. – Вип. 7. – Київ; Нью-Йорк: Вид-во М.П. Коць, 2002. – С.7-10.
1406. *Неврлий М.* Джерело історичної пам'яті / М. Неврлий // Сучасність. – 1996. – №11. – С.156-157.
1407. *Омелян Пріцак* // Український історичний журнал. – 2006. – №4. – С.225-227.
1408. *Омельченко В.* Українська Вільна Академія Наук у Німеччині та Українська Вільна Академія Наук у США (1945 – 1988) / В. Омельченко // 125 років Київської української академічної традиції 1861 – 1986. Збірник / Ред. М. Антонович. – Нью-Йорк: УВАН у США, 1993. – С.84-100.
1409. *Омельченко В.* Українська Вільна Академія Наук у США / В. Омельченко // Ювілейне видання, присвячене двадцятьліттю діяльності 1945 – 1965. – Нью-Йорк: УВАН, 1967. – С.40-51.
1410. *Онопрієнко В.* Українське наукове товариство: 1907 – 1921 роки / В. Онопрієнко / НАН України; Ін-т історії України. – К., 1998. – 243 с.
1411. *Осадчук Б.* На перехресті часів / Б. Осадчук // Українська історична дидактика: Міжнародний діалог (фахівці різних країн про сучасні підручники з історії): Зб. наук. ст. – К.: Генеза, 2000. – С.11-14.
1412. *Палієнко М.* Архівні центри української еміграції (створення, функціонування, доля архівних колекцій) / М. Палієнко / Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – К.: Темпора, 2008. – 687 с.
1413. *Палієнко М.* Внесок “Українського Історика” у збереження та вивчення національної архівної спадщини / М. Палієнко // УІ. – 2003. – Ч.1-5. – С.82-87.
1414. *Палієнко М.* Рец. на кн.: Людмила Сакада. “Український історик”: генеза, тематика, постаті. Нью-Йорк; Київ: Видавництво імені Олени Теліги, 2003. – 328 с; іл. (Історіографічні студії, ч.1) / М. Палієнко // Український історичний журнал. – 2004. – №5. – С.141-147.
1415. *Палієнко М.* Українські архівні осередки в Північній Америці / М. Палієнко // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методик. – Ч.6 (7): Збірка наукових праць та спогадів пам'яті відомого вченого-історика, доктора історичних наук, професора Володимира Сергійовича Замлинського. У 2-х ч. – Ч.2. – К., 2001. – С.253-265.
1416. *Пиріг Р.* Грушевськознавство: стан і перспективи розвитку / Р. Пиріг // Український історичний журнал. – 1996. – №5. – С.71-83.
1417. *Пиріг Р.* Ідейно-політичні підстави компромісу Михайла Грушевського з більшовицькою владою / Р. Пиріг // Український історичний журнал. – 2006. – №5. – С.4-19.
1418. *Пиріг Р.* Проблеми підготовки наукової біографії Михайла Грушевського / Р. Пиріг // Український історичний журнал. – 2005. – №4. – С.178-179.
1419. *Пиріг Р.Я.* М.С. Грушевський: між історією і політикою (1924 – 1934 рр.) / Р. Пиріг // Український історичний журнал. – 1991. – №4. – С.54-66;

- №5. – С.50-61; №7. – С.38-48; №9. – С.50-60; №10. – С.44-51; №11. – С.3-13.
1420. *Піскун В.* Політичний вибір української еміграції (20-і роки ХХ ст.) / В. Піскун. – Київ; Нью-Йорк: Українське Історичне Товариство; Центр українознавчих досліджень Київського нац. ун-ту ім. Т.Г. Шевченка, 2006. – 672 с.; іл.
1421. *Піскун В.* Українська політична еміграція 20-х рр. ХХ ст. на сторінках “Українського Історика”: генеза та історична тяглість / В. Піскун // УІ. – 2004. – Ч.1-2. – С.52-63.
1422. *Плющ В.* Короткий нарис історії Української Вільної Академії Наук у Німеччині / В. Плющ // Українські Наукові Вісті. Інформаційно-науковий Бюлетень Української Вільної Академії Наук у Німеччині. – Ч.1-2. – Мюнхен, серпень 1970 – січень 1971. – С.5-32.
1423. *Подвижник української історичної науки / Чернівецький нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, Осередок Українського Історичного Товариства ім. М. Грушевського / Відп. ред. Ю. Макар. – Чернівці: “Золоті литаври”, 1999. – 82 с.*
1424. *Попова Т.* К вопросу о периодизации историографии: проблема понятий и категорий / Т. Попова // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики [Ч.8-9] у 2-х ч. – Ч.2. – К., 2002. – С.324-345.
1425. *Попова Т.* Теоретические проблемы периодизации развития исторической науки и ее истории / Т. Попова // Проблеми періодизації історичного та історіографічного процесу. Харківський історіографічний збірник. – Вип. 5. – Харків, 2002. – С.5-18.
1426. *Портнов А.* Омелян Пріцак – історик модерної України / А. Портнов // Україна модерна. Стандарти науки і академічне середовище / Львівський нац. університет ім. Івана Франка, Інститут історичних досліджень. – Ч.12(1). – Київ; Львів: Критика, 2007. – С.137-148.
1427. *Потульницький В.А.* Основні етапи розвитку української історичної думки в європейському контексті (1800 – 1991) / В.А. Потульницький // Схід-Захід: Історико-культурологічний збірник / Упор. Кравченко В.В. – Харків: “Харків”, 1999. – С.13-61.
1428. *Потульницький В.А.* Українська і світова історична наука: Рефлексії на межі століть / В.А. Потульницький // Український історичний журнал. – 2000. – №1. – С.3-21; №2. – С.27-47; №3. – С.22-44; №4. – С.20-37.
1429. *Приймак Т., Заворотна Н.* Загальні історії України, друковані англійською мовою під час Другої світової війни / Т. Приймак, Н. Заворотна // УІ. – 2007/2008. – Ч.3-4/1-2. – С.168-186.
1430. *Проблеми дослідження історії України. Перший круглий стіл істориків. Славсько, 4-6 вересня 1990 р. Доповіді, виступи, дискусія / Наукове товариство ім. Шевченка Львові / Відп. ред. Я. Грицак, Я. Дашкевич. – Львів, 1993. – 198 с.*
1431. *Професорська напасть на Грушевського // Український Голос. – 1966. – 28 вересня.*
1432. *Решетар Д.* Розуміння й непорозуміння при студіях над історією України в США / Джон (Іван) Решетар // Сучасність. – 1983, березень. – №3(263

). – С.61-64.

1433. *Романів О.* Вступне слово / О. Романів // Хроніка Наукового товариства імені Шевченка. Роки 1966 – 1993. – Ч.81. – Львів; Нью-Йорк; Торонто; Париж; Сідней, 1996. – С.4-6.

1434. *Рубльов О.* “Український історичний журнал”: історія офіційна й залаштунок (1957 – 1988) / О. Рубльов // Український історичний журнал. – 2007. – №6. – С.18-55.

1435. *Рубльов О.* У пошуках правди історії: Інститут історії України НАН України: друге двадцятиріччя (1957 – 1977) / О. Рубльов // Проблеми історії України: Факти, судження, пошуки. – К.: Ін-т історії України НАН України, 2007. – №16. – С.166-199.

1436. *Рубльов О., Юркова О.* Інститут історії України НАН України: віхи історії / О. Рубльов, О. Юркова // Український історичний журнал. – 2006. – №6. – С.6-35.

1437. *Рубльов О.С.* У пошуках правди історії: Інститут історії України НАН України: друге двадцятиріччя (1957 – 1977) / О. Рубльов // Інститут історії України НАН України: друге двадцятиріччя (1957 – 1977): Документи і матеріали / Національна академія наук України, Ін-т історії України. – К., 2007. – С.3-33.

1438. *Рубльов О.С., Юркова О.В.* Інститут історії України НАН України: віхи історії (1936 – 2006) / О. Рубльов, О. Юркова // Інститут історії України НАН України. 1936 – 2006. – К.: Ін-т історії України НАН України, 2006. – С.5-35.

1439. *Рудницький Я.* До історії УВАН у Авгсбурзькому періоді / Я. Рудницький // Науковий збірник (1945-1950-1995) / Ред. М. Антонович. – Т.IV. – Нью-Йорк: УВАН у США, 1999. – С.32-39.

1440. *Сакада Л.* “Український Історик” – журнал Українського Історичного Товариства / Л. Сакада // УІ. – 1999. – Ч.1. – 1999. – С.11-22.

1441. *Сакада Л.* “Український історик”: Генеза, тематика, постаті / Л. Сакада. – Нью-Йорк; Київ: Вид-во імені Олени Теліги, 2003. – 328 с.; іл. (Історіографічні студії, ч.1).

1442. *Сакада Л.* Два журнали українських істориків: “Український історичний журнал” та “Український історик” / Л. Сакада // Український історичний журнал. – 1997. – №4. – С.58-68.

1443. *Сакада Л.* Деякі теоретичні аспекти української історіографії в обговоренні журналу “Український Історик” / Л. Сакада // УІ. – 2000. – Ч.4. – С. 29-43.

1444. *Сакада Л.* Джерела про діяльність Українського історичного товариства в публікаціях журналу “Український історик” / Л. Сакада // Наукові записки: Зб. праць молодих вчених та аспірантів. – Т.4. – К.: Ін-т української археографії та джерелознавства НАН України, 1999. – С.321-335.

1445. *Сакада Л.* Діяльність істориків українського зарубіжжя в обороні імені М.С. Грушевського / Л. Сакада // Український історичний журнал. – 1996. – №6. – С.38-50.

1446. Сакада Л. До 30-річчя Українського історичного товариства (Міжнародна наукова конференція в Києві) / Л. Сакада // Український історичний журнал. – 1996. – №2. – С.151-153.
1447. Сакада Л. Журнал “Український історик” в українській історіографії ХХ ст. Автореф. дис.... канд. іст. наук. – К., 2000. – 19 с.
1448. Сакада Л. За гріхи уярмленої бранки (Інтерв’ю з проф. Любомиром Винарем) / Л. Сакада // Час. – 1996. – 5 липня.
1449. Сакада Л. Літопис новітньої української історичної думки (журнал “Український історик” та історіографічні аспекти вузівського курсу історії України) / Л. Сакада // Вісник Київського національного університету. Історія / Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К.: “Київський університет”, 2001. – Вип . 54. – С.34-37.
1450. Санцевич А.В. Предмет та об’єкти дослідження історіографії / А. Санцевич// Український історичний журнал. – 1989. – №5. – С.29-40.
1451. Сарбей В.Г. З історії утвердження російської мови на міжнародних конгресах істориків / В.Г. Сарбей // Український історичний журнал. – 1960. – №4. – С.140-144.
1452. Сарбей В.Г. Очерки методологии и историографии истории Украины / В.Г. Сарбей. – К., 1989. – 244 с.
1453. Сахаров А.М. О предмете историографических исследований / А.М. Сахаров // История СССР. – 1974. – №3. – С.98-111.
1454. Світлична В.В. О.П. Оглоблин як історик народного господарства України. Автореф. дис. ... канд. іст. наук. – К., 2003. – 19 с.
1455. Сергійчук В. З вірою в Україну / В. Сергійчук // Четверть століття українського чину. Міжнародні українознавчі конференції в Іллінойському університеті в Урбана-Шампейні (США). 1982 – 2006 / Київський нац. ун-т, Центр українознавства. – К., 2006. – С.6-14.
1456. Секунова Ю.В. Історико-культурологічна спадщина Лева Биковського. Автореф. дис. ... канд. іст. наук. – К., 2003. – 19 с.
1457. Симоненко Р. Іван Лисяк-Рудницький / Р. Симоненко // Історіографічні дослідження в Україні / Відп. ред. Ю.А. Пінчук. – К.: НАН України, Ін-т історії України. – 2005. – Вип. 15: Визначні постаті української історіографії ХІХ – ХХ ст. – С.572-611.
1458. Ситник О. “Український Історик” і сучасна українська історична наука: Взаємозв’язки, співпраця і взаємовідносини / О.Ситник // Проблеми української історіографії: Матер. Всеукр. наук. конференції, присвяченої 30-річчю Українського Історичного Товариства і журналу “Український Історик” 2 березня 1996 р. – Мукачєво, 1996. – С.30-35.
1459. Сідак В., Вронська Т. Операції радянських органів державної безпеки проти зарубіжного українства // Український історик. – 2007/2008. – Ч. 3-4/1-2. – С.113-134.
1460. Сідак В., Вронська Т. Радянські спецслужби в дезорганізації української еміграції в міжвоєнний період // Наукові записки Національного університету “Острозька академія”: Історичні науки / Національний

- університет “Острозька академія”, Українське історичне товариство. Відп. ред. І. Пасічник, Л. Винар. Ред. А. Атаманенко. – Острог: РВВ Національного університету “Острозька академія”, 2007. – С.360-366.
1461. *Слонимский А.Г.* Участие российских ученых в международных конгрессах историков / А.Г. Слонимский // Вопросы истории. – 1970. – №7. – С. 93-108.
1462. *Степанков В.* Проблеми козацтва та його боротьби за незалежність України у творчості Любомира Винара / В. Степанков // *Винар Л.* Козацька Україна / Ред. В. Степанков, упоряд. А. Атаманенко. – Нью-Йорк; Київ; Париж, 2003. – С.15-80.
1463. *Супронюк О.* Зарубіжна україніка в НБУВ: перспективи дослідження / О. Супронюк // Бібліотечний вісник. – 2007. – С.3-5.
1464. *Сухий О.* Історіографічні дослідження / О. Сухий // Українська історіографія на зламі ХХ і ХХІ ст.: здобутки і проблеми. – Львів: МОН України, Львівський нац. ун-т імені Івана Франка, 2004. – С.95-106.
1465. Східний світ. – 1994. – №1-2. – 228 с.
1466. *Таран Л.В.* Проблеми епістемології історії: від позитивізму до постмодернізму (на прикладі французької, російської, української історіографії) / Л.В. Таран // Український історичний журнал. – 2007. – №2. – С.185-197.
1467. *Тельвак В.* Проблеми дослідження теоретико-методологічної спадщини М. Грушевського на сторінках “Українського Історика” / В. Тельвак // УІ. – 2003. – Ч.1-5. – С.177-190.
1468. *Тетерина Д.* Життя і творчість Юрія Бойка-Блохина. До 70-річчя діяльності / Д. Тетерина. – Мюнхен; К.: Вид-во ім. Олени Теліги, 1998. – 128 с.
1469. *Тетерина Д.* Ідеал провідника. Документальне наукове видання / Д. Тетерина. – Т.IV. – Мюнхен; К., 2000. – 152 с.
1470. *Удод О.* Канонізація історії: за сторінками однієї справи дніпропетровських істориків / О. Удод // Бористен. – 1998. – №5 (83). – С.9-22.
1471. *Ульяновський В.* Життя і творчість Наталі Полонської-Василенко: три державницькі контексти / В. Ульяновський // Держави, суспільства, культури. Схід і захід. Збірник на пошану Ярослава Пеленського. Ред. Я. Дузінкевич (гол. ред.), М. Попович, В. Верстюк, Н. Яковенко. – Нью-Йорк: Вид-во “Росс”, 2004. – С.1107-1151.
1472. *Ульяновський В.* Наталія Полонська-Василенко: штрихи до портрета / В. Ульяновський // Полонська-Василенко Н. Історія України. – Т.1. До середини ХVІІ століття. – К.: Либідь, 1992. – С.V-LVI.
1473. *Федорук О.* Вчений європейського рівня / О. Федорук // Науковий вісник Чернівецького університету. – Вип.6-7. Історія: Збірник наук. праць. – Чернівці: ЧДУ, 1996. – С.4-12.
1474. *Филипович О.* Володимир Варламович Міяковський / О. Филипович // Сучасність. – 1984. – №4. – С.107-115.
1475. *Харченко А.С.* Розвиток атласного комплексного географічного картографування Української РСР / А.С. Харченко // Український історико-географічний збірник. Випуск перший / Академія наук Української РСР, Ін-т

- історії. Ред. колегія І.О. Гуржій (відп. ред.) та ін. – К.: Наук. думка, 1971. – С.49-59.
1476. *Хеленюк А.* Грушевськознавство в творчості Л. Винара / А. Хеленюк // Наукові праці історичного факультету Запорозького національного університету. – Запоріжжя, 2008. – Вип. XXII. – С.231-236.
1477. *Хеленюк А.* Історіографічна термінологія в творчості Любомира Винара / А. Хеленюк // Тези доповідей конгресу “Діаспора як чинник утвердження держави Україна у міжнародній спільноті”. – Львів, 2008. – С.79-82.
1478. *Хеленюк А.* Персональні дослідження в творчості Любомира Винара / А. Хеленюк // Наукові записки. Серія “Історичні науки”. – Острог: РВ НаУОА, 2007. – Вип. 8. – С.140-160.
1479. *Хеленюк А.* Постаті козацьких лідерів в творчості Любомира Винара / А. Хеленюк // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії. Матеріали I Всеукраїнської наук.-практ. конференції молодих науковців, аспірантів, здобувачів. – Рівне, 2008. – С.266-271.
1480. *Хеленюк А.* Постаті українських істориків у творчості Л. Винара / А. Хеленюк // Наукові записки. Серія “Історичні науки”. – Острог: РВ НаУОА, 2007. – Вип. 9. – С.145-160.
1481. *Хімка М.* “Літопис Української Вільної Академії Наук” (1946 – 1948) / М. Хімка // Українська періодика: історія і сучасність. Доп. та повідомл. дев'ятої Всеукраїнської наук.-теорет. конф. Львів, 28-29 жовтня 2005 р./ НАН України. ЛНБ ім. В. Стефаника. НДЦ періодики. За ред. М. Романюка. – Львів, 2005. – С.188-194.
1482. *Хмарський В.М.* Археографічна діяльність Одеського товариства історії і старожитностей /В. Хмарський / Одеський нац. ун-т ім. І.І. Мечникова. – Одеса: “Астропрінт”, 2002. – 399 с.
1483. *Чишко В.* Методологія біографічних досліджень: основні принципи / В. Чишко // Архівознавство. Археографія. Джерелознавство. Міжвідомчий збірник наукових праць. – Вип.1. Архів і особа. – К., 1999. – С.22-33.
1484. *Чубатий М.* Українська історична наука (Її розвиток і досягнення) / М. Чубатий. – Філадельфія, 1971. – 52 с.
1485. *Швайба Н.І.* Н.Д. Полонська-Василенко – дослідник історії Південної України. Автореф. дис. ... канд. іст. наук. – К., 2008. – 19 с.
1486. *Шевельов Юрій.* Моравізм в Ізборнику 1076 року? (Відбитка з “Українського Історика”, ч.3-4, 1972) / Ю. Шевельов. – Б.м., 1972. – 7 с.
1487. *Шевченко Ф.П.* Про структуру і список карт історичного атласу України / Ф.П. Шевченко // Український історичний журнал. – 1966. – №4. – С. 86-90.
1488. *Шевченко Ф.П.* Чому Михайло Грушевський повернувся в Радянську Україну / Ф.П. Шевченко // Український історичний журнал. – 1966. – Ч.2. – С.13-30.
1489. *Шолох Я.* Становлення та періодизація зарубіжної історіографії проблеми ОУН-УПА / Я. Шолох // Проблеми історії України: Факти, судження,

поступи: Міжвідомчий збірник наукових праць. – К.: Ін-т історії України НАН України, 2003. – Вип. 9. – С.396-409.

1490. *Щербініна О.П.* До проблеми бібліографії як методу наукових досліджень: на прикладі творчості істориків України ХІХ – поч. ХХ ст. / О.П. Щербініна // Вісник Харківської державної академії культури: Збірник наук. праць / Харківська державна академія культури. – Харків, 2001. – Вип. 7. – С.58-68.

1491. *Юсова Н.* “Давньоруська народність”: зародження і становлення концепції в радянській історичній науці (1930-ті – перша половина 1940-х рр.): Монографія / Н. Юсова. 2-е вид., перероб. і доп. – К.: ВД “Стилос”, 2006. – 619 с.

1492. *Яковенко Н.* До питання про методологію вивчення історії України / Н. Яковенко // Генеза. – 1996. – №1. – С.118-123.

1493. *Яковенко Н.* Кілька спостережень над модифікаціями українського національного міфу в історіографії / Н. Яковенко // Дух і Літера. – К., 1998. – № 3-4. – С. 113-124.

1494. *Янів В.* Нарис історії Українського Богословського Наукового Товариства / В. Янів // *Янів В.* Студії та матеріали до новішої української історії / Український вільний ун-т. Передм. Н. Полонської-Василенко. – Мюнхен, 1970. – С.3-63.

1495. *Яремчук В.* Минуле України в історичній науці СРСР післясталінської доби / В. Яремчук. – Острого: НаУОА, 2009. – 524 с.

1496. *Ясь О.* Державницький напрям в українській історіографії першої третини ХХ ст.: становлення, формування, вплив / О. Ясь // Історія українського середньовіччя: Збірник наук. праць. У 2-х част. – Ч.1. – К., 1995. – С. 111-133.

1497. *Ясь О.* Державницький напрям української історіографії та його інтелектуальна спадщина / О. Ясь // Історіографічні дослідження в Україні. – Вип. 7. – К., 1999. – С.287-313.

1498. *Ясь О.* Микола Андрусяк – історик та публіцист: матеріали до біографії / О. Ясь // Молода нація. – 2003. – №3. – С.251-259.

1499. *Ясь О.* Рец. на кн.: О. Оглоблин. Студії з історії України. Статті і джерельні матеріали. За ред. Л. Винара. – Нью-Йорк; Київ; Торонто: УІТ; Історична секція УВАН у США, 1995. – XLVII, 419 с. / О. Ясь // Український історичний журнал. – 1996. – №2. – С.134-138.

1500. *Ясь О.* Постать і науковий доробок Ф.П. Шевченка: погляд з того боку “залізної завіси” / О. Ясь // Український історичний журнал. – 2004. – №4. – С.117-125.

1501. *Ясь О.* Українська зарубіжна історіографія 1945 – 1991 рр. у світлі рефлексій її репрезентантів / О. Ясь // Ейдос. Альманах теорії та історії. – Вип.1. – К.: Ін-т історії України НАН України, 2005. – С.333-357.

1502. *Ясь О.* Українська зарубіжна історіографія 1945 – 1991 рр.: проблема поколінь та організація дослідницької праці / О. Ясь // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. – Число 5. Історіографічні

дослідження в Україні. – Вип.10. У 2-х частинах. Збірка наукових праць на пошану академіка НАН України В.А. Смолія. – К.: НАН України. Ін-т історії України, 2000. – С.352-391.

1503. Ясь О. Ф.П. Шевченко та його науковий доробок: погляд з того боку “залізної завіси” / О. Ясь // “Істину встановлює суд історії”. Збірник на пошану Федора Павловича Шевченка / Національна академія наук України, Ін-т історії України. – Т.2: Наукові студії. – К., 2004. – С.15-27.

1504. Яцунський В.К. З приводу відгуків на статтю “Про створення історичного атласу України” / В.К. Яцунський // Український історичний журнал. – 1966. – №4. – С.82-83.

1505. Яцунський В.К. Про створення історичного атласу України / В.К. Яцунський // Український історичний журнал. – 1965. – №7. – С.30-34.

Електронні публікації

1506. Інтерв'ю Людмили Таран з Даніелем Бовуа. Доступно з: http://www.ukrscope.com/ukr/history/b-reonstruktsia_i_99_html.

1507. Бовуа Д. Такое лукавое “тройное единство” // Зеркало недели. – 1998. – 7 травня. Доступно з: <http://www.zerkalo-nedeli.com/1000/16665/>.

1508. Вандич П. “Історичні зошити” // Дух і літера. Доступно з: <http://duh-i-litera.kiev.ua/index>.

1509. Білокінь С. Володимир Міяковський. 1888 – 1972. Доступно з: <http://bilokin.myslenedrevo.com.ua/biostud/mijakovskyj.html>.

1510. Луняк Є. Кирило-Мефодіївське товариство в українській діаспорній історіографії. Доступне з <http://www.ukrterra.com.ua/review/23/Lunak.htm>.

1511. Швидько Г.К. Слово про життя і творчість історика-документаліста. Доступно з: <http://izbornyk.org.ua/coss4/mazk.htm>.

1512. Ісаєвич Я. Омелян Прицак: спогад про вченого і людину // Львівська on-line газета, 23 червня 2006 р., №111 (918). Доступно з: <http://www.gazeta.lviv.ua/articles/2006/06/23/16193/>.

1513. Розумний Я. Четверть сторіччя міжнародних конференцій з української проблематики в Іллінойському університеті в Урбана-Шампейні: 1982 – 2006. Доступно з: http://www.universum.org.ua/journal/2004/rozumn_5_06.html; <http://vsesvit-journal.netfirms.com/index2.php>.

У. Енциклопедії, довідники, путівники

1514. Баран М. Биковський Лев / М. Баран // Українська журналістика в іменах. Матеріали до енциклопедичного словника / За ред. М. Романюка. – Вип. 10. – Львів, 2003. – С.26-30.

1515. Богуславський О. Одарченко Петро Васильович / О. Богуславський // Українська журналістика в іменах. Матеріали до енциклопедичного словника / За ред. М. Романюка. – Вип. 10. – Львів, 2003. – С.347-350.

1516. Герасимова Г. Андрусак Микола Григорович / Г. Герасимова // Українські історики ХХ століття. Біобібліографічний довідник / Національна академія наук України, Ін-т історії України. – Серія “Українські історики”. –

Вип. 2. – Ч.3. – К., 2004. – С.10-12.

1517. *Голоскевич Г.* Правописний словник / Г. Голоскевич. – Видання 8-е. – New York, 1952. – 451 с.

1518. Документальні матеріали М.С. Грушевського у фондах відділу рукописів ЦНБ ім. В.І. Вернадського АН УРСР. Каталог [Упоряд. С.М. Кіржаєв]. – К.: Археографічна комісія АН УРСР, Центральна наукова бібліотека ім. В. Вернадського АН УРСР, 1991. – 114 с.

1519. Епістолярна спадщина Михайла Грушевського. (Показчик до фонду №1235 у ЦДІА України у м. Києві) [Упор. І. Гирич]. – К.: Ін-т укр. археографії та джерелознавства НАН України, ЦДІА України в м. Києві, 1996. – 107 с. (Серія “Науково-довідкові видання з історії України”, вип. 39).

1520. *Івченко А.О.* Тлумачний словник української мови / А.О. Івченко. – Харків: “Фоліо”, 2006. – 766 с.

1521. Картография историческая // Специальные исторические дисциплины. Учебн. пособие / Под ред. В.А. Замлинского, М.Ф. Дмитриенко. – К., 1992. – С.146.

1522. Каталог видань Української Академії Наук. 1918 – 1930 / Підготував і видав Д. Штогрин. – Чикаго: Товариство українських бібліотекарів Америки, 1966. – 286+74 с. (Серія “Слов’янські біо-бібліографічні матеріали”, Т.1).

1523. *Ковальчук О.* Баран Олександр Вікторович / О. Ковальчук // Українські історики ХХ століття. Біобібліографічний довідник / Національна академія наук України, Інститут історії України. – Серія “Українські історики”. – Вип. 2. – Ч.1. – С.24-25.

1524. *Кулеша Н.* Маруняк Володимир / Н. Кулеша // Українська журналістика в іменах. Матеріали до енциклопедичного словника / За ред. М. Романюка. – Вип. 10. – Львів, 2003. – С.315-316.

1525. *Марунчак М.* Біографічний довідник до історії українців Канади / М. Марунчак. – Вінніпег: Накладом УВАН в Канаді, 1986. – 735 с.

1526. Міжнародний комітет історичних наук // Радянська енциклопедія історії України. – Т.3. – Київ: Головна редакція Української радянської енциклопедії, 1971. – С.142.

1527. *Парфіненко А.* Історіографічний процес / А. Парфіненко // Історіографічний словник. Навчальний посібник для студентів історичних факультетів університетів / Міністерство освіти і науки України, Харківський нац. ун-т ім. В. Каразіна. – Харків, 2004. – С.90-92.

1528. *Передерій В.* Падох Ярослав Миколайович / В. Передерій // Українська журналістика в іменах. Матеріали до енциклопедичного словника / За ред. М. Романюка. – Вип. 10. – Львів, 2003. – С.362-364.

1529. *Передерій В.* Витанович Ілля / В. Передерій // Українська журналістика в іменах. Матеріали до енциклопедичного словника / За ред. М. Романюка. – Вип. 10. – Львів, 2003. – С.60-61.

1530. *Посохов С., Чала О.* Наукове співтовариство / С. Посохов, О. Чала // Історіографічний словник. Навчальний посібник для студентів історичних

- факультетів університетів. – Харків: Харківський нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна, 2004. – С.168-171.
1531. Рецензії – Reviews // УІ. – 1999. – Ч.1(140): Показчик змісту за роки 1963 – 1997. – С. 64-106.
1532. Романюк М. Марунчак Михайло Григорович / М. Романюк // Українська журналістика в іменах. Матеріали до енциклопедичного словника / За ред. М. Романюка. – Вип. 10. – Львів, 2003. – С.311-315.
1533. Українська журналістика в іменах. Матеріали до енциклопедичного словника (вип. 1-10). – Львів, 2003. – 58 с.
1534. Янів В. Український Вільний університет / В. Янів // Енциклопедія українознавства. Словникова частина / Гол. ред. В. Кубійович. – Т.ІІ (9). – Париж; Нью-Йорк, 1980. – С.3418-3419.
1535. Ясь О. Биковський Лев Ю(У)стимович / О. Ясь // Українські історики ХХ століття. Біобібліографічний довідник / НАН України, Ін-т історії України. – Серія “Українські історики”. – Вип. 2. – Ч.1. – К., 2004. – С.38-41.
1536. Ясь О. Битинський Микола / О. Ясь // Українські історики ХХ століття. Біобібліографічний довідник / Національна академія наук України, Інститут історії України. – Серія “Українські історики”. – Вип. 2. – Ч.1. – К., 2004. – С.43-44.
1537. Dictionary of Russian Historical Terms from the Eleventh Century to 1917. Compiled by Sergei Pushkarev. Ed. by George Vernadsky and Ralph T. Fisher. – New Haven; London: Yale University Press, 1970. – 199 p.
1538. Natsionalizm // The Oxford Illustrated Dictionary / Text ed. by J. Coulson, C.T. Carr, Lucy Hutchinson, Dorothy Eagle. – Oxford, 1975. – P. 563.
1539. Ukraine // The New Encyclopaedia Britannica: Chicago; Auskland, 1991 . – Vol.12. Micropaedia. – P. 110-111.
1540. Ukrainians in North America. A Biographical Directory of Noteworthy Men and Women of Ukrainian Origin in the United States and Canada / Editor D.M. Shtohryn. – Champaign, Illinois: Association for the Advancement of Ukrainian Studies, 1975. – 424 pp.
1541. Yaniv V. Ukrainian Free University / V. Yaniv // Encyclopedia of Ukraine / Ed. by Danylo Husar Struk. – Vol. V. St-Z. – Toronto, 1993. – Pp.382-384.